فتاوی عثمانی

په قندهاري پښتو

تالیف:

حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب مدظلہ

پښتو مترجم

استاد المولوي القاري عبد الاحد الحقاني

ناشر

مکتبة العلوم الدینیة
کانسي روډ کوئټه

د کتاب لړ

(اسلامي کمپیوټرز کویټه آینه حقاني آرټس)

عرض مرتب

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى امّا بَعْدُ.

داستاذ محترم حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني صاحب دامت برکاتهم دفتاوٰی مخکي جلد دنن څخه لږ موده مخکي طبع سو اومنظر عام ته رالي چي هغه علماوو او طالبانو څخه علاوه عامو خلکو هم په لاس واخستی او الحمد لله اهل فتوٰی هغه دفتوٰی ماخذ جوړ کی او دهغه په رڼا کی یی اهمی فتوٰی اولیکلی، دامت په علمی خلکو دهغه څخه بلاشبهی اهمی دینی نفعی حاصلیږی.

الله تعالٰی دی استاذ محترم دامت برکاتهم ته دصحت اوعافیت سره اوږد عمر ورکړی دهغوی دعلم اوفقهی رڼا دی په ټولو دنیا وغوړه یی او دهغوی علوم اومعارف اوفیوض دی ترقیامته جاری اوساری اوساتی، آمین.

اوس داستاد محترم دامت برکاتهم العالیه دفتاوٰی دوهم جلد ستاسو په لاس کی دی، په دی جلد کی زکوٰة صوم، اعتکاف. حج، نکاح، طلاق، وقف، او احکام المسجد اوایمان اونذر سره متعلقی مسئلی شاملی دی چي دهغه اجمالي اوتفصیلي فهرست دکتاب په شروع کی درج دی، اودریم جلد به انشاء الله. کتاب الشرکة والمضاربة، او د دی څخه مخکی بابونو باندی به مشتمل وی.

دحضرت مولانا دامت برکاتهم دفتاوٰی متعلق تفصیل اوپه دی جلد کی هم دکار ترتیب هغه دی کم چي په اول جلد کی او چي دهغه تفصیل په اول جلد کی دحضرت والا دامت برکاتهم په پیش لفظ اوعرض مرتب کی درج دی، دتفصیل دپاره هغه طرفته مراجعت مناسب دی، بیا هم په دی جلد کی دلاندینی نوی امورو لحاظ هم ساتل سویدی.

دمذکوره ابوابو سره متعلق ډیر مکرر مسائل دضخامت او طوالت څخه دبچ کیدلو دپاره حذف سول، مثلا دکتاب الطلاق، فصل فی الطلاق واحکامه کی دری طلاقو،

سره متعلق کڼ مسائل دحضرت والا په مشوره سره حذف سول، بیا هم دیوی موضوع سره متعلق داسی مسائل باقی پرېښوول سویدی چي په هغه کی څه نوی علمی فائده وی.

چونکی داتولی فتوی وی پخپله دحضرت والا دامت برکاتهم تحریر سویدی لهذا دحضرت والا په حکم سره دکتاب ضخامت څخه د ژغورلو کیدو دپاره دهری فتوی په آخر کي دحضرت والا دامت برکاتهم العالیه نوم نقل کولو پر ځای صرف په تاریخ اودفتوی په نمبر باندی اکتفاء سویده، بیاهم چرته چي دحضرت والا دامت برکاتهم په فتوی باندی په اکابرو اوبزر ګانو کی دچا تصدیقی دستخط دی هلته دفتوی په آخر کی دحضرت دنوم سره دمصدق نوم هم درج سویدی.

داول جلد په شان په دوهم جلد کی هم دضخامت څخه دبچ کیدلو دپاره د سائل نوم حذف سویدی، بیاهم مسائل که دخواص اهل علم څخه څوک وی نو د هغوی نوم ذکر سویدی چي د سوال او جواب ویلو سره د مسائل شخصیت او د هغه علمی مقام ملحوظ وی.

د دی جلد په کتاب الزکوٰۃ کی د حکومت د بینکونو څخه اومالیاتی ادارو څخه زکوٰۃ وصولولو شرعی حکم، سره متعلق دحضرت والا دامت برکاتهم تحقیق چي اول په فقهی مقالاتو کی شائع سوی وو، اوس هغه دکتابونو دمروجه او متداولو نسخو دتخریج سره په دی مجموعه کی شامل دی، په دی تحقیق کی د بینکونو رقوم په اموال ظاهره کی شاملیدل، متعلق حضرت والا دامت برکاتهم یو تازه وضاحتی نوټ لیکلی دی، دا اهم نوټ د دی تحقیق په آخر کی درج دی.

حضرت والا دامت برکاتهم دډېرو حضراتو جوابی خطونو کی د ډېرو فقهی سوالونو جوابونه ورکړیدی، په هغه باندی ډېرو حضراتو توجه را وګرځوله چي په هغه خطونو کی موجود فقهی مسائل هم دفتاوی په دی مجموعه کی شامل سی خو چونکی د حضرت والا دامت برکاتهم ذاتی خطونه دار الافتاء ته نه راځی نو ځکه داسی فتوؤو ته درسیدو څه صورت په نظر کی نه راتلی، چنانچي په اول جلد په هغه خطونو کی موجوده فتو وی په هغه اشاعت کی شامل نه سوی، خوحال دادی چي حضرت والا دامت برکاتهم دخپل دفتره سوال او جواب او دحفاظت قابل خطونو فائیلونه بنده ته ورکړل، نو په هغه کی ډیر داسی خطونه را ووتل چي په هغه کی اهم فقهی تحقیقات او د سوالونو جوابونه وه، چي په هغه کی بعضی تفصیلی جوابونه هم وه، دمثال په طور په دی جلد کی دکتاب النکاح په فصل فی الجهاز والمهر کی یوه تفصیلی فتوی، مهر

اعزازیه دی یا عوض او که اجرت؟ وګوری په دی خطونو کی چي کم مسائل د اول جلد سره متعلقی وی، هغه به انشاء الله د اول جلد په راروان ایډیشن کی شاملی سی او کم مسائل چي د دوهم جلد سره متعلق وی، هغه د متعلقه بابونو لاندی شاملی سولی، او په حاشیه کی د دارنګه مسائلو نشاندی سویدی، او د راروانو جلدونو متعلق به انشاء الله داسی مسائل به په را روانو جلدونو په اشاعت کی شاملی سی.

د اول جلد په اشاعت او د دوهم جلد په مسودی باندی د نظر ثانی څخه وروسته حضرت والا چي څنګه دخوښی او خوشحالی اظهار اوکی او دخپلو مشفقانه دعاګانو سره یی زه نوازش کړم، نو بلاشبه دبنده دپاره هغه دعاګانی په دنیا او آخرت کی حقیقی سرمایه ده، او د ویونکو په حلقه کی د اول جلد مقبولیت او نافعیت او د هغوی د اصرار او طلب پیش نظر خواهش اوحتی المقدور زما کوشش دی، چي بقیه جلدونه هم منظر عام ته راسی، د ویونکو څخه د دعاء درخواست دی چي الله تعالی دی داجلد هم ژر سرته ورسوی، او د حضرت والا سره سره د بنده د پاره هم داکار د مغفرت ذریعه او د آخرت ذخیره جوړه کړی، آمین ثم آمین.

اهم اعلان

ویونکوته درخواست دی که د چاسره د حضرت والا داسی خطونه موجود وی چي په هغه کی حضرت والا د یوی فقهی مسئلی سوال جواب وی نو د مهربانی د مخه داسی خطونه احقر ته دار الافتاء جامعه دار العلوم کراچی، یامکتبه معارف القرآن کراچي په پته باندی پوټوسټیټ او د ډاك په وضاحت سره را ولیږی چي د فتاوی په مجموعه کی د متعلقه بابونو لاندی هم هغه شامل سی، داسی فتوی د حضرت والا دامت برکاتهم څخه علاوه د خط رالیږونکو حضراتو دپاره به هم انشاء الله صدقه جاریه وی، والسلام.

بنده محمد زبیر حقنواز، رفیق دار الافتاء جامعه دار العلوم کراچی. ۱۲۱ ربیع الثانی ۱۴۲۷ھ ".

كتاب الزكوة

د مال تجارة، نقدو، سره زر، سپين زر، د استعمال شيان، په مځكو او په مشينونو باندی د زكوٰة حكم

په پنځه تولو سرو زرو او څه نقدو باندې د زکوٰة حکم

سوال: د یو سړي سره پنځه تولې سره زر او څه لږ نقدي لس شل روپۍ دي نو آیا د کال تیریدو څخه وروسته به په ده باندې زکوٰة فرض وي؟

جواب: هو! زکوٰة به باندې فرض وي، که د سرو زرو لږ غوندې سپین زر یانقدي موجودې وي، نو د سرو زرو قیمت لګولو سره د سپینو زرو حساب لګول پکار دي یعنی که سره زر او نقدي یو ځای کړي او د دوو پنځوس نیمو تولو سپینو زرو قیمت جوړ سو نو زکوٰة واجب دی. (۱)

والله اعلم.

۱۳۹۷/۲/۱۴هـ

۱: په مشینرۍ او آلاتو باندې زکوٰة نشته

۲: د چرګو په بچو او په چرګو باندې د زکوٰة حکم

سوال: د دواګانو جوړولو دپاره چي کوم مشین یا آلات استعمالیږي، آیا په هغه زکوٰة سته؟

جواب: په مشینرۍ او آلاتو باندې زکوٰة فرض نه دی. (۲)

---

(۱) وفی الهندیه ج: ۱ ص: ۱۷۹ (طبع مکتبه رشیدیه کوئته) وتضم قیمة العروض الی الثمنین، والذهب الی الفضة قیمة کذا فی الکنز حتی لوملك مائة درهم وخمسة دنانیر قیمتها مائة درهم تجب الزکوٰة عنده خلافاً لهما ولو ملك مائة درهم وعشرة دنانیر او مائة وخمسین درهما وخمسة دنانیر او خمسة عشر دینار او خمسین درهما تضم اجماعاً، وکذا فی الهدایة ج: ۱ ص: ۱۹۲ (طبع شرکت علمیه) ویضم الذهب الی الفضة المجانسة من حیث الثمنیة

وفی الدر المختار ج:۲ ص: ۲۹۹ (طبع ایچ ایم سعید) ولوبلغ باحدهما نصابا دون الاخر تعین مایبلغ به ولوبلغ باحدهما نصاباً وخمساً، وبالاخر اقل قومه بالانفع للفقیر. وکذا فی التاتار خانیه ج: ۲ ص: ۲۳۷. وفی المبسوط للسرخسی ج: ۲، ص: ۱۹۱.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۲۷، او ص ۲۲۵ (ایچ ایم سعید) ولا زکوٰة فی ثیاب البدن ــ وکذلك آلات المحترفین الخ، وفی الهدایة ج: ۱ ص ۱۸۲ (مکتبة شرکت علمیه ملتان، ولیس فی دور السکنی ــ زکوٰة ــ وآلات المحترفین الخ.

سوال: په پوليټري فارم کښې د چرګو بچي واخستل سی، هغه او پالل سی، د (۲۲) هفتو څخه وروسته هغه د هګيو قابل وی او (۸۲) هفتی هګی اچوی، د دی څخه وروسته د هګی اچولو صلاحيت نه لری، په دی هګيو او چرګانو باندی زکوٰة سته او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کښی د هګيو په قيمت باندی زکوٰة واجب دی، خو په بچو او چرګانو باندی زکوٰة نسته، او کله چي دا خرڅ سی نو د هغه څخه په حاصلی سوی معاوضی باندی به زکوٰة وی، که کال هم هغه وخت پوره کيږی نو په هغه وخت او که هفته پوره کيږی نو په هغه وخت چي په هغه کښی څومره پيسی باقی پاته وی د هغه زکوٰة به اداء کيږی.

لما فی الدر المختار والاصل ان ماعدا الحجرين والسوائم انما يزکی بنية التجارة وشرط مقارنتها العقد التجارة وهو کسب المال بالمال بعقد شراء او اجارة او استقراض ولونوٰی التجارة بعد العقد او اشتری شيئا للقنية ناويا انه ان وجد ربحًا باعه لا زکوٰة عليه (شامی قبيل باب السائمة) (۱)

والله اعلم

۱۱۲ /۱۰/ ۱۳۹۷هـ

د کال په مينځ کښی د پيسو زياتيدو او کميدو سره په زکوة کي څه فرق نه راځی

سوال: د زکوٰة پيسی چي په اول کال سنه ۱۳۹۲هـ کښی لس زره وی د هغه زکوٰة اداء سو، او سنه ۱۳۹۷هـ کښی شل زره سوی، اوس به زکوٰة د لس زرو ورکول کيږی او که د شلو زرو، د لسو زرو زکوٰة په سنه ۱۳۹۲هـ کښی اداء سويدی؟

---

(۱) الدر المختار ج: ۲ ص ۲۷۳، ص ۲۷۴ (طبع ايچ ايم سعيد) وفی البدائع ج: ص، ص ۲۱، واما صفة هذا النصاب فهی ان يکون معدا للتجارة وهو ان يمسکها للتجارة وذالك بنية التجارة مقارنة لعمل التجارة الخ.

جواب: په کال پوره کيدو باندې څومره پيسې چې موجودې وي، په هغه ټولو زکوٰة واجب دې، برابره خبره ده که هغه د دې پيسو يوڅه حصه مخکې راغلې وي چنانچې په صورت مسئوله کښې د پوره شلو زرو روپو زکوٰة فرض دې. (۱)

د مځکې کور او د ګاډې په ماليت باندې زکوٰة نسته خو د دې په کرايه باندې زکوٰة لازم دې

سوال: زماسره په لاندې ډول رهايشي پلاټونه دي يعنې مځکې، په دې کښې په چا چا زکوٰة عائد دي، واضحه ده چې مونږ دکرايې په کور کښې اوسيږو.

الف: يو پلاټ چې زمونږ سره دولس کاله زوړ دې او مونږ د اوسيدلو په غرض اخستې دې، خو په هغه علاقه کښې مناسبه آبادي او نسوه، چې د هغه د وجهې د مځکې قيمت هم زيات نسو، او دهغه اخستونکي هم عام طور نه پيداکيږي.

ب: يوه کوشنۍ ټوټه د مځکې يونيم کال مخکښې په دې غرض اخيستل سويده چې د مځکې قيمت به زيات سي، او کله چې ضرورت سي، مثلاً واده، کور يابل څه مقصد دپاره نو هغه به خرڅه کړو او پيسې به يې استعمال کړو.

ج: اووه مياشتې مخکښې يوه ټکړه مځکه واخستله، او اراده مو ده چې دلته به کور جوړه وو، خو که ټول اثاثه هم راجمع کړو نو د کور د تعمير دپاره پيسې نسته.

د: زمونږ په دفتر کښې بوکو آپريټو سوسائټي جوړه سويده چې هغوی په شريکه يوه لويه قطعه د مځکې په لاهور کښې اخستې ده، په هغه کښې يوپلاټ ماهم داخستلو اراده کړيده، ددغه مځکې قبضه لا تراوسه سوسائټي ته نه ده ورکول سوی، ما اوس د پلاټ څه پيسې اداء کړيدي، او اوس لازمًا په ذاتي ملکيت کښې نه دی راغلی، که په

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۸۸ (طبع ايچ ايم سعيد) والمستفاد ولو بهبة او ارث وسط الحول يضم الى نصاب من جنسه فيزكيه بحول الاصل، وفی الشامية (قوله ولوبهبة او ارث) ادخل فيه المفاد بشراء، او ميراث او وصية وما كان حاصلا من الاصل كالا ولاد والربح الخ او فی الهندية ج: ۱ ص ۱۷۵ (رشيديه) ومن كان له نصاب فاستفاد فی اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاة، سواء كان المستفاد من نمائه اولا وبای وجه استفاد ضمه الخ، وفی مراقی الفلاح علی الطحطاوی (كتاب الزكوٰة) ص ۳۸۹ (طبع نور محمد كتب خانه) وشرط وجوب ادائها حولان الحول علی النصاب الاصلی واما المستفاد فی اثناء الحول فيضم الى مجانسه ويزكی بتمام الحول الاصلی سواء مستفيد بتجارة او ميراث او غيره الخ. (محمد زبير حق نواز)

دی کښی په چا باندی زکوٰة وی نو د هغه د قيمت تعين به څنګه کيږی؟ واضحه دی وی، چي تر اوسه ددغه پلاټونو سرکاری ټيکس وغيره څه حصه واجب الاداء ده.

دوهم **سوال:** که د خپل ذاتی استعمال د پاره سکوټر ياموټر اوساتل سی نو آيا د دی په ماليت باندی به هم زکوٰة عائد کيږی؟

جواب: د دی په سلسله کښی په يو اصل باندی ځان پوه کړه، چي مخکه کور، ګاډی يا د سکوټر په ماليت زکوٰة واجب نه دی، او په دی باندی به زکوٰة هغه وخت واجب وی کله چي داخالص د تجارت په نيت ،اخستل سی، او په خپل ملکيت کښی د راوستلو په وخت د تجارت نيت وی، تردی که مخکه صرف د شاملولو د پاره واخستل سوه او په زړه کښی يی داخيال هم وو، که څه فائده ئی کوله نو خرڅه به ئی کړو، بيا هم په دی زکوٰة نسته، د دی اصولو لاندی په 'لف، ج او د، باندی يقيناً زکوٰة نسته البته د، ب، په باره کښی دا وګوره چي آيا دا پلاټ د تجارت په غرض اخستل سوی وو يا د شاملولو په غرض چي شايد کله نفع اوکړی، په اول صورت کښی زکوٰة د هغه د موجوده ماليت چي دوه نيم فيصد په حساب سره به واجب وی او په دوهم صورت کښی به نه وی او په دی دواړو صورتونو کښی امتياز کول بعضی اوقات مشکل وی نو ښکه ته په دی احتياط زکوٰة ورکړه نو ډيره بهتره ده.

فی الدر المختار وشرط مقارنتها العقد التجارة وهو کسب المال بالمال بعقد شراء او اجارة او استقراض ولونوی التجارة بعقد العقد او اشتری شياءً للقنية ناويًا انه ان وجد ربحًا باعه لا زکوٰة عليه، شامی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۹/۸/۹هـ

د استعمال په زيوراتو د زکاة حکم

سوال: د سروزرو داسی زيورات چي په استعمال کښی وی، يا داسی لوښی (د سرو يا سپينو زرو) په هغه باندی د زکوٰة څه حکم دی؟

---

(۱) الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۷۳، ۲۷۴ (طبع سعيد) وفی البدائع ج: ۲، ص: ۲۱ (طبع رشيديه کويته) والما صفة هذا النصاب فهی ان يکون معدا للتجارة وهو ان يمسکها للتجارة و ذالك بنية التجارة مقارنة لعمل التجارة وفی الدر المختار (طبع سعيد کراچی) ج: ۲ ص ۲۲۷، او نية التجارة فی العروض اما صريحا ولابد من مقارنتها لعقد التجارة.... الخ.

جواب: د سرو او سپینو زور برابره خبره ده که د زیوراتو په شکل کښی وی یا دلوښو په شکل کښی وی په هغه باندی زکوٰة واجب دی، (۱) کم خلک چي دا وائی چي د استعمال په زیوراتو باندی زکوٰة نسته، د هغوی خبره صحیح نه ده، دا یاد ساتی چي د سپینو یاسرو زرو لوښی استعمالول جائز نه دی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۹/ ۱۳۹۲هـ
(فتوٰی نمبر ۲۲۹۱/ ۲۷هـ)

د مور د کور او د خسرګنی د اړخه ورکول سوو زیوراتو باندی د زکوٰة حکم

سوال: په دي مسئله کښی ددین علماء څه فرمايي چي د ښځي کوم کالي د سرو زرو وي چي دهغی مور ورکړي وی او د خسرګنی د اړخه ور کول سوی وی، د هغه زکوٰة په چاباندی واجب دی؟ مهربانی اوکړی او د ټول تفصیل څخه می خبر کړی مهربانی به مو وی.

جواب: د مور د کور څخه چي کوم زیورات ورکول سوی وی د هغه زکوٰة پخپله په دی ښځي باندی ذی، (۳) او کوم چي د خسرګنی د اړخه ورکول سوی وی که هغه یی د ښځي ملکیت کړی وی نو په ښځی باندی فرض دی، که نه وي بیا د هغي په خاوند باندی.

والله تعالی اعلم
۲۴/ ۹/ ۱۳۹۹هـ
(فتوٰی نمبر ۱۲۹۷/ ۳۰ د)

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۹۸ (طبع سعید کراچي) (ومعموله ولوتبرا او حليا مطلقا) مباح الاستعمال او لا ولوتجمل والنفقة لانهما خلقا اثمانا فیز کیهما کیف کانا....الخ. وفی الشامی قوله ومعموله ای مایعمل من نحو..... والاوانی وغیرهما.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۱ (طبع ایچ ایم سعید) وکره الاکل والشرب والادهان والتطییب من اناء ذهب وفضة للرجل والمرأة لاطلاق الحدیث..... الخ. او همدارنګه وګوری امداد الفتاوٰی ج: ۴ ص ۱۲۸

(۳) د همدی صفحی دوهمه حاشیه.

د زکوٰة متعلق متفرق سوالونه

د جهيز دپاره يو څو اخستل سوي شيان، مځکه او په قرض باندی د زکوٰة حکم

۱. **سوال:** هغه قيمتی سامان چي د ماشومانو دواده د پاره اخستل سوي وی مثلاً پارچه جات، ټی وی، ريفريجر او نور د کور د استعمال مشينونه وغيره، په دی کښی زکوٰة سته او که نه؟

جواب: د ښځو په واده کښی د ورکولو د پاره کوم سامان چي په سوال کښی ذکردی په هغه باندی زکوٰة نسته. (۱) که چيری زيورات ښځوته ته په واده کښی د ورکولو د پاره اخستل سوی په هغه باندی زکوٰة سته.

۲. **سوال:** داسی پيسی چي د کارو باری مقاصدو دپاره، د مځکی د خريداری په مد کښی اداء سوی وی، تر اوسه د کافي پيسو اداء کول او د مځکی د ملکيت منتقلی لاباقی وی په دی پيسو زکوٰة سته؟

جواب: ترڅو چي د مځکی بيعه نه وی سوی تر هغه وخته پوری په دی پيسو زکوٰة فرض دی، خو د زکوٰة اداء کول هغه وخت واجب وی کله چي پيسی واپس ورکول سی يا د مځکی انتقال ستا په نوم باندی سی، په هغه وخت چي دی د څومره کلو پيسو زکوٰة نه وی اداء کړی د هغه ټولو کلو زکوٰة اداکول به پريو وخت باندی وی. (۲) بياهم که هرکال د خپلو نورو اثاثو سره د دی پيسو زکوٰة هم اداء کوی نو زکوٰة به اداء کيږی. (۳) او که مځکه يی په دی غرض اخستی وی چي دابه خرڅه کړو هغه به حاصله کړو، نو د

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۶۴ (طبع سعيد کراچی) (ولافی ثياب البدن واثاث المنزل ودور السکنی ونحوها.... اذا لم تنو لتجارة. وفی الشامية تحت قوله (واثاث المنزل).... ای کثياب البدن الغير المحتاج اليها وکالحوانيت والعقارات وفی الهداية ج: ۱ ص ۱۸۶. (طبع مکتبه شرکت علميه ملتان) ولبس فی دور السکنی وثياب البدن واثاث المنزل ودواب الرکوب وعبيد الخدمة وسلاح الاستعمال زکوٰة.

(۲) داحواله د راتلونکی سوال په جواب کښی راځی.

(۳) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۶۲، ۲۶۷ (طبع سعيد کراچی) ولوکان الدين علی مقر ملئی او علی معسر او مفلس..... فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضی.

مخکې به مالیت به زکوٰة هرکال فرض وي. (۱) او هرکال د هغه وخت د بازاري قیمت دوه نیم فیصده زکوٰة به ورکول کیږي

۳. **سوال:** داسې مخکه چې په مستقبل کښې رهایشي دوکان یا د کارو باري دفتر د پاره اخستل سوي وي خو پیسې یې واجب الاداء پاته نه وي، د مخکې ملکیت منتقل سوی وي د دې څه حکم دی؟

جواب: د کمې ورځې څخه چې د دې مخکې بیع ستا په نوم سوه د هغه ورځې څخه وروسته نه په دې پیسو زکوٰة فرض دی او نه د دې مخکې په مالیت باندې ځکه چې هغه درهایشي مقصد د پاره اخستل سویده، خو په بیع کیدو سره اول چې دې کمې پیسې د مخکې اخستلو دپاره ورکړې وي، په هغه باندې زکوٰة فرض وو، او بیع مکمل کیدو باندې د هغه اداء کول لازمي دي، لقول الشامي. الظاهر أن منه مال المرصد المشهور في ديارنا لانه اذا انفق المستأجر لدار الوقف على عمارتها الضرورية بامرالقاضي للضرورة الداعية اليه يكون بمنزلة استقراض المتولي من المستأجر فاذا قبض ذالك كله او اربعين درهمًا منه ولو باقتطاع ذالك من اجرة الدار، تجب زكوٰته لما مضى من السنين والناس عنه غافلون. (شامي) (۲).

۴. **سوال:** داسې پیسې چې د زراعتي مخکې د خریداري دپاره اداء سوي وي، د هغه مخکې ملکیت حاصل سوی وي، خو مخکه په څه کار نه راځي؟

جواب: د دې جواب هم د دریم سوال په شان دی چې په کمه ورځ بیع مکمله سوه د هغه ورځې څخه نه په پیسو باندې زکوٰة سته او نه په مخکې باندې، خو د بیع کیدلو څخه مخکې په پیسو باندې زکوٰة فرض وو که هغه یې نه وي اداء کړې نو اداء دې کړي.

۵. **سوال:** د کارو باري ځای دپګړې په حد کښې اداء سوی رقم هر کال زیاتیږي؟

جواب: دا سوال واضح نه دی واضح یې اولیکې نو جواب به در کول سي.

۶. **سوال:** د کارو بار په ځای کښې په ایښوول سوي فرینچر باندې زکوٰة سته او که نه؟

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۲ ص ۲۲۷ (طبع سعيد كراچي) او نية التجارة في العروض اما صريحا، ولابد من مقارنتها لعقد التجارة.

(۲) رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۰۵ (طبع ايچ ايم سعيد)

جواب: که دا فرینچری د خرخولو په نیت نه وي اخستی نو بیا دی زکوٰة فرض نه دی. (۱)

۷. **سوال:** د کارو باری په استعمال کښی په رانلونکی شیانو او مشین باندی زکوٰة سته او که نه؟

جواب: که دا شیان هم د خرخ دپاره نه وی اخستل سوی نو په دی باندی زکوٰة نسته. (۲)

۸. **سوال:** داسی کالی چي د اهلیتی د روز مره او تقریباتو په مواقعو کښی استعمالیږی زکوٰة باندی سته او که نه؟

جواب: په دی باندی هرکال زکوٰة فرض دی. (۳) او په کمه ورځ چي زکوٰة اداء کیږی د هغه ورځی د سروزرو په بازاری قیمت باندی دوه نیم فیصده زکوٰة لازم دی په دی شرط چي هغه کالی نصاب ته رسی او نصاب دوو پنځوس نیمی تولی سپین زر یا د هغه قیمت.

---

(۱) ایضاً

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۲۴، ۲۲۵ (ایچ ایم سعید) ولافی ثیاب البدن...... واثاث المنزل ودور السکنی ونحوها...... اذا لم تنو التجارة...... وکذالك الآت المحترفین وفی الهدایة کتاب الزکوٰة ج:۱ ص: ۱۸۲ (طبع شرکت علمیه) ولیس فی دور السکنی..... زکوٰة .... وعلی هذا..... الآت المحترفین.

(۳) وفی سنن ابی داود باب الکنز وما هو وزکوٰة الحلی ج:۱ ص ۲۲۲ (مکتبه حقانیه ملتان) عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان امرأة اتت رسول الله ﷺ ومعها ابنة لها وفی ید ابنتها مسکتان غلیظتان من ذهب فقال: اتعطین زکوٰة هذا؟ قالت: لا. قال أیسرك ان یسورك الله بهما یوم القیامة سوارین من نار؟ قال فخلعتهما فالقتهما الی النبی ﷺ قال هما لله ولرسوله وکذا فی الدرایة فی تخریج احادیث الهدایة علی الهدایة ج:۱: ص ۱۹۲ (طبع شرکت علمیه) وفی سنن ابی داود ج:۱ ص ۲۲۵.

(۴) طبع مکتب حقانیه ملتان عن عبدالله بن شداد بن الهاد انه قال: دخلنا علی عائشة زوج النبی ﷺ فقالت: دخل علی رسول الله ﷺ فرأی فی یدی فتخات من ورق، فقال: ما هذا یاعائشه؟ فقلت: صنعتهن اتزین لك یارسول الله! قال: اتؤدین زکاتهن؟ قلت: لا او ماشآء الله قال: هو حسبك من النار وراجع للتفصیل اعلاء السنن ج: ۹ ص: ۵۳، ۵۴. وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۹۸. (طبع سعید کراچی) ومعموله ولو تبراً او حلیا مطلقا مباح الاستعمال اولا ولو للتجمل والنفقة لانهما خلقا اثمانا فیزکیهما کیف کانا الخ. وکذافی البدائع ج: ص ۱۷، وفتح القدیر. ج: ۲ ص: ۱۲۵. (طبع مکتبه رشیدیه کوئٹه).

۹. **سوال:** داسی کالی چي د نابالغي انجلی روزانه او د تقریباتو په مواقعو باندي استعمالیږي، په هغه باندی زکوٰة ستة او که نه؟ که ستة نو څوك به د هغه زکوٰة ورکوی؟

جواب: که هغه کالي د نابالغي ماشومي د مور یا پلار ملکیت دی، نو د چا چي ملکیت وی په هغه به زکوٰة فرض وي. (۱) په دی شرط چي د هغه ټول مملوکه زیورات نصاب ته رسي، او که هغه کالی یې نابالغه ماشومي ته هبه کولو سره هغه ماشومه مالکه جوړه کړي وي نو بیا ترڅو چي ماشومه نابالغه وي ترهغه وخته پوري د هغه زکوٰة د چا په ذمه هم نسته. (۲) د بلوغ څخه وروسته به په هغه ماشومي د هغه کالو زکوٰة واجب وي.

۱۰. **سوال:** خام سره زر چي د ماشومانو دواده د پاره یې ایښي وي؟

جواب: ددي هم هغه دزکوٰة حکم دی کوم چي په نهم سوال کښې تېر سو.

۱۱. **سوال:** داسي پیسي چي بل چاته یی د قرض په طور ورکړی وی او د هغه څوکاله سوی وی او دهغه دبیرته ورکولو امید وی؟

جواب: په دی باندی زکوٰة فرض دی خو اداء کول به یی هغه وخت واجب وی کله چي هغه پیسی بیرته ورکول سی نو د څوکالو پیسی چي د مقروض سره وی هغوندی زکوٰة

---

(۱) سابقة حواله وګوری.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۳۵۸، ۳۵۹ (طبع سعید) وشرط افتراضها عقل، بلوغ، واسلام وفی رد المختار تحت (قوله عقل وبلوغ) فلاتجب علی مجنون وصبی لانها عباده محضة ولیس مخاطبین بها وفی الهدایة ج: ص ۱۲۸، (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان) ولیس علی الصبی ومجنون زکوٰة (الی قوله) ولنا انها عبادة فلا تتأدی الا بالاختیار تحقیقا لمعنی الابتلاء ولا اختیار لهما لعدم العقل.

ورکول به په یو وار واجب وي. (۱) خو که د پیسو ملاویدلو څخه مخکښې هرکال د نورو اثاثو سره د دې هم زکوٰة اداء کوي نو زکوٰة به یې اداء، کیږي بلکې ښه به وي. (۲)

۱۲. **سوال:** داسې پیسې چې بل چاته دې د قرض په طور ورکړې وي او د هغه څوکاله سوې وي او د بیرته ورکولو امید یې نه وي؟

جواب: که د قرض وصولیدلو امید نه وي نو ترڅو چې وصول نسي په هغه زکوٰة واجب نه دی، بیا هم چونکې بعضې فقهاء دا وایې چې که په قرض باندې عدالتي ثبوت موجود وي نو په هغه زکوٰة فرض دی، څکه احتیاط په دې کښې دی چې د وصولیدلو سره د تیرو سوو کلونو زکوٰة اداء سي. (۳)

كما فى الدر المختار او على جاحد عليه، وعن محمد لازكوٰة وهو الصحيح، وقال الشامي: الحاصل أن فيه اختلاف التصحيح. (۴)

ثم قال فى باب المصرف: ومال الرحمتى الى هذا، وقال بل فى زماننا يقر المديون بالدين وبملائته، ولايقدر الدائن على تخليصه منه فهو بمنزلة العدم (۵) وبه افتى حكيم الامت فى امداد الفتاوٰى ج: ۲ ص: ۳۱، ۳۲. (۶)

۱۳.

---

(۱) وفى الدر المختار ج: ۲ ص ۳۰۵. (طبع سعيد كراچى) واعلم ان الديون عند الامام ثلثة قوى، ومتوسط وضعيف (فتجب) زكوتها اذاتم نصابًا وحال الحول) لكن لافوراً بل (عند قبض اربعين درهما من الدين) القوى كقرض (وبدل مال تجارة) فكلما قبض اربعين درهمًا يلزمه درهم.

(۲) وفى الدر المختار ج: ۲ ص ۳۹۳. (طبع سعيد كراچى) (ولوعجل ذونصاب) زكوته (لسنين او لنصب صح) لوجود السبب وفى ردالمختار (قوله لوجود السبب) اى سبب الوجوب وهو ملك النصاب النامى فيجوز التعجيل السنة واكثرا الخ وكذا فى الهنديه ج: ۱ ص ۱۷۲.

(۳) وفى الهداية ج: ۱ ص: ۱۸۲. (طبع شركت علميه ملتان) ولوكان الدين على مقرملئى او معسر تجب الزكوٰة لامكان الوصول اليه ابتداء وبواسطة التحصيل وكذا لوكان على جاحد وعليه بينة. وفى الدر المختار (كتاب الزكوٰة ج: ۲ ص: ۲۲۲، ۲۲۲ ولوكان الدين على مقرملئى او على معسر او مفلس، او على جاحد عليه بينة.... فوصل الى ملكه لزم زكوٰة مامضىٰ.

وكذا فى فتاوٰى دار العلوم ديوبند ج: ۲ ص ۹۰.

(۴) الدر المختار ج: ۲ ص ۲۶۷.

(۵) رد المختار ج: ص: ۳۴۴. (طبع سعيد).

(۶) ص: ۳۳، ۳۴. (طبع مكتبه دار العلوم كراچى)

سوال: داسې پيسې چې د څو کالو تيرېدلو څخه وروسته باوجود په کاروباري لين دين کښې واجب الوصول وي او د هغه د وصوليدلو اميد وي په هغه باندې زکوٰة فرض دی او که نه؟

جواب: که د وصوليدلو اميد وي نو په هغه زکوٰة فرض دی خو د زکوٰة اداء کول به په هغه وخت کښې لازم وي کله چې رقم وصول سي او په حصول سره به يې د تولو تير سوو کلونو زکوٰة فرض سي. (۱)

۱۴. **سوال:** داسې پيسې چې د څوکالو تيريدلو باوجود د کارو باري لين دين په سلسله کې واجب الوصول وي او د هغه د وصوليدو اميد نه وي؟

جواب: د دې جواب هم د ۱۲ سوال د جواب په شان دی.

۱۵. **سوال:** داسې پيسې چې د ذاتي رهايش د پاره د کور اخستو په سلسله کې اداء سوي وي، د کور قبضه اخستلو سره يې په هغه کې اوسيدل اختيار کړي وي او د تول قيمت يوه معمولي حصه اداء کول باقي وي او کور تر اوسه د سابقه مالك په نوم باندې وي په دې زکوٰة سته او که نه؟

جواب: تر څو چې د کور بيعه مکمله سوې نه وي تر هغه وخته پورې په هغه پيسو زکوٰة فرض وو، خو چې کله بيع مکمله سوه نو نه په پيسو زکوٰة سته او نه په کور، که څه هم په کاغذاتو کې هغه کور د بل چا په نوم باندې وي، خو چې کله د بيعې ايجاب او قبول اوسو نو بيع وسوه، اوس چې کوم رقم ورکول باقي دی په هغه باندې زکوٰة نسته بلکې هغه د هغه سړي په ذمه باندې قرض دی چې هغه د خپل کل قابل زکوٰة سرمايه نه منها کولی سي.

۱۲. **سوال:** هغه موټر چې د ذاتي کور د استعمال څخه علاوه په کارو باري مقاصدو کې هم استعماليږي په هغه زکوٰة سته او که نه؟

جواب: هغه موټر چې د خرڅ په نيت يې نه وي اخستی په هغه زکوٰة نسته. (۲)

---

(۱) لومړی حاشيه وګوری.

(۲) وفي الدر المختار ج: ۲ ص ۲۲۴، ۲۲۵. ولا في ثياب البدن... واثاث المنزل..... وکذالك الات المحترفين ..... الخ. وفي الهدايه ج: ۱ ص ۱۸۲ (طبع شرکت علميه ملتان) وليس في دور السکنى وثياب البدن واثاث المنازل.... زکوٰة.... والات المحترفين... الخ.

۱۷. **سوال:** هغه قیمتي سامان چې د کور د استعمال د پاره اخستل سوی وی مثلاً ټی وی، ریفریجریټر، قالین، فرینچر، وغیره په دی زکوٰة سته او که نه؟ او په کوم شی چې زکوٰة فرض دی د هغه به څومره زکوٰة اداء کول وی؟

جواب: په دی سامان زکوٰة نسته (۱) او په مذکوره شیانو کی چې په څومره شیانو زکوٰة فرض دی په هغه ټولو باندی د زکوٰة شرحه دوه نیم فیصده ده. (۲)

والله سبحانه اعلم

۸/ ۱۲/ ۱۴۰۱ھ

(فتوٰی نمبر ۱۸۳۸/ جواب: ۳۲)

د جی پی فنډ په پیسو باندی اخستل سوی د کور په کرایه د زکوٰة حکم

سوال: سائل د یوی محکمی څخه ریټایرډ سوی دی هغه محکمی څه پیسی راکړی د جی پی فنډ په صورت کښې چې د هغه د تنخواه څخه کټه کیده، په څه پیسو مو کورونه جوړ کړل او په کرایه مو ورکړل او څه پیسی می په بینك او ډاکخانه کی په دی وجه کښې ښوولی چې یو خو به پیسی محفوظی وی، او دوهمه خبره داده چې د هغه په آمدن سره به وخت تیره وو، اوس ددواړو په باره کی د سود او زکوٰة شرعی احکام اوښایه او د کور د آمدن په بچت باندی زکوٰة وی او که نه د کور په ټول قیمت باندی؟

جواب: د جی پی فنډ په پیسو باندی چې تا کوم کور جوړ کړیدی او په کرایه دی ورکړیدی نو د هغه آمدن ستا دپاره حلال دی، خو چې کوم رقم دی په بینك یا ډاکخانه کی ایښی دی، په هغه باندی چې کوم سود لګیږی د هغه اخستل حلال نه دی صرف خپل اصل رقم وصولولی سی اضافه نه دی حلال بلکی ښه داده چې په کرنټ اکاونټ کی یی کښیږدی چې په هغه سود نه لګیږی او د کور څخه چې کومه کرایه در کول کیږی په هغه به زکوٰة وی د کور په قیمت به زکوٰة نه وی.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) ایضاً.

(۲) وفی الهندیة ج: ۱ ص ۱۷۲ (طبع مکتبه رشیدیه کوئته)، تجب فی کل مئتی درهم خمسة دراهم وفی کل عشرین مثقال ذهب نصف مثقال. وایضاً فی الهندیة ج: ۱ ص ۱۷۹ (طبع مکتبه رشیدیه کوئته) ثم فی کل اربعین درهماً درهم وفی کل اربعة مثاقیل قیراطان:.... الخ.

۵/ ۱۱/ ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۱۱۲۹/ ۲۸ ج)

د بینک د اړخه په ملاویدونکی سود باندی د زکوٰة حکم

سوال: په بینك یا ډاکخانه کی په جمع سوی رقم باندی به زکوٰة وی یا د هغه په منافع باندی؟

جواب: په بینك یا ډاکخانه کی چي څومره اصل رقم ایښی دی په هغه زکوٰة فرض دی، خو چي کومه اضافه بینك یا ډاکخانی درکړی ده هغه سود دی، د هغه اخستل حلال نه دی او که په غلطی دی اخستی وی نو صدقه کول یی واجب دی.

والله سبحانه اعلم

۵/ ۱۱/ ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۱۱۲۹/ ۲۸ ج)

زکوٰة په کومو شیانو فرض دی

سوال: زکوٰة په پیسو باندی کیږی او په سرو او سپینو زرو باندی هم کیږی، خود دی څخه علاوه په نورو شیانو هم زکوٰة کیږی او که نه وی نو ولی؟

جواب: شرعًا زکوٰة صرف په سرو او سپینو زرو، نقدو، مال، تجارت، زرعی پیداوار او حیواناتو باندی فرض کیږی، په نورو شیانو باندی نسته، د اولی، مختصر جواب دادی چي د الله ﷻ حکم همدا شان دی.

والله سبحانه اعلم

۵/ ۱۱/ ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۱۱۲۹/ ۲۸ ج)

په سرو زرو او این آئی ټی یونټ باندی د زکوٰة حکم

سوال: ما مبلغ شل زره روپی د پراویډنټ فنډ څخه په قرض واخستی او په هغه می (N.I.T) یونټس او سره زر واخستل آیا په دی به زکوٰة واجب وی؟ زما عمر (۵۵) کاله دی، د دی شلو زرو روپو قرض قسط قسط هره میاشت د تنخواه څخه کټ کوم او ماته به پراویډنټ فنډ (۵) کاله وروسته را کول کیږی.

جواب: په مسئوله صورت کښې چي تا کوم سره زر او کوم اين .اى. ټى يونټ حاصل کړيدى، د هغه زکوٰة په تاباندى واجب دى تا چي پخپل ځان کوم پراويډنټ فنډ کوم رقم اخستى دى هغه شرعاً قرض نه دى بلکى د خپل باقي ماهانه حق وصول دى کړيدى.

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۹/ ۱۳۹۸ھ
(فتوىٰ نمبر ۱۰۸۱/ ۱۹ ج)

د زکوٰة د ورکولو د پاره د قرض په طور باندى اخستل سوى رقم باندى د زکوٰة حکم

سوال: د زيد سره د څلويښتو زرو روپو حصص دى او د واجب الاداء زکوٰة د پاره زر ۱۰۰۰ روپى اداء کولو دپاره د زيد سره نقد رقم نسته، هغه د زکوٰة اداء کولو دپاره قرض اخستل غواړى، دا شان قرض يو زر روپى اخستلو سره زکوٰة اداء کوى، نو آيا په څلويښتو زرو به زکوٰة ورکوى او که د يوکم څلويښت زرو؟ يا به داسى ووايو چي زر (۱۰۰۰) روپى به زکوٰة کى ورکوى او که ۹۷۵ روپى به اداء کوى؟

جواب: په مسئوله صورت کى به هغه پوره د څلويښتو زرو زکوٰة يعنى زر ۱۰۰۰ روپى اد . کوى، کومى روپى چي يى د زکوٰة د اداء کولو د پاره قرض اخستى دى هغه به د د:بل زکوٰ رقم نه منها کولى نسى.

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۹/ ۱۳۹۸ھ

يوځه مځکه دوى تولى سره زر او په يوځو پيسو باندى د زکوٰة حکم

سوال: زما سره مځکه ده. ما تير کال هم په دى مياشت کى په پنځه ويشت زره خرڅه سو:ه، يعنى اخستونکى زما په جيب کى پيسى اينبى دى او ما کاغذات هغه ته حواله ترل، حو د نوم تبديلى د اخستونکى په نوم څلور مياشتى وروسته وسوه، د دى ځخه محکښى زما سره هيڅ هم نه وه، صرف دوى تولى سره زر وه، هغه په پنځه ويشت زرو لي‌ښل زره د خپل خوى د پاره بل ملك ته وليږلي، د خوى سره مى د اوسيدلو د پاره کو. نه رو. هغه په هغه پيسو کور واخستى، د شعبان په مياشت کى د مځکى د خرڅولو خبره سويده، پيسى پارټى د پنځو کسانو په مينځ کى مى کښى ښوولى، د دى

ځنه وروسته د رمضان میاشت راځي، رمضان کی ما زکوٰة نه وو ایستلی، ځکه چي زماسره پیسې نه وې دوې میاشتې وروسته په پیسو ملاویدو سره شل زره ځوی را ولیږلي، اوس به د ټولو پیسو زکوٰة اداء کیږي او که نه؟

جواب: که د مخکې خرڅولو ځنه مخکې د دوو (۲) تولو سرو زرو ځنه علاوه څه لږ سپین زر یا نقد رقم هم ستاسره موجود وه، برابره خبره ده که هغه پنځه لس روپې ولي نه وې نو په تاباندې د رمضان ځنه وروسته د سروزرو ځنه علاوه د پوره پنځه ویشت زرو زکوٰة ورکول فرض دي د ټولو پیسو زکوٰة اوباسه (۱) او که د دوو (۲) تولو سرو زرو ځنه علاوه څه نقد رقم موجود نه وې، نو د مسئلې دوباره پوښتنه وکړه.

والله سبحانه اعلم

۲۷/ ۸/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۸۹۲/ ۲۸ ج)

د سرو او سپینو زرو زکوٰة به د خرڅ د قیمت په اعتبار سره ورکول کیږي

سوال: تقریباً شل کاله یوې ښځې چي د هغه سره د اوو نیمو تولو سرو زرو ځنه زیات زیورات دي، خو زکوٰة یې نه دی ایستلی اوس زکوٰة ایستل غواړي نو څه طریقه کار به وي؟ آیا د سروزرو موجوده قیمت به لګول کیږي، او که د کوم کال ځنه چي زکوٰة اوباسي د هغه کال چي د سرو څه قیمت وي په هغه به زکوٰة اوباسي؟

جواب: په دغه ښځې باندې واجب دي چي د څومره کلونو زکوٰة هغې نه دی اداء کړې د هغه ټولو کلونو زکوٰة دي اداء کړي، واضحه دي وي چي د زکوٰة وجوب د هغه وخت ځنه به شماریږي، د کله ځنه چي ښځې سره په قدر د نصاب مال راغلی وي او ورسره یو کال یې پوره سوی وي، البته د روستي هرکال زکوٰة د موجود (۲) قیمت په اعتبار سره اداء کیږي.

---

(۱) د صـ ۳۹ حاشیه نمبر ۱، وګورئ.

(۲) والخلاف فی زکوٰة المال فتعتبر القیمة وقت الاداء فی زکوٰة المال علی قولهما، وهو الظهر. وقال ابوحنیفة یوم الوجوب (کما فی البرهان غنیة ذوی الاحکام فی بغیة درر الحکام لابی الخلاص الشرنبلالی من حاشیه در دالحکما ج: ۱ ص: ۱۸۱) وفی البرهان شرح مواهب الرحمٰن ج: ۱ ص: ۵۰۷ (مخطوطة) واعتبر هما یوم الاداء اذا الاصل هو اداء احزاء من النصاب وللمزکی حق النقل الی القیمة

والله سبحانه اعلم
۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوی نمبر ۲۵۵۵/ ۲۷و)

په پراویډنټ فنډ باندې د زکوٰة مسئله

سوال: آیا په پراویډنټ فنډ باندې کال په کال زکوٰة باسل کیږي؟ هرکله چې هغه د دې ملازم په قبضه کښې نه دې او د ملازمت د اختتام څخه وروسته به دې ملازم ته اداء کیږي.

جواب: د پراویډنټ فنډ په پیسو به زکوٰة هغه وخت واجبیږي کله چې هغه د ملازم په قبضه کښې راسي د دې څخه مخکې په هغه زکوٰة واجب نه دې او په قبضه کې د راتلو څخه وروسته به د تیرو کلونو زکوٰة واجب نه وي بلکې هم د هغه کال واجب وي چې په کوم کال ورته قبضه کښې راغلې وي. (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوی نمبر ۲۵۵۵/ ۲۷و)

په ریډیو، فریج او فرینچر د زکوٰة حکم

سوال: آیا زکوٰة په ریډیو، صوفه سیټ، میز، کرسی، ګلدان، ټیلی ویژن، فریج یا د دې په شان نورو شیانو باندې هم د هغوی د قیمت خرید یا موجوده بازاری قیمت باندې به ورکول کیږي؟ که په دې شیانو زکوٰة واجبیږي؟

فیعتبر یوم النقل وهو وقت الاداء وصار کما لو نقصت بعفونته وکالسوائم وهو الاظهر. لماقلنا. وکذا فی بدائع الصنائع ج:۲ ص: ۲۲ (طبع سعید) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۸۲ (طبع سعید کراچی) وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا: یوم الاداء وفی السوائم یوم الاداء اجماعاً وهو الاصح. ویقوم فی البلد الذی المال فیه الخ وفی الشامیة تحته وفی المحیط یعتبر یوم الاداء بالاجماع وهو الاصح فهو تصحیح القول الثانی الموافق لقولهما وعلیه فاعتبار یوم الاداء یکون متفقاً علیه عنده وعندهما

(۱) د مکمل تفصیل د پاره په پراویډنټ فنډ باندې د زکوٰة او سود مسئله. مرتبه مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا محمد شفیع صاحب قدس سره. مطبوعه دار الاشاعت

جواب: په ریډیو، فرینچر، ډیکورشن په سامان او ریفریجریټر باندی چي د کور د استعمالولو د پاره وی نو په دی زکوٰة واجب نه دی. (۱) او که د تجارت د پاره وی نو د هغه د بازاری قیمت په لحاظ سره به زکوٰة واجب وی.

والله سبحانه اعلم
۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوٰی نمبر ۲۵۵۵/ ۲۷و)

په کور باندی د زکوٰة حکم

سوال: زما ذاتی کور چي په قرض باندی می جوړ کړیدی او قرض هم تراوسه اداء سوی نه دی، د دی په یوه حصه کی رهائش دی او باقی حصه په کرایه باندی ده، او په رهایش باندی ده ته اداره چیرته چي هغه ملازم دی ماهوار کرایه اداء کوی، نو آیا دا کور به زکوٰة اداء کولی سی که یی اداء کولی سی نو په څه طریقه سره؟

جواب: په کور باندی زکوٰة واجب نه دی (۲) البته د دی د کرایه په پیسو د اخراجاتو د بچ کیدلو څخه وروسته چي ذخیره کولی سی په هغه باندی د نورو پیسو سره زکوٰة واجب وی. (۳) او څومره قرض چي په انسان واجب الاداء وی په هغوندو پیسو زکوٰة هم واجب نه دی. (۴)

والله سبحانه اعلم
۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوٰی نمبر ۵۵۵/ ۲۷)

په قومی د فاعی سر ټیفکیټ باندی د زکوٰة حکم

---

(۱) د صـ ۴۷ حاشیه ۱ وګوری.

(۲) وفی الهدایة ج: ۱ ص: ۱۸۲ (مکتبه شرکت علمیه) ولیس فی دور السکنی..... زکوٰة.

(۳) اذا آجر دارا، او عبده بمائتی درهم لاتجب الزکوٰة مالم یحل الحول بعد القبض فی قول ابی حنیفة (قاضیخان ج: ۱ ص: ۲۵۳)

(۴) وفی الدر المختار ج: ۲ ص ۲۲۰ (طبع رشیدیه کویته) (شرط وجوب الزکوٰة) فارغ عن دین له مطالب من جهة العباد، سواء کان لله کزکوٰة وخراج او للعبد..... الخ. وفی الهدایة کتاب الزکوٰة ج: ۱ ص: ۱۸۲ (مکتبه شرکت علمیه ملتان) ومن کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوٰة علیه.. وان کان ماله اکثر من دینه زکی الفاضل اذا بلغ نصاباً.

سوال: د ملازمت شخه چي کومه تنخواه وغیره ورکول کیږي په هغه باندي د حکومت امدني ټیکس (انکم ټیکس) ورکول کیږي، په زیاتي آمدني باندي د ټیکس څخه د بچ کیدلو د پاره قومي د فاعي سر ټیفکیټس د مرکزي حکومت جاري سوي ټیکس اخستل کیږي هغه د پنځو کالو پوري د دي وجي څخه یي نسي خرڅولي چي په دي دوران کي په دي مالیت باندي راتلونکي ټیکس کي خلاصون ورکول کیږي که د پنځو کالو څخه مخکي یي خرڅ کړي نو بیا د خرڅ سوي سر ټیفیکیټ څخه په حاصل سوو پیسو باندي امدني ټیکس ورکول وي، دا مجبوراً اخستل کیږي د کور په اخراجاتو کي ډیر د کمي کولو سره جواب ولیکي چي په داسي اخستل سوي قومي د فاعي سر ټیفیکیټ په مالیت باندي کال په کال تر څو چي هغه خرڅ سوي نه وي نو زکوٰة به ورکول کیږي؟

جواب: قومي د فاعي سرټیفیکیټ په اصل کي یوقرض دي چي حکومت ته ورکول کیږي، لهذا په دي باندي زکوٰة واجب دي ځکه چي داقوي دِین دي که څه هم دا دمجبوري د وجي ور کول سوي وي. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ

په زکوٰة کي د اخستلو د قیمت حساب دي او که د خرڅ د قیمت؟

سوال: موږ د خپل حساب کتاب د اسانتیا دپاره د زکوٰة حساب هر کال د دسمبر په میاشت کي کوو، لهذا په هغه وخت کي چي کوم مال زموږ سره وي په هغه وخت د مال قیمت د بازار د نرخ په حساب سره د اخستلو د قیمت څخه زیات وي او څه کم وي، آیا موږ د اخستلو په قیمت سره زکوٰة اداء کړو او که د بازار د نرخونو په حساب سره؟

---

(۱) وفی البدائع ج: ۲ ص: ۱۰، اما القوی فهو الذی وجب بدلا عن مال التجارة کثمن عرض التجارة..... الی قوله.... والاختلاف فی وجوب الزکوٰة فیه الا انه لا یخاطب باداء شیئ من زکوٰة ما مضی مالم یقبض اربعین درهماً وکذا فی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۰۵ (طبع سعید) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۰۵. واعلم ان الدیون عند الامام ثلاثة قوی ومتوسط وضعیف فتجب زکوتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لافوراً بل عند قبض اربعین درهما من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة.... الخ، ترڅو چي موږ د سیونګ ډیفنس سر ټیفکیټ د اصلي رقم څخه علاوه زیات رقم سود دي، او د دي اخستل ناجائز دي.

جواب: په کوم تاریخ چې د زکوٰة کال پوره کیږي په هغه تاریخ د مال چې څومره ستاك موجود دی، د هغه قیمت هم د هغه تاریخ د نرخ په لحاظ سره دی ولګول سي. (۱) د اخستلو د قیمت په لحاظ سره نه خو د زکوٰة د پاره د قمري میاشتی کوم تاریخ مقررول ضروري دی.

سوال: زموږ یوه کوشنی غونډی کار خانه هم ده چې په هغه کی موږ کپړه جوړوو د زکوٰة د ورکولو په وخت کی په کار خانه کی لاندینی مال پروت دی. ۱. سوت. ۲. خامه کپړه چې موږ جوړه کړیده، ۳. رنګینه کپړه چې خامه کپړه مو خپلی کار خانه کی رنګ کړیده، ۴. د تیاری کپړی بنډلی چې تیاری پرتی وی چې په جهاز بی بهر ملکونو ته روانه کړو، په دی باندی د زکوٰة څه حکم دی؟

جواب: سوت، خامی کپړی، رنګینی کپړی، او تیاری کپړی په هر یوی باندی زکوٰة واجب دی او په دی کی د هر شی قیمت د هغی ورځی د بازاری قیمت په لحاظ سره لګیږي، د اخستلو د قیمت اعتبار نسته. (۲)

سوال: آیا په سوت باندی زکوٰة د اخستلو د قیمت په اعتبار سره اداء کړو یا د وخت د مارکیټ په قیمت باندی، دوهم او دریم نمبر (یعنی خامه کپړه او رنګینه کپړه) په دی باندی زکوٰة د خپلی خرچې چې ورباندی سویده په هغه بی اداء کړو، یا په هغه قیمت چې په کوم بی موږ خرڅوو، په دی کی څه مال د اړډر وی او څه مال بغیر د اړډر تیار همداسی وی؟

جواب: قیمت به نه د لاګت په حساب سره وی او نه د خوردی د نرخ په لحاظ سره، بلکی دا مال که ته په یوځای خرڅوی نو څومره قیمت چې د خرڅیدو کیدی سی هغه قیمت به لګول کیږي. (۳)

سوال: دریمه خبره دا چې په څلورم نمبر (یعنی د تیارو کپړو بنډلونه) باندی زکوٰة به موږ په خپل مصرف باندی اداء کوو، یا په هغه قیمت باندی چې په هغه باندی دا مال

---

(۱) وګوری د صـ ۵۰ ددوهمه حاشیه،

(۲) د ۵۰ صفحی دوهمه حاشیه وګوری.

(۳) وګوری د صـ ۵۰ دوهمه حاشیه.

په جهاز کې روان سو، او موږ ته به د ګهاك شخه پیسې وصولیږي، راکول کیږي او عمومًا د جهاز په انتظار کښې مال پروت وي؟

جواب: د دې جواب په دریم شمار کې سویدی.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۲/ ۱۳۹۷هـ
(فتوٰی نمبر ۲۲۷/ ۲۸ ب)

په زیوراتو باندې زکوٰة

سوال: د هندې سره دومره زیورات دي که هغه خرڅ کړي نو حج به باندې فرض سي او نقدي ورسره بالکل نسته، زکوٰة او قرباني به څنګه کوي؟

جواب: په صورت مسئوله کې په هندې باندې حج، زکوٰة او قرباني فرض ده. (۱) که نقدي ورسره نه وي نو په چادې زیورات خرڅ کړي او د هغه شخه دې دا فرایض اداء کړي.

والله سبحانه اعلم
۱۸/ ۱۲/ ۱۳۸۷هـ
(فتوٰی نمبر ۱۴۴۵/ ۱۸/ الف)

زکوٰة به د قرض منها کولو څخه وروسته ویستل سي او په زکوٰة کې د یوم اداء د قیمت اعتبار دی

سوال: په لاندینی املاکو به زکوٰة فرض وي او که نه؟

۱. دوه کورونه او یو دکان چې د هغه څخه میاشتنی آمدنی ۱۲۷۵ روپی دي.

۲. د کور والا د سرو زرو مقدار دیرش ۳۰ تولې، ورسره کوټ په بینک کې ددولس زرو په عوض کې په ګاڼه کې اینښی دي، که په دې زیوراتو زکوٰة سته؟ نو په کوم حساب سره؟

۳. د بینك ملازیم یم، پنځه سوه تنخواه راکول کیږي.

۴. درې څلور سوه را سره نقدي روپی هم دي چې کال باندې نه دی تیر سوی.

---

(۱) د صـ ۴۴ څلورمه حاشیه وګوری.

ما مجموعي طور باندې دووپنځوس زره سوی قرضه ده پنځوس زره غیره سودي قرضه ده: هغې میاشتیني قسطونه د کور د کرایې او دوکان څخه اداء کوم؟

جواب: په صورت مسئوله کې ستا د کور والا سره چې کومه طلا ده که هغه ستا ملکیت وي نو په تاباندې د زکوٰة فرض کیدو د پاره ضروري دي چې د طلا موجوده مالیت او ستا نقدي روپۍ (څومره چې هم وي) دواړه یو ځای کړه که ستا د ټولو قرضونو څخه دومره زیاتي وي چې په هغه سره دوه نیم پنځوس تولې سپین زرو اخستلی سی (۱) نو زکاة واجب دي که داسې نه وای نو په تاباندې زکوٰة واجب نه دی. (۲) په اول صورت کې به ته د سرو قیمت د هغې ورځې مطابق لګوې په کومه ورځ چې ستا کال پوره کیږي. (۳) بیا مجموعي قیمت را یوځای کړه، په هغه کې د خپلو نقدو روپو اضافه وکړه چې په دغه تاریخ تاسره موجود دي، (مخکښې څومره وې؟ د دې څخه بحث نسته) بیا د دې مجموعي قیمت څخه پخپله ذمه چې کمې قرضې باقي دي هغه ترې منها کړه، څومره پیسې چې پاته سي په هغه به زکوٰة وي، د هغې څلویښتمه حصه او باسه، او که دا زیورات ستا د ښځې ملکیت دي نو زکوٰة په هغه باندې فرض دي (خو په دې شرط چې د هغه په ذمه دومره قرض نه وي چې په هغه کې ټول زیورات خرڅ سي یا دومره خرڅ سي چې د نصاب په اندازه پاته نه وي) په دې صورت کې که ستاسره کله هم د سل دوه سوو روپو څخه زیاتي جمع نه سوې نو په تاباندې زکوٰة فرض نه دی، د کور او دوکان په عمارت او د مځکې په قیمت باندې هیڅ زکوٰة نسته، هوا د هغه چې کومه کرایه وصولیږي په هغه باندې د ذکرسوی تفصیل مطابق زکوٰة سته، د زکوٰة د مفصل احکامو د پاره د جنتي کالي مطالعه وکړه، بیا درسالې احکام زکوٰة مصنف حضرت مولانا مفتي محمد رفیع عثماني صاحب مهتمم دار العلوم کراچي مطالعه وکړی۔

والله سبحانه اعلم
۱۸/ ۹/ ۱۳۹۷هـ

---

(۱) و

(۲) (وفی الهدایة کتاب الزکوٰة ج: ۱ ص: ۱۸۲ (مکتبه شرکت علمیه) ومن کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوٰة علیه... وان کان ماله اکثر من دینه زکی الفضل اذا بلغ نصابًا

(۳) د پنځوسمې صفحې دوهمه حاشیه وګورئ

(فتوی نمبر ۹۷۹/ ۲۸ ج)

په مشترکه کارو بار کی د يوشريک زکوٰة نه اداء کول

سوال: د څه مودی څخه وروسته زما والد صاحب ماته متوجه سو. الحمدلله په تبليغی جماعت کی شرکت کوم. هغوی د کاروبار د پاره پنځه ويشت زره روپی راکړی وی چي د هغه ګټه او نقصان نه غواړی (واضحه دی وی چي داپيسی خو يی نه هبه کړی وی او نه يی قرض راکړی وی) پيسی داستعماليدو سره يوکال وسو، پلار می زکوٰة نه ورکوی که زه زکوٰة ورکړم نو کيدی سی چي خفه سی نو آيا زه ددغه پيسو زکوٰة اداء کړم او که نه؟ زما په ملکيت کی څه زيورات دی، آيا د هغه زکوٰة د مذکوره بالا د منافع څخه اداء کړم نو اداء به سی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی د کال په ختميدو باندی حساب ولګوه او دا متعين کړه چي په کارو بارکی ستا دسر مايي او منافع ماليت څومره دی څومره ماليت چي ستاثابت سی د هغه ټوله ماليت زکوٰة اداء کړه ته به عندالله بری سی (۱) او دوالد صاحب دی په دی خبری باندی داماده کولو کوشش وکړه چي هغه هم د خپلی حصی زکوٰة اداء کړی که هغه اداء نه کړی نو د هغه ثواب او عذاب په هغه باندی دی، ته به د خپل زکوٰة ورکولو څخه وروسته بريئ الذمه يی او ستا کارو بار حلال دی.

والله سبحانه اعلم

۲/ ۵/ ۱۳۹۷ھ

قرض د مملوکه مال څخه د زياتوالی په صورت کی زکوٰة واجب نه دی

سوال: زماسره مبلغ لس دولس زره روپی وی، حسب معمول می زکوٰة اداء کاوی، په دی دوران کی ما په پنځه ويشت زره روپی يو کور واخستی، څه می د کور زيورات خرڅ کړل، د دی څخه علاوه می پنځلس زره روپی د خپل يو ورور څخه قرض واخستی په هغه کی می شاملی کړی، د کور کرايه د مياشتی دوه سوه پنځوس روپی راځی ورسره د مذکوره قرضی څخه می تراوسه يوه روپی هم نه ده اداء کړی اوس زما سره لږ

(۱) فی التاتار خانيه ج: ۲ ص ۲۹۷ فی شرح الطحطاوی فان کان نصيب کل واحد منهما علی الانفراد يبلغ نصاباً کاملا تجب الزکوٰة والا فلا سواء کانت شرکتها شرکة عنان او مفاوضة او شرکة بالارث وغيره من اسباب وکذا فی الهندية ج: ص ۱۸۱ (طبع مکتبه رشيديه کويټه) وکذا فی امداد الفتاوی ج: ۲ ص ۵۲۵ سوال نمبر ۴۷ (مکتبه دار العلوم)

پیسی د کرایه وغیره جمع دی چي تقریباً دوه زره شپږ سوه څلویښت روپی دی او پنځه تولی سره زر هم دی نو زکوٰة ولی او څنګه اداء کړم؟

جواب: په مسئوله صورت کی چونکی د قرضی پیسی سائل سره د موجوده مال څخه ډیری زیاتی دی، نو که د هغه سره د مذکوره مال (یعنی پنځه تولی سره زر او دوه زره شپږ سوه څلویښت نقدو روپو) څخه علاوه نور مال در سره نسته نو په هغه باندی زکوٰة واجب نه دی. (١)

والله سبحانه اعلم
١٢/ ٣/ ١٣٨٧هـ
(فتوٰی نمبر ١٣٨٩/ ١١٨ الف)

په پراویډنټ فنډ باندی زکوٰة

سوال: د هرسرکاری ملازم د تنخواه څخه یوه آنه د روپی څخه په مدد پراویډنټ فنډ کی کټ کیږی او هغه ته د ملازمت د ختمیدو څخه وروسته هغه روپی سره د سود وده ته ورکول کیږی دا پیسی د حکومت په تحویل کی وی او ملازم ته داپته په مشکله سره لګیږی چي د هغه څومره پیسی په دی فنډ کی دی په داسی صورت کی به آیا په هغه زکوٰة واجب وی؟

جواب: په دی معاملو کی د اهل علمو تحقیق دادی چي د پراویډنټ فنډ پیسی چي ترڅو چي ملازم ته ور نه کول سی، تر هغه وخته پوری په هغه زکوٰة نه واجبیږی، او د پیسو وصولیدو څخه وروسته هم دتیروسوو کلونو زکوٰة نه واجبیږی داسی پیسو باندی د زکوٰة وجوب په هغه وخت شروع کیږی د کم وخت څخه چي هغه پیسی وصول سوی وی، البته کوم پراویډنټ فنډ چي جبری نه وی، او ملازم په خپل اختیار سره د هغه د پاره پیسی کټ کړی وی د هغه په معاملی کی احتیاط هم په دی کی دی چي د پیسو وصولولو سره د تیر سوو کلونو زکوٰة هم اداء سی، مختصراً د دی وجه داده چي

---

(١) وفی الهدایة ج: ١ ص ١٨٢ (مکتبه شرکت علمیه) ومن کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوٰة علیه وقال الشافعی یجب...... ولنا ان مشغول بحاجة الاصلیة فاعتبر معدوماً.

وفی الهندیة کتاب الزکوٰة ج: ص ٧٢ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) قال اصحابنا رحمهم الله تعالی کل دین له مطالب من جهة العباد یمنع وجوب الزکوٰة سواء کان الدین للعباد کالقرض. الخ.

فقهاوو د دین درې قسمه قوي، متوسط، ضعیف جوړ کړیدی. (١) د پراویډنټ فنډ پیسې په هغه کې په دین ضعیف کې داخلیدی سي، او په دین ضعیف باندې د تیر سوو کلونو زکوٰة واجب نه وي، د دې مسئلې مکمل تحقیق حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب مدظلهم په امداد الفتاوٰی دریم جلد ص: ۶۴۸ تر ۶۵۰. (مطبوعه کراچي کې لیکلې دی) (٢) او حضرت حکیم الامت مولانا اشرف علی صاحب تهانوی د هغه تصدیق وکی او د خپلې مخکې فتوٰی څخه یې رجوع وکړه.

والله سبحانه اعلم

۲۴/ ۵/ ۱۳۸۷ھ (٣).

په تنخواه کې د ترقی په پیسو د زکوٰة حکم

سوال: زید په یو سرکاری دفتر کې ملازم دی، زید د نصاب خاوند دی مثلاً د کال پوره کیدو تاریخ (۳۰) مارچ دی په دغه ورځ زید د زکوٰة د پاره حساب کوی چې په ټولو پیسو باندې څومره زکوٰة جوړیږی؟ اوس پوښتنه داکول دی چې د زید ترقی مثلاً د (۲۰) مارچ څخه کیږی او په دې سلسله کې کاغذی کار روایی په شلم (۲۰) مارچ باندې کیږی اوس زید ته د ترقی والا پیسې ورکول کیږی، که ددیرشم مارچ څخه ورته مخکې ورکول سی، نو په سابقه نصاب کې شاملیدی سی، خو حساب کولو سره کاغذات د دفتر څخه د پاس کیدو سره ۳۰/ مارچ څخه به وروسته راځي، او هغه ته به لا ۲: ۳ اپریل یا ۱۵/ اپریل ته ورکول کیږی، نو آیا د کاغذی احکاماتو په وجه ۳۰/ مارچ څخه حساب سوی د زکوٰة په پیسو کې هغه هم شامل کړی او که نه؟ ځکه چې د ترقی حکم ۲۰/ مارچ څخه سوی دی؟

جواب: په مسئوله صورت کې په تنخواه کې د ترقی پیسې چې کله زید ته ورکول سی، په هغه وخت به په هغه زکوٰة واجب وي، محض کاغذی طور باندې استحقاق پیدا کیدو سره په هغه به زکوٰة نه وي، لهذا ۲۰/ مارچ ته چې څومره پیسې د زید په ملکیت کې دی صرف د هغه زکوٰة به اوباسی، بلکې اوس به د هغه زکوٰة بل کال ته وځی یعنی

---

(١) وګوری الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۰۵ (طبع سعید)

(٢) مکمل تفصیل د پاره (په پراویډنټ فنډ باندې د زکوٰة او سود مسئلې) مرتبه مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره وګوری. (محمد زبیر حقنواز)

(٣) دا فتوٰی د رسالې البلاغ په شماره جماد الثانیه ۱۳۸۷ھ څخه اخستل سویده.

اینده کال د زکوٰة په تاریخ کی چې د خو مره پیسو ښکته وی د هغه زکوٰة به اداء کیږی چې په هغه کی به د ترقي پیسی هم شاملی وی. لان الاصح ان الاجرة دين ضعيف لاتجب عليه الزكوٰة حتى يقبض كالمهر (١)

خو دا مسئله د امام اعظم ابو حنیفه مسلك کی ده. د صاحبینو په نزد چونکی په هرقسم دین باندی زکوٰة واجب دی، ځکه احتیاط به د دولسم ۱۲ اپریل څخه د ملاویدونکی رقم زکوٰة هم د هغه کال په نصاب کی شمار کولو سره وزکول شی نو ښه ده.

والله سبحانه اعلم

١٣/ ٦/ ١٣٩٧هـ

(فتوئ نمبر ١٦٠/ ٢٨ ب)

په نقدو پیسو باندی د زکوٰة واجب کیدو اصول

سوال: د نقدو پیسو په زکوٰة کی څه اشکال پیداسویدی، سرو زرو، سپینو زرو مال اجناس او تجارتی مال، د زکوٰة نصاب خو ډیر واضح دی خو د نقدو پیسو په صورت کی اشکال دی، د جنتی کالی باب الزكوٰة می په پوره غور سره ووایه چې د هغه د مسئلی څخه ښکاره کیږی چې په پنځه سوه روپو زکوٰة نه واجبیږی، او د مسئلی پنځم او مسئلی یوولسم څخه ښکاره کیږی چې په سلو روپو زکوٰة واجبیږی، د نقدو د نصاب په سلسله کی ترجمان القرآن جلد ۲۹ شماره مارچ سنه ۱۳۲۸هـ کی می ویلی وو چې په هغه کی یی ښوولی وو چې د نقدو پیسو نصاب دوپنځوس نیم تولی سپینو زرو د قیمت برابر رقم دی، تاسو وفرمایاست چې څه صورت حال دی؟

جواب: په نقدو پیسو باندی د زکوٰة په سلسله کی اصول دادی، که د دوه نیم پنځوسو تولو سپینو زرو د قیمت نقدی روپی د ضروریات اصلیه څخه زیاتی موجودی وی او په

(١) وفى الدر المختار ج: ٢ ص: ٣٠٦ (ایچ ایم سعید) .... وعند قبض مأتين مع حولان الحول بعده اى بعد القبض (من) دين ضعيف (وهو بدل غير مال) كمهر ودية وبدل كتابة وخلع الا اذا كان عنده مايضم الى الدين الضعيف وفى البدائع ج: ٢ ص ١٠ (طبع سعيد) واما الدين الضعيف فهو الذى وجب له بدلاً عن شيئ، سواء وجب له بغير صنعه كالميراث او بصنعه كالوصية او وجب بدلاً عماليس بمال كالمهر وبدل الخلع والصلح عن القصاص وبدل الكتابة ولا زكوٰة فيه مالم يقبض كله ويحول بعد القبض (محمد زبير)

هغه یو کال تیر سي، نو زکوٰة واجبیږي (١) او د : دوپنځوسونیمو تولو سپینو زرو قیمت بدلیږي، لهذا د هری زمانی قیمت ته په هغه زمانی کی اعبار وی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۲۲/ ۲/ ۱۳۸۸ ۱۳ه
(فتوٰی نمبر ۲۵۲/ ۱۹ الف)

د کور د آبادی د پاره په جمع سوو پیسو د زکوٰة حکم

سوال: زید د کور د آبادی د پاره پیسی جمع کوی آیا په دی پیسو به زکوٰة واجب وی؟

جواب: که دا پیسی ددوپنځوسونیمو تولو د سپینو زرو قیمت ته ورسیږی او په دی یوکال تیرسی، نو زکوٰة واجب دی (٢).

والله سبحانه اعلم
۱۸/ ۱۲/ ۱۳۸۷ه
(فتوٰی نمبر ۱۴۴۵/ ۱۸. الف)

د میراث په دکان باندی زکوٰة واجب دی او که نه؟

سوال: زموږ د والد صاحب انتقال د تیرسوی غټ اختر څخه دری ورځی مخکی سوی وو، دعا ورته وکړی، چي الله ﷻ دی د هغه او زموږ د ټولو مغفرت وکړی آمین.
نقد او نور ټول سامان په شرعی طریقی سره تقسیم سویدی اوس یودکان باقی دی دا دوکان مو په کرایه ورکړی دی د دی کرایه میاشت په میاشت په حساب سره تقسیمیږی څکه چي نن صبا د دوکان قیمت کم ملاویږی، د دقیمت د صحیح کیدو انتظار دی کوم

---

(١) د حوالي د پاره په لاندی دول لیکل سوی کتابونه وګوری: الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۹۹ (طبع ایچ ایم سعید) فتاوٰی هندیه ج: ۱ ص: ۱۷۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)، هدایه ج: ۱ ص ۱۹۲ (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان) فتاوٰی تاتار خانیه ج: ۲ ص ۲۳۷ (طبع ادارة القرآن)

(٢) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۶۷ وثمینة المال کالدراهم والدنانیر لتعینهما للتجارة بأصل الخلقة فتلزم الزکوٰة کیفما امسکه للنماء او للنفقة وکذا فی البدائع، فی بحث النماء التقدیری. وفی البحر الرائق ج: ص ۲۰۲ .... ان الزکوٰة تجب فی النقد کیفما امسکه للنماء او للنفقة.
وفی الخانیة ج:۱ ص ۲۵۲ وقال ابوحنیفة اذا وجبت علیه الزکوٰة وفی احد الوجهین ولم تجب فی الوجه الاخر کان علیه الزکوٰة. همدارنګه وګوری امداد الفتاوٰی سوال نمبر ۵۰ ج:۲ ص: ۲۹ (محمد زبیر)

وخت چې هم مناسب دام ورکول سی دا به خرڅ کو په حساب سره به یې په تولو باندی تقسیم کړو، معلومول دادی چې آیا په دی دکان باندی هم زکوٰة واجب دی؟ که واجب دی نو د دی قیمت څنګه معتبر کړو؟ څوك وایې چې دومره به خرڅیږی او څوك ځه وایې یعنی بالکل صحیح قیمت به شاید د خرڅولو په صورت کښې وی، که د دی دوکان په مالیت باندی زکوٰة واجب دی، او د کال پوره کیدلو څخه وروسته یوسړی سره یا د تولو سره دومره پیسی نسته چې هغه د دی زکوٰة اداء کړی نو د دی د پاره څه حکم دی؟ (یعنی د هغه سره د هغه راغلی کرایه هم خرڅ سویده) موږ ټول خلګ په شعبان رمضان کښې د زکوٰة حساب کوو، نو د زکوٰة واجبیدو په صورت کی به موږ څنګه حساب کوو؟

جواب: کوم د کان چې کرایه باندی تللی دی د هغه په مالیت باندی زکوٰة فرض نه دی که چیری کومه کرایه چې ورکول کیږی نو هر سړی دی خپل د زکوٰة د کال په ختمیدو وګوری د هغه چې څومره حصه په دغه وخت د خرڅې څخه بچ سویده که هغه د خپلو نورو اثاثو سره چې د زکوٰة قابل وو یوځای کړی او نصاب ته ورسیږی نو په هغه به زکوٰة فرض وی ورنه فرض به نه وی. (١)

والله سبحانه اعلم

۵/ ١٢/ ١۴٢٠هـ

(فتوٰی نمبر ٨٣/ ٣٠٣)

د سرو او سپینو زرو دواړو مجموعی قیمت که د سپینو زرو نصاب ته اورسیږی نو زکوٰة واجب دی

سوال: زید سره پنځه تولی سره زر او دوی تولی سپین زر د زیوراتو په صورت کښې دی که نصاب وکتل سی نو د زکوٰة نصاب ته نه سره زر رسیږی او نه سپین او که د دوو تولو سپینو زرو قیمت ولګول سی او هغه سره زر فرض سی بیا هم د زکوٰة حساب ته نه رسیږی، بل طرفته که د سرو قیمت ولګول سی او هغه سپین زر جوړ سی، نو فرض

(١) وفی التاتار خانیه ج: ٢ ص: ٢٩٧ فی شرح الطحاوی: فان کانصیب کل واحد منهما علی الانفراد یبلغ نصاباً کاملاً تجب الزکوٰة والا فلا سواء کانت شرکتهما شرکة عنان او شرکة مفاوضة او شرکة بالارث وغیره من اسباب الملك....... الخ. همدا رقم وګوری امداد الفتاوی ج: ٢ ص: ۵١، ۵٢. (طبع مکتبه دار العلوم کراچی)

سوی سپین زرو د دوو نیم پنځوس تولو سپینو زرو څخه زیاتیږی فتوٰی پکار ده چي آیا په زید باندی به زکوٰة فرض وی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی زکوٰة فرض دی هغه داشان چي د سرو زرو قیمت به ولګول سی هغه به د سپینو زرو سره برابر کړل سی (١) که د دواړو مجموعی قیمت د سپینو زرو د نصاب څخه زیاتیږی څکه نو زکوٰة فرض دی.

سوال: د زید سره صرف پنځه تولی سره زر دی بلکی سپین زر ورسره نسته که هغه سره زر د سپینو زرو ګڼلو سره په قیمت کښی فرض کړو نو د زکوٰة نصاب د سپینو زرو دوپنځوس نیمو تولوته رسیږی آیا په دی زکوٰة فرض دی؟ (٢)

جواب: که سپین زر بلکل نه وی نو څه ناڅه نقدی به ورسره ضروری وی هغه هم د سپینو زرو په حکم کښی دی نو د سروزرو قیمت به ولګول سی په دی صورت کښی هم زکوٰة فرض دی.

سوال: د زید سره پنځه تولی سره زر دی د دی څخه ماسوا پنځه لس روپی هم نقدی ور سره دی چي تول کال ور سره موجودی وی آیا په دی کال تیریدلو سره به زکوٰة فرض وی څکه چي دا روپی سپین زر او مذکوره سره زر په سپین زر فرض کولو سره به د سپینو زرو نصاب پوره سی؟

جواب: د کوم کال چي دا خبره ده د هغه د قیمت په لحاظ سره که په زرو روپو کښی دوو پنځوس نیمو تولو سپین زر راځی نو زکوٰة فرض دی او که نه راځی نو نه دی.

والله سبحانه اعلم

١١/ ١٠/ ١٣٩٩هـ

(فتوٰی نمبر ٢٨٨/ ٣٠د)

قرض د اداء کولو څخه وروسته چي کومی پیسی پاته سی که هغه د نصاب په قدر وي نو په هغه زکوٰة واجب دی

---

(١) . ایضاً

(٢) وفی الدر المختار ج: ٢ ص: ٣٠٣ (طبع سعید) ویضم الذهب الی الفضة وعکسه بجامع الثمنیة وقالا بالاجزاء. وفی الهدایة ج: ١ ص: ١٩٢ (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان) ویضم الذهب الی الفضة للمجانسة من حیث الثمنیة. (محمد زبیر حق نواز)

سوال: د زید سره څلور زره روپی پیسی پنځه زره روپی دی چې په کارو بار کښی یې لګولی دی او لس زره یې په قرض اخستی دی د دی څخه ماسوا لږ څه زیورات یې هم د استعمال د پاره په قرض جوړ کړی وه، نو زید ته په کومو پیسو زکوٰة اداء کول پکار دی؟

جواب: په صورت مسئوله کښی زید ته په کار دی چې دده سره څومره نقدی روپی دی یا څومره مال تجارت یا زیورات دی برابره خبره ده که هغه یې د قرض په روپو تیار کړی وو د هغه ټولو دی قیمت ولګوي بیا او د هغه املاکو دی مجموعه را وباسی د دی څخه وروسته چې په ده باندی واجب الاداء دی هغه دی د دی مجموعی څخه بل طرفته کی څومره مالیت چې د قرض د اداء کولو څخه وروسته باقی پاته سی د هغه څخه دی څلویښتمه حصه د زکوٰة په طور اداء کړی. (١)

والله سبحانه اعلم
۹/ ۲۹/ ۱۳۹۰هـ
(فتوی نمبر ۱۲۹۳/ ۲۷هـ)

په نصابی کال پوره کیدو باندی زکوٰة واجب دی

سوال: تیر کال ما د ۴۴ زره روپی څه قرض او څه نقدو کتی د ټولو می زکوٰة د پوره حساب کولو سره اداء کړی وو اوس قرض کم سو ۳۳ زره پاته دی او لږ نقدی جمعه دی اوس ماته د زکوٰة ورکول په څه ډول دی؟

جواب: په کوم تاریخ چې ستا د زکوٰة نصابی کال پوره کیږی په هغه تاریخ چې کومی نقدی روپی، زیورات، مال تجارت او خلګو ته ورکول سوی قرضی وی په ټولو به زکوٰة واجب وی، که په خلګو ستا قرض کم سو او اوس ۳۳ زره روپی پاته سوی نو اوس به په ۳۳ زره روپو باندی زکوٰة وی. (٢)

---

(١) وفی الدر المختار ج: ٢ ص: ٢٢٣ (ایچ ایم سعید) فلا زکوٰة علی مکاتب.... ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائد ان بلغ نصابا.... الخ. وفی الهدایة کتاب الزکوٰة ج: ١ ص: ١٨٢ (مکتبه شرکت علمیه) ومن کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوٰة علیه..... وان کان ماله اکثر من دینه ذکی الفاضل اذا بلغ نصاباً.

(٢) وفی الدر المختار ج: ٢ ص: ٣٠٥ (طبع سعید) واعلم ان الدیون عند الامام ثلاثة قوی ومتوسط وضعیف فتجب زکوٰتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لافورا بل عند قبض اربعین درهماً من الدین

سوال: که د قرض پيسې ډوبې وي نو په دې صورت کښې به څه کيږي؟

جواب: په داسې مال اوس زکوٰة واجب نه دې که خلاف اميد ورکول شي نو د تير سوو کلونو زکوٰة به اداسي او که نه؟ دا مسئله بيا په هغه وخت معلومه کړه او په هغه کښې ووايه چې د ډوبيدو وجه څه ده؟

سوال: که پيسې په لين دين کښې چليږي نو په دې صورت کښې به څه کيږي؟

جواب: که د دې مطلب دادې چې هغه پيسې تابل چاته په قرض ورکړيدې نو د دې حکم په اول سوال کښې تير سو چې په دې زکوٰة فرض دې او که څه بل څه مطلب وي نو

دوباره واضحې طريقې سره سوال وليکه او مسئله معلومه کړه.

والله سبحانه اعلم

١٩/ ٩/ ١٣٩٧ھ

(فتوٰی نمبر ٨٥٢/ ٢٨ج)

صرف په سلو روپو زکوٰة نسته

سوال: زکوٰة په هرهغه چا واجب دې چې د چاسره اووه نيمې تولې سره زر وي (يوکال په تيريدلو باندې) يا دو پنځوس نيمې تولې سپين زر ورسره وي (د يوکال په تيريدو باندې) په دې اوازانو کښې که يوه يوه رتۍ هم کمه وي نو په داسې سړي به زکوٰة واجب وي او که نه؟ شريعت خو دا وايي چې دومره سره زر او سپين زر وي، نو زکوٰة به اوباسي بل طرفته علماء وايي که سل روپۍ موجودې وي او کال باندې تيرسو نو د هغه هم دوه نيم فيصده زکوٰة اوباسي، کله چې نصاب مقرر دې نو سل روپۍ لرونکي ولې زکوٰة اوباسي؟

(القوی) کقرض وبدل مال تجارة..... الخ وفی الشامية تحت (قوله اذا تم نصابا) والمراد اذا بلغ نصابا بنفسه او بماعنده مما يتم به النصاب.

جواب: نن صبا که کوم سړی سره چي سل روپی وی او سره زر ور سره بلکل نه وی په هغه باندی زکوٰة نه واجبیږی، کوم سړی چي په هغه زکوٰة فرض کړیدی هغه غلط ونیلی دی که چیری د یو سړی سره لږ سره زر هم موجود دی او څه سپین زر او نقدی روپی هم او د دی دواړو مجموعی قیمت دوو پنځوس نیمو تولو سپین زرو برابر سی نو بیا پرهغه زکوٰة فرض دی (١) مثلاً د چاسره دوی تولی سره زر دی چي د هغه قیمت زر روپی دی او د هغه سره سل روپی نقدی هم دی او اوس به په هغه زکوٰة فرض سی، خو چي کله ورسره سره زر بالکل هم نه وی صرف سل روپی ورسره دی نو په هغه زکوٰة فرض نه دی.

والله سبحانه اعلم

١٣٧٩/٧/٩هـ

(فتوٰی نمبر ٩٢١/ ٢٨ ج)

١. د کال په آخر کښی موجوده ټولو پیسو باندی زکوٰة واجب دی
٢. ور کول سوی قرض باندی د زکوٰة حکم

سوال: زه یو تاجریم د تجارت د شروع کولو می ١٢ یا ١٤ میاشتی سوی وی د زکوٰة د مسئلی پوښتنه کوم او په تجارت کښی د کال په آخر کښی څومره نقدی وی په هغه زکوٰة کیږی او که صرف په هغه حصه باندی چي ټول کال د نقدو په صورت کښی موږ سره وی، مثلاً د کال په آخره کښی پنځه زره روپی وی څلور زره یوه میاشت مخکښی ورکول سوی وی، نو اوس زکوٰة د پنځو زرو باندی او که په زرو باندی به اداء کول وی؟
٢. دبرنی مسئلی په شان د تجارت مال واخله چي دلته به هم هغه اصول لاګو جاري کیږی یا که څه مختلف دی؟

جواب: ١. ٢. که د کال په شروع او آخر کښی د انسان قابل زکوٰة ملکیت دوو پنځوس نیمو تولو سپینوزرو د قیمت څخه کم نه وی، نو د کال پوره کیدلو په تاریخ کښی د هغه سره څومره چي نقدی یا د تجارت مال وی په هغه به زکوٰة واجب وی، د کال په دوران کښی چي کوم زیاتی کمی کیږی د هغه څه اعتبار نسته، تاچي کوم مثال ورکړیدی په هغه کښی به زکوٰة په پوره پنځو زرو باندی وی یوه ورځ مخکی چي کومی پیسی راغلی دی هغه به هم شاملی سی، او یوه ورځ مخکی چي کومی پیسی وتلی دی

---

(١) وګوری د ۴۹ صفحی اوله حاشیه.

هغه به نه وی شاملی، همدا معامله د تجارت د مال هم ده، د کال پوره کیدلو په تاریخ کښی چي څومره مالیت موجود وی د هغه به زکوٰة ورکوی. (١)

سوال: آیا په هغه پیسو به هم زکوٰة وی چي زموږ د مقروضانو په ذمه باندی دی، که زکوٰة وی نو آیا د هغه پیسو څخه به هغه پیسی کټ کیږی چي په موږ باندی قرض دی د نورو خلکو؟ مثلاً موږ اته زره روپی وصولوو او شپږ زره به ورکوو نو آیا په دوه زره به زکوٰة ور کول کیږی؟

جواب: هوجی! کومی پیسی چي په نورو خلکو باندی قرض دی د هغه زکوٰة ستا په ذمه باندی دی، که څه هم د هغه اداء کول به هغه وخت واجب وی کله چي وصول سی. خو په هغه وخت به د ټولو تیرو سوو کلونو حساب کول وی، لهذا سهولت هم په دی کښی دی، چي هرکال څومره پیسی چي قرض وی د هغه زکوٰة هم اداء سی او دا شان په (٢) تا چي کوم قرض دی هغه دی د ټول مالیت څخه مستثنٰی سی د هغه د مستثنٰی کولو څخه وروسته چي څومره مالیت تاته بچ سی په هغه به زکوٰة وی، مثلاً ستا نقد رقم لس زره دی او په تاباندی پنځه زره قرض واجب الاداء دی نو په تابه صرف د پنځه زره روپو زکوٰة اداء کول واجب وی. (٣)

والله سبحانه اعلم

١٣/ ٩/ ١٣٩٧هـ

(فتوٰی نمبر ٩٥٣/ ٢٨ ج)

مقروض ته زکوٰة ورکول او بیا په خپله قرضه کښی د اخستلو حکم

---

(١) وفی بدائع ج: ٢ ص: ١٥ (طبع ایچ ایم سعید) ولکن هذا الشرط یعتبر فی اول الحول وفی آخره لا فی خلاله .... الخ. وفی الدر المختار ج: ٢ ص: ٢٨٨، والمستفاد «ولوبهبة اوارث» وسط الحول الی نصاب من جنسه فیزکیه بحول الاصل وفی الشامیة قوله الی نصاب.... واشار الی انه لابد من بقاء الاصل..... فان وجد منه شیأ قبل الحول ولو بیوم ضمه وزکی الکل..... الخ.

(٢) سابقه حواله د ٣٥ صفحی دریمه حاشیه وګوری.

(٣) وفی الدر المختار ج: ٢ ص: ٢٢٣ (طبع سعید کراچی) (فلا زکوٰة علی مکاتب.... ومدیون للعبد بقدر دینه) فیزکی الزائدان بلغ نصابًا..... الخ. وفی الهدایة کتاب الزکوٰة ج: ١ ص ١٢٨ (طبع شرکت علمیه) ومن کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوٰة علیه... وان کان ماله اکثر من دینه زکی الفاضل اذا بلغ نصابًا.

سوال: یومالداره سړی دی چې یو غریب سړی ته زکوٰة ورکول غواړی او په دغه سړی باندی د دی سړی قرضه هم ده هغه مالدار سړی په دغه وخت د هغه سړی څخه خپله قرضه اخستلی سی چاته یې اوس اوس زکوٰة ورکړیدی،

جواب: د دی طریقه داده چې اول دی دا مالداره سړی غریب سړی ته د زکوٰة پیسی ورکړی او د هغه څخه وروسته دی هغه غریب سړی د هغه پیسو څخه قرضه اداء کړی نو جائز دی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۹/ ۲/ ۱۳۸۸هـ

د سرو او سپینو زرو په څومره مقدار باندی زکوٰة لازم دی

سوال: د یوسړی سره دیرش تولی سپین زر او بل سره لږ سپین زر او لږ څه سره زر دی په دی دواړو کسانو به زکوٰة فرض وی او که نه؟ او په څومره مقدار د سپینو او سرو زرو باندی زکوٰة واجبیږی؟

جواب: که د چاسره سره زر بالکل نه وی نو زکوٰة به په هغه وخت واجب وی کله چې دوو پنځوس نیمی تولی سپین زر د هغه سره د خپلو ضروریاتو څخه زیات موجود وی او په هغه یو کال تیرسی، او که ورسره سره زرهم وی نو د سرو او سپینو زرو دواړو قیمت به لګول کیږی، که د دواړو قیمت را یوځای سی او دوو پنځوس نیمو تولو سپینو زرو قیمت برابرسی نو زکوٰة به واجب وی ورنه نو نه.

والله اعلم
۹/ ۱/ ۱۳۸۸هـ

په قرض باندی د زکوٰة حکم

سوال: مثلاً زید د عارف څخه یولاك روپی په قرض اخستی دی، عارف د مخکی څخه د نصاب خاوند وو، زید عارف ته ایپسی لس کاله وروسته اداء کړی آیا عارف به په یولاك روپو باندی د لسو کالو بیل بیل مثلاً د یوکال (۲۵۰۰) روپی او د لس کالو به پنځه ویشت زره روپی د زکوٰة په طور ورکوی، او یاکه په کوم کال ورته دا پیسی

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۷۱ (طبع سعید) وحیلة الجواز ان یعطی مدیونه زکوته ثم یاخذها عن دینه.

ملاو سوي دي صرف د هغه کال زکوٰة به اداء کوي او د نهه (۹) کالو به نه ورکوي څه حکم دی؟

جواب: قرض قوي دین دی (۱) لهذا په هغه به هرکال زکوٰة واجبیږي، خو د زکوٰة اداء کول به هغه وخت واجبیږي کله چي پیسي وصول سي، په صورت مسئوله کي په عارف باندي واجب دي چي هغه د یولاك روپي په وصولیدلو باندي د تیرو پوره لسو کالو زکوٰة اداء کړي، صرف د یو کال زکوٰة اداء کول نه کافي کیږي. (۲)

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷هـ
(فتوٰی نمبر ۲۱۱/ ۲۸ ب)

د کرنسی د بدلولو د پاره ورکول سوي پیسو باندي د زکوٰة حکم

سوال: زید په بل ملك کي پاکستاني سفار تخانه کي ملازم دی، د ملازمت حصه په ختمیدلو باندي په سفار تخانه کي (۲۰۰۰) رُبل او د کور سامان خرڅ کړو او په پنځه زرو ربلوني خپله ګاډی خرڅه کړه او پیسي یي حکومت پاکستان سره جمع کړي، پاکستان ته راتلو سره به د حکومت څخه د هغه په بدله کي پاکستاني روپي واخلي، رُبل روسي سکه ده د یورُبل په بدله کي سرکاري طور (۱۴) روپي ملاویږي په دي لحاظ سره تقریباً (۲۸۰۰۰) د کور د سامان (۷۰۰۰۰) د ګاډي سوي، اوس زید پاکستان ته ولاړي او په خپل زوړ دفتر کي یي کار شروع کی، چیری چي هغه په سفار تخانه کي د کار کولو د پاره تللی وو، پاکستان کي د څه قانوني مشکلاتو په وجه زید ته مثلاً دوه کاله وروسته د ګاډي پیسي ملاو سوي زید د دغه پیسو زکوٰة د پیسو پیداکیدو څخه یو کال مخکي ورکي، اوس یي د دوهم کال ورکړي دی، خو زید ته د قانوني مشکلاتو په وجه (۲۸۰۰۰) نه دي ملاو، اوس دا معلومول دي چي اته ویشت زره مثلاً اوس ملاو سی، نو د هغه د دوهم کال زکوٰة (هرکله چي زید مخکي د یو کال پیسي او د هغه زکوٰة یي ورکړي دی) نو اوس ورکول دی، خو که همدغه پیسي زید ته د

(۱)

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۰۵ واعلم ان الدیون عند الامام ثلاثة قوي ومتوسط وضعیف، فتجب زکوتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لافوراً بل عند قبض اربعین درهماً من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة، همدا رنګه وګوری، ص ۴۲ اول نمبر حاشیه.

زکوٰة د کال د ختمیدو څخه وروسته ملاو سی، نو آیاصرف د دی کال زکوٰة به ورکوی یا د تیر سوی کال هم؟ یعني په کوم کال چي ورته پیسی ملاو سی د هغه کال زکوٰة به ورکوی او که د تیر کال هم؟

جواب: د مذکوره اته ویشت روپی ستا په ملکیت کی راغلی دی، د هغه څخه وروسته تا هغه د بدلولو د پاره سفار تخانی ته ورکړیدی، لهذا په هغه به هرکال زکوٰة واجبیږی او هغه پیسی چي هرکله تاته در کول سی د تیرو سوو کلونو زکوٰة اداء کول به په تاباندی واجب وی مثلاً د پنځه کاله تیریدلو څخه وروسته وصول سوی، نو ته به (۳۵۰۰) روپی په زکوٰة کی اداء کوی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۱۱/۲ ۲۸ ب)

د پنشن په پیسو باندی د زکوٰة حُکم

سوال: زه یو ملازمت پیشه کس یم چي اوس وخت کی د خپلی محکمی څخه ریټائرډ سوی یم، په ریټائرډ کیدو باندی ماته د حکومت د طرفه (۳۲۰۵) روپی راکول سوي ما هغه پیسی په کور کی غیر محفوظ ګڼلو سره په بینک کی جمع کړی، زما خپل کور نسته او د ژوند د تیرولو د پاره دومره آمدنی هم نسته چي خرڅ پوره سی، په تنګدستی سره وخت تیروو، ماته د دی پیسو د ملاویدلو دوی ورځی سویدی چي د بینک والاوو د هغه څخه ۹۰۲/۵۰ روپی زکوٰة کټ کی، ایا شرعًا په ماباندی زکوٰة واجب دی؟

جواب: د کوم سړی سره چي په خپل ملکیت کی دوه پنځوس نیمی تولی سره زر یا د هغه په قیمت نقدی روپی یا زیورات یا تجارتی سامان وی هغه ته د نصاب خاوند وایی، او کوم کس چي توله کال د نصاب خاوند پاته سو یا د کال په اول او آخر کی د نصاب خاوند وو، په هغه باندی زکوٰة فرض دی، کوم کس چي د کال په شروع کی صاحب د نصاب وو، که د کال په دوران کی دده سره څه نوری پیسی د نصاب څخه علاوه راغلی نو د هغه نوو روپو زکوٰة به هم د مخکنیو روپو د زکوٰة سره اداء کول لازم

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۰۵ (طبع سعید کراچی) واعلم ان الدیون عند الامام ثلثة قوی، متوسط وضعیف، فتجب زکوتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لافوراً بل عند قبض اربعین درهماً من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة، همدارنګه وګوری د ۴۲ صحفی اوله حاشیه.

وی، په مذکوره صورت کی ته ددغه پیسو د راتلو څخه مخکی کم ترکمه یو کال مخکی د نصاب مالك وی او که نه؟ که مالك د نصاب وی نو په بینك کنبی چي کوم زکوٰة کټ سوی هغه صحیح سو [1] او که د رمضان څوارلس سوه کی ته د نصاب خاوند نه وی او ددغه پیسو راتلو څخه وروسته ته صاحب د نصاب جوړ سوی نو بیا ددغه پیسو زکوٰة کټ کول لازم نه دی، اوس ته درخواست ورکولی سی او ددغه پیسو د واپسی مطالبه کولی سی، او په حکمرانانو واجب دی چي هغوی داپیسی تاسوته واپس کړی.

۲۹/ ۱۰/ ۱۴۰۱ھ

(فتوٰی نمبر ۱۲۳۴/ ۳۲ج)

۱. په زیوراتو باندی زکوٰة د موجوده قیمت په حساب لازم دی

۲. په زیوراتو کی ټانکی او جوړولو قیمت باندی د زکوٰة حکم

سوال: د سرو او سپینو زرو زکوٰة د موجوده نرخ په حساب سره د قیمت په لګولو سره ورکول پکار دی؟

جواب: هو جی. [2]

سوال: په زیوراتو کی د ټانکی او جوړولو قیمت به کښل وی او که نه؟

جواب: د جوړولو قیمت به کښل وی، د ټانکی قیمت به نه اوباسی (که پخپله د هغه سپینو زرو څخه زکوٰة اداء کولی سی او که قیمت لګولو سره زکوٰة اداء سو، نو د بازار د نرخ مطابق به لګی چي په هغه کی د ټانکی لحاظ ساتل کیږی. محمد شفیع، والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا (شامی ج:۲ ص: ۴۰) [3]

---

(1) د تفصیل د پاره د حضرت والا دامت برکاتهم د کتاب، جدید فقهی مقالات ج: ۲ ص ۵۷ تر ۵ پوری وګوری. اسلامی کمپیوټر، کوټه پاکستان، ټلیفون شمیره. ۰۳۲۱۸۰۰۰۲۷۱

(2) وفی بدایع الصنائع کتاب الزکوٰة فصل واما صنفة الواجب فی اموال التجارة الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۲ (ایچ ایم سعید) لامن الواجب الاصلی عندهما هو ربع عشر العین، وانماله ولایة النقل الی القیمة یوم الاداء فیعتبر قیمتها یوم الاداء والصحیح ان هذا مذهب جمیع اصحابنا..... الخ همدارنګه وګوری د ۵۰۱ صفحی دوهمه حاشیه.

(3) الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۹۷ (طبع ایچ ایم سعید) وفی البدائع ج:۲ ص ۲۰ وانما المعتبر فیهما الوزن..... الخ (محمد زبیر)

سوال: په عام طور سره چي کله سره زر د خرڅولو دپاره وړونو په کم قيمت باندي خرڅيږي ايا د دی خبري به هم لحاظ ساتل وی؟

جواب: په کوم قيمت چي بازار کی خرڅيدی سی د هغه قيمت اعتبار کولو به يی زکوٰة کښل کيږي، (۱) (محمد شفيع عفی عنه) الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۲۹/ ۱۰/ ۱۳۸۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۳۲۵/ ۱۸ الف)

سرکاري ټيکسونه اداء کولو سره به زکوٰة اداء کيږي او که نه؟

سوال: کوم خلک چي زکوٰة اداء کوی ايا هغوی ټيکس هم اداء کړی او که نه؟ په دواړو صورتونو کی زبردسته مالي خساره کيږي، د زکوٰة نه ورکولو په صورت کی د خدای ﷻ مجرم جوړيږي، او که ټيکس ورنه کړی نو بيايي حکومت نه معاف کوی آيا د ټيکس په اداء کولو سره به زکوٰة اداء سی او که نه؟ اوس د ټيکس څخه بچ کيدلو د پاره که څوك په رجسترو کی څه کمی زياتی اوکړی نو څه صورت يی دی؟

جواب: د سرکاري ټيکسونو لګولو سره او اداء کولو سره زکوٰة نه اداء کيږي (۲) حکومت ته داسی ټيکسونه لګول پکار دی چي په عوامو بوج جوړ نسی که د حق او انصاف څخه يی زيات ټيکس لګولی وی نو د هغه څخه د اخفاء په ذريعه نجات حاصلول جائز دی په دی شرط چي په دی کی د دروغو ګناه په سر وانخستل سی.

والله سبحانه اعلم

۳/ ۱۲/ ۱۳۸۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۳۸۷/ ۱۸ الف)

د زکوٰة وجوب په قمري کال سره کيږي

سوال: د زکوٰة وجوب په قمري کال سره کيږي او که په شمسی کال سره؟

---

(۱) وګوری د تيری صفحی دوهمه حاشيه.

(۲) وفی الشامية ج: ۲ ص ۳۱۰ (ايچ ايم سعيد) مطلب لا تسقط الزكوٰة بالدفع الى العاشر فی زماننا، واعلم ان بعض التجار يظن ان مايوخذ من المكس يحسب عنه اذا نوی به الزكوٰة وهذا ظن باطل.

جواب: د زکوٰة وجوب په قمری کال سره کیږی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۸/ ۱/ ۱۴۱۲هـ
(فتوی نمبر ۷۵/ ۵۸)

د زکوٰة په اداء کولو کی به د خرڅ د قیمت اعتبار وی

سوال: زکوٰة چي په کوم شی واجب وی د هغه به موجوده بازاری قیمت کتل کیږی یا د اخستلو قیمت مثلاً اول چي مو د سرو یوه توله اخستی ده نو ارزانه ملاو سوی ده، او اوس په پنځه سوه روپی توله ده، د کوم قیمت په اعتبار به زکوٰة اداء کولی سی؟
۲. که د اخستلو قیمت رعایت به کولی سی نو ایا د تجارت په سامان کی به هم د هغه لحاظ کولی سی؟

جواب: د اخستلو قیمت معتبر نه دی بلکی په کومه ورځ چي کال پوره کیږی، د هغه ورځی قیمت معتبر دی (۲) چنانچي په صورت مسئوله کی یوه توله سره زر به د پنځه سوو (۵۰۰) روپو په حساب سره لګولی سی.
۲. د دوکان په سامان کی اعتبار د دی دی که داټول سامان نن خرڅ سی نو څه قیمت به یې لګی، د اخستلو د قیمت اعتبار نسته. (۳)

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

د کمپنی په ریزرو فنډ باندی د زکوٰة حکم

سوال: د شپاړلسو کالو څخه زه په یوه کمپنی کی د تقسیم کار په حیثیت کارو بار کوم، دتیر کاله پوری خو سرمایه کافی ډیره وه، خو اوس د کار د وسعت په وجه دا سرمایه بالکل کمه ده، شریکانو د مجبوری له وجی د بینک څخه داوور ډرافټ پیسی

---

(۱) وفی الدر المختار قبیل باب زکوٰة المال ج: ۲ ص ۲۹۴ (طبع سعید) وحولها ای الزکوٰة قمری..... لاشمسی. الخ
(۲) ایضاً.
(۳) وګوری د تیرو سوو صفحو ۵۰، او ۲۲ صحفی دوهم نمبر حاشیه. (محمد زبیر عفی عنه)

اخستل شروع کړل، برنی اداره د یو مخصوص رقم په طور د ریزرو فنډ محفوظ ساتی د دی هیڅ، یو شریك زکوٰة نه اداء کوی، د دی د زکوٰة څه حکم دی؟

جواب: اصل دادی چي په مشترك کارو بار کی په هره حصه دار باندی د دومره مال زکوٰة فرض کیږی څومره چي په کارو بار کی د هغه په حصه کی راځی، (١) چي په هغه کی په ریزرو فنډ کی د هغه حصه هم شامله ده، (٢) (د تقسیم سوو ګټو زکوٰة د دی څخه علاوه دی) لهٰذا که هر حصه دار د خپلی خپلی کلی حصی زکوٰة اوباسی، نو د ریزرو فنډ زکوٰة به پکښی پخپله راسی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح. (محمد عاشق الهی بلند شهری)

والله سبحانه اعلم

١٣٨٧/١٢/٥هـ

(فتوٰی نمبر ١٤١٢/١٨ الف)

دزکوٰة پیسی په کارو بار کی د لګولو حکم

سوال: زما سره د کلی د مدرسی فنډ دی، چونکی د دار العلوم څه مستقل آمدن نسته په صدقاتو او زکوٰة سره کار چلوو، نن صبا زما سره پنځوس زره روپی دی، شوریٰ والا وایی، که دا پیسی په کوم جائز او د ګټی په کارو بار کی ولګوو نو اصل به هم محفوظ وی او ګټه به هم ملاویږی، دا شان د دار العلوم پیسی په کارو بار کی لګول جائز دی او که نه؟

جواب: که په کارو بار کی د نفع تقریبًا یقین وی نو د فنډ زیاتی پیسی په هغه کی د لګولو ګنجایش دی، خو دوی خبری یاد ساته! یو دا که نقصان اوسی نو لګونکی به یی د خپله جیبه پوره کوی، دوهم داچي د زکوٰة پیسی زیاته موده په کارو بار کی لګول صحیح نه دی، او دا ژر ترژره مستحقینو ته رسول ضروری دی.

والله سبحانه اعلم

١٤١٠/١/١٨هـ

(١) د حوالی د پاره د تیری صفحی نمبر (٥٥) اوله حاشیه وګوری.

(٢) په ریزرو فنډ کی په زکوٰة باندی د حضرت والا دامت برکاتهم مستقله فتوٰی په راتلونکی ص ٧٩ کی وګوری.

(فتوٰی نمبر ۷۵/ ۵۸)

دانکم ټیکس اداء کولو سره به زکوٰة نه اداء کیږي

سوال: کوم خلک چي انکم ټیکس اداء کوي او زکوٰة نه اداء کوي نو ضرور د خدای ﷻ مجرمان دي، او که زکوٰة اداء کړي او د ټیکس څخه خان خلاص کړي نو حکومت یې نه پریږدي، او که دواړه اداء کوي نو زبر دسته مالي خساره (نقصان) کیږي نو څنګه وکړي؟

جواب: دانکم ټیکس د زکوٰة سره څه تعلق نسته، زکوٰة عبادت د الله ﷻ حق دی، او انکم ټیکس یو حکومتی ټیکس دی، لهٰذا د یو په اداء کولو سره به بل نه اداء کیږي، (۱) دانکم ټیکس د پاره د حقیقي سرمایي پټولو په خاطر که دروغ وونیل سی یا د دروغو شاهدي اداکړي نو هغه هم جائز نه دی.

الجواب الصحیح، بنده محمد شفیع عفا الله عنه.

۴/ ۱۱/ ۱۳۸۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۴۰/ ۱۸ الف)

۱. ناګنډل سوي کپړو باندي د زکوٰة حکم.
۲. صرف پنځه تولو سرو باندي د زکوٰة حکم.
۳. دوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو د قیمت په اندازه نقدو باندي د زکوٰة حکم.
۴. د زکوٰة د پاره د قمري کال اعتبار دی.

سوال: زه د نصاب خاوند یم، زماسره څه ناګنډل سوي کپړه د یو کال څخه زیاته موده پرته ده، په هغه زکوٰة ورکول پکار دي او که نه؟

۲. **سوال:** صرف پنځه تولي سره زر دي نقدي وغیره نور هیڅ ورسره نسته آیا په دي زکوٰة ورکول سی؟

۳. د زید سره نه سره زر سته او نه سپین زر خو دومره پیسي ورسره سته چي په هغه سره دوه پنځوس نیمي تولي سپین زر اخستلی سی په دي زکوٰة فرض سو او که نه؟

---

(۱) وګوری د تیری صفحی ۷۴ دوهمه حاشیه.

۴. مولانا مودودی صاحب لیکی چي زکوٰة شمسی کال سره ورکوی، مولانا زکریا صاحب لیکی په فضائل صدقات کی چي قمری کال سره زکوٰة اداء کوی د چاخبره ومنو؟

۱. **جواب**: که دا ناکندل سوی کپړه د تجارت په غرض نه وی اخستل سوی نو په دي زکوٰة نسته. (۱)

۲. د پنځه تولو سرو سره که د یوی روپی برابر نقدی وی نو هم په هغه زکوٰة واجب دی او دومره نقدی خو وی، هوا که واقعتاً د یوی روپی برابرهم ورسره نقدی نه وی، نو بیشکه صرف په سرو زرو زکوٰة به ترهغه وخته پوری نه وی ترڅو چي هغه اووه نیمی تولی نسی. (۲)

۳. هوجی! فرض دی.

۴. د زکوٰة د پاره د قمری کال اعتبار دی: لقوله تعالی، يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ، (۳) په عهد رسالت او عهد صحابه کی ورسره د دین د بزرګانو په زمانه کی د قمری کال مطابق د زکوٰة حساب کیدلو او په دی باندی د امت اجماع ده، کوم صاحب چي د شمسی کال سره د زکوٰة د حساب کولو قائل دی هغه په سخته غلطی باندی دی.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۸/۹/۲۷ھ

(فتوٰی نمبر ۲۰۰۱/ ۲۹ ج)

په کینیډا کی کور اخستونکی مقروض سړی باندی د زکوٰة حکم

---

(۱) وفی رد المحتار کتاب الزکوٰة ج: ۲ ص ۲۲۲ قوله وفارغ عن حاجة الاصلیة۔ وهی مایدفع الهلاك عن الانسان تحقیقا کالنفقة ودور السکنی والات الحرب والثیاب المحتاج الیها لدفع الحرار البرد، وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۶۴، ۲۶۵ (طبع سعید) ولافی ثیاب البدن..... ودور السکنی ونحوها ..... اذا لم تنو للتجارة، وفی الهدایة : ج: ۱ ص: ۱۸۶ (مکتبه شرکت علمیه) ولیس فی دور السکنی وثیاب البدن..... وسلاح الاستعمال زکوٰة..... الخ.

(۲) وفی البدائع کتاب الزکوٰة ج: ۲ ص ۱۸ (طبع ایچ ایم سعید) فاما اذاکان له ذهب مفرد فلاشیئ فیه حتی یبلغ عشرین مثقالا، فاذا بلغ عشرین مثقالاً ففیه نصف مثقال۔ الخ.

(۳) سورة البقره ۱۸۹ وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۹۴ (طبع سعید کراچی) وحولها ای زکوٰة قمری لاشمسی وسیجیئ الفرق.... الخ، وفی الهندیة ج:۱ ص ۱۷۵ (مکتبه رشیدیه کوئټه) العبرة فی الزکوٰة للحول القمری.... الخ.

سوال: مکرمی محترمی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

په کینیډا کی د کورونو قیمت دومره زیات دی چي د هغه په یووخت اداء کول مشکل دی، ځکه مجبورا په قرض باندی اخستل وی او دا قرض په قسطونو په ۲۵، ۳۰ کالو کی اداء کولی سی، په برنی صورت کی یعنی د کور قرضه هم هره میاشت د قسط په صورت کی اداء کیږی، د دی باوجود پنځه یالس زره ډالر جمع سوی آیا په دی به زکوٰة فرض وی؟ او حج به هم فرض وی؟

جواب: په دی پیسو زکوٰة ورکول پکار دی، ځکه چي د کور قرض موجل دی او قرض موجل علی الاصح مانع د وجوب زکوٰة نه دی، وعن ابی حنیفة رحمه الله لایمنع، وقال الصدر الشهید لا روایة فیه ولکل من المنع وعدمه وجه زاد القهستانی عن الجواهر والصحیح انه غیر مانع. (شامی ج: ۲ ص: ۵) [۱]

والله سبحانه اعلم
۲۵/ ۹/ ۱۳۹۹هـ
(فتوی نمبر ۱۲۵۰/ ۳۰و)

په بیمه کمپنی کی په جمع سوو پیسو باندی زکوٰة واجب دی
د کمپنی په شیرز باندی زکوٰة واجب دی

سوال: په بیمه کمپنی کی کوم مال جمع سوی وی په هغه باندی به هرکال زکوٰة ورکول کیږی؟ که په هغه زکوٰة سته، نو د زکوٰة ورکولو په وخت خپل مال کی هغه شمیرل ضروری دی او که نه؟

جواب: د بیمی چي کومی پیسی په کمپنی کی لګیدلی وی، په هغه باندی زکوٰة واجب
دی، هرکال د زکوٰة اداء کولو په وخت هغه په خپل مال کی ضرور شماره!

سوال: که د کومی کمپنی شیرز اخستل جائز وی نو د هغه په قیمت زکوٰة واجب دی او که نه؟

---

(۱) ج:۲ ص: ۲۲۱ (طبع سعید)

جواب: د کمپنۍ حصص اخستل جائز دي په دې شرط چې د هغه کارو بار جائز وي او د حصص، په قیمت باندې زکوٰة هم واجب دی. (۱) فقط والله اعلم
۲۲/ ۵/ ۱۳۸۸ھ
(فتوی نمبر ۲۱۸/ ۱۹ الف)

د خرڅې سوې مڅکې په پیسو باندې او د کمپنیانو په حصص باندې د زکوٰة حکم

زکوٰة په پوره سرمایه باندې لازم دې او که صرف په منافع باندې

سوال: که زرعي مځکه خرڅه سي او روپۍ په بینك کې کښیږدي نو په هغه به زکوٰة وي او که کوم منافع بخش کارو بار کې لګولو سره به زکوٰة لازمیږي؟
۲. که د زرعي مځکې آمدني پوره کال اونه ساتل سي بلکې خرڅ سي نو آیا په هغه به زکوٰة واجب وي؟
۳. که زرعي آمدني حاصلیدو څخه وروسته په دې پیسو د کال په دوران کې د کومې کمپنۍ حصص واخلي، نو په پوره سرمائې به زکوٰة واجب وي او که د هغه حصص په کلنۍ آمدنې (منافع) باندې؟
۴. که د زرعي آمدنې پیسې په کوم تجارت کې ولګول سي نو په پوره سرمایه باندې به زکوٰة وي او که صرف سالانه ګټې باندې؟ او د دې ګټې ټول کال زموږ سره پاته کیدل ضروري دي؟

جواب: د نقدو روپو په باره کې اصول دادې چې د کال په ختمیدلو څومره روپۍ جمع دي، هغه چې د هرځای څخه حاصلې سوې وي، د هغه دې څلویښتمه حصه د زکوٰة په طور وباسي، د زرعي مځکې خرڅولو سره چې کومې پیسې حاصلې سوې دي د هغه څخه چې کومې پیسې د کال په ختمیدو موجودې وي په هغه پوره پیسو به زکوٰة واجب وي.

---

(۱) د شیرز خرڅولو او اخستلو شرائط او په هغه باندې د زکوٰة د وجوب متعلق تفصیل د پاره د حضرت والا دامت برکاتهم کتاب، اسلام او جدید معشیت او تجارت، ص نمبر ۸۵ تر ص: ۹۴ او رساله د شیرز د خرڅولو او اخستلو احکام وګوری.

۲. په نمبر ۱ کی ونيل سويدی چي د کال په ختميدو چي څومره پيسی موجودی وی د هغه زکوٰة دی وباسل سی، کومی پيسی چي د کال په دورانی کی خرڅی سويدی په هغه زکوٰة نسته.

۳. د کمپنيانو حصص چي د څومره ،ماليت وی هغونددی ماليت او په هغه چي کوم سالانه منافع حاصل سوی وی، هغه دی په نقدو پيسو کی شامل سی او بيا دی د مجموعی زکوٰة اداء سی. (۱)

۴. د تجارت په ټول مال باندی به زکوٰة وی (۲) خو د تجارت په مال کی، عمارت، دوکان مشين او فرينچر شامل نه دی.

والله سبحانه اعلم

۱/ ۱۱/ ۱۳۹۰هـ

(فتوٰی نمبر ۳۰۸/ ۲۱ الف)

د قرضی څخه زيات رقم په قدر د نصاب وی نو زکوٰة واجب دی او که نه نو نه دی

سوال: د يوه سړی سره د شلو زرو روپو زيورات دی او د اوسيدلو کور د تعمير په سلسله کی اويا زره مقروض دی، آيا په دی قرض سره هغه ته به د شلو زرو روپو زکوٰة اداء کول وی؟ او که د سرو زرو قيمت د قرض د پيسو څخه زيات وی نو بيابه زکوٰة او صدقه الفطر واجب وی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی چي ترڅو د هغه سره د اويا زرو څخه زياتی روپی په قدر د نصاب پيسی يا سره زر نه وی په هغه باندی زکوٰة او صدقة الفطر واجب نه دی.

والله سبحانه اعلم

۱۰/ ۱۱/ ۱۳۹۷هـ

د کمپنی په ريزرو فنډ باندی د زکوٰة حکم او طريقه

---

(۱) -

(۲) وفی الهندية ج: ۱ ص ۱۷۵ (رشيديه کويته) ومن کان له نصاباً فاستفاد فی اثناء الحول مالاً من جنسه ضمه الی ماله وزکاه سواء کان المستفاد من ضمائه اولا وبای وجه استفاد ضمه.... الخ.

سوال: محترمی او مکرمی حضرت العلامة مولانا مفتی تقی عثمانی صاحب زید مجدکم، السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

پس د سلام مسنون څخه امید دی چې مزاج گرامی به په خیر او عافیت سره وی دلته الحمدلله ټول په عافیت سره دی، د عاگو طالب د دعاء دی.

ضروری گذارش دادی چې په بنگله دیش کی د اسلامی بینکونو د نفع څخه یوه معینه حصه قانونًا ریزروفنډ (RESERVE FUND) په نوم ایږدی، اوس په دی ریزرو فنډ په پیسو باندی د زکوٰة اداء د واجب کیدلو او نه کیدو باندی دلته په علماوو کی اختلاف دی د څه علماوو رایی د زکوٰة ادا کولو طرفته ده، لکه چې د بعضی عرب علماوو رایه ده، د دی د پاره بینك یی شخص قانونی گرځولی دی، د زکوٰة اداء کول یی واجب وئیل سویدی، د نورو علمائی کرامو رایه داده چې زکوٰة عبادت دی، د دی د پاره عاقل، بالغ او مسلمان کیدل ضروری دی، څکه چې د لیونو او ماشومانو په مال باندی زکوٰة واجب نه دی، دغه شان د ریزرو فنډ په پیسو باندی چونکی مالکانو ته قانونًا د تصرف اختیار نسته، نو څکه به زکوٰة نه واجبیږی.

په دی باره کی د حضرت محترم د رایی څخه د خبریدلو خواهشمندیم، والسلام. (مفتی عبد الرحمٰن) مرکز الفکر اسلامی بنگله دیش، گلشن ډهاکه.

جواب: مخدوم گرامی قدر حضرت مولانا عبدالرحمٰن صاحب مد ظلهم العالی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط د بینکونو د ریزرو فنډ په باره کی ملاو سو، زه په دغه وخت په سفر باندی وم، څکه په جواب کی تاخیر وسو، معذرت غوښتونکی یم، دا مسئله صرف د بینکونو د ریزرو فنډ نه ده، بلکی د مشترکی سرمایی د ټولو کمپنیانو د ریزرو فنډ ده، په دی مسئله باندی چې بنده څومره غور کړیدی د هغه خلاصه درته عرض کوم، ریزروفنډ قانونً د کمپنی د اثاثو حصه ده، چې هغه د آینده د خساری وغیره د تلافی د پاره شریکانو د تقسیملو په ځای جدا ایښی ده، خو هغه هم د دوی ملك دی، د دی مثال داسی دی لکه چې یوکس د خپل مملوك اموال څه حصه جلا کړی او د دی د پاره یی کښیږدی چې کله آینده څه بیماری پیښه سی نو دابه خرڅ کوی، پاته سوه داچې ترڅو کوم رقم د ریزرو فنډ حصه ده په دی باندی شریکانو ته د تصرف اختیار نه وی، نو د دی جواب دادی چې دا پابندی پخپله شریکانو په خپله رضامندی لگولی ده، او هغوی

چې کله وغواړي د شریکانو عمومي میټنګ طلب کړي او دا شرط ختمولی سي، لهٰذا د هغوی تصرف په دې لحاظ سره برقرار دی، ورسره کله چې یوه کمپنی ختمیږي، نو د نورو اثاثو په شان به دریزروفنډ اثاثې هم په شریکانو باندې یشل کیږي، ورسره که یو کس د کمپنی د ختمیدو څخه مخکې خپله حصه خرڅوي، نو د هغه په قیمت کې په ریزرو فنډ کې د هغه چې کومه حصه ده هغه به هم منعکس وي، لهٰذا ریزروفنډ یقیناً د حصه دارو ملکیت دی او قابل د زکوٰۃ دی، البته دائمه ثلاثه خصوصاً د امام شافعی د مسلك مطابق په کمپنی باندې خلطة الشیوع په بنیاد باندې په حیثیت د کمپنی زکوٰۃ واجب دې، لهٰذا هغه دی دخپلو ټولو قابل د زکوٰۃ اثاثو قیمت ولګوي او په هغه به زکوٰۃ اداء کوي چې په هغه کې ریزرو فنډ هم شامل دی.

خو د احنافو په مسلك کې چونکې خلطة الشیوع معتبر نه دی، لهذا په کمپنی باندې په حیثیت د کمپنی زکوٰۃ واجب نه دی بلکې د هرحصه دار په خپله حصه باندې زکوٰۃ واجب دی، هرحصه دار دی خپل وجوب زکوٰۃ په تاریخ کې د خپلې حصې بازاری قیمت معلوم کړي بیا کۀ هغه هغه حصه د خرڅولو په نیت اخستې وي نو د ټول بازاری قیمت څلوېښتمه حصه دی اداء کړي، ځکه چې په بازاری قیمت کې د کمپنی ټولې اثاثې په شمول د ریزرو فنډ منعکس کیږي، نو د ریزرو فنډ زکوٰۃ جدا ایستلوته ضرورت نسته، او که د خرڅ په نیت نه وي، بلکې د شرکت جاری ساتلو د پاره یې اخستې وي نو هغه ته داحق حاصل دی چې د کمپنی د ناقابل زکوٰۃ اثاثو په تناسب د خپلې حصې د ټول بازاری قیمت څخه اخوا کړي مثلاً (د کمپنی ناقابل زکوٰۃ اثاثې، عمارت، فرنیچر، ګاډي وغیره) که د ټولو اثاثو شل فیصده دی نو هغه د خپلې حصې بازاری قیمت شل فیصده اخواکولی سي، ریزروفنډ چونکې په قابل زکوٰۃ اثاثو کې شامل دی، نو ځکه به هغه د ناقابل زکوٰۃ اثاثو په تناسب شاملولو سره نسی اخواکولی. والسلام

محمد تقی عثمانی

۲۴/ ۵/ ۱۴۲۵ھ

(فتوٰی نمبر ۸۰/ ۷۱۲)

په شریک دوکان کې د خپلې حصې د زکوٰۃ د اداء کولو طریقه

سوال: د مشترکه دوکان د زکوٰۃ اداء کولو څه طریقه ده؟ مثلاً په یودکان کې زما حصه (۳۵ پیسې) ده، د هغه د زکوٰۃ اداء کولو څه طریقه ده؟ طلعت محمود (راولپنډی)

جواب: ګران او محترم ورور!! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

محبت نامه ملاو سو، د زکوٰة په باره کی چي تاسو کوم وضاحت غوښتی دی، د هغه جواب دادی: که په دوکان کی ستا صرف ۳۵ پیسې حصه ده باقی د بل چادی نو په تاباندی به صرف د پنځه دیرش پیسو زکوٰة واجب وی (۱) باقی زکوٰة به د هغه چاپه ذمه وی څوك چي د هغه مالك دی.

والله اعلم

.(۳۰/ ۲/ ۱۴۰۴ھ) (۲)

د دوکان د زکوٰة ایستلو طریقه او واجب الاداء او قابل وصول قرضو او په نقدو باندی د زکوٰة حُکم

سوال: زه د خپل دوکان زکوٰة څنګه اداء کړم او کله یی اداء کړم او د هغه د سامان قیمت کوم یو ولګوم، خلک ماته څه قرض راکوی او څه زه ورکوم، او په څومره پیسو باندی زه زکوٰة اداء کړم؟ (طلعت محمود راولپنډی)

جواب: د زکوٰة طریقه داده چي په قمری حساب سره (۳) په کوم تاریخ چي تا دوکان قائم کړی وی، د هغه محتاط اندازه ولګوه، بیا چي هرکال هغه تاریخ راسی، نو اول دا وګوره!! چي دغه تاریخ نقدی روپی څومره دی؟ او د خرڅولو ورسامان څومره دی؟ د هغه دهول سیل قیمت ولګوه، بیاچي څومره پیسی ستا په خلکو باندی واجب الاداء دی، هغه را یوځای کړه، د دی درو شیانو مجموعه قیمت، او بلکی بیا چي په تاباندی کومی قرضی واجب دی هغه د دی مجموعی قیمت څخه اخوا کړه (۴) کوم رقم چي باقی پاته سی، که هغه د دوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو د قیمت برابر یا د هغه څخه زیات وی نو د هغه څلویښتمه حصه زکوٰة وباسه، (۵) په دعاء کی د یاد ساتلو درخواست دی، والسلام

---

(۱) د حوالی د پاره وګوری ص ( ) حاشیه نمبر ( ).

(۲) دا فتویٰ حضرت والا دامت برکاتهم په یو جوابی خط کی لیکلی ده.

(۳) د حوالی د پاره وګوری ص: ( ) حاشیه نمبر ( ).

(۴) د حوالی د پاره وګوری ص: ( ) حاشیه نمبر ( ).

(۵) د حوالی د پاره وګوری ص ( ) حاشیه نمبر ( ).

والله اعلم
۱۲/ ربیع الاول /۱۴۰۷ ق هـ (۱)

په قرض باندی د زکوٰة د وجوب تفصیل او په کوم قرض باندی زکوٰة واجب دی؟

سوال: زما په چا باندی قرض دی خو د هغه مقروض له اړخه د اداء کولو څه پته نسته چي رابه یی کړی او که نه؟ ځکه چي اوس د هغه شاید چي وس نسته که هغه یی اداء کړی نو آیا زه به د هغه پیسو زکوٰة اداء کوم او که ورکوم یی نو د تیرو سوو تولو کلونو زکوٰة به ورکوم؟ طلعت محمود (راولپنډی)

جواب: د کوم ځای څخه چي د پیسو ملاویدو بالکل مایوسی پیدا سوی وی په هغه زکوٰة واجب نه دی، (۲) که آینده کله ملاوسی نو صرف هم د هغه کال پیسی زکوٰة به ورکوی چي په کوم کال ملاو سوی دی، هو! که بالکل مایوسی نه وی پیدا سوی بلکی د دواړو احتمال وی چي ملاو به سی یانه؟ نو د دی زکوٰة وروسته کولی سی، خو چي کله ورته ملاوسی نو په هغه وخت به د تیرسوو کلونو زکوٰة ورکوی.

(۳) والله اعلم
۱۸/ ۹/ ۱۴۱۴هـ (۴)

فصل فی صدقة الفطر

د صدقه الفطر د مسائلو بیان

په وریجو باندی (صدقة الفطر) اداء کولو طریقه او حکم

سوال: حضرت والا ته چي ځنګه معلومه ده چي د برمائیانو او بنګالیانو خلکو خوراک وریجی وی، لهٰذا که د یو صاع غنم یا نیم صاع وړو په ځای یو صاع اول درجه وریجی یا د نیمی پیمانی غنمو قیمت معلوم سی د هغه څخه وروسته په هغه قیمت کی چي

---

(۱) دغه جواب حضرت والا دامت برکاتهم د خط په صورت کی ورکړی وه.
(۲) ـــ
(۳) د حوالی د پاره وګوری ص: ( ) جواب نمبر ( ) او نمبر ( ) او د هغه حاشیه نمبر ع ت ر ع
(۴) دا فتوی حضرت والا دامت برکاتهم په یو جوابی خط کی لیکی ده.

خومره ورجی راځی هغوندی وریجې پردي ورکړي، لمافی رد المحتار ومالم ینص علیه کذرة وخبز یعتبر فیه القیمة (شامی) [۱]

والله اعلم
۱۳۹۲/۱۲/۲۳هـ
(فتوٰی نمبر ۲۸۲۲/ ۲۷و)

زکوٰة او فطرانه کی فرق

سوال: په زکوٰة مقبوله او فطرانه کی څه فرق دی؟

جواب: زکوٰة سالانه مالی فریضه ده او صدقة الفطر خاص د اختر د ورځی فریضه ده.

والله اعلم
۱۳۹۹/۹/۱۸هـ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۱۰۲۴ ج)

د صدقة الفطر اندازه

سوال: حیاة الاسلام د صدقه فطر فی کس دوی روپی اعلان کړیدی صحیح رقم څه دی؟

جواب: په اصل کی فطرانه پاوکم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت دی [۲]، په دی کال سنه ۱۳۹۷هـ پاوکم دری روپی دی.

والله اعلم
۱۳۹۷/۱۰/۱۰هـ

د صدقه فطر او قربانی په وجوب کی خپل او د خپلو بچو نفقه په حوائج اصلیه کی داخل ده او که نه؟

(۱) کتاب الزکوٰة باب صدقة الفطر ج: ۲ ص ۳۶۴ (طبع سعید کراچی) همدارنګه وګوری کفایت المفتی ج: ۴ ص ۳۱۲ (جدید ایډیشن دار الاشاعت)
(۲) وفی تنویر الابصار (طبع سعید) ج:۲ ص ۳۶۴ نصف صاع من بر او د قیقه او سویقه او زبیب وکذا فی الهندیه ج: ۱ ص ۱۹۱.

سوال: صدقه فطر یا قرباني په واجبیدو کې قوت نفس خپل او د بچو حوائج اصلیه کې داخل دي او که نه؟ که داخل وي نو د څو ورځو؟ د امام شافعي رحمه الله په نزد قوت یومیه څخه څه مراد دي؟

جواب: خپل او د خپلو بچو نفقه په تصریح د ټولو فقهاوو حوائج اصلیه کې داخل دي، خو د څو ورځو نفقه به په حوائج اصلیه کې داخل وي؟ د دې تصریح د فقهاوو په کلام کې ملاو نه سوه، د صدقة الفطر په معامله کې د یوې ورځې څخه زیاته نفقه به په حاجت اصلیه کې نه شمار کیږي او لفظ د قوت هم په لغت کې د نفقة الیوم د پاره استعمالیږي، د احنافو د طرفه د صدقة الفطر د وجوب د پاره هم مالك نصاب شرط عاید سویدی د هغه دلیل، لاصدقة الا عن ظهر غنی، والید العلیا خیر من الید السفلی، په حدیث کې ذکر سویدی، (فتح القدیر ج۲ ص ۳۱) (۱)

او د سوال حرمت د قوت یوم په موجودګۍ کې ثابت دي، ویؤیدہ مافی الاشباه والنظائر الزکوٰة واجبة بقدرة میسرة فتسقط بهلاك المال بعد الحول وصدقة الفطر وجبت بقدرة ممکنة فلو افتقرِ بعد یوم العید لم تسقط (الاشباه والنظائر مع شرحه ج:۱ ص ۲۲۵ الفن ثاني. (۲)

د امام شافعي رحمه الله په نزد د قوت یومیه څخه مراد مطلق دي برابره خبره ده که بغیر د ملك نصاب څخه وي، لاستدلال له بحدیث ابن عمر عنایة علی هامش الفتح. (ج: ۲ ص: ۳۱) احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه

والله اعلم

۱۹/ ۱/ ۱۳۸۸ھ

(فتوی نمبر ۱۴۳/ ۱۹ الف)

په کومه زمانه کې چې حکومت د زکوٰة او عشر دار ډیننس د نفاذ اعلان کړی وو، او په هغه ار ډیننس کې د بینکونو او مالیاتي ادارو څخه د زکوٰة وصولولو کومه طریقه اختیار کړیده، په هغه باندې د غور کولو د پاره د مجلس تحقیق مسائل حاضره دری اجلاسه وسول چې په هغه کې.

---

(۱) ج: ۲ ص: ۲۱۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

(۲) طبع ادارة القرآن کراچي.

۱. حضرت مولانا مفتی رشید احمد صاحب مفتی ومهتمم دار الافتاء والارشاد ناظم اباد کراچی.
۲. حضرت مولانامفتی محمد ولی حسن صاحب مفتی جامعة العلوم الاسلامیه بنوری ټاون کراچی.
۳. حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب مفتی دار العلوم کراچی.
۴. حضرت مولانا ډاکټر عبد الرزاق اسکندر صاحب استاذ او ناظم تعلیمات جامعة العلوم الاسلامیه بنوری ټاون کراچی.
۵. حضرت مولانا مفتی سحبان محمود صاحب مفتی وشیخ الحدیث دار العلوم کراچی.
۶. حضرت مولانا مفتی عبد الرؤف صاحب معین مفتی دار العلوم کراچی.
شامل وو، د مجلس د اړخه چې کوم متفقه تحریر تیار سو هغه ستاسو په خدمت کې حاضر دی.

بسم الله الرحمٰن الرحیم

د حکومت د بینکونو او مالیاتی ادارو څخه د زکوٰة وصولولو شرعی حکم

اولنی حصه

الحمد لله وکفٰی والسلام علی عباده الذین اصطفٰی اما بعد!

حکومت پاکستان سرکاری سطح باندی د زکوٰة او عشر وصولولو او تقسیم د پاره یو آرډی ننس نافذ کړیدی چې د هغه په ذریعه په مسلمانانو باندی واجب الاداء زکوٰة یوه حصه حکومت وصولوی او د هغه د تقسیم انتظام به کوی د زکوٰة د وصولی او تقسیم انتظام د اسلامی حکومت یوه اهمه ذمه واری ده، او که حکومت د انتظام صحیح احکامو مطابق قانمولو کی کامیاب سی نو دابه د نفاذ شریعت طرفته یو نهایت مثبت قدم وی، او انشآء الله د دی ملك مسلمانان به د دی دنیوی او اخروی برکاتو څخه مستفیض سی، خود انتظام سرکاری سطح باندی د جاری کولو په وخت حکومت ته داخبره پوره په ذهن کی کېښی نول پکار دی چې د زکات نظام نفاذ څومره د اسلامی

معيشت د پاره ضروري او اهم دي، دومره هغه نازك او د توجه طالب هم دي زکوٰة د نورو محاصلو او ټيکسونو په شان څه ټيکس نه دي، بلکې دا هغه عظيم الشان عبادت دي چي د اسلام په پنځه ارکانو کې يو اهم رکن ګرځول سويدي، لهٰذا په دې کې د عبادت او اطاعت خداوندي د تمامو تقاضو ملحوظ ساتل ضروري دي.

حکومت د زکوٰة د وصولی او د تقسيم د انتظام په خپله ذمه اخلي، دا يوه داسې درنه او نازکه ذمه واري پخپل سر اخلي چي د هغه د ديني جذبې، د هغه د اخلاص او د هغه د حُسن انتظام د پاره يو زبردست از مايش او امتحان حيثيت لري، په دې کې به حکومت ته يوطرف ته د دې خبرې پوره لحاظ ساتل وي چي د کوم مسلمان سره د زکوٰة په وصولی کې نا انصافي ونسي، او څومره رقم چي د هغه په ذمه شرعًا واجب الاداء دي د هغه څخه يوه ټيډۍ هم زيات وصول نسي څکه چي په حديث پاك کې د رسول الله ﷺ ارشاد دي. المعتدی فی الصدقة کما نعها (۱)

يعني په زکوٰة وصولولو کې زياتي کوونکي داسې ګنهګار دي لکه چي زکوٰة نه اداء کوونکي.

او بل طرفته به په دې سخت نظر ساتل وي، چي د زکوٰة څخه حاصليدونکې دا مقدسې پيسې ټيك د شرعيت مطابق د هغه صحيح مستحقينونو ته ورسيږي او په دې کې څه خيانت خورد بودو بد عنواني او ياپه شرعي احکامو هم تجاوز ونسي، د زکوٰة د تقدس اندازه د دې خبرې څخه لګولی سی چي الله ﷻ د دې د مصارفو تعين په انبياء باندې پرې نه ښوو، بلکې هغه يې به ذات خود په قرآن کې متعين کړل، نو ترڅو چي زکوٰة د هغه په مصارفو باندې د صحيح طور د خرڅ کولو د اطمينان بخش انتظام ونسي د زکوٰة مقصد نسي پوره کيدلی، لهٰذا که حکومت د زکوٰة د اصول تقسيم د دوارو نظام صحيح طور سره مقررولو کې کامیابيږي نو دابه د هغه يوه عظيمه کارنامه وي، چي د هغه برکات به انشاء الله په غړيدلو سترګو محسوس سي، ليکن که خدای نه خواسته د زکوٰة د دې مقدسو پيسو مستحقينوته د رسولو صحيح انتظام ونسو، نو دکر ورونو مسلمانانو د عبادت خرابيدلو وبال به هم په حکومت باندې په دنيا او آخرت کې سنګين وي زمونږ دعاء ده چي الله ﷻ دې حکومت ته په دې سخت از ميښت کې د کاميابيدو توفيق ورکړي، او دا نازکه مرحله دې هغوی ته آسانه کړي.

---

(۱) جامع الترمذی باب المعتدی فی الصدقة ج: ۱ ص: ۱۴۰ (طبع ایچ ایم سعید)

خو د دی مقصد د حصول د پاره مخکی قدم دا پکار دی چي د زکوٰة او عشر کوم قانون نافذ سويدی چي هغه شرعی لحاظ سره صحيح وی او په هغه شرعی لحاظ سره څه سقم باقی پاته نسی، او دوهم قدم ورسره دا پکار دی چي د دی قانون مطابق عمل هم درست وی، ترڅو چي د قانون تعلق دی، مجلس تحقيق مسائل حاضره په اجلاس کی حاليه زکوٰة او عشر په ار ډيننس باندی غور وسو او شرعی نقطه نظر سره د هغه جائزه اخستلو څخه وروسته لاندينی تبصرة په اتفاقی رايی سره منظوره سوه.

د زکوٰة نصاب: د دی ارډيننس د ټولو څخه لويه غلطی داده چي په دی کی بی په هرکس باندی د زکوٰة اداء کول لازم کړيدی، د چا د بينك په اکاونټ کی چي د زکوٰة د ايستلو په ورځ د زرو روپو څخه زياتی پيسی وی، او د بينکونو څخه علاوه نورو مالياتی ادارو کی دا دزرو قيد هم نسته، بلکی د دی اثاثو د حامل افردو څخه د هغوی د اثاثو د ماليت لحاظ کولو څخه بغير لازمی طور سره د زکوٰة مستوجب ګرځول سويدی، او دا په شرعی لحاظ سره لويه غلطی ده، او عملاً د دی قانون په وجه ډيرو خلکو سره زياتی کيدی سی، په هغوی باندی شرعًا د زکوٰة څخه واجب کيدلو باوجود به د هغوی څخهزکوٰة وصول سی.

د شريعت د اړخه زکوٰة صرف په هغه سړی باندی فرض دی چي د نصاب يعنی دوپنځوس نيم تولو سپينو زرو يا د دی د ماليت نقدو يا د سرو زرو يا د مال تجارت مالك وی، يا په دی څلور شيانو کی د بعضی يا د ټولو د مجموعی دوه پنځوس نيمو تولو سپينو زرو د قيمت برابر ملکيت وی، البته که د کوم کس سره د سرو زرو څخه علاوه څه شی موجود نه وی، نو د هغه نصاب اووه نيمی تولی سره زر دی، بيا که څه هم شرعًا د زکوٰة د فرضيت د پاره دا ضروری نه ده چي په هر رقم باندی جدا کال پوره سی، ليکن دا ضروری ده چي هغه د کال په ابتداء او آخر کی کم ترکمه په قدر د نصاب د ماليت مالك وی، په ارډيننس کی د زکوٰة د دی بنيادی شرطونو څه لحاظ نه دی ساتل سوی.

لهٰذا که نظام زکوٰة واقعًا د شرعی اصولو مطابق قائمول وی نو په ارډيننس کی داسی ترميم ضروری دي چي د هغه په رڼا کی زکوٰة صرف د هغه افرادو څخه وصول سی د چا په ذمه چي شرعًا زکوٰة فرض دی او د هغه عملی طريقه داده:چي دفعه ۲ لاندی ۲۳ کی، د صاحب نصاب کوم تعريف ليکل سويدی، يعنی د صاحب نصاب څخه مراد هغه

سړی دی چې د هغه په ذمه د دی ار ډیننس د مخه زکوٰة واجب الاداء وی هغه دی بدل سی (د صاحب نصاب) تعریف دی داشان وسی: صاحب د نصاب څخه مراد هغه سړی چې د هغه په ملکیت کی دوه پنځوس نیمی تولی سپین زر، یا د هغه د قیمت برابر د نقدو یا سرو او یاسامان تجارت وی، یا په دی څلورو شیانو کی د بعضو یا د مجموعی یو ځای د دوه پنځوس نیمو تولو سپینوزرو د قیمت برابر وی، بیا هرکال د زکوٰة د تاریخ څخه مخکی د دوه پنځوس نیمو تولو د سپینو زرو چې څه قیمت وی، د هغه اعلان کولو سره د هغه قیمت د زکوٰة د وصولولو معیار مقرر سی، یعنی صرف د هغه خلګو څخه زکوٰة وصول سی د چاچې دومره مالیت پیسی په بینکونو یانورو مالیاتی ادارو کی جمع وی.

د کال تیریدلو مسئله:

د زکوٰة د فرضیت د پاره داهم ضروری ده چې د نصاب په مقدار پوره کال تیر سوی وی، د پوره کال تیریدو مطلب دادی چې که یو سړی یو وار صاحب د نصاب سی او د کال ختمیدو باندی صاحب نصاب پاته سی (د کال په مینځ کی که څه هم د نصاب څخه کم سی البته چې بالکل ختم نسی) نو د کال په ختمیدو چې څومره پیسی هم د هغه په ملکیت کی وی په هغه ټولو پیسو به شرعًا زکوٰة واجب الاداء وی، برابره خبره ده که د هغه پیسو څه حصه یوه ورځ مخکی د هغه په ملکیت کی راغلی وی، لهذا په هر رقم باندی د کال تیریدل ضروری نه دی، د موجوده آرډیننس لاندی داسی صورتونه عملاً ممکن دی چې په کوم تاریخ د چا د اکاونټ څخه زکوٰة وضع سی، د هغه څخه صرف یو څو ورځی مخکی هغه صاحب د نصاب جوړ سوی وی، په داسی صورت کی په دی کی د داسی سړی څخه جبرًا زکوٰة کټ کول شرعًا درست نه دی.

لهذا په ارډیننس کی داسی ګنجایش موجود کیدل پکار دی چې کوم سړی دا ثابته کړی چې د هغه د مقدار نصاب جوړلو کال نه دی پوره سوی نو د هغه څخه زکوٰة کټ نه سی.

د قرضونو مسئله: په آرډیننس کی قرضه جات د قابل زکوٰة مالیت څخه دجلا کولو ګنجایش هم نه دی ساتل سوی، په دی سلسله کی فقهاء امت د مذهبونو خلاصه داده چې د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد هر قسم قرض د زکوٰة څخه د ادا کولو څخه وروسته زکوٰة واجبیږی، د امام شافعی قدیم قول هم دادی، د امام مالک په نزد قرض د اموال باطنه د زکوٰة څخه مانع دی، د اموال ظاهره د زکوٰة څخه نه دی، او د امام شافعی

رحمه الله قول جديد دادی: چې هرقسم قرض به د زکوٰة څخه نسی جلا کولی. (وګوری المجموع شرح المذهب ج: ۵ ص ۳۱۳، ۳۱۴) (۱)

موجوده حالات داسی دی چې کوم سړی د خپل ضرورياتو د ژوند د پاره قرض اخستی وی، هغه د زکوٰة څخه نه اداکول به په هغه سړی زياتی وی، البته دا مسئله هميشه د اهل علم په نزد غور لاندې پاته سويده، چې نن صبا لوی لوی سرمايه دار د خپلو پيدا واری اغراضو د پاره چې کومی قرضی اخلی، که هغه ټولی جلا سی نو په هغوی باندی په بعضو صورتونو کی شايد زکوٰة هم واجب نسی چې د شريعت د مقاصدو څخه بالکل خلاف دی، نو که د داسی قرضو په باره کی که د امام شافعی رحمه الله په مسلك باندی عمل وسی او دا وويل سی چې هغه به د زکوٰة څخه نسی جلا، کولی، نو دا مناسب دی، ۱۲/ ربيع الاول ۱۳۹۹هلته چې د زکوٰة ارډيننس کومه مسوده د رايی عامه د معلومولو د پاره مشهوره سويده، په هغه کی هم د قرضونو د ادا کولو ګنجايش موجود وو، او په هغه باندی تبصره کولو سره، مجلس تحقيق مسائل حاضره، هغه وخت هم دغه رائی ظاهره کړی وه. (وګوری ماهنامه، بينات، جمادی الثانی ۱۳۹۹ه صفحه نمبر ۸)

لهٰذا د مجلس په رايی کی نصاب، د کال تيريدل، د قرضو په باره کی تجاويز مد نظر ساتلو سره د آرډيننس هغه دريم مجوزه ترميم څخه وروسته داشان ښکار دی،

د اردينننس د نورو احکامو په تابع کی هرمسلمان صاحب نصاب سړی ته شيډول نمبر ۱ کی دورکول سوی تفصيل مطابق هرکال د زکوٰة په اختتام باندی به لازمًا زکوٰة وصولولی سی، شرط دادی چې کوم سړی دا ثابت کړی چې د زکوٰة د تاريخ په ورځ د هغه د قابل زکوٰة ټول مملوکات د نصاب مقدار ته د رسيدلو څخه پوره کال نه دی تير سوی، نو د هغه د مذکوره اثاثو څخه به زکوٰة نسی وصول کولی، او مزيد شرط دادی: چې کوم سړی دا ثابت کړي چې هغه مقروض دی او هغه قرضه د څه پيداواری په غرض نه ده اخستی نو د هغه د قرض رقم به د قابل زکوٰة رقم څخه جلا کولی سي.

اموال ظاهره او باطنه:

د بينك د اکاونټ څخه او د نورو مالياتی ادارو څخه د زکوٰة په اخستلو باندی يو علمی اشکال دادی: چې د فقهائی کرامو د تصريح مطابق چې حکومت ته د اموال ظاهره څخه

---

(۱) المجموع شرح المذهب (الشرح الدين) هل يمنع وجوب الزكوٰة فيه.... الخ ج: ۵ ص ۳۴۴ (طبع دار الفکر للطباعة).

د زکوٰة وصولولو حق دی نه د اموال باطنه څخه. عام طور باندی فقهاوو په مفت څرځایونو (چراګاهو) کی څریدونکی مال، د پټو او باغونو پیداوار، او هغه مال تجارت چي د ښار څخه د باندی وړل کیږی په اموال ظاهره کی شمار کړی دی، او نقدی زیورات وغیره باقی ټول قابل زکوٰة اموال یی اموال باطنه ګرځولی دی، د بینک اکاونټ په صورت د نقدو کی وی نو څکه په علمی طور سره دا اموال قابل د غور دی، چي حکومت د دی څخه د زکوٰة اخستلو حق لري که نه؟

په دی مسئله باندی د فکر کولو څخه وروسته مجلس په دی نتیجه رسیدلی دی چي په موجوده دور کی د بینک اکاونټس په اموال ظاهره کی شمار کیدی سی.

د دی مسئلی تفصیل دادی: چي د حضور ﷺ او حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه، او حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په عهد مبارک کی په اموال ظاهره او باطنه کی څه تفریق نه وو، بلکی د دواړو قسم اموالونه به سرکاری سطح باندی زکوٰة وصولیدی، خو د حضرت عثمان رضی الله عنه په عهد خلافت کی کله چي د زکوٰة قابل مالونه ډیر سول او هغوی دا محسوس کړل چي که د زکوٰة عاملین د خلګو کورونو او د کانونو ته ورسیږی او د هغوی داملاکو معلومول کوی، نو په دی سره به خلګو ته تکلیف وی، او په دی سره به د هغوی کورونو او دکانونو، ګودامونو او د محفوظ شخصی مقاماتو پټ ساتلي حیثیت به مجروح سی، نو دوی دافیصله وکړه، چي صرف د هغه مالونو زکوٰة دی د حکومت په سطح باندی وصول سی، د کومو چي په زکوٰة وصولولو کی دا مضرت نه لاحق کیږی، او چي د هغه د حساب د پاره د کورونو او دوکانونو تالاشی اخستل نه وی، داسی مالونه په هغه زمانه کی صرف دوه قسمه وه، یعنی څاروی او زرعی پیداوار، چنانچي صرف د دی زکوٰة حضرت عثمان رضی الله عنه په سرکاری سطح باندی د وصولولو اعلان وکی، او باقی اموال یی اموال باطنه وګرځول او د هغه د زکوٰة اداء کول یی پخپله د مالکانو ذمه واری وګرځوله، وروسته چي کله د عمر بن عبد العزیز دور رالی، نو هغوی د ښارونو د باندی داسی چوکیانی مقرری کړی چي کله یوسړی هلته د مال تجارت سره تیریږی، نو د هغه څخه دی هم هلته زکوٰة وصول سی، په دی موقع باندی د ښار څخه د بهر تلو والا مال تجارت هم په اموال ظاهره کی شمار سو، څکه چي حکومت د هغه په زکوٰة اخستلو کی او حساب کولو د پاره د مالکانو کورونو او د کانونو او د پټ محفوظ مقاماتو تالاشی اخستلو ته ضرورت نه وو.

د برنی صورتحال د وضاحت د پاره د حضرات فقهاء کرامو تصریحات په لاندې ډول سره درج دی.

۱: علامه ابن همام رحمه الله لیکی:

ظاهر قوله تعالی، خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً (الآیه) توجب حق اخذ الزکوٰة مطلقا للامام، وعلی هذا کان رسول الله صلی الله علیه وسلم والخلیفتان بعده، فلما ولی عثمان وظهر تغیر الناس کره ان تفتش السعاة علی الناس مستور اموالهم ففوض الدفع الی الملاك نیابة عنه ولم تختلف الصحابة علیه فی ذالك، وهذا لایسقط، طلب الامام اصلاً، ولهذا لوعلم ان اهل بلدةٍلایؤدّون زکوٰتهم طالبهم ها. (فتح القدیر ج:۱ ص: ۴۸۷) ([1])

۲: امام ابوبکر جصاص رحمه الله لیکی چي:

وقوله تعالی: خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً، یدل علی ان اخذ الصدقات الی الامام وانه متی اداها من وجبت علیه الی المساکین لم یجزه، لان حق الامام قائم فی اخذها فلاسبیل له الی اسقاطه وقد کان النبی صلی الله علیه وسلم یوجه العمال علی صدقات المواشی ویأمرهم بان یأخذوها علی المیاه فی مواضعها.

وروسته لیکی:

اما زکوٰة الاموال فقد کانت تحمل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم وابی بکر رضی الله عنه وعمر رضی الله عنه وعثمان رضی الله عنه ثم خطب عثمان رضی الله عنه فقال، هذا شهر زکاتکم فمن کان علیه دین فلیؤده ثم لیزك بقیة ماله، فجعل لهم اداء ها الی المساکین، وسقط من اجل ذالك حق الامام فی اخذها لانه عقد عقده امام من ائمة العدل، فهو نافذ علی الأمّة لقوله صلی الله علیه وسلم: ویعقد علیهم اولهم ولم یبلغنا انه بعث سعاة علی زکاة الاموال کما بعثهم علی صدقات المواشی والثمار فی ذلك، لان سائر الاموال غیر ظاهرة للامام، وانما تکون مخبوة فی الدور والحوالیت والمواضع الحریزة ولم یکن جائزا للسعادة دخول احرازهم ولم یجز ان یکلفوهم احضارها.....

ولما ظهرت هذه الاموال عند التصرف بها فی البلدان اشبهت المواشی فنصب علیها عمالاً یأخذون منها ما وجب من الزکوٰة، ولذالك کتب عمر بن عبد العزیز رحمه الله الی عماله ان یأخذوا مما یمر به المسلم من التجارات من کل عشرین دینارا نصف دینار.

(احکام القرآن ج: ۳ ص: ۱۵۵ مطبوعه استنبول ۱۳۳۵هـ) ([2])

۳: د فقه حنفی په معروف کتاب الاختیار کی دی:

([1]) طبع قدیم مطبعه کبرٰی امریه مصر.

([2]) وکذا فی طبع سهیل اکادمی لاهور.

لان الاخذ كان للامام وعثمان رضي الله عنه فوّضه الى الملاك وذالك لايسقط حق طلب الامام، حتى لوعلم ان اهل بلدة لايؤدون زكاتهم طالبهم بها ولو مربها على الساعى كان له اخذها. (الاختيار ج: ۱ ص: ۱۰۰) (۱)

۴: او صاحب هدايه ليکي چې:

ومن مرّها على عاشر بمائة درهم واخبره ان له فى منزله مائة أخرى وقد حال عليها الحول لم يزك التى مربها لقلتها ومافى بيته لم يدخل تحت حمايته.

(فتح القدير ج: ۲ ص: ۵۳۶) (۲)

د فقهاء کرامو د برنی تصريحاتو څخه داخبره واضحه ده چې نقدی روپی او مال تجارت ترهغه وخته پوری اموال باطنه وی ترڅو چې هغه پټ نجی مقاماتو کی د مالکانو د حفاظت لاندی وی، د داسی مالونو د زکوٰة په اخستوکی چونکی پټ مقاماتو کی دخل اندازی کول دی، نو ځکه هغه د حکومت د وصوليانی څخه مستثنی پريښوول سوی، خو چې کله هم دغه اموال مالکان پخپله د پټ مقاماتو څخه را اوباسی او بهر ئی کړی، او د حکومت د حفاظت لاندی راسی نو هغه بيا د اموال ظاهره په حکم کی راځی او حکومت ته د هغه څخه د زکوٰة اخستلو اختيار ورکول سی، ګوانکی د کوم مال په اموال ظاهره کی د شمارلو د پاره دوه بنيادی امور ضروری دی: يو داچې هغه يی په داسی نجی مقاماتو کی نه وی ايښی چې هلته د هغه د پټ مقاماتو تفتيش کول پريوځی، کمافی العبارة الاولى والثانية، او دوهم داچې هغه د حکومت د حفاظت لاندی راسی: کمافی العبارة الرابعه.

که په دی معيار باندی د موجوده بينک اکا ونټس جائزه واخستل سی نو په دی کی دا دواړی خبری موجودی دی، يو طرفته خو دا هغه اموال دی چې د مالکانو پخپله د خپل حفاظت څخه وايستل، او پخپله يې په حکومت باندی ظاهر کړل او د دی په حساب کی د بت مقاماتو تفتيش کولو ضرورت نسته، دوهم داچې دا اموال د حمايت لاندی نه بلکی د ضمانت لاندی راغلی دی بالخصوص هرکله چې بينک په سرکاری ملکيت کی وی، او دوی ته چې کوم سرکاری تحفظ ملاو دی هغه په عاشر باندی د تيريدونکی مالونو په مقابله کی ډير زيات دی نو د مجلس رايه داده چې د بينک اکاونټ او نورو

---

(۱) طبع مکتبه مصطفى البابى مصر.

(۲) فتح القدير ج: ۱ ص: ۵۳۶ طبع مکتبه کبرىٰ امريه مصر.

مالياتي ادارو کې اېښودل سوي مالونه: اموال ظاهر په حکم کې دي، او حکومت د هغه څخه زکوٰة اخستې سي.

او که بالفرض هغه يا په هغه کې ځيني اموال باطنه وګرځول سي بيا هم فقها کرامو رحمہ اللہ تصريح کړې ده چي د کومې چي د کومې علاقې خلک پخپله زکوٰة ادا، نه کړي نو هلته حکومت د اموال باطنه د زکوٰة مطالبه هم کولې سي، لکه چي د فتح القدير او الاختيار په عبارتونو کې د دې تصريح تيره سويده او همدا مسئله په بدائع الصنائع جلد ۲ ص ۷۰ کې هم موجود ده.

د زکوٰة د نيت مسئله:

د بينك اکاونټس او نورو مالياتي ادارو څخه جبراً زکوٰة د کټ کولو په باره کې يو دوهم علمي اشکال داکيدی سي چي زکوٰة يو عبادت دی او د نورو عبادتونو په شان په دې کې هم نيت ضروري دی خو چي کله په مذکوره اداروکې جبراً زکوٰة کټ کولی سي، نو په هغه کې د مالکانو د اړخه شايد نيت ونکړل سي؟

د فقهائي کرامو په تصريحاتو کې د دې اشکال حل هم سته او هغه داچي حکومت ته د کومو مالونو د زکوٰة د اخستلو حق دی په هغه کې د حکومت اخستل بذات خود د نيت دمالک دورکولو قائم مقام جوړيږي چنانچي علامه شامي رحمہ اللہ ليکي:

وفي مختصر الكرخي رحمہ اللہ اذا اخذها الامام كرها فوضعها موضعها اجزأ لانه له ولاية اخذ الصدقات فقام اخذه مقام دفع المالك وفي القنية: فيه الاشكال، لان النية فيه شرط ولم توجد منه اه قلت: قول الكرخي رحمہ اللہ فقام اخذه الخ يصلح للجواب، تأمل. (رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۳) (۱)

بينک اکاونټس د قرض کيدلو حيثيت:

د بينك اکاونټس څخه په زکوٰة اخستلو باندې دريمه شبه داهم کيدی سي چي په بينکونو چي کومي پيسې جمع کيږي هغه د فقهي په اعتبار سره د قرض په حکم کې دي او مقروض ته داحق څنګه رسي چي هغه د قرض خوا د پيسو څخه زکوٰة واخلي، خو په فکر کولو سره معلوميږي چي د قرض د جوړيدو څخه وروسته دا اموال د مضمون کيدلو په وجه نورهم په سرکاري تحفظ کې راتلل، څکه په قرض کيدلو سره د حکومت د زکوٰة په وصولولو سره څه منفي اثر نه غورځيږي دا بلاشبه قوي دين دی چي په هغه باندې بالاتفاق زکوٰة فرض دی او د بينکونو د سرکاري ملکيت کيدو په وجه دا رقوم

---

(۱) رد المحتار ج: ۲: ص: ۲۹ (طبع ايچ ايم سعيد)

صرف د حکومت په علم کې نه وي بلکې د هغه په قبضه او ضمانت کې راځي، نو څکه که حکومت د ولایت عامه په وجه د هغه څخه زکوٰة واخلي نو په دې کې څه شرعي قباحت نسته.

محتاط طریقه: خو مجلس داګڼي چي بینك اکاونټس او نورو مالیاتي ادارو څخه د زکوٰة اخستلو محتاط طریقه به داوي چي کله څوك په دې ادارو کې پیسې اینږوولو د پاره راسي نو هغه دې یوفارم ډك کړي چي په عغه کې د هغه د اړخه متعلقه اداري ته اختیار ورکول سوی وي چي هغه دې د زکوٰة تاریخ په راتلو باندې د هغه د پیسو څخه زکوٰة کټ کړي او د زکوٰة په فنډ کې دې ورکړي، داشان به دا اداري د مالکانو د اړخه باقاعده وکیل باداء الزکوٰة جوړې سي بیابه په دې کې نه د اموال باطنه په بنیاد څه اشکال باقي پاته سه او نه د نیت په بنیاد او نه د اکاونټس د قرض کیدلو په بنیاد باندې.

سودي اکاونټس او زکوٰة: د بینك اکاونټس څخه په زکوٰة اخستلو باندې یو سوال بعضو ذهنونو کې داوي چي داسودي اکاونټس دي او سود او زکوٰة دواړه څنګه جمع کیدی سي؟

په دې کې هیڅ شك نسته چي په یو اسلامي حکومت کې د سودي کاروبار وجود د دې په تندي باندې د کلنک یو شرمناکه ټیکه ده، او خاصکر د زکوٰة نظام د جاري کولو څخه وروسته د دې حرام او ناپاك د امدن ذریعې باقي ساتلو څه جواز نسته. لهذا دا د حکومت فرض دی چي هغه دې په ممکنه چټکتیا سره مسلمانان د دې سودي نظام د دې لعنت څخه خلاص کړي، خو ترڅو چي د زکوٰة د اداء کولو تعلق دی په فقهي اعتبار سره که د یوسړي آمدني کې حلال او حرام سره مخلوط وي او هغه د مجموعي څخه زکوٰة اوباسي نو په دې کې څه قباحت نسته، فرق صرف دومره دی، چي د حلال آمدني (۱- ۲ ۲) دوه نیم فیصده په شرعا زکوٰة وي او د حرامي آمدني څخه د ځان خلاصولو د پاره ورکول کیږي، اصلي شرعي حکم دادی چي سود اخستل حرام دي، خو که څوك سود واخلي نو هغه ټول په ټوله واجب التصدق دی، اوس که حکومت د هغه څخه دوه نیم فیصده د زکوٰة په فنډ کې ورکړل (هرکله چي د زکوٰة په فنډ کې صدقات نافله او عطیات هم شامل دي) نو په مالکانو شرعًا واجب دی چي باقي پاته سود هم صدقه کړي، نو داچي د دې په وجه د اصل مال زکوٰة هم اداء نه کړي.

د مثال په طور د يوه سړي زر روپۍ په بينك کې جمع دي او په هغه باندې سل روپۍ د سود اضافه وسوه نو حکومت به په پوره پيولس سوه روپو باندې دوه نيم فيصده په حساب سره اوه ويشت نيمې روپۍ وصولوي. په دې اوه ويشت نيمو روپو کې پنځه ويشت روپۍ د دې سړي په اصل زر (۱۰۰۰) روپو باندې زکوٰة دی. او دوه نيمې روپۍ زکوٰة نه دی بلکې د سود پيسې پوره په پوره صدقه کول پکار وو. د هغه څه حصه دده. که داهم د زکوٰة په فنډ کې ولاړې سي نو په دې کې څه قباحت نسته. ځکه چي د دې مصرف هم فقراء دي.

د نابالغه زکوٰة: امام ابو حنيفه ﷬ په نزد د زکوٰة د وجوب د پاره د صاحب نصاب عاقل او بالغ کيدل شرط دی، او د امام شافعي ﷬ او امام مالك په نزد د نابالغه او فاتر العقل په مال باندې هم زکوٰة لازم دی، په ارډيننس کې چونکې د بالغ او نا بالغ څه فرق نه دی سوی ځکه چي په دې کې غالبًا شافعي مسلك اختيار سوی دی او د خلکو د موجوده حالاتو پيش نظر که ضرورت داعي وي نو د دې ګنجايش سته.

د ميراث مال: البته په بينك اکاونټس کې بعضې مالونه داسې کيدی سي چي د يومرحوم سړي ميراث وي، چونکې د مرحوم په مرګ سره په دې مالونو باندې د وارثانو حق ثابتيږي، او په ورثاءُ کې د هر يو سړي صاحب نصاب کيدل ضروري نه وي، نو ځکه د دې مال څخه زکوٰة اخستل صحيح نه دی. لهذا په ارډيننس کې د دې استثناء کيدل هم پکار دی، چي کوم سړی د زکوٰة کټ کولو په ورځ مړ سوی وي د هغه د اکاونټ څخه به زکوٰة نه کټ کيږي.

کمپنياني او شيرز: په آرډيننس کې کمپنياني هم صاحب د نصاب ګرځول سوي دي او د کمپنيانو حصص هم په شيډول نمبر ۱ کې درج سوي دي، هغه ته د زکوٰة د کټ کولو حکم ورکول سوی دی، د دې څخه په ظاهره دا معلوميږي چي د هرې کمپنۍ د بينك اکاونټس ته بحيثيت فرد قانوني جلا زکوٰة اخستل کيږي، او د دې کمپنۍ د حصه دارانو څخه د هغوی په حصوباندې به بيل او جلا زکوٰة وصوليږي، که واقعًا همداسې وي نو داطريقه د شريعت څخه خلاف دہ، ځکه چي په دې کې د يومال څخه دوه واره زکوٰة اخستلو احتمال دی چي هيڅکله جائز نه دی، لهذا که د کمپنيانو څخه زکوٰة وصوليږي نو د حصه دارانو څخه دې بيل زکوٰة وصول نه کړی سی. او که د حصه دارانو

څخه وصولیږي نو د کمپنیانو څخه دي وصول نه کړي سي، په دي دواړو صورتونو کي د مجلس په نزد بهتر دادي چي زکوٰة په حصص باندي وصول سي.

عشر د نقدو په صورت کښي: په آرډیننس کي د عشر یوه حصه هم لازمًا د وصولولو څخه مستثنٰی پرینښوول سویده، مثلاً د باراني مځکو پیداوار پنځه فیصده او د دي څخه علاوه په هر قسم مځکو کي د زمیندار حصه مستثنٰی پرینښوول سویده، خو ورسره یی دا تصریح کړیده چي په دي باندي شرعًا عشر واجب دی چي هغه به مالکان په خپل طور اداء کوي. په دي حکم کي شرعًا څه خرابی نسته خو د آرډیننس په دفعه (۵) د پنځمي شماري لاندي کي صراحت سوی دی چي عشر به د نقدو په صورت کي اداء کول کیږي صرف د غنمو او دانو په باره کي دا استثناء اینښوول سویده، که د زکوٰة صوبائی کونسل غواړي نو هغه دی د جنس په صورت کي وصول کړي، د مجلس په رایه کي دا حصه هم د ترمیم لایقه ده، ځکه چي شرعا عشر د نقدو په صورت کي اداء کول لازم نه دی، بلکي د شریعت په دی کي د مالك پیداوار اسانتیا ملحوظ ساتلی ده، لهذا داپابندي دي ختمه سي. او دا معامله دي د مالك د پیداوار په صوابدید باندي پرینښوول سي.

د څلورمي حصي پیداوار د عُشر څخه استثناء: ار ډیننس کي د زرعي پیداوارو څلورمه حصه د اخراجاتو په مد کي د عشر څخه مستثنٰی کولو ګنجایش ساتل سوی دی، که څه هم د بعضو امامانو اقوال داشان منقول دي چي د زرعي پیداوارو څلورمه حصه د اخراجاتو په مد کي مستثنٰی کولی سي، (وګوری فتح الباری باب خرص التمر ج: ۳ ص: ۲۷۴) (۱) خو د فقهائی حنفیه او اکثره فقهاوو په مسلك کي دا رعایت نسته، لهذا که حکومت دا څلورمه حصه د لازمي وصولي څخه مستثنٰی کول غواړي، نو ورسره دي دا اعلان هم وکړي، چي د دي حصي عشر دي مالکان پخپله اداء کړي.

د زکوٰة تاریخ: د موجوده آرډننس مطابق د هر زکوٰة کال به د رمضان المبارك د اول څخه شروع کیږي او د شعبان په آخری ورځ به ختمیږي. او دا خبره اطمینان بخش ده چي د شریعت مطابق یی د زکوٰة د تقسیم د پاره هجري قمري کال اختیار سو. خو د مختلفو اثاثو د قیمت لګولو د پاره په شیډول نمبر ۱ کي مختلف تاریخونه مقرر سوي

---

(۱) فتح الباری باب خرص التمر ج: ۳ ص: ۳۴۴ الی ص: ۳۴۷ دار نشر الکتب الاسلامیه لاهور.

دي، دا صورتحال شرعًا درست نه دي شرعي صورت دادي چي کله يو سړی صاحب د نصاب جوړسي، نو د هغه د هر رقم د پاره جلا کال نه شميرل کيږي بلکي د هغه د ټولو اثاثو د پاره د زکوٰة د وجوب هم يو تاريخ وي، لهذا صحيح طريقه داده چي د ټولو اثاثو د قيمت لګولو د پاره همدا يو تاريخ اوساتل سي.
البته د دی قيمت په بنياد باندی د زکوٰة کټ کولو تاريخونه د مختلفو اثاثو په مختلف کيدی سی.

د قيمتی کاڼو او کباڼو زکوٰة: د آرډيننس شيډول نمبر ۲ کی د لاندی شيانو فهرست ور کول سوی دی چي په هغه باندی به حکومت لازما زکوٰة نه اخلی، بلکی پخپله په مالکانو به د هغه زکوٰة اداء کول واجب وی، په دغه فهرست کی په قيمتی کاڼو او کباڼو هم زکوٰة لګول سوی دی، حالانکی په دی دواړو شيانو باندی ترهغه وخته پوری زکوٰة نه واجب کيږی ترڅو چي د تجارت په نيت اخستل سوی نه وی، لهذا دا دواړه شيان د دی شيډول څخه خارجول پکار دی، ځکه چي دا د تجارت په نيت د اخستلو په صورت کی به په راموال تجارت کی شامل سی چي د هغه ذکر په شيډول نمبر ۲ کی موجود دی.

د زکوٰة مصارف: د زکوٰة د مصارفو په بيان کی په ارډيننس کی براه راست فقيرانو ته زکوٰة رسولو سره د مختلفو ادارو په توسط د فقيرانو د امداد هم ذکر سوی دی، په دی کی دا وضاحت پکار دی چي په هرصورت کی د زکوٰة اداء کول به د زکوٰة مستحق باقاعده مالك جوړولو سره کيږی، دا وضاحت ځکه ضروری دی، چي د آر ډيننس د اردو ترجمی څخه دا شبه کيدلی سي چي مذکوره اداری هغه د تعمير او عملی په تنخواه ګانو کی لګولی سی چي شرعًا جائز نه دی، انګريزی متن که څه هم نسبتًا ښه دی، خو په هغه کی هم دا وضاحت ضروری دی.

د حکومت د پاره د تجويزونو خلاصه:

۱: د صاحب نصاب د موجوده تعريف په ځای دی حسب ذيل تعريف وليکل سی: چي صاحب د نصاب څخه مراد هغه سړی دی چي د هغه په ملکيت کی دوه پنځوس نيمی تولی سپين زر يا د هغه د قيمت نقدی روپی، سره زر يا د تجارت سامان وی، يا په دی څلورو شيانو کی بعضی يا د ټولو مجموعه را يوځای کولو سره د دوه پنځوس نيمو تولو سپينو زرو د قيمت برابر وی، بيا هرکال د زکوٰة د تاريخ څخه مخکی د دوه

پنځوس نیمو تولو سپینو زرو چي څه قیمت وي د هغه دي اعلان وکړي او دغه قیمت دي د زکوٰة وصولولو معیار مقرر سي، یعني صرف د هغه خلکو څخه دي زکوٰة وصول سي څوك چي د دي معیار مالیت رقوم په بینکونو یا نورو مالیاتي ادارو کي جمع وي.
۲: دار ډیننس دفعه نمبر ۳ کي ترمیم دي وکړي او داسي دي جوړ کړي:
د اردیننس د نورو احکامو تابع هر مسلمان د نصاب خاوند سړي څخه د شیډول نمبر ۱ کي ورکول سوی تفصیل مطابق زکوٰة د هرکال په اختتام باندي به لازمًا وصولیږي.
شرط دادی: چي کوم سړی داثابته کړي چي د زکوٰة د تاریخ په ورځ د هغه د زکوٰة قابل ټول مملوکات د نصاب مقدار ته د رسیدلو پوري پوره کال نه دي تیر سوی نو د هغه د مذکوره اثاثو څخه به زکوٰة نه وصولیږي.
بیا مزید شرط دادی چي کوم سړی داثابته کړي چي هغه مقروض دی، او هغه قرضه یې د څه پیداوار په غرض نه ده اخستې، نو د هغه د قرضي رقم به د قابل زکوٰة رقم څخه جلاسي.
بیا مزید شرط دادی چي د کوم سړي په باره کي باضابطه د ډیت سر ټیفیکټ په ذریعه دا ثابت سي چي هغه د زکوٰة کټ کولو په ورځ مړ سوی دی نو د هغه د اکاونټ څخه به هم زکوٰة نسی کټ کولی.
۳: په بینکونو او نورو مالیاتي ادارو کي پیسو ایښوونکو څخه دي یوه وکالت نامه ولیکل سي چي په هغه کي هغه متعلقه مالي اداروته دا اختیار ورکړي چي د زکوٰة تاریخ په راتلو باندي هغه اداره دده د طرفه زکوٰة کټ کړي او د زکوٰة په فنډ کي دي جمع کړي.
۴: د کمپنیانو او د هغه د حصص څخه دي بیل بیل زکوٰة وصول نه سي او که په حصص باندي وصولیږي نو د کمپنیانو څخه دي جلا جلا زکوٰة وصول نه سي او که په حصص باندي وصولیږي نو د کمپنیانو څخه دي وصول نه سي، په دي دواړو صورتو کي ښه دادي چي په حصص باندي وصول سي.
۵: د عشر دي د نقدو په صورت اخستلو پابندي ختمه سي بلکي دا کار دي د پیداوار په مالك باندي پریښوول سي، که هغه غواړي نو د جنس په صورت کي دي اداء کړي او که غواړي نو د نقدو په صورت کي.

۶: د هر زرعي پیداوار څخه څلورمه حصه چي حکومت یې په طور د منهائی اخراجات پریږدی، د دی په باره کی دی دا اعلان اوسی چي د دی حصی عشر دی مالکان پخپله اداء کړی.

۷: د شیډول نمبر ۱ د ټولو اثاثو د پاره د قیمت مقررولو تاریخ (ویلویشن ډیټ) دی هم یو مقرر سی، او د مختلفو اثاثو د پاره دی مختلف تاریخونه نه ږدی خو د زکوٰة کټ کولو تاریخونه د مختلفو اثاثو په لحاظ سره مختلف کیدی سی.

۸: قیمتی کانی او کبان دی د شیډول نمبر ۲ څخه خارج سی.

۹: په شیډول نمبر ۲ کی د څاروو د زکوٰة شرح بیانول د پنځو څخه تر پنځه ویشتو پوری دا شرح ډیره مجمله ده چي د هغه څخه داسی محسوسیږی چي د پنځو څخه تر پنځه ویشتو اوښانو پوری یو اوښ واجب دی، د دی دی اصلاح اوکړی او په واضح طور سره دی ولیکی چي د پنځو څخه تر پنځه ویشتو پوری په هرو پنځو اوښانو باندی یوه پسه واجب ده.

۱۰: د زکوٰة په مصارفو کی دی دا وضاحت اوسی چي په هر صورت کی به د زکوٰة مستحق مالك او قابض جوړولی سی، او دا اداری به دا پیسی په تعمیراتو او د استاذانو په تنخواه ګانو کی نسی مصرف کولی.

داځو تجویزونه دی چي د آرډیننس فوری مطالعي سره مخ ته راتلل

و لعل الله یحدث بعد ذالك امراً

واٰخر دعوٰانا ان الحمد لله رب العالمین

(دستخط)

۱. حضرت مولانا رشید احمد صاحب
مفتی او مهتمم د دار الافتاء والارشاد ناظم اباد کراچی.
۲. مفتی مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب
مفتی ومهتمم دار العلوم کراچی.
۳. حضرت مولانا مفتی تقی عثمانی صاحب
خادم دار الافتاء دار العلوم کراچی.
۴. حضرت مولانا مفتی ولی حسن صاحب

مفتی جامعة العلوم الاسلاميه علامه بنوری ټاون کراچی.
۵. حضرت مولانا ډاکټر عبد الرزاق اسکندر صاحب
استاد وناظم تعليمات جامعة العلوم الاسلاميه بنوری ټاون کراچی.
۶. حضرت مولانا مفتی سحبان محمود صاحب
دار العلوم کراچي ۱۴.
۷. حضرت مولانا مفتی عبد الرؤف صاحب
نائب مفتی دار العلوم کراچي ۱۴.

د بينکونو او مالياتی ادارو څخه د زکوٰة مسئله
(دوهمه حصه)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى

اَمَّا بَعْدُ:

مجلس تحقيق مسائل حاضره خپل ۲۱ شعبان سنه ۱۳۹۹ھ په اجلاس کی د زکوٰة او عشر په ارډيننس باندی تبصره کولو سره يی چي کوم تحرير ترتيب کړی دی، هغه د رايی د اظهار د پاره د ټول ملک معروف اهل فتوی علماوو خدمت ته واستول سو، الحمدلله په هغه کی د اکثرو فتوو جوابونه پيدا سول، لاندی درج سوی حضراتو په دی تحرير باندی په اصل مسئله کی د څه ترميم څخه بغير د مجلس رايی سره په اتفاق کولو تصديقی دستخطونه اوکړل.
۱: شيخ الحديث حضرت مولانا عبد الحق صاحب مهتمم دار العلوم حقانيه اکوړه خټک.
۲: حضرت مولانا مفتی عبد الله صاحب، مفتی ومهتمم مدرسه قاسم العلوم ملتان.
۳: حضرت مولانا مفتی عبد الحکيم صاحب، مفتی مدرسه اشرفيه سکر.
۴: حضرت مولانا سليم الله خان صاحب مد ظلهم، مهتمم جامعه فاروقيه ډرگ کالونی کراچي (دوی د نيت په مسئله کی څه قدر تردد فرمائيلی دی او د نورو امورو سره يی اتفاق کړی دی.
۵: حضرت مولانا فاضل حبيب الله صاحب مهتمم جامعه رشيديه، ساهيوال.
۶: حضرت مولانا مفتی محمد سعيد صاحب مفتی مدرسه مطلع العلوم بروری روډ کويټه.

۷: حضرت مولانا فضل محمد صاحب، مهتمم مدرسه مظهر العلوم، مینگوره، سوات.
۸: حضرت مولانا محمد وجیه صاحب، مفتی دار العلوم الاسلامیه ټنډواله یار سنده.
۹: حضرت مولانا مفتی محمد خلیل صاحب، مدرس مدرسه اشرف العلوم باغبان پوره ګوجرانواله.
۱۰: حضرت مولانا حبیب الحق صاحب، مدرس مدرسه اشرف العلوم باغبان پوره ګوجرانواله.
۱۱: حضرت مولانا قاضی سعد الله صاحب، رکن مجلس شوری قلات ډیویژن، ستونګ بلوچستان (وحال رکن اسلامی نظریاتی کونسل پاکستان).
۱۲: حضرت مولانا قاضی بشیر احمد صاحب، دار الافتاء راولاکوټ، آزاد کشمیر.
۱۳: حضرت مولانا مقبول الرحمٰن صاحب قاسمی، دار الافتاء راولاکوټ پونچ آزاد کشمیر.
۱۴: حضرت مولانا عبدالله صاحب، ناظم دار العلوم تعلیم القرآن باغ پونچ آزاد کشمیر.
۱۵: حضرت مولانا ثناء الله صاحب، خطیب جامع مسجد باغ پونچ آزاد کشمیر.
د دی حضراتو څخه علاوه لاندی درج سوی حضرت او د مجلس په تحریر باندی مفصل یا مختصره تبصره کړیده، نو د هغه د ځینی نکاتو سره یی اختلاف هم کړی دی.
۱: حضرت مولانا مفتی جمیل احمد صاحب تهانوی، مفتی جامعه اشرفیه لاهور.
۲: حضرت مولانا مفتی عبد الستار صاحب، مفتی خیر المدارس ملتان.
۳: حضرت مولانا عبد الشکور صاحب ترمذی، دار العلوم حقانیه، ساهیوال، ضلع سرګودها.
۴: حضرت مولانا سرفراز خان صاحب صفدر، مدرسه نصرت العلوم ګوجرانواله.
دی حضراتو کی بعضو څه د مجلس د تحریر په څو غلطیانو باندی مجلس بیداره کړی دی، چي په هغه باندی مجلس د دی حضراتو د زړه د اخلاصه ممنون دی، هغه غلطیانی په لاندی ډول دی.
۱: د مجلس په تحریر کی د (حولان حول) شرط په وضاحت کولو سره دا لیکل سوی وو چي د زکوٰة د وجوب د پاره ضروری وی چي (مال نامي په قدر د نصاب) ټول کال د سري په ملکیت کی پاته سوی وی، حالانکی په دی کی دا تفصیل دی، که د کال په اول او آخر کی نصاب کامل وی او د کال په مینځ کی ناقص سی، نو بیا هم زکوٰة واجبیږی،

د مجلس په تحریر کې دلته نقص پاته سوی وو، [۱] اوس دی دا عبارت د مجلس د طرفه کالعدم وګڼل سی، چې د هغه ځخه دا مفهوم را وځي چې د زکوٰة د وجوب د پاره د کامل نصاب ټول کال په ملکیت کې پاته کیدل ضروري دی.

۲: د صاحب نصاب تعریف په سابقه تحریر کې داشان سوی وو، د صاحب نصاب ځخه مراد هغه سړی دی چې د چا په ملکیت کې دوه پنځوس نیمی تولی سپین زر وی، یا د هغه د قیمت نقدی روپی یا سره زر یا د تجارت سامان وی، یا په دی څلورو سرو کی د بعضی یا د ټولو مجموعی دوه پنځوس نیمی تولی سپینو زرو د قیمت برابر وی، په دی تعریف کی د دی صورة د حکم بیان پاته سوی وو چې په هغه کی د یو سړی سره صرف سره زر دی، سپین زر یا نقدی ورسره بالکل نه وی [۲] په داسی صورت کی د سرو نصاب یعني اوه نیمی تولی سره زر شرعًا معتبر دی، چنانچې په دی غلطی باندی متنبه کیدلو ځخه وروسته مجلس د صاحب نصاب مجوزه تعریف کی تبدیلی او کی او دا شان تعریف یې کړی دی، زرعی پیداوارو او څاروو ځخه علاوه نورو قابل زکوٰة مالونو کی د صاحب نصاب ځخه هغه سړی مراد دی د چا په ملکیت کی چې دوه پنځوس نیمی تولی (۳۵، ۶۱۲ ګرام) سپین زر یا اوه نیمی تولی (۴۸، ۸۷ ګرام) سره زر یا په دی دواړو کی د یو د قیمت برابر روپی یا د تجارت سامان وی، یا د مذکوره برنی شیانو د بعضو یا د ټولو مجموعه یوځای کولو سره د سرو زرو یا سپینو زرو د وزن مذکور د قیمت برابر سی.

مجلس د دی ترمیم سوی تعریف ځخه اسلامی نظریاتی کونسل هم خبر کړی وو، چنانچې اوس حکومت چې کوم نوی ترمیم سوی ارډیننس سنه ۱۹۸۰ نافذ کړی دی، په

(۱) چې د هغه وجه داوه چې د فقهاء وو په عبارتونو کی مطلقا د مال نامی ځخه یې نصاب سره تعبیر کول قدر معهود ته نصاب کامل او دی ته یې نصاب ناقص وایی، په وخت د تحریر لفظ نصاب، باندی نظر وو، او (بقدر) لفظ سهواً تحریر کی رالی مقصد دادی چې مال نامی ټول کال موجود وی خو د کال په طرفینو کی د نصاب کامل کیدل شرط دی که څه هم په مینځ کی ناقص پاته سوی وی.

(۲) د دی صورت حکم که څه هم په تعریف کی د درج کولو ځخه پاته سوی وو. خو د تعریف ځخه مخکی عبارت کی د دی صراحت سوی وو. (حواشي د حضرت والا دامت برکاتهم) مرتبه

هغه کې د خدای په فضل سره د دې په رڼا کې ترمیم سوی دی (۱) (وګورئ د زکوٰة او عشر ترمیمي ارډیننس ۱۹۸۰ دفعه ۳ ذیل الف)

۳: د مجلس په تحریر کې لیکل سوي وه، چي د ښار څخه بهر تلونکي تجارتي مالونو د زکوٰة اخستلو د پاره حضرت عمر بن عبد العزیز رحمه الله چوکیاني مقرر کړي وې، د دې څخه دا تاثیر ملاویدی، چي د دې چوکیانو سلسله د ټولو څخه اول حضرت عمر بن عبد العزیز رحمه الله شروع کړې ده، حالانکې داخبره صحیح نه ده، واقعه داده چي د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه کې په دې چوکیانو باندې د زکوٰة اخستلو سلسله شروع سوې وه. (وګورئ مبسوط او کتاب الاثار وغیره) (۲)

دا خو یو څو جزوي غلطیاني وې، خو مذکوره څلورو حضراتو په بنیادي طور باندې چي د کومې مسئلې سره اختلاف کړی دی، یایې په هغه باندې د خپل تردد اظهار کړی دی، هغه د بینک اکاونټس یا د نورو مالیاتي ادارو څخه د زکوٰة کټ کولو مسئله ده، په دې سلسله کې د دې حضراتو په دلائلو یا شبهاتو باندې مجلس دوباره غور وکې، خو د غور او تحقیق څخه وروسته په دې مسئله باندې لږ په تفصیل سره خبرې وسوې.

د بینک اکاونټس او نورو مالیاتي ادارو څخه زکوٰة اخستلو باندې چي د کومو شبهاتو اظهار سوی دی، په بنیادي طور باندې هغه درې شبهات دي.

۱: حکومت ته صرف د اموال ظاهره څخه د زکوٰة اخستلو حق دی، د اموال باطنه څخه د زکوٰة اخستلو حق حکومت ته نسته، بلکې په مالکانو باندې د دې د زکوٰة اداء کول په خپل طور سره فرض دی او نقود چونکې اموال باطنه دي، نو ځکه خو د بینک اکاونټس هم په اموال باطنه کې سول، او د دې څخه حکومت ته د زکوٰة اخستلو حق نسته.

۲: د بینک اکاونټس په حقیقت کې د بینک په ذمه د اکاونټ هولډرانو قرض دی، کله چي دا رقم مالک بینک ته ورکړلو، نو هغه رقم د هغه د ملکیت څخه ووتی او د بینک په ملکیت کې داخل سو، اوس په اصلي مالک باندې زکوٰة هغه وخت کې واجب کیږي کله چي هغوی د بینک څخه دغه رقم واپس وصول کړي، د دې څخه مخکې چي د بینک څخه کوم زکوٰة کټ کیږي، هغه د وجوب اداء څخه مخکې د یوداسې مال نه وصولیږي چي په

---

(۱) په نوي ارډیننس کې د مجلس نور ډیر تجاویز هم شامل سوي دي مثلاً د حولان حول شرط د مړي د میراث مستثنی کولو شرط د ټولو اثاثو د پاره یو ویلوشن ډیټ تجویز وغیره. حاشیه د حضرت امت برکاتهم.

(۲) المبسوط للسرخسي ج: ۲ ص: ۱۹۹ (طبع دار المعرفت بیروت) (مرتب)

هغه باندې زکوٰة واجب الاداء نه دی او چې د بینك هولډر ملکیت نه دی لهذا د دې څخه د زکوٰة هیڅ جواز نسته.

۳: د زکوٰة د اداء کولو د پاره د اداء کوونکی نیت ډیر کرتی نه وی.

په دې درو سرو مسئلو باندې لږ په تفصیل سره لاندې ډول بحث کول کیږي

والله سبحانه الموفق

اموال ظاهره او اموال باطنه: څنګه چې د (مجلس) په سابقه تحریر کې د امام ابو بکر جصاص او نورو فقهاوو د تصریحاتو په حوالې سره عرض سوی وو، چې د حضور ﷺ او حضرت ابوبکر ﷺ او حضرت عمر ﷺ په زمانه کې په اموال ظاهره او باطنه کې څه فرق نه وو، بلکې د هرقسم قابل زکوٰة مالونو څخه په سرکاری سطح باندې زکوٰة وصولیدې، خو د حضرت عثمان ﷺ په زمانه کې کله چې د مالونو او آبادی کثرت سو، او دابیره پیداسوه چې د خلګو د پټ مکاناتو وغیره کې د زکوٰة کار کوونکو د مداخلت څخه به خلګو ته تکلیف وی، او د دې به فتنې پیداسې، نو حضرت عثمان غنی ﷺ صرف د اموال ظاهره څخه د زکوٰة اخستل په سرکاری سطح باندې باقی اوساتل او د اموال باطنه د زکوٰة په اداء کولو کې یې پخپله مالکان د حکومت نائبین جوړ کړل.

د حضرات فقهاء کرامو د تصریحاتو په رڼا کې دا عرض سوی وو چې د کوم مال په اموال ظاهره د شمیر کیدلو د پاره دوه امور ضروری دی.

یو داچې د هغه مالونو د زکوٰة د وصولی د پاره د مالکانو د پټ مقاماتو تفتیش کول نه وی.

دوهم داچې هغه مالونه د حکومت د حمایت لاندې وی، بیا عرض وسو چې په بینکونو او نورو مالیاتی ادارو کې په ایښوول سو پیسو کې دا دواړه امور موجود دی، لهذا دابه (اموال ظاهره) شمار کیدی سی، په دې باندې بعضې حضراتو دا اعتراض کړی دی: چې د کوم مال د ظاهریدو اصل علت، خروج من المصر دی، چونکې په هغه دور کې د ښار په ناکو باندې د حکومت د اړخه عاشر د دې دپاره کښېنولی سو چې هغوی دسفر کوونکو د ځان او مال حفاظت اوکړی، نو څکه د ښار څخه په وتلو سره به ټول مالونه د حکومت د حمایت لاندې راتلل، او په دې وجه به حکومت د هغه څخه زکوٰة اخستې، د پټ مقاماتو تالاشی او تفتیش ضرورت نه کیدی دا ددې حُکم حکمت دی، علت نه دی، لهذا د دې حکم دار مدار به په (خروج المصر) باندې وی، او چونکې دا

علت به بینکونو او نورو مالیاتی ادارو کی نسی پیداکیدی، نو ځکه داپه اموال ظاهره کی داخلول او د هغه څخه په سرکاری سطح باندی زکوٰة اخستل درست نه دی.
مجلس په دی نقطه نظر مکرر غور وکی، او په دی مسئله کی یی د فقهی او حدیث متعلقه مواد مخ ته کښی ښوول، خو د غور او تحقیق څخه وروسته دا نتیجه مخی ته راله چي سرکاری سطح باندی د زکوٰة د وصولولو د پاره (خروج من المصر) علت جوړول او په هغه باندی د حکم مدار اینښوول درست نه دی، بلکی اصل علت هم هغه دی چي اموال داسی وی چي د هغه څخه د زکوٰة اخستلو د پاره د پټ مقاماتو د تفتیش ضرورت نه وی او د هغه دلائیل لاندی دی.
د حدیثو او فقهی د کتابونو څخه داخبره ثابته ده چي د حضرت خلفائی راشدین رضی الله عنهم او وروستنی خلفاوو او امراوو د کلنی تنخواه ګانو اوو ظائفو د تقسیم په وخت د همدغه تنخواه ګانو او وظیفو څخه به یې زکوٰة کټ کاوی، او په دی باندی صحابه کرامو رضی الله عنهم او تا بعینو او نورو فقهاوو نه څه نکیر کړی دی، بلکی د دی طریقی یې تائید او تصدیق هم کړی دی، چنانچي موطا امام مالك رحمه الله کی روایت دی:
قال القاسم بن محمد: وکان ابوبکر الصدیق اذا اعطی الناس عیطاتهم سأل الرجل: هل عندك من مال وجبت علیك فیه الزکوٰة؟ فان قال نعم اخذ من عطائه زکوٰة ذالك المال، وان قال: لا: سلم الیه عطائه ولم یأخذ منه شیئًا.
(موطاء امام مالك: ص: ۱۰۳. ۱۰۴، الزکوٰة فی العین من الذهب والورق ([1]) ومصنف ابن ابی شیبة ج: ۳ ص: ۱۸۴ ماقالو فی العطاء اذا اخذ ([2])، و مصنف عبد الرزاق ج: ۴ ص: ۸۲) ([3]).

(کتاب الاموال لابی عبید ص: ۴۱۱) ([4]).
ترجمه: حضرت قاسم بن محمد رحمه الله فرمائی: چي حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه چي به کله خلګو ته د (بیت المال څخه ملاویدونکی) تنخواه یا وظیفی ورکولی، نو د هر سړی څخه به یې پوښتنه کوله چي آیا ستاسره څه داسی مال سته چي په هغه زکوٰة واجب

([1]) موطاء امام مالك: ص: ۲۷۲ (طبع نور محمد کتب خانه).
([2]) طبع ادارة القرآن کراچی.
([3]) طبع مجلس علمی کراچی.
([4]) کتاب الاموال لابی عبید الجزء الثالث ص: ۴۱۲ دار الکتاب العلمیه بیروت.

وی: که هغه به وئیل چي هو! نو د هغه د تنخواه څخه به یې د هغه مال زکوٰة اخستی، او که هغه به وئیل چي نه نو، هغه ته به یې تنخواه پوره ورکوله او په هغه کی به یې څه نه اخستل، او امام ابو عبیده رحمه الله د دی روایت دا الفاظ نقل کړی دی:

ذان اخبره ان عنده مالا ذ۔ حلت فیه الزکوٰة قاصه مما یرید ان یعطیه وان اخبره ان لیس عنده مال قدحلت فیه الزکوٰة سلم الیه عطاءه.

(کتاب الاموال لابی عبید ص: ۴۱۱، فقره: ۱۱۲۵ باب فروض زکوٰة الذهب والورق) (۱)

ترجمه: که هغه سړی وئیل چي د ده سره داسی مال سته چي په هغه باندی زکوٰة فرض سوی دی نو چي کومه تنخواه به یی هغه ته ورکوله د هغه څخه به یې زکوٰة کټ کاوی، او که به هغه ووئیل چي د ده سره داسی مال نسته چي په هغه باندی زکوٰة فرض سوی دی نو هغه ته به یې خپله تنخواه پوره ورکوله.

امام ابن ابی شیبه رحمه الله د حضرت عمر رضی الله عنه دا معمول نقل کړی دی.

عن عبد الرحمٰن بن عبد القاری وکان علی بیت المال فی زمن عمر مع عبید الله بن الارقم: فاذا خرج الغطاء جمع عمر رضی الله عنه اموال التجارة فحسب عاجلها و اجلها ثم یأخذ الزکوٰة من الشاهد والغائب. (مصنف ابن ابی شیبه ج: ۳ ص: ۱۸۴) (۲)

ترجمه: عبد الرحمٰن بن عبد القاری چي د حضرت عمر رضی الله عنه په دور کی د عبید الله بن ارقم سره په بیت المال باندی مقرروو ؛ فرمایی چي کله به د (سالانه) تنخواه ګانو د تقسیم وخت راتلی نو حضرت عمر رضی الله عنه به ټول مالونه د تجارت جمع کړل او د هغه د نقدو او قرض حساب به یې وکی، بیابه یې د حاضر او غائب هر قسم مال څخه زکوٰة اخستی، او امام ابو عبیده دا روایت په دی الفاظو سره نقل کوی:

فکان اذا خرج العطاء جمع اموال التجار، ثم حسبها شاهدها وغائبها ثم اخذ الزکوٰة من شاهد المال علی شاهد والغائب.

(کتاب الاموال ص: ۴۲۵ فقره: ۱۱۷۸ باب الصدقة فی التجارات والدیون) (۳)

ترجمه: کله چي به د تنخواه ګانو تقسیم وو، نو حضرت عمر رضی الله عنه به د ټولو تاجرانو مالونه راجمع کړل په هغه کی به یی د حاضر او غائب ټولو حساب وکی بیابه یی د موجوده مال څخه د حاضر او غائب د هرقسم مال زکوٰة به یی اخستی.

---

(۱) کتاب الاموال لابی عبید (الجزء الثالث) ص: ۴۱۲ دار الکتب العلمیة بیروت.

(۲) طبع ادارة القرآن.

(۳) کتاب الاموال لابی عبید الجزء الثالث ص: ۴۳۰ (دار الکتب العلمیه بیروت)

حضرت مولانا ظفر احمد صاحب عثماني د دې روایت د راویانو د تحقیق څخه وروسته لیکلي دي: (وسنده حسن)

(اعلاء السنن: ج: ۱۲ ص: ۴۳۰، کتاب السیر باب العطاء یموت صاحبه بعد ما یستوهبه) (۱)

یعني د دې روایت مسند حسن دی.

بیا د حضرت ابوبکر او حضرت عمر رضي الله عنه په باره کې خو داسې ونیل کیدی سی چي د دوی په دور کې په اموال ظاهره او باطنه کې څه فرق نه وو، ځکه به شغوی د هرقسم مال څخه زکوٰة اخستی، خو د روایاتو څخه معلومیږي چي حضرت عثمان رضي الله عنه چي دا تفریق قائم کړی وو، نو د هغوی په دور کې هم د تنخواګانو څخه د زکوٰة کټ کولو دا سلسله جاري وه، چنانچي په موطاء امام مالک کې دا مروي دي:

عن عائشه بن قدامة عن ابيها انه قال: كنت اذا جئت عثمان بن عفان قبض عطائي، سئالني هل عندك من مالك وجبت في الزكوة؟ قال: فان قلت: نعم، اخذ من عطائي زكوة ذلك المال، وان قلت: لا، دفع الىّ عطائي. (موطاء امام مالك ص ۱۰۴ , (۲) و مصنف عبد الرزاق ج: ۴ ص: ۷۷) (۳) حديث نمبر ۲۹، ۷ و كتاب الام للشافعي ج: ۲، ص: ۱۴ طبع بولاق، و كتاب الاموال لابي عبيد: ص: ۴۱۲، فقره ۱۱۲۷) (۴)

ترجمه: عائشه بنت قدامه د خپل پلار څخه قول نقل کوي چي کله به زه د حضرت عثمان بن عفان خواته د خپلي تنخواه اخستلو د پاره تله، نو هغه به زما څخه پوښتنه کوله چي آیا ستاسره څه مال سته چي په هغه زکوٰة واجب وي؟ نو که ما به ونیل: چي هو! نو زما د تنخواه څخه به یې د هغه مال زکوٰة واخستی او که ما به ونیل: نه: نو بیا به یې زما تنخواه ماته راکوله د بعضو روایاتو څخه معلومیږي. چي د حضرت علي رضي الله عنه په زمانه کې هم د تنخواه څخه د زکوٰة کټ کیدلو سلسله جاري وه، خو د هغوی په باره کې دا صراحت ملاویږي چي هغه به صرف د هغه خلکو د اموال باطنه څخه زکوٰة اخستی چي د چا تنخواګاني یا وظیفې به د بیت المال څخه جاري وي او د نورو خلکو څخه نه.

---

(۱) اعلاء السنن ج: ۱۲ ص: ۵۲۱ (طبع ادارة القرآن کراچي).

(۲) موطاء امام مالك كتاب الزكوة في العين من الذهب والورق ص: ۲۷۲ (طبع نور محمد کتب خانه)

(۳) طبع مجلس علمي کراچي.

(۴) ص: ۴۱۲ الجزء الثالث (دار الكتب العلمية بيروت)

د حضرت معاويه هم دا عمل وو. (موطاء امام مالك ص: ۲۷۳) (۱) او حضرت ابن عباس رضي الله عنه او ابن عامر رضي الله عنه هم د دي قائل وه. (حاشيه موطاء امام مالك ص: ۲۷۳) (۲)

او همدارنګه د حضرت عبد الله ابن مسعود څخه مروي دي: چي هغه به د تنخواه ګانو د تقسيم په وخت کي پخپله د تنخواه زکوٰة به هم د هم هغه تنخواه څخه اخستى.

چنانچي په مصنف ابن ابى شيبه کى دى:

عن هبيرة قال: كان ابن مسعود يزكى عطياتهم من كل الف خمسة وعشرين (مصنف ابن ابى شيبه ج: ۲ ص: ۱۸۴) (۳)

ترجمه: حضرت هبيره رحمه الله فرمايي: چي حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه د خلکو د تنخواه ګانو زکوٰة (په دى حساب سره) به يى اخستى، چي په هرو زرو روپو باندى به يى پنځه ويشت روپى وصولولى.

حضرت مولانا ظفر احمد صاحب عثمانى د دى روايت د راويانو د تحقيق کولو څخه وروسته فرمائيلى دى چي فالاسناد حسن، (اعلاء السنن ج: ۱۲، ص: ۴۲۹، ۴۳۰) (۴)

يعنى دا سند حسن دى.

البته چونکى دلته به زکوٰة د هغه تنخواه ګانو څخه وصوليدى چي د تنخوا د مالك په ملکيت کى د قبضه کولو څخه وروسته راځى خکه د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه دا طريقه کار وو چي هغه به اول تنخواه ورکوله بيابه يى د هغه څخه زکوٰة اخستى،

چنانچي مصنف عبد الرزاق کى دى:

عن هبيرة بن يريم عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: كان يعطى ثمّ يأ خذ زكوٰته.

(مصنف عبد الرزاق ج: ۴ ص: ۱۷۸ حديث: ۷۰۳۲ باب لاصدقة فى مال حتى يحول عليه الحول) (۵)

ترجمه: هبيره بن يريم د حضرت عبد الله بن مسعود څخه روايت کوى چي هغه به تنخواه ورکوله د هغه څخه وروسته به يې زکوٰة اخستى.

---

(۱) ...

(۲) ص: ۲۷۳ (طبع نور محمد کتب خانه)

(۳) طبع دار القرآن کراچي.

(۴) اعلاء السنن کتاب السير باب العطاء يموت صاحبه بعد مايستوجبه ج: ۱۲ ص: ۵۵۹ ادارة القرآن کراچي.

(۵) طبع مجلس علمى (محمد زبير حق نواز)

او په معجم طبراني کې د دې روايت الفاظ دادي:

كان يعطى العطاء، ثمّ يأخذ زكوة. (۱) او علامه نور الدين هيثمي رحمه الله په مجمع الزوائد کې د دې روايت نقل کولو سره ليکي:

رجاله رجال الصحيح، خلا هبيرة، وهو ثقة (۲)

او امام ابو عبيده رحمه الله دا روايت د زيات تفصيل او وضاحت سره نقل کړی دی: عن هبيرة بن يريم قال: كان عبد الله بن مسعود ويعطينآ العطآء فى زبل صغار ثم يأخذ منه الزكوة، (كتاب الاموال ص: ۴۱۲. فقره ۱۱۲۸ باب فروض زكوة الذهب والفضة) (۳)

ترجمه: حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه به موږ ته په کوشنيو کوشنيو تهيلو کې تنخواه راکوله او بيابه يې د هغه څخه زکوٰة اخستې، د تنخوا ګانو او وظيفو څخه د زکوٰة اخستلو سلسله د خلفائی راشدين څخه وروسته هم جاري وه، چنانچي مصنف ابن ابی شيبه کې روايت دی:

عن ابن عون عن محمد قال: رأيت الامراء اذا اعلموا العطاء زكوة.

(مصنف ابن ابی شيبه ج: ۳ ص: ۱۸۵) (۴)

ترجمه: ابن عون، حضرت محمد (غالبًا ابن سيرين) قول نقل کوی چي آمران اوليدل چي کله به هغوی تنخواه ګانی ورکولی، د هغه زکوٰة به يې څنی اخستی.

د حضرت عمر بن عبد العزيز په زمانه کې که څه هم په اموال ظاهره او باطنه کې فرق قايم سوی وو، خو د هغوی په باره کې مروی دی.

عن عمر بن عبد العزيز انه كان يزكى العطاء والجائزة.

(مصنف ابن ابی شيبه ج: ۳ ص: ۱۸۵) (۵)

ترجمه: د حضرت عمر بن عبد العزيز څخه مروی دی چي هغه به د تنخواګانو او انعامونو څخه زکوٰة اخستی.

او په مصنف بن عبد الرزاق کې د دې روايت الفاظ دادي:

---

(۱).

(۲) مجمع الزوائد للهيثمی باب اخذ الزكوة من العطاء ج: ص: ۶۸ (طبع دار الكتب عربی بيروت).

(۳) الجزء الثالث ص ۴۱۷ دار الكتب العلميه بيروت.

(۴) طبع ادارة القرآن کراچی.

(۵) ايضاً.

عن جعفر بن برقان ان عمر بن عبد العزيز كان اذا اعطى الرجل عطائه او عمالته اخذ منه الزكوة. (مصنف عبد الرزاق ج: ۴ ص ۷۸، فقره ۷۰۳۷) ([1])

ترجمه: جعفر بن برقان وايي چي حضرت عمر بن عبد العزيز چي به کله يو سړي ته د هغه اجرت يا وظيفه ورکوله، نو د هغه څخه به يې زکوٰة اخستې.

دا معامله صرف د تنخواګانو او وظيفو ترحده محدوده نه وه بلکي د رواياتو څخه معلوميږي چي په بيت المال باندې د کوم مسلمان حق وو، نو د هغه د اداء کولو په وخت به يې د هغه د زکوٰة اخستلو معمول په قرون اولی کی جاری وو، چنانچي په مصنف ابن ابی شيبه او سنن بيهقی کی مروی دی:

عن عمر بن ميمون قال: اخذ الوالی فی زمن عبد الملك مال رجل من اهل الرقة يقال له ابو عائشة عشرين الفا فادخلت فی بيت المال، فلما ولی عمر بن عبد العزيز اتاه ولده، فرفعوا مظلمتهم اليه فكتب الی ميمون: ادفعوا اليهم اموالهم وخذوا. زكاة عامهم هذا، فلو لا انه كان مالا ضمارا اخذناه منه زكوة مامضٰى.

(مصنف ابن ابی شيبه ج: ۳ ص: ۲۰۲ طبع ادارة القرآن كراچي (ماقالوا) فی الرجل يذهب له المال السنين واخرجه ايضًا البيهقی فی السنن الكبرى، ج: ۴ ص: ۱۵۰)

ترجمه: عمرو بن ميمون فرمائي چي د عبد الملك ([2]) په زمانه کی د اهل رقه يو کس ابو عائشه څخه يوګورنر په زور باندې شل زره روپۍ واخستې او په بيت المال کی يې داخلې کړې کله چي عمر بن عبد العزيز خليفه سو، نو د هغه سړي زامن راله او امداد يې وغوښتې په دې باندې حضرت عمرؓ بن عبد العزيز ميمون ته وليکل چي دوی ته خپل مال بيرته ورکړه، او د دې کال زکوٰة څنې واخله، ځکه که دا مال ضمار نه وی، نو موږ به د تيرو کلونو زکوٰة به هم څنې اخستې وای.

حضرت مولانا ظفر احمد صاحب عثمانی صاحب د دې حديث د سند تحقيق کړی دی او ثابت کړی يې دی چي د دې رجال ثقات دی، او سند متصل دی.

(اعلاء السنن ج: ۹ ص: ۹ باب الزكاة فی المال الضمار ([3])

([1]) طبع مجلس علمی کراچي.

([2]) د مصنف ابن ابی شيبه په مطبوعه نسخه کی عبد الملك ليکلی دی خو په نورو نسخو کی او نورو کتابونو کی د وليد بن عبد الملك ذكر دی، او همدغه صحيح دی. (حاشيه د حضرت والا دامت بركاتهم العاليه).

([3]) اعلاء السنن ج: ۹ ص: ۱۲، ۱۳ (طبع ادارة القرآن کراچی)

همدغه رنګه دغه واقعه اجمالی طور په بل سند سره په موطاء امام مالك کی هم مروی ده او په هغه کی هم د یوکال زکوٰة وصولو ذکر موجود دی چي د هغه الفاظ دادی:

ان عمر بن عبدْ العزیز کتب فی مال قبضه بعض الولاة ظلما یأمُرْ برده الی اهله وتؤخذ زکوٰة لمامضی من السنین ثمّ عقب بعد ذالك بکتاب، لاتوخذ منه الزکوٰة الا زکاة واحدة، فانه کان ضماراً. (موطاء امام مالك ص: ۱۰۷، الزکوٰة فی الدین) (۱)

ترجمه: حضرت عمر بن عبد العزیز رحمه الله د یوداسی مال په باره کی چي په هغه باندی بعضی حکمرانانو ظلمًا قبضه کړی وه، وی لیکل چي دغه مال دی مالکانو ته بیرته ورکول سی، او د تیرسوو کلونو زکوٰة دی تری هم وصول سی، خو د دی څخه وروسته یی یو بل خط ولیږی چي صرف د یوکال زکوٰة دی څنی وصول سی د تیرو سوو کلونو څخه، ځکه چي هغه مال ضمار دی، په دی ټولو واقعاتو کی د نقدو روپو زکوٰة په سرکاری سطح باندی وصول سوی دی او هغه هم په عاشر باندی د تیریدلو په صورت کی نه او نه مال د ښار څخه بهرته دوړلو په حالت کی، بلکی د حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه او حضرت عثمان رضی الله عنه طرز عمل خو داوو چي هغوی به د تنخواګانو د جاری کولو په وخت د هغه مالونو زکوٰة د تنخواه څخه کټ کوی، او باقی تنخواه به یې خلګو ته حواله کوله، او حضرت علی رضی الله عنه، او حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه او حضرت عمر بن عبد العزیز هم د دغه تنخواه ګانو زکوٰة وصولولو، ځکه چي که مالك د مخکی څخه صاحب د نصاب وی نو د تنخوا په دی پیسو باندی د مال مستفاد کیدو د وجی به زکوٰة واجب کیدی، البته دی حضراتو به د تنخواګانو څخه زکوٰة کټ کولو په ځای اول به یی تنخواګانی حواله کولی، بیابه یی د مالك څخه زکوٰة اخستی، په هرصورت د نقدو پیسو څخه سرکاری طور باندی زکوٰة وصولیدی، او دا سلسله د اموال ظاهره او باطنه د تفریق څخه وروسته هم قائمه وه، بلکی حضرت عمر بن عبد العزیز رحمه الله د هغه پیسو څخه هم زکوٰة واخستی چي په بیت المال کی ظلما داخل سوی وی، په دی طریقه کار سره داخبره بالکل واضحه کیږی چي د کوم مال په اموال ظاهره کی شمار کیدی او د هغه څخه په سرکاری طور باندی د زکوٰة اخستلو د پاره د هغه د ښار څخه بهر وړل ضروری نه دی، بلکی اصل خبر داده چي د هغه څخه د

---

(۱) موطاء امام مالك، الزکوٰة فی الدین، ص: ۲۸۴ طبع نور محمد کتبخانه) او د دی مطبعی په نسخه کی لاتواخذ منه الزکوٰة، په عوض، لا تواخذمنه.... الخ دی چی کوم غلط دی او صحیح عبارت هغه دی کوم چی په او جز المسالك په حوالی سره د حضرت امت برکاتهم لوړ لیکلی دی. (محمد زبیر)

زکوٰة د وصولولو د پاره د نجي مقاماتو تلاشي او تفتيش کولو ضرورت بيښ نسي او هغه في الجمله د حکومت د حفاظت لاندي راغلي وي.

د تنخواه ګانو وغيره څخه د زکوٰة وصولولو دا طريقه په هغه دور کي هم بلا نکيره جاري وه، او پخپله د احنافو فقهاوو هم دا واقعات نقل کړي دي او د هغه تصديق او تائيد يي کړي دي، چنانچي د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او حضرت عثمان رضي الله عنه د تنخواګانو او وظيفو څخه زکوٰة وصولول پخپله امام محمد هم نقل کړي دي او ليکلي يي دي:

قال القاسم: وكان ابوبكر رضي الله عنه اذا اعطى الناس اعطياتهم سئلي الرجل هل عندك من مال قد وجيت فيه الزكوٰة؟ فان قال: نعم، اخذ من عطاءه زكوٰة ذالك المال، وان قال: لا سلم اليه عطاءه، قال محمد: وبهٰذا نأخذ، وهوقول ابى حنيفة (موطا امام محمد ص: ۱۷۰ باب الرجل يكون له الدين هل عليه فيه الزكاة). (۱)

او د دي څخه وروسته د حضرت عثمان رضي الله عنه په باره کي د عائشه بنت قدامه هغه روايت نقل کړي دي چي مخکي د موطاء امام مالك په حوالي سره تير سوی دی.

همدارنګه علامه ابن همام او شمس الائمه السرخسي د حضرت عمر بن عبد العزيز ذکرسوی برني واقعه چي په هغه کي غصب سوی مال بيرته ورکول دي، د هغه څخه د زکوٰة وصولولو ذکر دی، ذکر کولو سره يي د هغه څخه په مال ضمار باندي د زکوٰة دنه واجب کيدو په مسئلي باندي استدلال کړی دی، چي د هغه څخه معلوميږي چي د هغه مال څخه د يوکال زکوٰة چي حضرت عمر بن عبد العزيز وصول کړي وو، هغه د احنافو په نزد هم معمول به دي ورنه هغه د دي ترديد يا توجيه کړي وه، بلکي د امام طحاوي د يو عبارت څخه خو داسي معلوميږي چي د اموال باطنه د زکوٰة په باره کي هم د احنافو په نزد امام ته مکمل اختيار دی، که هغه وغواړي نو د هغه د زکوٰة دوصولولو د پاره زکاة اخستونکي واستوي، او په سرکاري سطح باندي د هغه زکوٰة وصول کړي، او که وغواړي د مالکانو په حواله يي کړي چي هغوی په خپل طور زکوٰة اداء کړي، چنانچي هغوی په شرع معاني الاثار کي يو مستقل باب قائم کړی دی، باب الزكوٰة يأخذه الامام ام لا؟ او په هغه کي د خپل عادت موافق دوی نقطی نظر بيانولو څخه وروسته يي په اخر کي ليکلي دي:

---

(۱) الموطاء للامام محمد ص: ۱۷۴ طبع قديمي کتب خانه.

واما وجهه من طريق النظر فانا قد رأيناهم انهم لا يختلفون ان للامام ان يبعث الى ارباب المواشى السائمة حتى يأخذ منهم صدقة مواشيهم اذا وجبت فيها الصدقة وكذالك يفعل فى ثمارهم يضع ذالك فى مواضع الزكوٰة على ما امره به عز وجل لايابى ذالك احد من المسلمين، فالنظر على ذالك ان يكون بقية الاموال من الذهب والفضة واموال التجارات كذالك..... وهٰذا كله قول ابى حنيفة وابى يوسف ومحمد.
(شرح معانى الاثار للطحطاوى ج: ۱ ص: ۲۲۳، ۲۲۴) (۱)

ترجمه: د قياس او نظر په لحاظ سره هم په دې مسئله کې صورت حال دادې چې د علماوو په دې مسئله کې هيڅ اختلاف نشته، چې امام ته داحق حاصل دی، چې هغه مفت څرګاهونو کې د څريدونکو حيواناتو مالکانو ته څوك وليږي او د هغوی د حيواناتو زکوٰة وصول کړی کله چې په هغو زکوٰة واجب وی، دغه شان د هغوی په ميوو کې هم داحق حاصل دی بيا هغه حاصل سوی زکوٰة د زکوٰة په مصارفو کې د الله ﷻ د حکم په وجه خرڅ کړی د دې خبرې څخه هيڅ مسلمان انکار نسی کولی. لهٰذا د نظر او قياس تقاضا داده چې د باقی مالونو څخه د سره او سپين زرو او د مال تجارت هم داحکم دی.... او دا هرڅه د امام ابوحنيفه رحمه الله او امام ابويوسف او امام محمد قول دی.

دلته د امام طحطاوی د څه قيد او شرط څخه بغير د امام داحق بيان کړی دی، چې هغه د سرو او سپينو زرو او د مال تجارت څخه د زکوٰة اخستلو د پاره مصدق ليږلی سی. دلته هغوی د مصر يا غير مصر هم څه شرط نه دی لګولی، او نه د عاشر خواته د تيريدلو څه ذکر يې کړی دی، د امام طحطاوی د عبارت دا اطلاق د احنافو د فقهاوو د نورو تصريحاتو سره په ظاهره معارض معلوميږی، او دېورته مذکور عبارت په سياق او سباق کې دا احتمال هم موجود دی، چې هغوی داټوله ګتفګو مامرّ على العاشر سره متعلق وی خو ترڅو چې د مذکوره عبارت تعلق دی په هغه کې څه قيد او شرط نسته، د دې څخه داپوهی ته راځی چې د امام طحطاوی مقصد دادی چې د هغه احوال باطنه څخه هم د زکوٰة اخستلو حق د احنافو په نزد اصلاً امام ته حاصل دی، خو د هغه مصلحت پيش نظر چې د حضرت عثمان غنی رضی الله عنه پيش نظر وو چې په کوم ځای کې د خلګو دنجی مقاماتو د تلاشی اخستلو ضرورت وی، هلته مالکانوته پخپله د زکوٰة اداء

(۱) شرح معانی الاثار لطحاوی ج: ۱ ص: ۳۴۴ (طبع مکتبه حقانيه ملتان)

کولو اجازت ورکول سو، او چیری چي دا مصلحت داعی نه وی هلته د خپل اصل حق مطابق زکوٰة اخستی سی، چونکی عاشر باندی په تیریدونکو مالونو کی داشان څه مفسده نسته، نو ځکه هغه د خپل اصل حق مطابق د هغه ځخه زکوٰة اخستی سی او که څه مزید مالونو کی داسی وی چي د هغه ځخه د زکوٰة په وصولولو کی دا مفسده نه وی، هلته به هم د امام اصل حق عود کوی، او هغه به د هغه مالونو ځخه زکوٰة اخستی سی چي د هغه نظیرونه، تنخواګانو، وظیفو او د مال مغصوب په سلسله کی وروسته تیرسوی دی، بلکی که کوم ځای کی دامعلوم وی چي خلګ د اموال باطنه زکوٰة نه ورکوی، هلته د دی مفسدی باوجود امام د خپل اصل حق مطابق به د هغه مالونو زکوٰة اخستلی سی، ځکه چي د ترک زکوٰة مفسده د دی مفسدی ځخه ډیره سخته ده همدا خبره تقریبا ټولو احنافو فقهاوو لیکلي ده، مثلاً علامه ابن همام فرمایی:

ظاهر قوله تعالی: خُذْمِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً الاية تَوْجِبْ حَقَّ اخذ الزکوٰة مطلقا للامام، وعلی هذا کان رسول الله ﷺ والخلیفتان بعده، فلما ولی عثمان وظهر تغیر الناس کره ان تفتش السعاة علی الناس مستور، اموالهم، ففوض الدفع الی الملاك نیابة عنه ولم تختلف الصحابة علیه فی ذالك وهذا لایسقط طلب الامام اصلاً ولهذا لو علم ان اهل بلدة لایؤدون زکوتهم طالبهم بها. (فتح القدیر ج: ۱ ص: ۴۸۷) (۱)

ترجمه: قرآني آیت: (خذ من اموالهم صدقة) د ظاهری الفاظو ځخه دا معلومیږی چي امام ته مطلقا (د هرقسم مالونو) زکوٰة اخستل واجب دی او په همدی طرز العمل باندی رسول الله ﷺ او د حضور ﷺ ځخه وروسته دوه خلفاء قائم وه، خو چي کله حضرت عثمان رضی الله عنه خلیفه سو، او د خلکو حالات بدل سول نو دوی دا خبره خوښه نه کړه چي د زکوٰة محصلین دی د خلکو د پټو مالونو تفتیش وکړی، نو هغوی مالکانو ته د زکوٰة اداء کولو حق وسپارو، او په دی معامله کی یی هغوی خپل نائیبین جوړ کی، او صحابه کرامو رضی الله عنهم په دی معامله کی د هغوی سره اختلاف ونه کی، خو دا طرز العمل د امام د مطالبی حق بالکلیه نه ساقطوی چنانچي که د کوم ښار د خلکو په باره کی امام ته دا معلومه سی چي هغوی زکوٰة نه اداء کوی نو هغه به د هغوی ځخه د زکوٰة مطالبه کوی.

د دی عبارت ځخه صفا واضحه ده چي اصلاً د ټولو مالونو زکاة د وصولولو حق امام ته دی، او د اموال باطنه په سلسله کی داحق د یو مصلحت د وجی پریښوول سو او اوس هم بالکلیه

(۱) فتح القدیر کتاب الزکوٰة ج: ۲ ص: ۱۱۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

نه دی ساقط سوی، بلکې د دی مالونو زکوٰة چي مالکان يې اداء کوی، نو هغه هم د امام د نائب په حیث يې اداء کوی، اصلا خو هغوی ته دا اختیار نه وو، نو ځکه د اموال باطنه د زکوٰة د دین فقهاءُ د مطالب من جهة العباد ګرځولی دی.

دلته بعضو حضراتو ته دا شبهه پیښه سویده چي امام ابوبکر جصاص د حضرت عثمان غنی ﷺ عمل ذکر کی او لیکلی يې دی:

فجعل لهم ادائها الی المساکین وسقط من اجل ذالك حق الامام فی اخذها لانه عقد عقده امام من ائمة العدل فهو نافذ علی الامة. (احکام القرآن للجصاص ج: ۳، ص: ۱۹۰) (۱)

ترجمه: حضرت عثمان غنی ﷺ د زکوٰة مالکانو ته دا حق ورکی چي هغوی دی مسکینانو ته د خپل طرف څخه زکوٰة ورکړی، نو ځکه اوس د دی مالونو څخه د زکوٰة اخستلو په سلسله کی د امام حق ساقط سو، ځکه چي د عدل په امامانو کی د یو امام سوی فیصله ده چي په ټول امت باندی نافذه ده.

د دی څخه معلومیږی چي د حضرت عثمان ﷺ د دی فیصلی څخه وروسته د اموال باطنه څخه د زکوٰة اخستلو حق چاته هم پاته نسو، خو د امام ابوبکر جصاص د پوره عبارت په غور سره د ویلو څخه وروسته ذهن ته راځی چي د امام د حق څخه مراد داسی حق دی، چي د هغه څخه وروسته د مالونو مالکانو ته پخپله د زکوٰة اداء کولو اختیار باقی نه وی، او د هغوی اداء کول شرعًا تسلیم نکړی سی، چنانچي د هغوی د مذکوره عبارت څخه مخکی الفاظ دادی:

وقوله تعالی: خذ من اموالهم صدقة یدل علی ان اخذ الصدقاة الی الامام وانه متی اداهامن وجبت علیه الی المساکین لم یجزه، لان حق لامام قائم فی اخذها فلا سبیل له الی اسقاطه. (۲)

ترجمه: او د باری تعالی ارشاد: خذمن اموالهم صدقة، په دی خبره باندی د لالت کوی، چي د زکوٰة اخستلو حق امام ته حواله دی، او دا که هغه سړی چي په هغه باندی زکوٰة واجب دی چي زکوٰة په خپله طریقه مسکینانو ته ورکړی، نو دا د هغه د پاره جائز نه دی، ځکه چي د امام د وصولی حق قائم دی او د هغه د ساقطولو څه لار نسته، د مذکوره جملی څخه صفا واضح دی چي هغه د امام د داسی حق تذکره کوی چي د هغه په موجود ګی کی مالك ته پخپله زکوٰة اداء کول جائز نه دی، بلکی د هغه سره زکوٰة

(۱) احکام القرآن للجصاص ج: ۳، ص: ۱۵۵ (طبع سهیل اکیدمی لاهور)

(۲) وګوری د تیری ص ۱۱۷ حاشیه. (دوهمه او دریمه حاشیه په ص ۱۱۹ کی وګوری).

اداء کيږي هم نه. بيايې هم د دې حق په باره کې مخکې ليکلي دي، چې چونکې حضرت عثمان رضي الله عنه د عدل د امامانو څخه وو هغوی د اموال باطنه ترحده داحق ساقط کې، نو ځکه اوس داحق ساقط سو. (۱)

چې د هغه حاصل دادی: چې د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه مخکې د خلګو د اموال باطنه زکوٰة پخپله مسکينانو ته ورکول جائز نه وو، او د دې سره به زکوٰة نه اداء کيدی. حضرت عثمان رضي الله عنه داحق هغوی ته ورکی، اوس دا خبره فيصله سوه، چې د داسې مالونو مالکان که پخپله زکوٰة اداء کړي، نو زکوٰة به يې اداء سي، خو د دې دامطلب نه دی چې د امام د اخستلو حق بالکليه ساقط سو، او که اوس زکوٰة حاصلول غواړي نو وصلولوی يې نسي، چنانچې د فتح القدير مذکوره عبارت په دې باندی تصريح دی چې:

وهٰذا لايسقط طلب الامام اصلاً (۲).

د امام ابوبکر جصاص رحمه الله د دې پوره بحث او د نورو فقهاوو او محدثينو عبارتونه او روايت د کتلو څخه وروسته په دې سلسله کې چې کوم صورتحال مخ ته راځي هغه دادی چې: د حضور صلی الله علیه وسلم په عهد مبارك او د حضراتو شيخينو په زمانو کې اموال ظاهره او اموال باطنه دواړو څخه زکوٰة سرکاری سطح باندی وصوليدی، خو دومره فرق ضرور وو چې د څارو او زرعی پيداوارو د زکوٰة د وصولی د پاره به دمصدق ليږل کيدی، او د نقدو او مال تجارت د زکوٰة د وصولی د پاره د مصدق ليږلو په ځای مالکانو ته حکم وو، چې هغوی دی پخپله زکوٰة راوړي، خو په دواړه قسم اموالو کې د زکوٰة د اداء کولو لاره هم داوه چې هغه دی حکومت ته ورکول سي.

---

(۱) چنانچې د څارو په باره کې د امام حق هم د هغه د نوعيت دی چې د هغه په موجودګی کې د مالك پخپله زکوٰة ورکول جائز نه دی بلکې د بعضو فقهاوو په نزد خو داسې زکوٰة نه اداء کيږي. په مبسوط کې دی، فان قال دفعتها الى المساكين لم يصدق وتوخذمنه الزكوٰة عندنا..... ولنا ان هذا حق مالى يستوفيه الامام بولاية شرعية فلايملك من عليه اسقاط حقه فى الاستيفاء ولايبرأ بالاداء الى الفقير فيما بينه وبين ربه وهو اختيار بعض مشائخنا (مبسوط ج: ۲ ص: ۱۲۱، ۱۲۲) (طبع دار المعرفت بيروت) حاشيه د حضرت والامت دامت برکاتهم.

(۲) فتح القدير ج: ۲ ص: ۱۱۹ (طبع مکتبه رشيديه کويټه).

حضرت عمر رضي الله عنه د ښار څخه بهرتلونکی مالونو په باره کی دا تبدیلی وکړله چي د هغه د وصولی د پاره یې مصدق مقرر کی، او باقی د اموال باطنه زکوٰة حسب سابق مالکانو راوړلو او ورکولو به یې:
د حضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کی د باطنه اموالو کثرت سو، ابادی خوره سوه او هغوی محسوس کړله چي اوس د اموال باطنه د زکوٰة سرکاری سطح باندې د وصولولو دا سلسله چي د دی څخه بغیر د زکوٰة اداء کول جائز نه دی، که باقی پرېښوول سوه، نو د دی د پاره به د اموال ظاهره په شان مصدق مقررولی سی، او د خلګو پټ مقاماتو کی دخل اندازی سره خلګو ته به تکلیف وی، لهذا حضرت عثمان رضي الله عنه خلګوته اجازت ورکی چي هغوی دی د دغو مالونو څخه پخپله زکوٰة اداء کوی.
د حضرت عثمان د دی عمل څخه وروسته خلګو ته د اموال باطنه د زکوٰة په خپل طور د اداء کولو اجازت ملاو سو، خو د زکوٰة د وصولولو اصل حق اوس هم امام ته دی، چنانچي په دوو صورتونو کی اوس هم هغه د زکوٰة د وصولولو اهتمام کولی سی، یوداچي د یوځای د خلګو په باره کی دا معلوم سی چي هغوی پخپله زکوٰة نه اداء کوی، او دوهم داچي څه اموال باطنه دارنګه په اموال ظاهره کی شامل سی، چي د هغه څخه د زکوٰة د وصولی د پاره د پټ مقاماتو تفتیش کول نه وی.
چونکی په پخوا زمانه کی د پټ مقاماتو د تفتیش څخه بغیر د مالونو د ظاهرېدلو چي کوم صورت پېښېدی، هغه داوو چي مالونه به یې د یو ښار څخه بل ښار ته د وړلو په وخت کی هغه په عاشر باندی تیرېدل، څکه فقهاء کرامو د دی صورة احکام په تفصیل سره بیان کړی دی او دا شان تعبیر یې کړی دی، چي دامالونه د ښار څخه په وتلو سره په اموال ظاهره کی شامل سول، او کوم مالونه چي په ښار کی دننه دی او هغه اموال باطنه دی، څکه (دا د ښار څخه وتل بهرته) اصل مدار د حکم یا په طور د علت نه وی بلکی د خپل عهد په لحاظ سره د دغی واقعی بیان دی، ورنه اصل مدار د حکم هم هغه دی چي د هغه په وجه یې اموال باطنه د زکوٰة سرکاری وصولی څخه مستثنٰی سوی وو، یعنی د تفتیش څخه بغیر د هغهٔ مالونه ظاهرېدل، چنانچي قرون اولی کی د هغه مالونو څخه هم زکوٰة وصول سوی دی، چي د ښار څخه به بهر نه وو، خو د تفتیش څخه بغیر ظاهرېدل مثلاً: تنخواګانی وظیفی او معصوب مالونه، چي د هغه روایتونه تیر سویدی.

دلته بعضی حضراتو دا شبهه ظاهره کړی ده، چي بعضی مالونه په حکومت باندی د تفتیش څخه بغیر ظاهرېږی، خو د هغه باوجود به حکومت د هغه څخه زکوٰة نه اخستی، مثلاً عاشر باندی تیریدونکی که په خپل نجی مقاماتو باندی دا اینبوول سوی مالونو په باره کی به یی اقرار کوی، نو د هغه زکوٰة به نه وصولیدی، چي د هغه فقهاوو تصریح کړېده د دی په جواب کی عرض دادی چي د اقرار په ذریعه خو د اموال باطنه څخه هرمال ظاهر جوړیدلی سی، خو جزوی واقعات د کلی احکامو بنیاد نسی جوړولی، او عاشر ته دا اختیار نسی ورکولی چي هغه کوم مال وغواړی ظاهر دی او ګرځوی او د هغه څخه دی زکوٰة وصول کړی، ځکه چي هغه ته دا تړل سوی اصول ښوول سوی دی، چي څوك ستا د خوا څخه مال تیروی، نو صرف د هغه مال څخه زکوٰة وصولولی سی چي په دغه وخت ستا مخ ته راسی، او د خلګو په کورونو او د کانونو کی چي کوم مال دی د هغه سره کار مه لره، د دی اصولو د لاندی (عاشر) ته په کورونو کی د اینبوول سوی مال سره کار لرو، اختیار نه وو ور کول سوی، او کله چي دا اصول مقرر سول، نو که په کومی جزوی واقعی کی کوم سړی خپل مال د باطن عاشر باندی د اقرار په ذریعه ظاهر هم کړی، نو دابه یوه استثنائی واقعه وی چي په دی سره اصول نسی بدلیدی، ځکه په دی صورت کی به هم بطور اصول د هغه څخه زکوٰة نسی وصولولی.

هوا که څه داسی مالونه بیا پیداکی چي د هغه نوعیت داسی وی چي هغه ټول په ټوله پخپله په حکومت باندی بغیر د تفتیش څخه ظاهرېږی او حکومت د هغه ټولو مالونو په باره کی دا فیصله وکړی چي د دی ټولو مالونو څخه به زکوٰة اخستل کیږی نو په دی کی د شرعی ممانعت څه دلیل نسته، بلکی د تنخواګانو، وظیفو او اموال مغضوبه څخه چي کوم زکوٰة وصولیدی هغه د دی د جواز واضح نظیر دی، په نورو الفاظو کی (خروج من المصر) عاشر د پاره د زکوٰة وصولولو د اجازت علت خو دی، خو د امام د پاره د زکوٰة د وصولی د اختیار علت نه دی، بلکی د هغه د پاره علت د مالونو بغیر د تفتیش څخه ظاهریدل دی، چنانچي د کومو مالونو چي نوعیت داسی وی چي هغه بغیر د تفتیش څخه ظاهرېږی د هغه څخه مامرّ علی العاشر، په شان د زکوٰة د وصولولو حکم جاری کیدی سی لکه چي د تنخوا ګانو وغیره په معامله کی وسول.

همدا وجه ده چي فقهائی کرامو د (خروج من المصر) تذکره (باب فیمن یمر علی العاشر) کی کوی، چي د هغه موضوع داده: چي عاشر د کومو مالونو زکوٰة اخستی سی، هرچي په کوم ځای کی د امام د زکوٰة د وصولی د اختیار بیان دی، هلته عموماً (خروج من

المصر، د علت په طور نسي ذکر کولی، بلکی هلته علت هم دابیانولی سی چي د اموال باطنه څخه د زکوٰة په وصولولو کی د خلکو په نجی مقاماتو کی دخل اندازی او د هغه تفتیش کول لازمیږی، چي د دغه څخه عوامو ته د ضرر رسیدلو خطره ده. لکه چي د فتح القدیر عبارت مخکی تیر سوی دی، او د امام ابوبکر جصاص عبارت د مجلس په سابقه تحریر کی نقل سوی دی.

د بینک اکاونټس قرض کیدلو مسئله: د بینک اکاونټس څخه په زکوٰة اخستلو باندی دوهم اعتراض داسوی دی چي کله یو سړی په بینک کی پیسی ږدی، نو شرعاً هغه پیسی د بینک په ذمه قرض وی امانت نه وی، څکه خو هغه په بینک باندی مضمون وی، او په هغه باندی زیاتی وصولول سود وی، او کله چي یوسړی څه پیسی بل چاته یا اداری ته د قرض په طور ورکړی نو هغه د هغه سړی د ملکیت څخه ووتی او د مقروض په ملکیت کی داخل سی، اوس به په دی باندی د زکوٰة اداء کول په هغه وخت کی واجب وی کله چي هغه رقم هغه ته وصول سی او د دی څخه به مخکی واجب الاداء نه وی، لهٰذا د بینک اکاونټس څخه د زکوٰة په اخستلو باندی مخکنی اعتراض خو دادی چي د زکوٰة د واجب الاداء کیدلو څخه مخکی زکوٰة کټ سوی دی، حالانکی د دی هیڅ نظیر معهود فی الشرع نسته، چي د یوسړی زکوٰة د بل د مال څخه وصول سی.

لاندی د دی دواړو اعتراضونو تحقیق مقصود دی:

د دی دواړو مسئلو د تحقیق د پاره اول د بینک اکاونټس صحیح حیثیت متعین کول ضروری دی، په دی کی هیڅ شك نسته چي په فقهی اعتبار سره د بینک اکاونټس قرض دی. (۱)

---

(۱) البته په کوم اکاونټس باندی د سود لین دین فیصله سوی وی، مثلاً سیونگ اکاونټس، یافکسیډ د پازټ، چي په دی کی یوبل احتمال هم قابل د غور دی او هغه داچي هغه د شرکت فاسده، یا د مضاربت فاسده مال وی، څکه چي فقهاء کرام لیکی: که د یوسړی سره د شرکت یا مضاربت کولو په وخت کی د نفع شائع حصی په ځای معین رقم مقرر سی نو شرکت او مضاربت فاسدیږی، شامی.

۱. او شرکت فاسده او مضاربت فاسده کی چي ترڅو شریکین خپل مال بیرته وانخلی، د هغوی ترمنځه شرکت فی الملك قایم سی. او دواړه د خپلی حصی مالکان وی، هغه رقم دین نه وی بلکی د مال تجارت په حکم کی وی، او په غیر سودی اکاونټس کی یو احتمال داهم دی چي هغه اصلاً ودیعت وو، لیکن د خلط بالاذن په بناء باندی هغه مال شرکت ملك جوړ سو چنانچي درمختار کتاب الایداع کی تشریح ده چي ودیعت خلط بالاذن سره شرکت ملك جوړیږی، (شامی ج: ۴ ص ۸، و ۴).

خو د داین د تصرف په لحاظ سره دا یو بالکل نوی قسم قرض دی چي د فقهاء کرامو په عهد کی موجود نه وو، او چي د هغه نظیرونه هم په هغه دور کی کم ملاوېږي، لهٰذا د زکوٰة په حق کي د بینك اکاونټس بالکلیه په نورو دیون او قرضو باندی به قیاس کول صحیح نه وي، د وجوب زکوٰة په حق کی په قرض کی اصل د کتلو شی دادی چي د داین د پاره ترکومه حده پوری دوصولیدو امیدي دی او د دائن تصرف په هغه باندی ترکومه حده پوری برقرار دی، هم په دی وجه فقهاء کرامو د زکوٰة د وجوب په معامله کی دین قوي، دین متوسط، او دین ضعیف تقسیم کړی دی او په همدی وجه یې دین مجحوډ ئی د ضمار په مال کی شامل کړی دی، او هغه یې د زکوٰة څخه مستثنیٰ ګرځولی دی، کله چي موږ په دی نقطه نظر سره د بینك اکاونټس جائزه اخلو نو هغه د دین کیدلو با وجود په دی معامله کی د نورو عامو قرضونه بالکل ممتاز په نظر راځي چي هغه په لاندی ډول دی:

۱. د عامو قرضو خو داحال دی چي قرض ور کونکی د قبضی د وتلو څخه وروسته په هغه باندی د قرض ورکونکی څه تصرف باقی نه وي، بلکی هغه د مقروض په آسره باندی وي چي هغه کله وغواړی نو اداء یې کړی، د دی برعکس په بینك اکاونټس کی د قرض ورکوونکی په طلب باندی د فوری نه اداء کیدلو څه سوال نه سی پیداکیدی، او دا د بینك د اړخه صرف زباني اقرار نه وي بلکی د بینکونو مسلسل او بلا تخلف طرز عمل همدادی چي د دی څخه بغیر بینك چلیدلی نسی، لهٰذا دا قرض هغه قسم دی چي په هغه کی قرض ور کوونکی کله خپلی پیسی وغواړی، نو سمدستی یې بلاتخلف بیرتهٔ اخستی سی، او عملاً هغه داسی قابل اعتماد دی چي په خپله لمنه کی ایښوول سوی پیسی بلکی د دی څخه هم زیات چي د لمنی په پیسو کی د هلاکیدو خــطره ده.

---

۲. او حضرت تهانوی قدس سره سیونګ اکاونټ هم په دی وجه د شرکت ملك مال ګرځولی دی. (امداد الفتاوی ج: ۳ ص ۳۰۹).

۳. که د دی اکاونټس دا توجیه صحیح وي نو د دی اکاونټس دین کیدو مسئله ختمیږي خو په دی توجیه کی تامل دادی چی د دی مطابق به په دی اکاونټس کی ایښوول سوی پیسی بیا مضمون نه وي، حالانکی د فریقینو د اړخه مضمون کیدل شرط وي. (فلیتأمل) (حاشیه د حضرت والا دا مت برکاتهم.

۱. الدر المختار ج: ۴ ص: ۳۱۲ (طبع ایچ ایم سعید). ۲. الدر المختار کتاب الایداع ج: ۵ ص ۲۲۹ (طبع ایچ ایم سعید). ۳. طبع مکتبه دار العلوم کراچی.

خو د بینك په اکاونټس کی داسی خطره هم نسته.

۲. په بینك اکاونټس کی اینوول سوو پیسو باندی د هر اکاونټ هولډر داشان تصرف کوی لکه چي په خپلی الماری کی په اینوول سوی پیسو باندی تصرف کوی، په دی وخت کی د تجارت ټول کارو بار د بینك په اکاونټ باندی چلیږی او زیاد ترې ادائیګانی هم د بینك په ذریعه کیږی.

۳. په عرف عام کی هم بینك کی پیسی اینښوونکی دانه ګنی چي هغه دا پیسی چاته قرض ورکړی دی، بلکی هغه هغه خپلی پیسی ګنی، او د هغه سره د خپلو پیسو په شان عمل کوی کله چي یو سړی د خپل حاضر او غائب مال فهرست جوړوی، نو د بینك اکاونټس په مال حاضره کی شمارلی سی په مال غائب کی نه.

۴. د عام قرضونو دا حال دی چي د قرض د معاهدی محرك مستقرض وی خو دلته محرك قرض ورکوونکی وی، او د دی اصلی منشاء د قرض ورکولو په ځای د خپل مال حفاظت وی، د عامو قرضونو په مقابله کی د بینك اکاونټس د وجی ذهن کی وساته په قرضونو باندی د زکوٰة په مسئلی کی فکر وکړه.

د بینك اکاونټس څخه زکوٰة اخستلو باندی مخکی دا اعتراض کیږی، چي په قرضی که څه هم زکوٰة فرض خو وی، خو د هغه اداء کول په هغه وخت کی واجبیږی، کله چي هغه د دائن قبضی ته بیرته راتلو څخه مخکی زکوٰة کټ کیږی، په دی سلسله کی ګذارش دادی چي په قرضونو باندی د زکوٰة نفس وجوب خو متفق علیه دی، خو.امام ابو حنیفه قرض ور کوونکی ته دا اسانتیا ورکړی ده چي د زکوٰة اداء کول به په هغه سړی هغه وخت واجب وی کله چي د قرض پیسی هغه ته بیرته ورکول سی، نو چي کله هم د څلوېښتو درهمو په مقدار ده ته واپس راسی، نو یودرهم په طور د زکوٰة اداء کول به په هغه باندی واجب وی، د دی اسانتیا پسمنظر او اصل وجه د لاندینی روایاتونو څخه واضحه کیږی.

۱. امام بیهقی روایت فرمایي:

عن حمید بن عبد الرحمٰن بن عبد القاری، وکان علی بیت مال عمر رضی الله عنه قال: کان الناس یأخذون من الدین الزکوٰة، و ذالك ان الناس اذا خرجت الا عطیة حبس لهم العرفاء دیونهم ومابقی فی ایدیهم اخرجت زکوٰتهم قبل ان یقبضوا. ثم داین الناس بعد ذالك دیونا هالکة فلم یکونوا یقبضون من الدین الصدقة الا مانص منه ولکنهم کانو اذا قبضوا الدین اخرجوا عنها لما مضٰی.

(السنن الکبرٰی للبیهقی ج: ۴ ص: ۱۵۹ باب زکوٰة الدین اذا کان علی معسر او جاحد) (۱)

ترجمه: د حمید بن عمد الرحمٰن څخه روایت دی، چي عبد الرحمٰن بن عبد القاری چي د حضرت عمر ﷺ په زمانه کی په بیت المال مقررو، فرمایي چي خلګو به د قرض څخه زکوٰة اخستی چي د خلګو د تنخواګانو وخت به راتلی، نو عرفاوو به د هغوی د قرضونو حساب کوی، او کومی چي به باقي پاته سوی د هغه زکوٰة د هغوی د قبضه کولو څخه مخکی به اوباسی، خو د دی څخه وروسته خلګو د داسی قرضونو معامله شروع کړله چي بعضی اوقات به ضائع کیدل، نو څکه به حکمرانانو صرف د هغه قرض څخه زکوٰة وصولوی، چي د نقدو په شکل کی به راتلی، خو چي کله به خلګو په خپلو قرضونو قبضه کوله نو د تیری سوی زمانی زکوٰة به یی هم ویستی، او وروسته به قرض نه وصولیدی، نو څکه دا سهولت ورکول سو، چي د قرضونو زکوٰة د قرضونو د وصولیدلو څخه دی وروسته ورکول سی، خو چي کله اداء سی، نو د ټولو تیرو سوو کلونو زکوٰة دی هم اداء کړی، د دی باوجود د اصحابو او د تابعینو د یولوی جماعت دا مسلك پاته سوی دی، که مدیون قابل داعتماد وی، نو د زکوٰة د وصولولو د پاره دی انتظار نه کوی، بلکی د هرکال زکوٰة دی اداء کړل سی، چنانچي حضرت عمرﷺ، حضرت عثمانﷺ، حضرت ابن عمرﷺ، حضرت جابر بن عبداللهﷺ، حضرت جابر بن زیدﷺ، حضرت مجاهد رحمه الله، حضرت ابراهیم نخعی رحمه الله حضرت میمون بن مهران، حضرت قتاده ﷺ او د حضرت سعید بن المسیب رحمه الله وغیرهم هم دا مسلك وو، (کتاب الاموال لابی عبید ص: ۴۳۴ باب الصدقة فی التجارة والدیون فقره نمبر ۱۲۳۲، (۲) ومصنف عبد الرزاق، ج: ۴ ص ۱۰۴ باب لازکاة الا فی الناض) (۳)

او همدی ته امام ابو عبید ترجیح ورکړیده، او همدا د امام شافعی مسلك دی. (نهایة المحتاج ج: ۳ ص: ۱۳۰) (۴)

لیکن د امام ابو حنیفه رحمه الله موقف دادی چي قرض که د هرڅومره قابل اعتماد سړی سره وی، په هغه کی د عدم ادائیګی احتمال هم وی، لهذا هغه چي ترڅو د مالك

---

(۱) (طبع نشر السنة، ملتان).

(۲) کتاب الاموال لابی عبید الجزء الثالث ص: ۴۳۹ (طبع دار الکتب العلمیة بیروت)

(۳) طبع مجلس علمی.

(۴) طبع احیاء التراث العربی بیروت.

په قبضه کي راغلی نه وي، تر هغه وخته پوري به واجب الاداء نه وي، د دې د پاره هغوی د حضرت علي رضي الله عنه د دې ارشاد څخه استدلال کړی دی، چي هغه امام محمد روايت کړی دی.

امام محمد رحمة الله عليه فرمايي، عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه قال: اذاکان ذالك دين علی الناس قبضه فزکاه لما مضیٰ قال محمد: وبه نأخذ وهو قول ابی حنيفة. (کتاب الاثار صفحه: ۱۰۸) (۱)

ترجمه: حضرت علي رضي الله عنه فرمايي: چي کله د چاقرضه په خلکو باندي وي، او هغه په هغه باندي قبضه وکړي نو د تيري سوی زماني زکوٰة دی هم اداء کړي، د دې څخه معلومه سوه چي امام ابو حنيفه رحمة الله عليه په دې مسئله کي د خپل مسلك بنياد د حضرت علي رضي الله عنه په ارشاد باندي ايښی دی، او د حضرت علي رضي الله عنه دغه ارشاد، امام بيهقي، (۲) او امام ابو عبيده وغيره (۳) په دې الفاظو سره روايت کړی دی:

عن علي فی الدين الظنون قال: ان کان صادقًا فليزکه اذا قبضه لمامضیٰ.

ترجمه: د کومی اداء کيدل چي مشکوك وي د هغه په باره کي حضرت علي رضي الله عنه او فرمايل چي که دائن ريښتني وي نو په قرض باندي د قبضی کولو څخه وروسته دې د تير سوو کلونو زکوٰة اداء کړي.

امام ابو عبيد (ددين ظنون) تعريف په دې الفاظو سره کړی دی چي:

هوالذی لايدری صاحبه أيُقضيه الذی عليه الدين ام لا، (بيهقی ج: ۴ ص: ۱۵۰، (۴) وکتاب الاموال ص: ۴۳۱، فقره، ۱۲۲۰ (۵) ومصنف ابن ابی شيبه ج: ۳ ص: ۱۲۳) (۶).

يعنی دا هغه قرض دی چي د هغه په باره کي دا معلومه نه وي چي مديون به هغه اداء کړي او که اداء به يې نکړي، او د دې ارشاد تفصيل حضرت امام ابن ابی شيبه رحمة الله عليه په دې الفاظو کي روايت کړی دی:

---

(۱) کتاب الاثار للامام محمد ص: ۵۴ (طبع کتب خانه مجيديه ملتان)

(۲) وګوری سنن الکبریٰ للبيهقی ج: ۴ ص: ۱۵۰ (طبع نشر السنة ملتان)

(۳) کتاب الاموال لابی عبيد الجزء الثالث ص ۴۳۲ (دار الکتب العلميه بيروت)

(۴) طبع نشر السنة ملتان.

(۵) الجزء الثالث.

(۶) (دار الکتب العلميه بيروت).

عن الحسن قال: سئل علی عن الرجل یکون له الدین علی الرجل قال: یزکیه صاحب المال، فان توی ماعلیه وخشي ان لایقضي قال: یمهل فاذا خرج ادّی زکاة اله (مصنف ابن ابی شیبه رحمة الله علیه ج: ۳ ص: ۱۲۳) (۱)

ترجمه: حضرت حسن رحمة الله علیه فرمایي چي د حضرت علي رضي الله عنه څخه داسوال وسو، چي د یوسړي قرض په بل چاباندې واجب وي (نو هغه څه اوکړي؟) دوی رضي الله عنه جواب ورکی، چي مالك دی د هغه زکوٰة وباسي، خو که هغه ته دا خطره وي چي مدیون به یې پیسې اداء نه کړي، نو هغه دې صبر اوکړي او کله چي قرضه اداء سي نو په هغه وخت دې زکوٰة اداء کړي.

د دې څخه معلومه سوه چي په دې باب کې د حضرت علي رضي الله عنه موقف هم هغه دی کوم چي د حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه او د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه وغیره دی.

یعني: ان عبد الله بن عباس و عبدالله بن عمر رضي الله عنهم قال: من اسلف ملاً فعلیه زکوٰته فی کل عام اذا کان فی ثقة. (السنن الکبریٰ للبیهقی، ص: ۱۴۹) (۲)

ترجمه: حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه او عبد الله بن عمر رضي الله عنه فرمایي: کوم سړی چي چاته څه مال قرض ورکړي، نو په هغه باندې د هغه زکوٰة هرکال فرض دی، که هغه په قابل اعتماد ځای کې وي.

او د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه مکمل الفاظ دادي:

زکوا ماکان فی ایدیکم، وماکان من دین فی ثقة فهو فی منزلة مافی ایدیکم وماکان فی دین ظنون فلا زکوٰة فیه حتٰی یقبضه.

(بیهقی ج: ۴ ص: ۱۵۰ (۳)) ومصنف ابن ابی شیبه ج: ۳ ص: ۱۲۳) (۴)

ترجمه: کوم مال چي ستاسو په لاسونو کې وي د هغه زکوٰة وباسئ او کوم قرض چي قابل د اعتماد ځای کې وي هغه هم داسې دی لکه ستاسو د قبضې مال، او کوم دین چي ظنون وي نو په هغه باندې ترهغه وخته پورې زکوٰة واجب نه دی ترڅو چي هغه په قبضه کې رانسي.

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه د دې ارشاد یوه حصه حضرت امام محمد رحمة الله علیه هم

---

(۱) طبع ادارة القرآن کراچي.
(۲) ج: ۴ طبع نشر السنة ملتان.
(۳) ایضاً.
(۴) طبع ادارة القرآن کراچي.

نقل کړیده او د هغه ځخه يې د دين په مسئلي کې د مالکيه فرقي خلاف استدلال کړی دی۔

عن نافع عن ابن عمر رضي الله عنه انه قال فی الدين يرجى، قال: زکه کل عام. (کتاب الحجة على اهل المدينة ج: ۱ ص: ۴۷۲) (۱)

ترجمه: حضرت عمر رضي الله عنه د هغه قرض په باره کې وفرمائيل چي د هغه د وصولی امید وی، د هغه زکوة هرکال اوباسئ.

د دی ځخه دا خبره واضحه کیږی چي د احنافو فقهاء په دی باب کی د خپل مسلك بنیاد د حضرت علی رضي الله عنه او حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه په اقوالو باندی ایښی دی، او د هغوی په نزد که څه هم د قبضی ځخه وروسته د زکوة وجوب صرف په هغه صورت کی دی کله چي د قرض د وصولی شك منه وی، او چیری چي د وصولی یقین وی هلته د هغوی په نزد وجوب اداء هم د قبضی ځخه مخکی کیږی، خو د احنافو فقهاوو په دی اړخ نظر کړی دی چي په معروفو قرضو کی په هره قرضه کی برابره خبره ده که هغه هرځومره قابل اعتماد سړی سره وی د عدم اداینگی څه ناڅه خطره پکښی ضرور وی، لهذا هغوی هر دَين قوی (دين مظنون) گرځولی دی دا حکم یې عام لګولی دی چي په هغه باندی خو نفس وجوب خو کیږی، خو وجوب اداء به د قرض ځخه وروسته وی.

دا پسمنظر په ذهن کی ځای کړه او کله چي موږ د بینك د اکاونټس، جائزه اخلو، او د عامو قرضو په مقابله کی د هغه چي کومی وجی د فرق په شروع کی بیان سوی دی، هغه ته گورو، نو واضحه کیږی چي دا دین قوی هغه قسم دی چي د فقهاء کرامو په زمانه کی موجود نه وو، یا د هغه مثالونه شاذ او نادر وه، او دا قسم (دين مظنون) هیڅ کله نسی گرځولی، بلکی د: وصولیدو یقین د دائن آزادانه تصرفات او د عرف عام د مخه بالکل داشان د دائن ملکیت او په تقدیری قبضه کی وی لکه په خپل کور کی ایښوول سوی مال، لهذا د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه په الفاظو کی (بمنزلة مافی ایدیکم) اطلاق د دی ځخه زیات په بل دین نسی کیدی.

د دی ځخه علاوه که په بینك اکاونټس باندی د زکوة د وجوب او اداء د پاره د نورو قرضو په شان د دی د نقدیدو شرط ولګول سی، نو د دی ځخه به دومره عملی مشکلات پیداسی چي د زکوة سم اداء کول به ډیر گران سی، امام ابو عبید خو د عامو

---

(۱) طبع دار المعارف النعمانيه.

قرضونو په باره کې هم دافر مائيلي دي چې:

وانما اختاروا او من اختار منهم، تزکية مع عين المال لان من ترك ذالك حتى يصير الى القبض لم يكد يقف من زکوٰة دينه على حد، ولم يقم بادائها، وذالك ان الدين ربما اقتضاه ربه متقطعا، كالدراهم الخمسة والعشرة واكثر من ذالك و اقل فهو يحتاج فى كل درهم يقتضيه فمافوق ذالك الى معارفة ماغاب عنه من السنين و الشهور والايام، ثم يخرج من زكوته بحساب ما يصيبه وفى اقل من هذا ماتكون الملالة والتفريط فلهذا اخذوا له بالاحتياط. فقالوا: يزكيه مع حملة ماله فى رأس الحول وهو عندى وجه الامر. (كتاب الاموال ص: ۴۳۴ فقره: ۱۲۳۲) (۱)

ترجمه: کومو حضراتو چې دا فرمائيلي دي چې د قرض زکوٰة دې د عين مال سره اداء سي، نو هغوی دامسلک ځکه اختيار کړی دی چې کوم سړی د قرض زکوٰة د قبضي ملاويدلو پوري موخر کوي، هغه به د خپلو قرضو زکوٰة د حد مطابق معلومولو سره به د هغه صحيح ادائيګی اونکړی سی، ځکه چې قرضه بعضي اوقات په قسطونو کې ملاويږي، مثلاً کله پنځه ملاو سوی کله لس، کله زياتي او کله کمي، اوس چې هغه ته کوم درهم ملاويږي: هغه په باره کې به دا معلوموي، چې دا څومره کاله، څومره مياشتي او څومره ورځي د ده د قبضي څخه بهر پاته سوی دي، بيا هغه هم د هغه په حساب سره زکوٰة اوباسي، او په دې عمل کې د مشقت او کوتاهي لوی امکان دی، ځکه د داسي سړي د پاره علماوو په احتياط باندی د عمل کولو وئيلي دي، او دا حکم يي ورکړی، چې هغه دې هرکال د خپل نور مال سره د قرض زکوٰة هم اوباسي، او هم دا زما په نز د صحيح طريقه ده.

د عامو قرضو په باره کې به دا مشکل قابل د لحاظ وي او يانه؟ خو د بينك اکاونټس په باره کې داشان حساب او کتاب عملي اعتبار سره تقريباً ناممکن دی، ځکه چې عام طور سره د دې اکاونټس څخه بعضي اوقات په يوه يوه ورځ کې څو څو واره پيسې ايستل کيږي او نوی داخلول کيږي او د قبضي څخه وروسته د زکوٰة د ادائيګی صورت صرف همدا ئيدی سی چې هر اکاونټ هولډر د خپل اکاونټ د هری روپۍ په باره کې داريکارډ پوره محفوظ وساتي، چې دا څومره موده په بينك کې پرته وه چې په دې باندې د واجبيدونکي تيرو سوو کلونو زکوٰة اداء سي، او کله چې څوك پيسې د بينك

---

(۱) الجزء الثالث ص: ۴۳۹ (طبع دار الكتب العلميه بيروت).

ځخه را وباسي، نو اول دی داحساب اوکړی چې دا پیسې څوکاله په بینك کښې وی، او په دی څومره زکوٰة واجب سوی دی، بیا دی زکوٰة اداء کړی، په دی کی چې کوم عملی تعذر دی هغه پټ نه دی او پخپله د احنافو فقهاء د مال مستفاد بیل کال نه شماریدلو باندی یو دلیل همدا د تعذر عمل پیش کړی دی، چنانچي امام محمد رحمه الله خو په مال مستفاد باندی بیل کال شمیرلو والا خلگو باندی طنز کولو سره تردی لیکلی دی چې: ینبغی لصاحب هذا المال ان یقعد حسابا یحسبون زکوٰة ماله متٰی تجب؟ ارائیتم الرجل اذاکان یفید الیوم الفاً وغدا الفین و بعد غد ثلاثة الاف وبعد ذالك خمسة الاف و بعد ذالك بعشرین یوما عشرة الاف، ان ینبغی له ان یزکی کل مال من هذه الاموال علی حدة؟ و هذا قول ضیق، لا یوافق ما علیه الناس، ینبغی له ان یجمع ماله کله ثم یزکیه اذا وجب الزکوٰة علی ماله الاول. (کتاب الحجة علی اهل المدینة ج: ۱ ص: ۴۹۱، ۴۹۲) (۱)

ترجمه: (د دی حضراتو د قول مطابق) خو هر صاحب مال ته پکار دی چې هغوی دی باقاعده یو محاسب د دی کار د پاره کښې نوی چې هغه د دوی د زکوٰة حساب کوی چې هغه به کله واجب کیږی؟ لږ خو غور وکړی: د یو سړی سره نن زر روپی راځی، صبا دوه زره، بله ورځ دری زره دی د دی ځخه وروسته پنځه زره او بیا د شلو ورځو ځخه وروسته لس زره، نو ایا هغه به د دی ټولو پیسو بیل بیل زکوٰة اوباسی؟ دا خو ډیر تنگ قول دی چې د خلگو د طرز عمل موافق نه دی، د دی په ځای هغه ته پکار دی چې هغه دی خپل ټول مال را یوځای کړی، بیا دی د ټولو مال زکوٰة یو ځای په هغه وخت اوباسی کله چې په مخکنی مال زکوٰة واجب سوی وو.

او حضرت ابراهیم نخعی رحمه الله چې د فقه حنفی لوی ماخذ دی، د هغوی یو ارشاد ابن ابی شیبه رحمه الله په دی الفاظو سره روایت کړی دی چې:

ومن کان له من دین ثقة فلیزکه، وما کان لایستقر یعطیه الیوم ویاخذ الی یومین فلیزکه. (مصنف ابن ابی شیبه ج: ۳ ص: ۱۶۳) (۲)

د چاچې په یوقابل اعتماد سړی باندی قرض وی هغه ته پکار دی چې د هغه زکوٰة اداء کړی، او کوم قرض چې په یوحالت باندی نه وی، نن یی یوه ته ورکوی او دوی ورځی وروسته یی ځنی اخلی، د هغه دی هم زکوٰة اوباسی..

---

(۱) طبع دار المعارف النعمانیه.

(۲) طبع نشر السنة ملتان.

د دی منشاء هم غالبًا داده: چې د قرض چې کومې پیسې ئې راځی د هغه بیل بیل حساب ساتل چونکی متعذر وی نو ځکه د هغه ټولو زکوٰة په یوځای ایستل پکار دی، او د دی قسم قرض چې څومره مکمل مثال د بینک اکاونټس دی، دومره مکمل مثال شاید چې بل ممکن نه وی، لهٰذا د دی ټولو د لانلو په رونا کی د بینک اکاونټس څخه زکوٰة وصولولو باندی اعتراض درست نه پاته کیږی، چې د دی زکوٰة د وجوب اداء څخه مخکی وصول سوی دی بلکی د پورته ذکر سوو د لانلو د مخه دا واضح کیږی چې د دی اکاونټس وجوب اداء هم هغه وخت کیږی کله چې د نورو رقمونو کال پوره سی.

د بینک اکاونټس د دین کیدلو په بنیاد د دی څخه په زکوٰة کټ کولو باندی دوهم اعتراض دا کیدی سی چې کله یو سړی بینک ته پیسی قرض ورکړی نو هغه پیسی د هغه د ملکیت څخه او وتلی او د بینک په ملکیت کی راغلی، لهٰذا د کومو پیسو څخه چې بینک زکوٰة اخلی، هغه د بینک ملکیت دی، او په شریعت کی د دی څه نظیر نسته، چې د یو سړی زکوٰة دی د بل سړی د پیسو څخه واخستل سی.

د دی اعتراض په جواب کی عرض دادی چې د کوم قرض وصولی دومره یقینی وی څومره چې د بینک اکاونټس کی یقینی وی د هغه څخه د زکوٰة د وصولی متعدد مثالونه موجود دی، چې دی لره تقدیرًا د دائن په قبضی کی وګرځول سول، او د هغه څخه بیا زکوٰة وصول سو، یو څو مثالونه یې لاندی درج دی:

۱: مخکی تیر سوی دی چې حضرت صدیق اکبر ﷺ، حضرت عمر ﷺ، حضرت عثمان ﷺ به د زکوٰة پیسی به د ورکوونکی د تنخواه څخه کټ کولی، د امام ابو عبید ﷺ د روایت دا الفاظ مخکی تیر سوی دی چې:

فان اخبره أن عنده مالا قدحلت فیه الزکوٰة قاصه مما یُرِیدَ أن یُعطیه (کتاب الاموال ص ۴۱۱) (۱)

ترجمه: که تنخوا اخستونکی به دا ووئیل چې د ده سره داسی مال دی چې په هغه زکوٰة واجب دی، نو حضرت ابوبکر صدیق ﷺ چې کومه تنخواه هغه ته ورکول غوښتل د هغه څخه به یې زکوٰة کټ کی.

ظاهره ده چې د تنخواه اخستلو څخه مخکی هغه په بیت المال باندی قرض وو، او چونکی د صاحب تنخواه په هغه باندی قبضه نه وه سوی، نو ځکه هغه تراوسه حقیقتًا د

(۱) کتاب الاموال لابی عبید الجزء الثالث ص: ۴۱۲ (دار الکتب العلمیة بیروت).

هغه په ملکيت او قبضې کې نه وه راغلې، خو په قبضه کې د راتلو څخه مخکې زکوٰة کټ کول د دې د پاره وو چې هغه د قرض متيقن کيدلو په وجه تقديراً د صاحب تنخواه په قبضه کې راغلې وه، چنانچې امام محمد دا واقعه په موطا کې نقل کړيده، په دې باندې يې ترجمة الباب دا قائم کړی دی چې:

باب الرجل يكون له الدين هل عليه فيه الزكوٰة، او بيايې دا روايت نقل فرمائيلی دی چې، كان ابوبكر اذا اعطى الناس اعطياتهم يسئل الرجل هل عندك من مال قد وجبت فيه الزكوٰة؟ فان قال نعم! اخذ من عطائه الزكوٰة ذالك المال وان قال لا، سلم اليه عطاء.

او بيا يې فرمائيلي دي: قال محمد: وبهذا نأخذ وهو قول ابى حنيفة رحمه الله (موطاء محمد، ص: ۱۷۰) (۱)

او حضرت مولانا ظفر احمد صاحب عثماني د حضرت صديق اکبر او حضرت عمر رضي الله عنهما وغيره دا عمل نقل کولو څخه وروسته ليکلي دي:

وفيه دلالة على انهم كانو يأخذون زكوٰة العطاء لكونه دينا مستحقا على بيت المال والا لم يكن لاخذ الزكوٰة منه معنىٰ. (اعلاء السنن ج: ۱۲ ص: ۴۳۰ كتاب السير باب العطاء يموت صاحبه بعد مايستوجبه) (۲)

ترجمه: د دې روايات څخه معلوم سول چې هغوی به د تنخواګانو څخه زکوٰة څکه وصولوی، چې هغه په بيت المال باندې دَين وو (حالانکې دين أجرت د دين قرض څخه ضعيف دی) ورنه د دې تنخواګانو څخه د زکوٰة وصولولو هيڅ معنیٰ نسته، په دې ټولو روايتونو او عبارتونو کې د دې خبرې واضح دليل موجود دی چې دين متيقن په قبضه کې راتلو څخه مخکې د هغه څخه څخه وصوليدی سی څکه هغه د متيقن کيدلو په وجه تقديراً د مالك په قبضه کې دی.

۲: د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه په باره کې امام ابو عبيده رحمه الله فرمايي:

عن نافع عن ابن عمر ان كان يكون عنده اليتمىٰ فيستيسلف اموالهم ليحرزها من الهلاك، ثم يخرج صدقتها من اموالهم وهى دين عليه. (كتاب الاموال ص: ۴۵۱، فقره: ۱۳۰۹. (۳) نور وګوری السنن الكبرىٰ للبيهقى ج: ۴ ص: ۱۴۹ (۱) ومصنف عبد الرزاق ج: ۴ ص: ۷۰، ۹۸، ۹۹) (۲)

---

(۱) الموطاء للامام محمد ص: ۱۷۴ (طبع قديمى كتب خانه).
(۲) اعلاء السنن حكم الزكوٰة فى العطاء ج: ۱۲ ص: ۵۵۹ (ادارة القرآن كراچى).
(۳) ص: ۴۵۲ دار الكتب العلميه بيروت.

ترجمه: د حضرت عبد الله بن عمر سر پرستی کی به یتیمان وو. نو حضرت ابن عمر رضی الله عنه به د هغوی مالونه په خپله ذمه قرض جوړول چي هغه د ضائع کیدلو څخه بچ کړی، بیا به یی د هغوی د مالونو څخه د هغه زکوٰة وایستی په داسی حال کی چي دا مالونه به د هغوی په ذمه قرض وه.

دلته خو دا مسئله جلاده، چي د نابالغه په مال زکوٰة واجب دی او که نه؟ او[۱] په مذکوره واقعی کی (يتامیٰ) څخه مراد بالغه یتیمان دی او که بالغ یتیمان؟ خو دلته چي کومه خبره قابل د غور ده، هغه داده چي حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنه به یتیمانو باندی زکوٰة فرض ګڼی، او د هغوی مالونه به یی پخپله قرض اخستل، بیابه یی د هغه څخه د قرض په حالت کی زکوٰة ایستلو، دا صورت د موجوده بینك صورت سره ډیر نژدی دی، چي په دواړو خایونو کی پیسی د ودیعت په ځای د قرض جوړولو مقصد هغه مالونه مضمون جوړول دی، او د دی باوجود چي هغه پسی د قرض، اخستلو څخه وروسته د حضرت ابن عمر رضی الله عنه په ملکیت کی راغلی خو هغوی هم د هغه پیسو څخه د اصل مالکانو زکوٰة یی اداء کی، د دی څخه هم دا معلومیږی چي دین متیقن تقدیراً د دائن په قبضی کی ګرځولو سره د هغه څخه زکوٰة اخستل کیدی سی.

د زکوٰة د نیت مسئله: د بینك د اکاونټس څخه د زکوٰة په وصولی باندی دریمه شبه داسویده چي د بینکونو څخه جبراً د زکوٰة د وصولولو په صورت کی د مال د خاوندانو د طرفه نیت محقق نه وی حالانکی د زکوٰة نیت د زکوٰة د اداکولو د پاره شرط دی، په دی سلسله کی د مجلس په سابقه تحریر کی عرض سوی وو چي کومو مالونو د زکوٰة د اخستلو اختیار حکومت ته دی، په هغه کی د حکومت وصولول پخپله د نیت قایم مقام جوړیږی او په دلیل کی د علامه شامی دا عبارت پیش سوی دی چي:

وفی مختصر الكرخی اذا اخذها الامام كرهاً فوضعها موضعها اجزاء لانه له ولاية اخذ الصدقات فقام اخذه مقام دفع المالك، وفی القنية: فيه اشكال لان النية فيه شرط ولم توجد منه آه قلت: قول الكرخی فقام اخذه الخ، يصلح للجواب، تامل. (شامی ج: ۲ ص: ۳۵) (۳)

---

(۱) طبع ادارة القرآن كراچی.
(۲) طبع مجلس علمی کراچی.
(۳) رد المختار ج: ۲ ص ۲۹۰ (ایچ ایم سعید).

په دې باندې بعضې حضراتو داشبه ظاهره کړې ده، چې علامه شامي رحمه الله د مذکوره عبارت څخه وروسته متصل ليکلي دي چې:

ثم قال في البحر: والمفتى به التفصيل: ان كان في الاموال الظاهرة يسقط الفرض لان للسلطان او نائبه ولاية اخذها وان لم يضعها لايبطل اخذه، وان كان في الباطنة فلا (۱)

چې د دې څخه معلومېږي که د اموال باطنه زکوٰة جبراً وصول سي نو هغه به نه ادا کيږي.

په دې سلسله کې عرض دادی چې مجلس په خپل سابقه تحرير کې کوم الفاظ ليکلي وه، چې حکومت ته د کومو مالونو د زکوٰة وصولولو حق دی په هغه کې د حکومت وصولول په خپل ذات کې د نيت قائم مقام ګرځي، هغه موهم د دې عبارت پيش نظر ليکلي وو، ځکه چې په مذکوره عبارت کې مدار په دې باندې دی چې سلطان ته ولايت اخذ حاصل سوو، او که نه؟ او د بينك اکاونټس څخه (ولايت اخذ) د لائل مخکې په تفصيل سره بيان سوی دي لهٰذا په زير بحث مسئله کې چې مذکوره عبارت سره په حکم کې څه فرق نه واقع کيږي.

او د کومو مالونو د زکوٰة اخستلو حق چې حکومت ته دی، په هغه کې د حکومت وصولي د نيت قائم مقام کيدل د ائمه اربعه په نزد مسلم دي، که څه هم ائمه ثلاثه د نيت په باره کې دومره سخت دي چې په هغه صورتونو کې دلالة نيت معتبر نه ګڼي، مثلا که څوك ټول، مال د زکوٰة د نيت څخه بغير صدقه کړي نو د احنافو په نزد د هغوی زکوٰة ساقطيږي (عالمګيريه ج: ۱ ص: ۷۱) (۲)

خو د ائمه ثلاثه په نزد د نيت د فقدان د وجې زکوٰة نه ساقطيږي. (۳) (المغنى لابن قدامه ج: ۲ ص: ۲۳۹ والخطاب ج: ۲ ص: ۳۵۷)

ليکن د حکومت د وصولي په سلسله کې ائمه ثلاثه هم په دې متفق دي چې هغه د نيت قائم مقام جوړيږي چنانچې د فقه مالکي معروف کتاب (مواهب الجليل) کې دي:

اذا اخرج رجل الزكاة بغير علم من هى عليه وغير اذنه فى ذالك، فان كان مخرج الزكوٰة الامام فالزكاة مجزئة. (مواهب الجليل للخطاب ج: ۲ ص: ۳۵۲) (۱) او د فقه شافعي په معروف کتاب (نهاية المحتاج) کې دي:

---

(۱) طبع مکتبه حقانيه پشاور.
(۲) المغنى لابن قدامه مسئله ۴۲۲ ج: ص ۸۹.
(۳) طبع دار عالم الکتب رياض.

الاصح للشافعية ان نية السلطان تكفى اذا اخذ الزكاة الممتنع. (نهاية المحتاج ج: ۳ ص: ۱۳۸) (۲)

او علامه ابن قدامه ليکي چې:

ولايجوز اخراج الزكاة الابنية الا ان يأخذها الامام منه قهراً. (المغنى لابن قدامه ج: ۲ ص: ۲۳۸) (۳)

بيا داتول تفصيل خو د زکوٰة د وصولي په وخت د زکوٰة په اداء کولو کې دی او چاته په دی کې شبه وی، نو د هغه د پاره دالاره موجوده ده، چې هغه د زکوٰة کټ کيدلو څخه وروسته سمدستي نيت اوکړی څکه که کوم يو فضولي سړی د چا د مال څخه زکوٰة اداء کړی نو ترڅو چې مال د فقير (يا د هغه د وکيل) په قبضه کې وی ترهغه وخته پوری اصل مالك د زکوٰة نيت کولو سره د هغه اجازت ورکولی سی، د دی تصريح د احناف فقهاوو په کلام کې موجود ده، چنانچې په فتاوىٰ عالمگيريه کې دی:

رجل ادى زكاة غيره من مال ذالك الغير، فاجازه المالك. فان كان المال قائما فى يد الفقير جاز و الا فلا، كذا فى السراجية. (عالمگيرى ج: ۱ ص: ۱۷۱) (۴) والله سبحانه وتعالى اعلم بالصواب.

دستخطونه

۱: حضرت مولانا مفتي ولي حسن صاحب، دار الافتاء جامعة العلوم الاسلاميه کراچي.
۲: حضرت مولانا مفتي رشيد احمد صاحب، دار الافتاء والارشاد ناظم آباد کراچي.
۳: حضرت مولانا مفتي سبحان محمود صاحب، دار العلوم کراچي.
۴: حضرت مولانا مفتي عبد الحكيم صاحب، مدرسه اشرفيه سکهر.
۵: حضرت مولانا مفتي محمد رفيع عثماني صاحب، مهتمم دار العلوم کراچي.
۶: حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني صاحب، دار العلوم کراچي.
۷: حضرت مولانا مفتي عبد الروف سکهروی صاحب، دار العلوم کراچي.
۸: حضرت مولانا مفتي وجيه الله صاحب، دار العلوم باگ، ضلع کچي بلوچستان.

---

(۱) طبع دار الفكر.
(۲) طبع دار الاحياء التراث العربي بيروت.
(۳) المغنى لابن قدامه مسئله: ۴۲۳ ج: ۴ ص: ۸۸ (طبع دار عالم الكتب رياض).
(۴) ......

یو اهم وضاحتی نوټ

(د حضرت والا دامت برکاتهم)

نوټ: د بینك ډپازټ په اموال ظاهره کی د شاملولو ګنجایش چي په دی فتوی کی ورکول سوی دی، د هغه په باره کی دا تصریح مناسب ده چي دا مسئله د بنده پلار محترم حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله او حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمه الله مخ ته هم راغلی وه، حضرت والد صاحب رحمه الله څه تحریر خو بنده ته په دی باره کی ملاو نسو، خو زبانی طور می د هغوی څخه دا اوریدلی وه، چي د بینکونو ډیپازیټس په اموال ظاهره کی شمار کیدلی سی، او د حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمه الله څخه په دی باره کی یو تحریر هم شائع سوی دی چي هغوی د یوی سوالنامی په جواب کی لیکلی وو، او ماهنامی (ترجمان القرآن) او ماهنامی الصدیق، ملتان کی شائع سوی وو، په هغه کی د حضرت الفاظ په لاندی ډول دی.

حکومت ته د اموال باطنه د زکوٰة د مطالبی حق نسته (الا بضرورة الشدیدة) بلکی هغه صرف د اموال ظاهره د زکوٰة د وصولولو حق لری، لکه د څاروو زکوٰة چي د کال په زیاته حصه کی په کور کی نه بلکی په ځنګل وغیره کی څریږی او د هغه تاجرانو تجارتی مال زکوٰة چي د یوښار څخه بل ښار ته مال وړی او د بهر څخه مال راغواړی او د عشری او خراجی مځکو عشر او خراج هم د ظاهره اموالو د جملی څخه دی، او کوم تاجر چي په خپل ښار کی تجارت کوی، نه د بهر څخه مال راغواړی او نه یی لیږی، د هغه تجارتی مال په باطنه اموالو کی شمیرل کیږی، دغه شان کومی نقدی روپی او زیورات چي د چا په کور کی وی هغه هم د اموال باطنه جزء دی، خو چي کومی روپی په بینك یالمیټډ کمپنیانو کی وی هغه به په اموال ظاهره کی داخل وي.

(ترجمان القرآن، جمادی الاولی ۱۳۷۴هـ ص: ۳۵۵- ۳۵۶، جلد: ۴۳، عدد ۵)

فصل فی العشر والخراج

د عشر او خراج د متعلقه مسئلو بيان

د پاکستان د عشري او خراجي مځکو حُکم

سوال: عشر په چاباندی واجب دی؟ سرکار چي کوم خراج اخلی، آیا په هغه مځکه عشر واجب پاته کیږی او څومره وی؟ په مزارع او زمیندار کی هریو بیل بیل ورکی یا په یوه باندی لازم دی؟ عشر به مدرسی یا جومات ته ورکول صحیح وی؟ او که ورکول یی صحیح وی نو د مدرسی ملازمینو ته یی ورکول او د مدرسی د پاره باندی کتابونه اخستل جائز دی؟ آیا په عشر ورکولو سره زکوٰة اداء کیږی؟

جواب: د پاکستان زیاتره مځکی عشری دی، د کومو مځکو چي خراجي کیدل د کوم خاص دلیل څخه ثابت نه وی هغه به عشری ګڼل کیږی، لهٰذا که هغه بارانی وی یعنی صرف په باران سره خړوبه کیږی نو د هغه د پیداوار څخه لسمه حصه، او که نهری وی یعنی د هغه په اوبو خور باندی محنت یا خرڅ کیږی، نو د هغه د پیداوار شلمه حصه د عشر په ډول ایستل واجب دی، (۱) د دی عشر حکم د زکوٰة په شان دی، لهذا دا د زکوٰة په مصارفو خرڅ کید لی سی، حکومت چي کوم تیکس اخلی، د هغه سره عشر نه اداء کیږی، (۲) عشر جلا او بیل ایستل ضروری دی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۲/ ۱/ ۱۳۸۸ھ

(فتویٰ نمبر: ۴۱/ ۱۹ الف)

د عشر اداء سوی پیداوار په قیمت باندی د زکوٰة د وجوب حُکم

سوال: د یو زمیندار سری ، سره د مځکی څخه پیسی موجودی دی، چي د حولان حول په وجه د زکوٰة د اداء کولو قابل دی، هم په دی دوران کی په کال کښی دوهم فصل

---

(۱) وفی تنویر مع شرحه ج: ۲ ص: ۳۲/۵ (طبع ایچ ایم سعید) یجب العشر فی.... (مسقی سماء) ای مطرو (سیح).... ویجب نصفه فی مسقو ، غرب ای دلو کبیر (ودالیة) ای د ولاب لکثرة المؤنة.... الخ.

(۲) وګوری صــــ فتویٰ نمبرــــ او د هغه حاشیه نمبر ۲.

پیداوار بی د مځکی خرڅ کړل، د هغه څخه څه پیسی حاصلی سوی چي د هغه څخه ۱۰-۱ حصه یا ۲۰-۱ حصه په شرحی سره عشر هم اداء سو، اوس صورت داسو چي څلور میاشتی یا اته میاشتی وروسته د اول کال په پیسوباندی کال پوره سو او د زکوٰة ورکولو قابل سو خو د کال په مینځ کی د مال څخه یعنی د پیداوار څخه چي کوم رقم حاصل سوی دی، په هغه ټول کال نه دی تیر سوی او عشر هم اداء سوی دی نو آیا دا آخر الذکر رقم به د اول الذکر رقم سره جمع کول کیږی چي په هغه باندی زکوٰة فرض دی؟ یاپه دی کال به ددی پیسو زکوٰة نه وی؟ د بعضو علماوو رایه ده چي په یو شی باندی، په یووخت کی دوی وظیفی جاري کیدی نسی چي د کال په مینځ کی یی عشر هم اداء کړی وی، تاسو صحیح صورتحال ولیکی؟

جواب: په صورت مسئوله کی د مځکی پیداوار خرڅولو سره چي کوم رقم د کال په مینځ کی حاصل سوی دی هغه به د اصل نقدو پیسو سره یوځای کولی سی او کله چي د اصل نقدو پیسو کال پوره سی نو د دی زکوٰة به هم د اصل پیسو سره اداء کولی سی، د دی څخه مځکی چي کوم عشر اداء سو، د هغه په وجه به د دی پیسو زکوٰة نه ساقطیږی ځکه چي عشر د مځکی وظیفه ده، د نقدو نه ده چنانچي ټولو فقهاوو د دی تصریح کړی ده، علامه ابن همام لیکی:

واتفقوا علی ضم ثمن طعام ادی عشره ثم باعه وثمن ارض معشورة وثمن عبد ادّی صدقة فطره، اما عند هما فظاهر واما عنده فلان البدل لیس بدلا لمال الزکوٰة لان العشر لایجب باعتبار الملك. (فتح القدیر ج: ۱ ص: ۵۱۱) ([1]) ومثله فی البحر ([2]) وقال الشامی لوادی عشر طعام او ارض او صدقة فطر عبد ثم باع حیث تضم اثمانها اجماعاً. (شامی ج: ۲، ص: ۳۲) ([3])

بنده محمد شفیع عفا الله عنه الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

والله سبحانه اعلم

۲۸/ ۲/ ۱۳۸۸هـ

(فتوی نمبر ۳۳۲/ ۱۹ الف)

([1]) فتح القدیر ج: ۲ ص: ۱۴۸ (مکتبه رشیدیه کویټه)

([2]) البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۲۳ (طبع ایچ ایم سعید)

([3]) رد المختار ج: ۲ ص: ۲۸۸ (طبع سعید) او همدارنګه وګوری احسن الفتاوی ج: ۴ ص: ۳۲۰)

د برطانیی د حکومت د اړخه چاته ورکول سوی مځکی باندی به عشر واجب وی او که نه؟

سوال: یوځای د پاکستان د جوړیدلو څخه مخکی ځنګل وو، د برطانیی حکومت د هغه ځنګل مځکه په څو سوو روپو مربع باندی د عوامو په نوم الاټ کړله او د هغه مځکی مالکان عوام مسلمانان دی نو د دی په پیداوار باندی به عشر لازم وی او که نه؟ اوریدلی می دی چي د کافر څخه اخستل سوی مځکه باندی عشر لازم نه دی؟

جواب: مذکوره مځکه کوم وخت چي د برطانیی د حکومت د اړخه ورکول سوه هغه وخت هغه ځنګل وه، لهٰذا هغه غیر آباده سوه، او هم مسلمانانو د هغه احیاء کړی ده، په دی وجه په دغه مځکه باندی به عشر واجب وی.

لما فی الدر المختار وموات احیاه ذمی باذن الامام او رضخ له کمامرّ خراجي ولو احیاه مسلم اعتبر قربه شامی (۱)، د کافر څخه د مځکی اخستلو په صورت کی خراج په هغه وخت راځی، کله چي کافر مځکه اباده کړی وی، بیا هغه په مسلمان باندی خرڅه کړی، په مذکوره صورت کی چونکی مځکه مسلمانانو اباده کړی ده نو ځکه دا مځکه عشری ده.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

(۱۰/ ۵/ ۱۳۹۱هـ)

(فتوٰی نمبر ۲۰۸/ ۲۲ب)

۱: ټیوبویل باندی په خړوبیدونکی مځکی نیم عشر دی:
۲: د اخراجاتو ایستلو څخه بغیر به عشر ورکول کیږی:

سوال: په نهری آبادی باندی شلمه حصه اداء کول دی حالانکی د نهری په نسبت ټیوبویل باندی خرچه زیاته راځی او ټیوبویل باندی هم شلمه حصه اداء کول دی، د خرچي زیاتی راتلو په وجه هغه څخه کم عشر پکار وو.

۲: اوس په فصل باندی د کیمیاوی سری د استعمال زیات رواج دی او د دی څخه بغیر فصل حاصلول ناممکن دی، د سری خرچه فی ایکړ د (۷۰) څخه تر (۸۰) پوری راځی په

(۱) رد المختار کتاب الجهاد باب العشر والخراج والجزیة ج: ۴ ص: ۱۸۴ (طبع سعید)

همدې حساب سره په پوره ایکړ مربع باندې خرچه راځي، نو د دې پیداوار عشر په کوم حساب سره اداء سي؟ او د سرې اخراجات د ایستلو سره عشر اداء کول صحیح دي؟

جواب: په ټیوبویل سره چې کومه مځکه خړوب کولی سي د هغه د پیداوارو هم شلمه حصه په طور د عشر باسل کیږي، په ټیوبویل باندې که زیات اخراجات کیږي د هغه په وجه به عشر په شرحه کې کمی نه کیږي.

۲: په فصل باندې چې کوم اخراجات راځي هغه ایستل او د عشر حساب کول غلط دي، عشر په ټول پیداوار باندې وي، د سرې وغیره اخراجات د عشر څخه نسي مستثنٰی کیدی.

یجب العشر فی الاول ونصفه فی الثانی بلارفع أجرة العمال ونفقة البقر وکری الانهار واجرة الحافظ ونحو ذالك. (شامي ج: ۲ ص: ۵۱) [۱] په سرې سره اخراجات زیاتیږي نو فصل هم ورسره زیاتیږي، بیا په عشر کې د کمی فکر کول نه دي پکار.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

۲۳/ ۴/ ۱۳۹۱ھ

(فتوٰی نمبر ۵۴۵/ ۲۲ الف)

په پاکستانی مځکی کی د عشري او خراجي مځکو تعیین او د هغه حُکم

سوال: واضح کړی چې د عشری مځکی او غیر عشری مځکی څخه څه مراد وي؟

جواب: د عشر مسئله داده چې کومی مځکی د پاکستان جوړیدلو څخه وروسته اباده سویده هغه ټولی عشری دي، او کومی چې د مځکی څخه ابادی دي په هغه کي صرف هغه خراجی ده، کوم چې د غیر مسلم په قبضه کی دي یاکوم مسلمان هغه د کوم غیر مسلم څخه اخستی وي.

او د عشر مطلب دادي: که بارانی مځکه وي نو پیداوار لسمه حصه او که نهری یا دارټ مځکه وي نو شلمه حصه به اداء کولی سي.

والله سبحانه اعلم

۱۰/ ۱/ ۱۳۹۰ھ

---

[۱] رد المحتار باب العشر ج: ۲ ص: ۳۲۸ (طبع سعید).

(فتویٰ نمبر ۱۲۸۸/ ۳۰ و)

مځکه پخپله کرلو یا په ټیکه ورکولو په صورت کی د زکوٰۃ حُکم

سوال: که مځکه پخپله او کرل سی نو د هغه په پیداوار باندی د زکوٰۃ شرحه څه ده؟

۱: که مځکه په ټیکه باندی ورکړی وی او د هغه څخه سالانه آمدنی حاصلیږی نو په هغه باندی زکوٰۃ په څه حساب سره واجب دی؟

جواب: د پاکستان زیاتره مځکی عشری دی، لهٰذا که هغه بارانی وی یعنی په باران سره اوبه کیږی، نو د فصل لسمه حصه کښل به واجب وی او که د انسانی ذرایعو سره اوبه کیږی، نوشلمه حصه.(۱)

۲: د ټیکي اجرت که نقد وصول سوی دی نو په نقدو پیسو کی به شامل وی او په هغه به د نقدو په حساب سره (یعنی څلویښتمه حصه) زکوٰۃ راځی.

واللہ سبحانہٗ اعلم

۱/ ۱۱/ ۱۳۹۰ھ

(فتویٰ نمبر ۳۰۸/ ۲۱ الف)

---

(۱) وفی التنویر مع شرحه باب العشر ج: ۲ ص: ۳۲۵ الی ۳۲۸ یجب العشر... فی مسقی سماء ای مطر وسیح..... ویجب نصفه فی مسقی غرب ای دلو کبیر و دالیة ای دولاب لکثرة المؤنة.. الخ.

فصل فی مصارف الزکوٰة والعشر وصدقة الفطر
د زکوٰة، عشر او سرسائی د مصارفو په بیان کی
د زکوٰة مستحق څوک دی؟

سوال: زه یو دیر غریب سړی یم، پاکستان توبیکو کمپنی کی یوادنئی ملازم یم او مانه (۴۲۵) څلور سوه پنځه شپیته روپی تنخواه ملاویږی زما لس ۱۰ بچي دی، او دواړی ښځه خاوند سره داشان دولس ۱۲ کسان خاندان یو، د وخت تیرولو د پاره تاسو اندازه لګولی سی چي څلور سوه پنځه شپیته روپی ماهانه باندی څنګه وخت تیریدلی سی، د کور کرایه او د تګ راتګ خرچه تری اوباسی، د خوراك څښاك خرچه هم نه پوره کیږی چي لړ لړ قرض اخستلو سره د زرګونو روپو مقروض هم سوم چي د هغه د اداء کولو څه صورت نسته، دلته یو مالدار شریف سړی دی، هغه وایی: که د دار العلوم مهتمم صاحب ووایی، چي ته د زکوٰة مستحق یی، نو زه ستا مدد کولی سم، څکه چي زماسره د زکوٰة پیسی موجود دی، اوس زه د دی درخواست په ذریعه ستاسو څخه خواست کوم چي تاسو زما بره ذکر سوی حیثیت او حالت د نظر لاندی اوساتی، او دا ووایی چي دی د زکوٰة مستحق دی، داهم باید عرض وکړم چي زه سید نه یم.

جواب: که ستاسره دومره نقدی روپی یا زیورات یا د ضرورت څخه زیات سامان نه وی چي ته د هغه په ذریعه خپل قرض اداء کړی او د دو پنځوس نیموتولو سپینو زرو د مالیت څخه هم بچ پاته سی، نو ته د زکوٰة مستحق یی او تاته زکوٰة درکولی سی. [۱]

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۲/ ۱۴۰۰هـ
(فتوی نمبر ۷۲۴/ ۳۱ب)

حقیقی خور ته د زکوٰة ورکولو حکم

سوال: آیا حقیقی خورته زکوٰة ورکول جائز دی؟

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (طبع سعید کراچی) مصرف الزکوٰة (هو فقیر هو من له ادنی شیء) ای دون نصاب او قدر نصاب غیرنام مستغرق فی الحاجة وفیه ایضا ج: ۲ ص ۳۴۳ (ومدیون لایملك نصابا فاضلا.

جواب: که حقیقي خور د نصاب مالکه نه وی نو هغه ته زکوٰة ورکولی سی (۱)

والله اعلم.
۱۴۱۴/۹/۱۸هـ

د برما مظلومو مسلمانانو ته د زکوٰة ورکولو حکم

سوال: په برماکی د کافرانو ظالمانو په خلاف چي د مجاهدینو کوم جماعت دی که په هغه کی د زکوٰة اخستلو مستحق افراد شامل وی، نو د زکوٰة پیسی هغه مستحقینو ته ورکولو سره به زکوٰة اداء سی او که نه؟

جواب: دغه د زکوٰة مستحقینو ته بغیر شك او شبهی څخه زکوٰة ورکولی سی.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۸/۲۹هـ
(فتوٰی نمبر ۸۸۲/ ۲۳ج)

عشر او صدقه د امامت په تنخواه کی د ورکولو حُکم

سوال: د ریاست د والیانو د اړخه چي کومه مځکه د جومات امام ته ورکول سوی وی هغه به وقف وی؟ د هغه عشر او سرسایه د جومات امام ته ورکول کیږی او نوری شپږ میاشتی د جومات امام د کلی امامت د ملازمت په شکل کی کولو سره عشر او سرسایه اخلی په دی هغه دعاء کوی، او که دعاء اونکړی نو مقتدیان یی ناراضه کیږی، څه خلګ وایی چي د جومات امام ته د قربانی څرمنی، عشر او سرسایه ورکول جائز نه دی، د شریعت څه حکم دی؟

جواب: عشر او سرسایه د امامت په اجرت کی مقررول هډو جائز نه دی (۲)، د امامت تنخواه بیله مقررول پکار ده بیا که د تنخواه اخستلو باوجود، امام صاحب د نصاب مالك نه وی، یعنی د هغه سره د دوه پنځوس نیموتولو سپینو زرو د قیمت څخه زاید د

---

(۱) د حوالی د پاره صــ او صــ حاشیه عــ وګوری.

(۲) وفی الهندیة کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۱ ص ۱۹۰ (مکتبه رشیدیه کویته) ولونوی الزکوٰة بمایدفع المعلم الی الخلیفة ولم یستأجره ان کان الخلیفة بحال لو لم یدفعه یعلم الصبیان ایضا اجزاه والا فلا..... الخ. وفیها ایضا کتاب الزکوٰة ج: ۲ ص ۱۷۰ فهی تملیك المال من فقیر مسلم غیر هاشمی ولامولاه بشرط قطع المنفعة عن المملك من کل وجه لله تعالی.

ضرورت سامان نه وي نو هغه ته عشر او صدقة الفطر ورکول هم جائز دي (۱)، خو د دې د امامت سره څه تعلق نسته او نه دا د تنخواه جزء جوړولې سي.

والله سبحانه اعلم
د ۱۰/ ۱۳۹۷هـ
(فتویٰ نمبر ۲۸/۱۰۳۲ ج)

دزکوٰة دوجوب او دزکوٰة د مستحق کیدلو معیار

سوال: سیزنل فکټریانی چي په هغه کی د پنبې چهانړ کولو کارخانې، رائس (د وریجو) میلونه، شوګرمیلونه، د واوری کارخانې وغیره شامل دي، داسې کار کوونکي چي هغوی د سیزن په ختمیدلو سره هغوی فارغولی سي یعنی بیکاره کیږي، په هغه کی یوځو چي په بند سیزن په ختمیدلو سره هغوی فارغولی سي یعنی بیکاره کیږي، په هغه کی یوځو چي په بند سیزن یعنی د کارخانې بندیدلو په صورت کی د څومیاشتو د پاره بل کار کوي او باقي بیکاره وي او د بل سیزن د کار په شروع کیدلو باندې ټول کار کنان دوباره کارته راځي داشان د مذکوره کار کنانو امدنی د عام سړي څخه نیمه او غربت یې دوچنده وي، دا شان چي څو میاشتې کوم خلک کار کوي، تنخواه اخلي، هغه د حکومت مقرر سوی ګریډ مطابق ټول الا ونسونه شاملولو سره (۲۵۰) روپی د میاشتې جوړیږي او د چالو سیزن موده عام طور سره درې څلور میاشتې وي او داشان که شپږ میاشتې هم سیزن اوچلیږي نو د یو کارکوونکي ټوله امدنی (۱۵۰۰) روپی جوړیږي، او که د میاشتې نیم بونس هم پکښې شامل سی، نو د یو سیزنل کار کوونکي د ټول کال آمدنی (۱۷۵۰) روپی ده، هرکله چي دا د حکومت یکم رمضان المبارک د زکوٰة کټ کولو په سلسله کی اعلان سوی نصاب مبلغ (۲۰۰۰) دوه رزو رونو هم (۲۵۰) روپی کمی دي، نو بیا داسې کسان اجتماعی طور باندې د زکوٰة مستحق ګرځول جائز دي او که نه؟

جواب: د زکوٰة د واجب کیدلو د پاره یا مستحق کیدلو د پاره دانسې کتلې چي د یو کس کلنی آمدنی (عایدات) څه ده؟ بلکی که یوسړی د دوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو یا د هغه د قیمت څخه زائد د ضرورت سامان مالك وي، نو هغوی د زکوٰة مستحق

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (طبع سعید کراچی) مصرف الزکوٰة (هو فقیر وهو من له ادنی شیئ) ای دون نصاب او قدر نصاب غیرنام مستغرق فی الحاجة.... الخ.

نه دی، لهٰذا په مسئوله صورت کی په دی سیزنل افرادو کی کوم صاحبان چي د دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو یا د هغه د قیمت د ضرورت څخه د زیات سامان مالك وی هغه د زکوٰة مستحق نه دی، او چي کوم صاحبان د دی معیار څخه کم دی هغوی ته زکوٰة ورکولی سی. (۱) د ضرورت څخه زائد سامان کی تی وی او زیورات شامل دی.

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۲/۳/۱۱ھ
(فتوٰی نمبر ۱۲۵۳/ ۳۲ج)

د زکوٰة په اداء کولو کی خپل خپلوان مقدم سائل پکار دی

سوال: (په تیر سوال کی) د مذکوره کارخانو مالکان یا انتظامیه ته د دی خبری پابندی کول جائز دی، چي هغوی د خپل زکوٰة پیسی په مذکوره بیکاره کسانو باندی تقسیم کړی؟

جواب: اصل مسئله داده چي د زکوٰة کومه حصه مالکان پخپله اداء کوی په هغه کی هغوی ته اختیار دی چي د زکوٰة په مصارفو کی په کوم مصرف چي غواړی د زکوٰة پیسی دی باندی ولګوی، خو د هغوی د پاره بهتره داده چي هغوی په خپلو خپلوانو کی ضرورتمند کسان مقدم وساتي، او بیا دی خپلو همسایه ګانو ته ترجیح ورکړی (۲) په مسئوله صورت کی دا بیکاره کسان هم د دی اصولو لاندی د خپلوانو څخه وروسته به زیات مقدم وی، خو په دی شرط چي هغوی مستحق وی، لهٰذا د فیکټرۍ مالکانو ته پکار دی چي دوی ته ترجیح ورکړی خو دوی د قانون په زور د دی نسی پابند کولی،

---

(۱) وفی تنویر الابصار ج: ۲ ص ۲۹۵، ص ۲۹۸ (طبع سعید کراچی) نصاب..... الفضة مائتا درهم... او فی عرض تجارة قیمت نصاب، وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (طبع سعید) مصرف الزکوٰة (هو فقیر ومومن له ادنی شیئ) ای دون نصاب او قدر نصاب غیر نام مستغرق فی الحاجة (ومسکین من لاشیئ له) علی المذهب ..... الخ.

(۲) وفی الشامیة ج: ۲ ص ۳۵۳ (طبع سعید کراچی) عن ابی هریرة مرفوعًا الی النبی ﷺ انه قال: یا امة محمد! والذی بعثنا بالحق لایقبل الله صدقة من رجل وله قرابة محتاجون الی صلة ویصرفها الی غیرهم والذی نفسی بیده! لاینظر الله الیه یوم القیامة... وفی القریب جمع بین الصلة والصدقة فی القهستانی والافضل اخوته واخواتهم ثم اولادهم، ثم اعمامه (وعماته ثم اخواله وخالاته ثم ذو ارحامه ثم جیرانه ثم اهل السکنه ثم اهل البلده) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۱۹۰ (رشیدیه کویته) والافضل فی الزکوٰة والفطر والنذور الصرف اولاً الی الاخوة والاخوات ثم الی اولادهم... ثم الی الجیران.... الخ.

البته د دغه علاقې ځنې چې حکومت کوم زکوٰة اخلي په هغه کې به همدا ده چې هغه دې د همدې علاقې په خلکو خرڅ کړي. (۱) او د بې کاره کسانو مدد دې د همدې مد ځنې اوکړي.

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۳/ ۱۴۰۲هـ
(فتوی نمبر (۵۳۱۲)

جومات ته د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: د مرحوم د لمونځونو فدیه او د زکوٰة پیسې که په جومات کې ورکول سي نو فدیه او زکوٰة به اداء سي؟

جواب: جومات کې ورکولو سره به زکوٰة او فدیه نه اداء کیږي، یو فقیر مالك جوړول او فدیه ورکول ضروري ده. (۲)

والله سبحانه اعلم ۱۸/ ۹/ ۱۳۹۷هـ (فتوی نمبر ۹۷۱/ ۲۸ج)

د زکوٰة پیسې د جومات په تعمیر او د استاذانو په تنخواګانو کې د استعمالولو حُکم

سوال: زموږ سوسائټي د قرآن مجید د تعلیم د پاره یوه مدرسه شروع کړې ده، چې په هغه کې ۱۵۰ طالبان او طالباني تعلیم حاصلوي، د مدرسې او سوسائټي څه آمدني نسته، سپاري، قرآن مجید د مدرسې د اړخه ورکول کیږي، آیا زکوٰة، سرمایه صدقه، د قرباني څرمنې، او د عقیقې د څرمنو پیسې د مدرسې په تعمیراتي کارونو باندې خرڅ کیدی سي؟ ۲- آیا دا پیسې په جومات لګولی سي؟ ۳- آیا د دې پیسو ځنې د استاذانو او موذن او امام ته تنخواه ورکول کیږي؟

---

(۱) وفی الهندیة کتاب الباب السابع فی المصارف ج: ۱ ص: ۱۹۰ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) و یکره نقل الزکوٰة من بلد الی بلد الا ان ینقلها الانسان الی قرابته او الی قوم هم احوج الیها من اهل بلده، وکذا فی الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۵۳. (طبع سعید).

(۲) وفی التنویر مع شرحه ج: ۲ ص: ۳۴۴ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکاً لا اباحة.... یصرف الی بناء نحو مسجد.... الخ.

جواب: زکوٰة، صدقة الفطر او د قرباني د څرمنو قيمت کوم غير صاحب د نصاب کس مالك او مستحق جوړول او ورکول ضروري دي، د مدرسي په تعمير کي د دي استعمال جائز نه دي. (۱)
۲: نه. (۲) ۳: نه. (۳)

والله سبحانه اعلم
۲۴/ ۷/ ۱۳۹۸ھ
(فتویٰ نمبر ۸۳۹/ ۲۹ ب)

د زکوٰة د مستحقينو تفصيل

سوال: د يوسړي سره لس بيگه مزروعه مځکه ده يعني ۱۵/ ايکړه مځکه ده (چي هغه په اجاره باندي ورکوي د هغه څخه يې ضرورتونه نه پوره کيږي).
۲: د اوسيدلو کور، ۳: د ملازمت ۲۲۹ روپۍ تنخواه ماهوار بغير د خوراك څښاك څخه دي، د هغه په ضرورياتو کي، د يو مشر هلك واده پاته دي ، دوه نابالغه ماشومانو ته يې د تعليم ورکولو يې اراده ده، اوس قرآن مجيد حفظ کوي، ښځه يې مړه سويده، پخپله د واده اراده لري، آيا داسي سړي ته عشر يا زکوٰة ورکول کيږي؟ او آيا دده د پاره اخستل جائز دي؟

جواب: په دي کي اصول دادي که د مذکوره سړي سره د ضرورياتو خوردو نوش، لباس او استوگني، زيات دومره نقدي پيسي يا د ضرورياتو څخه زائدي کپړي، فرينچر وغيره وي، چي د هغه ملکيت دوه پنځوس نيمي تولي سپينو زرو برابر وي، نو د هغه د پاره زکوٰة او عشر اخستل جائز نه دي، او که دومره پيسي يا د ضرورياتو څخه زائدي کپړي او فرينچر د هغه قيمت نه وي، نو د هغه د پاره زکوٰة، عشر اخستل جائز دي. (۱)
والله سبحانه اعلم ۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲ھ

---

(۱) ....
(۲) د دي حاشيو د پاره صـ ۱۴۷ دوهمه حاشيه وگوری.
(۳) وفی الهندية کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۱ ص ۱۹۰ (طبع رشيديه کويته) ولونوی الزکوٰة بمايدفع المعلم الی الخليفة ولم يستأجره ان کان الخليفة لولم يدفعه يعلم الصبيان ايضاً اجزاه والا فلا.... الخ (محمد زبير حقنوان)

د صدقه فطر مقدار او د هغه مستحقین

سوال: د صدقه فطر مستحقین څوک دي؟

جواب: ⁽¹⁾کوم خلک چي د نصاب مالکان نه وي. ⁽²⁾

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۴ ۱۰/ ۲۸ج)

یوسړي ته د یوې څخه زیاتو فطرو ورکولو حکم

سوال: انفرادي حاجتمندو ته د یوې فطرانې څخه زیاته ورکول کیږي؟

جواب: ورکول کیږي. ⁽³⁾

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۴ ۱۰/ ۲۸ج)

یتیم خانې ته د سرمایې ورکولو حکم

سوال: یتیم خانه د منتظمینو په لاس د یتیمانو د پاره ډیرې سرمایي ورکول کیږي؟

جواب: که د یتیم خانې والا یتیمان مالکان جوړیږي یا د خوراك خورولو اهتمام کوي نو سرمایه ورکولې سي او که هغوي دا په تعمیر وغیره باندې لګوي نو نسي ورکول کیدی. ⁽⁴⁾
والله سبحانه اعلم ۱۰/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (ایچ ایم سعید) مصرف الزكوٰة والعشر.... (هو فقير وهو من له ادنى شي) اى دون نصاب او قدر نصاب غيرنام مستغرق في الحاجة.... الخ.

(۲) وفي الهندية كتاب الزكوٰة باب صدقة الفطر ج: ۱ ص ۱۹۴ (طبع رشيديه كويته) ومصرف هذه الصدقة ماهو مصرف الزكوٰة.

(۳) وفي التنوير مع شرحه ج: ۲ ص ۳۶۷ (طبع سعيد كراچى) وجاز دفع كل شخص فطرته الى مسكين او مساكين على المذهب كما جاز دفع صدقة جماعة الى مساكين واحد بلا خلاف.

(۴) وفي الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۳ (طبع سعيد كراچى) ويشترط ان يكون الصرف (تمليكا) لا اباحة كمامرّ لايصرف الى بناء نحو مسجد ولا الى كفن ميت وقضاء دينه... الخ. وفي الشامية (قوله نحو مسجد) كبناء القناطر والسقايات واصلاح الطرقات.... الخ.

(فتوی نمبر ۱۰۲۴/ ۲۸ ج)

د کور نوکری ته د زکوٰة ورکولو حکم

سوال: زما نوکره غریبه ده د هغی یوه لور بالغه ده، ایا زه د هغی واده د زکوٰة په پیسو باندی کولی سم؟ او که کولی یی سم نو کوم کوم شیان ورکولی سم، دغه شان زماسره یوه غریبه ښځه اوسیږی آیا زه هغی ته زکوٰة ورکولی سم؟ د کور په کار کی هم برابره حصه اخلی؟

جواب: که ستا د نوکری سره دوه پنځوس نیمی تولی سپین زر یا د هغه د قیمت نقدی یا د ضرورت څخه زیات سامان موجود نه وی نو هغه د زکوٰة مستحقه ده، ته هغه ته د زکوٰة پیسی مالکه او قابضه جوړولو سره ورکولی سی (۱) او هغه یی د خپلی لور په واده باندی لګولی سی، ورسره که دغه انجلی هم د مذکوره تفصیل مطابق د زکوٰة مستحقه ده، نو هغه هم ته د زکوٰة د پیسو مالکه جوړولو سره ور کولی سی. (۲) یا په زکوٰة باندی هغه د کپړی جوړولو سره ورکولی سی، خو په زکات سره د مالدارانو دعوت وغیره کول جائز نه دی. (۳)

والله سبحانه اعلم
۹/ ۸/ ۱۳۹۸هـ
(فتوی نمبر ۱۰۱۸/ ۲۹ ب)

په زکوٰة باندی د یتیم خانی د پاره کمره په کرایه باندی د اخستلو حُکم

سوال: د یتیم خانی سرپرست ته چي کومي پیسی ورکول غواړو هغه د زکوٰة او صدقی پیسی وی چي د یتیمو ماشومانو په ضروریاتو کی د خرڅ کولو د پاره یی ورکوو آیا په داسی پیسو باندی یتیم خانه کمره په کرایه اخستی سی او که نه؟

جواب: د زکوٰة، سرسایی، د قربانی د څرمنو د پیسو کوم مستحقو مالك او قابض جوړول او ورکول ضروری دی، لهٰذا دا پیسی په کوم رفاه عامه کار کی نه سی خرڅ

---

(۱)...

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (طبع سعید کراچی) مضرف الزکات (هو فقیر وهو من له ادنی شی) ای دون نصاب او قدر نصاب غیرنام مستغرق فی الحاجته.

(۳) وفی الهندیة ج: ۱ ص ۱۸۹ (طبع رشیدیه کویته) ولایجوز دفع الزکوٰة الی من یملك نصابًا.... الخ.

کولی. (۱) او په دغه پیسو سره د یتیم خانی د پاره په کرایه باندی کمره اخستل هم جائز نه دی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۹/ ۱/ ۱۳۹۷هـ

کونډې ته د زکوة ورکولو حُکم

سوال: لږې پیسی زما زوم د بینك څخه رالیږلی دی چي د زکوٰة څخه یی راکړی دی، زما خور کونډه ده آیا زه یی په هغه خرڅ کولی سم؟ د امداد په طور او آیا هغه بیا داپیسی په حج لګولی سی؟ څکه چي هغه کونډه ده، څه امدنی او جایدادی نسته.

۲- که د چاروی د جایداد وغیره د ټولو مالك سی یعنی د مور په نوم کیدلو با وجود مور محرومه کړی او مور یی کونډه ده او هغه مجبوره ده، نو دا پیسی هغه پخپل ځان باندی لګولی سی؟

جواب: ۲-۱: د زکوٰة پیسی صرف داسی سړی ته ورکول کیږی چي د دوه پنځوس نیمو تولو سپینوزرو یا د هغه د قیمت د ضرورت څخه د زیات سامان مالك نه وی، لهٰذا کهٔ هغه کونډه صاحب د نصاب نه ده او د هغه سره د مذکوره زیوراتو قیمت یا نقدی روپی یا د ضرورت څخه زیات سامان موجود نه وی، نو ته دا پیسی هغه ته ورکولی سی، د جومات په تعمیر یا د لیبریری په قیام کی د زکوٰة پیسی نسی استعمالیدی. (۳)

۳: که هغه کونډه د مذکور تفصیل مطابق صاحب د نصاب نه وی نو د زکوٰة پیسی اخستی سی. ●

والله سبحانه اعلم
۱۹/ ۱۲/ ۱۴۰۲هـ
(فتوٰی نمبر ۱۲۲۲/ ۳۳ د)

---

(۱) ایضًا..

(۲) وفی تنویر الابصار مع شرحه ج: ۲ ص ۳۴۴ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکًا لا اباحة.... لایصرف الی بناء نحو مسجد ولا الی کفن میت وقضاء دینه. وفی الشامیة تحت (قوله نحو مسجد) کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار.... الخ.

(۳) د صـ ۱۵۱ دوهمه او دریمه حاشیه وګوری.

مقروض ته د زکوٰة ورکولو تفصیل

سوال: یوه ښځه کونډه ده د هغې بچي دي پخپله محنت کوي او یوځای یې نوکري کوي، هغه ډیر شي پیسې د خپلوانو څخه قرض واخستلې او کور یې باندې واخستې چي اوس په هغه کې اوسیږي د هغه سره لږ زر هم سته، چي د هغه زکوٰة ورکوي ایا اوس به هغه زکوٰة ورکوي او که نه ورکوي، نو آیا هغه ته د خبرولو څخه بغیر زکوٰة ورکولی سي؟

جواب: که په هغه باندې واجب الاداء قرض د هغه سرو زرو د قیمت برابر یا د هغه څخه زیات وي نو په هغه باندې زکوٰة فرض نه دي (۱) او:هغه ته زکوٰة هم ورکولی سي، او که د زیوراتو مالیت یې د قرض څخه ددوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو په مقدار زیات دي، نو هغه صاحب د نصاب ده، هغه ته زکوٰة اداء کول ضروري دي (۲) او هغه ته زکوٰة هم نسي ورکولی. (۳)

والله سبحانه اعلم

۹/ ۸/ ۱۳۹۸هـ

(فتوٰی نمبر ۱۰۱۷/ ۲۹ ب)

سیدانو بنو هاشم ته زکوٰة نسي ورکول کیدی

سوال: سید خاندان ته زکوٰة ورکول منع دي که د سید خاندان کومه ښځه پرده ناکه او مالي حالت څخه پریشانه ده نو د هغه کفالت او د خاندان خبر ګیري باندې که سید د هغه مدد اوکړي یعني دواړه سیدان دي نو آیا داجائز دي؟

---

(۱) وفي الهندية كتاب الزكاة ج: ۱ ص ۱۷۲ (مكتبه رشيديه كويټه) قال اصحابنا رحمهم الله كل دين له مطالب من جهة العباد يمنع وجوب الزكوٰة..... الخ.

(۲) وفي الهداية كتاب الزكوٰة ج: ۱ ص: ۱۸۲ (طبع مكتبه شركت علميه ملتان) ومن كان عليه دين يحيط بماله..... وان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصاباً.

(۳) وفي الهداية كتاب الزكوٰة ج: ۱ ص: ۱۸۲ (طبع مكتبه شركت علميه ملتان) ومن كان عليه دين يحيط بماله..... وان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصاباً.

جواب: سیدانو یعني بني هاشمو ته زکوٰة نسي ورکول کیدلی [۱] خو هغوی ته هدیه پیش کول د ډیر ثواب او اجر موجب دی، خاصکر که هغه ضرورتمند هم وي نو د هدایاوو په ذریعه د هغوی اعانت کول ټولو مسلمانانو ته پکار دی.

والله سبحانه اعلم

۲۸/ ۷/ ۱۳۹۸ھ

(فتوٰی نمبر ۸۷۵/ ۲۹ ب)

د مستحق زکوٰة اخستل او جومات ته هدیه کولو حکم

سوال: زموږ د محلی د جومات کمیټی په اول وار د رمضان په دی میاشت کی چنده، سرسایه او د زکوٰة پیسی د جومات د پاره جمع کړی وی چي مدرسه په ترقي شي خو د کمیټی صدر هغه پیسی د سرسایی او زکوٰة د جومات په فنډ کی داخلی کړی ایا دا پیسی داشان منتقل کیدی سی؟

جواب: د زکوٰة او سرسایی د پیسو کوم مستحق مالك او قابض جوړول او ورکول ضروری دی، او دا پیسی جومات کی یا د مدرسی په تعمیر کی یاپه هغه تنخواګانو کی لګول جائز نه دی [۲] خو که هغه مستحق سړی داپیسی د مالك اوقابض په حیثیت سره وصول کړی او دا وګڼی چي دا پیسی د ده سوی او دی څخه وروسته هغه په خپله خوښه بغیر د څه دباوو یالالچ څخه هغه پیسی جومات ته د خپل د طرف څخه ورکړی نو اوس د دی استعمال جائز دی [۳] لهٰذا که مذکوره طالب العلم یی واقعًا د دی پیسو

---

[۱] وفی الهندیة کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۱ ص ۱۸۹ (طبع رشیدیه کویټه) ولایدفع الی بنی هاشم.... الخ. د تفصیل حواله جات په صـ حواله ءـ کی وګوری.

[۲] وفی الدر المختار مع رد المختار کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۲ ص: ۳۴۴ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکًا لا اباحة کمامرّ لایصرف الی بناء نحو مسجد ولا الی کفن میت وقضاء دینه، وفی الشامیة تحت قوله (نحو مسجد) کبناء القناطیر.... وکل مالا تملیك فیه.

وفی الهندیة کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۱ ص: ۱۹۰ (طبع رشیدیه کویټه) ولو نوی الزکوٰة بما یدفع المعلم الی الخلیفة ولم یتأجره ان کان الخلیفة بحال لولم یدفعه یعلم الصبیان ایضا اجزاه والا فلا... الخ.

[۳] وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۷۱ (طبع سعید) وحیلة التکفین بها التصد =ق علی فقیر، ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذافی تعمیر المسجد.

مالک جوړکړي وي او هغه په هغه باندې قبضه هم کړې وي او دايي ګڼلې وي چي دا پيسې د ده دي او د دې په استعمال کي خود مختاره دي، بيا د ځه د باوړ ځخه بغير هغه هغه پيسې جومات ته ورکړي نو اوس د هغه پيسو استعمال په جومات کي جائز دي، او که نه نو بيا جائز نه دي.

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۷/ ۱۳۹۱ھ (فتوىٰ نمبر ۱۳۵/ ۲۸ الف)

د خوړ کورونو او سامان مالک ته زکوٰة نسي ورکول کيدلی

سوال: د الف سره پنځه کورونو دي او د ژوند د ضروریاتو د ټول سامان ځخه علاوه ريډيو، فرج، ټي وي هم ورسره موجود دي، اول به هغه زکوٰة هم ورکوي، خو اوس ورسره د برني شيانو ځخه علاوه نور څه هم نسته او وخت يې په کرايه باندې په مشکل سره تيريږي نو آيا هغه زکوٰة اخستلی سي؟ يا هغه خبرولو ځخه بغير هغه ته زکوٰة ورکول کيدی سي؟

جواب: په صورت مسئوله کي که د هغه سره دوه پنځوس نيمی تولی سپين زر يا د هغه د قيمت سره زر يا نقدي د روز مره خوراك چښاك ځخه فاضل موجود نه وي نو په هغه باندې زکوٰة فرض نه دي، خو په صورت مسئوله کي د هغه د پاره زکوٰة اخستل هم جائز نه دي.

والله سبحانه اعلم

۹/ ۸/ ۱۳۹۸ھ

(فتوىٰ نمبر ۱۰۱۲/ ۲۹ ب)

زکوٰة او سرسايه په رفاهي کارونو او د طالبانو په تعليمي وظيفو کي خرځ کول

سوال: السلام عليکم! اول درته خپل تعارف کوم چي تاسو ته معلومه سي چي زه داټول معلومات د څه د پاره غواړم؟ زه څه د پنځو کالو ځخه کينيډا، امريکه او اوس د انيګلينډ او برطانيې ځخه پيسې راغونډوم او د انډيا او پاکستان غريبو طالبانو ته د دنياوي تعليم د وظيفو د پاره يې راليږم، الحمد لله! دا کار ډير ښه چليږي، ځکه چي په دې پيسو کي سرسايه، زکوٰة، د بينك سود، صدقه، خيرات، د کفاري پيسې او لاټرۍ

پیسی شاملی دی، نو ځکه زه د دار العلوم څخه درخواست کوم چې په هره موضوع یعنی سرسایه، زکوة او د بینك سود، صدقه، خیرات او لاټری، او کفاری په حقله خپله فتوی صادره کړی، چې د مذهب په رڼا کی یا د دینی علومو او موجوده حالاتو په رڼا کی: دار العلوم څه خیال دی؟

برنی ذکر سوی خبره څه تفصیل سره بیانوم: د سرسایی او زکوة په باره کی: بعض خلکو دا خیال دی چې سرسایه او زکوة په رفاهی کارونو کی او تعلیمی مقاصدو: باید استعمالیدلی خوسی، خو د دی اظهار په هغه سړی باندی ضروری دی چې چا چې ورکولی سی، په دی سلسله کی ستاسو خلکو رایه پکار ده.

د بینك د سود اولاټری په باره کی څه خلک دا وایی چې دا دواړه حرام دی، او په قرآن مجید کی صفا صفا بیان سوی دی، د بینك سود په یوصورت کی ملاویدلی سی او په بل صورة کی نه، یعنی که پیسی په سیونګ اکاونټ کی کښی ښوول سی نو سود ملاویدی سی او که همدا پیسی په کرنټ اکاونټ کی کښیږدی نو سود نه ملاویږی: دی څه حکم دی؟

په سیینګ اکاونټ کی پیسی ایښوولو سره چې کوم سود ملاویږی نو هغه واخلو؟ او په رفاهی کار کی یی استعمال کی؟ نو آیا دابه جائز وی؟ موږ خو به د کومی ګناه مرتکب کیږو نه!

صدقه، خیرات او د کفاری پیسی غریبو طالبانوته په وظیفو جاری کولو کی استعمالولی سو؟ ورسره داهم درخواست کوم چې شرعی د مخی د کفاری څه حکم دی؟ او ورسره دا کفاره د کینیډا، امریکی او نورو یورپی ملکونو کی اوسیدونکی د هغه خای په حساب سره کفاره ورکړی یا انډیا او پاکستان ته د رالیږلو په صورت کی د انډیا او پاکستان په حساب سره ورکولی سی؟ په آخر کی یو سوال بل د معلومولو مطلوب دی، هغه داچې دلته خلک قربانی کوی خو د غوښی حصی نه جوړوی، یا هلته داسی غریبان نسته چې په هغوی کی د غریبانو حصه تقسیم سی د دغه غریبانو د حصی په سلسله کی د دار العلوم فتوی معلولمول غواړم؟

جواب: اصولی طور باندی په دی پوه سه چې د زکوة، سرسایی او کفاری پیسی کوم داسی غریب سړی مالك او قابض جوړول او روکول ضروری دی چې صاحب نصاب هغه نه وی یعنی د هغه په ملکیت کی د دوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو مالیت نقدی روپی یا زیورات یا د کور د ضرورت څخه زائد سامان نه وی، لهذا کوم طالبان چې به

دي شرطونو باندي پوره وي هغوی ته تعلیمي وظیفه داشان ورکولی سي چي هغوی دي د پیسو مالکان جوړکړي او هغوی ته دي حواله کړي. (۱) او هغوی دي بیا په خپلو تعلیمي مصارفو کي خرڅ کړي یا دي بیا هغوی ستاسو د پاره وکالت نامه اولیکي، چي موږ تا د خپل طرف څخه د زکوٰة وصولولو او بیا هغه زموږ د اړخه زموږ په تعلیمي ضروریاتو خرڅ کولو اجازت درکوو، خو د زکوٰة مذکوره رقم چاته د تعمیر یا د استاذانو په تنخواګانو یا په رفاهي کارونو کي خرڅ کول جائز نه دي. (۲) دا تفصیل خود زکوٰة، سرسایي او کفاري په پیسو کي دی.

ترڅو چي د بینک د سود تعلق دی د هغه اخستل او ورکول دواړه قطعا حرام دي او مسلمانانو ته پکار دي چي د بینك څخه سود وانخلي یا خو دي په کرنټ اکاونټ کي پیسي ږدي یا په سیونیګ اکاونټ کي دي صراحت سره ږدي چي زموږ په پیسو دي سود اونه لګول سي، بیا هم که کوم سړی په غلطي یا لاعلمي کي د بینك څخه د سود پیسي واخستلی نو هغه د ثواب د نیت څخه بغیر صدقه کول ضروري دي، او د دي صدقي په باره کي هم هغه شرطونه دي چي مخکي ذکر سول، یعني هغه کوم غیر صاحب د نصاب ته مالك جوړولو سره ورکول ضروري دي، او داهم په عمومي رفاهي کارونو کي نسي لګولی، (۳) پاته سوه د لاټري خبره نو دا شرعًا حرام ده په دي کي حصه اخستل جرم دي. (۴) او که په غلطي سره د دي پیسي واخستل سي نو د دي هم هغه حکم دی کوم چي د سود په حقله بیان سو.

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۴ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکًا لا اباحة.

(۲) وفی الدر المختار کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۲ ص: ۳۴۴ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة کمامرّ لا یصرف الی بناء نحو مسجد ولا الی کفن میت وقضاء دینه وفی الشامیة تحت قوله نحو مسجد کبناء القناطر... وکل ما لاتملیك فیه.
و فی الهندیة کتاب الزکاة باب المصارف ج: ۱ ص ۱۹۰ (طبع رشیدیه کویټه) ولونوی الزکوٰة بمایدفع المعلم الی الخلیفة ولم یستأجره ان کان الخلیفة بحال لولم یدفعه یعلم الصبیان ایضا اجزاه والا فلا..... الخ.

(۳) د خبیث کسب او حرام مال متعلق دوستر حضرت والا دامت برکاتهم مفصل تحقیق کړی دی چی انشاء الله مخکی به په (کتاب الحظر والاباحة) کی درج سی.

(۴) د دی مفصل تحقیق د حضرت والا دامت برکاتهم کتاب عدالتی فیصلی کی (لاټری حرامه ده) ترعنوان لاندی وګوری.

والله سبحانه اعلم
۲/ ۱۱/ ۱۴۰۰هـ
(فتوی نمبر ۷۳۱/ ۳۱ ج)

د جومات په تعمیر او د استاذانو په تنخوا ګانو کی زکوٰة نسی لګیدلی

سوال: ایا د زکوٰة، صدقی او سرسایی پیسی د جومات په تعمیر کی خرڅ کیدی سی؟
۲: آیا د زکوٰة، سرسایی او صدقی پیسی د استاذانو په تنخواه کی ورکولی سی؟

جواب: د زکوٰة او صدقة الفطر پیسو بی وسه افراد مالك او قابض جوړول او ورکول ضروری دی. (۱) نهذا داپیسی د جومات یا د مدرسی یا د ملازمینو او استاذانو په تنخواه ګانو باندی لګول جائز نه دی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۹/ ۵/ ۱۳۹۸هـ
(فتوی نمبر ۵۵۵/ ۲۹ ب)

د زکوة پیسی راغونډول او په تعمیراتو او مواصلاتو کی د خرڅ کولو حُکم

سوال: که د زکوٰة پیسی زاغونډی سی او د حکومت په تحویل کی یی ورکړی نو د دی استعمال به چیری چیری کیږی؟ مثلاً فوج، تعمیرات، مواصلاة او نور فلاحی کارونه چي په ترقی پذیر ملکونو کی پکار وی په هغه کی دا پیسی لګیدلی سی او که نه؟

جواب: د زکوٰة مصرف په غریبانو او مسکینانو دی او دا ضروری ده چي هغوی باید د زکوٰة قابض او مالکان جوړ سی او ورته ورکول سی، فوج، تعمیرات، مواصلاة او نور

---

(۱) د تیری صفحی (۱۵۲) دوهمه حاشیه وګوری.
(۲) د راتلونکی یعنی صـ ۱۵۸ اوله حاشیه وګوری.

داسې رفاهي کارونو کې زکوٰة خرڅ کول جائز نه دي چې په هغه کې فرد واحد د زکوٰة مالک جوړ نه سي. (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۲/۲۲ھ
(فتوىٰ نمبر ۲۸/۲۷۴ الف)

په زکوٰة کې دوایاني ورکولی سي

سوال: موږ په هفته کې د درې ځلورو ورځو څخه لږ وخت د غریبانو د علاج د پاره وقف کړی دی، څه دوایانې موږ د خپل طرفه ورکوو او باقي ګراني دوایايي ورته د بازار څخه لیکو چې د بازار څخه یې اخلي چې د غریب سړي د پاره مشکله وي آیا داکیدی سي چې موږ هغه دوایانې د زکوٰة د پیسو څخه هغوی ته ورکړو؟ او ایا دا ورته وئیل ضروري دي چې دا د زکوٰة د پیسو دوایانې دي؟

جواب: په زکوٰة کې دوایانې ورکولی سي، خو شرط یې دادی چې کوم سړي ته دا دوایانې ورکول کیږي چې هغه اخستونکی د زکوٰة مستحق وي، او بیا هغه د دغه دوایانو مالك او قابض جوړ کړي، (۲) خو هغه ته داوئیل ضروري نه دي، چې دا د زکوٰة د پیسو دي (۳).

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفى الدر المختار مع رد المحتار كتاب الزكوٰة باب المصارف ج: ۲ ص ۳۴۴ (طبع سعيد كراچى) ويشترط ان يكون الصرف تمليكاً لا اباحة كمامر لايصرف الى بناء نحو مسجد ولا الى كفن ميت وقضاء دينه وفى الشامية تحت (قوله نحو مسجد) كبناء القناطر.... وكل مالا تمليك فيه.
وفيه الهندية كتاب الزكوٰة باب المصارف ج: ۱ ص ۱۹۰ (طبع رشيديه كويته) ولونوىٰ الزكوٰة بما يدفع المعلم الى الخليفة ولم يستأجره ان كان الخليفة بحال لولم يدفعه يعلم الصبيان ايضاً اجزاه والا فلا..... الخ.
(۲) وفى الدر المختار مع رد المحتار كتاب الزكوٰة باب المصارف ج: ۲ ص۳۴۴ (طبع سعيد) ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لا اباحة كمامر لايصرف الى بناء نحو مسجد ولا الى كفن ميت وقضاء دينه وفى الشامية تحت قوله نحو مسجد كبناء القناطر... وكل مالاتمليك فيه.
(۳) وفى الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۲۸ (طبع سعيد) وشرط صحة ادائها نية مقارنة له اى للاداء. وفى الشامية تحت قوله نيت اشار الى انه لا اعتبار للتسمية فلو سماها هبة او قرضاً تجزيه فى الاصح... الخ.

۲۰/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۲۲۲/ ۲۸ الف)

د سکول د عمارت په تعمیر یا په تنخواه کی د زکوٰة استعمالول

سوال: د زکوٰة پیسی د سکول د عمارت په تعمیر کی یا په نورو مصارفو کی مثلاً د عملی په تنخواګانو باندی خرڅ کیدی سی او که نه؟

جواب: د زکوٰة د پیسو د پاره فقیر سړی مالك جوړول پکار دی د سکول د عمارت په تعمیر یا د عملی په تنخواه باندی یی لګول جائز نه دی. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۸/ ۷/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۱۰۰/ ۳۳ ج)

د زکوٰة او قربانی د څرمنو د مستحق د جومات امام ته د تنخواه ورکولو حکم

سوال: د جومات امام ته وماشومانو ته د قرآن مجید د درس په عوض کی د قربانی څرمنی یا د هغه قیمت ورکول جائز دی؟

۲: امام ته د زکوٰة پیسیٰ سرسایه او د صدقی څرمنی ورکول جائز دی او که نه؟

۳: په داسی صورت کی چي د هغه د ژوند تیرولو د پاره څه بله ذریعه نه وی یا بالفرض وی خو دومره نه وی چي ګذاره باندی اوسی نو په داسی صورت کی هغه ته زکوٰة ورکول کیږی او که نه؟

جواب: د قربانیِ څرمنی چاته د خدمت په معاوضه کی یا په تنخواه کی ورکول جائز نه دی. (۲)

(۱) وفی الهندیة کتاب الزکوٰة باب المصارف ج: ۱ ص ۱۹۰ (طبع رشیدیه کویټه) ولونوی الزکوٰة بمایدفع المعلم الی الخلیفة ولم یستأجره ان کان الخلیفة بحال لولم یدفعه یعلم الصبیان ایضاً اجزاه والا فلا. همدارنګه وګوری د تیری صفحی او د همدی صفحی تولی حاشیی. وفی الشامیة کتاب الزکوٰة باب المصرف ج: ۲ ص ۳۳۹ (طبع ایچ ایم سعید) مصرف الزکوٰة والعشر... وهو مصرف ایضاً لصدقة الفطر.

(۲) ایضاً..

۲: د زکوٰۃ سرسایی او صدقی د څرمنو هم دغه حکم دی چي هغه په اجرت یا تنخواه کی نسی ورکولی. (۱)

۳: په داسی صورت کی هغه صاحب د بیله تنخواه مقررول پکار دی، د دی باوجود که هغه د نصاب مالك نه وی نو په زکوٰۃ او د قربانی په څرمنو سره هم دغه مدد کیدی سی، خو زکوٰۃ سرسایه او څرمنی په تنخواه کی مسی مجراء کیدی. (۲)

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۱/ ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۱۴۲/ ۲۸ الف)

د زکوٰۃ څخه معلم د قرآن ته د تنخواه ورکولو حکم

سوال: ماشومانو ته د دینی تعلیم ورکولو د پاره یومولوی صاحب مقرر دی د محلی ماشومانو ته یوه دوی ګینټی د قرآن درس وایی، کورونو ته ځی د مدرسی د اړخه د قیام طعام انتظام نسته، ایا عوام هغه ته زکوٰۃ سرسایه، د قربانی څرمنی د پیسو څخه تنخواه ورکولی سی؟ او ایا په داسی صورت کی به زکوٰۃ وغیره اداء سی؟

جواب: د زکوٰۃ څخه د مذکوره معلم صاحب تنخواه نسی ورکولی (۳) هوا که هغه د زکوٰۃ مستحق وی، یعنی د هغه په ملکیت کی دوه پنځوس نیمی تولی سپین زر یا د هغه د قیمت د ضرورت څخه زائد سامان نه وی، نو د تنخواه څخه علاوه هغه ته زکوٰۃ ورکولی سی یعنی تنخواه به یی بیله مقرره وی او زکوٰۃ دی د هغه څخه علاوه ورکول سی، او بیا که د معلم صاحب هیڅ تنخواه مقرره نه وی په توجه سره دی سبق بنایی، بیا چي کوم سړی ته د څرمنی زکوٰۃ ورکولو موقع ورکول سی نو هغه ته دی ورکوی خو مقرر به نه وی.

والله سبحانه اعلم

۲۵/ ۱۰/ ۱۴۰۱ھ

(فتوٰی نمبر ۱۲۰۹/ ۳۲ج)

---

(۱) ایضاً

(۲) د تیری صفحی اوله حاشیه وګوری.

(۳) تیری صفحی حاشیه وګوری.

د زکوٰة څخه د جوماتِ امام ته تنخواه ورکول

سوال: ایا د زکوٰة د مال څخه د جومات امام ته چي ماشومانو ته قرآن هم ښایي تنخواه ورکول جائز دي؟

جواب: د زکوٰة د مال څخه د کوم جومات امام یا د مدرسي مدرس ته تنخواه ورکول جائز نه دي. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۸/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۹۳/ ۲۸ الف)

د زکوٰة څخه تبلیغي کتابونو چهاپ کولو حُکم

سوال: آیا د زکوٰة د مال څخه تبلیغي کتابونه چهاپ کول او تقسیمول صحیح دي هرکله چي د هغه قیمت وانخستل سي؟

جواب: د زکوٰة په پیسو سره تبلیغي کتابونه اخستلي سي خو داسي کتابونه به صرف هغه کسانو ته ورکول کیږي چي د زکوٰة مستحق وي.

والله سبحانه اعلم

۱۸/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۹۳/ ۲۸ الف)

قومي اتحاد تحریک کي د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: موجوده وخت کي قومي اتحاد تحریك ته به جهاد وایو او که نه؟ او په دي کي به زکوٰة ورکول کیږي او که نه؟

جواب: د دین د سربلندي د پاره هرکوشش د اجر او ثواب په لحاظ سره په جهاد کي داخل دي په دي شرط چي د نیت په خلوص سره وي او د شرعي قواعدو مطابق وي کوم خلک چي د همدي نیت سره د شریعت د احکامو رعایت ساتلو سره د دین د سربلندي د

---

(۱) ایضًا

پاره په ملوخلو کی ددی استثنا نه هغوی ته به د جهاد ثواب ورکول کیږی خو د زکوٰة د پاره ضروری دادی چي هغه کوم غیر صاحب نصاب سړی مالك او قابض جوړکړی (۱) او ورکول سی، خاص به رفاهی کارونو یا تحریکی فنډ کی پیسو ورکولو سره به زکوٰة نه اداء کیږی.

والله سبحانه اعلم
۱۸ ۲ ۱۳۹۷ھ
(فتوی نمبر ۱۹۳ ۲۸ الف)

آیا په ټول کال کی لږلږ زکوة اداء کول جائز دی؟

سوال: آیا مکمل زکوٰة فوراً اداء کول ضروری دی او که لږلږ هم اداء کیدی سی؟

جواب: بهتره خوداده چي زکوٰة څومره ژر اداء کیدی سی اداء کول پکار دی او لږلږ ورکول هم جائز دی (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۸ ۴ ۱۴۰۵ھ

د زکوة د مستحق د پاره د زکوة د فنډ څخه د امداد اخستلو حکم

سوال: عرض دادی چي ما د یوکور جوړولو د پاره قرض اخستی وو او کور می په کرایه کی ایښی وو. چونکی زمانښخه د کینسر په مرض مبتلاء سوم او هم په دی کی مړه سوه، د قرض د ورکولو د وجي قرضه سره د سود څخه او صرف د قرض اداء کولو څخه هم قاصریم. سوا د کور څخه چي په قرضه کی می کرایه کړی دی څه جایداد یا ذریعه د آمدن نسته. عاجزه سوم د زکوٰة فنډ څخه امداد اخستل غواړم. مهربانی اوکړی فتوی راکړی چي زه د امداد اخستلو مستحق یم او که نه؟

جواب: د سائل څخه زیاتی څوک معلوم سول چي د هغه سره سره زر سپین زر یا په قدر د نصاب د ضرورت څخه زیات سامان نسته نو څکه دی د زکوٰة د فنډ څخه د زکوٰة اخستلو پوره مستحق دی

---

(۱) د ۱۵۹ صفحی اخری حاشیه وګوری.
(۲) د حوالی د پاره الدر المختار مع رد المحتار ج ۲ ص ۲۷ وروسته ۲۷۲ (طبع سعید) او فتح القدیر ج ۲ ص ۱۵۵ وګوری

والله سبحانه اعلم
۲۷/ ۱/ ۱۴۰۳ھ
(فتوٰی نمبر ۱۰۶۵/ ۱۳۴ الف)

ایدهی ټرسټ ته د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: عبد الستار ایدهی ټرسټ وغیره ته د زکوٰة پیسی ورکول صحیح دی او که نه؟

جواب: د زکوٰة د پاره ضروری دی چي مستحق سړی مالك جوړ سی او ورکول سی (۱) هغه سړی په هغه باندی قبضه اوکړی او په مالکانه انداز کی چي څنګه وغواړی د خرڅ کولو اختیار ورته حاصل وی، محض په رفاهی کارونو یا د شفاخانو، یا د مدرسو په تعمیر یا دعملی په تنخواه ګانو وغیره کی نسی خرڅ کیدی، مثلاً د زکوٰة مستحق سړی ته څه نقدی پیسی یا د سامان مالك جوړولو سره ورکول سی نو زکوٰة اداء سو، او که غریبانو ته یی ایمبولنس واخستی یایی د مړوګاډی واخسته نو د دی سره زکوٰة نه اداء کیږی (۲) ځکه چي هغه د کوم مستحق په ذاتي ملکیت کی نه شاملیږی، اوس که مذکوره اداری د زکوٰة داشان اهتمام د لګولو کوی، نو هغوی ته زکوٰة ورکول صحیح وی خو که هغوی سره د زکوٰة او غیر زکوٰة حساب بیل بیل نه وی یا زکوٰة په پورته، ذکر سوی طریقی سره خرڅ نکړی نو هغوی ته زکوٰة ورکول شرعا جائز نه دی.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ مصرف الزکوٰة..... (هوفقیر وهو من له ادنی شی) وفیه ایضاً ج: ۲ ص ۳۴۴ ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة کمامر لایصرف الی بناء نحو المسجد ولا الی کفن المیت وقضاء دینه.... الخ. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۱۸۸ (طبع رشیدیه کویټه) ولایجوز ان یبنی بالزکوٰة المسجد وکذا القناطر والسقایات وروسته اصلاح الطرقات وکری الانهار والحج والجهاد وکل ما لاتملیك فیه و لایجوز ای یکفن بهامیت ولا یقضی بها دین المیت کذافی التبیین وفی المبسوط للسرخسی ج: ۲ ص: ۲۰۲ ولایحصل الایتاء الا بالتملیك فکل قربة خلت عن التملیك لا تجزی عن الزکوٰة، وفی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۰۱ (مکتبه رشیدیه کویټه) هی تملیك المال من فقیر لقوله تعالی (وآتو الزکوٰة) والایتاء هوالتملیك..... الخ. وفی فتح القدیر ج: ۲ ص: ۲۰۸، ۲۰۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) ولایبنی بها مسجد ولا یکفن بها میت لانعدام التملیك وهو الرکن فان الله تعالی سماها صدقة وحقیقة الصدقة تملیك المال من الفقیر د زکوٰة د اداکولو د پاره د زکوٰة مستحق د تملیك د ائمه ثلاثه په نزد باندی هم لازم دی، د فقه حنبلی کتاب الفروع ج: ۲ ص ۶۱۹، د فقها مالکی کتاب الشرح الصغیر ج: ۱ ص: ۶۶۴ والقوانین ص: ۷۵، د فقه شافعی کتاب روضة الطالبین ج: ۲ ص: ۳۲۷. وګوری.

(۲) ...

۱۹/ ۱۱/ ۱۴۰۸ھ
(فتوی نمبر ۲۴۱۹/ ۳۹ھ)

زکوٰة د ډسپنسرۍ په تعمیر، د ډاکټر او کمپوډر په تنخواګانو باندې نسي لګیدلی

سوال: زموږ سوسائټي د غریبانو، بې وسو، کونډو او محتاجانو مختلف قسم امدادي خدمات کوي: مثلاً په بیمارۍ کې امداد کول، د بې وسو ماشومانو درسي کتابونه، د کونډو د پاره د ګنډلو مشینونه وغیره، د لاوارثه مړو د پاره د کفن وغیره انتظام، په دې ټولو کارونو کې د زکوٰة او سرسایي پیسې خرڅ کیدلی سي او که نه؟ د سوسائټي پروګرام دی چي یوه رفاهي ډسپنسري خلاصه کړي، چي غریبانو ته ارزانه علاج میسر سي، په دې سلسله کې د سرسایي او زکوٰة او د قرباني د څرمنو پیسې استعمالیدلی سي؟

جواب: د زکوٰة او د قرباني د څرمنو پیسې د ډسپنسرۍ په تعمیر د کور په کرایه یا د ډاکټر، کمپوډر حضراتو په تنخواګانو باندې خو خرڅ کیدلی نسي خو دا کیدی سي چي په دې پیسو دوایاني واخلي او دا دوایاني د زکوٰة په مستحقینو کې تقسیم کړي. (۱) خو واضحه دې وي چي په زکوٰة باندې اخستل سوي دوایاني د زکوٰة په مستحقینو باندې خرڅ کیدی سي، په نورو خلګو نه. لهٰذا د دې شعبه به بیل ساتل وي او په دې شعبه کې به د دوایي هیڅ قیمت وصولول جائز نه وي، هو! د ډاکټر د معائنې فیس کیدلی سي. واللہ سبحانه اعلم ۲/ ۹/ ۱۳۹۷ھ (فتوی نمبر ۹۸۹/ ۲۸ج)

د زکوٰة، عُشر او د قرباني د څرمني مستحقین

سوال: په یوکلي کې د قرآن حافظ د مدرسي کاروبار شروع کړی دی، د هغه حافظ قرآن هیڅ آمدني نسته. او نه یې تنخواه مقرره ده، د کلیوالو څخه عشر اخلي، او په خپل ژوندني مصرف کوي، آیا دې حافظ له دا عشر اخستل جائز دي او که نه؟
۱: آیا حافظ د قرآن د قرباني څرمني په خپل استعمال کې راوستی سي؟

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (طبع سعید کراچي) مصرف الزکوٰة. (هو فقیر وهو من له ادنی شي وفیه ایضا ج: ۲ ص ۳۴۴ (طبع ایضاً) ویشترط ان یکون الصرف (تملیکا) لا اباحة کمامرّ لایصرف الی بنا مسجد وکفن المیت رپزنیه. الخ هدارنګه وګورئ د تیري صفحې حاشیه)

۲: د سرسایي پیسې د مدرسې په عمارت، د مدرس په تنخواه او د کوهي په جوړولو باندې خرڅ کولی سي او که نه؟

جواب: که دغه حافظ قرآن سره دوه پنځوس نیمې تولې سپین زر یا د هغه قیمت د ضرورت څخه زیات سامان موجود نه وي د هغه د پاره عشر اخستل جائز دي. (۱) البته دادې واضح وي چي عشر به هغه ته بطور د تنخواه نسي (۲) ورکولی، بلکي هغه دې ماشومانو ته د ښوونې خدمت بغیر د معاوضې نه کوي، او کلیوال دې وقتاً فوقتاً د هغه امداد کوي نو صحیح ده.

۲: د قرباني د څرمنو هم دغه حکم دی چي بره د عشر په حصه کی بیان سو.

۳: د سرسایي پیسې د مدرسې په تعمیر کې، په مرمت یا په کوهي باندې نسي لګیدلی، بلکی دا ضروري دي چي هغه پیسې کوم غیر صاحب نصاب ته د مالك او قابض جوړولو سره ورکول سي. (۳)

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۲/ ۱۳۹۲هـ
(فتویٰ نمبر ۲۸۲۵/ ۲۷و)

۱: سادات او ملازم ته د زکوٰة ورکولو حکم:
۲: زکوٰة په رفاهي تعمیراتو کې لګول ممنوع دي:

سوال: محتاج سید خواه که خپلوان وي او که غیر خپلوان د زکوٰة مستحق جوړیدلی سي او که نه؟

۲: خپل ملازم یا ملازمه چي ضرورتمند وي نو د زکوٰة مستحق کیدی سي؟

---

(۱) فی التنویر مع شرحه ج: ۲ ص ۳۳۹ (طبع سعید کراچي) مصرف الزکوٰة.... (وهوفقیر وهومن له ادنی شي) ای دون نصاب او قدر نصاب غیرنام مستغرق فی الحاجة (ومسکین من لاشی له) علی المذهب.

(۲) د حوالي د پاره وګوری ص حاشیه نمبر ۶ تر ۶ پوري.

(۳) فی التنویر مع شرحه ج: ۲ ص: ۳۴۴ (طبع ایضاً) ویشترط ان یکون الصرف (تملیکا) لا اباحة کمامر (لا) یصرف (الی بناء) نحو (مسجد) ولا الی (کفن میت وقضاء دینه) وفی الشامیة (تحت قوله نحو مسجد) کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار والحج والجهاد وکل مالا تملیك فیه

۳: د خپل ملازم يا ملازمي اولاد چي د هغوی د پرورش ځخه وروسته واده سوی وی په څه طريقي سره ژوند تيروی د پيسو د جمع کيدو صلاحيت پکښي نسته په داسي حالت کی د زکوٰة پيسی د هغوی انجلی مالکانه د اوسيدلو ځای د پاره ورکولی سی؟

۴: لوړ ذکرسوی خاندان ته د اوسيدلو ځای جوړول: زکوٰة په ذريعه او د ورځنی ژوند د اسانتيا په خاطر د کپړو، پيسو په شکل کی د زکوٰة پيسی ورکولی سی؟

۵: آيا د زکوٰة په پيسو باندی د جومات د تعمير ځخه علاوه د تعميراتو د قسم ځخه شفاخانه او نور عمارتونه درفاه د پاره ټول ممنوع دی؟

۶: د يوسړی (د نصاب خاوند) پسمانده يعنی جمع سوی پيسی چي دباهر ملك په بينکونو کي وی نو هم په يوملك کی د مروجه زر مبادلی مطابق ټولی واجب الاداء پيسی زکوٰة کي ورکولی سی؟

جواب: سيدانو ته زکوٰة نسی ورکولی (۱) هديې سره د هغوی امداد اوکړی.

۲: ملازم ته زکوٰة ورکولی سی خو په دی شرط چي اُجرت کی ورته حساب نکړی سی (۲) او نه ورباندی د دی احسان واچوی.

۳: که هغه د نصاب مالك نه وی نو هغوی ته د زکوٰة پيسی ورکول او د هغوی د اوسيدلو د ځای مالکانه انتظام کول بالکل درست دی.

۴: که هغه د نصاب مالك نه وی نو ورکولی يې سی.

۵: په هرقسم تعمير کی د زکوٰة لګول ممنوع دی. (۳)

۶: ورکولی سی.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی مشکوٰة المصابيح باب من لاتحل له الصدقة ج: ۱ ص: ۱۶۱ (طبع قديمی کتب خانه) عند عبد المطلب بن ربيعة قال: قال رسول الله ﷺ: ان هٰذه الصدقاة انما هي اوساخ الناس وانها لاتحل لمحمد ولا لال محمد. رواه مسلم.

وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۵۰ (طبع سعيد کراچی) ولا الی بنی هاشم الامن ابطل النص قرابته وهم بنولهب.

وفی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۴۲ (باب المصرف) قوله: (وبنی هاشم ومواليهم) ای لايجوز الدفع لهم.

(۲) وفی الهندية ج: ۱ ص: ۱۹۰ (مکتبه رشيديه کويټه) ولونوی الزکوٰة بمايدفع المعلم الی الخليفة ولم يستأجره ان کان الخليفة بحال لولم يدفعه يعلم الصبيان ايضا اجزاه والا فلا.

(۳) اوګوری د صـ حاشيه نمبر عـ

۱۰/ ۹/ ۱۳۹۷ھ

مقروض ته په زکوٰة ورکولو کې تفصيل

سوال: ناچيز ته يوه کوښني مسئله پيښه سوي ده چي ستاسو څخه د هغه د تصديق کولو خواهش لرم اميد دی چي خصوصي توجه به اوکړی.

مسئله: څه فرمايي مفتي حضرات د دی مسئلی په باره کی چي يوسړی چي بی حد مقروض دی، ضعيف العمر دی، د هغه صرف يو مشر ځوی دی، چي د قرآن حافظ دی، صاحب مقروض د صوبه سرحد په يوکوښني غوندی جومات کی امام دی، او ګهانه په يووخت کی په څلور قسمه بيمارو کی اخته سو، چي په هغه کی د ټولو څخه لويه بيماری يی د (ټی بی) ده.

صاحب مقروض د امامتی په حالت کی هم تنګدسته دی، د خپلو بيماريو علاج او د کور خرچه د يوبل څخه په قرض اخستلو سره کوی، تردی چي پاوکم دوه لکه روپی مقروض سو، دا کورنی په لسو کسانو باندی مشتمله ده، مشر ځوی يی د قرآن مجيد د حفظ کولو څخه وروسته د درس نظامی کورس کولو اراده کړی ده، د قرضی معلوميدلو په صورت کی هغه خپل تعليم موقوف کی او د ښوونی اراده يی اوکړله، خو دا يوسړی به د مياشتی زيات څخه زيات دوه زره روپی اوګټی، چي په هغه سره به د کور خرچه چليږی، ليکن د قرضی اداء کولو څه صورت په نظر نه راځی، چي د هغه د پاره دکور هرتن پريشانه دی، ورځ په ورځ قرضه زياتيږی، آيا د هغه د قرضی د اداء کولو د پاره زکوٰة يا بل څه مدکی پيسی ورکول جائز دی؟ که جائز دی نو مهربانی اوکړی داسی تصديق اوکړی چي د هغه سره صاحب د خير پوره تعاون اوکړی چي دا کورنی د قرضی د بوجه څخه خلاصه سی، احقر د دغه کورنی څخه ښه واقف دی، او ورسره ذمه واری هم اخلی چي ستاسو په تصديق باندی د هر مد څخه ملاويدونکی هره پيسه به مقروض ته رسوم، اميد دی چي ضرور به تصديق اوکړی. الله ﷻ دی تاسو ته د دی اجر درکړی. فقط والسلام.

جواب: که داصاحب کوم چي پاوکم دوه لکه روپی مقروض دی، د هغوی سره څه ذریعه او نور املاك دومره نسته، چي د هغه څخه داقرض اداسی نو دی د زکوٰة مستحق دی، او هغه ته زکوٰة ورکولی سی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۷/ ۸/ ۱۴۱۸ھ
(فتوی نمبر ۲۹۰۳۰)

د فیکټری غریب چوکیدار ته د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: یو سړی دی چي د هغه خپل څه جایداد نسته په مشکله سره خپل ژوند تیروی، بس سفیر پوشی قانمه ده، ډیر نژدی پیژندونکی د هغه د حال څخه واقف دی، داصاحب چي په کومه فیکټری کی چوکیدار دی، فیکټری والا دی د چاسره تیچ کوی، او سعودی عرب ته یی لیږی او په دی سره د هغه د مالی حالت د بهتر کیدلو امید دی او دی د نصاب مالك هم نه دی آیا د کرایی د پاره هغه ته د زکوٰة پیسی ورکولی سی؟

جواب: که دی واقعی صاحب د نصاب نه وی یعنی د هغه په ملکیت کی دوه پنځوس نیمی تولی سپین زر، یا د هغه قیمت په قدر نقدی روپی یا د ضرورت څخه زیات سامان نسته نو هغه ته زکوٰة ورکولی سی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۹/ ۱۳۹۷ھ
(فتوی نمبر ۹۹۳/ ۲۸ج)

د دری تولو سرو زرو مالکی ښځی ته د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: د یوه سړی دوی انجونی دی، هغه د هغوی واده کول غواړی او هغه پوره بالغی سوی دی، څه سها رایه نسته، پلار یی قرضدار دی، د شرم د وجی چاته ذکر نه کوی، په هغه کی یوه زماخواته راغلی وه چي ماته دی زکوٰة راکول سی ماتری پوښتنه وکړه،

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۳ (ایچ ایم سعید) ومدیون لایملك نصاباً فاضلاً عن دینه وفی الشامیة تحت (قوله مدیون)... فانما جاز الدفع الیه لانه فقیر یدا.

(۲) وفی التنویر مع شرحه ج: ۲ ص: ۳۳۹ (ایچ ایم سعید) مصرف الزکوٰة.... (هوفقیر وهو من له ادنی شئ، دون نصاب او قدر نصاب غیرنام مستغرق فی الحاجة. ومسکین من لاشی له. الخ

سپين زر، سره زر څومره دي؟ او نقدي څومره دي؟ هغې ووئي: د پلار راکول سوي څه سره زر دي، چې د هغه وزن دري تولې دي، او هغه مې د مور سره دي او پلار د امداد په طور انجونو ته کېږي جوړي کړي دي؟ داپته نسته چې د زکوٰة څخه یې جوړې کړې دي یا د خپله ارخه؟ انجلی ووئيل: زه په خرچه کې ډېره تنګدسته یم، ماته دې زکوٰة راکول سي، آیا دی ته یا د دې مورته زکوٰة ورکول کیدی سي؟

جواب: په صورت مسئوله کې که دري تولې سره زر تراوسه د مور په ملکیت کې وي او هغه انجونو ته یې نه وي ورکړي، نو مور ته یې زکوٰة نسي ورکولی، (۱) هو! که انجلی صاحب د نصاب نه وي نو هغوی ته یې زکوٰة ورکولی سي، خو که سره زر یې مورکومې انجلی ته هبه کړي وي او هغه ته یې په قبضه کې ورکړي وي، نو زکوٰة هغه انجلی ته نسي ورکول کیدی، خو په دې صورت کې مورته زکوٰة ورکول کیږي.

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۹/ ۱۳۹۷ھ)

(فتوی نمبر ۹۹۳/ ۲۸ج)

قرضه معاف کولو سره زکوٰة نه اداء کیږي

سوال: زید په بکر باندي مال خرڅ کی چې د هغه د پیسو اداء کولو بکر وروسته وعده اوکړله، خو ناڅاپي د بکر حالت خراب سوو ورسره بکرته د زړه بیماري پیښه سوه چې د هغه د وجې د کورنی اخراجاتو څخه هم تنګ سو، د بکر کوشنی کوشنی بچې دي، ایا زید داپیسی چې د بکر په ذمه باندي قرض دي د زکوٰة کهاتي په نوم باندي اولیکی، او وصول یې وګڼی نو داجائز دي او که نه؟ د بکر څخه یې هم څوك د کنی والا نسته.

جواب: که واقعتاً بکر صاحب نصاب نه دي یعنی د هغه سره دوه پنځوس نیمي تولې سپین زر یا د هغه قیمت یا د دې قیمت سامان چې د ضرورت څخه زیات وي موجود نه دي، نو هغه ته زکوٰة ورکولی سي، خو کوم رقم چې په ده باندي واجب الاداء دي محض دا معاف کول کافي نه دي، بلکی د دې دي داطریقه کوي، چې زید به بکر ته د خپل ارخ څخه څه پیسی د زکوٰة په طور باندي مالك او قابض جوړولو سره ورکړي، بیا د هغه

(۱) وفي الدر المختار ج ۲ ص ۳۴۷ (طبع ایف) ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصلیة من ای مال کان کمن له نصاب سائمة لاتساوی مئة درهم

څخه وروسته که غواړي نو خپله قرضه دي وصول کړي (۱)

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۹/ ۱۳۹۷ھ

(فتوی نمبر ۱۹۲/ ۲۸ ج)

د کاروبار د ترقی د پاره د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: زموږ د برادري يو انجمن دی چي په هغه کی موږ د برادري څخه زکوٰة راجمع کړو او مستحقوکسانو ته يي تقسموو، د برادري بعضی کسان داسی دی چي خپل ورکوټی کاروبار غټول غواړي او دا خلک د زکوٰة مستحق نه دی، موږ غواړو چي د برادری د جمع سوی زکوٰة څه حصه په ذريعه د شرعی حيلی په جنرل فنډ کی تبديل کړو چي مستحقو کسانو ته قرض ورکول سی، د دی مقصد د پاره د زکوٰة د پيسو څه حيله کيدی سی؟

جواب: د زکوٰة د پاره داضروري دی چي هغه کوم غير صاحب د نصاب سړی ته مالك او قابض جوړولو سره ورکول سی، (۲) لهذا د کومو کسانو سره چي په قدر د نصاب مال موجود وي، هغوی ته محض د کارو بار د ترقی د پاره زکوٰة ورکول جائز نه دی، البته که دبرادری مستحقو کسانو ته د زکوٰة د پيسو مالك او قابض جوړولو څخه وروسته که هغوی په خپله خوشحالی سره بغير د څه د باو څخه د هغه پيسو څه حصه په فنډ کی ورکړله نو هغه قبلول جائز دی، خو هغوی ته دابنه باور کول پکار دی چي د زکوٰة داپيسی ستاسو دی او هغوی هغه په خپله مرضی سره چيری چي اوغواړي خرڅ کولی يي سی (۳) محض د حيلی په طور يي هغوی نه ورکوی، د دی څخه وروسته که يي هغوی په خوشحالی ورکړي نو بيا دی واخستل سی.

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص. ۲۷۱ (ايچ- ايم- سعيد) وحيله الجواز ان يعطی مديونه الفقير زکوته ثم يأخذها عن دينه. وفی الشامية (قوله وحيلة الجواز) ای فيما اذا کان له دين علی معسر واراد ان يجعله زکوة عن عين عنده. الخ

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (ايچ ايم سعيد) مصرف الزکوٰة (هوفقير وهو من له ادنی شئ) وفيه ايضا ج. ص ۳۴۴ (طبع ايضا) ويشترط ان يکون الصرف تمليکا لا اباحة

(۳) وفی الدر المختار ج ۲ ص. ۳۵۴ (طبع سعيد کراجی) وقدمنا الحيلة ... يتصدق علی الفقير ... يأمره ... هذه الاشياء. وهل له ان يخالف امره؟ لم اره. والظاهر نعم. وفی الشامية قول الظاهر نعم

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۳/ ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۳۲۳/ ب)

د زوم لور ته چي (حقیقی نوسی یی نه وی) د زکوٰة ورکولو حکم

سوال: سائل د خپلو والدینو، ورونو او خوندو او نورو خپلوانو او تولو مرحومینو د پاره صدقه جاریه ورکول غواړی.
۲: چونکی سائل د زړه په بیماری او د متیازو په تکلیف کی د لس یوولسو کالو څخه اخته دی، د رمضان شریف روژی یی نه ونیولی، نو د دی کفاره هم ورکول دی.
۳: زکوٰة او سرسایه هم ورکول دی، زما د لور میرنی د خوان عمر انجلی ده، د هغه مورهم نسته، پلار یی د معمولی حیثیت دی، د هغه په واده کی برنی ذکر سوی رقوم ورکولی سی او که نه؟ مرحومینو ته به ثواب رسی او زکوٰة سرسایه او کفاره به هم ادا، سی؟ جواب ژر غواړم.

جواب: د خپلی لور د خاوند لور چي حقیقی نوسی نه وی که د زکوٰة مستحقه وی نو هغه ته زکوٰة، سرسایه، او کفاره د فدیی پیسی ورکولی سی، نفلی صدقه هم ورکولی سی.
لانه لیس بین السائل وبینها ولاد ولا زوجیة. (۱)

والله سبحانه اعلم
۵/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۱۰۱۴/ ۲۸ج)

مقروض ته زکوٰة ورکول او پخپل قرض کی تری د اخستلو حکم

لانه مقتضي صحة التمليك قال الرحمتي والظاهر انه لاشبهة فيه لانه ملكه اياه عن زکوة وشرط عليه شرطا فاسدا الخ

(۱) وفی الدر المختار ج ۲ ص ۳۴۲ (طبع ایچ ایم سعید)، ولا الی من بینهما ولاد ولو مملوکا لفقیر او بینهما زوجیة ولو مبانة الخ

سوال: یوسړی ته زما پنځه سوه روپی بقایه دی او هغه د نورو څخه هم قرضداره دی، خو هغه اقرار کوی چي ستا په ماباندی پنځه سوه بقایه، خو مجبوره یم که زکوٰة کی وصول سی نوبنه به وی، د دی څه حکم دی؟

جواب: که دغه مقروض سره واقعی دوه پنځوس نیمی تولی سپینو زرو په مقدار روپی نسته نو هغه ته زکوٰة ورکولی سی، خو په دی صورت کی به دا کول وګی چي اول دی هغه ته د زکوٰة روپی ورکولو سره هغه مالك جوړ سی، او د هغه روپو قبضه دی هم ورکول سی او بیا ذی د هغه څخه خپل قرض کی وصول سی. (۱) او محض زبانی طور هغه د قرض څخه خلاصیدل به کافی نه وی.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۹/ ۱۳۹۷ھ
(فتوی نمبر ۹۹/ ۲۸ ج)

په رفاهی کارونو باندی د زکوٰة خرڅ کولو حکم

سوال: یوه رفاهی اداره ده، د ټولو څخه اهم خدمت چي سرته رسوی نو هغه د زکوٰة اخستلو او تقسیمولو کار دی، د اداری منتظمین په شرعی اعتبار سره د هغه شرطونو نشاندی غواړی چي د کمیټی منتظم زکوٰة صحیح اولګوی او د غلطی د عذاب څخه محفوظ سی؟

جواب: د زکوٰة مستحق هغه سړی دی: د چاسره چي دوه پنځوس نیمی تولی سپین زر یا د هغه د قیمت نقد ی روپی یا د تجارت سامان یا د ضرورت څخه زیات ساز او سامان موجود نه وی، د زکوٰة د پاره داضروری دی چي داسی سړی مالك او قابض جوړولو سره اداء سی، عام رفاهی کار مثلاً د جومات یا شفاخانی په تعمیر یا د ملازمیننو په تنخواه وغیره کی د زکوٰة پیسی خرڅ کول جائز نه دی، بلکی کوم مستحق مالك جوړول ضروری دی.

(۱) وفی در المختار ج: ۲ ص: ۲۷۱ (ایچ ایم سعید) وحیلة الجواز ان یعطی مدیونه الفقیر زکوته ثم یأخذها عن دینه.

دا خو د زکوٰة يو حکم دی. د دی څخه علاوه نور هم مفصل احکام په جنتی کال یا (رساله احکام الزکوٰة) مولفه حضرت مولانا محمد رفیع عثمانی صاحب کی ښه مطالعه کړی، بلکی بهتره خو داده چي د کوم مستند عالم څخه یی باقاعده ووایی.

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۳/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۲۸۲۲)

د زکوٰة او سرسایی پیسی خپل کلی ته د لیږلو حکم

سوال: د یوفیډریشن د اهتمام لاندی ټولی سوسائټیانی د خپلو خپلو ارکانو څخه په رمضان کی سرسایه وغیره جمع کوی او بیا دزکوٰة جمع کولو څخه وروسته هره سوسائټی په خپله طریقه باندی په اجتماعی صورت کی د سرسایی ټولی پیسی د خپلو کلو غریبو، بی وسه، یتیمانو او کونډوته د لیږلو انتظام کوی او د اختر څخه مخکی د صدقی پیسی رسیږی آیا د زکوٰة او سرسایی پیسی کلی ته لیږل صحیح دی؟

جواب: د زکوٰة او سرسایی پیسی خپل کلی ته لیږل بالکل درست دی او جائز دی.

فی رد المختار: وکره نقلها الا الی القرابة.... او احوج او اصلح او اورع او انفع للمسلمین الخ، وقال الشامی قوله: وکره نقلها ای من بلد الی بلد آخر لانه فیه رعایة حق للجوار فکان اولی (زیعی) والمتبادر منه ان الکراهة تنزیهیة تامل، فلو نقلها جاز لان المصرف مطلق الفقراء. (۱)

والله سبحانه وتعالی اعلم

۷/ ۹/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۹۱۷/ ۲۸ ج)

زکوٰة او سرسایی د سیلاب ځپلو او زلزله ځپلو د امداد حُکم

سوال: آیاکومه فلاحی اداره چي د خپلو ممبرانو څخه زکوٰة، سرسایه، او د قربانی څرمنی اخلی، غریبو، کونډو، محتاجو او مستحقینو اعانت کوی، آیا هغه د دی پیسو

---

(۱) فتاوٰی شامیه ج: ۲ ص ۳۵۳ (ایچ ایم سعید) وفی الهندیة کتاب الزکوٰة الباب السابع فی المصارف ج: ۱ ص: ۱۹۰ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) ویکره نقل الزکوٰة من بلد الی بلد الا ان ینقلها الانسان الی قرابته او الی قومهم احوج الیها من اهل بلده. . الخ.

څخه د سیلاب زپلو او زلزلي د متاثرینو امدادی فنډ کی پیسی ورکولی سی؟ په مصیبت زپلو کی د هرقوم خلک شامل وی، ورسره حکومت هم د امدادی فنډ څخه کورونه، نهرونه، سړکونه دریل پټلی وغیره مرمت کوی.

جواب: په زکوٰة، سرسایه او د قربانی د څرمنو د خرڅولو څخه په حاصل سوو پیسو کی داضروری دی چي هغه کوم داسی سړی ته مالك جوړولو سره ورکول سی (۱) چي د نصاب مالك نه وی، او د سیلاب زپلو او زلزله زپلو په امدادی فنډ کی چي کومی پیسی جمع کیږی، په هغه کی د دی اهتمام نه وی چي هغه دی مستحقینوته مالك جوړولو سره ورکول سی، بلکی ډیر واره د سیلاب زپلو د پاره په رفاهی کارونو کی مثلاً: سړك جوړولو بند تړلو وغیره کی هم خرڅ کیږی، لهٰذا د زکوٰة، سرسایی او د قربانی د څرمنو پیسی په دی پنډ کی ورکول صحیح نه دی، بلکی په دی فنډ کی جداګانه امداد کول پکار دی، د مسلمان کار دانه دی چي هغه د زکوٰة څخه علاوه یوه ټیډی هم خرڅ نه کړی، بلکی په داسی کارونو کی د زکوٰة څخه علاوه په نورو مدونو کی ښه په زور شور سره حصه اخستل پکار دی.

والله سبحانه اعلم

۱/ ۱۰/ ۱۳۹۲هـ

(فتوٰی نمبر ۲۳۵۴/ ۲۷هـ)

د زکوٰة پیسی په جومات، مدرسی یا جنازه ګاه په تعمیر باندی نسی خرڅ کیدلی

سوال: زما د یوخپل سره د زکوٰة ډیرشي پیسی موجودی دی، په کلی کی د جنازی خای جوړیږی، چهار دیوالی، فرش او برانده به وی چي د لمر او باران څخه محفوظ سی آیا د زکوٰة پیسی په هغه تعمیر کی لګیدلی سی؟

جواب: د زکوٰة پیسی د کوم جومات یا مدرسی یا د جنازه ګاه په تعمیر کی نه سی ورکولی، ځکه چي د زکوٰة د پاره ضروری دی چي کوم غیر صاحب د نصاب د زکوٰة

مستحق مالك او قابض جوړولو سره ورکول سي. د جنازه ګاه په تعمیر کی د زکوٰة څخه علاوه چنده ورکول پکار دی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۲/ ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۲۷۰/ ۲۸ ب)

دزکوٰة په پیسو د تبلیغی لټریچر د شائع کولو حُکم

سوال: د سوال خلاصه داده چي یوی تعلیمی اداری ته زکوٰة یا خیرات ورکول څنګه دی؟ چي د هغه واحد مقصد د تبلیغ په سلسله کی لمونځو حج، روژه، اودس، غسل تیمم او نورو لټریچر شائع کول وی او هغه لټریچر مفت تقسیمیږی، ایا د اداری معاونین او غیر معاونین د دی لټریچر څخه استفاده کولی سی؟ چي صرف د زکوٰة او عطایاوو د مال څخه شائع کیږی؟ دا لټریچر د دینی مسایلو په زده کولو کی ډیر مفید ثابتیږی، نو آیا کوم خلک چي د دی څخه د استفادی حق لری په هغوی باندی واضحه سی، او کوم خلک چي د هغه څخه د استفادی حق نه لری په هغوی باندی واضحه سی چي زکوٰة په صحیح مصرف کی استعمال سی.

جواب: په زکوٰة کی د جمهورو علماوو په نزد کوم غریب شخص مالك جوړول شرط دی، لهٰذا د زکوٰة د پیسو د وصولولو سره بیا په دی سره تبلیغی لټریچر شائع کول جائز نه دی، د تبلیغی کارونو د پاره د زکوٰة څخه علاوه د نورو عطیاتو څخه فائده لوړه ول پکار دی، خو که په غلطی سره د زکوٰة په پیسو داسی لټریچر شائع سوی دی نو بیادی هغه لټریچر لره په غریبانو او بی وسه (غیر صاحب نصاب) کسانو باندی تقسیم سی، د غیر مستحقو کسانو د پاره دی د دی څه قیمت مقرر سی او کله چي قیمت حاصل سی نو هغه دی غریبو او بی وسه خلګوته تقسیم سی، د دی څخه به بغیر زکوٰة نه اداء کیږی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح (محمد عاشق الهی بلند شهری)

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۹/ ۱۳۸۷هـ
(فتوی نمبر ۴۱۸/ ۱۸ الف)

---

(۱) وګوری د صـ حاشیه نمبر ع

په زکوٰة کي ورکول سوي پلاټ باندي د جومات جوړولو حُکم

سوال: جمعیت تعلیم القرآن (ټرسټ) ته یوصاحب یو پلاټ عطیه کی او وی ویل چي زه د دی پلاټ په عوض کی خپل زکوٰة اداء کول غواړم، او د دی خواهش اظهار یی اوکی چي تاسو په دی پیسو اندرون سنده، بلوچستان وغیره کی جوماتونه جوړ کړی، چیری چي ضرورت وی، او د یوجومات خرچه تقریبًا پنځوس شپیته زره پکار ده، موږ فتوىٰ طلب کړله، او د هغه په رڼا کی مو ورته ووئیل: چي زکوٰة په مشرُوط طور باندی نسی ورکولی، خو ستا د خواهشاتو احترام به اوسی، هغوی هغه پلاټ غیر مشروط طور باندی زموږ په یقین دهانی کی راکی، جمعیت پلاټ خرڅ کی بیایی د خپلو ښاخونو څخه د داسی جوماتونو درخواستونه طلب کړل چي په هغه وخت ډیر درخواستونه رالل، په جمعیت کی اکثره آمدنی د زکوٰة د فنډ څخه کیږی، هغه په کار کی راوستو د پاره تاسوته رجوع اوسوه، تاسو چي څه فیصله راکړی وه د هغه کاپی ورسره ده ګوانکی موږ په دی طریقه په ګنو طالبانو کی وظیفه ورکړو بیا د هغوی څخه فیس اخلو، او بیا د جمعیت په ټولو کارونو کی هغه پیسی خرڅ کیږی ایا داشان هغه روپی چي هغوی د پلاټ په ذریعه زکوٰة اداء کړی دی، او موږ خرڅ کړو، حسب معمول موطالبانو ته وظیفه ورکړله، کله چي موږ ته فیس واپس رالی، هغه سره د هغه د خواهش مطابق جوماتونه جوړولی سی او که نه؟ که جوماتونه جوړولی سو، او عطیه کننده ګان خواهش اوکړی چي تاسو ماته خپل رقم واپس کړی ایا موږ د هغه د رقم د واپس کولو اختیار مند یو؟

جواب: عطیه ورکوونکی څخه د پیسو د اخستلو په وخت کی چي څه خبره هم سوی وه، د هغه پابندی ضروری ده؟ لهٰذا په خپل طور د هغه د خواهش د احترام کولو د پاره څه بی غباره د تملیك شکل اوسی، نو جومات باندی جوړکړه. ورنه ورته ووایه! چي د جومات په تعمیر کی د زکوٰة رقم نسی لګیدلی (۱) اوس ستاسو خوښه دد که پیسی مو بیرته اخلی، او که غواړی نو د زکوٰة په مصرف کی به یی موږ دلته ولګوو.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۰۰ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکًا لا اباحة کمامر لا یصرف الی بناء نحومسجد.... الخ. همدارنګه وګوری د صـــ حاشیه نمبر ۴.

۱۲/ ۲/ ۱۴۱۷ھ
(فتوی نمبر ۴۷/ ۲۲۴)

زکوٰة سرسایه به د مدرسینو په تنخواه، د کور په کرایه او د بجلی په بل کی د خرڅ کولو حُکم

سوال: د زکوٰة او سرسایی پیسی مهتمم د مدرسی سره چي کله هیڅ هم نه وی، د مدرسینو په تنخواګانو کی، د کور په کرایه کی د بجلی په خرڅ کی، د طالبانو د بسترو وغیره، د مدرسی په ضروریاتو کی خرڅ کولی سی او که نه؟

جواب: د زکوٰة او سرسایی د پیسو څوك مستحق بغیر د معاوضی څخه مالك جوړول ضروری دی، د دی څخه بغیر زکوٰة یا سرسایه نه اداء کیږی لهٰذا د مدرسی په تعمیراتو کی، د کور په کرایه کی د بجلی په هرچ کی او په سوال باندی ورکول سوو بسترو او کتابونو باندی د زکوٰة پیسی نسی خرڅ کیدلی، څکه چي په دی کی تملیك مفقود دی، داشان د مدرسینو او ملازمینو د تنخواګانو په مد کی هم زکوٰة نسی ورکول کیدی. (۱)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح (بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

۲۸/ ۱۰/ ۱۳۸۷ھ

زکوٰة د جومات امام ته د تنخواه یا نذرانی په طور د پیش کولو حکم

سوال: د جومات یو امام صاحب دی، د محلی په مدرسه کی مدرس هم دی، د سرسایی پیسی د هغوی په خدمت کی د نذرانی په دول پیش سی نو آیا دا صحیح ده؟

جواب: د زکوٰة او سرسایی پیسی د جومات یا مدرس ته د هغه د خدمت په عوض کی ورکول جائز نه دی (۲)، هغه ته تنخواه د جدا فنډ څخه ورکول پکار ده. هو! که تنخواه

---

(۱) ... ...

(۲) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۴ (طبع سعید کراچی) ویشترط ان یکون الصرف تملیکًا لا اباحة کمامر لایصرف الی بناء نحومسجد... الخ. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۱۹۰ (مکتبه رشیدیه کویته) ولونوی الزکوٰة بمایدفع المعلم الی الخلیفة ولم یستأجره ان کان الخلیفة بحال لولم یدفعه یعلم الصبیان ایضًا اجزأه والا فلا..... الخ.

خانته په قدر د ضرورت مقرر وی او د هغه باوجود هم هغه صاحب د نصاب نه وی، نو کله کله د هغه امداد په زکوٰة او سرسایی سره په کولو کی څه خبره نسته، خو د زکوٰة او سرسایي دا پیسی دی د تنخواه جزءنه جوړوی او نه دی د تنخوا د مقررولو په وخت کی دا خبره پیش نظر ساتی چي دومره پیسی به ده لره د زکوٰة او سرسایی څخه هم ورکول کیږی.

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۲/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۲۲۴ ۲۸ الف)

دینی مدرسوته علی الاطلاق زکوة ورکول جائز دی یا د څه شرطونو سره؟

سوال: د سوال خلاصه داده چي په عربی مدرسو کی زکوٰة ورکول جائز دی او که نه؟ که جائز وی نو علی الاطلاق جواز دی یا د څه شرطونو سره؟ اوریدلی می دی چي د زکوٰة د مال څخه د مدرسینو تنخواه تعمیر وغیره کول جائز نه دی لهٰذا ما خبر کړی، چیری داسی نه وی چي موږ زکوٰة هم اداء کوو، او د آخرت مواخذه دی هم باقی وی.

جواب: هغه دینی مدارس چي د غریبو طالب علمانو د خوراك وغیره بندوبست کوی هغوی ته په دی تصریح سره زکوٰة ورکول جائز دی چي دا پیسی به غریبو طالب علمانو ته د نقدو یا د خوراك یا کپړو په صورت کی ورکول سی. (۱) د کومی مدرسی په باره کی چي دا اطمینان حاصل وی نو هغه ته به د زکوٰة ورکولو څخه وروسته به ته عندالله بری یی، خو چي د کومی مدرسی په باره کی دامعلوم نه وی چي په دی کی د زکوٰة مدّات په صحیح مصرف کی نه خرڅ کیږی، هغوی ته پیسی ورکولو سره به ته نه بری کیږی هسی خوعام طور سره واقیعي دینی مدرسو کی زکوٰة په صحیح مصرف باندی د لګولو اهتمام کیږی. والله سبحانه اعلم بالصواب

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه ۱۲/ ۱۲/ ۱۳۸۷ھ
الجواب صحیح محمد عاشق الٰهی فتوی نمبر ۱۴۲۹/ ۱۸ الف

(۱) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۱۹۰ (مکتبه رشیدیه کویته) ولونوٰی الزکوٰة بمایدفع المعلم الی الخلیفة ولم یستأجزه ان کان الخلیفة بحال لولم یدفعه یعلم الصبیان ایضاً اجزاه والا فلا. وکذا في فتاوٰی دار العلوم دیوبند ج: ۶ ص: ۲۱۰، ۲۱۲.

اولاد ته د زکوٰة ورکولو حُکم

سوال: د یوسړی لور ده چي واده سوی ده، او د بچو مور ده. خو غریبه ده، که والدین هغه ته زکوٰة ورکړی نو جائز به وی؟

جواب: مور او پلار اولاد ته او اولاد مور او پلار ته زکوٰة نسی ورکولی دغه شان ښځه خاوندته او خاوند ښځی ته زکوٰة نسی ورکولی (۱) د دی څخه علاوه نورو خپلوانو ته زکوٰة ورکولی سی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح (بنده محمد شفیع عفا الله عنه)

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوی نمبر ۲۳۸/ ۱۸ الف)

۱: په بنی هاشمو باندی د زکوٰة مال ولی حرام دی؟
۲: په موجوده زمانه کی د (تالیف قلب) مصرف څه دی؟
۳: د زکوٰة اجتماعی نظام قائمول د حکومت ذمه واری ده.
۴: په فقیر او مسکین کی فرق

۱: **سوال:** په خاندان بنی هاشم باندی د زکوٰة مال ولی حرام دی؟

۲: په موجوده زمانه کی د (تالیف قلب) مصرف څه کیدی سی؟

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۴۲ (ایچ ایم سعید) ولا الی من بینهما ولاد ولو مملوکًا لفقیر او بینهما زوجیة ولو مبانة.... الخ.

۳: آیا د زکوٰة د نظام د قیام ذمه واری د اسلامی حکومت څخه علاوه د بل سړی یا اداری په ذریعه هم کیدی سی؟

۴: په فقیر او مسکین کی څه فرق دی؟ او د مساکینو اطلاق په سورة توبه آیت نمبر ۶۰ کی په کومو خلکو باندی کیږی؟

جواب: د هغوی د شرافت او احترام پیش نظر نبی کریم ﷺ هغوی د زکوٰة اخستلو څخه منع کړی دی. (۱)

۲: که د کوم غریب مسلمان تالیف قلب ضرورت وی نو هغه ته زکوٰة ورکولی سی کافر یا صاحب مسلمان ته د تالیف قلب د پاره زکوٰة ورکول جائز نه دی، تفصیل د پاره معارف القرآن ج: ۴ ص: ۴۲ څخه تر ج: ۴ ص: ۴۰۴ پوری وګوری.

۳: اجتماعی حیثیت سره صحیح نظام زکوٰة د نفاذ ترحده پوری خو ذمه واری د حکومت ده، (۲) خو په هر سړی یا اداری باندی د خپلو وسائلو ترحده پوری په دی سلسله کی سعی ضروری ده.

۴: د فقیر او مسکین په اصل معنٰی کی که څه هم فرق دی د یوه معنٰی ده چي د چاسره هیڅ هم نه وی، د دوهم معنٰی ده چي د چاسره د نصاب څخه کم وی، (۳) خو د زکوٰة په

---

(۱) وفی المشکوٰة المصابیح ج: ۲ ص: ۱۷۱ (طبع قدیمی کتب خانه) قال رسول الله ﷺ ان هذه الصدقات انما اوساخ الناس وانها لا تحل لمحمدؐ ولالال محمد (ﷺ) وفی الطحاوی الصدقة علی نبی هاشم ج: ۱ ص: ۳۵۳ قال ابو جعفر.... فهذه الاثار کلها قدجأت بتحریم الصدقة علی بنی هاشم، ولا نعلم شیأ نسخها ولاعارضها.... الخ. وفی الهدایة ج: ۱ ص: ۲۰۲ (طبع شرکت علمیه ملتان) ولا تدفع الی بنی هاشم لقوله ﷺ: یابنی هاشم! ان الله تعالی حرم علیکم غسالة الناس واوساخهم.
وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۵۰ (ایچ ایم سعید) ولا الی بنی هاشم الامن ابطل النص قرابته، وهم بنولهب.... ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع، وقال الشامی: یعنی سواء فی ذالك کل الا زمان. وفی البحر الرائق ج: ۲ ص ۲۴۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) اطلق الحکم فی بنوهاشم ولم یقیده بزمان ولا بشخص للاشارة الی رد روایة ابی عصمة.... الخ. وکذا فی مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ۱ ص ۲۲۴.

(۲) آیت اَلَّذِیْنَ اِنْ مَّکَّنّٰهُمْ فِی الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّکٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ. آیت نمبر ۴۱ سورة حج پاره ۱۷ کی د اصلی اقتدار او سلطنت د پاره د زکوٰة د نظام مضبوطولو هدایت ذکر سوی دی، د تفصیل د پاره وګوری معارف القرآن ج: ۶ ص: ۲۷۱ (محمد زبیر).

(۳) فقیر هغه دی چی د هغه سره د نصاب څخه کم مال وی او مسکین هغه دی چی د چاسره هیڅ هم نه وی، وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۳۹ (ایچ ایم سعید) مصرف الزکوٰة والعشر..... (هوفقیر وهو من له

حکم کي دواړه برابر دي، د کوم سړي سره چي د هغه د ضرورت اصلیه څخه زیات په قدر د نصاب مال نه وي، هغه ته زکوٰة ورکولی سي.

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۸/۷/۲هـ
(فتوٰی نمبر ۱۳۳۱۰/ ۵۳۹)

د مځکې پیداوار هاریانو ته د زکوٰة په نیت دورکولو حکم او د هغه جائز طریقه

سوال: زید خپله مځکه د کښت د پاره هاریانو ته حواله کړی ده اول هغوی هرکال د پیداوار نیمه حصه راکوله، خو د څو کالو څخه یې راکول بند کړل، زید خپله مځکه نسی حاصلولی، ځکه چي مقدمه او ټوله عدالتی کار روایی کولو څخه وروسته هم د راخلاصولو صورت په نظر نه راځي، آیا زید د دغه پیداوار په قدر هرکال د زکوٰة مال څخه نیت کولو سره منها کولی سی او که نه؟

جواب: که مقصد داوی چي څومره حصه زید ته ورکول کیږی زید دی دانیت اوکړی چي دومره مقدار پیداواری کاشتکارته پخپل زکوٰة کی ورکړل، نو داطریقه صحیح نه ده، د دی سره زکوٰة نه اداء کیږی د دی په ځای داکولی سی چي کاشتکار ته که څه پیسی په طور د زکوٰة ورکړی بیا د هغه څخه خپله حصه د پیداوار وصول کړی، د دی غرض د پاره کاشتکار اول پوهه کولی هم سی چي دا شان کولو سره به ته هم ګنهکار نه یې، او زموږ زکوٰة به هم اداء سی.

وفی ردالمحتار وفی صورتین لایجوز الاولی اداء الدین عن العین کجعل مافی ذمة مدیونه لماله الحاضر.... وحیلة الجواز (ای فیما اذا کان له دین علی معسر واراد ان یجعله زکوٰة من عین عنده) ان یعطی مدیونه الفقیر (زکاته ثم یأخذها عن دینه (شامی بتصرف ج: ۲) ([1])

ادنٰی شی) ای دون نصاب او قدر نصاب غیرنام مستغرق فی الحاجة (و مسکین من لاشیئ له) علی المذهب، او همدارنګه وګوری فتاوٰی عالمګیریه ج: ۱ ص ۱۸۷، او معارف القرآن ج: ۴ ص: ۳۹۴ او فتاوٰی دار العلوم دیوبند ج: ۲ ص: ۱۹۴.

([1]) فتاوٰی شامیه ج: ۲ ص: ۲۷۱ (ایچ ایم سعید) (محمد زبیر حقنوان)

والله سبحانه اعلم
۲۹۰/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوٰی نمبر ۲۷۲۹/ ۲۷و)

د زکوٰة پیسی د مدرسی په تعمیر باندی لګولو د پاره طالبانو ته د تملیک صحیح طریقه

د زکوٰة پیسی د ورکولو په وخت کی د زکوٰة نوم اخستل ضروری نه دی:

سوال: زموږ په کلی کی اوس ویه مدرسه قائمه سوی ده، چي په هغه کی شل طالبان سبق وایی، د مدرسی مهتمم غریب دی چي طالبانو ته سبق ښایی او چونکی اوس لامدرسه د تعمیر (جوړیدو) په حال کی ده، نو د مدرسی د پاره چي کوم خلګ د زکوٰة پیسی ورکوی، نو دا مهتمم صاحب پخپله یا د دار العلوم په طالبانو د زکوٰة د رقم ایجاب او قبول کولو څخه وروسته د دار العلوم د تعمیر په مد کی خرڅ کوی، نو دا شان د زکوٰة پیسی ایجاب او قبول کول او د دار العلوم په تعمیر باندی خرڅ کول د شریعت د مخ څخه جائز دی او که نه؟

۲: **سوال:** د زکوٰة د پیسو ورکولو په وخت ورکوونکی ته دا وئیل ضروری دی چي دا د زکوٰة پیسی دی یا ورته وئیل ضروری نه دی، وضاحت اوکړی؟

جواب: که د زکوٰة پیسی د زکوٰة مستحقو طالبانو ته داشان ورکول کیږی چي هغوی د دغه پیسو مکمل مالك او مختار ګنی او بیا په خوشحالی د څه د باو څخه بغیر هغه پیسی یا د هغه څه حصه مدرسی ته د چندی په طور ورکوی نو دا پیسی بیا په جنده ډ تعمیر کی خرڅ کول جائز دی، (۱) خو که محض بناوتی حیله کول کیږی، یایی د دباو د وجی ورکوی نو داسی کول هیڅکله هم جائز نه دی، او مهتمم صاحب مستحق ګڼلو سره ورکړی وی، نو هغه پسی که وغواړی نو مدرسه کی یی داخلولی سی، خو کومی پیسی چي د مدرسی په نوم یی د زکوٰة په طور ورکړی وی، د هغه مالك خپل خان جوړول او مدرسه کی داخلول صحیح نه دی.

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۷۱ (طبع سعید) وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد.... الخ. همدارنګه د تفصیل د پاره وګوری امداد المفتیین ص: ۲۲۴ سوال نمبر ۳۲۵.

۲. **جواب**: نه خو ورته وئیل ضروري دي، د شدیی په نوم سره یې هم ورکولی سي او د څه وئیلو څخه بغیر یې هم ورکولی سي په دې شرط چي د ورکولو په وخت یې د زکوة نیت وي. (۱)

والله سبحانه اعلم
۸/ ۱/ ۱۴۱۲ھ
(فتوی نمبر ۷۵/ ۵۸)

مقروض ته د زکوة ورکولو حکم او ایا قرض په زکوة کی کټ کولی سی؟

سوال: د راولپنډی مین مارکیټ کی د یوصاحب سره موږ کاروبار کوو، د لکونو روپو کارو بار په لین دین کی کړی، داصاحب چي کافی مالداره او د جانداد مالك وو، په هغه باندی زوال رالی، هرڅه یی ختم سول، کارو بار یی تباه سوو جانیداد یی خرخ کی، د خلکو قرپی اداء کړی، هغه ساټ باټ ختم سو، اوس صورت حال دادی چي داصاحب د چاسره ملازمت کوی او ډیر په مشکله سره وخت تیروی، محترم مفتی صاحب! زه ستاسو څخه دا معلومول غوارم چي د همدی سړی موږ ته درو شپیته زره ۶۳۰۰۰ روپی راکول دی، او هغه د دی قابل نه دی، چي زموږ دغه قرض چي د هغه په ذمه برقرار ده، اداء سی، آیا داسی کیدلی سی چي موږ د زکوة په صورت کی دا پیسی د هغه د ذمی څخه کټ کړو آیا په داسی صورتحال کی به زموږ دذمی څخه زکوة اداء سی؟ او د هغه صاحب قرض به هم اداء سی؟ که اوسی نو زموږ د دواړو پارټو به فائده وی، ستاسو د فتوی په شدت سره انتظار دی چي د هغه د پاره د زړه څخه شکر گذاره یم. (طلعت محمود راولپنډی)

جواب: عزیز او گرانه وروره!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

که د هغه سړی قرضه دومره ده چي که هغه قرض اداء کړی نو د هغه سره دوینځوس نیمی تولې سپینو زرو قیمت روپی یا زیور یا د ضرورت څخه زیات سامان د هغه سره

---

(۱) وفی الدر المختار ج ۲ ص ۲۶۸ (طبع سعید) وشرط صحة ادائها نية مقارنة له (ای للاداء) وفی الشامیة (قوله نیة) اشار الی انه لا اعتبار للتسمیة فلو سماها هبة اوقرضا تجزیه فی الاصح (محمد زبیر حقنواز)

پاته نسی نو تاسو هغوی ته زکوٰة ورکولی سی (۱) لیکن قرض صرف کتبِ کول صحیح نه دی، د دی طریقه داده: چي تاسو هغوی ته پیسی ورکړی. بیا د هغه څخه د خپل قرض مطالبه اوکړی چي اوس ستاسره دومره پیسی راغلی دی هغه قرض اداء کړه (۲) که پخپله داسی نسی کولی نو د بل چاپه ذریعه پیسی ورکړه او قرض تری پخپله وصول کړه. والسلام.

والله اعلم

۲۰/ ۴/ ۱۴۱۵ھ

(۱) سره حواله وګوری ص حاشیه نمبر ۔

(۲) فتوی د حضرت والا د اسی مرکښه د موخوالي خط سره ... کی ورکړله ... [illegible]

كتابُ الصَّوم

د روژې مسائل

فصل فی رؤیة الهلال

د رمضان د میاشتې د لیدلو متعلق د مسائلو بیان

د حسابونو په بنیاد د قمري میاشتو تعین کول څنګه دي؟

سوال: یوضروري علمي سوال چې ستاسو د خصوصي توجه مستحق دی، زید وایي چې په عرب ملکونو کې د میاشتې لیدل نظري او بصري ضروري نه ګڼي بلکې د علم هیئت او نجوم په ذریعه سره کومه چې د لمر او سپوږمۍ قران کیږي، یعنی د آسمان په یوه درجه باندې د لمر او سپوږمۍ اجتماع کیږي، هم په هغه ورځ په دې شرط چې قران د غرمې څخه مخکې وي، د سپوږمۍ اولنۍ شمیرل کیږي، زید دابیان څو واره کړی دی، که ضروري خیال اوکړی نو تاسوبه هم د دې تحقیق اوکړی.

مثلاً: راروانه میاشت یعنی د محرم میاشت د انګریزي تاریخ ۱۰/ ۱۱/ نومبر د غرمې څخه مخکې د لمر او سپوږمۍ قران دی، لذا مخکې ذی الحجه د ۱۳۹۷ھ شماریږي حالانکې د روئیت قانون دادی چې د شمس او قمر اجتماع څخه کم ترکمه شل ګهینټې بعد په صورت هلال شفق غربي باندې په نظر راځي، ځکه چې په دغه وخت کې هغه د لمر څخه دولس درجې لرې مخکې وتلې وي او د شعاع د لاندې څخه کیدلو په سبب په نظر راځي، د دې څخه مخکې هغه د لمر د شغلو لاندې وي او د هغه په نظر باندې راتلل ممکن نه وي، که د ګرهن شمسي وخت هم د لمر د اجتماع وي په داسې وخت کې په مخکه باندې د لمر ا؛ روښاوي په دې وجه چې د لمر مخ ته سپوږمۍ راځي، نو مخکې والاوو ته نه معلومیږي، او مونږ هغه ډوبه سوې وینو، چې علم هیئت کې دې ته نوې میاشت وایي، یعنی د دې څخه وروسته سپوږمۍ د لمر څخه مخکې وتل او لوی کیدل شروع کیږي، تردې چې د ګرهن وخت څخه کم او زیات ۲۴ ګهنټې وروسته هلال په نظر راځي، او همدې ته روئیت هلال وایي، اوس سوال دادی چې کله په عرب ملکونو کې د روئیت هلال په ځای نوې میاشت د علم هیئت د مخه بنیاد ګرځولی ده، نو ایا د دې شرعاً څه ګنجایش سته؟

جواب: د سعودي عرب او مصر په باره کې مونږ ته په تحقیق سره معلوم دي چې هلته په حساباتو باندې مدار نسته، بلکې د هلال په روئیت باندې دی، او همدا طریقه شرعاً درسته ده، د حساباتو په بنیاد باندې د قمري میاشتو تعین شرعاً درست نه دی، د دې

تفصیل : مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره به رسائل (رؤیت هلال) کی درج دی هغه وګوری.

والله سبحانه اعلم
۱/ ۱۰/ ۱۳۹۹هـ
(فتوی نمبر ۱۲۸۸/ ۳۰ د)

د مستندو علماوو (رویت هلال) (کمیټی) که د شاهدانو په بنیاد باندی فیصله اوکړی نو عوامو ته په هغه عمل کول لازم دی

سوال: په کویټ کی د رویت هلال اعلان د حکومت د اړخه کیږی او د هغه د پاره حکومت یوه کمیټی تشکیل کړی ده، په نورو ورځو کی د هغه د کار کردګی سره زمونږ د عوامو څه خاص تعلق نه وی، خو د رمضان او شوال د پاره د هغوی د اعلان انتظار وی بنده ته دری رمضانه په کویټ کی د تیرولو موقع ملاو سوه او بعضی ملګری د ډیرو کلونو څخه په کویټ کی دی، خپله دری کلنه تجربه او د نورو ملګرو د څو کلو مشاهده داده، چي په کویټ کی هم چي کله رمضان المبارک د ډیرشو ورځو نه دی سوی او هرکال د یوکم دیرشو وی، تیرکال نه هغه بل کال یعنی ۱۳۹۵هـ د سپار لمانځه څخه وروسته یوکم دیرشم باندی رمضان المبارک ته په مشرق کی میاشت اولیدل سوه چي د کورونو د چتونو د پاسه وه او د محتاط اندازی مطابق د سپوږمی طلوع د لمر د طلوع څخه ۱/ ۴ ګنټه مخکی وه او د هر چا همداګمان وو چي داوار به دیرش روژی پوره سی او تقویم کی هم دیرشم رمضان څخه وروسته د شوال د میاشتی غروب د لمر څخه شپږ منټه وروسته دی. خو د ماخستن د لمونځ څخه لږ وخت وروسته د حکومت د اړخه اعلان اوسو چي میاشت اولیدل سوه او په (T.V) تلویزون باندی د څو دوستانو شکلونه یی هم اوښوول چي دی خلګو میاشت لیدلی ده مطلع به دغه ورځ صفاوه. او د کوشش باوجود څخه خو په هغه ورځ چاته میاشت په نظر راغله او نه بله ورځ په نظر راغله

تیرکال د رمضان په اخری ورځو کی اعلان اوسو چي د شوال میاشت به د کویټ په فضا باندی به په نظر نه راځی. ځکه چي د هغه غروب د لمر د غروب څخه څو منټه مخکی دی. اول شوال ته به هم میاشت واضحه نه وی. په وروسی ورځ به میاشت صفا ښکاره سی. رمضان المبارک د ۲۹، ورځو سو

د دی کال په تقویم کی خو روژی د دیرش ورځو دی، خو د میاشتی غروب د لمر د غروب څخه دری منټه مخکی دی، یعنی د میاشتی ګواهی به بیاهم نه وی. او عین ممکن دی، چې د تیرو روایاتو قائم ساتلو سره / ۲۹ رمضان باندی د شوال د میاشتی اعلان اوسی، پورته ذکرسوی کوائف په نظر کی ساتلو سره په شرعی نقطه نظر د مخه د اختر څه حکم دی؟ تیرکال نه هغه بل کار یعنی ۱۳۹۵ھ کی څه خلکو د حکومت په اعلان باندی اختر اونکړو، او د هغوی اسندلال داوو چې کله په مشرق کی میاشت سهار وخت کی دومره لوړه وی، نو دا ممکن نه دی چې تر ماښامه لمر د سپوږمی څخه مخکی څخه مخکی وځی، او کله چې مطلع صفاوه، نو په دی سهار کی یو چانه چاته په نظر راتلل پکاروو، د دی پرخلاف د اکثرو دوستانو رایه داوه، چې اختر خو د حکومت په اعلان باندی عوامو سره یوځای پکار وو، او خپل د یودی نیمی انچې جومات بیل جوړول نه دی پکار، د دی اختلاف رایی په وجه ماحول کی ډیر تریخوالی او ګړبړ وو، تاسو امر او فرمایاست چې څه حکم دی؟

تنقیح: د لاندینی سوالونو جواب د استفتاء سره را اولیږه نو د دی مسئلی جواب به در کول سی.

۱: آیا د رویت هلال کمیټی کی علماء شامل دی؟ یا محض د انتظامیی کسان وی؟

۲: د کمیټی طریقه کار څه دی؟ یعنی هغوی د شهادتونو په بنیاد فیصله کوی، یا د تقویم په حساب سره؟

۳: په ۱۳۸۵ھ کی چې د رمضان اعلان اوسو، هغه د څو شاهدانو په بنیاد باندی اوسو یا په تی وی باندی د څومره کسانو شاهدی اوښووله؟

۴: د کویټ د عامو اوسیدونکو فقهی مسلك څه دی؟

د مستفتی څخه د تنقیح جواب:

۱: رویت هلال کمیټی په پنځو کسانو باندی مشتمل ده چې په هغه کی یو عالم دی، چې مستند قاضی دی، د کمیټی سربراه د انتظامیی سره متعلق دی.

۲: د کمیټی فیصله په شاهدانو باندی کیږی، د رمضان د میاشتی د پاره په یو ګواه باندی فیصله کیږی، او د شوال د میاشتی د پاره په دوو شاهدانو باندی، مطلع که خړه وی او که صفاوی، که په سعودی عربیه کی د شوال د میاشتی اعلان اوسی نو کویټ کی هم بغیر د شاهدانو څخه د اختر اعلان کول کیږی.

۳: د مخکی حصی جواب نمبر ۲ کی دی او د دوهمی حصی جواب می په دی وخت کی معلوم نه سو.

۴: د کویت عام اوسیدونکی مالکی او حنبلی مسلك باندی دی.

جواب: کله چي د هلال کمیتی په مستندو علماوو باندی مشتمله ده او د هغوی د شاهدانو په بنیاد باندی فیصله وی نه دا چي د حساباتو په بنیاد باندی، نو بیا عوامو ته د دی فیصلی مطابق عمل کول پکار دی او په زیات جنجال سره انتشار پیداکول مناسب نه دی، که چیری د کمیتی په فیصله کی څه شبهه پیښه سی نو مقامی علماوو ته یا د کمیتی علماوو ته رجوع کول پکار دی، مثلاً د مطلع صفا کیدلو په صورت کی د جم غفیرشهادت پکار وو، (۱) د دی خبری طرف ته دی کمیتی متوجه سی، لری اوسیدونکی علماء صحیح اندازه نسی لګولی نو ځکه مقامی علماوو ته رجوع کول پکار دی که څه هم هغه د حنفی مسلك نه وی.

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۲۱۹/ ۲۸ ب

د وریځی د وجی که سپوږمی په نظر رانسی نو څه حکم دی؟

سوال: د برما په ملك کی د برسات او وریځ د وجی میاشت په نظر نه راځی، نو آیا څلور سره میاشتی د دیرشو، دیرشو شمار سی، د برما په حساب کی دریم تاریخ ته د میاشت لیدلو (د میاشتی ۲۹ تاریخ د حکم) لګولی سی، هرکله چي مطع صفا نه وی

جواب: شریعت د میاشتو دار مدار په روئیت باندی اینبی دی: لقوله ﷺ: صوموا لرؤیته وافطروا الرویته فان غم علیکم فاکملوا العدة ثلاثین. (۲) لهٰذا که د وریځی د وجی میاشت په نظر رانسی نو دیرش ورځی پوره کول پکار دی، (۳) د حسابونو په

---

(۱) کذا فی رد المختار کتاب الصوم ج: ۲ ص: ۳۸۷، ۳۸۸

(۲) وفی سنن النسائی ص ۳۰۱ (قدیمی کتب خانه) کتاب الصوم اکمال الشعبان ثلاثین اذاکان غیم، عن ابن عباس ... قال قال رسول الله ﷺ صوموا لرؤیته وافطروا لرؤیته فان غم علیکم فاکملوا العدة ثلاثین ... د دی معنی حدیث وګوری صحیح بخاری کتاب الصوم ج ۱ ص ۲۵۵ ۲۵۲ طبع قدیمی کتب خانه.

ذریعه یا د برما میاشتو اندازه کولو سره روژه نیول یا افطار کول قطعاً جائز نه دي. (۱)
د دې مسئلې مکمل تفصیل د حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب په رساله (رؤیت هلال) کې موجود دی.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۲/۲۳هـ
(فتوی نمبر ۲۸۲۲/۲۷و)

د دوو ښځو د اړخه د رویت هلال د شهادت حُکم

سوال: د رمضان المبارك هلال څه مشتبه سوه، د دې صراحت اوکړې چې د جمعې په شپه دوو لمونځ ګذارو ښځو میاشت اولیدله، او نورو ته یې هم اوښووله خو نور مطمئن نه سول، ماسوا د دوو ښځو، چې په هغه باندې څوکسانو روژه اونیوله. باقي منتظروو، بیا په جمعه یو معتمد لمونځ ګذاره شاهدی ورکړله چې ما د سړك په غاړه د ښو ربیلو په وخت میاشت لیدلی وه، معتمد لمونځ ګذار کلی ته رالل او تراویح یې هم اوکړې او روژه یې هم اونیوله، بیا د ورځې خلګو په اوبو کې اولیدله، ټولو ته په نظر راله، اوس به د دې ورځې قضاء وی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کې که مطلع بالکل صفاده، نو بیا خو صرف د دوو ښځو شاهدی کافی نه ده او رمضان د دې سره نسی ثابت کیدلی، او په بله ورځ میاشت لیدل معتبر نه دی، خو که مطلع صفانه وه، نو د دغه د وو ښځو د خبر په اوریدلو سره په کلیوالو باندې روژه نیول ضروری وو، اوس چې کومو خلګو روژه نه ده نیولی هغوی دې د دې قضاء اوکړي. کمافی العالمگیریه:

ان کان بالسماء علة فشهادة الواحد على هلال رمضان مقبولة اذاكان عدلا مسلما، عاقلاً، بالغًا، حرًا، كان او عبدا ذكرا كان او انثى (وفيه ايضاً) اما فى السواد اذا رأى

---

(۱) وفی التاتار خانية كتاب الصوم قبيل الفصل الثالث ج: ۲ ص ۳۵۷ (طبع ادارة القرآن كراچی) يجب صوم رمضان برؤية الهلال او باستكمال شعبان ثلاثين ولايجوز تقليد المنجم فی حسابه لافی الصوم ولافی الافطار.
وفی البدائع كتاب الصوم ج: ۲ ص: ۸۰ فان كانت السماء مصحية يعرف برؤية الهلال وان كانت متغيمة يعرف باكمال الشعبان ثلاثين يومًا لقول النبی ﷺ: صوموا لرويته وافطروا لرويته. فان غم عليكم فاكملوا شعبان ثلاثين يوما ثم صوموا.

احدهم هلال رمضان يشهد في مسجد قريته وعلى الناس ان يصوموا ... اذا لم يكن هناك حاكم يشهد عنده. (عالمگيريه) [۱]

والله سبحانه اعلم

۱۱/ ۱/ ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر ۲۵/ ۲۸ الف)

د پاکستان د رويت هلال کميټۍ طريقه کار په باره کې د يوڅو سوالونو جوابونه

سوال: په تيرو څو ورځو کې په مسائل جديده باندې د غور او خوض د پاره زموږ په صوبه گجرات (انډيا) د مشاهير اهل علم او ارباب فتوی يوميټنگ د حضرت مفتي محمود الحسن گنگوهي مدظلهم (صدر مفتي مظاهر العلوم سهارنپوري) د صدارت لاندې منعقد سوی وو، چې په هغه کې منجمله د نورو امورو سره د رويت هلال مسئله هم د بحث لاندې راله، د بحث په دوران کې د پاکستان رويت هلال کميټۍ د شرعي حيثيت معلومولو د پاره د دې امورو معلوميدل ضروري دي، چې د دې افراد څوك او کوم قسم افراد دي؟ د شرعي ثبوت ورکولو طريقه کار څه دی؟ په ريډيو باندې اعلان څوا، او څنگه يې کوي، وغيره تفصيلاتو علم ضروري دی، د دې څخه وروسته د پاکستان د رويت هلال کميټۍ د اعلان څخه د استفادې په مسئلې باندې سوچ کيدلی سي.

لهذا د جناب والا څخه عرض دی چې د پاکستان د رويت هلال کميټۍ متعلق په لاندې ډول تفصيلات که ستاسو په علم کې به وي او که نه وي، خو برائې کرم د تکليف برداشت کولو سره د چا څخه معلومات حاصل کړې او موږ خبر کړې چې په هندوستان کې د پاکستان د رويت هلال کميټۍ د اعلان څخه د استفادې کولو موقعه شرعي نقطه نظر سره په لاس راسي.

۱: د پاکستان د رويت هلال کميټۍ په کومو علماوو، د اعيانو او د امت په صالح او متدين افرادو باندې مشتمل ده؟ او د کميټۍ صدر څوك دی؟

۲: ايا د ثبوت هلال ټول شرعي اصول او ضوابط کميټۍ ملحوظ ساتي.

---

[۱] فتاوی عالمگيريه ج: ۱ ص: ۱۹۷ (طبع مکتبه رشيديه کوېټه).

۳: ایا د کمیټی د رویت د شرعي ثبوت د ملاویدو څخه وروسته پخپله پوره ذمه داری سره په ریډیو باندی اعلان کوی
۴: اعلان کوونکی د کمیټی صدر دی او که سکرټری دی؟
۵: ایا د دی خبری څخه خلک مخکی خبر وی چي اعلان به فلانی فلانی صاحب کوی
۶: د رویت هلال کمیټی فیصلی کی د محکمه موسمیات د حساب کتاب څه دخل سته او که نه؟ ځکه چي د صدر ایوب خان په دور حکومت کی د رؤیت اعلان اختیار د علمائی کرامو څخه اخستل سوی وو، او محکمه موسمیاتو ته حواله سوی وو. چي شرعًا نه صحیح کیدلو په وجه د پاکستان ذمه وارو علماوو په دی اعتراض وکی او ملته دوه اخترونه وسول، یوسرکاری او یو عوامی. د دی څخه وروسته شاید چي څه اصلاح سوی وی، اوس څه صورتحال دی؟

ملصح الدین
دار الافتاء اصلاح المسلمین مانډوی
گجرات، هندوستان

جواب: مکرمی او محترمی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط د رؤیت هلال د کمیټی په سلسله کی د دی څخه مخکی هم احقر ته ملاو سوی وو او احقر په هغه وخت کی د هغه مفصل جواب هم درلیږلی وو، افسوس دی چي هغه جواب تاسو ته ملاو نسو.

به هرحال د سوالونو مختصر جوابونه دوباره عرض کوم.

۱: د پاکستان د رویت هلال کمیټی د دی ځای مختلف مکاتب فکر علماوو باندی مشتمله ده، چي په هغه کی د دیوبندیان، بریلیان، اهل حدیث او شیعیه حضرات شامل دی، د دی مخکی چیرمین مولانا احتشام الحق تهانوی وو، د شغوی څخه وروسته دوه بریلیان علماء چیرمینان سول. اوس هم یو بریلوی عالم د دی چیرمین دی. تراوسه پوری د کمیټی ټولی فیصلی د ارکانو په اتفاق سره کیږی

۲: ماته د کمیټی چیرمین وونیل چي د رؤیت هلال د کمیټی طریقه کار په بنیادی ضوابطو باندی هغه دی کوم چي حضرت مفتی محمد شفیع صاحب حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب، حضرت مولانا سید یوسف بنوری صاحب مضبوط کړی دی او د طریقه کار بنکاره دی چي د شرعی اصولو او ضوابطو مطابق وه

که چیرې په یوه معامله کې لږ شان فرق سوی دی، او هغه داچې د مذکوره حضراتو په بیان کې سوی طریقه کار کې دا درج وو، چې که کومه ذیلی رؤیت هلال کمیټی پخپل ښار کې د رویت یا د هغه د شرعی شهادت په وجه باندې فیصله اوکړې، نو داسې ذیلی کمیټی ته د پوره ملك د فیصلې ولایت دی ورکول سی، او اعلان دې هم د هغوی په اواز کې نسر سی، خو اوس عمل په دې کیږي چې مرکزی رؤیت هلال کمیټی د ذیلی کمیټی د فیصلی خبر په ټیلیفون باندې حاصلوي او د هغه د فیصلی ذکر کولو سره پخپله اعلان کوي.

ما یووار د کمیټی چیرمین ته ونیلی وو، چې هغه دې په ټیلیفون باندې د خبر د اخستلو په وخت کم ترکمه دا احتیاط ضرور کوي چې دا خبره د استفاضی ترحده اورسیږي، په دې باندې هغوی د اتفاق اظهار اوکړی.

۳: کمیټی د مذکوره طریقه کار مطابق ثبوت ملاویدلو باندې پخپله په ریډیو اعلان کوي.

۴: دا اعلان د کمیټی د چیرمین په آواز کې براه راست د کمیټی د اجلاس د ځای څخه نشر کول کیږي.

۵: هوجیا دا خبره ټولوته معلومه ده او اخباراتو کې هم راغلی چې اعلان به د کمیټی چیرمین کوي.

۶: د کمیټی په فیصلی کې د موسمیاتو حساب کتاب ته هیڅ دخل نسته. والسلام.

احقر محمد تقی عثمانی

۱۴۰۳/۸/۱۰ھ

(فتوی نمبر ۱۴۷۳/ ۳۴ د)

د رویت هلال په سلسله کې د مستندو علماوو د ارخه د شرعی شهادت مطابق سوی فیصلی باندې عمل کول پکار دی

سوال: سږکال په کوشنی اختر کی پیښور ډیویژن کې په ډیرو تحصیلونو کې په اول جنوری سنه ۱۹۲۸ کوشنی اختر اوسو، او د پیښور ډیویژن څخه علاوه پوره مشرقی او مغربی پاکستان کې په دوهم جنوری سنه ۱۹۲۸ باندې اختر اوسو، اول جنوری سنه ۱۹۲۸ھ د ورځی لس بجی موږ د خپل اهل وعیال سره روژه وه چونکې زموږ په کلي کې هم په دغه ورځ یعنی اول جنوری باندې د اختر کولو فیصله سوې وه

نو موږ هم په هغه ورځ اختر اوکي، با وجود د دې چې دلته پېښور، نوښار او مردان ښارونو کې د نيم څخه زياتو خلګو اول جنورۍ اختر اونه کې موږ ته د خپلو کليوالو سره اختر کول پکار وو، او که د ښار والاوو سره چې هغوي دوهم جنوري باندې اختر کړې وو؟

جواب: ستاسو په کلي کې که مستند عالم دين د مياشت شاهدې اخستې وې او يکم جنورۍ ته يې د اختر کولو فيصله کړې وې نو تايکم جنورۍ باندې اختر کولو سره صحيح کار کړې دی، خو که د مياشت ليدلو څه صحيح شاهد ستاسو په کلي کې پيش نه سو محض د عامو خلګو په فيصله کولو باندې اختر نه کيږي، تاته د يوې روژې قضاء راګرځول پکار دی.

۲: **سوال:** همداشان په عيد الاضحیٰ کې هم صرف د چارسدې په تحصيل کې نهم مارچ باندې عيد الاضحیٰ اوسو، په دې حساب سره چې دلته ۲۸/ ۲/ ۱۹۶۸ء کې د مياشت ليدلو شاهدې ورکول سوې وه، د دې تحصيل څخه علاوه پوره پېښور ډويژن کې چيرې هم په ۹/ ۳/ ۱۹۶۸ باندې اختر نه دی سوی، اوس هم زموږ کلي والاوو ۹/ ۳/ ۱۹۶۸ء باندې اختر اوکي، لهٰذا موږ د هغوي ملګرتيا اوکړله، څکه چې د کليوالو ملګرتيا ضروري وه، دا موږ صحيح اوکړل او که غلط؟

جواب: که واقعًا په چارسده کې د رويت هلال د شهادت په بنياد باندې ۹ مارچ ته د عيد الاضحیٰ اعلان وسو، او تاسو ته د دې اعلان قابل اعتماد اطلاق راورسيدله نو ستاسو نهم مارچ باندې اختر کول صحيح سول، او آينده د پاره داخبره ياد ساته! چې رويت هلال يوه خالص ديني معامله ده او د دې د شهادت په شريعت کې يو خاص ضابطه ده، چونکې عام خلګ د دې ضابطې څخه واقف نه دي لهٰذا تاسو ته نژدې چې کوم مستند علماء د شهادت د ضابطې څخه واقف وي، هميشه هغوي ته رجوع اوکړې، او صحيح صورة حال معلوم کړې.

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

الجواب الصحيح (بنده محمد شفيع عفا الله عنه ۲۳/ ۱/ ۱۳۸۸ھ

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۱/ ۱۳۸۸ھ

(فتوىٰ نمبر ۱۹/۱۵۰ الف)

فصل فی مسائل المتعلقه بالصوم

د روژې متعلق د مختلفو مسائلو بیان

په سفر کې به حضور ﷺ او صحابه کرامو ﷺ روژه نیوله او که نه؟

سوال: مولانا مودودی صاحب په تفهیم القرآن حصه اول ص ۱۴۲ باندی لیکلی دی چې نبی کریم ﷺ کله په سفر کی روژه نیولی ده او کله یی نه ده نیولی ایا دا تفسیر صحیح دی؟

۲: صحابه کرامو ﷺ د حضور ﷺ سره په جنګونو کی پاته سوی دی ایا صحابه کرامو ﷺ به د جنګ په دوران کی روژه نیوله؟ څنګه چې مولانا مودودی صاحب په ص ۱۴۲ باندی وئیلی دی: چې داسی صحابه کرام د نبی کریم ﷺ سره وو، چې چابه روژه نیوله او چابه نه نیوله د جنګ په دوران کی ایا داصحیح دی؟

جواب: دا بالکل درست دی چې نبی کریم ﷺ په سفر کی کله روژه نیولی ده او کله یی افطار کړی دی، (۱) او مسافر د پاره دواړې طریقې جائز دی، (۲) او که د غیر معمولی مشقت بیره نه وی نو روژه ساتل افضل دی، (۳) لقوله تعالٰی: وَاَنْ تَصُوْمُوْا خَيْرٌلَّكُمْ (۴).

د صحابه کرامو ﷺ اجمعین په باره کی هم دا صحیح دی، چې د سفر په حالت کی به بعضو صحابه کرامو ﷺ روژه نیوله او بعضو به افطار کوی. (۵)

---

(۱) وفی الصحیح للامام مسلم باب جواز الصوم والفطر فی شهر رمضان للمسافر ج: ۱ ص: ۳۵۲ (طبع قدیمی کتب خانه) عن ابن عباس ﷺ قال: سافر رسول الله ﷺ فی رمضان فصام حتی یبلغ عسفان ثم دعاء باناء فیه شراب فشربه نهاراً لیراه الناس ثم افطر حتی دخل المکة قال ابن عباس ﷺ: فصام رسول الله ﷺ وافطر من شاء صام ومن شاء افطر، وفی مجموع الزوائد للهیثمی ج: ۳ ص: ۱۵۸، ۱۵۹ ان رسول الله ﷺ کان یصوم فی السفر ویفطر.... الخ. (قال الهیثمی) رواه احمد وابویعلی والبزار بنحوه ورجال احمد الصحیح.

(۲)...

(۳) د مذکوره حدیث څخه علاوه مزید حواله جات د راتلونکی فتوٰی په حاشیه کی ملاحظه کړی.

(۴) سورة البقره: ۱۸۴.

(۵) وفی جامع الترمذی ج: ۱ ص: ۸۹ (طبع فاروقی کتب خانه) عن ابی سعید قال: کنا نسافر مع رسول الله ﷺ فی شهر رمضان فما یعاب علی الصائم صومه ولا علی المفطر فطره... الخ. وجاء فی

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۲/۲۲هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۸۳۹/ ۲۷ و)

په سفر کی د روژې نیولو حکم

سوال: که څوك په سفر باندی دی یابیمار دی آیا هغه سړی روژه پرېښوولی سی او که نه؟

جواب: په سفر کی روژه پرېښوول جائز دی خو که د غیر معمولی مشقت خطره نه وی نو روژه نیول افضله ده. (۱)
په بیماری کی د روژې پرېښوولو د پاره شرط دادی چي کوم ماهره او دیانتداره معالج ډا ووایی چي په دی حالت کی روژه نیولو سره د تکلیف زیاتیدلو یا داوږدیدلو خطره ده نو روژه پرېښوولی سی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱/۱۴هـ
(فتوىٰ نمبر ۱۲۰۱/ ۳۰ ج)

حديث باب ماجاء فى كراهية الصوم فى السفر ج: ۱ ص: ۸۹ (قبل الحديث السابق) فافطر بعضهم وصام بعضهم.
(۱) وفى مشكوة المصابيح ج: ۱ ص: ۱۷۷ (طبع قديمى كتب خانه عن عائشة قالت: ان حمزة بن عمرو الاسلمى قال للنبى ﷺ اصوم فى السفر؟ وكان كثير الصيام فقال: ان شئتَ فصم وان شئتَ فافطر متفق عليه. وكذافى جامع الترمذى ج: ۱ ص ۱۵۳. او همداشان د تفصيل د پاره وګورى عمدة القارى: باب الصوم بالسفر والافطار ج: ۱۱ ص: ۴۳. وفى الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۲۳، ۴۲۱ لمسافر سفرا شرعيًا ولو بمعصية..... الفطر .... ويندب لمسافر الصوم (لاية) وان تصوموا خيرلكم. والخير بمعنا البر. لا افعل تفضيل ان لم يضره فان شق عليه.. . فالفطر افضل وفى الشامية قوله: ان لم يضره اى بماليس فيه خوف هلاك والا وجب الفطر.... الخ.
(۲) وفى الدر المختار ج. ۲ ص. ۴۲۲ فضل فى العوارض المبيحة لعدم الصوم.... او مريض خاف الزيادة لمرضه وصحيح خاف المرض الخ وفى الهندية ج: ۱ ص ۲۰۷ وان خاف زيادة العلة وامتداده فكذالك عندنا الخ

قصدًا تر څوکالو پورې د روژې نه نیولو په صورت کې د ټولې مودې قضاء لازمه ده

سوال: زما ترور (خاله) چي د هغه عمر په دې وخت کې د شپېتو کالو خوار شان اول به یې د صحت د خرابتیا د وجې د رمضان روژې نسوې نیولې تردې چي هغې به روژو باندې د پابندۍ څخه د بچ کیدلو عادت جوړ سو، اوس تقریبًا د څلوېښتو کالو څخه هغې دافرض اداء نکړل او نه یې کفاره اداء کړې ده، ځکه چي توفیق ورته نه وو، بیا چي توفیق اوسو، نو د دې خیال یې نه وو، اوس هغې ته د دې احساس کیږي او کفاره اداء کول غواړي نو په کوم حساب سره یې اداء کړي؟ چي د خدای ﷻ د عذاب څخه بچ سي.

جواب: ستا ترور صاحبې ته پکار دي چي هغه دې اول د پرېښوول سوو روژو درست حساب ولګوي او په خپله وصیتنامه کې دې اولیکي: چي زما څخه دومره روژې پاته سوې دي که زه د دې د اداء کولو څخه بغیر مړه سوم نو د هغه فدیه دې اداء سي، (۱) د دې څخه وروسته په هغه باندې فرض دي، چي د پرېښوول سو روژو قضاء راګرځول شروع کړي، او د څومره روژو چي قضاء کولی سي هغه دې اداء کړي. (۲) او څومره روژې چي نیسي د هغه حساب دې هم په وصیت نامې کې درج کړي) او کله چي د عمر د زیاتوالي او کمزوري والي او بیمارۍ په وجه روژه نیول د هغه د پاره ممکن پاته نسي نو چي څومره روژې د هغه پاته وي د هغه فدیه دې پخپله ورکړي (۳) او فدیه دې په دې

(۱)...

(۲) فی جامع الفصولین کتاب الصوم ج: ۲ ص: ۲۳۱ (ناشر اسلامی کتبخانه بنوری ټاون) ولوافطر المریض یقضی بلافدیة ولومات قبل البرء لاشيئ علیه اذا لم یدرك عدة من ایام اخر. وعلیه ان یوصی بفدیة مکان لکل یوم نصف صاع من بر یجوز فیها ما یجوز فی صدقة الفطر. وفی الهندیة الباب الخامس فی الاعذار التی تبیح الافطار ج: ۱ ص: ۲۰۷ قال برئ المریض او قدم المسافر وادرك من الوقت بقدر مافاته فلیزمه قضاء جمیع ما ادرك. فان لم یصم حتی ادرکه الموت فعلیه ان یوصی بالفدیة وکذا فی در المختار ج: ۲ ص: ۴۲۴ والبحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۸۳ (فصل فی العوارض، طبع مکتبه رشیده کویته)

(۳) وفی الهندیة الباب الخامس ج: ۱ ص: ۲۰۷ فالشیخ الفانی الذی لایقدر علی الصیام یفطر ویطعم لکل یوم مسکینا کما یطعم بالکفارة. وفی الدر المختار ج. ۲ ص: ۴۲۷ (طبع سعید) وللشیخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ویفدی وجوبًا الخ

حساب سره اداء کړي، چې د هرې روژې په بدله کې دې په [illegible] دوه [illegible] چې کې شي دې کوم فقير ته ورکړي، يا دې د هغه قيمت اداء کړي.(۱) [illegible] که قوت پرځای سي نو دوباره دې د قضاء روژې نيول شروع کړي. واضحه دې وي چې د فديې اداء کول په صرف په هغه وخت کې کافي وي چې کله د روژې نيولو طاقت بالکل نه وي ورنه خپله روژه نيول ضروري دي.

والله سبحانه اعلم
۲۹. ۸. ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۲۸/۸۹۴ ج)

د روژې او ظهار د کفارې تفصيل

سوال: د قرآن مجيد د حکم مطابق د کفارې اداء کول په صورت د خوراک کولو په (۲۰) مسکينانو باندې، آيا د خوراک معيار د صاحب کفارې د نجي متوسط معيار دي؟

۲: د دار العلوم په طالبانو کې (۲۰) طالبانو ته يو وخت داشان خوراک که هغوی مستحق وي که په هغوی باندې وخوړل سي نو کفاره به اداء سي او که نه؟

۳: د کفارې د خوراک په سلسله کې د شپيتو مسکينانو تعين چې قرآن مجيد کړی دی. د دوی څخه علاوه د پنځه لس شلو کسانو په تعداد کې (بل نست سره مثلاً ايصا ثواب د پاره د والدينو) اضافه کيدی سي؟

جواب: د روژې يا د ظهار په کفارې کې شپيتو مسکينانو باندې خوراک کول په هغه وخت کې جائز دي، کله چې د شپيتو پرله پسې روژو نيولو طاقت يې نه وي يعني متواتر د بيماری يا د بوډاوالي د وجې روژې نسي نيولی، او که روژې نيولی سي نو پرله پسې شپيته روژې نيول ضروري دي، خوراک خوړول نه کافي کيږي او که روژې نسي نيولی، نو په شپيته مسکينانو باندې دې دوه‌دې وخوروي، (۲) په دې صورت کې

(۱) د ص: ۱۹۸ دريمه حاشيه وګورئ.

(۲) وفي خلاصة الفتاوى ج: ۱ ص: ۲۶۱ (طبع مكتبه رشيديه كويته) ثم لابد من كفارة فنقول كفارة الفطر وكفارة الظهار واحدة وهى عتق رقبة مؤمنة او كافرة وان لم يقدر على العتق فعليه صيام شهرين متتابعين، وان لم يستطع فعليه اطعام ستين مسكينا لكل مسكين صاعًا من تمرة او شعير او نصف صاع من حنطة على ماياتى فى صدقة الفطر وفي الدر المختار مع رد المحتار باب الكفارة ج: ۲ ص: ۴۷۸ فان عاجز عن الصوم اطعم ستين مسكينًا كالفطرة (قوله كالفطرة) .... قدر اى نصف صاع من بر او صاع من تمر او شعير.

شپيتو مسکينانو ته دوه وخته په مړه خيټه کم ترکمه ډوډۍ او ترکارى ورکول دى او بېتر همدا دى چې د خوراك معيار د صاحب کفارى د نجي متوسط معيار وي د کومې دينی مدرسی د زکوة مستحق طالبانو انتخاب کولو دوه وخته ډوډۍ خوړولو سره به هم کفاره اداء سي، او دوهم صورت دا دى، چې د خوراك خوړولو په ځاى دې د هغه قيمت صدقه کړى، په دى صورت کى هرمسکين ته پاوکم دوه سيره غنم او يا د هغه د قيمت اداء کول ضرورى دى، (۱) او د کفارى د خوراك خوړولو په وخت د شپيتو ګڼه زيات کسان په بل نست سره شريك کولو کى څه خبره نسته،

والله سبحانه اعلم ۵/ ۱۰/ ۱۳۹۷ھ (فتوى نمبر ۱۲- ۱ / ۲۸ ج)

د سفر په وجه د رمضان يو ديرش کيدلو په صورت کى يو ديرشمه روژه هم فرض ده

سوال: يوسړى په سعوديه کى د قاضى په فيصلى سره روژه ونيوله، بيا پاکستان ته رالو هغه هلته په سعودى کى ديرش روژى پوره کړى او پاکستان کى د اختر حکم نسته، مفتي رشيد احمد صاحب په احسن الفتاوى جديد جلد ۴ صـ ۴۲۳، په عنوان د سفر د وجى رمضان د يو ديرش يا اته ويشتو ـــــ نو ليکى چي دا سړى به يوديرش روژه هم نيسي، ورسره که دا سړى يوديرشمه روژه او نه نيسي نو په دې بانديى به د هغه روژى قضاء وى او که نه؟ براييى کرم زموږ تسلي او کړى؟

جواب: احسن الفتاوى خو په دى وخت کى مخ ته نسته، خو حضرت والد صاحب (حضرت مفتي اعظم قدس سره) فتوى هم داوه چي پاکستان ته د رسيدلو څخه وروسته د دى ځاى اتباع کولو سره به يوديرشمه روژه هم پوره کوى، او وجه يې دا وفرمائيله چي (شهو د الشهر) موجب د روژى د فرضيت دى، او شهود الشهر په هره علاقه کى د هغه ځاى معتبر دى، پاکستان کى هغه مياشت تراوسه موجوده ده، ځکه فرضيت د روژى د هغه په حق کى مستحق دى، پاته سو هغه حديث چي په هغه کى د مياشت د ديرش ورځو ذکر دى، نو هغه د دى په باره کى قطعى الثبوت والد لالة نه دى. بلکى د

(۱) ايضا

دی کی احتمال موجود دی، او (فمن شهد منکم الشهر.... الخ [۱]) حکم قرآنی قطعی الثبوت والدلالة دی، مزید دا چي احتیاط هم په دی کی دی، او کله چي روژه فرض

سوه نو د نه نیولو په وجه به یی قضاء هم لازمه وی.

والله سبحانه اعلم

۱۴۰۸/۱۱/۱۸ھ

(فتوی نمبر ۲۴۱۱/ ۳۹ ح)

۱: د پاکستان څخه سعودی عرب ته او د سعودی عرب څخه پاکستان ته دراتلونکی سړی روژو او په اختر کی تفصیل:

۲: د روژی په حالت کی حیض شروع کیدل:

سوال: یو سړی د سعودی عرب څخه په روژی نیولو سره رالی او دلته هم روژی نیسی د پاکستان په لحاظ سره د هغه دوی روژی زیاتیږی په داسی حالت کی څه حکم دی؟

۲: برعکس یو سړی پاکستان کی روژی نیولو سره سعودی عرب ته ولاړسی نو د هغه دوی روژی به د سعودی عرب په لحاظ سره کمی سی، په داسی صورت کی څه شکل اختیار کړی؟

۳: که د یوی ښځی روژه وی او د ورځی په څه حصه کی هغه ناپاکه حیض یا نفاس سره سی، نو هغه څه وکړی؟

۴: که یوه ښځه په حیض یانفاس سره ناپاکه سوه، د څو ورځو څخه وروسته هغه ته معلومه سوه چي هغه به د ورځی په څه حصه کی پاکه سی، نو هغه به د هغه ورځی روژه

([۱]سورة البقره: ۱۸۵، وفی جامع الترمذی ج: ۱ ص: ۸۸ (طبع فاروقی کتبخانه) الصوم یوم تصومون والفطریوم تفطرون... الخ. وفی رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۸۴ تنبیه. لوصام رائی هلال رمضان واکمل العدة لم یفطر الامع الامام لقوله ﷺ: صومکم یوم تصومون وفطرکم یوم تفطرون، رواه الترمذی وفی بدائع الصنائع کتاب الصوم ج: ۲ ص: ۸۰، واماصوم رمضان فوقته شهر رمضان لایجوز فی غیره فیقع الکلام فیه فی موضعین احدهما فی بیان وقت صوم رمضان، والثانی فی بیان مایعرف به وقته. اما الاول فوقت صوم رمضان شهر رمضان لقوله تعالی: فمن شهد منکم الشهر فلیصمه. ای فلیصم فی الشهر، وقول النبی ﷺ: وصوموا شهرکم، ای فی شهرکم لان الشهر لایصام وانما یصام فیه الخ

نيسي، او په ورځ کې به غسل وکړي، او که د غسل کولو څخه وروسته به د هغه ورځې روژه اوساتي؟

۱: **جواب**: پاکستان ته د رارسيدلو څخه وروسته چې ترڅو روژې باقي وي ترهغه وخته پورې به د روژې ساتل په هغه باندې فرض وي (۱).

۲: په مسئوله صورت کې هرکله چې هغه پاکستان کې صرف اته ويشت روژې نيولې وي او سعودي عرب ته چې ورسيدي، نو رمضان ختم سوی وو، نو هغه به د دوې روژې قضاء راکرخوي.

۳: د هغه ورځې روژه يې اونه سوه، وروسته دې قضاء را وګرځوي. (۲)

۴: ترڅو چې پاکه سوې نه وي په ورځ کې خوراک چښاک کولی سي او د پاکيدو څخه مخکې د روژې نيت هم صحيح نه دی، د پاکيدلو سره هم د روژې نيت درست نه دی، که چيرې په کوم وخت کې چې پاکه سوه، د هغه څخه وروسته ټوله ورځ خوراک چښاک د هغه د پاره جائز نه دی (۳) او د هغه ورځې قضاء هم واجب ده. (۴) او که په غلطۍ سره خوراک چښاک وکړي نو بيا به هم وربانذې کفاره نه راځي. (۵) قضاء کافي ده.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۱۰/۴

(فتوی نمبر ۲۸/۱۰۰۵ ج)

د روغ شخص د پاره روژه ساتل ضروري دي کفاره کافي نه ده

---

(۱) د (۲۰۱) صفحې اوله حاشيه وګورئ. (محمد زبير).

(۲) وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۹۰، ۲۹۱ (يمنع الصلوة) مطلقًا ولوسجدة شكر (وصوم) وجماعا (وتقضيه) لزوما دونها للحرج. وفي الشامية تحته قوله وتقضيه اى الصوم على التراخي في الاصح. وفي الهداية ج: ۱ ص ۲۲۴ (مكتبه شركت علميه ملتان) واذا حاضت المرأة او نفست افطرت وقضت. وفي الجوهرة النيرة ج: ۱ ص: ۱۷۷ كتاب الصوم واذا حاضت المرأة افطرت وقضت وكذا اذا نفست.... الخ. وكذا في الهندية كتاب الصوم الباب الخامس ج: ۱ ص:۲۰۷.

(۳) ...

(۴) وفي الهداية ج: ۱ ص: ۲۲۵ (طبع مكتبه شركت علميه ملتان) واذا قدم المسافر او طهرت الحائض في بعض النهار امسكا بقية يومهما... الخ.

(۵) وفي الهداية ج: ۱ ص: ۲۲۳ (مطبع مذكور) واذا بلغ الصبي او اسلم الكافر في رمضان امسك بقية يومهما قضاءً لحق الوقت بالتشبه ولو افطرافيه لاقضاء عليهما لان الصوم غير واجب فيه.

سوال: د رمضان المبارك میاشت ده څو ډیر خلک د اسعادت قصداً او عمداً پریږدی (د بیمارۍ څخه علاوه) او وایی چی وروسته به کفاره ورکوو. که کفاره اداء سی نو څومره باید اداء سی؟

جواب: د قوی او تندرسته سړی د پاره څه کفاره یا فدیه نسته په هغوی باندی د روژی نیول فرض دی. کفاره د داسی بوډاګانو د پاره ده چی د کمزورۍ د وجی روژی نسی نیولی (۱)، او هغوی ته د قوت دوباره راتلو امید هم نه وی داسی بوډاګان به د یوی
روژی په عوض کی پاوکم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت دی صدقه کړی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۷/ ۹/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۱۰۰۴/ ۲۸ج)

د کمزورۍ په وجه د روژی فدیه ورکول، په روژه کی د نامه څخه لاندی وربښته صفاکول

سوال: یوه ښځه چی د هغه ماشوم سوی دی، په رمضان کی روژی نسی نیولی او د هغه د پاره په ټول کال کی د روژی نیول مشکل دی آیا هغه د روژی فدیه ورکولی سی؟ او که روژه نیول ورته ضروری ده؟

۲: په روژه کی د نامه څخه لاندی وربښته صفا کولی سی؟

جواب: د تندرستی څخه وروسته روژی نیولو سره قضاء راګرځول ضروری دی (۱) تنها فدیه اداء کول کافی نه دی، فدیه د هغه بوډاګانو د پاره ده چی د هغوی د صحت او قوت د واپس راتلو امید نه وی (۲).

---

(۱) وفی کشف الاسرار للبزدوی ج: ۱ ص: ۱۵۱ تحت قوله تعالی (وعلی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین) قرأ ابن عباس یطوقونه ویطیقونه، ای یکلفونه علی جهده منهم وعسروهم الشیوخ والعجائز وحکم هؤلاء الافطار. والفدیة..... وفی قراۃ ابن عباس: ﷺ: وعلی الذین یطیقونه ای یکلفونه فلایطیقونه وفی قراۃ حفصة: وعلی الذین لایطیقونه وقیل هو الشیخ الفانی..... الخ. وفی الدر المختار: ج: ۲ ص: ۴۲۷ وللشیخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ویفدی وجوبا...... الخ.

(۲) وفی الدر المختار باب الکفارة: ج: ۳ ص: ۴۷۸، ۴۷۹ فان عجزعن الصوم اطعم ستین مسکینا کالفطرة، وفی الشامیة (قوله کالفطرة قدراً) ای نصف صاع عن بر او صاع من تمر او شعیر..... الخ.

۲: بالکل یې لرې کولی سی څه حرج نسته.

والله اعلم

۱۳/ ۹/ ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر ۱۹۵۱/ ۲۸ج)

۱: د طبی هدایاتو په وجه پائیلټانو د پاره د روژې نه نیولو شرعی حیثیت

۲: اکسیجن ماسک سره روژه فاسدیږی او که نه؟

سوال: پائیلټانوته د بعضی طبی وجوهاتو په وجه د روژې په حالت کې د پرواز کولو ممانعت دی، د ډاکټرانو هدایت داوی چې د جهاز الوزولو څخه مخکې دې پائیلټ ضرور څه ناخه اوخوری، او د پرواز څخه په بیرته راتلو سره دی هم څه اوخوری، ورنه طبی نقطه نظر سره د هغوی په صحت ډیر خراب اثر غورځیدی سی ایا په دی صورت کې د پائلټ روژه نه ساتلو اجازت د شرعیت د مخی کیدی سی؟ ورسره په هغه صورت کې چې کله پائلټ جنګی جهاز الوزوی او د هغوی د تربیت په پروګرام کې لازمی وی، نو ایا د روژو په ورځو کې د هغوی الوتل او مسافت د خپل ځای څخه دومره لرې وی چې هغه د پرواز کولو سره د مسافر په حکم کې راځی، نو آیا په دی صورت کې که هغه روژه اونه ساتی او وروسته یې قضاء راوړی نو داجائز دی او که نه؟

۲: د پائلټانو د پاره اکسیجن ماسک لګول لازمی وی نو آیا د اکسیجن ماسک لګولو سره روژه باقی پاته کیدی سی او که نه؟

جواب: د ډاکټرانو بعضی هدایات محض د احتیاط په وجه باندی وی چې د هغه د خلاف ورزی د وجې واقعی څه نقصان عمومًا نه کیږی د داسی هدایاتو په وجه روژه پرېښوول درست نه دی، لیکن که هدایات واقعًا داسی وی چې د هغه په خلاف ورزی سره د نقصان غالب ګمان وی، نو په داسی صورت کې پائلټ د روژو پرېښوول او په نورو ورځو کې د هغه قضاء اداء کول به جائز وی، د سفر د وجې بلاشبه د روژې د قضاء

(۱) د حوالې د پاره وګوری د صـ حاشیه نمبر عـ

(۲) وګوری تیره حواله ص: ( ) حاشیه نمبر ( ) او صـ نمبر حاشیه عـ وامداد الفتاوی ج: ۲ ص: ۲۵۰، ص: ۲۵۱.

کولو اجازت سته. (۱) خو د سفر څخه مخکې په وطن کې خوراك شروع کول د ضرورت د شرط سره تړلي دي.

۲: اکسیجن ماسك لګولو سره که د هوا څخه ماسوا یا د هغه د څه جزء څه بل شی حلق ته نه ځي نو د دي په لګولو سره روژه نه ماتیږي.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع
والله سبحانه اعلم
۲/ ۹/ ۱۳۹۲ھ
(فتویٰ نمبر ۲۱۳۳/ ۲۷ھ)

د فدیې رقم څومره دي؟

سوال: د روژې د فدیې رقم نن صبا حساب سره څومره دي؟

جواب: د نن په حساب سره فی روژه پاوکم دوه سیره غنم یا د هغه قیمت اداء کول دي.

والله سبحانه اعلم
۱۵/ ۱۱/ ۱۴۰۱ھ

د روژې د فدیې تفصیل

سوال: زید د اتیا کالو بوډا سړی دی چې هغه په خپل ژوند کې ترننه پورې روژه نه ده پریښې، د روژې او لمونځ پابنده دي، خو په اتفاق سره د پریوتلو د وجې د هغه یوه پونبې ماته سوله، او په هغه کې درز راغلی دي، صرف مخکنې پنځه ورځې روژې یې اونیولې د روژو د فدیې وس یې سته د روژې فدیه څه ده؟

جواب: که د عمر د زیاتوالي او د بیماری په وجه آینده کله د روژو نیولو د طاقت د واپس کیدلو امید یې نه وي، نو د روژو فدیه ورکولی سي، خو که د طاقت واپس کیدلو امیدیې وي نو هم قضاء واجب ده، د فدیې ورکولو باوجود که هغه ته د روژې په نیولو طاقت پیداسو، نو قضاء نیول به ورته واجب وي، او د یوې روژې فدیه پاوکم دوه

---

(۱) د حوالي د پاره وګوری د صـــ حاشیه عـــ

سيره غنم يا د هغه قيمت دی (۱) (چې نن صبا تقريبا پاوکم دری روپی دی) اوپوره دری روپی احتياط اداء کولو پکار دی)

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۱۰/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۱۰۲۰ ج)

انجکشن سره د روژې د نه ماتيدلو حکم

سوال: سيدنا المحترم زادت معاليکم السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو په عاليه خدمت کی عرض دادی چې سنه ۱۹۹۲ء کی زمونږ يو استاد صاحب د ټيکی لګولو سره د روژې د نه ماتيدلو په سلسله کی ستاسو په خدمت عاليه کی يوه مراسله درلیږلی وه، چې د هغه جواب پيدانه سو، چنانچې اوس کله موقرجديده البلاغ جنوری / شعبان په شماره کی بيا د روژې د مسائلو په ضمن کی داخبره شائع سوه نو هغوی د پخوانی تحرير فوټوسټيټ عکس بنده ته حواله کی، چې ستا په توجه سره د هغوی تحقيق پيش کوی، که څه هم ماته ستاسو په شعبه افتاء کی ليږل مناسب وو، خو ستاسو د ملاقات شرف حاصلولو په غرض يی ستاسو خدمت ته درلیږم، يوه جوابی لفافه ورسره ده، حضور والاته درخواست دی چې په خپل ليټرپيډ باندی بنده ته د دی جواب راوليږی او احسان مندمی کړی، د ټولی اداری د پاره دعاء کوم او ستاسو څخه په خصوصی اوقاتو کی د دعاء دست بسته استدعاء کوم. فقط والسلام، نصير احمد طاهر.

هغه مضمون دادی:

د روژې په حالت کی ټيکی لګولو سره روژه ماتيږی

---

(۱) د صــ ۲۰۵ دوهمه حاشيه وګوری.

الحمد لله رب العالمین، والصلوة والسلام علی سید الانبیاء والمرسلین، وعلی آله وصحبه الطیبین والطاهرین.

امابعد: د روژې په حالت کې ټیکه لګول روژه فاسده وي، د شرعي دلائلو څخه په دې خبرې باندې ځان پوه کول په یوڅو مقدماتو باندې موقوف دي.

۱: الله تعالی فرمائیلي دي: وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ.

څومره چې قوة وي وساتي تاسي اسونه د دې کافرانو د جنګ د پاره چې د دې په ذریعه د الله ﷻ دښمنانوته او خپلو دښمنانولره تاسو مرعوبه کړئ، او د دې څخه علاوه هغه خلک هم مرعوبه کړئ چې تاسو یې نه پیژنئ، هغوی الله ﷻ پیژني، او د الله ﷻ په لاره کې چې څه هم خرڅ کوئ نوتاسوته به د هغه اجردرکول کیږي او په تاسو به څه قسم ظلم هم نه کیږي.

راخرج احمد ومسلم وابوداؤد وابن جریر، وابن منذر وابن ابی حاتم وابوالشیخ وابن مردویه وابو یعقوب اسحق بن ابراهیم القراب فی کتاب فضل الرمی والبیهقی فی شعب الایمان، عن عقبة بن عامر الجهنی رضی الله عنه قال سمعت النبی ﷺ یقول وهو علی المنبر: وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ، أَلاَ ان القوة الرمی، الا ان القوة الرمی قالها ثلاثا. (الدر المنثور)

د عقبه بن عامر جهني څخه روایت دی چې ما د نبي ﷺ څخه واوریدل چې په منبرباندې یې فرمائیل: وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ، خبردار چې قوت چلول دي، درې واره وفرمائیل، په دې آیت کې چې د قوة کوم لفظ دی د دې په تفسیر کې نبي کریم ﷺ د غشي چلولو فرمائیلي دي، د دې تول تفسیر باوجود په بیان القرآن کې لیکل سوي دي چې اوس توپ او ټوپک د غشي قایم مقام دی، یعنی چلول به پریږدو او د هغه په ځای د ټوپك وغیره چلول مشق کوو، اوس سوچ داکول دي چې د نبي کریم ﷺ بیان سوی تفصیل بدلول ولې جائز سول؟

د دې جواب فقط همدا ممکن دی چې غشي چلول مقصود بالذات نه وو، بلکې د مقصود حاصلولو په هغه وخت کې واحده ذریعه وه، مقصود بالذات په دې آیت کې صرف دا امر وو چې د لرې څخه د اسلام د دښمنانو د وژلو مشق وکړې. او د لیرې څخه

د دښمن د وژلو په هغه زمانه کې ذریعه غشي چلول وو، بل څه ذریعه نه وه. او کله چې نوري ذریعې د دې څخه بهترې پیدا سوې، نو د غشي چلول ترک کړل. او نور موجوده ذرائع وغیره اختیارول فرض سوې دي، ځکه چې غشي چلول مقصود بالذات نه وو، بلکه حقیقت کې حکم داوو، چې دښمنانو لره د لیرې څخه د وژلو مشق اوسي.

۲: کله چې د شارع ﷺ د ژبې مبارکې څخه داسې الفاظ صادر سوي وي چې د ډیرو معنٰو محتمل وي، او د شارع ﷺ څخه د یوې معنٰی تعین ثابت نه وي او مجتهد په خپل اجتهاد سره د یوې معنٰی تعین وکړي او په دې تعین کې که مصیب نه وي نو هغه مجتهد د ملامتیا قابل نه دی، بلکې د اجر مستحق دی، لکه چې یو صحابي آیت (حتٰی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود) واوریدی، دوه تارونه یو سپین او یو تور یې د شپې د بالښت لاندې کېښودلي وه، او امهات المؤمنین رضی الله تعالٰی عنهنّ (اطولکن یدا) واوریدل نو د یوبل لاسونه یې ناپ کړل، نو حضرت سوده رضی الله تعالٰی عنها یې مصداق وګرځوله.

۳: کوم شی چې موږ خورو هغه په میده کې پوخ سی، د آشیجو مشابه شی چې هغه ته ترجمه وایي، بیا په هغه کې لطیفه ماده ماساریقا په ذریعه د زړه طرفته راځي، دې لطیفې مادې ته کیلوس وایي بیا داکیلوس په زړه کې پخیږي د پخیدلو په وخت کې د هغه څخه زګ پیداکیږي او څه ماده ته نشین کیږي دازګ ژړوي او ته نشین ماده سوداء، کوم شی چې پوره پوخ سی هغه وینه وي، او څه چې کچه پاته سی هغه بلغم وي، بیا زړه داڅلور واړه خلطي د رګونو په ذریعه هغه مقاماتوته رسوي، د صفراء مقام پښتورګي دي، او د سوداء مقام تلی، او د بلغم مقام پښتورګي بیا ځیګر دا وینه زړه طرف ته رسوي، او زړه په دې وینه کې روح حیواني پیداکولو سره شریانونو لره یعنی ټپیدونکي رګونو کې تقسیموي او هغه رګونه په پوره جسم کې وینه خور وي، همدا وینه د جسم غذا ده، کله چې دا وینه په پوره طور سره جسم ته رسیږي نو د دې بعضې اجزاء تحلیل سي او صفاء کیږي او باقي اجزاء یې شعریه عروق جذب کوي او وریدونو کې یې ساکن رګونو ته راوړي، او بیا د دې ساکن رګونو څخه د جذب کیدو سره ځګرته رسي او ځګر بیادانوي او رنړه وینه زړه طرفته منتقل کوي، د وینې دا چکر په جسم انساني کې ترژونده پورې جاري وي، زموږ د خوراك څښاك انجام همداوینه ده چې د ټول جسم غذاء ده.

الشروع فی المقصد: الله جَلَّ جَلالُهُ فرمائیلی دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ..... الخ.

ای د ایمان خاوندانو! په تاسو باندې روژه نیول داشان فرض سوې دي لکه څنګه چې ستاسو څخه مخکې خلکو باندې فرض سوې دي او په دوهم ځای کې یې فرمائیلي دي: (كُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ) یعنې ترصبح صادق پورې خوري او څښي، په اول آیت کې یې د روژې حقیقت نه دی بیان کړی په دوهم آیت کې په طریقه د مفهوم مخالف د اکل او شرب ترک طرفته یې اشاره کړې ده، په لغت کې د صوم معنٰی امساك ده، او شرعي معنٰی یې ده د صبح صادق څخه د لمر ترپریوتو پورې د خوراك، څښاك او جماع څخه امساك مع النیت د روژې دا شرعي معنٰی په قرآن مجید کې ذکر نه ده، بلکې دا معنٰی د سنت نبویه څخه ماخوذ ده، د مسلمانانو په اجماع سره اکل، شرب او جماع د روژې مفسد ګرځول سوي دي، په نورو الفاظو سره د صائم د پاره داضروري وګرځیدل چې د روژې په حالت کې شهوت بطن او شهوی فرج د پوره کولو څخه پرهیز وکړي، فقهاء کرامو په تفصیل سره په احکام الصیام کې د معدې او د ماغ حفاظت ضروري ګرځولي دي، ځکه چې بدن ته د غذاء رسولو واحده ذریعه معده ده، او فرج ته قوت شهوانیه ورکولو والا ذریعه فقط دماغ دی، حفظ معده او حفظ دماغ لره د صوم بقاء ګرځول او په دې دواړو کې یوه ته داسې شي رسول چې په هغه کې د بدن صلاح ده د صوم فساد شمیرل په طبي نظریې باندې مبني دي، په دې باندې هیڅ شرعي دلیل موجود نه دی، په دغه شان معدې او دماغ پورې رسیدونکي شي د منافذو په لاره فطریه کې محصور کول هم د څه شرعي
دلیل نه ماخوذ نه دي.

فقهائې کرامو په امور متعاده کې د دې مسائلو بنیاد ایښی دی، د سنت نبویه څخه موږ ته د بقائې صوم او فساد صوم کوم معیار چې ورکول سوی دی هغه بالکل ساده او عام فهمه دي، په طبي باریکۍ کې د ننبلیدو حاجت نه پاته کیږي، هغه دادي چې په جسم کې داخلیدونکي شي سره روژه ماتیږي، که څه هم د دې حدیث په رفع باندې محدثینو کرامو بحث کړی دی، او دایې حدیث موقوف ګرځولی دی، خو د دې د حکمًا مرفوع کیدلو څخه څوك عالم هم انکار نسي کولی، د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما قول چې عبد الرزاق په خپل مصنف کې په پوره سند سره لیکلی دی هغه دادي: قال

انما الوضوء مما خرج ولیس مما دخل والفطر فی الصوم مما دخل ولیس مما خرج،
حضرت ابن عباس ﷺ اوفرمائیل: چې اودس د بهروتونکی شی سره ماتیږي او دننه
تلونکی شی سره نه ماتیږي، او روژه دننه تلونکی شی سره فاسدیږي د وتونکی شي
سره نه ماتیږي په دې اثر کې یې د روژې او اودس بقاء او فساد یو دبل تضاد ونبوول،
د دې تقابل څخه داخبره ثابته او واضحه سوه، چې د ننه تلونکی شی مفسد د روژې
دی، د دې د دخول د پاره د منافذ فطریه څه قید نسته، برابره خبره ده که دخول منافذ
سره وي یا غیر منافذ سره، ځکه چې په دې اثر سره باتقابل د اودس فساد یې د خروج
سره ښوولی دی، برابره خبره ده که هغه خروج منافذو سره وي یا غیر منافذو سره، لکه
چې د بدن په څه حصه کې ازغی ننوځي، او وینه ځنې جاري سي نو اودس به مات سي
حالانکې وینه د غیر منفذ څخه اوځي، دغه شان د څه شي دخول برابره خبره ده که هغه
دخول دشي منفذ سره وي او که غیر منفذ سره نو د روژې مفسدیې ګرځولی دی، داهم د
دې امر تائید دی چې د دخول د پاره منفذ فطري شرط نه دی، دغه شان د فقهائی کرامو
بیان سوي ډیر مسائلو کې تضاد پیداکیږي.

راغلو د مطلب خبرې ته: په دریم نمبر مقدمه کې داذکر سویدی چې هره غذا یا دواء،
چې معدې ته ځي د درې هضمونو څخه وروسته مستحیل الی الدم کیږي او همداوینه
په حقیقت کې د پوره جسم غذاده، د معدې او ځیګر په مینځ کې اعضاء خادمه دي،
اوس نوی طب ټیکه ایجاد کړیده، د یوې پوهتنې په ذریعه براه راست دواء یا غذا په
وینه کې داخلیږي، په وینه کې دا دواء یاغذا ملاویدو سره د معدې والا دواء یا غذا
څخه ډیر ژر فائده حاصلوي، نو ښکاره ده چې د حدیث شریف په بیان سوي معیار
مطابق ټیکه لګولو سره دواء یا غذاء دننه داخلیږي لهٰذا د دې سره به روژه فاسده سي؟
د روژې په حالت کې د ټیکې مجوزین دې غور وکړي چې د روژې علت د شهوت ماتول
دی ټیکه لګولو سره د روژې په حالت کې په شهواتو کې قوت پیداکیږي، نو روژه به
عبادت پاته نسي.

د دې مجوزینو څخه مونږ دا پوښتنه کوو، چې د روژې څخه علاوه په عامو حالاتو کې د
نشې ټیکه لګول جائزده او که نه؟ که ووائي چې جائز ده، نو بیا ستاسو دافتوٰی (کل
مسکر حرام) خلاف ده، لهٰذا باطل ده، او که هغوی جواب ورکې چې جائزه نه ده، نو
مونږ د هغوی څخه د دلیل پوښتنه کوو، دلیل د بیانولو سره به هغوی لامحاله وایي چې

د نشه آوری دوا ټیکه لګول د نشه آوری دواء خوړلو یا چښلو حکم لري. هٰذا هوالمطلوب.

موږهم داخبره کوو، چې د ټیکې لګولو حکم د خوراك څښاك په شان دی الحاصل: حق خبره داده: چې لکه څرنګه د قوت تفسیر څه زمانی وروسته د رمې په عوض په ټوپك او توپ چلولو سره سوی دی، بعینه همداشان د تغذیي او مداوئ په معدی او دماغ کی حصر باقي پاته نه دی، بلکی نوی طب ثابت کړل، چې تغذیه او مداوئ د معدی او د ماغ په ذریعه هم کیږي، او براه راست د ستنی په ذریعه دواء یا غذا وینی ته رسولو سره هم کیږي، اوس د امساك عن الاکل والشرب معنٰی امساك عن التغذیة والمداواة به وی، کله چې د قوة تفسیر د هغه په علت غائیه سره سوی دی یعنی قتل الاعداء من بعید، دغه شان د اکل او شرب تفسیر د هغه په علت غائیه سره کیدی سی یعنی تغذیه ومداواة مطلقا.

علامه الوسی په روح المعانی کی آیت (وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهٗ) لاندی په صوفیانو کرامو باندی سوی د اعتراض په جواب کی فرمایي:

فیجوز ان یعطی الله تعالی لبعض خواص عباده فهما یدرك به من الکتب والسنة مالم یقف علیه احد من المفسرین والفقهاء والمجتهدین فی الدین، دا ممکنه ده چې الله ﷻ خپلو خاصو بنده ګانو ته داسی فهم ورکړی چې د هغه په ذریعه سره هغوی د کتاب او سنت داسی داسی معانی معلومی کړی چې په هغه باندی، په مفسرینو، فقهاوو، مجتهدینو کی یوهم نه وی خبرسوی، لهٰذا دا اعتراض ختم سو چې کوم مفسر د اکل او شرب معنٰی مطلقا تغذیه او مداواة نه ده لیکلی، فقهاء کرامو اکل او شرب معتاد ته کتلو سره معدی او د ماغ ته منافذ فطریه په ذریعه کومه دواء یا غذا رسیدلوته د روژې د فساد شرط په دی وجه ګرځولی دی، چې د اکل او شرب متبادر مفهوم هم دادي: که څه هم (کلوا واشربوا حتی یتبین) کی دامتبادر مفهوم مراد نه دی بلکی مطلقًا تغذیه او مداواة دی، برابره خبره ده که هغه د معدی او دماغ په ذریعه په لاره د منافذ فطریه وی یا د منفذ مصنوعی په ذریعه په مستقیم ډول په وینه کی د یوځای کیدلو سره وی.

د فقهائی کرامو دا عدم اصابت د هغوی د رفعت علم د پاره قادح نه دی لکه چې د امهات المومنین د طول د لفظ څخه طول حسی ګڼل او د صحابی رضی الله عنه خیط الابیض او خیط اسود په متبادر تار باندی حمل کول د هغوی د علمی لوړوالی د پاره صفت

کوونکی (قادح) نه وو، که څه هم که امهات المؤمنين او صحابی په معنايی مرادی باندی پوه نه سول، د اتمام حجت د پاره داکرښی کافی دی.
د دی کرښو څخه داخبره واضحه سوه چی ټيکه لګولوسره روژه فاسديږی، او په دی سره صرف د روژی قضاء لازمه ده کفاره نه، ځکه چی په دی فساد کی لذات نفسانيه نسته، د علمائی کرامو ﷫ په خدمت کی خواست دی چی هغوی دی په دی خبره بايد سوچ وکړی، چی په کوم ځای دلائل د اباحت او د لائل د تحريم متعارض وی هلته د جانب تحريم ترجيح لازمه ده، د دی تفکر څخه وروسته دی اعلان وکړی چی د روژی په حالت کی ټيکه لګول د روژی مفسد دی، چی صبا د احکم الحاکمين په دربار کی داونه ونيل سی: ربّنا انّا اطعناسادتنا وکبراء نا فاضلونا السبيلا، والسلام وماعلينا الاالبلاغ.
جواب: محترمی ومکرمی! السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته!
ستاسو خط او د هغه سره د مولانا عبد الرزاق هاشمی صاحب مضمون په سلسله (روژه) ملاوسو، د دی څخه مخکی دا مضمون ويل راته ياد نه دی، احقر اوس وليدلو، خو د دی طرز استدلال سره اتفاق اونسو، د تفصيل موقعه نه ده خو مختصراً عرض دادی: چی په منسلك تحرير کی استدلال حکمت د علت سره خلط ملط کولو نتيجه ده، د شهوت ماتول لکه چی صاحب د تحرير ليکلی دی د روژی علت نه دی حکمت دی او د حکمت په هره جزئيی کی پيداکول ضروری نه دی، که د منافذ اصليه او غير اصليه فرق اونه سی، نوبيا وئيل پکار دی چی کوم سړی په روژی کی غسل وکړی او په هغه سره د هغه د تندی څه تسکين اوسی نو په هغه سره د هغه روژه ماته سوه، ځکه چی شرب ماء کی چی کوم تسکين د عطش مقصود دی، هغه داشان هم حاصل سو، که د غير اکل او شرب څخه حاصليدونکی تغذيه د روژی ماتوونکی وی، نو نص صريح دی چی (ربی يطعمنی ويسقينی) [1] د اسقی او اطعام ولی د روژی ماتونکی نه دی، د صوم اصل مقصود اتباع ده او هغه په امساك عن الاكل والشرب والجماع سره حاصليږی که

---

[1] وفی صحيح البخاری کتاب الصوم باب الوصال.... الخ. ج: ۱ ص: ۲۶۳ (طبع قديمی کتب خانه) عن عائشة قالت: نهی رسول الله ﷺ عن الوصال رحمتلهم، فقالوا: انك تواصل! قال: انی لست کهيئتکم، انی يطعمنی ربی ويسقيني.... الخ. همدارنګه: يطعمنی ربی ويسقينی او د دی مفهوم مختلف الفاظ په صحيح البخاری کی دی باب او ج: ۱ ص: ۲۶۳، ۲۶۴ (طبع قديمی کتب خانه) مختلف روايتونه وارد سوی دی.

په کومې بلې ذريعې سره تغذيه وي نو هغه د دې منافي نه ده، او که اکل او شرب پيداکولې سي او تغذيه نه وي، لکه د کاني د تيريدلو په صورت کې نو روژه ماتيږي، لهٰذا د روژې مدار په تغذيه باندې نه دی په اکل او شرب باندې دی. (۱) والسلام.

(حضرت مولانا مفتي

محمد تقي عثماني (مدظلهم)

بقلم محمد عبدالله ميمون

۱۱/ ۹/ ۱۴۱۵هـ

د روژې په حالت کې د زړه دوره راتلو په وجه که اوبه وچښل سي نو څه حکم دی؟

سوال: ځيني پېشلمي څخه وروسته د زړه سخته دوره راغله، د ډير کوشش څخه وروسته هم په هوش کې رانغلی مجبوراً مو د اوبو يوه قاشوغه ورکړله چې د هغه په وجه پنځلس (۱۵) منټه وروسته په هوش کې راغلی، چاچې مې روژه پريښوول نه برداشت کول، بغير د پېشلمي څخه هم روژه نيسي، مور هغه ته د بيهوشي په حالت کې يوځو قاشوغي اوبو ورکولو سره روژه مو باندې ماته کړله او هغه په هوش کې نه وو د دې به څه کفاره اداء کول وي؟

جواب: په مسئوله صورت کې چاچې يوازې پکار دی چې د هغه روژې قضاء دې راوړي، په مذکوره صورت کې کفاره واجب نه ده. (۲)

والله سبحانه اعلم

۵/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۱۰۳۱/ ۲۸ ج)

د لمر د غروب څخه مخکې د افطار کولو حکم

(۱) د دې مسئلې د مزيد تفصيل د پاره د حضرت مولانا مفتي محمد رفيع صاحب کتاب ضابط المفطرات، او البلاغ شماره رمضان ۱۴۲۲هـ کې وګورئ (از مرتب عفي عنه).

(۲) وفي الهندية ج: ۱ ص: ۲۰۷ المريض اذاخاف على نفسه التلف او ذهاب عضو يفطر بالاجماع وان خاف زيادة العلة وامتداده فكذالك عندنا وعليه القضاء اذا افطر وكذا في البحر الرائق فصل في العوارض ج: ۱ ص: ۲۸۱، ۲۸۲ والشامية ج: ۲ ص: ۴۲۲.

سوال: پرون مورخه ۲۹/ اګست سنه ۱۹۷۷ د ماښام څخه مخکی په ريډيوباندی غلطی څخه اذان اوسو. او ما دا اوګڼل چی د افطار وخت اوسو افطارمی اوکی، د حلق څخه غذا لږ کښته سوی وه، نومعلومه سوه چی آذان د وخت څخه مخکی نشر سوی دی، ګذارش دادی چی د فقه حنفی د مخی د دی روژی څه حکم دی؟ قضاء راوړل به وی او که بری ذمه يم؟

جواب: په مسئوله صورت کی تا د غروب آفتاب څخه مخکی څه اوخوړل نو ستا روژه ماته سوه، ستا په ذمه د هغه روژی قضاء راوړل واجب دی، البته کفاره واجب نه ده.

لمافي المتون او تسحر او افطريظن اليوم ليلا والفجر طالع والشمس لم تغرب قضى فقط. (شامي ج: ۲ ص: ۱۰۵) (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۹/ ۱۳۹۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۹۲۰/ ۲۸ ج)

د صبح صادق څخه وروسته په پیشلمی کی د اخته اوسیدلو حکم دریډیو د غلط اعلان په وجه د غروب د لمر څخه مخکی د افطار کولو حکم

سوال: د پیشلمی آخری وخت ۴۵: ۴ دی او اذان په پنځه بجی کیږی، ایا موږ ترپنځو پوری پیشلمی خوړلی سو؟ او د پنځو څخه وروسته هم خوړلی سو؟ او اٰخری وخت څه دی؟ او د پنځو بجوپوری خوړلو سره به په روژه څه اثر پریوځی؟

۲: د پیر د ورځی روژه چی پنځه منټه مخکی د ریډیو والا څخه په غلطی سره خلاصه سوی ده او ایا دابه دوباره بیانیول وی؟

---

(۱) فتاوىٰ شاميه ج: ۲ ص: ۴۰۵ وفى الهداية باب مايوجب القضاء ج: ۱ ص: ۲۲۵ (طبع شركت علميه) واذا تسحر وهويظن ان الفجر لم يطلع فاذا هوقدطلع..... عليه القضاء..... ولاكفارة عليه لان الجناية قاصرة لعدم القصد وفى تبيين الحقائق شرح الكنز كتاب الصوم ج: ۱ ص: ۳۴۱، ۳۴۲ (طبع مكتبه امداديه ملتان) ولو..... تسحرظنه ليلا والفجر طالع او افطر كذالك والشمس حية امسك يومه وقضى ولم يكفر.... الخ. او همدارنګه وګوری امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۱۲۸.

جواب: د صبح صادق د ختلو څخه وروسته که دې يومنټ نوره هم وخوړله نوروژه فاسده سوه، لهٰذا که پاوکم پنځه بجې صبح صادق کيږي نوتر پنځوبجو پوري څنګه خوړلې سي؟ (۱) هوا بعضي اوقات په هغه نقشو کي د سهار دختميدو وخت د صبح صادق څخه څومنټه مخکي ليکلي وي د دومره منټه ناوخته پوري خوړلو سره به روژه نه ماتيږي، لهٰذا اصل شي صبح صادق دی، او د دی صحيح معلومات ساتل پکار دي، د دار العلوم په نقشه کي د صبح صادق وخت دی.

۲: هوجي! کومو خلګو چي په دغه اعلان باندي د غروب څخه مخکي افطار اوکي (۲) په هغوی باندي قضاء لازمه ده.

والله سبحانه اعلم
۱۵/ ۹/ ۱۳۹۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۹۵۵/ ۲۸ ج)

په کينيډاکي د روژې ساتلو د پاره د بيمارۍ سرټيفيکيټ اخستلو حکم

سوال: دلته په کينيډاکي روژه اووه لس نيمی ګينټي وي په بعضو فکټريانو کي د مشقت زياتيدلو په وجه د کمزوری سړی د پاره روژه سرته رسول مشکل کيږي بلکي بعضي خلګ خو روژې هم پريږدي، که کوم سړی د روژې نيولو د پاره د ډاکټر څخه د ناجوړی سرټيفيکټ اخلي او هغه بيمار نه وي او چوټي کوي، آيا هغه ته په دی چټيانو کي د بيمارۍ الاونس اخستل جائز دي؟

جواب: په مسئوله صورت کي د روژې د پاره د بيماری سرټيفيکټ اخستل په دی تاويل سره کيدی سي چي د روژې په حالت کي د انسان صحت عمومًا بالکل په اعتدال کي نه وي کم ترکمه کمزوری ورته وي نو په دی تأويل سره الاونس هم اخستلی سي خو دادی په هغه وخت کي اوسی کله چي د چټی څخه بغير روژه نيول بالکل ممکن نه وي. (۳)

---

(۱) ايضًا.

(۲) د تفصيل د پاره پورتني اوله حواله وګوری.

(۳) يستأنس ويؤيد فيها بهٰذه العبارة: وفی رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۲۰ (طبع سعيد) وقال الرملی وفی جامع الفتاوی ولوضعف عن الصوم لاشتغاله بالمعيشة فله ان يفطر ويطعم لكل يوم نصف صاع اى

والله سبحانه اعلم
۷/ ۹/ ۱۳۹۹هـ
(فتوی نمبر ۱۲۵۰/ ۳۰ د)

دوخت څخه مخکې عمداً د افطار په صورت کې قضاء او کفاره دواړې لازمې دي

سوال: مسمی حبیب الرحمن امام مسجد د رمضان په میاشت کې دوی ورځې د ضد په وجه د وخت څخه مخکې په خلکو باندې روژه ماته کړله، د هغه په دې جرم باندې په شریعت کې دعوه پیش سوه چې د هغه په جواب کې هغه تحریری خط راولیږی چې د هغه مضمون په لاندې ډول دی.

نمبر ۱: د ټولو څخه اول حضرت آدم ﷺ غلطي کړې ده او مسلسل نورو پیغمبرانو هم غلطي کولو سره راروان دي نو ماڅه غټه غلطي کړې ده چې په خلکو باندې مې د وخت څخه مخکې روژه ماته کړې ده.

نمبر ۲: په مایوعالم باندې د دروغو او بې بنیاده الزام او بهتان ولګول سو اوس پوښتنه داکول دي چې د جرائمو مرتکب په خلاف څه حکم دی، روژه مخکې د وخت څخه ماتول، د پیغمبرانو سره غلطي منسوب کونکې د پاره د قرآن مجید او د مجتهدینو په نزد څه حکم دی؟

او کوم مسلمانان چې په داسې امام پسې وی د هغوی په باره کې څه حکم دی؟

جواب: دوخت څخه مخکې روژه ماتول یابل څوك په روژه ماتولو باندې مجبوره کول ډیره لویه ګناه ده، او کومو خلکو چې قصداً چې تراوسه د روژه ماتې وخت یعنې د لمر غروب نه ووسوی او روژه یې ماته کړله، په هغوی باندې قضاهم واجب ده او کفاره هم، او کوم سړی چې محض د ضد د وجهې داسې غلطي کړې ده، نو په هغه باندې واجب دي چې د خپلې ګناه څخه توبه وکاږي، د دې عمل تاویلونه کول او د پیغمبرانو په صف کې هغه درول بدترینه ګستاخي ده، داسې سړی ته فوراً د خپلې ګناه څخه توبه کښل پکار دي او که توبه اونه باسې نو په هغه پسې لمونځ کول مکروه تحریمي دي.

والله سبحانه اعلم

اذا لم یدرك عدة من ایام اخر یمکنه الصوم فیها والاوجب علیه القضاء، وعلی هذا الحصاد اذالم یقدر علیه مع الصوم ویهلك الزرع بالتاخیر لاشك فی جواز الفطر والقضاء، وکذا الخباز.... الخ.

۱۵/ ۱۱/ ۱۴۰۱ھ

(فتوی نمبر ۱۱۹۵/ ۳۲ ج)

د پیشلمی د خوړلو په وختونو کی د امداد الفتاوی او د شامی په عبارت کی هیڅ تعارض نسته

سوال: په فتاوی امدادیه کتاب الصوم ج: ۱ ص: ۱۲۷ کی دی چی فقهاوو احتیاط کړی دی چی د غروب څخه ترطلوع پوری خومره وخت دی هغه یی په اوو حصو تقسیم کړی دی په شپږو حصو کی پیشلمی خوړلی سی، تفسیر تنویر الایمان پ۲ ع۷ کی هماشان دی، په حواله د درمختار خوما په درمختار کی نه دی کتلی خو په هندیه او شامی کی دی چی د پیشلمی خوړلو مستحب وخت د شپی آخری حصه ده یعنی آخری شپږمه حصه، د دی عبارت څخه معلومیږی چی د غروب څخه ترطلوع د شمس پوری ټول وخت چی خومره دی هغه دی په شپږو حصو تقسیم سی، په شپږو حصو کی پیشلمی خوړلی سی په اوو باندی تقسیمول نه معلومیږی، په ظاهره تعارض معلومیږی داختم کړی.

جواب: په امداد الفتاوی او شامی کی هیڅ تعارض نسته امداد الفتاوی کی یی لیکلی دی چی د غروب شمس څخه ترطلوع شمس پوری وخت اوو حصو کی تقسیم کړه په دی کی په شپږو حصو کی پیشلمی خوړلی سی او اوومه حصه شروع کیدو باندی احتیاط پیشلمی خوړل بندکړی او په شامی کی لیکلی دی چی د غروب شمس څخه د صبح صادق ترطلوع پوری چی کوم وخت دی هغه په شپږو حصو باندی تقسیم کړه نو په شپږمه حصه کی پیشلمی خوړل مستحب دی، لهٰذا هیڅ تعارض نسته ځکه چی اول الذکر کی طلوع الشمس پوری وخت تقسیمولی سی او ثانی الذکرکی د صبح صادق پوری وخت ته. (وګوری شامی ج: ۲ ص: ۱۱۴ او آخر باب مایفسد الصوم (۱) امداد الفتاوی کتاب الصوم ج: ۲ ص: ۷۵ (۲).

والله سبحانه اعلم

۲۵/ ۱/ ۱۳۹۷ھ

---

(۱) وفی الشامیة ج: ۲ ص: ۴۱۹ (طبع سعید) (سحر).... وهواسم للمأ کول فی السحر وهوالسدس الاخیر من اللیل..... الخ.

(۲) امداد الفتاوی کتاب الصوم والاعتکاف ج: ۲ ص: ۹۵، ۹۲ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی)

(فتوی نمبر ۱۳۵/ ۲۸، الف)

په روژه کی د مسواک جویښلو حکم

سوال: په روژه کی د مسواك جويښل جائز دی او که نه؟

جواب: مسواك كول خو جائز دی خو د جويښلو څخه یی حتی الوسع پرهيز كول پكار دی، ښه داده چی مسواك دی د اول څخه جوړسی، خوبياهم روژه د مسواك په جويښلو سره نه ماتيږی ترڅو چی عرق حلق ته اونه رسيږی في الدر المختار: وكره مضغ علك، وقال الشامي رحمه الله تحته: ولان العادة مضغة خصوصًا للنساء لانه سواكهن كماياتي، ج: ۲ ص: ۱۱۲ (۱)، وقد صرح الشامي ان الكراهة تنزيهية.

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۱۰/ ۱۳۹۸هـ

(فتوی نمبر ۱۰۵۱/ ۲۸، ج)

د روژې نیت ترڅه وخته پورې کولی سی؟

سوال: كه په رمضان كی د نيمی ورځی څخه مخكی نيت كول هيرسی، د نيمی ورځی تيريدلو څخه لږوخت وروسته ورته راياد سول او نيت يی وكړی نو دابه جائز وی؟ او روژه به يی صحيح سی او كه نه؟

جواب: د روژی د صحت د پاره د نيمی ورځی د تيريدلو څخه مخكی مخكی نيت كول ضروری دی، د دی څخه بغير روژه نسی كيدی خو دادی هم واضح وی چی د نيت مطلب د زړه اراده ده په ژبی سره څه وئيل ضروری نه دی لهٰذا كه اراده يی د روژی وه او په ژبی سره يی څه الفاظ نه وه وئيلی نو روژه صحيح سوه.

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۱۰/ ۱۴۰۱هـ

د روژې د فدئیې مقدار او د هغه د اداء کولو مختلف احکام

سوال: د زړه د ناجوړی په وجه او د جسم او ځان د كمزوری او ورسره د ډاكټر په هدايت باندی مې د رمضان روژی اونه نيول سوی اوس د روژو فديه فرض ده او كه

---

(۱) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۱۲ (طبع سعيد) همدارنگه وگوری امداد الفتاوی ج: ۲ ص: ۱۴۰، ۱۴۱ (محمد زبير)

واجب؟ د ټولې مياشتې فديه به څومره پيسې وي؟ دا په يوځاى ورکړو او که لږ لږ اداء سي؟ د رمضان په مياشت کې اداء سي ياترکومې مودې پورې اداء کولى سو؟

جواب: که مرض داسې دى چې د قابل ډاکټر په رايه کې دوباره د دومره قوت راتلو اميد دى چې په هغه کې روژې نيولى سي نوفديه کافي نه ده، او د هغه روژو قضاء ضرورى ده، خو که د داسې قوت راتلو اميد نه وي نو فديه ورکولى سي (۱) د يوې روژې فديه يوسير او دولس نيمې چيټاکې غنم يا د هغه قيمت دى، (۲) او د ديرشو روژو فديه داشان درو پنځوس سيره اونه چيټاکې غنم جوړيږي، د دې قيمت د بازار په معلومولو سره هم اداء کولى سي (خوقيمت د غنمو معتبر دى نه د ورو) هره ورځ دې د پاوکم دوه سيره غنمو قيمت ورکوي، (۳) او د فدئيې مستحق هم هغه دي کوم سړي چې د زکوٰة مستحق دي يعنى هغه سړي چې د چاسره دوه پنځوس نيمې تولې سپين زر يا د هغه قيمت برابرڅه شي د ضرورت څخه زيات نه وي، فدئيې د پاره ضرورى نه ده چې هم په رمضان کې دې اداء سي، وروسته هم ورکولى سي خو چې څومره جلتي وکړي هغوندې بهتره ده. والسلام.

۲۹/ ۹/ ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۲۰۱۱/ ۲۹ ج)

د نسوارو په استعمال سره روژه فاسديږي

---

(۱) وفي الرد المحتار ج: ۲ ص: ۴۲۷، المريض اذا تحقق اليأس من الصحة فعليه الفدية لكل يوم من المرض.

(۲) وفي تنوير الابصار ج: ۲ ص: ۷۲ واوصى بالكفارة يعطى لكل صلوٰة نصف صاع من برّ كالفطرة، او همدارنګه وګورى كفاية المفتى (جديد ايديشن، دار الاشاعت) ج: ۴ ص: ۱۷۸.

(۳) وفي الهندية ج: ۱ ص: ۵۱۳ ولواعطى مسكينا واحدا كله في يوم واحد لايجزيه الاعن يومه ذالك وهٰذا في الاعطاء بدفعة واحدة واباحة واحدة من غيرخلاف واما اذا ملكه بدفعات فقد قيل يجزيه وقيل لايجزيه الا عن يومه وذالك هو الصحيح كذا في التبيين. وفي الشاميه ج: ۱ ص: ۷۲۵ لو اعطىٰ مسكينا واحدا في عشرة ايام نصف صاع ؛ يجوز ولو اعطاه في يوم واحد بدفعات في عشرساعات قيل يجوز، وقيل لا، وهوالصحيح، وكذا في فتاوٰى قاضي خان على هامش الهندية ج: ۲ ص: ۱۸- ۱۹ والتاتار خانية ج:: ۵ ص: ۲۰.

سوال: نسوار چې په هغه کې چونه وغیره اچوی او په خُله کې یې ایږدی د دې شرعی حکم څه دی؟ بعضې خلکو دې ته حرام او بعضې دې ته مباح وايي آیا په دې سره روژه ماتيږي؟

جواب: د تنباکو، نسوارو وغیره استعمال مباح دی او په دې سره به روژه فاسدیږي ځکه چې نسوار په خوله کې اینښول عملاً د خوړلو په حکم کې دی.

احقر محمد تقی عثمانی

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه ۱/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(والله اعلم)

۱/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۲۳۲/ ۱۹- الف)

د یوم الشک د روژې حکم

سوال: بعضې خلک د یوم الشك روژې ته مکروه وايي: عن عمار بن یاسر قال: من صام الیوم الذی یشك فیه فقد عصٰی ابا القاسم ﷺ (۱)، او بعضې وايي چې د یوم الشك روژه جائز ده او دا حدیث ضعیف ګرځوي، لهٰذا تاسو ووایاست چې څنګه کول پکار دي؟

جواب: دا حدیث که څه هم مرفوع نه دی خو موقوف دی او موقوف د مرفوع په حکم کې دی: لان الصحابی لایقول ذالك من قبل رأیه فیکون من قبیل المرفوع. (بذل المجهود ج: ۴ ص: ۱۳۴) (۲) په همدې وجه د احنافو مسلك دادی، چې عوام دې په دې ورځ روژه نه ساتي، خو د نورو دلائلو په رڼا کې د خواص اهل فتوٰی د پاره اجازت ورکول سوی دی: قال فی رد المحتار: استحب صومه للخواص، قال فی الفتح وقیده فی التحفة بکونه علی وجه لایعلم العوام ذالك کی لایعتادوا صومه، فیظنه الجهال زیادة علی رمضان ویدل علیه قصة ابی یوسف المذکورة فی الامداد. (شامی ج: ۲ ص: ۳۸۲) (۳) او که خواص هم د دغه حدیث په وجه روژه اونه ساتي، نو څه حرج نسته، هو!

---

(۱) مشکوٰة المصابیح، کتاب الصوم، باب رؤیة الهلال ج: ۱ ص: ۱۷۴ (طبع قدیمی کتب خانه)

(۲) بذل المجهود ج: ۲ ص: ۱۳۴ (طبع مکتبه قاسمیه ملتان)

(۳) ردالمحتار ج: ۲ ص: ۳۸۲ (طبع ایچ ایم سعید)

که د چاعادت وی چی هغه کومه خاص ورځ روژه نیسی او هغه ورځ په یوم الشك کی راغله نو بیائی نیولې سی، قال ﷺ: لاتقدموا رمضان بصوم یوم ولایومین الارجل کان یصوم صوما فیصومه رواه الستة. (فتح القدیر ج: ۲ ص: ۵۴) (۱)

والله اعلم

۱۳۸۷/۱۱/۳ھ

(فتوی نمبر ۱۳۳۴/۱۸- الف)

د ریډیو په غلط اعلان باندی د غروب لمر څخه مخکی د افطار کولو حکم

سوال: یوه ورځ ریډیو پاکستان کراچی د مابنام اذان د وخت څخه پنځه منته مخکی وکی چی د هغه په وجه د اکثرو خلکو روژی خرابی سوی، او هغوی روژه ماته کړله، بیا اذان بندسو، خلکو خوراك کول پرېښوول بیا اذان اوسو، ډیرو خلکو روژه ماته نه کړله، د دی دواړو څه حکم دی؟

جواب: کومو خلکو چی د غروب څخه مخکی روژه ماته کړله که څه هم د ریډیو د غلط اعلان په وجه یی ماته کړی وه، په هغوی باندی د دغی روژی قضاء واجب ده، که څه هم د صحیح وخت معلومیدلو څخه وروسته انتظار سوی وی یایی خوراك څښاك جاری ساتلی وی، قضاء په دواړو صورتونو کی واجب ده (۲).

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۹/۱۵ھ

(فتوی نمبر ۹۷۷/۲۸- ج)

(۱) فتح القدیر ج: ۲ ص: ۲۴۵ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

(۲) وګوری د تیری صفحی ع۲۰۲ حاشیه ع۳ او امداد الفتاوی سوال: ۱۸۵ ج: ۲ ص: ۱۲۸.

باب الاعتكاف

د اعتكاف مسئلې

د رمضان د اخری عشری اعتكاف بغیر د روژې ښځه نسی كیدی

سوال: ځوكسان په یو جامع مسجد كی د رمضان په آخری عشره كی د اعتكاف د پاره ناست وه، په هغوی كی یوسړی د اعتكاف په حالت كی په تبه كی مبتلاء سو، د نه رغیدلو په صورت كی علاج معالجی ته ضرورت سو مجبوراً تارك الصوم سو او اعتكاف یی پریښووی، او د علاج د پاره د اهل او عیال خواته ولاړی، اوس پوښتنه داكول دی چی د رمضان په اخری عشره كی بغیر د روژې ښځه اعتكاف كیدی سی؟ او كه نه؟

۲: كه بغیر د روژې ښځه اعتكاف كیږی نو د هغه اعتكاف مات سو او كه نه؟

جواب: ۱: د رمضان المبارك د آخری عشری اعتكاف چی مسنون دی د هغه د پاره روژه شرط ده، لهٰذا په كومه ورځ چی روژه ماته سوه د هغه ورځی ښځه اعتكاف هم مات سو: لمافی رد المحتار ومقتضٰی ذالك ان الصوم شرط ایضًا فی الاعتكاف المسنون، لانه مقدر بالعشر الاخیر حتٰی لواعتكفه بلاصوم لمرض او سفر ینبغی ان لایصح عنه.... وسكتوا عن بیان حكم المسنون لظهور انه لایكون الا بالصوم عادة. (شامی ج: ۲ ص: ۱۳۰) (۱)

۲: په كومه ورځ چی روژه ماته كړی ده نو د هغه ورځی ښځه اعتكاف مات سو، د یوی ورځی د اعتكاف قضاء ورباندی واجب ده، كمامرّ.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) رد المحتار باب الاعتكاف ج: ۲ ص: ۴۴۲ (طبع سعید) وفی الهدایة باب الاعتكاف ج: ص ۲۱۱ والصحیح انه سنة مؤكدة لان النبی ﷺ واظب علیه فی العشر الا واخر من رمضان والمواظبة دلیل السنة وهو اللبث فی المسجد مع الصوم.... والصوم من شرطه.... الخ. وفی بحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۹۹، ۳۰۰ (طبع رشیدیه كویته).... الاعتكاف المسنون سنة مؤكدة وهو العشر الاخیرمن رمضان فان الصوم من شرطه حتٰی لواعتكفه من غیر صوم لمرض او سفر ینبغی ان لایصح.... الخ. وكذافی الهندیة ج: ۱ ص: ۲۱۱ (طبع رشیدیه كویته) (محمد زبیر حقنواز).

۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲ھ

(فتوی نمبر ۲۵۵۷/ ۲۷- و)

د مرض د وجهې د اعتکاف ماتولو حکم

سوال: يوسړی د اعتکاف په حالت کې په تبه مبتلاء سو، دنه رغيدلو په وجه يې علاج معالجې ته ضرورت سو، مجبوراً تارك الصوم سو نو آيا په دې صورت کې د علاج او خدمت په خاطر اعتکاف ماتول او د اهل وعيال خواته کورته تللی سي او که نه؟

جواب: مرض او د هغه علاج داسې عذر دی چې د هغه په وجه اعتکاف ماتول جائز دي: ولافرق (اي في القضاء) بين فساده بصنعه بلاعذر کالجماع مثلا الا الردّة او لعذر کخروجه لمرض (شامي ج: ۲ ص: ۱۳۳) البته د يوې ورځې اعتکاف قضاء به واجب وي. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۷/ ۱۱/ ۱۳۹۲ھ

(فتوی نمبر ۲۵۵۷/ ۲۷ و)

په مسنون اعتکاف کې د جمعې غسل يا د يخوالي د پاره د غسل په خاطر د جومات څخه د باندې وتل

سوال: د حضرت مولانا تقي عثماني صاحب په خدمت کې!

د اعتکاف د احکامو د رسالې په ۳۹ صفحه کې تاسو د معتکف د غسل لاندې ليکلي دي چې معتکف ته د جمعې غسل يا د يخوالي د پاره غسل ته د جومات څخه د باندې وتلو اجازت نسته، خو په جومات کې د ننه په ټب کې يا د جومات په غاړه باندې غسل کولی سي، په دې کې د يوې خبرې وضاحت پاته دی چې د جوماتونو غسلخانې چې د جومات د حدودو څخه بهر دي، څکه چې هغه د جومات د حدودو د تعين په وخت کې د لمانځه د پاره نه، بلکې د غسل او استنجاء د پاره جوړوي، او د جومات حدود هم هغه دي چې د حدودو د معلومولو په وخت کې د لمانځه د پاره متعين سي، لکه چې تاسو د حدود مسجد مطلب (لاندې بحث کړی دی) اوس د نزاع او جګړې باعث مسئله داده چې

(۱) رد المحتار باب الاعتکاف ج: ۲ ص: ۴۴۷ (طبع سعيد)

د جومات غسلخانی که څه هم د جومات د حدودو څخه بهر وی، خو د جومات په ملکیت او د هغه په احاطه کی شامل وی په دی کی د یخوالی د پاره غسل یا د جمعی د غسل اجازت سته او که نه؟ براه کرم د دی خبری وضاحت وکړی؟

جواب: مکرمی او محترمی! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط ملاو سو (احکام اعتکاف) کی چی کومه مسئله لیکل سویده، د هغه حاصل همدادی چی د جومات سره ملحق غسلخانی چی په جومات کی نه دی خو د جومات ملکیت وی، هغه ته هم د جمعی د غسل یا د یخوالی د غسل په خاطر په اعتکاف مسنون کی تلل جائزنه دی، (۱) لهٰذا په جائز طریقی باندی د غسل صورت هم هغه دی چی جومات کی دی ټب کښیږدی، په هغه کی دی غسل وکړی، یا د جومات غاړی ته دی داسی کښینی چی مستعملی اوبه جومات کی ونه غورځیږی (۲).

ترڅو چی د دی مسئلی د دلیل تعلق دی هغه د احکام اعتکاف په ضمیمی کی لیکل سوی دی، (۳) د هغه مطالعه وکړی.

واضحه دی وی چی نن صبا بعضی علماو د جُمعی د غسل د پاره د جومات څخه د باندی وتل جائز ګرځول دی، خو د دی څه اطمینان بخښه دلیل احقرته تراوسه نه دی ملاو سوی، او کوم دلائل چی پیش کولی سی د هغه څخه اطمینان نه کیږی، او د فقهائی کرامو په مینځ کی مشهوره او مسلمه مسئله هم هغه ده، چی احقر په احکام الاعتکاف کی لیکلی ده.

---

(۱) ایضًا.

(۲) وفی الدرالمختار ج: ۲ ص: ۴۴۴، ۴۴۵ وحرم علیه الخروج الا لحاجة الانسان طبیعة کبول والغائط وغسل لو احتلم ولایمکنه الاغتسال فی مسجد. وفی الشامیة (قوله ولایمکنه .... الخ) فلوامکنه من غیر ان یتلوث المسجد فلاباس به. بدائع ای بان کان فیه برکة ماء او موضع معدا للطهارة او اغتسل فی اناء بحیث لایُصیب المسجد الماء المستعمل قال فی البدائع: فان کان بحیث یتلوث بالماء المستعمل یمنع منه لان التنظیف المسجد واجب.... الخ. وفی الهندیة کتاب الصوم الباب السابع فی الاعتکاف ج: ۱ ص: ۲۱۳ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) ثم ان امکنه الاغتسال فی المسجد من غیر ان یتلوث المسجد فلاباس والا فیخرج ویغتسل ویعود الی المسجد.

(۳) ص۷۱ الی ۷۵ (طبع دار العلوم کراچی) په اعتکاف کی د جمعی د غسل مسئلی، لاندی حضرت والا دامت برکاتهم تفصیلی دلائل د جمعی د غسل په خاطر د خروج د جواز قائلینو جوابونه ذکر کړی دی د تفصیل د پاره هغه وکوری.

ج

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۵/۸/۲۷ھ
(فتوی نمبر ۱۴۷۲/ ۳۵و)

د مسنون اعتکاف د ماتولو په صورت کې د قضاء حُکم

سوال: که بغیر د روژې څخه اعتکاف نه کیږي او اعتکاف باطل سوی وي نو برنی حالت کې خپله خیمه جومات کې پرېښوول او کورته د تلو اجازت شرعًا سته او که نه؟ او څومره ورځې د تندرستي په حالت کې د اعتکاف تیرې سي آیا هغه به په اعتکاف مسنونه یانافله کې شمارل کیږي او که نه؟

جواب: څومره اعتکاف چې هغه د روژې په حالت کې وکړي، هغه به په اعتکاف کې شمیرل کیږي، او د هغه یوې ورځې قضاء به راګرځوي، د قضاء راګرځولو د پاره رمضان ضروري نه دی.

قال فی الشامیة: اذا فات عن وقته المعین، فان فات بعضه قضاه لاغیر ولایجب الاستقبال. (شامي ج: ۲ ص: ۱۳۳) (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۱/۱۷ھ
(فتوی نمبر ۲۵۵۷/ ۲۷- و)

د مشرک د پاره په اعتکاف کې د ناستې حُکم

سوال: آیا د مشرك د پاره په اعتکاف کې کښې نستل جائز دي؟

---

(۱) رد المحتار باب الاعتکاف ج: ۲ ص: ۴۴۷ (طبع سعید) وفی رد المحتار ج: ص: ۴۴۴، ۴۴۵ (طبع سعید) فیظهر من بحث ابن الهمام لزوم الاعتکاف المسنون بالشروع وان لزوم قضاء جمیعه او باقیه مخرج علی قول ابی یوسف اما علی قول غیره فیقضی الیوم الذی افسده لاستقلال کل یوم بنفسه وانما قلنا ای باقیه بناء علی ان الشروع ملزم کالنذر وهولونذر العشر یلزمه کله متتابعًا ولوافسد بعضه قضی باقیه علی مامرّ فی نذر صوم شهرمعین والحاصل ان الوجه یقتضی لزوم کل یوم شرع فیه عندهما بناء علی لزوم صومه بخلاف الباقی لان کل یوم بمنزلة شفع من النافلة الرباعیة وان کان المسنون هوالاعتکاف العشر بتمامه تامل- وفی التتار خانیة الفصل الثانی عشر فی الاعتکاف ج: ۲ ص ۴۱۴ ولوشرع فیه ثم قطع لایلزمه القضاء فی روایة الاصل، وفی روایة الحسن یلزمه وفی الظهریة عن ابی حنیفة انه یلزمه یوما..... الخ.

جواب: اعتکاف هغه عبادت دی چې د اسلام څخه بغير نسی اداء کيدلی، فلهٰذا غير مسلم په اعتکاف کی نسی کښې نستی. [۱] احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه.

والله سبحانه اعلم

۳۰/ ۱۲/ ۱۳۸۷هـ

(۱) وفی الدرالمختار ج: ۲ ص: ۴۴۱ (طبع سعيد) والنية من مسلم طاهر عاقل.... الخ، وفی الشامية تحته: لان النية لاتصح بدون الاسلام.... الخ.

كتاب الحج

﴿د حج مسائل﴾

فصل فی من یفرض علیه الحج

حج په چافرض دی؟

غیر محرم سره د حج د سفر حُکم

سوال: زمامور چې د هغه عمر پنځوس کاله دی اوکونډه ده هغه دځپل یوه همسایه سره دحج دپاره تلل غواړي موصوف دځپلې ښځې سره ځي ایازه د هغوی سره ځپله مور او د مور او لادونه لیږلی سم اوکه نه؟ شرعي حکم څه دی؟

جواب: حنفي مسلك کې که ښځه خوانه وی اوکه بوډۍ وی د هغه سره د حج د تللو د پاره د محرم ملګرتیا شرط دی (۱) لهٰذا په صورت مسئوله کې که دغه همسایه د دې کنډې محرم نه وی نودهغه سره حج ته نسی تلی .

د حج په شرائطوکې دی: ومنها المحرم للمرأة شابة کانت اوعجوزاً اذا کانت بینها وبین مکة مسیرة ثلاثة ایام . (عالمکیریه ج: ۱ ص : ۲۱۸) (۲).

لهٰذا په حنفي مسلك کې حکم دادی چې ترڅو محرم ملاو نسی نوحج ته دی نه ځي او که د آخری عمر پوری ملاو نسی نو وصیت دی وکړی چې زما د خوا څخه دی حج بدل اداء سی. (۳)

---

(۱) وفی صحیح البخاری ج: ۱ ص: ۱۴۷ (طبع قدیمی کتب خانه عن ابن عمر عن النبی ﷺ قال: لاتسافر المرأة ثلاثا الا معها ذومحرم، وفی الدرالمختار ج: ۲ ص: ۴۲۷، ۴۲۵ (طبع سعید) ...... ومعها زوج او محرم بالغ.... ولوحجت بلامحرم جاز مع الکراهة. وفی الشامیة (قوله مع الکراهة) ای التحریمیة للنهی فی حدیث الصحیحین: لاتسافر امرأة ثلاثا الا ومعها محرم (زاد مسلم فی روایة) او زوج. وفی بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۳ (طبع سعید) (واما) الذی یخص النساء فشرطان احدهما ان یکون معها زوجها او محرم لها، فان لم یوجد احدهما لایجب علیها الحج.... وهذا عندنا وعند الشافعی هذالیس بشرط.... ولنا ماروی عن ابن عباس ﷺ عن النبی ﷺ انه قال: الالا تحجن امرأة الا ومعها محرم، وعن النبی ﷺ انه قال: لاتسافر امرأة ثلاثة ایام الا ومعها محرم او زوج ولانها اذالم یکن معها زوج ولامحرم لایؤمن علیها.... الخ.

وکذافی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۱۵ (طبع سعید)

(۲) ج: ۱ ص: ۲۱۸، ۲۱۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویته).

(۳) وفی رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۲۵ (طبع سعید) والذی اختاره فی الفتح انه مع الصحة وامن الطریق شرط وجوب الاداء فیجب الایصاء ان منع المرض وخوف الطریق او لم یوجد زوج ولامحرم... الخ. و ی

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷ھ
(فتوىٰ نمبر ۵۸۲/ ۲۸ ب)

د خاوند د اجازت څخه بغیر حج ته د تلو حُکم

سوال: جناب والا! زه د خپلې یوې دیني خور حالات لیکم: د ویلو څخه وروسته د هغه د سوالونو جوابونه د شریعت د مخه اولیکې، د خپلې دیني خور حالات د هغه د خپلې ژبې څخه لیکم څما خور فرمایي چې څما خاوند په ډیر خرابو عادتونو کې مبتلادی، د هغه ذکر زما د پاره اذیت ناك دی، خرابو ښځو او شرابو کې مبتلاوی، زه پخپله د لمانځه او روژې پابنده یم، ما او زما بچو ډیر کوشش وکې چې هغه په مینه او محبت سره پوه سی، خو هغه په هیڅ صورت کې خرابو عادتونو پریښوولو ته تیاره نه دی، زما خاوند د سترګو ډاکټر دی، او زما دوه ځامن هم ډاکټران دی، زما خاوند د حج او عمرې طرفته فکر هم نه کوی او نه ماته د حج او عمرې ته په سفر باندې د خپلو ځامنو سره د تللو اجازت راکوی، په کور کې ټول شیان موجود دی، مثلاً بنګله سته، ګاډی هم ده، او هرشی په کور کې موجود دی خو زه د دې ټولو شیانو باوجود پریشانه یم، ما خپل خاوندته داهم ووئیل: چې هغه غلط کار پریږده او یو واده دې وکړی خو هغه زماخبرې ته خیال هم نه کوی.

۱: ما د خپل خاوند دپاره ډیرشی وظیفې او تسبیحات هم وکړل چې زما خاوند صحیح سی، خو هغه د ټس څخه مس کیږی نه، آیا زما د پاره دا وظیفې کول جائز دی؟ او که نه؟

۲: آیازه د خپل ځوی سره د خاوند د اجازت څخه بغیر حج او عمرې ته تلی سم او که نه؟ ځکه چې زماخاوند اجازت نه راکوی.

۳: مهربانی وکړی ماته داسی وظیفه وښایاست چې په هغه باندې عمل کولو سره زما خاوند په سمه لاره باندې راسی، او زما پریشانی هم لرې سی، او دا جواب هم مطلوب دی چې ماتراوسه پورې فرض حج هم نه دی اداء کړی نو په دې حالت کې زما د پاره د

الفتاوى الخانية على هامش الهندية ج: ۱ ص ۳۰۸ (طبع رشیدیه کویټه) المرأة اذا لم تجد محرما لاتخرج الى الحج الا ان تبلغ الوقت الذى تعجز عن الحج فحينئذٍ تبعث من يحج عنها اما قبل ذالك لايجوز الحج لتوهم وجود المحرم... الخ. (محمد زبیر حقنواز)

خاوند ځخه اجازت اخستل او تلل ضروري دي او که په دې حالت کې د خپل خاوند د اجازت ځخه بغیر هم د فرض حج اداء کولو د پاره د خپل خوی سره تلی سم؟

جواب: ستا د پریشانی د لری کیدلو د پاره د زړه ځخه دعاء کوم، تاسو د هرلمانځه ځخه کم ترکمه دری واره ووایی:

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (۱)

که تافرضی حج کړی وی نو د نفلی حج یا عمری د پاره د خاوند د اجازت ځخه بغیر تلل جائز نه دی، تاسوته به په کور کی ناست په دی نیت سره د حج او عمری ثواب ورکول کیږی، او که په تاباندی حج فرض سوی وی او ته د خپل خوی سره حج ته ځی، نو خاوند دی د فرضی حج ځخه نسی ایسارولی او که خاوند دی ایساره کړی نو ښځه د هغه د اجازت ځخه بغیر هم تلی سی، فی الدر: ولیس لزوجها منعها عن حجة الاسلام، فی الشامیة: ای اذاکان معها محرم والا فله منعها کما یمنعها عن غیر حجة الاسلام ۱۰ ج: ۲ ص: ۴۶۵) (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۸/ ۹/ ۱۴۲۰ھ

(فتوٰی نمبر ۴۹/ ۴۰۱)

په ځُله باندی د جوړ سوی ورور سره حج ته د تللو حکم

سوال: یوسړی د خپل خان د پاره په ځُله باندی خور جوړه کړی ده، ایا د داسی خور سره د حج سفر کولی سی؟

جواب: که کومی غیر محرمی ښځی ته په ځُله باندی خور ووئیل سی، نو هغه شرعًا د خور په حکم کی نه وی، نو ځکه د هغه صرف په ځُله باندی جوړسوی ورور سره د حج په سفر باندی تلل جائز نه دی. (۳)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب صحیح بندہ محمد شفیع عفا اللہ عنہ

۱۳۸۸/۵/۲۴ھ

فتوی نمبر ۹۱۷/۱۹ - الف

(۱) سورة الفرقان: آیت ۷۴.

(۲) (طبع ایچ ایم سعید) وفی غنیة الناسک ص: ۱۲ (طبع قدیم ادارة القرآن کراچی) ولیس للزوج منعها عن حجة الاسلام اذا کان معها محرم والا فله منعها کما یمنعها عن غیر حجة الاسلام..... الخ.

(۳) د غیر مخرم سره د سفر د ممانعت دلائل سابقه صفحی ۲۲۹ اوله حاشیه کی وګوری. (محمد زبیر حقنواز)

د انجونو د واده کولو څخه به بغیر حج فرض وي او که نه؟

سوال: زما عمر یوشپیته (۶۱) کاله دی، د حج تمنالرم، ماتقریبًا پنځه زره روپی جمع کړی حکومت لس زره روپی کړی، زما څلور لوڼی او دوه هلکان دی، د دوو انجونو ودونه مې کړی دی دوی۲ په کور باندی دی چی د هغوی عمر ۲۲ کاله دی غټ هلك د ۲۲ کالو او کوشنی هلك د شپاړس کالو دی، دواړه د کور څخه تبنتیدلی دی، سوال دادی چی د دوو انجونو د واده کولو څخه بغیر حج ته تلی سم او که نه؟

جواب: که ستاسره دومره پیسی وی چی په هغه حج کیدی سی نو په تاباندی حج فرض دی (۱)، د حج د فرضیت د انجونو د ودونو سره څه تعلق نسته، د حج د اداء کولو د پاره د هغوی د واده انتظار کول درست نه دی.

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۹/ ۱۳۶۲هـ
(فتویٰ نمبر ۲۳۱۰/ ۲۷هـ)

د جهاز په اکانومی کلاس کی د ټکټ نه ملاویدلو په وجه د فرسټ کلاس ټکټ اخستل او حج ته تلل فرض دی

سوال: زه تاسوته تکلیف څکه درکوم چی زما عمر ۷۳ کاله دی او په ماباندی حج فرض دی، چنانچی ما د مشهد څخه حج ته د تلو د پاره دری واره درخواست ورکړی دی، خوقرعه اندازی کی زمانوم نه راوخی معامله په قسمت باندی پریږدم او که د اوبو د جهاز په فرسټ کلاس کی درخواست ورکړم؟ په داسی کولو کی تیرکال ډیر امکان ور، خو په دی کی دوی خبری دی:

---

(۱) وفی تنویر الابصار ج: ۲ ص: ۴۵۹ (طبع ایچ ایم سعید) ... ذی زاد و راحلة فضلاً عما لابدمنه ونفقة عیاله الی عوده.

۱: داچي که حکومت پاکستان علاوه د عرشه څخه او د ټولو درجو مسافرونه ډیرلوی رقم د پاسپورټ او ویزه نامه باندی اخلی، اوس پوښتنه داکول دی چي دارقم اخستل او ورکول مذهبًا ترکومی صحیح دی؟ په حج کی خوبه څه نقصان نه کیږی؟

۲: دوهمه خبره داه چي ځما څلور بچی دی په هغه کی یوه انجلی ځوانه ده، او باقی نوری ټولی د واده په عمر کی دی، که زه د عرشه په ځای په فرسټ کلاس کی ولاړسم، نو اخراجات به دومره زیات سی چي د اولاد په ودونو کی به تاخیر او تکلیف وی، داخبری د نظرلاندی ساتلو سره اوفرمایاست چي ماته څه کول پکار دی؟

جواب: که ستاسره د خپلو ضروریاتو په اصلیه نه زائد دومره پیسی وی چي د هغه په ذریعه ته پاسپورټ او ویزه باندی حج کولی سی، نو په تاباندی د هغه په ذریعه حج کول واجب دی، د اولاد واده په اصلیه ضروریاتو کی حساب نه دی، او که دومره روپی درسره نه وی نو د عرشی په ذریعه د تلو د پاره درخواست ورکوه، کله چي دی نوم راووځی نو ولاړسه، که تر آخری عمر پوری اونه سی نو د حج بدل وصیت کول به ضروری نه وی، د فقهائی کرامو لاندینی درج سوی تصریحات د دی مسئلی سره متعلق دی:.

۱: وهل مایؤخذ من المکس والخفارة عذر قولان والمعتمد لاکما فی القنیة والمجتبی، وعلیه فیحتسب فی الفاضل عمّا لابدّ منه القدرة علی المکس ونحوه کمافی مناسك الطرابلسی، وکذا فی الدر المختار، وقال الشامی: المکس مایاخذه العشار والخفارة مایأخذه الخفیر وهو المجیر ومثله مایأخذه الاعراب فی زماننا من المصر المعین. (شامی ج: ۳ ص: ۱۹۸) ([1])

۲: وعلی تقدیر اخذهم الرشوة فالاثم فی مثله علی الآخذ لا المعطی علی ماعرف من تقسیم الرشوة فی کتاب القضاء ولایترك الفرض لمعصیة عاص (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۳۸) ([2])

۳: اذا وجد مایحج به وقدقصد التزوج یحج به ولا یتزوج لان الحج فریضة او جبها الله تعالی علی عبده کذا فی التبیین. (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۲۳۱) ([1]) فقط والله سبحانه وتعالی اعلم.

([1]) ج: ۲ ص: ۴۲۳، ۴۲۴ (طبع سعید)

([2]) ج: ۲ ص: ۳۱۴ ایضًا.

الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
محمد عاشق الهی عفا الله عنه
۷/ ۸/ ۱۳۸۷ھ

آیا په عمرې کولو سره به حج فرض سی؟

سوال: یوغیر مستطیع سړی د ایام حج څخه علاوه په نورو ورځو کی د عمرې د پاره ولاړسی نو آیا په هغه باندی به حج فرض سی؟ داچی مشهور دی چی چاحج نه وی کړی هغه دی د حج بدل د پاره نه ځی، آیا دا صحیح دی؟

---

(۱) وفی الغنیة ص: ۸ (طبع ادارة القرآن) السابع الوقت ای وجود القدرة فیه وهو اشهر الحج او وقت خروج اهل بلده ان کانوا یخرجون قبلها، فلایجب الا علی القادر فیها او فی وقت خروج اهل بلده فان ملك المال قبل الوقت فله صرفه حیث شاء.... الخ

وفی ارشاد الساری ص: ۳۳ (طبع مصطفی محمد مصر) السابع من شرائط الوجوب الوقت، وهو اشهرالحج او وقت خروج اهل بلده.... فان ملکه ای المال قبل الاشهر، او قبل ان یتاهب اهل بلده فله صرفه حیث شاء ولاحج علیه.

وفی الغنیة ص: ۴ (طبع ادارة القرآن کراچی) (السادس) الاستطاعة وهی القدرة علی زاد، یلیق بحاله.... الخ وفیها ایضاً (ص: ۲) والراحلة شرط فی حق الافاقی فقط قدر علی المشی اولا، اما المکی ومن حولها وهو من کان داخل المواقیت الی الحرم فلایشترط فی حقه الراحلة اذا کان قادراً علی المشی بلا مشقة زائدة والا فکالا فاقی واماالزاد فشرط لابدمنه قدرمایکفیه وعیاله فی ایام اشتغاله بنسك الحج..... الخ.

وفی رد المحتار: ج: ۲ ص: ۴۶۲ (طبع سعید) والحاصل ان الزاد لابدمنه ولولمکی کماصرّح به غیر واحد کصاحب الینابیع والسراج ومافی الخانیة والنهایة من ان المکی یلزمه الحج ولو فقیراً لازادله نظرفیه ابن الهمام الا ان یراد ما اذاکان یمکنه الاکتساب فی الطریق... وبعد اسطر..... (تنبیه) فی اللباب، الفقیر الافاقی اذا وصل الی میقات فهو کالمکی قال شارحه ای حیث لایشترط فی حقه الا الزاد والراحلة.... الخ. (والراجع للتفصیل الیها).

او په زبدة المناسك ص: ۲۱ (ضروری فائدی) لاندی دی..... لکه چی په مکه مکرمه کی داخل سو او کعبة الله شریفی ته را اورسیدی نو اوس به په هغه باندی فرضیت د حج متعین شی بالاتفاق خو په دی نقیر به دافرضیة د حج بالاتفاق هغه وخت کله چی د حج په میاشتو کی راغلو او کعبة الله شریفی ته را اورسیدئ او د ایام حج د خوراك خرچه هم لری او عرفات ته د پیدل تلو قدرت هم لری.... الخ. او ورسره وګوری حیاة القلوب ص: ۷۲۲.

جواب: د آیام حج څخه بغیر د عمری په کولو سره حج نه فرض کیږی ترڅو چی د حج په میاشتو کی هغه ته د حج کولو طاقت نه وی پیداسوی او دا صحیح دی چی چا خپل حج نه وی کړی، د هغه د پاره د بل چا دطرفه حج بدل کول درست نه دی، خو بیاهم که داسی د حج بدل په نیت حج وکړی نو د هغه څخه به هم حج بدل اداء کیږی د هغه خپل حج به نه کیږی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۲/ ۱۳۹۷هـ
(فتوٰی نمبر ۲۳۹/ ۲۸- الف)

د ضرورت څخه زیاته زراعتی مځکه خرڅول او حج ته تلل فرض دی

سوال: فتاوٰی هندیه اوردو جلد دوهم صـ ۴۵ کی لیکلی دی: که کوم سړی د زراعتی مځکی مالك وی او د هغه سره دومره مځکه ده چی که په هغه کی لږ مځکه خرڅه کړی نو د حج د اخراجاتو د پاره او د بچو د ضرورت د پاره کافی وی، او بیاهم دومره مځکه پاته کیږی چی د هغه په حاصل اخستلو سره ژوند تیریدلی سی نو په دغه سړی به حج فرض وی؟ تاسو وفرمایاست چی په دی صورت کی حج فرض دی او که نه؟

جواب: د حج د فرضیت د پاره د زکوٰة په شان د مال کافی کیدل شرط نه دی (۲) لهٰذا په مسئوله صورت کی چی د کوم سړی سره نقدی روپی نه وی که د ژوند تیرولو د پاره د ضرورت څخه زیاته مځکه یاکور وی چی هغه خرڅ کړی نو حج باندی کولی سی نو په هغه باندی حج فرض دی، د فتاوٰی هندیه عبارت دادی: وان کان صاحب ضیعة ان کان له من الضیاع مالوباع مقدار ما یکفی الزاد والراحلة ذاهبًا وجائیا ونفقة عیاله و اولاده

---

(۱) وفی التاتار خانیه ج: ۲ ص: ۵۴۲ (طبع ادارة القرآن) والافضل للانسان اذا اراد ان یحج رجلا عن نفسه، ان یحج رجلا قدحج عن نفسه فان الذی لم یحج عن حجة الاسلام عن نفسه لم یجز حجته عن غیره عند بعض الناس ومع هذا لواحج رجلا لم یحج عن نفسه حجة الاسلام یجوز عندنا..... الخ. او همدارنگه دحج صرورة متعلق د حضرت دامت برکاتهم تفصیلی فتوٰی په راتلونکی صــ کی وگوری.
(۲) ص: ۲۱.

ويبقى له من الضيعة قدر ما يعيش بغلة الباقي يفترض عليه الحج والا فلا. (فتاوی عالمگیریه) (۱).

والله سبحانه اعلم
۲۰/ ۱/ ۱۳۹۷ھ
(فتوی نمبر ۱۲۲/ ۲۸- الف)

۱: ایا د عمرې کولو څخه وروسته حج فرض کیږي
۲: که کوم سړی په بوډاوالي کې مالداره سي نو په هغه به حج فرض وي؟

سوال: ایا عمرې کولو څخه وروسته حج کول فرض کیږي؟ هرکله چې په هغه باندي حج نه وي فرض سوی.
۲: که کوم سړی په زیات عمر کې یا د کمزورۍ په زمانه کې مالداره سي نو ایا په هغه باندي حج فرض کیږي؟ هرکله چې کمزوري د هغه مانع وي؟

جواب: ۱: که عمره د ایّام حج څخه علاوه په نورو ورځو کې اوسي نو په هغه سره حج نه فرض کیږي خو د حج په ورځو کې مکې مکرمې ته رسیدلو سره حج فرض کیږي كذا فی عمدة المناسك مع زبدة المناسك: ۳۱.
۲: که د صحت او قوت په حالت کې حج فرض نه وو، او کله چې دومره بوډا سو چې په سورلي باندي بغیر د سخت مشقت څخه نسي سوریدلی او په دغه وخت کې ورته د حج کولو لائق پیسې حاصل سوې نو په دې باره کې د فقهائي حنفیه اختلاف دی، د امام

---

(۱) ج: ۲ ص: ۴۵۹ (رایج ایم سعید) وفی غنية الناسك ص: ۹ (مطبع ادارة القرآن كراچی) واما شرائط وجوب الاداء فخمسة على الاصح الاول: الصحة... فلايجب الحج على المقعد والزمن والمفلوج، ومقطوع الرجلين او اليدين او الرجل الواحدة والاعمٰى والمريض والمغضوب وهو الشيخ الكبير الذى لايثبت على الراحلة بنفسه وان ملكوا مابه الاستطاعة فليس عليهم الاحجاج او الايصاء، وعندهما يجب الحج عليهم اذا ملكوا الزاد والراحلة ومؤنة من يرفعهم ويضعهم.... ولكن ليس عليهم الاداء بانفسهم فعليهم الاحجاج او الايصاء به عند الموت وصححه قاضيخان او اختاره كثير من المشائخ، منهم ابن الهمام، واما ظاهر المذهب فصححه فى النهاية، وقال فى بحر العميق: هو المذهب الصحيح فقد اختلف التصحيح، وان ملكوا الزاد والراحلة، ولم يجدوا مؤنة من يقودهم لايجب عليهم الحج فى قولهم..... الخ. وكذا فى الهندية ج: ۱ ص: ۲۱۸ (مطبع رشيديه كويته) (محمد زبير حقنوان).

ابوحنیفه رحمه الله په نزد باندی داسی سړی ته حج بالکل فرض نه دی، نه باندی پخپله فرض دی او نه په بل چاباندی کول باندی فرض دی، خو د صحابینو په نزد باندی په داسی سړی باندی پخپله حج کول فرض نه دی خو په بل چاباندی باندی د حج کول فرض دی، مشائخ حنفیه کی بعضی حضراتو اول قول اختیار کړی دی او بعضو دوهم احتیاط هم په دی کی دی چی داسی سړی دی د صاحبینو په قول باندی عمل وکړی او په بل سړی باندی دی د خپل طرف څخه حج وکړی یاکم ترکمه د دی وصیت دی وکړی چی زما د اړخه دی حج اوسی فی رد المختار: فلایجب علی مقعد ومفلوج وشیخ کبیر لایثبت علی الراحلة بنفسه.... لا بانفسهم ولابالنیابة فی ظاهر المذهب عن الامام وهو روایة عنهما وظاهر الروایة عنهما وجوب الاحجاج علیهم...... وظاهر التحفة اختیار قولهما وکذا الاسبیجابی وقواه فی الفتح.... وحکی فی اللباب اختلاف التصحیح (شامی ج: ۲ ص: ۱۴۳)

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۲/ ۱۳۹۲/ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۷۷۱/ ۲۷ و)

فصل فی المواقیت
(د میقات سره د متعلق مسئلو بیان)
جدی پوری بغیر د احرام څخه تلونکی مسافر که د بل میقات څخه احرام وتړی
نو په هغه باندی دم نسته
(جواهر الفقه، د یوعبارت تحقیق)

سوال: د جواهر الفقه (لاندی عبارت) د دی دپاره اهل پاکستان او هندوستان د پاره، خو احتیاط هم په دی کی دی چی په هوائی جهاز کی د سپریدلو په وخت احرام وتړی، که د احرام تړلو څخه بغیر د هوائی جهاز په ذریعه جدی ته ورسیدی نو د هغوی په ذمه دم یعنی د یوی بزی قربانی به باندی واجب سی، په دی کی اشکال دی، چی د میقات څخه بغیر د احرام څخه اوړیدلو سره چی کوم دم لازمیږی هغه په عود الی المیقات سره ساقطیږی، نو په هوائی جهاز کی که په مسافر کوم دم واجب سو، نو چی کله هغه جدی ته ورسیدی او احرام یی د هغه خای څخه ړتړی نو پکارده چی هغه دم ساقط سی، څکه چی په درمختار کی دی: وحرم تاخیر الاحرام عنها. (درمختار) وقال علیه المحشی فعلیه العود الی میقات منها وان لم یکن میقاته لیحرم منهم والا فعلیه دم کما سیاتی بیانه فی الجنایات (تحت مطلب فی المواقیت ج: ۲) فان عاد الی میقات ماثم احرم الی قوله.... سقط دمه. (درمختار باب الجنایات)

خو په دی کی داخبره هم په ذهن کی راغله چی دم چی بغیر د احرام څخه په میقات باندی تیریدلوسره لازمیږی هغه به هلته ساقطیږی کله چی دی یومیقات ته رجوع وکړی، او جده میقات نه دی، لهذا د دی خای څخه احرام تړلو سره هغه دم نه ساقطیږی، لهذا د جواهر الفقه عبارت په ظاهره کی صحیح دی که څه هم د جدی څخه احرام تړل په دی وجه صحیح دی چی هغه د میقات محاذی دی، نو حاصل دا را ووتی چی میقات او محاذی د میقات دواړو څخه احرام تړل درست دی خو که د میقات څخه بغیر د احرام

ترلو په تریدو سره دم واجب سی نو هغه به عود الی المیقات سره ساقط سی خو د عود الی المحاذی المیقات سره به نه ساقطیږی. مؤدبانه گذارش دی چی زما د دی رایی د تردید یا تصحیح څخه می خبر کړی؟

جواب: عزیز گرامی قدر مولانا محمد سردار صاحب سلمه!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ډیره موده مخکی تاسو یوسوال رالیږلی وو. چی د احرام څخه بغیر جدی پوری د رارسیدلو متعلق وو. چونکی معامله لږ د غور او فکر او د مراجعت محتاجه وه نو ځکه می فوراً جواب درنه کړل سو. اوس راته لږ د غور موقع پیداسوه نو جواب عرض دی.

په جواهر الفقه (۱) کی د هوائی جهاز د مسافرو د پاره د جدی پوری بغیر د احرام څخه تلو باندی چی د کوم دم وجوب لیکلی دی د غور او فکر. او د علماوو سره د مشوری کولو څخه وروسته ظاهر همدا معلومیږی چی په دی کی تسامح سویده. شاید چی په هغه وخت کی ذهن دی طرف ته تللی وی چی مجاوزت قرن المنازل څخه بغیر احرام اوسو. لهٰذا بیا هغه طرف ته اونسو. بلکی د دوهم میقات محلات طرف ته عود سوی دی. ځکه دم ساقط نسو خو د تحقیق څخه معلومه سوه. چی که عود بل میقات طرفته سوی وی نوبیا هم دم ساقطیږی چنانچی په بدائع کی دی: ولوعاد الی میقات غیر الذی جاوزه قبل ان یفعل شیئًا من افعال الحج سقط عنه الدم وعوده الی هٰذا المیقات والی میقات اخر سواء (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۱۲۵ (مطبع رشیدیه کویته)

او تاسو چی کوم احتمال لیکلی دی چی د دم سقوط میقات ته په راگرځیدلو سره کیږی محض محاذات طرفته گرځیدلو سره نه ساقطیږی. نو دا احتمال د احقر په نظر کی او د نورو علماوو (د چاسره چی مشوره وسوه) په نظر کی هم صحیح نه دی ځکه چی محاذات په جمیع احکام کی د میقات قائم مقام دی. که څه فرق وی. نو فقهاء کرامو به ضرور تصریح کړی وه (۲).

---

(۱) جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۴۷۵ (مطبع مکتبه دار العلوم کراچی)

(۲) بلکی حضرات فقهائی کرامو رحمهم الله په محاذات میقات باندی عود کولو سره هم د سقوط دم تصریح کړی ده. چنانچی غنیة المناسك باب مجاوزة المیقات بغیر احرام. فصل فی مجاوزة الافاقی وقته ص: ۶. (طبع ادارة القرآن کراچی) کی دی. وعن ابی یوسف رحمه الله تعالی: ان کان الذی یرجع الیه

لهذا صحیح مسئله اوس داسی معلومیږی چی په هوائی جهاز کی تلونکی که د قرن المنازل د محاذات څخه بغیر د احرام څخه د دی ګناه خو ورته ضرور وسوه، خودم واجب نسو، څکه چی هغه بل میقات طرف ته وتلی دی او د هغه ځای څخه ئې احرام وتړی، هذا ماظهرلی، والله اعلم.

که بله خبره ستا په ذهن کی راسی نو احقر تری خبر کړه. والسلام

محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۷/ ۸/ ۱۴۰۳ھ

(فتوئ نمبر ۸۲۰/ ۳۴ و)

فصل فی الاحرام وماهو محذور فیه او مباح

احرام او په هغه کی د مباحاتو او ممنوعاتو بیان

د احرام د پاره ګنډل سوی کپړی او د ټیټرون استعمالولو حکم

سوال: د احرام د پاره د ګنډل سوی کپړی اچول درست دی او که نه؟ او دوهمه خبره داده چی ټیټرون د احرام د پاره استعمالولی سی او که نه؟

(عبد الوحید، ریاض، سعودی عرب)

جواب: شاید چی تاسوته معلومه نه ده چی حضرت مولانا محمد شفیع صاحب رحمہ اللہ لسم او یوولسم شوال په مینځومی شپه کی مړسوی دی. انا لله وانا الیه راجعون، د هغوی د پاره د مغفرت دعاء او زموږ د پاره د صبر او سکون او د هغوی په نقش قدم باندی د تلو دعاء وکړی، د احرام د پاره د ګنډل سوی کپړی استعمال درست نه دی. (۱) د ټیټرون استعمال په احرام کی څه حرج نسته خو په دی شرط چی ګنډل سوی نه وی.

والسلام

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

محاذیا لمیقاته الذی جاوزه او ابعد منه سقط الدم والا فلا، فان لم یعد ولا عذرله اثم اخری لترکه العود الواجب... الخ دغه شان مناسك ملاعلی القاری باب المواقیت ص: ۸۴ (طبع ادارة القرآن کراچی) په حاشیه کی د فتح القدیر په حوالی سره دی: قال فی فتح القدیر وعن ابی یوسف رحمہ اللہ ان کان الذی رجع الیه محاذا یالمیقاته او ابعد منه، فکمیقاته..... الخ. (محمد زبیر)

(۱) وفی بحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۲۳ (طبع سعید) قوله فاتق الرفث.... قوله ولبس القمیص والسراویل:.... وفیه ص: ۳۲۴ وذکر الحلبی فی مناسکه أن ضابطه لبس کل شیئ معمول علی قدر البدن او بعضه بحیث یخیط به بخیاطة او تلزیق بعضه ببعض ... الخ.

ابن حضرت مفتی صاحب
۲۰/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ (فتوٰی ۲۵۷۷/ ۲۷ و)

فصل فی القران والتمتع

د حج قران او حج تمتع سره د متعلق مسئلو بیان

په سعودی عرب کی د مقیم سړی د پاره د حج قران حُکم

سوال: زمایوځوی په سعودی عرب کی مقیم دی، هغه آخری عمره په تیر رمضان المبارك د جمعة المبارك په ورځ باندی کړی ده، آیا هغه اوس حج قِران کولی سی یابه حج تمتع کول وی؟ د دی د شرعی حکم څخه موخبر کړی؟

جواب: په مسئوله صورت کی که ستاځوی د میقات په حدودو کی مقیم نه دی نو هغه حج قران کولی سی (۱) په رمضان المبارك کی په عمره کولو سره څه فرق نه پریوځی.

والله سبحانه اعلم
۲۹/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوٰی نمبر ۲۷۲۷/ ۲۷ و)

د حج په میاشتو کی عمره کوونکی په جده کی د مقیم سړی د پاره د حج قِران حکم

سوال: زید په جده کی مقیم دی، د حج په میاشتو کی یی عمره هم کړی ده، د حج قران احرام تړلی سی او که نه؟

جواب: کوم سړی چی د حج په میاشتو کی د عمری افعال وکړی او د وقوف عرفی څخه مخکی حلال سوی وی، د هغه د پاره حج قران جائز نه دی، (کذا فی زبدة المناسك

---

(۱) (وهو) ای القران (ان یجمع الافاقی ای لا المکی والمیقاتی لیکون قرانه مسنونًا بین الحج والعمرة (مناسك ملاعلی القاری ص: ۲۵۲ طبع ادارة القرآن) وکذا فی غنیة الناسك ص: ۱۰۹ (طبع ادارة القرآن کراچی)

ص: ۲۸۴) (۱) او د جدې مقیم حلی میقاتي په حکم کې دی، د دې وجې څخه هم هغه د قران او تمتع جائزنه ده، لهٰذا په مسئوله صورت کې په جده کې د هغه مقیم سړي د پاره د قران إحرام تړل جائز نه دی.

والله سبحانه اعلم
۲۰/ ۱/ ۱۳۹۷ھ

فصل فی العمرة

د عمرې متعلق مسئلو بیان

اول د حج د پاره پیسې جمع کول پکار دي یا عمرې ته ترجیح ورکړي؟

سوال: ایا څوك سړي په عمرې باندې اکتفاء کولی سي یاهم د حج د پاره پیسې جمع کړي، ایا هغه عمرې ته ترجیح ورکولی سي؟

جواب: کوم سړي چې حج نه وي کړی هغه ته هم د حج د پاره پیسې جمع کول پکار دي خو که فرض حج یې کړی وي نو اوس په عمرې باندې اکفتاء کول درست دي.

---

(۱) زبدة المناسك مع عمدة المناسك د قران بیان مسئله نمبر ۲ ص: ۲۹۳. وفی الدرالمختار ج: ۲ ص: ۵۳۹ (طبع سعید) والمکی ومن فی حکمه یفرد فقط ولوقرن او تمتع جاز واساء وعلیه دم جبر، وفی رد المحتار: ومن فی حکمه ای من اهل داخل المواقیت (قوله یفرد فقط) هذا مادام مقیما... قال المحبوبی هذا اذا خرج الی الکوفة قبل اشهرالحج واما اذا خرج بعدها فقد منع من القران فلا یتغیر بخروجه من المیقات کذا فی العنایت وقول المحبوبی هو الصحیح.... وفی الهدایة ج: ۱ ص: ۲۲۳ لیس لاهل مکة تمتع ولاقران وانمالهم الافراد خاصة خلافا للشافعی والحجة علیه قوله تعالی: ذَالِكَ لِمَنْ لَمْ یَکُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِیْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، ولان شرعهما للتنرفة باسقاط احدی السفرتین وهذا فی حق الافاقی ومن کان داخل المواقیت فهو بمنزلة المکی حتی لایکون له متعه ولاقران، وفی فتح القدیر نقلا عن البدائع.... ان العمرة دخلت فیها رخصة للافاقی ضرورة تعذر انشاء سفر للعمرة نظراً له وهذا المعنی لایوجد فی حق اهل مکة ومن بمعناهم فلم تکن العمرة مشروعة فی اشهر الحج فی حقهم وفی غنیة الناسك ص: ۲۱۹ لاتمتع ولاقران، ولا جمع بینهما فی غیر اشهر الحج لاهل المکة واهل المواقیت الخمسة ومن دونها الی مکة سواء کان بینه وبین مکة مسیرة سفر اولا.... الخ.
او زبدة المناسك ص: ۳۰۵ (طبع سعید) کې دي: په مکه مکرمه کې اوسیدونکو او په میقات باندې یا د میقات په داخلي حصه کې اوسیدونکي د پاره حج قران او حج تمتع کول جائز نه دي. (محمد زبیر حقنواز عفا الله عنه)

والله سبحانه اعلم
۲/ ۱۲/ ۱۳۹۲هـ
(فتوی نمبر ۲۷۷۱/ ۲۷ و)

فصل فی الحج عن الغیر والبدل والوصیّة

حج بدل او د نفلی حج سره د متعلقه مسئلو بیان

۱: چاچې خپل فرض حج نه وي کړی په هغه باندی حج بدل کولو حکم
۲: د حج بدل د پاره مکې مکرمې ته په تلو سره پخپل ځان حج فرض کیږي

سوال: زما په پلار مرحوم باندی حج فرض نه ووزه د ایصال ثواب په غرض د هغوی د پاره حج بدل کول غواړم یوعالم په دی کار باندی اماده دی خو هغوی خپل حج نه دی کړی او نه په هغوی. باندی حج فرض دی آیا داسی سړی چاچې خپل حج نه وی کړی د بل چا د اړخه حج کولی سی؟

۲: او په کوم سړی چې حج فرض نه وی او د حج په زمانه کی مکی معظمی ته اورسیږی آیا په هغه باندی حج فرض کیږی؟

جواب: افضل او ښه خو د ټولو فقهاوو په نزد دادی چې حج بدل دی د هغه سړی په ذریعه اوسی چې خپل فرضی حج یې اداء کړی وی او چاچې خپل فرضی حج نه وی اداء کړی د هغه په ذریعه حج بدل اداء کول مکروه تنزیهی دی، او کوم سړی چې په حج بدل باندی استه یی که د هغه په ذمه پخپله حج فرض وی او هغه یی نه وی اداء کړی نو د هغه د پاره حج بدل باندی تلل مکروه تحریمی او ناجائز دی (۱)، خو د لیږونکی حج به

---

(۱) وفی الشامیة ج: ۲ ص: ۲۰۳ (طبع سعید) قال فی البحر: والحق انها تنزیهیة علی الآمر لقولهم والافضل... الخ. تحریمیة علی الصرورة المامور الذی اجتعمت فیه شروط الحج ولم یحج عن نفسه لانه اثم بالتأخیر الخ.

وکذا فی فتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۲ ص: ۵۷۳.

په هرصورت کی اداء سی، لهٰذا ښه خو همداده چی د حج بدل د پاره دی د داسی سړی انتخاب وکړی چی اول یی خپل حج کړی وی (۱) د فرض حج مسئله خامخا په خطری کی اچول مناسب نه دی.

۲: کوم سړی چی خپل حج نه دی کړی او په هغه باندی خپل حج فرض نه وو نو د بعضی علماوو په نزد خاص د حج بدل د پاره مکی معظمی ته ورسیدی نوپه هغه باندی حج فرض کیږی، خو راجح قول دادی چی په هغه باندی حج نه فرض کیږی. کذافی جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۵۰۷ (۲)

والله سبحانه اعلم
۹/ ۵/ ۱۳۹۷هـ
(فتویٰ نمبر ۴۷۲/ ۲۸ ب)

د حج صرورة مسئله

(د حج صرورة مفصل او مدلل تحقیق)

سوال: صرورة څه ته وائی؟ او آیا چاچی خپل حج نه وی کړی هغه ته د بل چا د اړخه حج ته لیږل جائز دی؟ که اولیږل سی نو حج به اداء سی او که نه؟ او که داسی سړی د بل چا د اړخه حج وکړی نو آیا په دی سره به په هغه پخپله حج فرض سیٔ؟
براه کرم دا مسئله مفصله او مدلله بیان کړی؟

وفی حاشیه البحر الرائق ج: ۲ ص: ۲۹، ان الحج الصرورة عن غیره ان کان بعد تحقق الوجوب علیه بملك الزاد والراحلة والصحة فهو مکروه کراهة تحریم علیه لانه یتضیق علیه.

وفی البحر الرائق ج: ۳ ص: ۷۰ والحق انها تنزیهیة علی الأمر تحریمیة علی الصرورة المامور الذی اجتمعت به شروط الحج ولم یحج عن نفسه لانه اثم با لتأخیر.

(۱) فی الفتاویٰ تاتار خانیه ج: ۲ ص: ۵۴۲ (طبع ادارة القرآن کراچی) والافضل للانسان اذا اراد ان یحج رجلا عن نفسه (ان یحج رجلا قد حج عن نفسه) فان الذی لم یحج عن حجة الاسلام عن نفسه لم یجز حجته عن غیره عند بعض الناس ومع هٰذا لواحج رجلا لم یحج عن نفسه حجة الاسلام یجوز عندنا... الخ.

وفی بحر الرائق ج: ۳ ص: ۴۹ والافضل احجاج الحرّ العالم بالمناسك الذی حج عن نفسه.

(۲) همدارنگه د حج صرورة متعلق د حضرت والا دامت برکاتهم راتلونکی تفصیلی فتوٰی کی د فریقینو دلائل او راجح قول وګوری.

جواب: کوم سړی چې خپل حج نه دی اداء کړی هغه ته «صرورة» وایی، او که د بل چا د اړخه حج وکړی نو د احنافو په نزد اداء کیږی، علامه علاء الدین حصکفی لیکلی دی چې: فجاز حج الصرورة بمهملة من لم یحج. (درمختار مجتبائی ص: ۸۱۲) (۱) په دی شرط چې حج کوونکی ته څه داسی عذر لاحق نه وی چې ترمرګه مستمر وی، خوزائل کیدل یی ممکن وی، ځکه چې حج یوداسی عبادت دی چې مالی هم دی او بدنی هم، او د داسی عبادت په باره کی فقهاوو هم دا حکم ورکړی دی، په درمختار کی دی: والمرکبة منهما کحج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط لکن بشرط دوام العجز الی الموت. (ص: ۱۸۱ مجتبائی) (۲) او (بذل المجهود) کی دی: ومرکبة من البدنیة والمالیة کالحج لاتجزی فیها النیابة فی غیر عذر (بذل المجهود ج: ۳ ص: ۱۱۲) (۳) ومثله فی کتب الفقه علی المذاهب الاربعة. (جلد ۱ ص: ۷۰۷) (۴) لیکن د یوشی اداء کیدل خانته شی دی او فی نفسه مکروه کیدل خانته شی دی، نو دلته هم حج صرورة فی نفسه خو مکروه دی، خو که څوك یی وکړی نو اداء به سی.

اوس د دی کراهت په نوعیت کی لږغوندی تفصیل دی، که حج بدل کوونکی داسی سړی دی چې په هغه باندی حج فرض وو خو هغه اونه کی نو اوس د هغه د پاره حج بدل کول مکروه تحریمی دی، او په هغه باندی حج کوونکی د پاره مکروه تنزیهی دی (شامی ج: ۲ ص: ۲۳۱) (۵) او که په حج بدل کوونکی باندی حج فرض نه وی نو بیا د دواړو د پاره مکروه تنزیهی یعنی خلاف اولی دی، په هرحال افضل همدادی چې حج بدل دی په هغه سړی باندی اوسی چاچی خپل حج کړی وی لکه چې عالمګیریه کی دی (والافضل للانسان اذا اراد ان یحج رجلا عن نفسه ان یحج رجلا قدحج عن نفسه ومع هذا لواحج رجلا لم یحج عن نفسه حجة الاسلام یجوز عندنا) (عالمګیریه ج: ۱ ص:

---

(۱) الدرالمختار ج: ۲ ص: ۲۰۳ (طبع سعید).
(۲) ج: ۲ ص: ۵۹۸ (ایضاً).
(۳) طبع مکتبه قاسمیه ملتان.
(۴) طبع شرکت فن الطباعة مصر. (محمد زبیر حقنوان).
(۵) رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۰۳.

۲۷۴) (۱) او په فتاوىٰ قاضيخان کې دي: قالوا وينبغي ان يكون الحاج رجلا حج مرة. (فتاوىٰ خانيه: ج: ۱ ص: ۲۲۰) (۲)

او په تنقيح حامديه کې دي: يجوز لمن لم يكن حج عن نفسه ان يحج عن غيره لكنه خلاف الافضل. (العقود الدرية ج: ۱ ص: ۱۳) (۳) الغرض د دې ځخه او د دې په شان نورو نصوصو ځخه دا خبره ثبوت ته رسيدلې ده چې حج صرورة عن الغير خلاف اولىٰ دي خو اداء کيږي.

پاته سوه دا مسئله چې: که کوم سړي حج صرورة وکړي نو په هغه باندې خپل حج فرض کيږي او که نه؟ نو د دې مسئلې په سلسله کې د فقهاء کرامو په رايو کې اختلاف په نظر راځي، تردې چې علماوو په دې مستقلې رسالې ليکلې دي چې په هغه کې سيد عبد الغني نابلسي اوسيد احمد بادشاه رحمهما الله د رسالو ذکر علامه شامي رحمه الله کړی دی: (العقود الدرية ج: ۱ ص: ۱۳، (۴) او شامي ج: ۱ ص: ۲۳۲) (۵)

او دا اختلاف هم په متقدمينو کې نسته بلکې په متاخرينو مشائخو کې دی، لکه چې د علامه حامد آفندي عمادي د دې خبرې ځخه معلوميږي: وهل يجب عليه ان يمكث بمكة حتىٰ يحج عن نفسه لم اره الا في فتاوىٰ ابي السعود. (تنقيح الحامدية ج: (۶) ص: ۱۳) (۷)

تنقيح خلاف:

د مجمع الانهر مصنف ليکي: ويجوز احجاج الصرورة..... ولكن يجب عليه عند رؤية الكعبة الحج لنفسه وعليه ان يتوقف الى عام قابل ويحج لنفسه او ان يحج بعد عوده اهله بماله وان فقيرا فليحفظ والناس عنها غافلون. (مجمع الانهر ج: ۱ ص: ۳۰۸) (۸)

---

(۱) ج: ۱ ص: ۲۵۷ (طبع مکتبه رشيديه کويټه)
(۲) الفتاوىٰ الخانية على هامش الهندية ج: ۱ ص: ۳۰۷ (طبع مکتبه رشيديه کويټه)
(۳) کتاب الحج ج: ۱ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة، بيروت)
(۴) کتاب الحج ج: ۲ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة بيروت.
(۵) ج: ص ۴۰۲ (طبع سيعد)
(۶) ج: ۱ ص ۱۳
(۷) کتاب الحج ج: ۱ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة بيروت.
(۸) ج: ۱ ص: ۴۵۲ (طبع دار الکتب العلميه، بيروت)

ملاعلی قاری هم په شرح منسک کبیر کی د دی په تائید کولو سره لیکلی دی: انه بوصله لمکة وجب علیه الحج (بحواله العقود الدرایة ج: ۱ ص: ۱۳) [۱] سید احمد پادشاه رحمه الله هم یوه مستقله رساله لیکلی ده، او د دی تائید یی کړی دی لکه چی علامه شامی رحمه الله لیکلی دی (په مذکوره حوالی سره) [۲]

علامه ابن همزه نقیب رحمه الله هم په نهج النجات کی په دی بانـــدی فـتوٰی ورکـړی ده (شامی ج: ۲ ص: ۲۳۲) [۳]، علامه ابو السعود [۴] او صاحب سکب الانهر هم په دی فتوٰی ورکړی ده. (رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۳۲) [۵]

د دی په خلاف لاندینی علماوو د عدم وجوب قول اختیار کړی دی.

۱: علامه سید عبد الغنی نابلسی رحمه الله په دی مسئلی باندی مستقله رساله لیکلی ده او ثابت کړی یی دی چی حج به واجب نه وی. (العقود الدریة ج: ۱ ص: ۱۳) [۶] وشامی ج: ۲ ص: ۲۳۲ [۷].

۲: علامه ابن عابدین شامی رحمه الله په رد المحتار کی هم داقول د لالةً اختیار کړی دی. وګوری (شامی ج: ۲ ص: ۲۳۲) [۸]

دواجب ویونکو دلائل:

ترڅو چی احقر تلاش کړی دی د واجب ویونکو دلائل په مجموعی اعتبار سره دا په نظر راغلل.

---

[۱] ج: ۱ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة بیروت)

[۲] رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)

[۳] رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۰۳، ۲۰۴ (ایضا)

[۴] دافتوٰی علامه افندی په خپله فتوٰی کی بجنسه نقل کړی ده لیکن غالبًا هغه په تُرکی ژبه کی ده په دغه وجه په پوهه کی نه راځی. (حاشیه د حضرت والا دامت برکاتهم)

[۵] ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)

[۶] کتاب الحج ج: ۲ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة بیروت).

[۷] ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)

[۸] ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)

۱: حج بدل کوونکی یووار کعبې شریفې ته په رسیدلو باندې قادر سوی دی لهٰذا په (من استطاع الیه سبیلا) (۱) کې د داخلیدو په وجه په دې باندې به آینده کال حج فرض سي.
۲: لکه څنګه چې علامه شامي رحمه الله نقل کړی دی. (۲) علامه ابن حمزه نقیب په نهج النجاة کې دا دلیل پیش کړی دی چې بدائع الصنائع کې دي: یکره احجاج الصرورة لانه تارك فرض الحج. (۳) د دې څخه دا مستفاد کیږي چې د هغه سړي دخول مکې ته د خپل نفس څخه په حج کولو باندې قادر سوی دی که څه هم په دې وخت کې د بل چا د پاره په حج کولو باندې مسئول دی.
۳: علامه شامي رحمه الله د لباب څخه نقل کړی دی: الفقير الافاقي اذا وصل الى ميقات فهو كالمكي قال شارحه اى حيث لايشترط فى حقه الا الزاد والراحلة ان لم يكن عاجزاً عن المشى. (رد المحتار ج: ۲ ص: ۱۹۵) (۴)
که یو افاقي فقیر ترمیقاته پوری اورسیږي نو دهغه احکام د مکي په شان کیږي نو څکه به د صرورة فقیر هم دا حکم وي.

د قائلین وجوب جوابونه:

خو داټول دلائل په حیز قبول کې نه دي بلکې د دې په خلاف نور قوي دلائل موجود دي، چنانچې د مخکې دلیل جواب دادی چې دا استطاعت معتبر نه دی، څکه چې د دې مثال بالکل همداسې دی چې کوم امیر سړی کوم غریب د زکوٰة د اداء کولو وکیل جوړکړي او هغه وکیل زکوٰة اداء کړي نو څوك هم ورته دانه وایي چې دی قادر سو لهٰذا په ده باندې خپل زکوٰة اداء کول واجب دي بعینه همداشان یوصرورة فقیر که حج بدل د پاره مکې ته اورسیږي نو که هغه دآمر بالحج په خای خپل حج شروع کړي نو دا تصرف فی مال الغیر بغیر د اذن څخه دی، او که خپل حج هم وکړي او د هغه بل سړي هم نو دا د تداخل راتلو په وجه محال دی، او که د یوکال پوری هم هلته پاته سي نو حرج عظیم دی، څکه چې هغه فقیر دی او عادتًا انسان په سفر کې د یوکال خرچه د خان سره نه

---

(۱) سورة آل عمران: ۹۷.
(۲) رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)
(۳) رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)
(۴) ج: ۲ ص: ۴۲۰ (ایضاً)

ساتی او بیابه د هغه اهل وعیال په وطن کی بی سهاری وی خصوصیت سره په دی زمانه کی چی د یوملك حکومت غیر ملکی ته په خپل ملك کی د ډیری مودی د پاته کیدلو اجازت هم نه ورکوی، او که په هغه وخت کی بیرته راسی او بل کال ته بیا ولاړ سی نو دابه د دوو حالتونه خالی نه وی، یو داچی په دی موده کی هغه غنی سی، نو په دی صورت کی موږ هم د وجوب حج قائل یو، او هغه په دی وجه نه چی هغه مخکی حج ته تللی وو، بلکی په دی وجه چی هغه غنی سو، دوهم داچی که هغه غنی نه وی نو حج بغیر د غنا څخه څنگه کولی سی؟

غرض دا چی دا آیت په وجوب حج باندی دلیل پیش کول صحیح نه معلومیږی بلکی داخو په عدم وجوب باندی دال دی، لکه څنگه چی موږ به انشآء الله عنقریب بیان کړو.

پاته سو دوهم دلیل نو په اصل کی هغه د صرورة غنی په باره کی دی، لکه چی د ابن همام صنیع په دی باندی دال وی، چی هغوی د صاحب بدائع دا جمله نقل کولو څخه وروسته د حج صرورة په صحت باندی استدلالات پیش کړی دی او بیایی لیکلی دی: والذی یقتضیه النظر ان حج الصرورة عن غیره ان کان بعد تحقیق الوجوب علیه بملك الزاد والراحلة والصحة فهو مکروه کراهة تحریم لانه یتضیق علیه.... الخ (فتح القدیر ج: ۲ ص: ۲۳۱) [۱]. او علامه شامی رحمه الله همدا عبارت صرورة په غنی باندی محمول کرخولی دی. (وگوری رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۳۱- ۳۳۲) [۲]

پاته سو دریم دلیل، نو د هغه جواب دادی: چی دا قیاس مع الفارق دی، ځکه چی صرورة فقیر قادر بقدرة غیره دی، او قدرت بقدرت غیره معتبر نه دی، کما قررنا، په خلاف د افاقی فقیر چی هغه قادر په قدرت بنفسه دی، نو ځکه یو په بل باندی قیاس کولو صحیح نه دی، همدا وجه ده چی علامه شامی رحمه الله چی چیری دافاقی فقیر مسئله بیان کړی ده هلته خویی د هغه څخه هم دا مسئله اخذ کړی ده: چی: ان المامور بالحج اذا وصل الی مکة لزمه ان یمکث لیحج الحج الفرض عن نفسه لکونه صار قادرا

---

[۱] ج: ۳ ص: ۷۹ (طبع مکتبه رشدیه کویته).
[۲] رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید)

علی مافیه. (شامي ج: ۲ ص: ۱۹۵) ([1]) لکن باب الحج عن الغیر کې یې دادلیل رد کړی دی. (شامي ج: ۲ ص: ۳۳۲) ([2])

په عدم وجوب باندې دلائل:

یو هغه آیت چې د قائلین وجوب په استدلال کې لیکل سوی وو په اصل کې په عدم وجوب باندې دال دی ځکه چې په هغه کې دابیان سوی دی چې حج په خلکو باندې په هغه وخت فرض کیږي چې د قطع سبیل استطاعت وي او صرورة فقیر په دې کې داخلیږي نه لکه موږ پورته عرض کړل، که هغه هلته اوسیږي نو تکلیف دی او که بیرته راځي نو: هغه په سابقه او موجوده کیفیت کې څه فرق نسته که هغه فقیر دی نو په من استطاع الیه سبیلا ([3]) کې داخل نه دی، لهٰذا آینده کال هم په ده باندې حج فرض کیدل نه دي پکار، او که شبه اوسي چې هغه قرض اخستلو سره تلی سي، نو جواب دادی: چې په دې صورة کې هم قدرت بقدرة غیره به وي چې معتبر نه دی.

۲: لا یکلف الله نفسا الا وسعها ([4])، مجمع الانهر وغیره کې صرورة فقیر ته د دې خبرې اختیار ورکول سوی دی چې هغه دی یا خو په مکه کې پاته سي او د آینده کال انتظار دې وکړي، یادې وطن ته بیرته ولاړ سي او بیا دې دوباره راسي، نو د دې حاصل دادی چې که هغه په دواړو کې کوم یوطرف اختیار کړي نو جائز دی که اوس هغه قصداً یا خطاً: هغه ځای څخه رالی او موږ په هغه باندې د حج فرض کیدلو حکم ولګوو: نو دا تکلیف مالا یطاق دی ځکه چې صرورة د هغه طاقت نه لري او دا د مذکورة الصدر آیت د وجهې صحیح نه دی.

په دې آیت کې (الا وسعها) الفاظ په خاص طور د غور قابل دي، ځکه چې دلته د وسعت لفظ استعمال سوی دی د امکان نه، نو ځکه هغه شبهه هم د دې دلیل سره لري سره کومه چې په اول دلیل کې وسوه چې هغه قرض اخستلی سي او حج ته تلی سي.

---

[1] ج: ۲ ص: ۴۲ (طبع سعید).
[2] ج: ۲ ص: ۲۰۴ (ایضاً)
[3] سورة آل عمران: ۹۷.
[4] سورة البقرة: ۲۸۲

۳: که علی السبیل التنزیل دا ومنل سی چی امکان یاوسعت سته نو په دی کی هیڅ شك نسته چی مشقت او حرج عظیم دی چی: ان الدین یسرٌ (۱) وغیره د خلاف کیدلو په وجه احکام شرعیه کی د تخفیف باعث جوړیږی، که په دی باندی دا اعتراض اوسی چی حرج او مشقت په هرځای کی معتبر نه دی، نو د دی جواب دادی چی علامه ابن نجیم لیکلی دی: المشقت والحرج انما یعتبر فی موضع لانص فیه. (الاشباه والنظائر ج: ۱ ص: ۱۱۷) (۲)

د بحث لاندی مسئله کی هم څه نص نسته، تردی چی د احنافو امامانو څخه بلکی د مشائخو څخه هم څه قول منقول نه دی لکه چی علامه حامد آفندی په خپله فتاویٰ کی د دی تصریح فرمائیلی ده: لم آره الا فی فتاویٰ ابی السعود (عقود الدریه ج: ۱ ص: ۱۳) (۳) نو ځکه دلته د تخفیف باعث د جوړیدلو کی څه مانع په نظرباندی نه راځی.

خلاصه: غرض داچی د ټول بحث څخه د خلاصی په طور دانتیجه را اوځی چی حج صرورة اداء کیږی خو په دی وجه په کوم فقیر باندی حج نه واجبیږی: هذا ماظهرلی بعد بحثٍ وتفتیش ونظر وتفحص کثیر والعلم الصحیح عند الله اللطیف الخبیر اذهو اعلم بما هوصواب والیه مصیرنا والمآب وآخر دعوانا ان الحمدلله رب العٰلمین وسلم علی المرسلین والعاقبة للمتقین.

احقر العباد محمد تقی العثمانی غفرالله له وهداه الی الصواب

الجواب الصحیح (بنده محمد شفیع عفا الله عنه)

۲۷/ ۱۱/ ۱۳۷۹هـ (۴)

۱: د بیماری په وجه بل څوک په حج بدل باندی د لیږلو حکم

---

(۱) فی صحیح البخاری باب الدین یسرٌ.... الخ. (ج: ۱ ص: ۱۰) طبع قدیمی کتب خانه عن ابی هریرة عن النبی ﷺ قال: ان الدین یسرٌ ولن یشادالدین احداً الاعلیه فسددوا وقاربوا وابشروا واستعینو بالغدوة والروحة وشیء من الدلجة.

(۲) ص: ۴۳ (طبع سعید)

(۳) ج: ۱ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة بیروت.

(۴) دا فتوئ د حضرت والا دامت برکاتهم د درجه تخصیص، (د افتاء د تمرین) د کاپی څخه اخستل سوی ده. (محمد زبیر حقنواز)

۲: کوم سړی چې خپل حج نه وی کړی هغه حج بدل باندی لیږل نه دی پکار

سوال: د تیری میاشتی څخه د عرق النساء په تکلیف کی مبتلایم، تکلیفونه د برداشت څخه بهر دی، زیات ګرځیدلی راکرځیدلی نسم آیا په دی حالت کی خپله ښځه د حج بدل د پاره لیږلی سم او که نه؟ د هغې څوک محرم نسته.
۲: د دوارو حج په برنی شکل کی کیږی او که نه؟ یا حج زماکیږی او ښځي ته به ثواب ورکول کیږی؟

جواب: که ته پخپله دومره بیمار یی چی پخپله حج نسی کولی نو څوك په حج بدل باندی لیږلی سی (۱)، لیکن د کوم داسی سړی په ذریعه حج بدل اوکړه چی هغه خپل حج اداء کړی وی (۲).
چاچی خپل حج نه وی کړی هغي په حج بدل باندی لیږل مکروه دی خو که وی لیږلو نو حج به یی اداء سی. (۳)
۲: که ستا ښځي خپل حج نه وی کړی نو په هغي حج بدل مه کوه، هو! که هغي خپل حج کړی وی نو هغه د خپل محرم سره په حج بدل لیږی سی (۴).
والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۹/ ۱۳۹۲ھ
(فتوٰی نمبر ۲۳۱۰/ ۲۷ھ)

د والدی مرحومی د پاره د نفلی حج حکم

سوال: که کوم سړی خپل حج مخکی کړی وی نو د دوهم حج په موقعه باندی د خپلی مور د پاره حج کولی سی؟

جواب: هوجی! کولی یی سی (۱).

---

(۱) وفی الشامیة ج: ۲ ص: ۵۹۸ (طبع سعید) حج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط لکن بشرط دوام العجز الی الموت..... الخ.
(۲) ایضاً.
(۳) ایضاً.
(۴) د دی مسائلو د مکمل تفصیل او دلائلو مخکینی فتوٰی وګوری.

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۹/ ۱۳۸۸ھ

۱: په حج بدل کی د تمتع احرام تړلو حُکم
۲: آیا حج بدل کولو سره حج فرض کیږی؟

سوال: زید په حج بدل کی د تمتع احرام تړلی وو، او اوریدلی می دی چی په حج بدل کی د افراد احرام د میقات څخه تړل پکار دی.
۲: او آیا حج بدل کولو سره حج فرض کیږی؟ اول په هغه باندی فرض نه وو؟ او د حج بدل د پاره څه شرائط دی؟ په مذکوره صورة کی د تمتع احرام سره که څه خرابی راځی نو د هغه څه تدارك کیدلی سی؟

جواب: ۱: په حج بدل کی د تمتع احرام تړل که د لیږونکی (آمر) په مرضی او اجازت سره وی نو جائز دی خو په دی صورت کی به د قربانی رقم د حج کوونکی په ذمه وی، د لیږونکی په ذمه د دی ورکول ضروری نه دی او که لیږونکی د تمتع اجازت نه وی ورکړی او حاجی حج تمتع اوکی نو دابه د لیږونکی د حکم مخالفت ګڼل کیږی او د هغه حج به اداء نه وی او د تلونکی په ذمه به وی چی خرچه بیرته ورکړی اٰمرته، څکه خو فقهاوو لیکلی دی: چی لیږونکی ته پکار دی چی د هرقسم احرام مأمور ته اجازت ورکړی: ودم القِران والتمتع والجناية على الحاج ان اذن له الآمر بالقِران والتمتع والا فيصير مخالفًا فيضمن (درمختار مع الشامی ج: ۲ ص: ۳۳۹) [1] [2] فلو امره بالافراد او العمرة فقرن او تمتع ولو للميت لم يقع حجه عن الآمر ويضمن النفقة. (حاشية البحر ج: ۳ ص: ۲۸) [3]

---

[1] وفی الغنية ص: ۷۲ اتبرع الولد بالاحجاج او الحج بنفسه عن احد ابويه اذامات وعليه حج الفرض ولم يوص به مندوب اليه جدا، وفی التاتار خانيه ج: ۲ ص: ۲۲۴ من مات وعليه فرض الحج ولم يوص به يلزم الوارث ان يحج عنه وان احب يحج عنه حج وأر جوأن يجزيه انشآء الله تعالى..... الخ. (محمد زبير حقنواز)

[2] ج: ۲ ص: ۶۱۱ (طبع سعيد)

[3] ج: ۳ ص: ۷۳ (طبع رشيديه كويته) او همدارنګه په دی مسئله کی د زیات تحقیق او تفصیل د پاره امداد الاحکام ج: ۲ ص: ۱۸۲ تر ۱۸۷ پوری وګوری.

۲: کوم سړی چی خپل حج نه وی کړی هغه په حج بدل باندی لیږل نه دی پکار او که وی لیږلو نو د لیږونکی د اړخه به حج اداء سی، او که د تلونکی په ذمه اول حج فرض نه وو، نو تحقیق همدادی چی صرف حج بدل کولو سره به حج فرض نه وی ترڅو چی د هغه خپل استطاعت پیدانسی. (وګوری العقود الدریه ج: ۱ ص: ۱۳ (۱) او شامی ج: ۲ ص: ۲۳۲) (۲).

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح (محمد عاشق الٰهي)
والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ھ
(فتوٰی نمبر ۱۴۵/ ۱۸- الف)

آیا کمزوری سړی بل څوک پخپل ځای د حج د پاره لیږلی سی؟

سوال: آیا کمزوری سړی پخپل ځای بل څوک د حج د پاره لیږلی سی؟

جواب: که ضعیف سړی پخپله په حج کولو باندی قادر نه وی نو هغه داسی سړی د خپل
طرف څخه د حج د پاره لیږلی سی چاچی پخپله حج کړی وی. (۳)

والله سبحانه اعلم
۲/ ۱۲/ ۱۳۹۲ھ
(فتوٰی نمبر ۲۷۷۱/ ۲۷و)

فصل فی المسائل المتفرقة المتعلقة بالحجّ
د حج سره متعلق د متفرقو مسئلو بیان

(۱) کتاب الحج ج: ۲ ص: ۱۴ (طبع دار المعرفة بیروت)
(۲) ج: ۲ ص: ۲۰۴ (طبع سعید).
(۳) فی الدرالمختار ج: ۲ ص: ۵۹۸ (طبع سعید) حج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط..... الخ. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۲۵۷ (طبع رشیدیه کویټه) والافضل للانسان اذا اراد ان یحج رجلا عن نفسه ان یحج رجلا قد حج عن نفسه.

که د حج په ورځو کی ښځی ته حیض راسی نو هغه څه وکړی؟

سوال: که یوه ښځه د حج کولو د پاره ولاړه سی او د حج په ورځو کی ورته د حیض راتلل شروع سی نو هغه څه وکړی؟

جواب: د طواف څخه ماسوا د حج ټول کارونه د حیض په حالت کی کولی سی زیارت طواف دی د پاکیدو څخه وروسته وکړی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۵/ ۵/ ۱۳۸۸هـ

مسجد نبوی کی څلویښت لمونځونه کولو سره به حج کی څه فرق نه وی؟

سوال: زید په سعودی عرب کی ملازم دی هغه ته د حج کولو موقع ورکول کیږی خو د حج اداء کولو څخه وروسته فوراً یا د څه مودی څخه وروسته وطن ته راتلل وی چی د هغه د وجی په مدینه منوره کی څلویښت لمونځونه نسی اداء کولی که یی پرېږدی نو حج به یی اوسی او که نه؟

جواب: کوشش خودی حتی الامکان دا وکړی چی کم ترکمه څلویښت لمونځونه اوسی خکه چی دا سعادت عظیم (۲) بیا بیانه ورکول کیږی، خو که د څه مجبوری په وجه زر راتلل وی نو بیاهم په حج کی څه کراهت وغیره نه پیداکیږی.

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۹/ ۱۳۹۸هـ
(فتوٰی نمبر ۱۰۷۴/ ۲۹ ب)

---

(۱) وفی الهدایة ج: ۱ ص: ۲۵۲ (طبع شرکت علمیه ملتان) (باب التمتع...) واذا حاضت المرأة عند الاحرام اغتسلت واحرمت وصنعت کما یصنعه الحاج غیر انها لاتطوف بالبیت حتی تطهر لحدیث عائشة، وکذا فی فتاوٰی دار العلوم دیوبند ج: ۲ ص: ۵۴۲.

(۲) وفی الترغیب والترهیب ج: ۲ ص: ۱۳۹ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) عن انس بن مالك عن النبی ﷺ قال: من صلی فی مسجدی اربعین صلوة لاتفوته صلوة کتبت له برائة من النار وبرائة من العذاب وبریٔ من النفاق. وکذا فی مسند احمد ج: ۲ صـ ۱۵۵ رقم الحدیث: ۱۲۲۰۵ (طبع قرطبه مصر).

چاته چې د حج د پاره پيسې ورکول سوې وي او د هغه نوم قرعه کې را اونه وتي
نو د هغه پيسو څه حکم دی؟

سوال: يو سړي بل چاته پيسې ورکړي چې حج وکړي ورکوونکی سړي حاجي دی هغه څوکاله متواتر کوشش وکې خو د هغه نوم د حج په فهرست کې رانه لی بيا زر مبادله زياته سوه په داسې صورت کې داپيسې د چادي؟

جواب: که داپيسې ورکوونکی د خپله اړخه يا د بل د طرفه د حج بدل د پاره ورکړي وي نو دا بيرته واپس کول واجب دي او که د امداد په طور يې ورکړې وي او هِبه کړې يې دي نو واپس کول يې واجب نه دي.

والله اعلم
۱۳/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

كتاب النكاح

د نکاح مسائل

فصل فی وعد النکاح

د کوژدې د مسائلو بیان

د کوژدې شرعي حیثیت او د کوژدې څخه وروسته د انجلې د نکاح څخه انکار کول

سوال: که یوه مسلمانه ښځه یا سړی درې واره قرآن شریف په لاس کې واخلي الله او رسول خپل شاهد جوړ کړي او وعده وکړي: که په ژوند واده کوم نو ستاسره به یې کوم، که نه یې نو واده به نه کوم، که د بل سړي سره واده وکړم نو قرآن زما خلاف شاهدي ورکوي هغه ښځې یا سړي درې واره په لاس کې لاس ورکولو سره وعده وکړه، د نن څخه دوه کاله مخکې زه نابالغه وم زما د والدینو په جولۍ کې یاسین درې واره قرآن کښې ښوروي او خپل واده یې څنې وغوښتي او صفايي ورته ووئيل چې زمابله ښځه ژوندي ده خو د هغه سره مې سلوك ښه نه دی زما ورسره د قطع تعلق اراده ده وروسته د اختر په موقعه باندې زموږ د پاره او تقریباً د ټول کور والا د پاره کپړې او زما دپاره یې د کوژدې ګوتمې راوړه، زما مور زما پلار ته ووئيل: که داشیان قبلول دی نوپه سوچ او فکر سره یې قبول کړه څکه چې داسړي غرضي دی زما په موجودګۍ کې زما پلار ویل: چې څه خبره نه ده الله مالك دی، زه نابالغه ضرور وم، خو زه په ټولو خبرو باندې پوهیدم، څلور پنځه ورځې وروسته زمامور زما مشر ورور ته ووئيل: چې داسامان یسین راوړی دی، ستا پلار قبول کړی دی، زما ورور ووئيل: موری! دا سامان ستا په مشوری سره راغلی دی، څکه چې دا خو د کوژدې سامان دی او د مور په شان کې یې ډیره ګستاخي وکړله او ورته یې ووئيل چې موری! ته بیغیرته یې، په بله ورځ یسین ته معلومه سوه، هغه زما د مور څخه حقیقت معلوم کې، زمامور ورته په ژړاکې ووئيل: چې زماځوی نن ماته بیغیرته وئیلو سره زه بالکل لځه کړم داخبره یاسین واوریدله، او وې وئیل: کله چې ما درته مور وئیلی دی نو د سکه مور څخه به ستا زیات عزت کوم، د شپې یاسین زما د ورور په جولۍ کې خپله لور وغورزوله (چې د هغه عمر نه کاله وو) چې ددې سره ته د خپل ورور واده اوکړه، د بدلې په طوريې درکوم، او د دې رشتې په بدله کې ستا څخه هیڅ هم نه غواړم د تحریر لیکلو او دستخط کولو سره یې خط ورکې، مور او پلار مې مشوره وکړله چې د یاسین لور همداسې نه اخلو، بلکې د دې په بدله کې رشته ورکړه، یاسین یې را وغوښتي او ورته یې ووئیل: چې ته زما کوشني

لور د خپل خوی د پاره واخله په دی باندی یاسین ووئیل که رشته راکوی نو خپله مشره لور زما د پاره راکړه که نه یی نو ماخپله لور تاسوته درکړی ده، د دری څلورو ورځو مشوری څخه وروسته زما والدین زما په رشته ورکولو باندی رضامند سول، او زما مور زما مشر وروړته په صفا الفاظو باندی ووئیل: چی سوچ اوکړه د خپل ځان د پاره د مشری انجلی رشته غواړی، صبا په ماباندی الزام مه لګوه چی مور موږ ته دوکه راکړه او دا پیغور راکوی چی انجلی یی په بن باندی ورکړله.

په اخترکی زما والدینو د کوزدی جامی واغوستی او د یاسین کورته ولاړل چی یاسین قبول کړی، د اختر څخه وروسته یاسین د خپلی لور د کوزدی اعلان زما د حقیقی ماما مشر ورور او زما د مور او نورو خپلوانو په مخکی اوکی، د خیر دعاء هم وسوه، وروسته د یاسین حالت خراب سو، د هغه خپلوان طاقتور دی د هغه لوریی بغیر د اجازت څخه خپل کورته بوتله، وروسته د یاسین خوابنی مړه سوه، نو یاسین خپله انجلی او هلك هم هلته پریښوول، دری څلور وارو اخستو د پاره ورلی نو هغوی ووئیل چی ترڅو کوزده ماته نه کړی، بچی به درته واپس نه درکول کیږی، یاسین ووئیل چی ماقرآن اخستلو سره انجلی ورکړی ده، زما قدم نسی وروسته کیدلی، زما په ژوندانه کی زما د لور بل خاوند نسی کیدی، زما کور والاوو د یاسین ملګرتیا وکړله، نو یاسین تردی ووئیل: چی هلك به ورسره در ولیږم او هلته به شرعی نکاح وکړم، خو زما پلار او ورور نکاح اوکړه، د سرګودهی څخه د مفتی سید احمد صاحب څخه موفتوٰی طلب کړله، هغوی ولیکل: چی د نابالغی انجلی پلار په کوم ځای او په کوم وخت چی وغواړی نکاح کولی سی، زما پلار او ورور هغه هم مسترد کړل، زه اوس بالغه یم او د خپلی مرضی مختاره یم، د دی څخه علاوه ما پخپله دری واره قرآن لوړولو سره وعده کړی ده او وعده په ماګرانه ده او ماته قرآن او ایمان ګران دی، آیا وعده پورکول پکار دی او که نه؟ دا بیان وکړی چی په سیده لاره باندی په تللو کی کامیابه سم.

جواب: شرعًا د کوزدی حیثیت د یوی وعدی دی [1] چی د هغه پوره کول واجب دی او بغیر د څه عذره د هغه خلاف ورزی کول جائز نه دی، لهٰذا ته اوس د بالغ کیدو څخه

(۱) وفي الدر المختار كتاب النكاح ج: ۳ ص: ۱۲، وان للوعد فوعد، وفي الشامية ص: ۱۱ ولوقال هل اعطيتها فقال اعطيت ان كان المجلس للوعد فوعد وان كان للعقد فنكاح. همدارنګه وګوری كفاية المفتي. ج: ۵ ص: ۴۸- ۵۱.

وروسته مختاره یې، که د یاسین سره نکاح کولو کې تاته څه خرابی محسوسیږي نو انکار کولی سی خو که په دې کې څه خرابی نه پیداکیږي نو د هغه سره کړې وعده پوره کول (۱) او د هغه سره نکاح کول پکار دي.

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۹/ ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۲۸/۹۴۰ ج)

د کوزدې شرعي حیثیت او آیا د کوزدې ماتول جائز دي؟

سوال: عرض دادی چې زما مور او پلاز پنځه کاله مخکې زما کوزده خپل ډیر نژدې خپلوانو کې کړې وه او درې کاله زه د ملك څخه وتلی په سعودي عرب کې وم او اوس خپل ملك ته بیرته راغلی یم، او واده هم تیار دی خو زما والدین اوس په عین وخت کې د واده په حق نه دي، هغوی وایي که تا په دې ځای کې واده وکې، نو ته به زموږ خوې نه یې، ما د رضاء کولو ډیر کوشش وکې، معززینو ډیر پوه کړل خو هغوی نه منی آخر زه مجبوره سوم اوس د شریعت مطهره طرف ته رجوع کوم، دې رشتې ماتیدو سره به د دوو وروڼو سره قطع تعلق شي یعنی زما په والدینو او خسرګنی کې، زما خیال دی چې واده وکړم او د والدینو حقوق هم اداء کوم، او د نورو وروڼو مې زیات خدمت کړی دی او کوم به یې، خو والدین د دې رشتې په ماتولو باندې زیاتی کوي، څه خاص شرعي وجه هم نسته چې د هغه په وجه رشته پریږدم اوس تاسو ماته ووایاست چې څه وکړم؟

جواب: کوزده د نکاح وعده ده (۲) او ترڅو چې څه معقول عذر نه وي پیښ سوی نو دا وعده پوره کول دیانتًا ضروري دي (۳) که څه معقول عذر پیښ سي نو کوزده ماتولی هم سي، اوس که ستا والدین د څه معقول عذر په وجه کوزده ختمول غواړي نو ته په دې باندې په یخ زړه سره سوچ اوکړه او که د والدینو خبره معقوله معلومه سوه او څه عذر مخ ته راسي نو ته د هغوی په وینا باندې عمل کولو سره کوزده ختمولی سی خو

---

(۱) وفی صحیح البخاری کتاب الایمان باب علامة المنافق ج: ۱ ص: ۱۰ (طبع قدیمی کتب خانه) عن ابی هریره ﷺ عن النبی ﷺ قال: آیة المنافق ثلاثة: اذا حدث کذب واذا وعد اخلف، واذا اؤتمن خان.
(۲) ایضًا.
(۳) ایضًا.

که والدین د څه معقول عذر څخه بغیر کوزده ختمولو باندې اصرار کوی نو ستا دپاره په دی معامله کی د هغوی اطاعت کول واجب نه دی، د هغوی حتی الامکان د راضی کولو کوشش کوه او نکاح وکړه خو د دی فیصلی کولو څخه مخکی په ذهن کی داخبره کښیږده چی عموماً والدین د خپلو بچو د خیر خبره سوچ کوی، لهٰذا د هغوی خبرا سرسری طور باندی نظر انداز کول نه دی ښکار.

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۸/۴/۱۰هـ
(فتویٰ نمبر ۲۹۵/ ۳۹ ج)

د کوز دی څخه وروسته د انکار کولو حُکم

سوال: زید د خپلی لور په باره کی په یومجلس کی بکرته ووئیل چی زه خپله لور ستاځوی ته درکوم خو نکاح به وروسته کیږی صرف خبره سوی ده نکاح نه ده سوی، اوس د کورنی اختلافاتو په وجه بکر انکار کوی، آیا اوس د هغه انکار کول صحیح دی؟ او آیا نکاح سوی ده او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی د بکر د خوا د زید د لور سره نکاح منعقده سوی نه ده صرف د نکاح وعده وه [1]، اوس که زید د خپلی لور واده بکرته یا د هغه ځوی ته د اطلاع ورکولو څخه بغیر بل ځای کوی نو هغه ته به د خلاف ورزی ګناه وی [2] خو دانکاح صحیح ده.الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
(بنده محمد شفیع عفا الله عنه)

والله اعلم وعلمه اتم واحکم
۱۳۸۷/۱۰/۳۰هـ
(فتویٰ نمبر ۱۳۲۹/ ۱۸ الف)

د کوز دی څخه وروسته د انکار کولو حکم

سوال: دوی فریقی خپل په مینځ کی د امام مخامخ، په مجلس کي دا فیصله وکړی یابیان ورکړی چی ما د فلانی نوم انجلی رشته د فلانی نوم هلك ته ورکړه مجلس کی

---

(۱) وګوری د تیری صفحی اوله او د دوهمی حواله.
(۲) وګوری امداد المفتین صـ ۵۸۳، ۵۸۴ سوال نمبر ۴۴۲، ۴۴۸

بیا دعاء وغوښتل سوه او شیرینی تقسیم سوه، د دی ځخه وروسته د لږ خفګان د وجی یی د انجلی رشته بل خای وکړله د داسی کوونکو په باره کی څه رایه ده؟

جواب: د نکاح رشته ورکول د نکاح وعده ده او د وعدی خلاف ورزی بغیر د سخت عذر ځخه ناجائز دی، خو د سخت عذر په صورت کی ګنجائش دی (۱).

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۲/ ۱۳۹۷ھ

(فتوئ نمبر ۲۷۰/ ۲۸ الف)

د معقول عذر په وجه کوزده ماتولی سی

سوال: یوصاحب د خپل خوئ کوزده کړی ده او د هلك پلار په قرآن پاك باندی لاس کښی ښووی او وعده یی وکړه چی دا انجلی ستاده او دا هلك زمادی د کوزدی دارسم داشان اداء سوی وو، اوس لږ موده وروسته دواړو فریقینو کی څه اختلافات دی، اوس د انجلی والا د رشتی ورکولو ځخه انکار کوی اوس په موږ باندی د شریعت په مخ کی څه کفاره خونه لازمیږی؟

جواب: شرعًا د کوزدی حیثیت د یوی وعدی دی (۲) او حتی الامکان د وعدی پابندی ضروری ده، (۳) خو که څه معقول عذر پیښ سی مثلاً انجلی د هغه هلك سره په نکاح راضی نه وی یا د هلك د عاداتو او اخلاقو ځخه څه داسی خبری مخ ته راغلی وی چی اول معلوم نه وی نو کوزده ماتول جائز دی او که د کوزدی په وخت کی یی په ژبی سره څه قسم نه وی اخستی نو په هغه باندی کفاره هم واجب نه ده.

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۸/ ۱۳۹۷ھ

(فتوئ نمبر ۸۲۸/ ۲۸ ج)

د هلک طور طریقی نه صحیح کیدل د کوزدی ماتولو د پاره معقول عذر دی

---

(۱) ایضًا.

(۲) ایضًا.

(۳) وګوری امداد المفتین ص: ۵۸۲ تر ۵۸۴ سوال نمبر ۴۴۲ تر ۴۴۸.

سوال: په علاقه راجستان کې د سائل د نیکونو څخه یوزسم راروان دی چې مونږ خلک د خپلو بچو د پاره د تي رودلو د زماني څخه داشان کوزده کوو، چې په ماشومانو باندی رسمًا چیني څښو، دی رسم ته د چیني څښلورسم وئیل کیږي او داشان د دوو ماشومانو رسم طی کیږي او په بلوغت باندی د هغوی عقد شرعي کول کیږي. چنانچې د دی زوړ علاقه یې رسم مطابق سائل په کراچي کې [1] د خپلې کوشنی خور جمیله (کله چې د هغه عمر یونیم کال وو) د بشیر د خوی بوزی شاه، ساکن نزد بارود خانه ولایت آباد نمبر ۲ منګوپیر روډ کراچي سره (هرکله چې د هغه عمر پنځه کاله وو) کوزده یې کړی وه، او د چیني څښلو رسم او عمل ترل سوی وو، اوس دواړه بالغ دی، د هلك طور او طریقي لیدلو سره سائل د انجلي کوزده ناقابل قیام او د نکاح د رشتی قابل نه ګني او شرعًا د هغه سره عقد کول نه غواړي آیا سائل دانسبت د کټ کولو حقدار دی؟ آیا هغه لورته د سائل د رضائیت خلاف د هغه سره د عقد کولو یا هغه زوجه جوړولو شرعًا مستحق دی او که نه؟

جواب: کوزده برابره خبره ده که زباني سوی وی یا عملي سوی وی (مثلاً په مسئوله صورت کې (چیني څښلو سره) هغه نکاح نه ده بلکې محض د نکاح وعده ده چې په دی سره کوم عقد نه سی منعقد کیدی [2] خو د وعدی خلاف ورزی بغیر د عذر څخه ناجائزده او که څه معقول عذر وی نو جائزده او د هلك طور او طریقي څخه درست کیدل یا د انجلي په هغه رشتي باندی نه راضي کیدل معقول عذر دی او که د دی په وجه ته کوزده ختمه کړی نو په دی کې شرعًا څه حرج نسته د هلك والاوو ته په دی شرعًا د څه اعتراض حق نسته.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۲/۱۲ھ
(فتوی نمبر ۵۵۹/ ۲۸ ب)

خطبه څه ته وائی؟ او کوزده یا د سلامتي په عنوان سره د اجتماع شرعي حیثیت

---

[1] ایضًا.
[2] وګوری تیره حواله تیره صفحه (۱۶۳)

سوال: په شريعت اسلاميه کې د کوزدې (ياسلامتي) څه حکم دی؟
د دې صورت دادی چې د هلك والا د انجلۍ والا کره بذات خود يا د خپل نماينده په ذريعه د نکاح پيغام ليږي، که د انجلۍ والا دا پيغام قبول کړي نو د هلك مور او پلار يا ذمه دار حضرت د انجلۍ د مور او پلار يا ذمه دارو حضراتو سره اولاً د نکاح په سلسله کې د مهر مقدار او د نکاح د تاريخ وغيره تعين کوي لکه چې د نکاح خبره پخه سوه د دې څخه وروسته د مزيد تشهير د پاره د نکاح د ورځې څخه مخکې د انجلۍ په کور کې د کوزدې (سلامتي) په نوم يوه ورځ مقرر وي، يومجلس جوړوي چې په هغه کې د خپل خپل حيثيت موافق پنځوس، سل يازر، دوه زره د طرفينو د متعلقينو او خپلوانو ته دعوت ورکول کيږي، مقرب تاريخ کې يعنې د سلامتي په ورځ چې ټول خلک جمع کيږي نو يوسړی ولاړسي او اعلان کوي چې دا د فلاني او فلانۍ سلامتي ده، د فلانکي هلك د فلانۍ انجلۍ سره په دومره دومره مهرباندې سلامتي سويده او د انجلۍ د پاره د مهر متعين زيورات وغيره د مجلس په مخکې د انجلۍ والاوو ته حواله کيږي، او د انجلۍ والا دا ټول سامان په خپل تحويل کې اخلي، او کوم سامان چې انجلۍ ته ورکول کيږي زيورات وغيره د مجلس په مخکې د انجلۍ والا د دې ټول سامان باضابطه نمايش (ښودنه) کوي او اهل شرکاء کې يې بعضو ته ښائي، د دې څخه وروسته امام صاحب دعاء کوي او د انجلۍ والاو د طرفه ټولو شريکانو ته د خپل حيثيت موافق ميلمستيا کوي.

اوس پوښتنه داکول دی چې د نکاح د پيغام قبلولو څخه وروسته او د جانبينو د رضامندۍ سره د نکاح په سلسله کې د مهر د مقدار او د نکاح د تاريخ وغيره متعين کولو څخه وروسته داشان د سلامتي په نوم سره خلک جمع کول او د مجلس جوړول جائز دي او که نه؟ زموږ خواته يومستند عالم چې د ديوبند د دار العلوم فارغ التحصيل دی هغه وائي چې د جانبينو د رضامندۍ څخه وروسته داشان د سلامتي په نامه سره مجلس جوړول شرعاً جائز دي، بلکې د ثواب کار دی، حديث شريف کې چې څه ته خطبه وايي هغه هم دغه ته وائي، د دغه عالم صاحب وينا شرعاً صحيح ده او که نه؟ په مسئوله صورت کې چې دوه صورتونه پيش سوي دي اول صورت ته خطبه وائي او که دوهم صورت ته؟

جواب: شرعًا د خطبې حاصل صرف دومره دی چې سړی یا د هغه خپلوان ښځې یا د هغه خپلوانو ته د نکاح پیغام ورکړي، د دې غرض د پاره څه اجتماع یا د تحفو تبادله د خطبې د پاره هیڅکله ضروري نه ده لهٰذا د کوزدې یا د سلامتۍ په نوم سره د کومې اجتماع چې سوال کې یې ذکر اوسو، هغه ته سنت ویل بالکل غلط دي بلکې سنت ګڼل داسې کول بدعت دي او واجب الترک دي.

والله سبحانه اعلم
۷/ ۱۲/ ۱۴۰۴ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۰۷۸/ ۳۵ هـ)

کوزده د نکاح د خطبې قائم مقام نسي کیدی

سوال: زما عمر (۷۲) دوه اویاکاله دی الله ﷻ درې خامن او لوڼې راکړې دي، د درې هلکانو او درې انجونو د ودونو څخه زما مالك زه خلاص کړې يم اوس صرف د یوې کوشنۍ لور فریضه اداء کول زما په ذمه باندې باقي ده، د هغه انجلۍ عمر نه ویشت کاله دي د لمونځ او روژې پابنده ده او د کور په کارونو کې مقبول مهارت لري، د والدې د وفات څخه وروسته خاموشه ده او د هغه خاموشي په ماباندې ګرانه تیریږي زما د ژوند د ملګرې یونیم کال وسو چې مړه سوې ده، او د مناسب رشتې تلاش یې کوی او دا ارمان یې په زړه کې د ځان سره وی وړی، د لور خفګان زه مجبوره کړې يم چې د هغه واده ژر وکړم او د دې فرض څخه خلاص سم، چنانچې په سنه ۱۹۷۲ کې د یوه نژدې خپلوان په ذریعه می د دې ماشومې کوزده وکړله، کله چې می هلك ته د هغه د خپلوانو په ذریعه د واده پیغام ولیږي نو هغه جواب راکې چې کم ترکمه دوه کاله انتظار وکړه، که نه یې په بل صورت ته چې چیرې غواړې د خپلې لور واده کولی سی، په دې نالهنه په حالاتوکې زما ضمیر د دې خبرې اجازه نه راکوي چې زه د هغه هلك منتظرینا وکړم آیا د کوزدې رسم ته د نکاح مقام ورکولی سی؟ که کوم بل موزون هلك پیداسي نو آیا موږ د هغه سره نکاح کولی سو، کوزده خو به خنډ نه جوړیږي؟

جواب: کوزده د نکاح د خطبې قایم مقام نسي کیدی او نه په دې سره نکاح منعقد کیږي هغه محض د نکاح یوه وعده ده [۱] او د وعدې خلاف ورزي بغیر د څه عذر څخه

---

(۱) فی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۱۲ (طبع سعید) وان للوعد فوعد. وفی الشامیة ص: ۱۱ لوقال هل اعطیتنیها فقال اعطیت ان کان المجلس للوعد فوعد وان کان للعقد فنکاح.

جائز نه ده (۱)، هوا که څه عذر وی مثلاً په هغه کی څه عیب وی چی د اول څخه معلوم نه وی او اوس معلوم سی یا انجلی دغه رشته نه خوښوی نو په داسی صورت کی کوزده ماتول جائز دی، خو د دی اطلاع دوهم فریق ته کول ضروری دی (۲).

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۲/ ۱۳۹۷ھ
(فتویٰ نمبر ۲۴۱/ ۲۸ ب)

د کوزدی په عوض کی د انجلی والاوو پیسی اخستل

سوال: یوسری مسمٰی سلمان په یوځای کی د خپل خوی مسمٰی عبد الستار کوزده کړی ده او د انجلی والاوو ته یی حسب دستور یوویشت سوه روپی هم ورکړی دی، خو د دی څخه وروسته چی مسمٰی عبد الستارته کله معلومه سوه نو هغه سمدستی په مجمعه کی اعلان وکی او د واده څخه یی انکار وکی، بیا تقریبًا دوی میاشتی وروسته هغه انجلی مړه سوه چی د چاسره یی واده کیدونکی وو، اوس چی کله مور د انجلی والاوو څخه د خپلو ورکول سوو یوویشت سوو روپو مطالبه کوو، هغوی داوایی چی زموږ لور مړه سوه، لهٰذا اوس ستاسو پیسی هم نه درکوو، د پیسو واپس کولو څخه انکار کوي، آیا داپیسی موږ ته بیرته راکول کیدی سی او که نه؟

جواب: په بعضو ځایونو کی د انجلی د کوزدی په معاوضه کی چی کومی پیسی اخلی هغه شرعًا د رشوت په حکم کی دی چی د هغه اخستل او ورکول دواړه ناجائز دی، لهٰذا که د انجلی انتقال کیدو او که نه کیدو، په هرحال کی د انجلی والاوو باندی دا واجب وو چی دا پیسی بیرته ورکړی (۳). هوا که داپیسی د مهر جزء جوړولو سره

---

(۱) وفی صحیح البخاری باب علامة المنافق ج: ۱ ص: ۱۰ (طبع قدیمی کتب خانه) عن ابی هریرة عن النبی ﷺ قال: آیة المنافق ثلاث: اذا حدث کذب واذا وعد اخلف واذا اؤتمن خان. (الحدیث)

(۲) د تفصیل د پاره وګوری امداد المفتین ص: ۵۸۳ تر ۵۸۴ پوری سوال نمبر ۴۴۲ پوری.

(۳) وفی الدر المختار کتاب النکاح باب المهر ج: ۳ ص: ۱۵۲ (طبع سعید) اخذ اهل المرأة شیئًا عند التسلیم فللزوج ان یسترده لانه رشوة... وفي الهندیة ج: ۱۲:۳۲۷ (طبع ماجدیه) ولو اخذ اهل امرأة شیئاً عند التسلیم فللزوج تن لیسترده لانه رشوة ..الخ.

ورکړی نو دا بیا انجلی ته ورکول پکار وو (۱) خو د نکاح منعقد کیدلو څخه مخکې د انجلی انتقال اوسو، نوځکه اوس د مهر هم څه سوال پاته نسو، لهٰذا په انجلی والارو باندی په هرصورت کی واجب دی چی دغه پیسی بیرته ورکړی.

والله سبحانه اعلم ۱۵/ ۱۰/ ۱۳۹۲ھ (فتوٰی نمبر ۲۳۲۹/ ۲۷ ھ)

فصل فی المحرمات

(د چاسره نکاح جائز ده او د چاسره حرام؟ د قرابت او رضاعت د رشتو بیان)

رضاعی وریری او رضاعی خورزی سره نکاح جائز نه ده

سوال: یوشیدو چښونکی ماشوم چی د لوړی یا د بل څه په وجه یی ژړل او د هغه مور په بل څه کار کی مصروفه وه، په دی دوران کی د ماشوم انا راځی او په ماشوم باندی خپلی شیدی چښی آیا د دی په وجه د بچی د مور او پلار په رشته کی څه فرق راځی؟ او د ماشوم پلار به د ده رضاعی ورور جوړسی؟

جواب: په مسئوله صورت کی د دی ماشوم نیا د هغه رضاعی مورجوړه سوه لهٰذا فرق دا معلوم سو چی اول د دی نیا د ځوی د اړخه لمسی او د لور د اړخه لمسی د دی هلك بابا د اکا لوني وی یا د خاله لونی وی او د هغوی سره یی نکاح جائز ده، خو اوس د دی رضاعی وریری او خورزی جوړی سوی اوس یی د هغوی سره نکاح جائز پاته نسوه. (۲)

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۵۱ ولوبعث الی امرأتهٖ شیئًا ولم یذکر جهة عند الدفع غیر جهة المهر.... فقالت هو ای المبعوث هدیة وقال هو من المهر او من الکسوة او عاریة فالقول له بعینه.

(۲) فی سنن ابی داؤد، کتاب النکاح، باب یحرم من الرضاعة ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع سعید) عن عائشه زوج النبی ﷺ ان النبی ﷺ قال: یحرم من الرضاعة مایحرم من الولادة.

وفی جامع الترمذی باب ماجاء یحرم من الرضاع مایحرم من النسب ج: ۲ ص: ۲۱۷ (طبع سعید) عن علی قال: قال رسول الله ﷺ: ان الله حرّم من الرضاع ماحرم من النسب، وفی المشکوٰة، کتاب النکاح، باب المحرمات ص: ۲۷۳ عن علی انه قال: یارسول الله! هل لك فی بنت عمك حمزة فانها اجمل فتاة قریش، فقال له، اما علمت ان حمزة اخی من الرضاعة، وان الله حرّم من الرضاعة ماحرّم من النسب، رواه مسلم.

۱۲/ ۸/ ۱۳۹۲ھ

(فتوی نمبر ۲۷۷۹/ ۲۷ و)

د ښځې د شیدو په چښلو سره ښځه نه حرامیږي

سوال: زید د خپلې ښځې شیدې په غلطۍ سره وچښلې یایې قصداً عمداً وچښل، دواړو صورتونو کې دافعل حرام دی او که مکروه؟ د دې سره خو نکاح نه ماتیږي؟

جواب: د خپلې ښځې شیدې جائز نه دي [۱] خو که څوك داسې وکړي نو په دې سره نکاح نه ماتیږي. [۲]

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۸/ ۱۳۹۲ھ

(فتوی نمبر ۲۷۷۹/ ۲۷ و)

د رضاعي خور سره نکاح جائز نه ده

سوال: د مسمات حلیمه شیدې محمد عمر او محمد هارون یوځای وچښلې مسمات حلیمه د محمد عمر خاله ده او د محمد هارون حقیقي مور ده، د دې ښځې وروسته د مسماة حلیمې یوه لور رشیده پیداسوه آیا د رشیدې نکاح د محمد عمر سره کیدی سی؟

جواب: په صورت مسئوله کې مسماة رشیده د محمد عمر رضاعي خورده لهٰذا د ده سره د هغې نکاح نسي کیدی [۳].

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۱/ ۱۳۹۷ ھ

(فتوی نمبر ۱۴۴/ ۲۸، الف)

د رضاعي خور سره نکاح جائز نه ده

---

[۱] وفی در المختار، کتاب النکاح، باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۱ (طبع سعید) ولم یبح الارضاع بعد مدته لانه جزء آدمي والانتفاع به لغیر ضرورة حرام علی الصحیح.

[۲] وفی الخانیة علی هامش الهندیة ج: ۱ ص: ۴۱۷ (طبع ماجدیه کتب خانه) اذا مس الرجل ثدی امرأته وشرب لبنها لم تحرم علیه امرأته لما قلنا انه لارضاع بعد الفصال.

[۳] حرمت علیکم امهاتکم.... واخواتکم من الرضاعة (الآیة) سورة النساء (آیت: ۲۳).

سوال: زبیر احمد په کوشنی والی کی د خپلی خاله شیدی چښلی وی، دا شیدی صرف د دوو ورځو د پاره چښل سوی وی، اوس زبیر احمد ځوان سو او د هغه کوزده د خاله د لور (د حمید د خورسره) سوی ده، اوس به دا واده شرعًا جائز دی او که نه؟ د دی څخه علاوه د حمید کوزده د زبیر د خور سره سوی ده آیا د حمید واده به د زبیر د خور سره جائز وی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی زبیر احمد د حمید د خور رضاعی ورور دی، لهٰذا د حمید د خور نکاح د هغه سره نسی کیدی (۱) خو که د زبیر خور د حمید د مور شیدی نه وی چښلی نو د هغه نکاح د حمید سره کیدی سی. (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتویٰ نمبر ۲۳۷/ ۲۸- الف)

د اغواکوونکی لمسی سره د مغویی د هلک نکاح صحیح ده

سوال: یوسړی د زید منکوحه ښځه اغواء کولو سره راوستله او د خپل ځان سره یی دوی میاشتی وساتله، د هغه سره یی کور والی هم وکی چی د هغه په ژبه هم اقرار کوی، اوس ښځه د مخکی خاوند سره ده او هلته یی هلك پیداسو، تقریبًا یوه نیمه میاشت وروسته اوس د دی اغوا کننده سړی د لمسی سره د مغویی د هلك نکاح سوی ده آیا داشرعًا جائز سوه؟

جواب: په مسئوله صورت کی که د حرمت څه بل شرعی وجه نه وی نو محض د مذکوره اغواء په وجه په نکاح کی څه خبره نسته، د اغواء کننده د لمسی سره د مغویی د خوی نکاح درست سوه (۳).

والله سبحانه اعلم

۳۰/ ۲/ ۱۳۹۸هـ

(فتویٰ نمبر ۲۳۵۹/ ۲۷ هـ)

---

(۱) د تیری صفحی (۲۲۹) آخری حاشیه وګوری.

(۲) واحل لکم ماوراء ذالکم (الایه) سورة النساء: ۲۵.

(۳) ویحل الاصول الزانی وفروعه، اصول المزنی بها وفروعها. (رد المحتار باب المحرمات ج: ۳ ص: ۳۲)

د مرضعي د کومې لور سره د شيدو چښونکې نکاح نسې کيدلې

سوال: زيد د بنت عدي شيدې وچښې د بنت عدي د خيټې څخه ډير لوئې دې آيا زيد شرعًا د بنت عدئ په لونو کې د چاسره واده کولې سي؟

جواب: که زيد د دونيمو کالو څخه په کم عمر کې د بنت عدي شيدې چښلې وي نو د بنت عدئ د يوې لور سره هم د زيد نکاح جائز نه ده. حديث.... لقوله ﷺ: يحرم من الرضاع مايحرم من النسب.... (۱)

والله سبحانه اعلم
۳۰/ ۲/ ۱۳۹۸هـ
(فتویٰ نمبر ۷۲۲/ ۲۹ ب)

د بل د منکوحې سره د نکاح حُکم

سوال: زيد يوه ښځه وتښتوله په بل ځای کې يې د بکر څخه دوه زره روپې واخستې او ورته يې په نکاح کړله، د ښځې د اغواکيدو علم بکرته نه وو او نه د کلي معززين خبرو او د نکاح تړونکې او شاهدان هم اګاه نه وه، د ښځې په خرڅولو کې هاشم او سرور شريك وه چې د بکر د کلي وو، هغوی د پيژندګلو ثبوت ورکی چې زيد مونږ پيژنو، هغه انجلې د بکر کلي ته راله د کلي معززينو او نکاح تړونکی او بکر او د هغه د کور خلګ د نکاح د پاره مدعوکړل، د ښځې څخه بيان واخستل سو چې د څه جبر په وجه خو نکاح نه کوی ښځې د رضامندی اظهار کولو سره د نکاح، اجازت ورکی، زيد ښځه د خپل مړ ورور ښځه ښايي، او ښځې هم هغه ليور ومنی د دی واقعی په دريمه ورځ د هغه خاوند منشي محمد د پوليس سره چاپه واچوله او ښځه يې را جلاکړه، او وی وئيل چې دا زما ښځه ده چې بال بچ داره ده.
اوس تاسو وواياست: چې زيد کومه ښځه اغوا کړې ده آيا هغه وکيل وو، د هغه د پاره شرعي حکم څه دی؟
۲: د شاهدانو د پاره شرعي تعذير څه دی؟

---

(۱) سنن ترمذی ج: ۱ ص: ۲۱۷ (طبع سعيد) وکذا فی سنن ابی داؤد، کتاب النکاح باب يحرم من الرضاعة ج: ۱ ص: ۲۸ (طبع سعيد) وفی الهندية کتاب الرضاع ج: ۱ ص: ۳۴۳ (طبع ماجديه) يحرم على الرضيع ابواه من الرضاع واصولهما وفروعهما من النسب والرضاع جميعًا..... الخ.

۳: نکاح تړونکی چی واده نه لری د هغه د پاره څه حکم دی؟
۴: شاهدانو او نمبردار چاچی بیانات واخستل او د نکاح اجازت یی ورکی د هغوی څه حکم دی؟
۵: چاچی په دی خرخولو کی حصه اخستی ده او هغوی ته علم هم وو د هغوی د پاره څه سزاده؟

جواب: په صورت مسئوله کی د بکرسره د دغی مغویی ښځی کومه نکاح چی سوی ده، هغه شرعاً بالکل باطله ده. (۱) او زید چی کومه ښځه اغواء کړه او د بکر سره یی په نکاح کړله، هغه سخت ګنهګار سول خو کومو خلګو چی د بی خبری په وجه په نکاح کی شرکت وکی هغوی معذوره دی (۲). او د مذکوره ګناه د پاره په شریعت کی څه حد مقرر نه دی، قاضی د خپل صوابدید موافق هغوی ته سزا جاری کولی سی.

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۱۱/ ۱۳۹۲هـ
(فتوٰی نمبر ۲۵۳۸/ ۲۷ و)

د بل چا د ښځی سره د نکاح کولو حُکم

سوال: یوه سړی خپله کوشنی لور د بل سړی کوشنی ځوی ته د نکاح کولو سره ورکړله، او یو دوهم مولوی صاحب په پټه باندی د ځان د پاره نکاح وتړله، اوس هغه هلك او انجلی د (۱۳) او اتلس (۱۸) کالو دی، او مولوی صاحب هغه انجلی په خپل کورکی ساتلی ده، او هلك خپلی منکوحی ته طلاق نه ورکوی، اوس سوال دادی چی د مولوی صاحب دوهمه نکاح صحیح سوه او که غلطه؟ او اوله نکاح د کوشنی والی د وجی خو د دواړو ولیانو کړی ده صحیح سوه او که نه؟

---

(۱) وفی التفسیر المظهری ج: ۲ ص: ۲۴ تحت قوله تعالی: (وَالْمُحْصَنٰتُ مِنَ النِّسَآءِ) عطف علی امهاتکم یعنی حرمت علیکم المحصنت من النساء ای ذوات الازواج لایحل للغیر نکاحهن مالم یمت زوجها او یطلقها وتنقضی عدتها من الوفات او طلاق. وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۸ اسباب التحریم انواع، قرابة، مصاهرة، رضاع... وتعلق حق الغیر بنکاح. وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الثالث القسم السادس المحرمات التی یتعلق بها حق الغیر، ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع ماجدیه) لایجوز للرجل ان یتزوج زوجة غیره وکذالك المعتدة.

(۲) وګوری کفایت المفتی جواب نمبر ۱۰ ج: ۵، ص: ۳۵ (جدید ایدیشن دار الاشاعت).

جواب: اوله نکاح صحیح سوه، او دوهمه نکاح د مولوی صاحب کالعدم ده، (۱) هغه ته پکار دی چی انجلی سمدستی خپل خاوند ته حواله کړی او کوم سړی چی قصداً او عمداً د بل چاښځه د ځان سره ساتی هغه فاسق دی لهٰذا په مولوی صاحب پسی لمونځ کول مکروه دی ترڅو چی علانیه توبه اونه باسی ترهغه وخته پوری هغه امام جوړول جائز نه دی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب صحیح
محمد عاشق الهی
والله سبحانه اعلم
۱۷/ ۱۲/ ۱۳۸۷ھ
(فتوىٰ نمبر ۳۱/ ۱۴/ ۱۸- الف)

د پلار د کوزدی کړی انجلی سره د پلار د مرګ څخه وروسته پخپله ورسره د نکاح کولو حکم

سوال: د زید ښځه مړه سوه، د دغه ښځی څخه د زید یوځوی خالد دی، زید په بل ځای کی کوزده وکړله ایجاب او قبول سوی دی اوس زید مړسو د زید ځوی د هغه ښځی سره نکاح کولی سی؟ د چاسره چی زید کوزده کړی وه؟

جواب: که زید د هغه انجلی سره صرف کوزده کړی وه او باقاعده نکاح نه ده سوی نو د زید د ځوی د پاره د هغه سره نکاح جائز ده (۲). خو که نکاح یی سوی ده نو جائز نه ده (۳). خواه که رخصتی یی نه وی سوی، او د نکاح مطلب دادی چی د دوو شاهدانو په موجود ګی کی په سړی او ښځی کی یو یا د هغوی وکیل دا ووایی: چی ما د فلانی

(۱) (وګوری د ۲۷۳ صفخی اوله حاشیه)

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۲ وان للوعد فوعد. وفی الشامية صـ ۱۱ لوقال هل اعطيتنيها للوعد فوعد وان كان للعقد فنكاح.

(۳) ولاتنكحوا مانكح اباؤكم من النساء (الاية) سورة النساء ۲۲. وفی الهندية ج: ۱ ص: ۲۷۴ نساء الاباء والاجداد من جهة الاب او الام وان علوا فهؤلاء محرمات على التأبيد نكاحًا ووطأ. وفی الدر المختار كتاب النكاح فصل فی المحرمات: وتحرم موطوأت ابائه واجداده وان علم ولوبزنا والمعقودات لهم عليهن بعقد صحيح.

سره نکاح وکړله یامی وکړه، دوهم په جواب کی ووایی چی ماقبوله کړه او کوزده صرف د نکاح د وعدی ته وایی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب صحیح محمد عاشق الهی عفی عنه
والله سبحانه اعلم
۲/ ۹/ ۱۳۸۸
(فتوی نمبر ۲۱۳/ ۱۹- الف)

د منکوحی غیر مدخل بها انجلی سره د خاوند د نکاح حکم

سوال: د مسماة هندی خاوند مړسو او د همدی خاوند ښځه یی یوه انجلی رابعه ده، هندی په بل ځای کی واده وکی خود دخول ښځه مخکی هنده مړه سوه یا مخکی د دخول ښځه خاوند هغې ته طلاق ورکی آیا د همدی خاوند سره د مسماة رابعه نکاح چی د دغی منکوحی غیر مدخول بها لورده صحیح ده او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی د رابعی نکاح د هندی د خاوند سره درست ده، ځکه چی د هندی سره د هغه د خول نه دی سوی. په قرآن کریم کی دی: وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ..... (۱)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب صحیح محمد عاشق الهی عفی عنه
والله سبحانه اعلم
۲/ ۹/ ۱۳۸۸
(فتوی نمبر ۲۱۳/ ۱۹- الف)

د غیر مطلقه منکوحی سره د بل سړی د نکاح حکم

سوال: د ښځی او خاوند په مینځ کی د څه جنګ په وجه د انجلی والدینو د انجلی د قوم په اختیار کی ورکړله او قوم ته یی پوره اختیارات ورکړل چی قوم څه غواړی نو اودی کړی، قوم مالك دی، د دی ښځه وروسته د قوم یوسړی چی د قوم صدر هم دی هغه قوم خپل امین ګڼلو سره د امانت په طور کښی نوله، خو هغه امین د قوم ښځه د

(۱) (سورة النساء آیت: ۲۳).

پوښتنې کولو بغیر د انجلۍ نکاح د خپل وراره د اخښې د خوی سره وکړله، څکه چې په هغه کې د امین خپله ذاتی فائده وه آیا په شرع کې دا سړی خپل امین وګڼل سی او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کې چې کله د انجلۍ نکاح د خپل خاوند سره قائمه وه نو د صدر د خپل وراره سره د نکاح کولو په وجه سخت د ګناه کارئې کړې دی. [1] دانکاح باطله او حرامه ده. [2] د انجلۍ نکاح بدستور د خپل اصلی خاوند سره قائمه ده. کوم سړی چې داحرکت کړی دی هغه ته توبه او استغفار کول پکار دی، او ترڅو چې هغه خپله اصلاح اونکړی، نو مسلمانانوته د خپلې ذمه وارۍ کومه وعده هغه ته ورکول پکار نه دی په دی شرط چې دا واقعات صحیح وی کوم چې په سوال کې لیکل سوی دی.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۰/۲/۴هـ
(فتوی نمبر ۸۲۳/ ۲۱ الف)

صرف تی په خُله کې اخستلو سره رضاعت نه ثابتیږی

سوال: موږ اووه وروڼه خوندی وو، دری وروڼه یوه خور موږ د مور د اړخه وو، او موږ دری وروڼه مسمٰی سلطان محمد خان، شیرباز، محمد نواز د دوی ښځه کوشنی وو، کله چې زمامور زما د پلار سره واده وکی، دری ځلور اسلامی میاشتې وروسته والد فوت سو. د هغوی پرورش ز دانا په ذمه وو، شیدی به یې د بزی د نیپل په ذریعه باندی چښل. هغه ...خت زما والده صرف د هډوکو یوه ډانچه وه، په بدن باندی یې د وینی

---

[1] ایضا.

[2] وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الثالث ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع ماجدیه) لایجوز للرجل ان یتزوج زوجة غیره وکذالك المعتدة... الخ. وکذا فی کفایت المفتی ج: ۵ ص: ۲۸۵. (دار الاشاعت جدید ایډیشن)

وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۸ اسباب التحریم أنواع، قرابة، مصاهرة، رضاع .. وتعلق حق الغیر بنکاح. او همدارنګه وګوری تفسیر مظهری ج: ۲ ص: ۲۴ تحت قوله تعالی: (والمحصنت من النساء، الآیه) وفی رد المختار ج: ۳ ص: ۱۳۲. اما نکاح منکوحة الغیر ومعتدته فالدخول فیه لایوجب العدة ان علم انها للغیر لانه لم یقل احد بجوازه فلم ینعقد اصلاً.

غوښتی پرتی هم نه وو، کله کله به [نا] د والدی حرمت پوره کولو د پاره به یی ماشوم اخستی خکه چی هغه به چغی سوری .هلی چپ کولو به یی خو په قسم سره یی د تینونو څخه شیدی څه چی اوبه به هم نه وتلی، زما د ورور محمد نواز لور خوانه وه، زما د خوی چی د هغه عمر دوه کاله د مادر زاد اکا په کور د شلو کالو واده سوی دی د اولاد څخه محرومه دی زما د ورور لور سره زما د ځوی په نکاح کی خوځه خلل نسته جائز ده؟

جواب: که داصحیح وی چی ستا خوی ستا د مور تی صرف په خُله کی اخستی وی اوشیدی یی نه وی راوتلی نو ستا د خوی واده ستا د ورو د لور سره کیدلی سی. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۱/ ۱۴۰۱ھ

(فتوٰی نمبر ۱۷۹۳/ ۳۲ ج)

د رضاعی خورزی سره د نکاح حُکم

سوال: د هندی شیدی د هغه حقیقی لمسی وچښلی نو آیا د هندی حقیقی لمسی یعنی د هندی د سکه لور خوی سره د هغه شیدی چښونکی انجلی نکاح جائز ده؟

جواب: په صورت مسئوله کی د هندی د لمسی نکاح د هندی د لمسی سره نسی کیدی څکه چی دا لمسی د انجلی رضعی خوریی دی. (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۹/ ۱۳۹۲ھ

(فتوٰی نمبر ۲۷۸/ ۲۷ و)

---

(۱) وفی الشامیة کتاب النکاح، باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۲ (طبع سعید) لو ادخلت الحلمة فی الصبی وشکت فی الارتضاع لاتثبت الحرمة بالشك. وفی الدر المختار، کتاب النکاح، باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۲ فلو التقم الحلمة ولم یدر ادخل اللبن فی حلقه ام لا؟ لم یحرم.

(۲) حرمت علیکم امّهتکم وبناتکم.... وبنات الاخ وبنات الاخت. الایه سورة النساء: ۲۳. وفی الحدیث: عن علی ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: ان الله حرم من الرضاعة ماحرم من النسب. (جامع الترمذی) ابواب الرضاع. باب ماجاء یحرم من الرضاع مایحرم من النسب ج: ۱ ص: ۲۱۷. او همدارنګه وګوری کفایت المفتی (جدید ایډیشن دار الاشاعت) ج: ۵ ص: ۱۷۲ او فتاوٰی دار العلوم دیوبند ج: ۷ ص: ۴۰۱.

د رضاعي اکا سره د نکاح حکم

سوال: د جمال خان دوه ځامن دي غلام علی او نور الدین، د غلام علی د ښځې زینت شیدې نور الدین چښلي دي د جنت سره چې د غلام علی لور ده، اوس د غلام علی ځوی عبد الکریم چې د جنت لور ښځه وروسته ورکړه پیداسوی دی، دا عبد الکریم اوس د نور الدین د لور فاطمې سره نکاح کول غواړي آیا دانکاح به اوسی؟

جواب: په صورت مسئوله کې که عبد الکریم د زینت د خیټې ښځه دی نو هغه د فاطمې د رضاعي اکا کیدلو په وجه د فاطمې د پاره حرام دي او د دواړو نکاح نسی کیدلی . (۱) او که عبد الکریم د زینت ښځه علاوه د غلام علی د بلې ښځې د خیټې ښځه دی او هغه د زینت شیدې هم نه دی چښلي، نو د فاطمې او عبد الکریم ترمینځه هیڅ رضاعي رشته نسته او حقیقي رشتې سره هغه د ده د اکا ځوی دی نو ځکه د دواړو په مینځ کې نکاح کیدی سی.

والله سبحانه اعلم
۱۵/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

ښځې ته د طلاق ورکولو ښځه وروسته د عدې په دوران کې د هغه د خور سره د نکاح کولو حکم

سوال: د یوې ښځې سره د یوه سړي نکاح وه، هغې ته یې طلاق ورکې، هم په هغه خای کې هم په هغه وخت یې د هغه د حقیقي خور سره نکاح وکړله آیا دا دوهمه نکاح جائز ده او که نه؟

جواب: دانکاح جائز نه ده ترڅوچې د اولې ښځې عده تیره نسي (یعني هغې ته درې واره حیض رانسي او که حیض یې نه راځي نو چې درې میاشتې یې پوره نسي) ترهغه وخته پورې د هغې د خور سره نکاح جائز نه ده او داسې نکاح به کالعدم وي.

---

(۱) عن علی ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: ان الله حرم من الرضاع ماحرّم من النسب (جامع الترمذی باب ماجاء یحرم من الرضاع مایحرم من النسب ج: ۱ ص: ۲۱۷ (طبع سعید) وفی سنن ابی داود کتاب النکاح باب یحرم من الرضاعة ج: ۱ ص: ۲۸ (طبع سعید) عن عائشة زوج النبی ﷺ ان النبی ﷺ قال: یحرم من الرضاعة مایحرم من الولادة، او همدارنګه وګوری امداد. الفتاوی ج: ۲ ص: ۳۱۴ (د رضاعي اکا او ماماسره نکاح حرامه ده.

لمافی البدائع: وکما لایجوز للرجل ان یتزوج المرأة فی نکاح اختها لایجوزله ان یتزوجها فی عدة اختها. (بدائع الصنائع ج: ۲ ص: ۲۶۳) (۱)
الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
محمد عاشق الهی عفی عنه

والله سبحانه اعلم
۲/ ۷/ ۱۳۸۸ھ
(فتوی نمبر ۲۰۳/ ۱۹ الف)

د رضاعی خور سره نکاح جائز نه ده

سوال: د زید یوه حقیقی خاله ده، زید د خاله د لور سره نکاح کول غواړی، زید د خپلی خاله شیدی هم شپږ میاشتی څښلی دی آیا دا نکاح کیدی سی؟
جواب: په صورت مسئوله کی د زید د خاله لور د هغه رضاعی خور ده ځکه یی نکاح جائز نه ده. (۲)
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۵/ ۱/ ۱۳۸۸ھ
(فتوی نمبر ۲۵/ ۱۹- الف)

د ورور د ځوی سره د خپلی لمسی د نکاح کولو حکم

سوال: یوه ښځه ده د هغه یوسکه ورور دی او د هغه ځوی دی د ورور د ځوی سره د خپل د ځوی د لور نکاح کول غواړی آیا داجائز ده؟

---

(۱) (طبع سعید) وفی المبسوط للسرخسی، کتاب النکاح ج: ۴ ص: ۲۰۴ (طبع دار المعرفة بیروت) وعدة الاخت تمنع نکاح الاخت. وفی الهدایة کتاب النکاح ج: ۲ ص: ۳۰۹ - ۳۱۰. (طبع شرکت علمیه) واذا طلق الرجل امرأته بائنا او رجعیًا لم یجزله ان یتزوج باختها حتی تنقضی عدتها.
(۲) ولاحل بین رضیعی امرأة لکونهما اخوین وان اختلف الزمن (الدر المختار، کتاب النکاح، باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۷. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۳۴۳ (طبع ماجدیه) یحرم علی الرضیع ابواه من الرضاع واصولهما وفروعهما من النسب والرضاع جمیعًا... الخ

جواب: د وررور د خوی سره د خپلې لمسۍ نکاح کول جائز دی (۱) خو په دې شرط چې د شیدو څښلو څه رشته نه وي.

والله سبحانه اعلم
۲۷/ ۱۱/ ۱۳۹۰ھ
(فتوٰی نمبر ۲۱۳/ ۲۱- الف)

د ښځې تې په خُله کې نیولو سره په نکاح باندې څه اثر نه پریوځي

سوال: زما واده سوی دی ما د چا د غلطو خبرو په وجه د خپلې ښځې سینې جوپښل شروع کړل، خو څه خلګو راته وویل: چې په دې سره نکاح ماتیږي ایا دا صحیح ده؟

جواب: په صورت مسئوله کې ستا نکاح نه ماتیږي (۲) او د ښځې سینې په خله کې اخستل شرعًا ممنوع هم نه دي، په دې شرط چې د هغه څخه په خوله کي شیدې نه راځي که شیدې په خوله کې داخلې سوې نو د یوناجائز شي د څښلو ګناه به وي (۳) خو نکاح به بیاهم نه ماتیږي.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۲/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۲۸۳/ ۲۸ الف)

د ناسکه خور د لمسی سره د نکاح حُکم

سوال: څه فرمائي د دین علماء په دې مسئله کې چې زما پلار زما د ناسکه خور واده د خپل اکا د خوی سره کړی دی او د هغه د اکا د خوی د هغه ښځې څخه یوهلك پیداسوی دی اوس ددغه هلك یوه انجلۍ ده چې زما د دې ناسکه خور لمسی جوړیږي،

---

(۱) واحل لکم ماوراء ذالکم (الایه) (سورة النساء: ۴) کې داخل دی. وګوری فتاوٰی دار العلوم دیوبند ج: ۷ ص: ۱۹۴، سوال نمبر ۲۷۰)

(۲) وفي الدر المختار، کتاب النکاح، باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۲۵ (طبع سعید) مص رجل ثدی زوجته لم تحرم.

(۳) وفي الدر المختار، کتاب النکاح باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۱ ولم یبح الارضاع بعد مدته لانه جزء آدمی والانتفاع به لغیر ضرورة حرام علی الصحیح. وکذافي کفایت المفتي ج: ۵ ص: ۱۲۲.

اوس سوال دادی چی زما نکاح د هغه انجلی سره چی زما د خور لمسی دی جائز ده او که نه؟

جواب: ستا د پاره د خپلی ناسکه خور (یعنی ستا پلار شریکه) د لمسی سره نکاح کول حلال نه دی. قال فی العالمگیریه: جلد: ۲ ص: ۵ فی بیان المحرمات النسبیة: وکذابنات الاخ والاخت وان سفلن (۱).

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح محمد عاشق الهی عفی عنه

والله سبحانه اعلم

۲۳/ ۱۲/ ۱۳۹۰هـ

(فتویٰ نمبر ۲۴۵/ ۲۱ الف)

د ناسکه پلار د مخکنی ښځی د لور سره نکاح جائز ده

سوال: یوسړی خپلی ښځی ته طلاق ورکی، کوم وخت یی چی طلاق ورکړی وو، په هغه وخت د هغه ښځی انجلی پیداسوه چی وروسته د خپلی مور سره اوسیدله او هغه سړی د یوی بلی ښځی سره نکاح وکړله، او د کومی ښځی سره یی نکاح کړی وه، د هغی یوهلك د مخکنی خاوند څخه وو، اوس هغه انجلی او داهلك دواړه خوانان سول، آیا د دوی خپل په مینځ کی نکاح درسته ده؟

جواب: په صورت مسئوله کی د دواړو نکاح کیدی سی. (۲) فقط والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۲/ ۲۹/ ۱۳۸۸هـ

---

(۱) الفتاویٰ الهندیة، کتاب النکاح الباب الثالث فی بیان المحرمات ج: ۱ ص: ۲۷۳ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) وفیها ایضاً الباب الثالث القسم الاول ج: ۱ ص: ۲۷۳ (طبع ماجدیه) وبنات الاخت فهن محرمات نکاحاً ووطأً ودواعیه علی التابید.... الخ. وفی تفسیر المظهری ج: ۲ ص: ۵۲ تحت قوله تعالی: وبنت الاخ وبنت الاخت یعنی فروع الاخ والاخت بناتهما وبنات ابنائهما. وان سفلن سواء کان الاخ والاخت لابوین او لاحدهما وکذافی معارف القرآن ج: ۲ ص: ۳۵۸.

(۲) وفی الدر المختار کتاب النکاح فصل فی المحرمات ج: ۳ ص ۳۱ (طبع ایچ ایم سعید) امابنت زوجة ابیه او ابنه فحلال.

د رضاعی خور سره د نکاح حُکم

سوال: دوه سکه وروڼه دي، د مشر ورور پنځه هلکان او دوې انجوني دي د کشر ورور یوهلك او څلور انجوني دي، په ماشوموالي کي د کشر ورور ښځي خپلي لور باندي د مشر ورور د ښځي شيدي وچښلي، اوس هغوی ځوانان دي د مشر ورور کور والا غواړي چي په کومي انجلي باندي يي شيدي چښلي دي د هغي واده د خپل ځوی سره وکړي، د هغه هلك سره يي واده نه کوي چي انجلي ته د شيدو ورکولو په وخت يي په غيږ کي وو، بلکي د هغه د مشر ورور سره يي واده کول غواړي، د دي انجلي واده د شيدو ورکونکي ښځي د کوم ځوی سره کيدی سی او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کي چي انجلي د کومي ښځي شيدي چښلي دي د هغه ټول ځامن د دي انجلي رضاعي وروڼه دي او د هغوی سره د دي انجلي نکاح نسي کيدی (۱) برابره خبره ده که د انجلي د شيدو چښلو په وخت هغوی شيدي چښلي وي او که نه لهٰذا مجوزه نکاح شرعًا جائز نه ده.

والله سبحانه اعلم
۳/ ۵/ ۱۳۹۷هـ
(فتویٰ نمبر ۳۰۰/ ۲۸ الف)

د دوو (۲) رضاعي خوندو سره په يووخت نکاح کول حرام دي

سوال: د نمی الدين نوم سړی په کورکي هلك نه پيداکيدی، نو د ډيري مودي څخه وروسته هغه د يوی انجلي پرورش وکی د الله ﷻ په حکم سره پنځه لس ورځي وروسته د مذکور سړي د ښځي چي حامله وه يوه انجلي پيداسوه اوس دواړي خوندي سوي، په مزه مزه په هغوی کي يوه بالغه سوه، او هغي د نذير احمد نوم سړي سره واده اوسو او ورسره دوهمه انجلي هم بالغه سوه، او د اخبنی کورته راله، خلکوته چي د زنا خطره پيداسوه نو د هغوی په زجر او توبيخ باندي پلار خپله لور کورته بوتله، بيا د څو ورځو څخه وروسته معلومه سوه، چي موصوفه انجلي بيا اوځي، د کور څخه تللې ده،

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح باب الرضاع ج: ۱ ص: ۲۱۷ ولاحل بين رضيعی إمرأة لکونهما اخوين وان اختلف الزمن. وفی الهندية کتاب الرضاع ج: ۱ ص: ۳۴۳ (طبع ماجديه) يحرم علی الرضيع ابواه من الرضاع واصولهما وفروعهما من النسب والرضاع جميعا..... الخ.

خلګو د هغې ښځه پوښتنه وغيره وکړه، هغې اقرار وکی چې زه حامله يم، وروسته يې؛ اخښې ښځه پوښتنه وسوه هغه هم د زنا اقرار وکی، وروسته زوم خسرته سل روپۍ ورکړی د روغې خبرې کولو د پاره، نو پلار د پيسو په حرص کې ووئيل چې دا انجلۍ رضيعه نه ده، يومجلس طلب سو، په هغه کې شاهدان پيش سول چې دا انجلۍ رضيعه نه ده، خو د دې خاله دا انجلۍ د موصوفې دايې خواته بې ولې وه، د هغه انجلۍ پلار ته يې ووئيل: چې ته د لږو پيسو د بيرې دروغ خبره د ګُلې ښځه وباسې په دې هغه خاموشه سوه اوس شرعًا اوسيا ستا څه حکم دی؟

جواب: په صورت مسئوله کې چې کله دوه معتبر شاهدان د دې خبرې موجود دي، چې دې دواړو انجونو د يوې ښځې شيدې چښلې دي، نو د دې دواړو سره په يووخت؛ يوسرې نکاح کول حرام دي . (۱) او کومې شاهدانې چې رضعيه نه کيدلو باندې معلومې سوې هغه قابل د قبول نه دي، ځکه چې (المثبت مقدم على النافي) نذير احمد ته پکار دې چې سمدستې دوهمه ښځه پرېږدي او د دې ګناه څخه دې توبه او استغفار وکړي او که هغه په پرېښوولو اماده نه وي نو د عدالت په ذريعه هم په دواړو کې تفريق کولې سي.

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۱۲/ ۱۳۹۰هـ

(فتویٰ نمبر ۲۳۴/ ۲۱- الف)

د پلار شريکي خور سره د نکاح کولو حُکم

سوال: د زيد سره دوې ښځې دي، زيد دواړې پرېښوولې، بيا هغه دواړو ښځو د بيل بيل سرې نکاح وکړله، د يوې ښځې څه اولاد پيدانسو، خو د هغې د خاوند د مخکې ښځې څخه يوځوی دی، د دوهمې ښځې يوه انجلۍ پيداسوه، اوس د دې انجلۍ نکاح؛ دې هلك سره کيدی سی چې لوړ ذکر سوه؟

(۱) وفى الشامية، كتاب النكاح، باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۲۴ وهى شهادة عدلين اى من الرجال وافاد؛ انه لايثبت بخبر الواحد امرأة كان او رجلاً. وفى الهندية كتاب الرضاع ج: ۱ ص: ۳۴۷ (طبع ماجديه) ولايقبل فى الرضاع الاشهادة رجلين او رجل او امرأتين عدول.

جواب: سوال په پوره ډول واضح نه دی، که مذکوره هلك او انجلۍ خپل په مینځ کی پلار شریك ورور او خور دی نو بیا خو د دوی په مینځ کی نکاح نسی کیدی. (۱) او که د دواړو مور او پلار جلاوی نو په مسئوله صورت کی بیانکاح جائزده په دی شرط چی د حرمت کوم بل سبب موجود نه وی، خو بهتره داده چی همدا سوال د هرسړی او ښځی او د انجلۍ او هلك نوم لیکلو سره په وضاحت سره دوباره پوښتنه وکړی او په هغه عمل وکړی.

والله سبحانه اعلم
۲/ ۹/ ۱۳۹۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۹۰۹/ ۲۸ ج)

د رضاعی خاله سره نکاح جائز نه ده

سوال: د زید د مور محمودی شیدی خالد وچښی بیا تقریباً شپاړلس کاله وروسته د خالد د ښځی شیدی ظفر وچښی، اوس د ظفر نکاح د زید د حقیقی خور صاعقی سره کیدی سی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی صاعقه د ظفر د رضاعی پلار رضاعی خور سوه نو ځکه د دی دواړو په خپل مینځ کی نکاح نسی کیدی هغه د رضاعی رشتی د وجی د ظفر خاله ده. ویحرم من الرضاعة مایحرم من النسب (۲).

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفی عنه
والله اعلم
۷/ ۲/ ۱۳۸۸هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۲/ ۱۹- الف)

د زناکار سره د نکاح کولو حُکم

---

(۱) وفی التفسیر المظهری ج: ۲ ص: ۵۲ (طبع دهلی) تحت قوله تعالی: حرمت علیکم امهتکم وبنتکم واخواتکم، تعم ماکانت منها لأب او الام او لهما.. الخ.

(۲) سنن ابی داؤد، کتاب النکاح. باب یحرم من الرضاعة ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع سعید) وجامع الترمذی ج: ۱ ص: ۲۱۷ (طبع سعید).

سوال: يو هلك او انجلی په خپل مينځ کی په رشته کی ورور او خور دی یعنی د ماما لور او د خاله ځوی، د دی دواړو ناجائز تعلقات جوړ سول چی د هغه په وجه انجلی حامله سوه، مشرانو ته په ښکاره کیدو باندی د دواړو یی د واده فیصله وکړه چی د هغه انعقاد صبا ۱۵ جون دی، ستاسو څخه پوښتنه کول دی چی آیا دا واده جائز دی؟ او پیدا کیدونکی ماشوم به جائز وی؟

جواب: په مسئوله صورت کی هلك او انجلی زناکولو سره سخته ګناه کړی ده، په دواړو باندی واجب دی چی د زړه په صدق سره توبه او استغفار وکړی، او په مسئوله صورت کی د دواړو په مینځ کی نکاح صحیح ده (۱) او که ماشوم شپږ میاشتی وروسته پیدا سوی وی نو ماشوم به هم ثابت النسب ګڼل کیږی. (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۲۰/ ۲۸ ب)

زناکاری سره د نکاح حُکم

سوال: که کوم هلك زنا وکړله او انجلی حامله سوه، هلك غواړی چی د هغه انجلی سره نکاح وکړی نو آیا د حمل په دوران کی نکاح کیدی سی؟

جواب: هوجی، نکاح کیدی سی (۳).

والله سبحانه اعلم
۷/ ۱۱/ ۱۴۰۱ هـ

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح، فصل فی المحرمات ج: ۳ ص: ۴۸ وصح نکاح حبلیٰ من زنی. وفی الشامیة تحته (وصح نکاح حبلیٰ من زنی) ای عندهما. وقال ابو یوسف: لایصح. والفتوٰی علی قولهما.... الخ.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۹ لونکحها الزانی حَل له وطؤها اتفاقًا والولد له ولزمه النفقة. وفی الشامیة تحته قوله والولد له ای ان جاء ت بعد النکاح لستة اشهر مختارات النوازل فلو لاقل من ستة اشهر من وقت النکاح لایثبت النسب ولایرث منه.

(۳) وفی الدر المختار کتاب النکاح باب المحرمات ج: ۳ ص: ۴۸ (طبع ایچ ایم سعید) (وصح نکاح حبلی من زنی لا) (حبلی) (من غیره) ای الزنی لثبوت نسبه.... الخ. وفی الشامیة تحته ای عندهما وقال ابو یوسف: لایصح، والفتوٰی علی قولهما.... الخ.

(فتوی نمبر ۱۶۷۲/ ۳۲ ج)

د زناکارۍ سره د نکاح کولو ښځه وروسته د وطې حکم

سوال: هندې منکوحې د رخصتۍ ښځه مخکې زنا وکړله او حمل یې جوړ سو اوس د هندې پلار د هندې رخصتي وکړله نو اوس د هندې خاوند ته د هغې سره وطې کول جائزدي او که نه؟ که د هندې خاوند د هندې سره وطې وکړي نو څه قسم ګناه خو به نه وي؟

جواب: که خاوند دغه حمل خپل طرف ته منسوب کولو څخه انکار کوي، نو ترڅو چې د حمل وضع نه ده سوې د هغه د پاره وطې جائز نه ده. (۱)

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفی عنه

والله اعلم

۱۱/۴/ ۱۳۸۷ھ

(فتوی نمبر ۱۳۵۷/ ۱۸ الف)

د رضاعت یوه مسئله

سوال: زید او بکر دواړه د پلار د طرفه حقیقي وړونه نه دي د مور د طرفه دي، یعني موریې یوه او پلرونه یې جلا دي، زید د مخکې پلار ښځه دي او بکر د دوهم پلار ښځه، د زید انتقال سوی دي چې هغه د عمرو سره د هغه د مور شیدې چنبلي وي، اوس مسئله داپیښه سوې ده چې آیا د شریعت د مخه بکر عمرو ته خپله لور په عقد نکاح کې ورکولي سي او که نه؟ د مهرباني د مخې پورتني دواړو صورتونو کې بیل بیل وضاحت وکړئ؟

جواب: په صورت مسئوله کې د بکر او عمرو ترمینځ څه د رضاعت رشته نه ده قائمه، ځکه چې د رضاعت رشته د زید او عمرو په مینځ کې ده د بکر او عمرو په مینځ کې نسته، لهذا د عمرو مور د بکر رضاعي مورنه ده، لقوله فی الدر المختار: فیحرم مایحرم منه النسب.... الا ام اخیه واخته..... فان حرمة ام اخته واخیه نسبا لکونها امه

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۸- ۴۹ (و) صح نکاح (حبلی من زنی) لاحبلی (من غیره) أی الزنی..... (وان حرم وطؤها) ودواعیه (حتی تضع) متصل بالمسئلة الاولی لئلا یسقی ماؤه زرع غیره.

او موطوئة ابيه وهٰذا المعنٰى مفقود فى الرضاع (شامي جلد: ۲ ص: ۴۰۷) [۱] او کله چې د عمرو د مور د بکر سره څه نسبي يا رضاعي تعلق نسته، نو هغه د بکر د لور سره نکاح کولی سي.

په نورو الفاظو سره د بکر لور د عمرو رضاعي ورور زيد وريره ده او د رضاعي ورور د نسبي خور سره هم نکاح جائز ده، کمافي قالوا: وتحل اخت اخيه رضاعاً (شامي ج: ۲ ص: ۴۰۸) [۲] نو د رضاعي ورور د وريری سره به په طريقه اولی نکاح جائز وي، لهٰذا په صورت مسئوله کي عمرو د بکر د لور سره شرعاً نکاح کولی سي.

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۸/ ۱۳۹۱هـ

(فتوىٰ نمبر ۹۹۱/ ۲۲ ب)

د غير ثابت النسب انجلی سره د نکاح حکم

سوال: يوصاحب د خپل ځوی واده د داسي انجلی سره کول غواړي چې د هغې متعلق دا معلوم دی چې دغه انجلی د خپلو والدينو ناجائز يعني حرامي اولاد دی د هغې د مور نکاح د هغه د پلار سره نه وه سوی، د اسلامي شريعت د مخه يوی حرامي انجلی سره به نکاح کول جائز وي او که نه؟

جواب: که د حرمت بله څه وجه نه وي نو محض د انجلی غير ثابت النسب کيدلو په وجه د هغې نکاح حرامه نه ده نکاح کيدی سي. [۳]

والله سبحانه اعلم

۲/ ۱۲/ ۱۳۹۲هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۷۴۲/ ۲۷ و)

د اکا د لور سره د نکاح حکم

سوال: آيا د اکا د لور سره په مذهب اسلام کي نکاح کول جائز دي؟ او که نه؟

---

(۱) الدر المختار باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۳ الی ۲۱۵ (طبع ايچ ايم سعيد)

(۲) الدر المختار باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۷.

(۳) ځکه چې دا په محرماتو کي داخل نه دی (واحل لکم ماوراء ذالکم) سورة النساء: ۲۵.

جواب: د اکا د لور سره نکاح جائزده خو په دی شرط چی د حرمت بل څه سبب یعنی رضاعت یا مصاهرت نه وی.

والله سبحانه اعلم
۹/ ۱۲/ ۱۳۹۶ھ
(فتوٰی نمبر ۲۷۸۳/ ۲۷ و)

د رضاعی خور سره د نکاح حکم

سوال: زما د خاله لور په هغه وخت زما د مور شیدی چښلی وی کله چی زما څخه پنځه کاله کشر زما یو ورور زما د مور شیدی چښلی، د خاله شیدی می هم کمی وی او زما مور شیدی باندی وچښلی، کومی انجلی چی زما د مور شیدی چښلی دی د هغه انجلی سره زمانکاح کیدی سی؟ ما د هغی سره شیدی نه دی چښلی؟

جواب: که ستا د خاله لور ستا د مور شیدی د رضاعت په مده کی یعنی د دوو کالو څخه په کم عمر کی چښلی وی. (۱) نو هغه ستا رضاعی خور سوه او د هغی سره ستا نکاح نسی کیدی، (۲) شیدی که یی ستاسره چښلی وی او که ستا د کشر ورور سره یی چښلی د دی سره څه فرق نه پریوځی. (۳)

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۸/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۸۲۲ ج)

غیر مطلقی منکوحی سره د بل سړی د نکاح حکم

سوال: د قاضی بشیر احمد ښځه هروخت د خپل خاوند سره محض بی وقوفی او سخت مزاجی سره ملاویږی، لهٰذا مذکوره خاوند د عدالت د وجی د منکوحی څخه تنګ سو او د هغی مور یی را وبلله، منکوحه یی کورته ولیږله چی زه فی الحال د(هغې)

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح باب الرضاع ج: ۳ ص: ۲۱۱ (طبع سعید) ویثبت التحریم فی المدة فقط. وفی الشامیة تحته اما بعدها فانه لایوجب التحریم.

(۲) حرمت علیکم امهاتکم.... واخواتکم من الرضاعة (الایه) (سورة النساء: ۲۳)

(۳) وفی الدر المختار کتاب النکاح باب الرضاع ج: ۱ ص: ۲۱۷ (طبع سعید) ولاحل بین رضیعی امرأة لکونهما اخوین وان اختلف الزمن.

درمی د برداشت څخه بهر کېږلو سره ستا په حواله کوم او څنګه چې په رغیدو سره تاسو حکم کوی زه به یې منم، لهٰذا د هغه منکوحې سره یوه دوی میاشتې وروسته فوری طور بغیر د څه طلاق څخه مولوی عبد الله نکاح وکړله ایا دا صحیح ده او که نه؟

جواب: که په سوال کی درج سوی واقعات درست وی او قاضی بشیر احمد خپلی ښځی زلیخی بیبی ته هیڅ طلاق نه دی ورکړی، نو هغه بدستور د قاضی بشیر احمد ښځه ده، او مولوی عبد الله سره د هغه نکاح شرعًا باطل او کالعدم ده. (۱) خومره موده چی زلیخا بی بی د مولوی عبدالله سره وسیدلی ده، په ناجائزه طور باندی پاته سوی ده، اوس د هغوی فورًا جلا کیدل ضروری دی، دواړه دی توبه او استغفار وکړی، او زلیخا بی بی دی خپل اصلی خاوند قاضی بشیر احمد ته بیرته راسی. او د محمد عبد الله سره د زلیخی نکاح هیڅکله صحیح نه ده، نو د طلاق تحریر بی کاره دی، قاضی بشیر احمد د عدالت په ذریعه خپله ښځه دوباره راتلو باندی مجبوره کولی سی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفی عنه

والله سبحانه اعلم

۱۱/ ۵/ ۱۳۹۱ھ

(فتوىٰ نمبر ۲۰۷/ ۲۲ ب)

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۸- اسباب التحریم انواع، قرابة، مصاهرة، رضاع..... وتعلق حق الغیر بنکاح.... الخ. وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۱۳۳ اما نکاح منکوحة الغیر ومعتدته فالدخول فیه لایوجب العدة ان علم انها للغیر، لانه لم یقل احد بجوازه فلم ینعقد اصلاً.
وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الثالث ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع ماجدیه) لایجوز للرجل ان یتزوج زوجة غیره وکذالک المعتدة..... الخ. همدارنګه وګوری کفایت المفتی ج: ۵ ص: ۲۸۵ (جدید ایډیشن دار الاشاعت)

فصل فى احكام الحرمة المصاهرة
د مصاهرت د حرمت احکام

د اینګور سره زنا کولو باندې په ځوی باندې خپله ښځه حرامه سی

سوال: که د چا د خپلې مېړور سره ناجائز تعلقات پیداسول او خسر د مېړور سره صحبت وکی نو څه حکم دی؟ او که صحبت یې نه وی کړی نو څه حکم دی؟

جواب: که کوم سړی د خپل ځوی د ښځې سره زنا وکړی نو هغه ښځه د هغه په ځوی باندې حرامیږی (۱)، په داسې صورت کې په خاوند باندې واجب دی چې هغه خپلې ښځې ته دا ووایي چې سمدستي جلاسه! ماته پرېښې یې. (۲) او که پوره صحبت یې نه

---

(۱) وفي الشامية ج: ۳ ص: ۳۲ (طبع سعيد) قال في البحر: اراد بحرمة المصاهرة الحرمات الاربع حرمة المرأة على اصول الزاني وفروعه نسبًا ورضاعًا. وكذافى البحر الرائق: ج: ۳ ص: ۱۰۱، والهندية ج: ۱ ص: ۲۷۵ الباب الثالث فى المحرمات.

(۲) وفي الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۷ وبحرمة المصاهرة لايرتفع النكاح حتى لايحل لها التزوج باخر الا بعد المتاركة. وفي الشامية تحته.... وقد علمت ان النكاح لايرتفع بل يفسد وقد صرحوا فى النكاح الفاسد بان المتاركة لا يتحقق الا بالقول ان كانت مدخولاً بها كتركتك او خليت سبيلك. او همدارنګه وګوری امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۳۲۳. (محمد زبير عفي عنه).

وي کړي نو د واقعي صحیح صحیح تفصیل ولیکه او راوي لیږه چې د هغه په کتلو سره حکم وښوول سي.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۳/۲۱ھ
(فتوٰی نمبر ۳۳۲/ ۲۸ ب)

د خوښینې سره زنا کولو باندي حرمت مصاهرت نه ثابتیږي

سوال: یو سړی د خپلې خوښینې سره (د ښځي د خور سره) د زنا مرتکب سوی دی، آیا د هغه نکاح ماته سوه او که نه؟ یا په نکاح کي څه خلل واقع سوی دی او که نه؟ (محمد ریاض حفر الباطن، سعودي عرب)

جواب: دغه شخص د سختي ګناه ارتکاب کړی دی چي په هغه باندي هغه ته توبه کښل پکار دي او د آینده د پاره دي د هغه خوښنې څخه د پردي اهتمام کوي خو په دې عمل سره د هغه سړي ښځي سره په نکاح باندي څه اثر نه غورځیږي هغه بدستور د هغه منکوحه ده. (۱) والله سبحانه اعلم ۱/ ۴/ ۱۴۰۲ھ (فتوٰی نمبر ۴۹۴/ ۳۳- الف)

---

(۱) خو بیا هم د خوښینې استبراء یعني د هغه یوحیض تیریدلو پوري یا د هغه د حامله کیدو په صورت کي د هغه د وضع حمل پوري د خپلې ښځي سره جماع کول جائز نه دي بلکي جلا اوسیدل واجب دي په اصل کي په دې مسئله کي په مذکوره صورت کي د مزنیې استبراء واجب ده، د تفصیل د پاره د حضرت والا دامت برکاتهم مصدقه راقم لاندي لیکل سوی فتوٰی وګوری.

د مذکوره مسئلې سره متعلق عبارتونو کي په غور کولو سره معلومیږي چي په دې مسئله کي د متقدمینو حضراتو مختلف اقوال دي چنانچې د امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه دوه قوله مروي دي:

۱: د خوښینې سره د زنا کولو په صورت کي د خوښینې دري حیضه تیریدو پوري د ښځي څخه بیل اوسیدل واجب دي، یعني په مذکوره صورت کي د عدې زمانه د نکاح د عدې په شان ده.

۲: یوحیض تیریدل واجب دي.

۳: حنابله فقهاوو یو دریم قول د احتمال په طور ذکر کړی دی چي د هغه ضعف طرف ته اشاره ده او هغه دادی چي په داسي صورت کي هیڅ واجب نه دي بلکي بعضي حنابله فقهاوو دا دریم قول یې ذکر کړی نه دی.

في المغني لابن قدامه تحت رقم المسئلة: ۱۱۳۹ ج: ۹ ص: ۴۷۹، ۴۸۰ (طبع دار العلوم الكتب رياض) وان زنى بامرأة فليس له ان يتزوج اختها حتى تنقضي عدتها وحكم العدة من الزنا والعدة من وطأ الشبهة كحكم العدة من النكاح، فان زنى باخت امرأته فقال احمد يمسك عن وطأ امرأته حتى تحيض ثلاث وقد ذكر عنه في المزني بها انها تستبراء بحيضة لانه وطأ في غير نكاح ولا احكامه

احکام النکاح ویحتمل ان لاتحرم بذالك اختها ولا اربع سواها لانها لیست منکوحة ومجرد الوطأ لایمنع بدلیل الوطأ فی ملك الیمین لایمنع اربع سواها.
تنبیه: اذا وطأ بشبهة او زنی لم یجز فی العدة ان ینکح اختها ولوکانت زوجته نص علیه وفیه احتمال. (المبدع فی شرح المقنع ج: ۷ ص: ۲۲ (طبع المکتبة الاسلامی بیروت) (وکذا فی الفقه الاسلامی وادلته ج: ۷ ص: ۱۲۵ طبع دار الفکر د مشق).
د امام شافعي رحمه الله څخه استبراء کیدل مستحب معلومیږی څکه چی د هغوی په نزد په ملك یمین کی هم استبراء مستحب ده. (مغنی المجتاج ج: ۳ ص: ۱۸۰ طبع دار الاحیاء التراث العربی) (وکذا فی التهذیب ج: ۵، ص: ۳۲۱ طبع دار الکتب العلمیه بیروت)
د امام مالك رحمه الله مسلك په دی مسئله کی معلوم نه سو، او ترڅو چی د احنافو تعلق دی نو د هغوی په نزد هم په دی مسئله کی دوه قوله پیداکیږی، یوقول په شامی کی نقل سوی دی چی استبراء مستحب ده یعنی: اذا زنی باخت امرأته او بعمتها او بخالتها او بنت اخیها او اختها بلاشبهة فان الانفل ان لا یطاء امرأته حتی تستبرأ المزنیة..... الخ. شامی ج: ۲ ص: ۳۸۰ باب الاستبراء (طبع سعید) او همدا قول جامع الرموز للقهستانی کتاب الکراهیة ج: ۲ ص: ۳۱۴ (طبع سعید) کی هم مذکور دی. وکذا فی شرح الملتقی صـ ۲۱۱ علی مجمع الانهر). مگر یو دوهم قول د واجب کیدلو هم دی کوم چی په درایة عن الکامل پوره عبارت (لوزنی باحد الاختیین لایقرب الاخری حتی تحیض الاخری حیضة..... الخ) څخه علاوه (النتف فی الفتاوی کتاب النکاح صـ ۱۸۹ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) کی داسی ذکر سوی دی.
الموانع فی النکاح.. والخامس عشر: اذا اوطاء ذات محرم من امرأته ممن لایحرم علیه بزنا فانه لایطأ امرأته حتی یستبرائی الموطوئة بحیضة لانه لایحل له رحمان محرمان فیهما ماؤه (وررسره علامه عبد الرحمٰن شیخی زاده آفندی په مجمع الانهر ج: ۱ ص: ۴۷۹ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) کی صرف دارایه عن الکامل عبارت یی ذکرکړی دی، په هغه کی یی څه اشکال وغیره نه دی ذکر کړی) د دی څخه معلومه سوه چی د احنافو په نزد یوقول د استبراء د وجوبی هم دی، لهٰذا د حنبلیانو په نزد مُطلقًا د استبراء د واجب کیدو او د احنافو د یوقول مطابق واجب کیدو په وجه محتاط خبره هم هغه معلومیږی کومه حضرت مفتی اعظم پاکستان رحمه الله ونور الله مرقده په امداد المفتین ص: ۵۵۳ کی لیکلی ده چی کم ترکمه د یوحیض تیریدو پوری د ښځی څخه جلا اوسیدل یی واجب گرځولی دی، په خاص طور چی معامله د فروجو سره متعلق وی په هغه کی د احتیاطًا والا، ارخ ملحوظ ساتل ضروری دی. یعمل بالاحتیاط خصوصاً فی باب الفروج (شامی ج: ۳ ص: ۲۸۳ طبع سعید) فی الفقه الاسلامی وادلة ج: ۷ ص: ۱۲۵ (طبع دار الفکر دمشق) وان زنی الرجل بامرأة فلیس له ان یتزوج باختها حتی تنقضی عدتها وحکم العدة من الزنا والعدة من وطأ الشبهة کحکم العدة من النکاح.

(والله سبحانه اعلم وعلمه اتم واحکم)

محمد زبیر عفی عنه

۱۴۲۲/۱/۱۲ھ

د خوښيني سره په زناکولو باندې ښځه نه حرامیږي

سوال: آیا د خوښيني سره د ناجائزه تعلقات ساتلو په وجه نکاح برقرار وي او که نه؟

جواب: د خوښيني سره زناکول يا ناجائز مقاربت کول سخته ګناه ده خوپه دې سره ښځه نه حرامیږي (۱).

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۷/ ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر ۷۲۷/ ۲۸ ج)

د مزنيې د لور سره نکاح جائز نه ده

سوال: د کومې ښځې سره چې ناجائز تعلقات پاته شوي وي د هغه ښځې د لور سره واده جائز دی او که نه؟ (د انجلی نطفه د دغه سړي څخه نه ده)

جواب: د کومې ښځې سره چې زنا کړې وي يا په ناجائز طريقې سره يې بوس وکنار کړی وي د هغې د لور سره نکاح حرامه او باطله ده (۲)، که څه هم هغه انجلی د هغه زاني د نطفې څخه نه وي.

الجواب الصحيح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه   الجواب الصحيح احقر محمود اشرف غفرالله له.   الجواب الصحيح محمد عبد الله عفی عنه   الجواب الصحيح محمد عبدالمنان   الجواب الصحيح اصغر علی ربانی.

---

(۱) د تفصیل د پاره مخکښې تیره شوې فتوی او د هغه حاشيه وګورۍ. (مرتب عفی عنه)

(۲) وفی الدر المختار کتاب النکاح فصل فی المحرمات ج: ۳ ص: ۳۲ (طبع سعيد) : (و) حرم ايضا بالصهرية (اصل مزنيته).... الخ. وفی الشامية: قال فی البحر: اراد بحرمة المصاهرة الحرمات الاربع حرمة المرأة علی اصول الزاني وفروعه نسبا ورضاعًا کما فی الوطء الحلال .... الخ.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۸/ ۱۳۹۷ھ
(فتویٰ نمبر ۸۲۷/ ۲۸ ج)

صرف د شهوت په شبهې سره مصاهرت نه ثابتيږي

سوال: اکثره ماته شبهه کيږي چې په فلاني خبرې سره ايا څه طلاق واقع سوي دي يا په فلاني خبرې سره حرمت مصاهرت سوي دي براى کرم د لاندې مسئلو جواب راکړئ:
۱: د خوابنې سره په شهوت لاس ومنبلي يا د خوابنې د مورسره په شهوت لاس ومنبلي په دواړو صورتونو کي حرمت مصاهرت کيږي او که نه؟ البته په شهوت کي د سړي معيار دادی چې د هغه په اله تناسل کي حرکت راسي.
يووار زما خوابنې ماته د چاى پياله راکړه نو څما لاس د هغې د لاس سره ولګيدی، نو فوراً د شبهې د وجې مي فکرې تناسل اله ته ولاړې په آله تناسل کي حرکت نه وو سوى لکه څنګه چې حرکت ښځي ته لاس لګولو سره د شهوت په خيال سره راتلل شروع کيږي البته زما د عادت په طور آله تناسل طرف ته د زړه د حرکت سره معمولي حرکت غالباً دوه واره د شهوت خيال وسو خو چونکي په آله تناسل کي حرکت نه وو سوى نو غالباً په دې سره د حرمت مصاهرت سوال نه سي پيداکيدى، دوى درې ورځې مخکي زما د خوابنې بوډۍ مور محترمې زمالاس مچ کي بيا مذکوره صورتحال پيداسو، د خوف د بيرې مي آله تناسل ته سوچ سو په هغه کي حرکت جسماني محسوس نه سو صرف کمزوري او ډير معمولي حرکت وسو، خو په آله تناسل کي جسماني حرکتِ شهوت والا نه دى راغلى، زما چې په کومې ښځي نظر پريوځي نو آله تناسل څخه د زړه طرف ته د تيريدوسره (خفيف) حرکت دوه، درې، څلور واره اندروني طور باندې معلوميږي دا خبره د ذکر وړ ده چې شهوت ماته ډير زاځي او په مذکوره صورت کي هغه حرکت په آله تناسل کي نه رالي ماسوا د آله تناسل د معمولي حرکت څخه لکه چې د سوچ څخه معلوميږي چې هغه سر پوري رسيږي، د خوابنې سره لاس د لاس لګيدو او د هغې د مور محترمې د مچولو په وخت بيره غوندې راسره پيداسوه چې حرمت مصاهرت اونسي او د بيرې د وجې په آله تناسل کي حرکت نه راځي، حرکت به شهوت ګڼلى سي؟

وكذا فى البحر الرائق فصل فى المحرمات ج: ۳ ص: ۱۰۱. والفتاوىٰ الهنديه الباب الثالث فى المحرمات ج: ۱ ص: ۲۸۵. (محمد زبير حقنواز)

۲: که یوسړی د جنسیاتو بیمار وی او د ښځی په لاس لګیدلو یی فوراً په آله تناسل کی حرکت راځی نو که د دی سړی لاس د خوابنی د لاس سره ولګیږی او په آله تناسل کی یی حرکت راسی او د هغه سړی اراده د شهوت او بدی نه وی نو د دی بیماری په وجه به حرمت مصاهرت لازمیږی او که نه؟

جواب: تاسو د وسوسو د لری کولو د پاره (قل اعوذ برب الناس) آخر د سورت پوری ډیر ډیر وایاست او کوم صورت حال چی تاسو په سوال کی لیکلی دی نو د هغه سره حرمت مصاهرت نه ثابتیږی، مَس چی بغیر د حائل شهوت سره وی د هغه سره حرمت مصاهرت ثابتیږی او د شهوت د پاره په آله تناسل کی په جسمانی طور باندی انتشار پیداکیدل شرط دی، محض د انتشار د شبهی سره حرمت مصاهرت نه ثابتیږی، وحد الشهوة فی الرجل أن تنتشر آلته او تزداد انتشاراً ان کانت منتشرة کذا فی التبیین وهو الصحیح، وکذا فی جواهر الاخلاطی وبه یفتی، وکذا فی الخلاصة..... هٰذا الحد اذاکان شابًا قادرًا علی الجماع. (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۲۷۵) (۱)

۲: که داواقعه د ښځی سره پیښه سوی وی نو اول دا وایه! چی جنسی بیماری د دی قسمه ده چی کوم سړی یابل شی ته لاس لګولو سره هم په آله تناسل کی حرکت راځی یاصرف د ښځی په لاس لګیدلو باندی حرکت راځی؟ د دی ځخه وروسته به جواب درکول کیږی.

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۵۹۱ ۲۸ ب)

فصل فی المناکحة بالکفار واهل الکتاب والفِرَقِ الضالة

د کافرانو، اهل کتابو او ګمراه ډلو سره د نکاح بیان

د عیسائی ښځی سره د نکاح حُکم

(۱) (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۳۲ (طبع سعید) وحدها فیهما تحرک آلته او زیادته به یفتی، وفی الشامیة قال فی الفتح ثم هٰذا الحد فی حق الشاب..... الخ.

سوال: زما د یو دوست واده د یوی عیسائی انجلی سره سوی دی د انجلی پلار مسلمان دی او مور یی عیسائی ده، پلار یی د هندوستان په فوځ کی منیجر وو، او د مذهب او شرافت څخه په لاتعلقی په وجه یی د یوی انجلی سره محبت سو، هغوی د مشرانو په رضاء او خوښی سره سول میرج وکی، د انجلی مور به ونیل چی زه به نکاح نه ورکوم او د هلك پلار په نکاح کولو باندی اصرار کوونکی وو، د انجلی پلار ونیل: چی اوس د انجلی د مور وینا ومنه، ځکه چی هغه ډیره ضدی ده، ته یی خپل کورته بوځه او نکاح یی وروسته تر هغه وکړه چی کله ستاسو کورنۍ تولو داګنل چی هلك مسلمان دی، نو لهٰذا انجلی به هم مسلمانه وی، کله چی یی دوه بچی پیداسول، نو معلومه سوه چی انجلی د مور په مذهب باندی ده یعنی عیسائی ده، او انجلی هم اقرار وکی چی زه عیسائی یم، اوس شرعًا آیا داواده جائز دی او که نه؟

جواب: د عیسائی ښځی سره د مسلمان نکاح شرعًا منعقد کیږی، خو شرط دادی چی ښځه واقعًا په عیسوی مذهب باندی وی (۱)، د نن صبا د عیسایانو په شان نه وی چی په نوم خو عیسایی وی او عقاید یی د ذهریانو وی چی خدای او رسول هیڅوك هم نه منی، ورسره دوهم شرط دادی، چی نکاح یی په شرعی طریقی سره د دوو شاهدانو په مخکی سوی وی (۲). که دا دواړه شرطونه موجود وی نو نکاح یی صحیح سوی ده.

والله سبحانه اعلم

۷/ ۳/ ۱۳۹۷ھ

(فتوی نمبر ۳۱۱/ ۲۸ ب)

لامذهبه او شیعه سره د نکاح حکم

سوال: عرض دادی چی د یوی داسی انجلی سره چی د هغه د مور او پلار تعلق د دیوبندی مسلك سره دی د هغی واده د یوداسی هلك سره سویدی چی د هغه مور او

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۵ (طبع ایچ ایم سعید) (وصح نکاح کتابیة) وان کره تنزیها (مؤمنة بنبی) مرسل (مقرة بکتاب) منزل وان اعتقدوا المسیح الها، وفی الشامیة (قوله مقرة بکتاب) فی النهر عن الزیلعی، واعلم ان من اعتقد دینًا سماویًا وله کتاب منزل کصحف ابراهیم وشیث وزبور داؤد فهو من اهل الکتاب فتجوز مناکحتهم.

(۲) وینعقد بایجاب من احدهما وقبول من الاخر..... وشرط حضور شاهدین حرین او حرّ وحرتین مکلفین سامعین قولهما معًا. (الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ صـ ۹ و ۲۱ طبع سعید).

پلار شیعه ګان دی، او هلك د هغوی سره په مذهبی تقریباتو کی شرکت نه کوی، ورسره د نکاح د تړلو د پاره به قاضی هم د دیوبندی مسلك راغوښتل کیږی آیا دانکاح جائز ده؟ او هلك او انجلی دواړه بالغ دی او انجلی نیکه صالحه، قرآن خوانه او لمونځ ګذاره ده او دیوبندی مسلك والاده، او د هلك وینا داده چی زه نه شیعه یم او نه سُنی زه ځو مذهبی تقریب ته نه ځم کله چی موږ د هلك د کور خلګو ته ووئیل چی که هلك اخبار کی پوره د سنی کیدو اعلان وکړی نو کیدی سی چی څه خبره جوړه سی خو هم په هغه وخت د هغه مور ووئیل: چی دا څنګه کیدی سی چی د هلك پلار شیعه دی، زه پخپله شیعه یم، دا اعلان څنګه کولی سی؟ په هغه وخت هلك هم د دی تردید ونه کی، بلکی د مور د خبری سره یی اتفاق وکی، زموږ مخکی د هغه حالات مشکوك دی، په دی وخت کی د رشتی خبره مخ ته ده، څکه چی موږ څه لیکل غواړو هغه به په لیکلو سره راکوی او زموږ د هرسوال جواب به په هو سره راکوی، خو موږته د هغه په خبرو اطمینان نسته، آیا دا رشته کیدی سی؟

جواب: په مسئوله صورت کی هرکله چی هلك صراحتًا د سُنی کیدو څخه انکار کوی، او د هغه والدین په واضح طور باندی شیعه ګان دی، نو اوس د شیعه کیدلو څخه د انکار مطلب یا خو داکیدی سی چی هغه تقیتًا داسی کوی او په حقیقت کی هغه شیعه دی او یا بیا هغه څه نه لری بی مذهبه دی او په دواړو صورتونو کی د هغه نکاح د سنی صحیح العقیده انجلی سره جائز نه ده. (۱)

(۱) که بی مذهبه وی او یاکفریه عقیده لرونکی شیعه وی نو په دواړو صورتونو کی د هغه د کافر کیدلو په وجه به دا نکاح منعقد نه وی او که کفریه عقیده لرونکی شعیه نه دی نو بیاهم د هغه سره د سنی مذهبه انجلی نکاح کول جائز نه دی څکه چی هغه د سنی انجلی کفو نه دی. وفی الشامية كتاب النكاح فصل فی المحرمات ج: ۳ ص: ۴۲ وبهذا ظهر ان الرافضی ان كان ممّن يعتقد الا لوهية فی علی او انّ جبريل غلط فی الوحی او كان ينكر صحبة الصديق او يقذف السيدة الصديقة فهو كافر لمخالفته القواطع المعلومة من الدين بالضرورة. وفی البحر الرائق كتاب السير باب احكام المرتدين ج: ۳ ص: ۱۲۱ (طبع سعيد) ويكفر من اراد بغض النبی ﷺ ..... وبعد اسطر بقذفه عائشة رضی الله عنها من نسائه ﷺ فقط و بانكاره صحبة ابی بكر رضی الله عنه. وفی الهندية كتاب النكاح الباب الثالث (طبع ماجديه) ج: ۱ ص: ۲۸۲ ولايجوز تزوج المسلمة من مشرك ولاكتابی. وفی البدائع ج: ۲ ص: ۲۷۱ (طبع سعيد) ومنها اسلام الرجل اذاكانت المرأة مسلمة فلايجوز النكاح المؤمنة الكافر، لقوله تعالیٰ: ولاتنكحوا المشركين حتی يؤمنوا، ولان فی النكاح المؤمنة الكافر خوف وقوع المؤمنة فی الكفرالخ.

والله سبحانه اعلم
۲۰/ ۱۰/ ۱۴۰۸ھ
(فتویٰ نمبر ۲۱۵۹/ ۳۹ ن)

د قادیانی سره د نکاح حُکم او آیا د مسلمانیدو د پاره هم سرټیفیکیټ ضروری دی؟

سوال: عرض دادی چې یوسړی د قادیانی جومات سره تعلق ساتی، په کوټه کی د جعل سازی او خورد برد په مقدماتو کی ملوث وو را وتښتیدی او کراچی ته رالی، او دلته جعلی ډاکټر جوړیدو سره ډاکټر کپټن ایم ای صابر په نوم سره په ملیرستی کراچی کی خپل کلینیك چلوی، حالانکی دا سړی نه ډاکټر وو، او نه کپټن وو، بلکی په کویټه کی د یوکلرك په حیثیت یی کار کوی، چې هلته یی د خپلو اختیاراتو څخه تجاوز کولو سره ډیری پیسی خورد برد کړی وی، چې د هغه په وجه د هغه په خلاف د جعل سازی، دوکه ورکولو فراډ او خورد برد ګڼ مقدمات قائم سول چې د هغه څخه را وتښتیدی، کراچی ته رالی، او هلته اشتهاری مجرم وګرځول سو، د خپل مجرمانه ضرورت د وجی به یی خپل نوم او مذهب بدلوی، لږ موده مخکی زموږ د کورسره نژدی زما د عمه په کورکی د ظفر هسپتال په نوم سره یی خپل کلینیك چلوی، د کرایه وغیره په سلسله کی جنګ شروع سو او خبره عدالت ته ورسیده، هغه د کرایه داری مقدمه دائرکړله، د عدالتی معاملاتو د سنبالولو د پاره زما والد صاحب د خپلی خور یعنی زما د عمه مدد وکی، نو دغه سړی زما د پلار دښمن سو، او په مختلفو حیلو او بانو سره یی دواړه خاندانونه تنګول، زما د پلار څخه د بدلی اخستو په وجه هغه روزانه کالج ته تلو راتلو کی په ماپسی سو ډیر واره په لاره کی په لیدو سره به یی ماته د خپل محبت یقین راکوی، وقتی جذباتو کی راتلو سره زه د هغه په خبرو کی رالم، او یوه ورځ هغه زه یوهوټل ته بوتلم او د نکاح نامی په یوه ساده فارم باندی یی رانه دستخط واخستی، او ورسره په دوه سټامپ کاغذونو باندی یی هم رانه دستخط وکی، د نکاح نامی د فارم او سټامپ کاغذونه وروسته ډك سول، د دغه نکاح خبر زما مور او پلار او نورو خپلوانو ته نه وو، او نه پکښی د هغوی رضا شامله وه، د نکاح د دی کار روایی په وخت کی نه څوك نکاح تړونکی یاقاضی موجود وو او نه پکښی څوك شاهد موجود وو، بلکی په هغه وخت کی زموږ د دوو کسانو څخه علاوه دریم سړی څوك موجود نه

وو، ما په ژبی سره اقرار کړی وو او نه هغه د خپلی ژبی څخه څه الفاظ اداء کړی وه، بس د هغه په وینا ما په فارم باندی دستخط وکی او خپل کورته بیرته رالم د دی څخه وروسته د کار روایی علم ماته نسته، د واده د ټولو شاهدانو نومونه او د مهر د پیسو تعین وروسته هغه په خپله مرضی سره وکی تردی چی د ناوی د شاهدانو د نوم په خانو کی چی د کومو کسانو نومونه لیکل سوی وه زه د هغوی څخه قطعی طور باندی ناواقفه یم، د دی څخه وروسته د دغه کاغذونو په وجه به یی زه بلیک میل کولم زماکور والاوو ته په زوره باندی زمابیولو دمکیانی به یی ورکولي، او دوه واره ئ څوکسانو سره کورته راننوتل او په زوره د بوتلو کوشش یی وکی، زه د هغه سره په تلوباندی راضی نه وم، نو ځکه می په عدالت کی د خلع مقدمه دائرکړله چی اوس زیرسماعت ده، داسړی د قادیانی جماعت سره تعلق ساتی، د هغه پوره خاندان سخت قادیانی دی او خپل ځان د مسلمان ظاهرولو د پاره هغه د کوم مولانه د قادیانی مذهب د پریښوولو او مسلمانیدو سرټیفیکیت حاصل کړی دی دا سرټیفیکیټ هغه زماسره د نکاح کولو څخه شل ورځی مخکی حاصل کی، او ماته یی د دی خبری یقین راکی چی هغه مسلمان سوی دی، حالانکی هغه د دی څخه مخکی د یوی مسلمانی انجلی سره واده کړی دی او د هغه څلور بچی دی د هغه اصل نوم خالد سیف الله ولد عطاء الرحمن دی او زما په نکاح نامه کی هغه خپل نوم منور احمد لیکلی دی او د خپل پلار نوم یی محمد عظیم لیکلی دی او د مسلمانیدو په سرټیفیکیت کی هغه خپل نوم نور احمد ولد عطاء الرحمن ایم ای لیکلی دی.

زما د خاندان نور خلک تنګولو د پاره یی هم په هغوی نور مقدمات دائر کړی دی، او د خلع یوه مقدمه زمه د کعلی دستخط سره یی زما د اړخه پخپله په عدالت کی دائره کړی ده او د هغه په جواب کی یی په ما او زما په کور والاوو باندی د دروغو الزامونه لګولی دی، د خپل کاغذ د مضبوطولو د پاره یی زما یو شناختی کارډ د جعلی دستخط سره جوړکړی دی چی په هغه کی زمانوم نفیس فاطمه زوجه منور احمد ورکړی دی، د دی څخه علاوه یی د خپل یودوست مسمی عبد الرشید په حق کی یی یوفرضی او د دروغو امانت نامه مالیاتی څلوینښت زره روپی زما په جعلی دستخط سره تیار کړی دی او دا ټول جعلی دستاویزات یی په عدالت کی پیش کړل چی په هیڅ صورت کی هم زه د دغه درواغجن، دوکه باز قادیانی څخه خلاص نه سم، د کویټی اداره تحفظ

ختم نبوت د اطلاع مطابق دی سړی هلته هم یوه انجلی اغواکړی او د هغه جعلی نکاح نامه یې تیاره کړی ده. اوس سوال دادی چې:

۱: د نکاح بیان سوی صورتحال کې زما نکاح د دغه سړی سره وسوه او که نه؟ په نکاحنامه کې هغه غلط نوم او ولدیت استعمال کړی دی او د نکاح کار روایی په تنهایی کې زموږ د دووکسانو په مینځ کې سویده.

۲: او آیا دغه سړی د قادیانی څخه مسلمان سوی دی؟ او د هغه د مسلمانیدو په سرټیفیکټ کې خپل نوم او ولدیت هم غلط استعمال کړی دی او د مسلمانیدو د سرټیفیکټ د حاصلولو څخه مخکې په ټولو کاغذاتو کې یې خپل ځان مسلمان د ظاهرولو شرعی حکم څخه می خبر کړی.

جواب: که په سوال کې ذکرسوی واقعات درست وی نو د مسماة نفیس فاطمه نکاح د مذکوره سړی خالد سیف الله سره نه ده سوی د نکاحنامې په ساده فارم باندی صرف دستخط کولو سره نکاح شرعًا نه منعقد کیږي، بلکې د دی د پاره کم ترکمه د دوو شاهدانو په موجودګی کې ایجاب او قبول ضروری دی. (۱) د دی څخه علاوه که هغه سړی اوس هم قادیانی دی او د مسلمانی سرټیفیکټ یې دروغجن دی نو د قادیانی سړی سره د مسلمانی ښځی نکاح شرعًا نه سی کیدی. (۲) که څه هم د دوو شاهدانو په موجودګی کې یې ایجاب او قبول کړی وی لهذا که په سوال کې ذکرسوی واقعات درست وی نو نفیس فاطمی ته د هغه خلاف د خلع څخه بلکې انخلاء زنا سوی مقدمه کول پکار دی.

۲: د قادیانی څخه مسلمان کیدل په حقیقت کې د خپلو عقائدو په تبدیل او د هغه په اعلان باندی موقوف دی که یوسړی د قادیانی عقائدو څخه واقعًا توبه ګارسی او په ژبی سره د دی اعلان وکړی نو هغه مسلمان کیدی سی که څه هم د هغه سره

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۹- ۲۱ وینعقد بایجاب من احدهما وقبول من الاخر وشرط حضور شاهدین حرین او حر وحرتین مکلفین سامعین قولهما معًا.... وفی الهدایة ج: ۲ ص: ۳۰۶ (طبع مکتبه شرکت علمیه) ولاینعقد نکاح المسلمین الا بحضور شاهدین مسلمین حرین عاقلین بالغین مسلمین.

(۲) وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الثالث (طبع ماجدیه) ج: ۱ ص: ۲۸۲ ولایجوز تزوج المسلمة من مشرک ولاکتابی، وفی البدائع ج: ۲ ص: ۲۵۳ (طبع سعید) ومنها الاسلام فی نکاح المسلم والمسلمة او همدارنګه وګوری کفایت المفتی ج: ۵ ص: ۱۹۲. (جدید ایدیشن دار الاشاعت).

سرټیفیکیټ نه وي او که د زړه په اخلاص سره توبه کار سوی نه وي نو محض د دروغو سرټیفیکټ جوړولو سره مسلمان کیدی نسي.

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۸/۸/۱۵ھ
(فتویٰ نمبر ۱۲۵۷/ ۳۹ و)

د شیعه سره د نکاح حُکم

سوال: رافضي شیعه او اثناعشري کی که څه فرق وي نو وي لیکی ورسره د داسی عقائدو لرونکو سره د کومی سني العقیدي ښځي یا سړي نکاح جائزده او که نه؟ هرکله چی په خلفائی ثلاثه باندی تبرأکوی حالانکی د حضور ﷺ حدیث شریف دی: چاچی زما صحابي ﷺ ته تکلیف ورکی هغه ماته تکلیف راکی او چاچی ماته تکلیف راکی ګوانکی هغه خدای ﷻ ناراضه کی، د دی ارشاداتو په رڼا کی د نکاح څه حکم دی؟

جواب: د شیعه ګانو ډیری فرقی دی هغوی ټول خپل ځان ته شیعه او اثناعشري وایی او اهل سنت دی ټولوته رافضي وائی ټولی فرقی علی الاطلاق کافری نه دی، بلکی په دوی کی چی څوک د حضرت علی ﷺ د خدایی قائل وي یا قرآن کریم تحریف سوی مني یاپه ام المؤمنین حضرت عائشی رضی الله عنها باندی تهمت لګوی او یا د دی په شان د نورو کافرانه عقیدو معتقد وي نو هغه کافر دی او د هغوی سره نکاح نه کیږي (۱) او څوک چی داقسم کفریه عقاید نه لري هغوی کافر نه دی د هغوی سره نکاح کیږي خو مناسب نه وي.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۱۰/۵ھ
(فتویٰ نمبر ۱۰۳۰/ ۲۸ الف)

---

(۱) وفی الشامیة کتاب النکاح فصل فی المحرمات ج: ۳ ص: ۴۲ وبهذا ظهر ان الرافضي ان کان ممن یعتقد الالوهیّة فی علی او انّ جبریل غلط فی الوحی او کان ینکر صحبة الصدیق او یقذف السیدة الصّدیقة فهو کافر لمخالفته القواطع المعلومة من الدین بالضرورة. وفی البحر الرئق، کتاب الجهاد باب احکام المرتدین ج: ۳ ص: ۱۲۱ (طبع سعید) ویکفر من اراد بغض النبی ﷺ... وبعد اسطر وبقذفه عائشة رضی الله عنها من نسائه ﷺ فقط وبانکاره صحبة ابی بکر ﷺ او همدارنګه وګوری کفایة المفتی ج: ۵ ص: ۱۹۵.

د حاجی عثمان پیرو کارو سره د نکاح حکم

سوال: یوسړی د حاجی عثمان صاحب معتقد دی، د هغه خانقاه ته ځي، د هغه په باره کي پوښتنه کول دي:

۱: د هغه سره رشته کول جائز دي او که نه؟

۲: که رشته یې ورسره وکړه نو نکاح به یې صحیح سي او که نه؟

جواب د مولانا مفتی عبد الرحیم صاحب مدظلهم د دار الافتاء والارشاد ځخه:

د اکابرو حضراتو مفتیانو فیصله دهٔ چي حاجی عثمان ګمراه دی، ۵ شوال سنه ۱۴۰۸ھ باندی اکابرو مفتیانو حاجی عثمان دار الافتاء والارشاد ناظم آبادته را وغوښتو د هغه سره یې مفصل ګفتګو وکړله د هغه په نتیجه کي چي د حاجی عثمان کوم نظریات مخ ته راغلل د هغه په باره کي ټولو حضراتو د حاجی عثمان په نوم باندی یوه نصیحت نامه د خپلو دستخطونو سره ولیکله، د هغه یوځو اقتباسات دادي:

۱: په تاکي د بیعیت او ارشاد اهلیت نسته.

۲: که تا د بیعیت او ارشاد سلسله جاری وساتله نو د دی ځخه د سختی ګمراهی پیښیدلو خطره ده.

۳: ستاسو بعضی معتقدات د اهل حق د معتقداتو ځخه خلاف دي، ۱: خپل تحقیق یا استخاره بالکل قطعی ګڼل. ۲: د یو خلیفه د مشاهدی په وجه د یوصحیح حدیث ځخه انکار کول.

۴: داټول ډیر خطرناك او ګمراهانه خیالات دی چی د هغه د زندیقی لاره خلاصه کیږي.

۵: د مکاشفی یا مشاهدی یا د الهام په وجه د شریعت د یوحکم یا د یودلیل ځخه انکار کول ښکاره ګمراهي ده.

۶: ستا د یوخلیفه مشاهده د یوصحیح حدیث خلاف سوه نو تاته ځه تردد پیدانه سو، خو چي کله ستا د یومرید زاده (چاندمیان) د واده په باره کي د هغه خلیفه مشاهده ستا د استخاری خلاف سوه نو تردد پیداسو، تا د خپلی استخاری نتیجی ته د یوصحیح حدیث ځخه هم زیات فوقیت ورکی.

۷: کوم خلیفه چي پخپله ستا په قول دکلونو پوری په حضور ﷺ باندی بهتانونه تړل، هغه ته دی د خپل طرف ځخه، نه صرف د کامل کیدو، بلکي اکمل ته د نژدی کیدو

شاهدی ورکړله، بلکې هغه ته دی د اسند هم ورکې چې هغه (غوث) او فرد منزلونه هم طی کړی دی او د قطب وحدت منصب ته رسیدلی دی.
۸: د مریدانو د اصلاح او تربیت او د نګرانی اهلیت په تاکی نسته
۹: حضرت مولانا فقیر محمد صاحب چې ستا څخه خلافت واخستی نو بیا تا د حضرت مولانا طرفته رجوع کولو سره د هغه اسبابو د ازالې کوشش دی ونکړو چې د څه په وجه چې درنه خلافت سلب سوی دی، بلکې تا د بیعت سلسله بدستور جاری وساتله، ستا دا طرز العمل د طریقت او سلوك د اصولو هم خلاف دی، د شیخ د ناراضګی اسباب د لری کولو په ځای د هغه د حکم خلاف ورزی کولو سره د بیعت سلسله جاری ساتل د طریقت او سلوك د ابجدو څخه هم خلاف ده، کوم سړی چې د خپل شیخ د حکم اطاعت نه کوی هغه د خپلو مریدانو څخه د اطاعت کولو اصل څنګه کیدی سی؟
۱۰: ستا طرز العمل د طریقت او سلوك د مسلم د بنیادی اصولو خلاف دی
۱۱: ستاسره دومره علم نسته چې د یوشیخ د طریقت د پاره ضروری دی.
۱۲: په طریقت او سلوك کې د راتلونکو مراحلو په باره کې ستا خیالات او تصورات او معتقدات درست نه دی.
۱۳: ته د مریدانو د اصلاح او تربیت د بنیادی تقاضو څخه واقف نه یې.
۱۴: تا د کوم محقق شیخ سره تاکومه رابطه نه ده کړی.
۱۵: ستا د پاره د اصلاح او ارشاد سلسله جاری ساتل هیڅکله شرعًا جائز نه دی.
۱۶: د کوم مسلمان د پاره داجائز نه دی چې ستاسره د مریدی تعلق قایم کړی.
۱۷: ته د خپل غلطو خیالاتو او طرز عمل څخه توبه ګار سه.
۱۸: د خانقاه داسلسله او بیعت اخستل موقوف کړه او د دی اعلان وکړه.
۱۹: د نورو د اصلاح په فکرکې د پریوتلو په ځای د خپل ځان د اصلاح فکر وکړه.
۲۰: د خلګو د اصلاح خیال د زړه څخه وباسه خالص د خپلې اصلاح د پاره خپل ځان کوم شیخ ته حواله کړه او صرف د رسمی تعلق په ځای خپله معامله هغوی ته پیش کړه او د هغوی څخه هدایات واخله او د هغوی مکمله اتباع وکړه که څه هم هغه هدایات ستا د خپلې رایې، تحقیق، مکاشفات وغیره څخه هرڅومره خلاف وی همدا ستاسو د پاره د نجات لاره ده ورنه ته په ډیره خطرناکه لاره کې یې.
۲۱: ستا د پاره د عزت لار همداده چې پخپله په دی مشوره عمل وکړی.

حاجی عثمان صاحب دی نصیحت نامی طرف ته څه توجه ورنکړله، خو د دوی شیخ دوباره د خلافت د سلب کولو اعلان وکی او حاجی عثمان ته یی د توبی تلقین ورکی، هغه په دی هم توبه ګار نسو، نو شیخ ولیکل:
که حاجی عثمان تکبر کوی او فساد کوی نو د فساد د بندولو د پاره د حکومت په ذریعه انتظام وکړی.
د دی تفصیل څخه وروسته د سوالونو جوابونه لیکل کیږی:
۱: د داسی ګمراه سړی د مرید د معتقد سره رشته کول جائز نه دی.
۲: د یو ناجائز او حرام کار په باره کی دا پوښتنه کول که اوسی نو څه به اوسی او که نه نو سخته ګناه ده، بلکی په دی باندی د کفر خطره ده څکه چی د نفس پرستی د پاره د حرامو په ارتکاب کی د شریعت د احکامو تخفیف او توهین دی،
د دی څخه علاوه حاجی عثمان چی په کومه لار باندی روان دی بیا د دومره لویو علماوو او مفتیان کرامو څخه علاوه پخپله خپل شیخ په پوه کولو سره هم نه منع کیږی او د دی څخه علاوه مریدینو او معتقدینو په هیڅ وخت کی کفرته رسیدل څه بعید نه دی العیاذ بالله په داسی حالت کی به د دی د نکاح څه انجام وی؟ ټول عمر حرام کاری اولاد ولد الزنا. والله تعالی اعلم
عبدالرحیم (نائب مفتی دار الافتاء والارشاد
الجواب الصحیح رشید احمد (دار الافتاء والارشاد ناظم اباد کراچی)
الجواب الصحیح ولی حسن (جامعة العلوم الاسلامیه بنوری ټاون کراچی)
۴ ربیع الاخر ۱۴۰۹ھ

جواب: د حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب دامت برکاتهم

۱: زموږ د دی خبری سره اتفاق دی چی د حاجی عثمان صاحب د عقائدو متعلق کوم امور چی په جواب کی بیان سوی دی هغه ګمراهانه عقائد دی د داسی ګمراهانه عقائدو د حامل کوم سړی یا د هغه د پیروکار سره نکاح کول جائز نه دی.
۲: که نکاح یی وکړله که څه هم هغه منعقد سی نو سخت ګناه کار به وی.
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح محمد رفیع عثمانی عفا الله عنه (دار الافتاء دار العلوم کراچی) ۶/۴/۱۴۰۹ھ

والله سبحانه وتعالی اعلم

۲/ ۴/ ۱۴۰۹ھ

(فتوىٰ نمبر ۲۱۱/ ۴۰ ب)

کافر خاوند ته د اسلام د پيش کولو څخه وروسته که هغه مسلمان سي نو دا نکاح به برقراره وي

سوال: د غير مذهبه يوه ښځه ده (يعني ذکري) د هغې ښځې خاوند هم غير مسلم دي، اوس هغه ښځه مسلمانيدل غواړي او هغه ښځه وايي چي مازما خاوند ناجائزه تنګوي، زما څوي هروخت شراب چښې اوتنګوي مې، هلك څه کار نه کوي، سهار او ماښام پيسي غواړي، که پيسي ورنه کول سي نو ماوهي تکوي چي د هغه په وجه زه تنګه سوم، هغې ښځې يو مسلمان سړي ته ووئيل: چي ته ماکورټ ته.بوځه، هلته به زه بيان ورکړم چي زه مسلمانيږم، هغه سړي ورته ووئيل چي تاته خاوند طلاق نه دی درکړی نو زه درسره څنګه نکاح وکړم؟ د دې شرعي حکم څه دی؟

جواب: په مسئوله صورت کې دې اول ښځه مسلمانه سي، د دې څخه وروسته دې عدالت کې دعوىٰ وکړي عدالت دې د دې خاوند ته اسلام پيش کړي که خاوند مسلمان سو نو د دوی نکاح برقراره ده او که هغه د اسلام قبلولو څخه انکار وکي نو عدالت به د دواړو نکاح فسخ کړي، د دې فسخ نکاح څخه وروسته دې د طلاق عده تيره کړي نو د يومسلمان سره نکاح کولی سي. (۱)

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۱/ ۱۳۹۷ھ

(فتوىٰ نمبر ۱۳۲/ ۲۸ – الف)

د کافر خاوند د نکاح څخه د وتلو طريقه

سوال: يوه غير مسلمه ښځه مسلمانيږي د هغې ښځې خاوند هم ژوندی دی هغه هم غير مسلم دی، د هغې يوهلك دی چي شراب چښې او مور وهي، ښځه خاوند ته وايي چي دا هلك پوه کړه، نو خاوند يې وايي چي زه ورته هيڅ نه وايم چي چيري خي نو ولاړ سه، دغه ښځه په مسلمانيدوسره د يومسلمان سره يې د واده اقرار کړی دی، د هغه په

---

(۱) د دې فتوىٰ تفصيلي حواله جات په همدې جواب باندې د دوباره راتلونکي سوال په جواب کې ليکل سوي د راروانې فتوىٰ په حاشيه باندې وګورئ. (محمد زبير).

جواب کی تاسو لیکلی دی چې ښځه دی مسلمانه سی او په عدالت کی دی دعوٰی دائره کړی بیادی عدالت د هغه خاوند ته د مسلمانیدلو پیشکش وکړی که خاوند مسلمان سو نو د دواړو نکاح به برقرار وی، او که نه نو د طلاق عده په تیریدلو سره د یو مسلمان سره نکاح کولی سی، خلګوته هم د هغه مسلمانیدو علم سوی دی. اوس به یی مره کړی، لهٰذا عده تیرول او په عدالت کی مقدمه پیش کول د خطری څخه خالی نه دی ایا دابښځه د مسلمانیدلو سره د یومسلمان سره نکاح وکړی داصورت به جائز وی او که نه؟

جواب: د کافر خاوند د نکاح څخه د وتلو د پاره دا ضروری دی چې په عدالت کی دعوٰی کولو سره خاوندته یی اسلام پیش سی که هغه انکار وکړی نو قاضی دی د دوی جدائی وکړی. (۱) د دی څخه بغیر د ښځی بل خای کی نکاح نسی کیدی او که ښځی ته د خاوند څخه د خپل ځان خطره وی نو د مسلمانانو پناه دی حاصله کړی: ومالم یفرق القاضی فهی زوجته. (شامی ج: ۲ ص: ۳۸۹) (۲) . هوا که خاوند پخپله طلاق ورکړی وی نو د اسلام راوړلو سره نکاح کولی سی خو صرف د کور څخه په راپستلو سره طلاق نه واقع کیږی، ترڅو چې د خاوند په مذهب کی دا طلاق نه ګڼل کیږی، او که د ملکی قوانینو په وجه څه داسی طریقه کار نه وی موجود چې د هغه په ذریعه عدالت خاوند راوغواړی په هغه باندی اسلام پیش کړی نو په دی صورت کی د عدی تیرولو سره به بل خای د نکاح کولو ګنجایش وی. امّا لانه فی حکم دار الکفر فی هٰذه الجزئیة بخصوصها، واما عملاً بمذهب الائمة الاخرٰی عند الضرورة. (۳)

---

(۱) د تفصیل د پاره وګوری: تفسیر معارف القرآن ج: ۸ ص: ۴۱۳. او حیله ناجزه، ص: ۱۰۵. وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۸۸ واذا اسلم احد الزوجین المجوسیین او امرأة الکتابی عرض الاسلام علی الآخر، فان اسلم فبها والا بان ابی او سکت فرق بینهما، وکذا فی الهدایة علی فتح القدیر ج: ۳ ص: ۲۸۸، والتاتار خانیة ج: ۳ ص: ۱۸۱، والهندیة ج: ۱ ص: ۳۳۸ وفی اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۹۸..... اذا اسلمت المرأة فی دار الاسلام وفیهما دلالة علی انها فی نکاح زوجها حتی یعرض علیه الاسلام فیابی فیفرق القاضی او الامام بینهما. وراجع ایضًا للتفصیل فتح القدیر ج: ۳ ص ۱۸۸ والبحر الرائق ج: ۳ ص: ۲۱۱ والنتف فی الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۳۰۹.

(۲) ج: ۳ ص: ۱۸۹ (طبع سعید)

(۳) د امام مالك امام شافعی او امام احمد حنبل رحمهم الله په نزد کله چې د یوغیر مسلم ښځه مسلمانه سی نو د هغی د عدی تیریدو سره به د هغی نکاح د سابقه خاوند سره پخپله فسخ سی د

والله سبحانه اعلم
۲/ ۳/ ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۵۸۷/ ۲۸ ب)

فصل فی الانکحة الفاسدة والصحیحة

فصل د صحیح او فاسدې نکاح په بیان کې

د شیږو میاشتو حاملې ښځې سره د نکاح حُکم

سوال: آیا د شپږو میاشتو حاملې ښځې سره نکاح جائز ده؟

جواب: که حمل د مخکنی کوم خاوند څخه وي نو ترڅو چې ولادت ونه سي نکاح درسته نه ده (۱). او که حمل د زنا دی نو نکاح به اوسي. (۲) خو که نکاح کونکی هغه نه وو، چې د چاسره یې زنا کړې ده نو د نکاح څخه وروسته صحبت کول ترهغه وخته جائز نه دی ترڅو چې د ماشوم ولادت اونسي.

والله سبحانه اعلم
۱۵/ ۱۱/ ۱۴۰۱هـ
(فتوی نمبر ۱۷۱۳/ ۳۲ ج)

فسخې د پاره عدالت ته تلل ضروری نه دی فی المغنی لابن قدامة مع الشرح الکبیر ج: ۷ ص: ۵۳۲ (طبع دار الفکر بیروت) کې دی. اذا اسلم احد الزوجین وتخلف الاخر حتی انقضت عدة المرأة انفسخ النکاح فی قول عامة العلماء..... الخ. د دې مسئلې تحقیق او ائمه اربعه د مذاهبو د تفصیلي د پاره د حضرت والا دامت برکاتهم په دې موضوع باندې عدالتی فیصله وګورئ چې په ۵-۱-۲ ص ۷۱۰ څخه تر ص ۷۲۱ پورې موجود دی. (محمد زبیر حقنواز)

(۱) ځکه چې په داسې صورت کې به هغه په عده کې وي او د حاملې عده د حمل وضع ده لهٰذا د حمل د وضع څخه مخکې د بل چاسره نکاح جائز نه ده. وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ (البقره: ۲۳۵) وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الثالث ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع ماجدیه) لایجوز للرجل ان یتزوج زوجة غیره وکذا المعتدة..... الخ.

(۲) د حوالې د پاره وګورئ سابقه صـ حاشیه عـ

د حیض په ورځو کی نکاح جائز ده

سوال: آیا د حیض په زمانه کی شرعی عقد کیدی سی او که نه؟

جواب: د حیض په زمانه کی نکاح منعقد کیږی، خو په داسی حالت کی د خاوند د پاره جماع جائز نه ده، نو د حیض په ورځو کی رخصتی کول د احتیاط خلاف دی او که د څه مجبوری په وجه رخصتی هم اوسی نو خاوند ته د جماع څخه پرهیز لازم دی. (۱)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

۲/ ۱۲/ ۱۳۹۰ هـ (فتوی نمبر ۲۱۵/ ۲۱- الف)

د نکاح تړونکی په جواب کی (انجلی می ورکړه) لفظ سره په نکاح منعقده سی

سوال: عرض دادی چی یوی انجلی د خپلی نکاح وکیل یوسړی مقرر کی چی د هغه محرم نه وو، نکاح تړونکی د ایجاب او قبول کولو په وخت د انجلی، وکیل مخاطب کولو سره دا الفاظ ووئیل چی فلانی انجلی د فلانی لور فلانی هلك د فلانکی څوی تا په عوض د دومره روپو مهر قبول کی؟ د دی په جواب کی وکیل ووئیل چی قبول می کی، یوبل سړی د صحیح وئیلو په غرض ووئیل چی داشان ووایه! چی تا د فلانی انجلی د فلانکی لور فلانکی هلك ته ورکړی ده، وکیل ووئیل ورکړی می ده، د دی څخه وروسته په هلك باندی قبول اوسو، آیا په دی صورت کی د نکاح انعقاد په کوم سره اوسو؟ د وکیل د وئیلو سره او که د هلك د وئیلو سره؟

جواب: په صورت مسئوله کی نکاح تړونکی چی دوهم وار کومه جمله وکیل ته مخاطب کیدلو سره ووئیله او وکیل د هغه په جواب کی ووئیل (ورمی کړله) په دی سره

---

(۱) فاعتزلوا النساء فی المحیض ولا تقربوهن حتی یطهرن (الآیة) البقرة، ۲۲۲.

نکاح منعقد سوه. (۱) او هم د هلك سره يي نكاح وسوه د وكيل سره نه. دا په صورت کی دی چی انجلی نکاح ترونکی وکیل جوړی کړی وی. (۲) ورنه د جملی شخه وروسته په هلك باندی چی کوم ایجاب او قبول اوسو د هغه سره منعقد سوه.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۱/ ۱۴۰۸هـ
(فتوی نمبر ۱۵۱/ ۳- الف)

د نکاح د منعقد کیدلو د شاهدانو ایجاب او قبول اوریدل لازم دی

سوال: (د عقد په سلسله کی موصوله تحریر) زه مسمٰی عبد الرحمٰن خان بن عبد الرحیم خان چی د مسماة صوفیه افضال بنت افضال الله خان د اړخه د هغه د نکاح خوانی د تکمیل د پاره وکیل مقرر سوی یم، د شریعت اسلامی مطابق د ایجاب تکمیل می کړی دی او د پاکستان د مسلم فیملی لاء د دستور مطابق دا تحریر جناب ارشاد علی خان ولد جناب جواد علی خان ته لیږم چی هغه زما د فریضی سرته رسولو د پاره: نکاح خوانی متعلق د وکیل نیابت قبول کړی او د نکاح خوانی مجلس منعقده لطیف آباد (حیدر آباد) پاکستان کی مسمٰی معید الظفر خان عرف مموخان بن جناب عبد الرشید خان صاحب شخه قبولیت وکړی.

۱: داچی زه مهر موجل نه زره روپی پاکستانی سکی په عوض کی خپله موکله مسماة صوفیه افضال بنت افضال الله خان صاحب ته په حق مسمٰی معید الظفرخان عرف مموخان بن عبد الرشید خان صاحب په نکاح او زوجیت کی ورکوم.

---

(۱) وفی رد المحتار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۱۱. لوقال هل اعطیتها فقال اعطیت ان کان المجلس للوعد فوعد وان کان للعقد فنکاح. وفی رد المحتار ایضًا ج: ۳ ص: ۱۲ (قوله ان المجلس للنکاح) ای للانشاء عقده لانه یفهم منه التحقیق فی الحال فاذا قال الاخر اعطیتکها او فعلت لزم.... الخ.

(۲) وفی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۹ (طبع سعید) وینعقد متلبسًا بایجاب من احدهما وقبول من الاخر.... کزوجت نفسی او بنتی او موکلتی منك. وفی الشامیة (قوله کزوجت نفسی) اشار الی عدم الفرق بین ان یکون الموجب اصیلاً او ولیًا او وکیلاً.

۲: چی زه د مهر موجل نه زره روپو د پاکستانی سکی په عوض کی خپله موکله مسماة صوفیه افضال بنت افضال الله خان صاحب ته مسمٰی معید الظفر خان عرف ممو خان بن عبد الرشید خان صاحب په نکاح او زوجیت کی ورکوم.

۳: چی زه د مهر موجل نه زره روپو د پاکستانی سکی په عوض کی خپله موکله مسماه صوفیه افضال بنت افضال الله خان صاحب ته مسمٰی معید الظفر خان عرف ممو خان بن عبد الرشید خان صاحب ته په نکاح او زوجیت کی ورکوم. (عبد الرحمٰن خان وکیل)

برنی تحریر د انجلی د پلار د طرفه لیکل سوی دی او دستخط د عبد الرحمٰن خان صاحب دی لهٰذا معلوممول دادی چی د دی تحریر مطابق نکاح خوانی سرته رسیدلی سی؟

جواب: په نکاح کی دا ضروری دی چی د نکاح شاهدان ایجاب او قبول دواړه واوری.

(۱) لهٰذا دا تقریر د نکاح د انعقاد د پاره کافی نه دی، البته دا کولی سی چی د انجلی کوم وکیل پخپله حیدر اباد ته ولاړسی د انجلی د اړخه ایجاب وکړی او هلك هم پرهغه مجلس کی قبول وکړی او شاهدان ایجاب او قبول واوری. (۲)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۸/ ۲/ ۱۳۸۸هـ

د ګواهانو فسق د نکاح په انعقاد کی مانع نه دی خو د نکاح په ثبوت کی مانع دی

سوال: څه فرمائی علمائی دین او مفتیان د شرع متین په دی مسئله کی چی یو سړی د خپلی لور کوزده د یورشته دار هلك سره وکړله د کوزدی په وخت هلك او انجلی دواړه نابالغه وه، د څه مودی څخه وروسته د بی اتفاقی په وجه د انجلی والا وو جواب ورکی چی موږ ستاسو سره دوستی کول نه غواړو. څه چی د کوزدی په وخت د هلك کور والا ورکړی وه، هغه یی بیرته ورکړل او هغوی خپل شیان واخسته او تراوسه یی د نکاح څه

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۹ (طبع سعید) وینعقد متلبسًا بایجاب من احدهما وقبول من الاخر وفیه ایضًا ج: ۳ ص: ۲۱ وشرط حضور شاهدین حرین او حرّ وحرتین مکلفین سامعین قولهما معًا.

(۲) د تیری صفحی ۳۱۱ حاشیه وګوری.

تذکره نه ده کړې، د څه مودې څخه وروسته د انجلۍ والاوو د انجلۍ په بل ځای کې دوستی کول وغوښتل، نو د هلك کورنۍ ووئيل: چې د دې انجلۍ سره زموږ نکاح سوې ده، چې د هغه يې دوه داسې شاهدان مقرر کړل چې د هغوی سيرت په حرام کارې کې ډير زيات داغداره دی يعنې د ډيرې کښته درجې دا غداره، فاجران، فاسقان دي، ورسره هغه دواړه شاهدان د هلك د پلار د هغه يو وراره دی، او بل يې اخښی دی چې يو په څوارلس ميله فاصله کې او بل په اته ميله فاصله باندې اوسيږي د هغوی دعوىٰ داده، چې موږ د شپې تللي وو، او هغوی د خپل انجلۍ نکاح وکړله، د انجلۍ کورنۍ حلفًا بيان کوي چې موږ هيڅ نکاح نه ده کړې، دا خلک صرف زموږ د بدنامولو او زموږ د کار خرابولو د پاره پرپيګنډه کوي، ورسره د انجلۍ والا د کور خواو شاه همسايه ګان خپلوان دي او که د بل قوم خلک دي ټول داوايي چې د دې نکاح په باره کې موږ ته علم نسته، ورسره د کوم نکاح ترونکی نوم چې د هلك کورنۍ اخلي، چې فلانی سړی نکاح تړلې ده د هغه سړی هم د نن څخه شلور پنځه کاله مخکې مړسوی دی، حاصل داچې د هغوی سره سوا د هغه دوو شاهدانو څخه د نکاح بل څه ثبوت نسته، اوس معلومول دادي چې د دې انجلۍ نکاح د هلك د کورنۍ د دعوىٰ مطابق به شرعًا ثابته وي او که نه؟

۲: کوم قِسم چې دا شاهدان دي د داسې قسم فاسق او فاجر شاهدانو شاهدي شرعًا قبوله ده او که نه؟ هرکله چې هغوی پخپله په حرام کارې کې مبتلاء دي او بې نکاح ښځې په کورکې د کښې نولو عادت دی، که دانکاح شرعا ثابته نه ده نو د دې انجلۍ نکاح بل په بل ځای کې کيدی سي او که نه؟

۳: د هلك د کورنۍ د وراره او د اخښی شاهدي شرعًا معتبره ده او که نه؟ که شرعًا د دې انجلۍ نکاح د هغه شاهدانو په شاهدي سره ثابت سي نو د انجلۍ د کور والاوو د پاره څه حکم دی؟ آيا د هغوی په قسم باندې به اعتبار کولی سي؟ يا به انجلۍ ورکولی سي؟ د دې جواب د حنفي فقهې مطابق مفصل وليکئ د فقهې کتابونو په حوالې سره مو مشکور کړئ.

جواب: مفتي عالم الغيب نه وي بلکې د هغه څخه چې څه سوال اوسی د هغه د حکم مطابق جواب ورکولی سي، معامله د حلالو او حرامو ده لهٰذا دواړې ډلې دې ښه ځان پوه کړي که نکاح واقعًا سوې وي نو د انجلۍ رخصتي لازمه ده، صرف د دروغو قسم اخستل سره د آخرت عذاب نسی لرې کيدی، لهٰذا دواړو ډلوته خپل قبر او آخرت مخ ته

اینوولو سره فیصله کول پکار دی داحکم خو د دیانت دی. او که معامله شرعی عدالت ته ولاړه سی نو په صورت مسئوله کی چونکی دواړه شاهدان فاسقان فاجران او دروغ ویلو کی مشهوره دی نو څکه صرف د هغوی په شاهدی باندی د نکاح فیصله نسی کیدی، هوا که په دی شاهدانو کی شرعی شرطونه پیداوی نو د هغوی د شاهدی په وجه قاضی د نکاح فیصله کولی سی، واضحه دی وی چی د شاهدانو فسق د نکاح د انعقاد د پاره مانع خونه دی خو د نکاح د ثبوت د پاره قابل اعتماد شاهد کیدل ضروری دی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۵/ ۹/ ۱۳۹۹هـ
(فتوٰی نمبر ۱۷۱۲/ ۳۰)

د بالغ هلک د عدم منظوری په وجه نکاح نه منعقد کیږی

سوال: د یوی بالغی انجلی د پلار په موجودگی کی اکا د یوبل سړی سره نکاح وکړه، او د هلک پلار د انجلی د اړخه یی قبول وکی، هلك په هغه وخت بالغ وو. نه یی هلك ته داپیغام ویلی دی، او نه خاوند منکوحه لیدلی ده، او انجلی هغه لیدلی دی، او عین د نکاح په وخت یی یوه توله سره زر انجلی ته حواله کړل، څو میاشتی وروسته د انجلی والدینو دبرمانه د هجرت قصد وکی، نو د هلك مور او پلار ته یی وویل: خو هغوی انکار وکی (په هغه وخت کی نکاح نه ده سوی) په هغه کی د اختلاف د وجی مذکوره ورکول سوی مهر یی بیرته ورکی، او د هلك والدینو واخستی، کله چی د انجلی والدین

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۲۱- ۲۳ (طبع سعید) وشرط حضور شاهدین.... مسلمین لنکاح المسلمة ولوفاسقین او محدودین فی قذف.... الخ. وفی رد المحتار قوله ولوفاسقین اعلم ان النکاح له حکمان: حکم الانعقاد، وحکم الاظهار. فالاول ماذکره والثانی انما یکون عند التجاحد فلایقبل فی الاظهار الا شهادة من تقبل شهاده فی سائر الاحکام.... الخ وفی الدر المختار کتاب الشهادات ج: ۵ ص: ۴۲۵ (طبع سعید) ونصابها لغیرها من الحقوق سواء کان الحق مالا او غیره نکاح وطلاق ووکالة.... رجلان او رجل وامرأتان ولزم فی الکل لفظ اشهد لقبولها والعدالة لوجوبه فی الینا بیع العدل من لم یطعن علیه فی بطن ولافرج. وفی الشامیة (قوله العدل) قال فی الاخیرة واحسن ماقیل فی تفسیر العدالة ان یکون مجتنبا للکبائر. ولایکون مصراً علی الصغائر ویکون صلاحه اکثر من فساده وصوابه اکثر من خطئه.... الخ.

کراچی ته راغلل، نو د هغه هلك اکا یو خط برمانه ولیږی چی په هغه کی یی لیکلی وو، چی انجلی د بل سړی په نکاح کی ورکړم، په کراچی کی یی پلار د بل سړی سره خبری اتری کړی وی، خو انجلی چی کله بالغه سوه، نو هغه په هغه سړی باندی راضی نه وه، چی د هغه په وجه انجلی د والدینو د کور څخه ولاړه او په خپله خوښه یی د یوهلك سره نکاح وکړله، اوس والدین په انجلی باندی زور اچوی چی د انجلی اوله نکاح تراوسه باقی ده، ایا اوله نکاح تراوسه باقی ده؟

تنقیح: ۱- د انجلی پلار دغه نکاح منظوره کړی ده؟

۲: هلك په ژبه سره دا نکاح منظوره کړی وه؟ او که نه؟

۳: په کوم وخت کی چی دغه انجلی بالغه سوه په هغه وخت هغه د خپلی نکاح په باره کی څه رویه اختیار کړله؟ د دی سوالونو جواب راتلو باندی به د اصل سوال جواب درکولی سی.

د تنقیح **جواب**: په کوم وخت چی اکا انجلی په نکاح ورکړی وه، پلار باندی راضی وو.

۲: هلك په ژبه سره دانکاح نه ده منظوره کړی صرف د هلك د اړخه پلار منظوره کړی وه.

۳: کله چی انجلی بالغه سوه هیڅ رویه یی اختیار نه کړله، صرف د هلك د طرفه څه خبری اتری سوی وی، او یو مهریی ورکړی وو، هغه یی بیابیرته ورکی.

جواب: هلك د نکاح په وخت کی بالغ وو او هغه پخپله نه په مجلس کی شرکت وکی او نه یی وروسته منظوره کړی ده نو دا نکاح شرعًا منعقد سوی نه ده، لهٰذا انجلی آزاده ده چیری غواړی نکاح کولی سی. والله سبحانه وتعالی اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۲۵۲/ ۱۹- الف)

د بالغی انجلی نکاح د هغی د اجازت څخه بغیر درسته نه ده

سوال: که د یوې بالغې انجلۍ نکاح وتړل سي او په هغه کې د انجلۍ څخه هیڅ پوښتنه نه وي کړې او انجلۍ په موقعه موجود هم نه ده او نه د انجلۍ باقاعده د شریعت مطابق کوم وکیل سته په دې حالت کې به نکاح منعقد سي او که نه؟

۲: کله چې انجلۍ ته د دې نکاح اطلاع ورکول سي نو هغې انکار وکې، او اوس درې کاله د تیریدلو څخه وروسته انکار کوي.

۳: هلك چې د هغه پلار د نکاح دعوی دار دی، هغه هلك په دې وخت کې پوډر څکه یې، د چرسو او د هرقسم نشو او د جوارۍ عادي دی او في الحال د دې جرم په سزاکې په جیل کې بندپروت دی، آیا د پورته لیکل سوي تفصیل سره نکاح وسوه؟ که ونه سوه نو د خلاصون د پاره طلاق اخستل خوبه نه وي؟ که نکاح ثابته سوې ده نو په نمبر ۳ کې د بیان سوو وجوهاتو په وجه هغه انجلۍ سره واده کولی سي؟ یا د انجلۍ والدینوته دا حق حاصل دی چې د انجلۍ واده ونکړي او د هغه څخه خلاصون حاصل کړي؟

جواب: که دا صحیح وي چې د نکاح په وخت کې نه د انجلۍ څخه پوښتنه سوې وه، او نه انجلۍ څوك د نکاح وکیل جوړکړی وی او نه یې د نکاح اجازت ورکړی وی او نه هغه د نکاح په وخت موجوده وه او وروسته هم کله چې هغه ته د نکاح اطلاع وسوه نو هغې نکاح منظوره نه کړله نو دانکاح د سره څخه شرعًا منعقد سوې نه ده، (۱) لهٰذا انجلۍ چې چیرې غواړي خپله نکاح کولی سي.

واللہ سبحانه اعلم
۱۴۰۷/۵/۱۲ هـ
(فتویٰ نمبر ۷۴۹/ ۳۸- ب)

د بل چا د سوې نکاح عملی اجازت ورکولو سره

(۱) وفي الهندية كتاب النكاح الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۷ (طبع ماجديه) لايجوز نكاح احد على بالغة صحيحة العقل من اب او سلطان بغير اذنها بكراً كانت او ثيباً فان فعل ذالك فالنكاح موقوف على اجازتها فان اجازته جاز وان ردته بطل..... الخ. وفي الدر المختار، كتاب النكاح، باب الولي ج: ۳ ص: ۵۸ (طبع سعيد) ولاتجبر البالغة البكر على النكاح لانقطاع الولاية بالبلوغ. وفي الهداية كتاب النكاح ج: ۲ ص: ۳۱۳ (طبع شركت علميه) وينعقد نكاح الحرة العاقلة البالغة برضانها..... الخ.

به نکاح منعقده سی

سوال: د یوسړی د پاره د هغه ورور نکاح وکړه کله چې هغه رالی نو هغه انکار وکی او وی وئیل چې ماته خو بالکل معلومه نه ده او نه زما څخه چاپوښتنه کړی ده نو آیا دانکاح صحیح ده؟ او د دی څخه وروسته دغه سړی د خپلی ښځی د راوستو د پاره تللی دی.

جواب: په صورت مسئوله کی کله چې د نکاح عقد د هغه سړی وړونو د هغه په عدم موجودګی کی وکی نو که د هغه په اجازت سره یی داسی کړی وی نو هغه وړور یی د نکاح وکیل سو، او د هغوی ایجاب او قبول کافی سو او که وړونو یی د نکاح کولو په وخت د هغه څخه اجازت نه وو اخستی نو دا نکاح فضولی سوه او د دی څخه وروسته چې کله داسړی د خپلی ښځی د اخستلو د پاره تللی دی، نو د هغه تلل او ښځه راوستل عملاً د نکاح اجازت دی، څکه چې د نکاح عقد خو د تعاطی سره نسی کیدی، خو د فضولی سوی نکاح اجازت په عمل سره کیدی سی. قال الشامی رحمه الله: وهل یکون القبول بالفعل کالقبول باللفظ کما فی البیع. قال فی البزازیة.... انه یکون قبولاً وانکره صاحب المحیط وقال الامام مالم یقل بلسانه قلت بخلاف البیع.... وبخلاف اجازة نکاح الفضولی بالفعل لوجود القول ثمه اه (شامی ج: ۲ ص: ۲۲۵) (۱). لهٰذا دا نکاح صحیح سوه او اوس بیا د سرڅخه د ایجاب او قبول ضرورة نسته، خوداحکم په هغه وخت کی دی کله چې وړونو د نکاح عقد د شاهدانو په موجودګی کی ایجاب او قبول کړی وی او که بل صورت سوی وی نو دوباره د مسئلی پوښتنه وکړئ.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

---

(۱) رد المحتار کتاب النکاح قبیل مطلب التزوج بارسال کتاب ج: ۳، ص: ۱۲ (طبع سعید).
وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الرابع فی الاولیاء ج: ۱ ص: ۲۹۹ (طبع ماجدیه) وتثبت الاجازة لنکاح الفضولی بالقول والفعل. کذا فی البحر الرائق.
وفی البحر الرائق کتاب النکاح باب الاولیاء والاکفاء ج: ۳ ص: ۱۲۳ (طبع بیروت وفی طبع مکتبه رشیدیه کوئته ج: ۳ ص: ۱۱۵) رجل زوّج رجلاً بغیر امره فهنّاه القوم وقبل التهنئة فهو رضا لأن قبول التهنئة دلیل الاجازة.

۱۴/ ۴/ ۱۳۹۱هـ

(فتوی نمبر ۴۲۲/ ۲۲- الف)

د بالغی انجلی د نکاح منظوری ورکولو څخه وروسته انکار کول

سوال: څه فرمایي علمائی کرام او مفتیان عظام د شرع متین د دی مسئلی په باره کی چی فتویٰ غواړم؟

مسئله: فرض موکړل چی یوه عاقله بالغه او مسلمانه انجلی د جرګی په مخکی یا د عدالت په مخکی د نکاح څخه وروسته دابیان ورکوی چی هغه نکاح خپل بلوغت په عمر کی په خپله مرضی نه ده کړی، بلکی د خپلی حقیقی مور د زړه ساتلو د پاره می کړی وه، نو د دی نکاح د قرآن او سنت په رڼا کی څه حیثیت دی؟ او د دی بیان څه حیثیت دی؟ زما په خیال کی د انجلی دابیان په هغه صورت کی د قبلولو قابل دی کله چی د انجلی نکاح د بالغ کیدو د عمر څخه مخکی سوی وی، او انجلی د بالغ کیدو څخه وروسته دهوش او حواس خمسه په ځای کیدلو څخه وروسته پورتنی بیان ورکړی نو بیا د قبلولو قابل نه دی پکار، فتویٰ صادره کړئ او داهم ووایاست چی په دی حالاتو کی د اسلامی قانون په رڼا کی د انجلی او د هغه پرېکوونکو د پاره څه سزا مقرره ده؟

جواب: کله چی انجلی بالغه وی او هغی د نکاح منظوری ور کړی وی نو نکاح وسوه

وروسته د هغی داوینا چی ما د مور د زړه ساتلو د پاره وئیلی وه نو په دی سره په نکاح هیڅ اثر نه غورځیږی نکاح قائمه ده.

والله سبحانه اعلم

۷/ ۴/ ۱۴۲۰هـ

(فتویٰ نمبر ۱۰/ ۳۷۳)

آیا د خاوند د وژلو څخه وروسته به د ښځی په بل ځای کی نکاح اوسی؟

سوال: څه فرمائی علمائی کرام او د شرع متین مفتیان د دی مسئلی په باره کی چی فتویٰ غواړم؟

مسئله: فرض کړئ که زمانښځه او د هغه کور والا دامحسوس کړی چی اوس په هیڅ طریقی سره هم او د عدالت په ذریعه سره د دی خاوند څخه خلاصون نسته نو که زما

ښځه او د هغه کورنی د خپلی لور یعنی زما د ښځی د بل واده کولو د پاره ماقتل کړی، نو سوال دادی چی په دی حالاتو کی د قتل کبیره گناه به زما په ښځی او د هغی په کورنی وی خو زما د وژلو څخه وروسته زما ښځه چی کونډه به وی، نو د هغی نکاح به د بل سړی سره جائز وی او که نه؟

جواب: د قتل به سخته گناه وی (۱) خو د عدی تیرولو څخه وروسته به یی د بل سړی سره نکاح اوسی.

والله سبحانه اعلم

۷/ ۴/ ۱۴۲۰هـ

(فتوی نمبر ۱۱/ ۳۷۳)

د پلار د طرفه د نابالغی انجلی سوی نکاح صحیح ده

سوال: زید د خپلی کوشنی لور د نکاح عقد د بکر خوی سره په خپله رضا او رغبت سره وکی، اوس مذکوره صغیره انجلی د بلوغ حدته ورسیدله او د بکر ماشوم صغیر د بلوغ حدته نه دی رسیدلی خو ترخلورو پنځو کالو پوری به بالغ سی، لهٰذا زید اوس دا غواړی چی زه به اوس د دومره اوږدی مودی پوری خپله بالغه لور څنگه کښی نوم په شریعت شریف کی زما د پاره د نجات څه صورت کیدی سی او که نه؟ بغیر د طلاق څخه د خپلی لور نکاح د کوم خوان سره کولی سم یابغیر د طلاق څخه دوهم عقد نسی کیدی د داسی مجبوری په حالت کی د نورو امامانو تقلید کول شرعًا جائز دی او که نه؟

---

(۱) وفی الهداية،کتاب النکاح ج: ۲ ص: ۳۱۳ (طبع شرکت علمیه) وینعقد نکاح الحرّة العاقلة البالغة برضائها. وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الاول ج: ۱ ص: ۲۲۹ (طبع ماجدیه) ومنها رضا المرأة اذاکانت بالغة بکرًا کانت او ثیبًا... الخ.

د قتل گناه به سخته گناه وی: وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا. (سورة النساء آیت: ۹۳).

جواب: په مسئوله صورت کې چې زید د خپلې نابالغې لور کومه نکاح چې د بکر د نابالغ خوی سره کړې ده، هغه شرعاً منعقده سوې ده اوس د هلك د بالغ کیدو پورې د طلاق (۱) یا د نکاح د فسخ کولو څه صورت نسته.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۷/۱۴ھ
(فتوٰی نمبر ۷۳۲/ ۲۸- ب)

د نابالغه په ایجاب او قبول سره نکاح نه منعقده کیږي

سوال: زید د خپلې کوشنی لور د نکاح عقد د بکر د نابالغ خوی سره په عام مجلس کې په خپل ولایت سره او په خپله رضا او رغبت سره کړې دی، اوس انجلۍ بالغه سوې ده او د بکر خوی ته لږ وخت سته یعنې شپږ اووه کاله وروسته به بالغ کیږي، د انجلۍ د بالغ کیدو څخه وروسته یو اختلاف پیداسو چې په وخت د ایجاب نکاح بکر قبول کړی نه وه، بلکې بکر د خپل کوشنی خوی په ژبه سره یې ایجاب او قبول کړی دی، د مجلس بعضې حضرات د دې تصدیق کوي او اکثره عوام الناس د دې تردید کوي، چې ایجاب او قبول پخپله بکر کړی وو، هو! خدای ناخواسته که د بکر څخه سهواً داسې سوې وي یانې عمداً داسې کړي وي چې د صغیر په ژبه یې په خپله موجودګۍ کې ایجاب او قبول کړی وو، نو شرعاً دانکاح منعقده سوه او که نه؟

جواب: د نابالغه ایجاب او قبول معتبر نه دی، لهٰذا که بکر د خپل نابالغه بچې نکاح کولو په وخت پخپله ایجاب او قبول کړی وي نو نکاح صحیح سوه او که پخپله کولو په ځای یې په نابالغه ماشوم وکړله نو دغه نکاح صحیح نسوه (۲).

---

(۱) وفي الفتاوٰی الهندیة کتاب الطلاق الباب الاول فصل فیما یقع طلاقه وفیمن لایقع طلاقه ج: ۱ ص: ۳۵۳ (طبع ماجدیه کویټه) یقع طلاق کل زوج اذاکان بالغًا عاقلاً.... ولایقع طلاق الصبی وان کان یعقل.

وفي الهدایة کتاب الطلاق ج: ۲ ص: ۳۵۸ (طبع شرکت علمیه ملتان) ویقع طلاق کل زوج اذاکان عاقلاً بالغًا ولایقع طلاق الصبی والمجنون والنائم لقوله ﷺ: کل طلاق جائز الاطلاق الصبی والمجنون ولان الاهلیة بالعقل الممیز وهما عدیم العقل والنائم عدیم الاختیار.... الخ.

(۲) وفي الدر المختار کتاب النکاح باب الولي ج: ۳ ص: ۵۵ (طبع سعید) وهوأی الولي شرط صحة نکاح صغیر ومجنون.... الخ. وفي الهندیة کتاب النکاح، الباب الاول ج: ۱ ص: ۲۷۷ (طبع ماجدیه)

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۷/ ۱۳۹۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۷۳۷/ ۲۸ ب)

دوئي سټن د نکاح شرعي حيثيت

سوال: زيد د عمر څخه د خپل خوی د پاره انجلی وغوښتله حسب الرواج زيد په عوض کی انجلی طلب کړله، عمر هم هغه ته د انجلی ورکولو وعده وزکړله او د عمر دری څلور خامن وه، عمر ووئيل که زما دوهم نمبر خوی راضی سو، نو د هغه سره به یی نکاح کوم او که نه وی نو بيا چی می کوم هلك ته ورکړله، تاته به د اعتراض حق نه وی، زيد رضامند سو، د زيد لور نابالغه وه خو د زيد خوی او د عمر لور دواړه بالغ و، د هغوی نکاح وسوه، اوس عمر د خپل دوهم خوی واده بل ځای کی وکی، د زيد لور هم خوانه سوه، عمر د وعدی مطابق انجلی طلب کړله، د دريم هلك د پاره د زيد ښځی د رواج مطابق کوزده وغيره هم وکړله، خو يا د دی وی چی تراوسه شرعی نکاح نه ده سوی، کله چی زيد د لور څخه اجازت وغوښتی، نو انجلی صفا انکار وکی، نو زيد هم په عوض کی د لور د ورکولو څخه انکار وکی اوس شرعی حکم څه دی؟

جواب: په نکاح کی د انجلی په بدله کی د انجلی معاوضه په شريعت اسلامی کی هيڅ حيثيت نه لری (۱). نوځکه په مسئوله صورت کی که د زيد بالغه لور د عمر د خوی سره په واده کولو باندی راضی نه وی نو هغه په واده باندی نسی مجبوره کولی (۲)،

واما شروطه فمنها العقل والبلوغ والحرية فی العاقد الأ ان الاول شرط الانعقاد فلاينعقد نكاح المجنون والصبی الذی لايعقل.

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۰۲ ووجب مهر المثل فی الشغار هوان يزوجه بنته علی ان يزوجه الاخربنته او اخته له مثلاً معاوضة بالعقدين وهو منهی عنه لخلوه عن المهر. فاوجبنا فيه مهر المثل فلم يبق شغاراً. وفی الشامية (قوله هوأن يزوجه) قال فی النهر: وهوان يشاغر الرجل ای يزوجه حريمته علی ان يزوجه الاخر حريمته ولامهر الاهذا. وفی الشامية ايضاً قوله وهومنهی عنه لخلوه عن المهر.. هو ای النهی محمول علی الكراهة ای والكراهة لاتوجب الفساد.... فيكون الشرع اوجب فيه امرين الكراهة ومهر المثل.... الخ.

(۲) ايضاً.

چونکی انجلی عاقله او بالغه ده نو ځکه د هغې د مرضی خلاف نکاح کول جائز نه دی (۱)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی
والله اعلم بالصواب
۳/ ۱۲/ ۱۳۸۷ھ
(فتوی نمبر ۱۳۹۱/ ۱۸ الف)

د اصل ولدیت نه ښکاره کولو په صورت کی د نکاح حُکم

سوال: د مسماة مهر النساء انجم بنت سید شاکر علی مرحوم نکاح د عشرت علی ولد انور علی سره وسوه، د عشرت علی حقیقی پلار خو بل څوك وو، انور علی د عشرت علی میرنی پلاردی آیا شرعًا په نکاح کی څه سقم شته؟ که وی نو د هغی تلافی به څنګه کیدی سی؟

جواب: عشرت علی صاحب ته همیشه خپل ولدیت اصلی پلار ښوول پکار دی (۲) میرنی پلارته نسبت کول د خلاف واقعه کیدلو په وجه جائزنه دی خو که د نکاح په وخت غلط ولدیت وښوول سی خو که ښځی یا د هغی وکیل پیژندلو چی د دی څخه مراد کوم یو عشرت علی دی نو نکاح وسوه.

والله سبحانه اعلم
۲/ ۱۲/ ۱۴۰۱ھ (فتوی نمبر ۱۸۰۱/ ۳۲ ج)

د شپاړلسو کالو شاهد د شاهدی سره به نکاح صحیح سی

سوال: یوسړی د خپلی مطلقی لور څخه اجازت اخستلو سره یوځای کور کی د دوو شاهدانو په مخکی یی د نکاح ایجاب او قبول وکی (بغیر د خطبی وغیره څخه) په ذکر

---

(۱) وقال الله تعالی: ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ. (سورة الاحزاب: آیه ۵)

(۲) وفی الدر المختار کتاب النکاح باب الولی ج: ۳ ص: ۵۸ (طبع سعید) ولاتجبر البالغة البکر علی النکاح لانقطاع الولایة بالبلوغ. وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۷ (طبع ماجدیة) لایجوز نکاح احد علی بالغة صحیحة العقل من اب او سلطان بغیر اذنها بکرًا کانت او ثیبا.... الخ. وفی الهدایة کتاب النکاح باب فی اولیاء ج: ۲ ص: (طبع شرکت علمیه) وینعقد نکاح الحرة العاقلة البالغة برضائها... الخ.

سوی کور کی صرف څلور کسان وه، باقی ښځه وغیره څوک موجود نه وه، په کور کی یوخسر دوهم خاوند او دوه شاهدان وه، په شاهدانو کی د یوعمر شپاړلس کاله وو، چی د هغه په مخ باندې د ږيرې څه آثار نه وو، د دی کم عمره شاهد کیدو په وجه نکاح صحیح ده؟

جواب: نکاح درسته ده هلك چی کله پنځلس کالوته ورسیدی نو بالغ شمیرل کیږی.(۱)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
والله اعلم
۱۷/ ۲/ ۱۳۹۱هـ
(فتوی نمبر ۲۷۹/ ۲۲- الف)

د حلالې په نیت د سوی نکاح شرعی حیثیت او هغه مورد د لعنت ګرځولو حُکم

سوال: که حلاله کوونکی سړی او ښځی ته د يوبل د نیت علم وی خو په عقد کی د دی تصریح نه کوی نو آیا دانکاح هم ناجائزه او مورد د لعنت ده؟ احسن الفتاوی ج: ۵ ص: ۱۵۵ کی دی.

داسی نکاح د حرمت او مورد د لعنت کیدو د پاره د تحلیل د شرط تصریح ضروری نه ده بلکی د يوبل نیت هم په قاعده (المعروف کالمشروط) کی داخل دی.

وهو مفهوم قوله: اما اذا اضمر ذالك لايكره

د حضرت والا په دی باره کی څه رايه ده؟

(مولانا) محمد عامر (استاد جامعة الرشید کراچی)

---

(۱) وفی الدر المختار، کتاب الحجر فصل فی بلوغ الغلام (طبع سعید) بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والجارية بالاحتلام والحيض والحبل فان لم يوجد فيهما شئی فحتی يتم لكل منهما خمس عشرة سنة به يفتی.

وفی الهندية كتاب الحجر الفصل الثانی فی معرفة حد البلوغ ج: ۵ ص: ۲۱ (طبع رشيديه) والسن الذی يحكم ببلوغ الغلام والجارية اذا انتهيا اليه خمس عشرة سنة عند ابی يوسف ومحمد رحمهما الله وهورواية عن ابی حنيفة وعليه الفتوی.

جواب: احوط خو بیشکه هم هغه دی چی حضرت په (احسن الفتاویٰ) کی لیکلی دی، خو دامورد د لعنت ګرځول محل د نظر دی [۱]. د فقهاوو د کلام څخه د دی تاثند نه کیږی، د علم کیدو او (معروف کالمشروط) [۲] کیدلو کی په ظاهره فرق دی، معروف په ورته هغه وخت وایو چی د کوم عرف په وجه باندی څه خبره بغیر د صراحت څخه هم مشروط ګڼل کیږی، محض د متعاقدینو په علم سره داخبره نه حاصلیږی په ټولو مباحه عملو کی متعاقدینوته علم وی خو هغه مشروط نه ګڼل کیږی.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۲/ ۱۴۲۴هـ

(فتویٰ نمبر ۳/ ۲۲۳)

فصل فی الولایة والکفائة وخیار البلوغ

ولایت، کفائت (په رشتوکی برابری او یوشان والی) او د خیار بلوغ متعلق د مسئلو بیان

---

(۱) حوالی د پاره ص ۵۰۲ حاشیه ۶ او ص ۵۲۹ حاشیه ۲ وګوری.

(۲) وفی الشامیة ج: ۳ ص ۱۳۰ (طبع سعید) ان المعروف کالمشروط. وکذافی البحر الرائق ج: ۶ ص: ۱۲۴ (طبع دار المعرفة بیروت).

د معروف بسوء الاختيار د نكاح حكم

سوال: د یوبدکاره سړی ناجائزه تعلق د خاله لور واده سوی ښځی سره وو، د دی ناجائز تعلق په دوران کی بچی هم پیداسو، لږ موده وروسته دا سړی چی د کومی ښځی سره ناجائز تعلقات ساتلی وو، د هغه د سکه خور سره یی واده وکی چی د هغه د خیټی څخه انجلی پیداسوه او دواده څخه وروسته هغه سړی ناجائز تعلقات چی د هغه ښځی سره یی قائم کړی وو قطع کړل، او هغه ښځی د یوبل د غیرقوم د سړی سره ناجائز تعلقات وابسته کړل، چی د هغه څخه هلکان او انجونو پیداسوی، اوس هغه مخکی سړی چی د خپلی ښځی سکه خور سره یی د واده څخه مخکی ساتلی وو د یوځو معتبرو کسانو په مجبوره کولو باندی د خپلی نابالغي لور د نکاح عقد (د پخوانی معشوقی د خیټی څخه چی د غیر قوم د سړی د نطفی څخه هلك پیداسوی دی) وکړي کله چی انجلی بالغه سوه او د ټولو واقعاتو څخه خبره سوه، نو انجلی د واده کولو څخه انکار وکی چی زه د دی هلك سره واده کول نه غواړم، انجلی دینداره ده او دینی تعلیم هم ورسره سته، او هلك بدکرداره دی، کلمه طیبه هم نه پیژنی اوس د شریعت مطابق څه حکم دی؟ عقد صحیح دی او که نه؟ که صحیح دی او انجلی راضی نه وی تو څه طریقه اختیارول پکار دی؟

جواب: د انجلي د پلار حالات چی د نکاح څخه مخکی بیان سوی دی، که هغه درست وی نو د هغه پیش نظر هغه ته معروف بسوء الاختیار وئیل کیدی سی او په دی صورت کی کله چی هلك د انجلی کفو نه دی په هیڅ طریقی سره هم، نو انجلی ته وروسته د بلوغ څخه خیار د فسخ حاصل دی، په دی شرط چی کوم وخت اثار د بلوغ ظاهرسی، نوفوراً بغیر د تأخیر څخه په ژبه باندی ووایی چی ماخپله نکاح فسخه کړله او په دی شاهد هم جوړکړی او بیا د کوم مسلمان حج په عدالت کی دعویٰ دائره کړه، او باقاعده

نکاح فسخ کړی (۱) وفی الدر المختار (لم یعرف منهما سوء الاختیار) مجانة وفسقا (وان عرف لایصح نکاح اتفاقا وکذا لوکان سکران فزوجها من فاسق او شریر او فقیر اوذمی حرفة دنیئیة لظهور سوء اختیاره فلاتعارضه شفقته المظنونة بحر وقال الشامی (والحاصل ان المانع هوکون الاب مشهوراً بسوء الاختیار قبل العقد فاذا لم یکن مشهوراً بذالك ثمّ زوج بنته من فاسق صح وان تحقق بذالك انه سیئ الاختیار شامی (۲) وفیه ایضاً ثم اعلم ان مامرعن النوازل من ان النکاح باطل معناه انه سیبطل. (۳)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۱/ ۱۳۸۸ھ
(فتویٰ نمبر ۵۷/ ۱۹- الف)

د عجمیانو په مینځ کی په نسب کی د کفائت اعتبار نسته

سوال: یوسړی عاقله، بالغه انجلی اغواء کړه او هغه یی وبیروله او نکاح یی ورسره وکړه، د انجلی مور او پلار ناراضه دی، ځکه چی انجلی د آرائین د قوم ځخه ده او د هلك تعلق د شیخ قوم سره دی (د شیخ ځخه مراد کوجه قوم دی) او د دواړو قومونو د شرافت په مینځ کی فرق دی، ارائین قوم معزز ګڼل کیږی او شیخ قوم ذلیل، آیا په دی صورت کی نکاح کیدی سی؟

جواب: آرائین او کوجه دواړه عجمی نسلونه دی او په عجمیانو کی په نسب کی د

---

(۱) مخکی د حضرت مفتی رشید احمد صاحب رحمه الله هغه تحقیق مخ ته رالی چی په دی صورت کی عدالت ته د تللو ضرورت نسته نکاح د اصل ځخه باطله ده داتحقیق مخکی صـ باندی راروان دی. (حاشیه د حضرت والا دامت برکاتهم)
(۲) ایضاً.
(۳) فتاویٰ شامیه ج: ۳ ص: ۲۲- ۲۷ (طبع سعید)

کفائت اعتبار نسته (۱). او مذکوره نکاح چونکی عاقلي، بالغي ښځې اجازت او رضامندی سره کړی ده نو ځکه شرعاً نکاح منعقد سوه، اوس که انجلی یا د هغه خپلوان نکاح ختمول غواړي نو د دې ښځه ماسوا بله لار نسته چی هغه د هلك ښځه طلاق واخلي. قال فی الدر المختار واما فی العجم فتعتبر حرية واسلاما. (شامی ج: ۲ ص: ۳۱۹) (۲) والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲۴/ ۵/ ۱۳۹۱هـ
(فتوی نمبر ۱۰۳/ ۲۲ ب)

د حضرت فاطمی رضی الله عنها اولاد آل رسول دی او آیا د سید نکاح د غیر سید سره کیدی سی؟

سوال: زید وایی چی سید څه قوم نه دی ځکه چی نسب د نارینه اولاد ځخه چلیږی او د حضور ﷺ کوم هلك صاحب د اولاد نه وو، آیا د زید دا وینا صحیح ده؟ او آیا د سید نکاح د غیرسید سره کیدی سی؟

جواب: د زید خیال غلط دی د حضرت فاطمی رضی الله عنها اولاد آل رسول دی او غیر سید خو ډیرقومونه کیدی سی، بعضی د ساداتو کفو دی او بعضي نه دی. (۳) او په غیر کفو کی د انجلی او اولیاوو په مرضی سره نکاح کیدی سی. (۴) خو ښه داده چی نکاح په کفو کی وی.

---

(۱) وفی شامية ج: ۳ ص: ۸۷ (طبع سعید) فالنسب معتبر فی العرب فقط واسلام الاب والجد فی العجم فقط، والحرية فی العرب والعجم.... الخ.

(۲) فتاوی شامیه ج: ۳ ص: ۸۷ (طبع ایچ ایم سعید)

(۳) د سادات په کفو قومونو کی صدیقی، فاروقی، عثمانی، علوی، عباسی، زبیری یعنی د قریش شیخان وغیره شامل دی د تفصیل د پاره وګوری کفایت المفتی ج: ۵ ص: ۲۰۷ (طبع دار الاشاعت جدید ایډیشن)

(۴) وفی المبسوط کتاب النکاح جلد: ۵ ص: ۲۲ (طبع دار المعرفت بیروت) واذا تزوجت المرأة غیر کفء فرضی به احد اولیاء جاز ذالك.

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۵/ ۱۳۹۷هـ
(فتوی نمبر ۱۰۲۹/ ۲۸ ج).

د سوء اختيار ثابتولو څخه بغير د پلار نيکه سوی نکاح نسي فسخ کيدلی

سوال: زيد د پنځو کالو په عمر او سعيده د دوو کالو په عمر کی نکاح سوی دی، بالغيدلو سره سعيدی د نکاح د تسليمولو څخه انکار وکی، زيد د نوټس په ذريعه د سعيدی د رخصتی مطالبه وکړله، نو سعيدی د نوټس په جواب کی د خپلی فيصلی څخه خبر کی، او عدالت عاليه ته يی درخواست ورکی چی د دی داحق دی تسليم سی او نکاح دی منسوخ سی د اووه کاله مقدمه بازی څخه وروسته عدالت داحق تسليم کی او د دی خبری تصديق يی وکی چی نکاح منسوخ سوی ده، د دی خلاف يی اپيل وکی چی مسترد سو، اوس تاسو وواياست چی نکاح شرعًا منسوخ سوی ده او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی که د سعيدی نکاح پخپله د هغه پلار کړی ده نو اوس د بالغيدو څخه وروسته سعيدی ته د هغه د فسخ کولو اختيار نستته [1]. ترڅو چی هغه سوء اختيار ثابت نه کړی او که د سعيدی نکاح کوونکی پخپله د هغه پلار نه وو، که څه هم د پلار وکيل ولی نه وی، نو انجلی ته د نکاح د فسخ کولو اختيار دی. [2] په دی صورت کی د عدالت منسلکه فيصله [3] به د شريعت مطابق وی. ولزم النکاح ولوبغبن فاحش او بغير کفوانِ کان الولی المزوج بنفسه بغبن أبا اوجدا لم يعرف منهما سوء الاختيار... وان کان المزوج غيرهما ای غير الأب وابيه لوالأم او القاضی او وکيل الأب

---

[1] وفی الهندية ج: ۱ ص: ۲۸۵ فان زوجهما الاب والجد فلا خيار لهما بعد بلوغ هما وان زوجهما غير الاب والجد فلکل واحد منهما الخيار. وفی البحر الرائق کتاب النکاح باب الاولياء ج: ۳ ص: ۱۲۸- (طبع بيروت وفی مکتبة الرشيديه کويټه ج: ۳ ص: ۱۲۰)

[2] وفی الهندية (ج: ۱ ص: ۲۸۵) فان زوجهما الاب والجد فلاخيار لهما بعد بلوغهما وان زوجهما غير الاب والجد فلکل واحد منهما الخيار. وفی البحر الرائق کتاب النکاح باب للاولياء ج: ۳ ص: ۱۲۸ (طبع بيروت وفی مکتبة الرشيديه کويټه ج: ۳ ص: ۱۲۰)

[3] د فتاوی د نقل په راجسټر کی دا پخپله موجود نه ده د سوال او جواب څخه معلوميږی چی عدالت د فسخ نکاح فيصله کړی ده. (محمد زبير)

لایصح من غیر کفو او بغبن فاحش اصلاً وان کان من کفوء وبمهر المثل صح ولهما خیار الفسخ. (الدر المختار بالاختصار مع الشامي ج: ۲ ص: ۴۱۷ الی ۴۲۰) [۱]

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

۱۱/ ۱/ ۱۳۸۸هـ

(فتوىٰ نمبر ۳۲/ ۱۹ – الف)

د پلار منعقد سوی نکاح نسی فسخ کیدلی

سوال: مسمىٰ رحیم بخش د خپلی حقیقی لور نکاح د نابالغتوب په حالت کی (نه لس کاله عمر کی) په خوشحالی او رضامندی سره د. شیر محمد سره وکړه، څه موده وروسته شیر محمد بهرته ولاړی او عدم الخبر سو، د څلور پنځه کالو څخه وروسته د انجلی پلار په عدالت کی د فسخ نکاح دعوىٰ دائرکړله. عدالت کی مقدمه اووه اته میاشتی چلیدله، په دی دوران کی عدالت د شیر محمد وارثانوته حکم وکی چی هغوی دی شیر محمد په دری میاشتو کی دننه دننه عدالت کی حاضر کړی ورنه د فسخ حکم به اوسی، چنانچی په دی لږ وخت کی هلك عدالت ته حاضر نه سو نو عدالت د فسخ نکاح حکم ورکی، د تنسیخ څخه مخکی عدالت ته حاضر نه سو نو عدالت د فسخ نکاح حکم ورکی، د تنسیخ څخه مخکی عدالت په سرکاری طور باندی شیر محمد تلاش نه کی، نه خو عدالت څه نوټس ورکی او نه څه اعلان یا اخبار کی اشتهار ورکول سو، د تنسیخ څخه وروسته یی د دوهم واده اجازت ورکول سو، د عدی دری میاشتی تیریدلو څخه وروسته د انجلی پلار د هغه واده د یوبل سړی مسمىٰ محمد شفیع سره وکی، د دوهمی نکاح څخه دوی دری میاشتی وروسته شیر محمد مذکور رالی او هغه د خپلی ښځی مطالبه وکړله، خو د انجلی پلار انکار وکی او وی وئیل چی انجلی د بل سړی مسمىٰ محمد شفیع په کورکی پاته کیږی، ځکه چی عدالت د دوهمی نکاح حکم او اجازت ورکړی دی او تراوسه په خپل ضد ولاړ دی، لهٰذا په صورت مذکوره کی اولنی نکاح منسوخه سوه او که نه؟

---

(۱) الدر المختار ج: ۲ ص: ۶۲ تر ۶۹ پوری (طبع ایچ ایم سعید).

جواب: د دی سوال سره چی د عدالت کومه فیصله منسلك ده په هغه کی د نکاح فسخ یی د خیار بلوغ په وجه کړی ده چی په هغه باندی تنقیحات وسول د هغه تنقیحاتو څخه لاندی لیکل سوی امور ثابت سول.

۱: د انجلی نکاح پخپله پلار کړی ده.

۲: د انجلی د بلوغ د اثارو په ظاهریدلو سره د نکاح د نامنظوره کیدلو د پاره څه اقدام نه دی کړی،

لهٰذا خو دانکاح د پلار په واسطه سوی وه (او د هغه سیئ الاختیار کیدلو دعوٰی انجلی نه کوی) نو څکه په دی کی انجلی ته هډو خیار بلوغ حاصل نه دی (کما هو مصرح فی سائر کتب الفقه) (۱) دوهم داچی که حاصل هم وی نو انجلی د خیار بلوغ د حق استعمالولو وخت تیر کی، لهٰذا شرعًا د خیار بلوغ په وجه عدالت ته د نکاح فسخ کولو اختیار نه وو او د شریعت د مخه عدالت دنکاح فسخ کیدل درست نه سو، لهٰذا د محمد شفیع سره نکاح باطله او کالعدم ده، او اصلی خاوند شیر محمد د انجلی خاوند دی، خو که محمد شفیع د انجلی سره صحبت کړی وی نوترڅو چی د هغه څخه :ری حیضه تیرنسی، د شیر محمد د پاره د هغه سره صحبت کول جائز نه دی.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

۴/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۲۱۲/ ۱۹- الف)

د ثیبی د نکاح د پاره د هغی صراحتًا رضامندی شرط ده

سوال: کتاب تجرید صحیح بخاری په دوه شپیتمه صفحه باندی می دا حدیث د نظر څخه تیرسو امید دی چی تاسو به د دی په باره کی پوره تشریح وکړی (نابالغی ته په بالغیدلو سره د فسخ نکاح اختیار) حضرت خنساء بن خدام انصاری ﷺ وائی: چی زما پلار زما نکاح د کوم سړی سره کړی وه، د دی څخه مخکی زما یووار واده سوی وو،

---

(۱) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۲۸۵ (طبع ماجدیه) فان زوجهما الاب والجد فلاخیار لهما بعد بلوغهما وفی البحر الرائق کتاب النکاح باب الاولیاء ج: ۳ ص: ۱۲۰ (طبع رشیدیه کویته) ولهما خیار الفسخ بالبلوغ فی غیر الاب والجد ..... الخ.

پیغله نه وم، او په دغه نکاح سره زه خوشحاله نه وم، زه د حضور ﷺ خدمت ته حاضره سوم، حضور ﷺ نکاح ناجائز وګرځوله او ختمه یې کړله د دې څخه علاوه د نورو کتابونو څخه سن بلوغ او د نکاح د فسخ په اختیار باندې رڼا واچوئ او مشکورمې کړئ.

جواب: داحدیث صحیح دی او د همدې حدیث په وجه په اسلامي فقه کې داخبره منل سوې ده چې کومه ښځه ثیّبه وي یعنې اول یې یووار واده سوی وي، نو د هغې نکاح ترهغه وخته پورې نسي منعقد کېدی، ترڅو چې هغه په صریحو الفاظو کې خپله رضامندي ښکاره نه کړي. (۱) او دغه شان د رضامندۍ د حاصلولو څخه بغیر نکاح نه منعقد کېږي، په ذکرسوي حدیث کې چونکې حضرت خنساء ؓ ثیّبه وه او د هغې پلار د هغې د خوښې څخه بغیر نکاح کړې وه څکه حضور ﷺ هغه نکاح ناجائز وګرځوله. (۲) خو د دې حدیث د نابالغې انجلۍ د نکاح د فسخ کولو د حق سره څه تعلق نسته دی د نابالغ د فسخې حق د نورو روایاتو څخه ثابت دی او د هغې تفصیل دادی چې که د انجلۍ نکاح د پلار یانیکه څخه علاوه بل کوم سړي کړې وي د نابالغتوب په حالت کې نو انجلۍ ته داحق حاصل دی چې د بالغ کېدلو سره فوراً د نکاح د نامنظورۍ اعلان وکړي نو د هغې نکاح ختمېږي (۳) چې هغه بیا د عدالت په ذریعه ثابتولی سي او د بالغ کېدلو مطلب دادی چې د انجلۍ حیض راتلل شروع سي یا شرعي عمر پوره پنځلس کاله سي. (۴)

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۷۲..... بل لابد من القول (كالثيّب) البالغة... الخ.

(۲) وفي صحيح البخاري ج: ۲ ص: ۷۷۱ (طبع قديمي كتب خانه) باب اذا تزوج ابنته وهي كارهة فنكاحه مردود عن خنسا بنت حزام الانصارية ان ابا زوجها وهي ثيب فكرهت ذالك فاتت رسول الله ﷺ فردّ نكاحها.

(۳) وفي الهندية كتاب النكاح الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۵ (طبع ماجديه) فان زوجها الاب والجد فلاخيار لهما بعد بلوغهما وان زوجهما غير الاب والجد فلكل واحد منهما الخيار.... ويشترط فيه القضاء.

وكذافي البحر الرائق كتاب النكاح باب الاولياء ج: ۳ ص: ۱۲۰ (طبع رشيديه كويته)

(۴) وفي الدر المختار كتاب الحجر، فصل في بلوغ الغلام ج: ٦ ص: ۱۵۳ والجارية بالاحتلام والحيض والحبل فان لم يوجد فيهما شيئ فحتى يتم لكل منهما خمس عشرة سنة، وبه يفتى.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب : صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
والله سبحانه اعلم
۲/ ۷/ ۱۳۸۸هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۱۲/ ۱۹ ـ الف)

د اولیاوو د رضامندۍ څخه بغیر د انجلۍ په غیر کفو کې نکاح کول

سوال: د سوال خلاصه داده چې د پلار د مرضۍ خلاف زما یوې لوړ یوځای کې یوداسې سړي سره نکاح کړې ده چې نیك سیرته نه دی مزید په دې چې د دې څخه مخکې د هغه یوه ښځه او څلور بچي موجود دي، په کورکې د جنګ په وجه اوس زه هغه انجلۍ عاق کوم راهنمائي مې وکړې؟

جواب: د سوال څخه داسې معلومیږي چې انجلۍ د کوم سړي سره واده کړې دی هغه د انجلۍ پلار خپل کفو نه ګڼي او شرعًا انجلۍ ته دا اختیار نسته چې هغه د پلار د اجازت او رضامندۍ څخه بغیر په غیر کفو کې نکاح وکړي، لهٰذا که هغه سړی واقعًا کفو نه وي نو د هغې نکاح منعقده سوې نه ده (۱) خپلوانو ته پکار دي چې هغوی انجلۍ په نرمۍ باندې پوهه کړي چې دانکاح درسته نه ده او د ده سره په پاته کیدلو به همیشه د حرامو مرتکبه یي: لمافي درالمختار: فلاتحل مطلقة ثلاثًا نکحت غير کفوء بلارضاء ولي بعد معرفته اياه فليحفظ. (شامي ج: ۲ ص: ۴۰۹) (۲) خو د عاق کولو په شریعت کې هیڅ اصل نسته، پلار ته په هیڅ حال کې دا اختیار نسته چې هغه خپل اولاد د میراث څخه محروم کړي.

وفى البحر الرائق ج: ۸ ص: ۸۵ باب الحجر بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والانزال..... والجارية بالحيض والاحتلام والحبل، ويفتى بالبلوغ فيهما بخمسة عشرة سنة. وكذا فى البدائع ج: ۷ ص: ۱۷۱.

(۱) وفى در المختار كتاب النكاح (باب الولي) ج: ۳ ص: ۵۲ ويفتى فى غير الكفو بعدم جوازه اصلا وهوالمختار للفتوى لفساد الزمان. وفى المبسوط (باب الاكفاء ج: ۵ ص: ۲۵ (طبع دار المعرفت بيروت) واذا زوجت المرأة نفسها من غير كفو فللاولياء أن يفرقوا بينهما، لانها الحقت العار بالاولياء.

(۲) الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۷ (طبع سعيد).

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب: صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۲/ ۲/ ۱۳۸۸ھ
(فتوٰی نمبر ۲۲۳/ ۱۹- الف)

که د نابالغی انجلی نکاح پلار کړی وی نو وروسته پلار پخپله هغه نکاح نسی فسخ کولی

سوال: زید د خپلی نابالغی لور نوم د بکر سره د خپل وکیل په ذریعه وکړله او د ایجاب او قبول په مجلس کی مؤکل (یعنی پلار) موجود وو او مهر او خطبه هم، وویل سوه، څوکاله وروسته زید د خپلی لور د نکاح د ایجاب او قبول څخه انکار کوی خو د اولی نکاح وکیل او شاهد موجود دی او اقرار هم کوی، اوس د زید او د هغه د معین فی هٰذا عند الشرع څه حکم لری او کوم مولوی صاحب چی نکاح تړلی ده هغه څه حکم لری؟

جواب: په مسئوله صورة کی د نابالغی انجلی نکاح په کفؤکی د مهر سره سوی ده نو دانکاح منعقد سوی ده اوس زید ته د دی نکاح د فسخ کولو اختیار نسته [۱]. خو انجلی ته به د بالغ کیدلو په وخت دا اختیار وی چی د بلوغت سره سم فوراً دغه نکاح نامنظوره کړی، په دی صورت کی به نکاح فسخ سی. لمافی الدرالمختار: وان المزوج غیرهما ای غیر الاب وأبیه ولو الامام او القاضی او وکیل الاب..... لایصح النکاح من غیر کفوء او بغبن فاحش اصلاً، وان کان من کفوء وبمهر المثل صح ولهما خیار الفسخ. (شامی ج: ۲ ص: ۴۱۹- ۴۲۰) [۲]

---

[۱] وفی الدر المختار المختار ج: ۳ ص: ۲۳۰ کتاب الطلاق واهله زوج عاقل. وفی الشامیة احترز بالزوج عن سید العبد ووالد الصغیر.

[۲] الدر المختار کتاب النکاح باب الولی ج: ۳ ص: ۲۷ الی ۲۹ (طبع سعید)
وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۵ (طبع مکتبه ماجدیه) وان زوجها غیر الاب والجد فلکل واحد منهما الخیار اذابلغ..... الخ. وکذا فی بحر الرائق کتاب النکاح باب الاولیاء ج: ۳ ص: ۱۲۸ (طبع بیروت، وفی طبع مکتبه رشیدیه کویته ج: ۳ ص: ۱۲۰)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب: صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۳۸۸/۱/۳هـ
(فتوی نمبر ۲/ ۱۹- الف)

په ماشوموالی کی د نکاح په صورت کی د بالغ کیدلو څخه وروسته انجلی ته به خیار بلوغ حاصل وی

سوال: زید د خپلی نابالغی لور د ایجاب او قبول د پاره د بکر د ځوی سره یوسری وکیل جوړکی، وکیل زید (مؤکل) په مخکی ایجاب او قبول وکی، نکاح خوانی هم وسوه څه موده وروسته انجلی انکار وکی (یعنی د خوانیدو څخه وروسته) او زید هم انکار وکی او شاهد اقرار کوی د ایجاب او قبول، آیا په دی صورت کی زید د خپلی لور نکاح په بل ځای کی کولی سی؟

اوکوم مولوی صاحب چی نکاح تړلی وه په هغه پسی لمونځ کول څنګه وی؟

جواب: په صورت مسئوله کی د زید د لور نکاح د بکر د ځوی سره منعقده سوه خو انجلی ته به د بلوغ خیار حاصل وی (۱). چی د هغی تفصیل به هغه وخت ښودلی سی کله چی ته د لاندی سوالونو جوابونه ولیکی:

۱: کله چی د زید په لورباندی د بالغ کیدلو آثار ظاهرسول نو هغی د خپلی نکاح په باره کی څه رویه اختیار کړله؟

۲: انجلی د بلوغ څخه څومره موده وروسته د نکاح څخه انکار کړی دی؟

والله سبحانه اعلم
۱۳۸۸/۱/۲هـ

انجلی د بالغیدلو سره خپل اختیار استعمال نکړو نو وروسته ور ته د فسخی نکاح اختیار نسته

سوال: د نابالغی انجلی نکاح خپل اکا وکړه کله چی د دوه ویشت کالو سوه نو هغی د

---

(۱) وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۵ (طبع ماجدیه) وان زوجها غیر الاب والجد فلکل واحد منهما الخیار اذا بلغ.... الخ.

فسخ نکاح دعوی دائره کړله چې زما اکا زما د مرضی مطابق زما نکاح نه ده کړی آیا اوس دانکاح د صحیح کیدلو قابل ده او که نه؟

جواب: انجلی ته د خیار بلوغ لاندی د نکاح د فسخ کولو اختیار هغه وخت حاصل وو، کله چې په هغه باندی د بالغ کیدلو آثار (حیض) ظاهر سوی وو، کله چې هغې په هغه وخت نکاح فسخه نه کړله نو د هغې څخه وروسته د کلونو تیریدلو څخه وروسته هغه د خیار بلوغ حق نسی استعمالولی. (۱)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲/ ۱/ ۱۳۸۸هـ

د اولیاوو په رضامندی سره غیر قوم کی د نکاح کولو حُکم

سوال: مسماة بی بی حنیفه د سید خاندان سره تعلق لری او خوانه ده، هغه په غیر قوم کی نکاح کول غواړی آیا هغې ته داحق سته؟

جواب: که د انجلی اولیاء په غیر قوم کی په واده باندی خوشحاله وی او راضی وی او انجلی هم راضی وی نو بغیر د شبهی څخه هغه نکاح کولی سی (۲) او که اولیاء یې راضی نه وی نو د غیر قوم تفصیل ولیکی په کوم قوم کي چې انجلی واده کول غواړی هغه کوم یوقوم دی او اولیاء د هغوی سره په نکاح کولو باندی ولی راضی نه دی؟

---

(۱) وفی قاضیخان کتاب النکاح فصل فی الخیارات ج: ۱ ص: ۲۸۲ (طبع ماجدیه) اذا بلغت وهی بکر فسکتت ساعة بطل خیارها فان اختارت نفسها کمابلغت واشهدت علی ذالك صحّ. وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۷۴ (ولا یمتد الی اخر المجلس) وفی الشامیة تحته ای مجلس بلوغها او علمها بالنکاح کمافی الفتح: ای اذا بلغت وهی عالمة بالنکاح او علمت به بعد بلوغها فلابد من الفسخ فی حال البلوغ او العلم فلوسکتت ولوقلیلاً بطل خیارها ولوقبل تبدل المجلس.

(۲) وفی الهدایة کتاب النکاح ج: ۲ ص: ۳۱۳ (طبع شرکت علمیه) وینعقد نکاح الحرة العاقلة البالغة برضائها. وفی البحر الرائق کتاب النکاح باب الاولیاء ج: ۳ ص: ۱۱۷ (طبع بیروت وفی طبع مکتبة الرشیدیه کویته ج: ۳ ص:۱۰۹) نفذ نکاح حرة مکلفة بلاولی. لانها تصرفت فی خالص حقها وهی من اهله لکونها عاقلة بالغة.... وانما یطالب الولی بالتزویج کیلا تنسب الی الوقاحة.... الخ. وفی الهندیة کتاب النکاح الباب الاول ج: ۱ ص: ۲۲۹ (طبع ماجدیه) ومنها رضاء المرأة اذاکانت بالغة بکراً کانت او ثیبًا.... الخ.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۳۸۸/۱/۲۳ھ

بالغه انجلی خپله نکاح پخپله کولی سی

سوال: زما په پلار کی ډیر بد او خراب عادتونه موجود دی چی زموږ د پاره د تکلیف باعث کیدلو سره سره د خپلو عزتونو په حفاظت کی خنډهم دی، د نشی عادی دی په کورکی خرچه نه ورکوی، د مور سره موپه ښکنځلو خبری کوی څو واره د خودکشی د پاره هغه نشه آوری دوایانی خوړلی دی، خو خدای ﷻ یی هروار ځنی وساتی خاندان والاوو هغه د خپل خاندان څخه ایستلی دی، د ښه نه ښه نوکری والد صاحب ته ورکول کیږی، خو د شپږو اوومیاشتو څخه زیاته نوکری نه کوی څه ناڅه داسی حرکت کوی چی د نوکری څخه ایستل کیږی، د اوو اتو میاشتو مخکی خبره ده چی ناګاه د کور څخه غائب سو ټوله شپه رانه لی په بله ورځ زموږ کورته سړی رالی او وی وئیل چی ستاسو پلار زموږ څخه څو زره روپی بهرته د لیږلو د پاره اخستی دی په وعده کولو سره یی راغوښتی یم چیری دی؟ د دی ټولو واقعاتو په رڼا کی اوس سوال دادی چی زما یوه کوشنی خورده، د هغی عمر څوارلس کاله دی د هغی د واده خبری اتری روانی دی، تراوسه پوری زما ماما سرپرست دی، زموږ خرچه هم برداشت کوی، زما والد صاحب ته یی ووئیل: چی زه د خپلی خور دوستی په فلانی ځای کی کوم، هغه ووئیل چی زما د مرضی څخه بغیر واده نسی کیدی الدر المختار ج ۲ ص دا واده به رانه اونکړی، ایا شرعًا سرپرست د والد د اجازت څخه بغیر زموږ نکاح کولی سی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی که انجلی بالغه وی نو خپله نکاح پخپله کولی سی خو په دی شرط چی د کوم هلك سره نکاح وکړی هغه خاندانی نسبی او دینی اعتبار سره د

هغه کفووی نو په داسې صورت کې د پلار څخه اجازت اخستل ضروري نه دی(۱) خو بهتره خبره به داوی چې هغه پلار هم په څه طریقې سره راضي کړي.

والله سبحانه اعلم

۱۷/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتویٰ نمبر ۲۵۴/ ۲۸ - الف)

د حضرت مفتي رشید احمد صاحب رحمه الله رساله (کشف الغبار عن مسئلة سوء الاختیار)

په باره کې د حضرت والا دامت برکاتهم رایې

سوال: جناب مفتي محمد تقي عثماني صاحب دام ظلهم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

د حضرت څخه ګذارش دادی چې د حضرت مفتي رشید احمد صاحب دامت برکاتهم رساله (کشف الغبار عن مسئلة سوء الاختیار) په باره کې ستاسو څه رائې ده وی لیکی چې آینده پکار راسي، او په دار الافتاء کې محفوظ وی.

جواب: نحمده ونصلي علی رسوله الکریم، امابعد!

احقر په احسن الفتاویٰ پنځم جلد کې د حضرت مولانا مفتي رشید احمد صاحب دامت برکاتهم تحریر سوی رساله (کشف الغبار عن مسئلة سوء الاختیار) مطالعه وکړله او په متعلقه عبارتونو باندې یې فکر وکې، حضرت مفتي صاحب چې په دغه رساله کې کوم تحقیق کړی دی هغه درست دی، د هغه متعلق د سوء الاختیار په صورت کې چې کومه نکاح په غیر کفؤ کې یا په غبن فاحش سره سوې وي هغه اصلاً باطله ده او غیر منعقد ده لهٰذا د دې د فسخ د پاره د قاضي قضاء ته ضرورت نسته، البته کومه نکاح چې په

---

(۱) وفي الهداية، كتاب النكاح ج: ۲ ص: ۳۱۳ (طبع شركت علميه) وينعقد نكاح الحرة العاقلة البالغة برضائها وان لم يعقد عليها ولي بكراً كانت او ثيباً.

وفي البحر الرائق، كتاب النكاح باب الاولياء ج: ۳ ص: ۱۱۷ (طبع بيروت وفي طبع مكتبة رشيديه كويته ج: ۳ ص ۱۰۹) نفذ نكاح حرة مكلفة بلاولي ولانها تصرفت في خالص حقها وهي من اهله لكونها عاقلة بالغة... وانما يطالب الولي بالتزويج كيلا تنسب الى الوقاحة.... الخ. وكذا في الهندية، كتاب النكاح، الباب الاول ج: ۱ ص: ۲۲۹ (طبع ماجديه).

کفؤکې وي یا د مهر مثل سره وي هغه منعقد کیږي، خوپه دې صورت کې هم څه ناګواره او ناقابل برداشت صورتحال وي، مثلاً په عمر کې ډیر زیات فرق وي، چې د هغه په وجه د انجلۍ خاوند سره نه سي جوړیدی نو هلته هم د سوء اختیار د واضح کیدو په صورت کې انجلۍ ته د خیار بلوغ په حاصلیدو باندې غور کول پکار دی، خو په دې صورت کې د عدالت څخه نکاح فسخ کول هم ضروري پکارده، لکه چې د دې رسالې په آخر کې درج دي او د دې یوبنیاد داهم کیدی سي چې د پلار نیکه د شفقت مظنونه په وجه د نکاح د انعقاد چې کوم حکم وو، هغه د سوء الاختیار واضح کیدلو په صورت کې کله چې په غیرکفوء یا د غبن فاحش صورت وي نو مرتفع سو، اوس پلار نیکه او ولي غیراب برابر سول چې د دواړو سوې نکاح غیر منعقد سوه نو د کفوّ او مهر مثل په صورت کې هم کله چې سوء اختیار واضحه وي نو د پلار حکم د ولي غیر اب په شان پکار دی چې په هغه کې خیار البلوغ ورکول کیږي، نودلته هم پیداکول پکار دي خو داخبره في الحال حتمي نه ده محض یوخیال دی او د مزید تحقیق ضرورت دی.

والله سبحانه اعلم
۲۵/ ۱/ ۱۴۱۲هـ
(فتوىٰ نمبر ۱/ ۲۰)

د پلار او نیکه سوې نکاح کې د انجلۍ د خیار بلوغ حکم

سوال: پلار د خپلې لور نکاح په داسې ځای یاخاندان کې وکړله چې هلته د پردې څه انتظام نسته او نه د انجلۍ او د هغې خاندان په رهن سهن کې مطابقت سته د هغې انجلۍ پلار د هغې د واده څخه مخکې د انجلۍ ماماته وئیلي وو چې ته د خپل خوې واده دې د دې انجلۍ سره په بدل وکړه خو په دې کې یوشرط دی چې د مهاجرو سره دوستي مه کوه، خو د انجلۍ پلار پخپله د دې خلاف اوکې او د انجلۍ نکاح يې د مهاجر سره وکړله او د هغه کاروبار زمینداري ده.

۲: انجلۍ په بالغیدلو سره په خپله نکاح فسخ کول منظور کړل.

۳: انجلی بالغیدلو سره یوه ورځ هم د خپل خاوند خواته آباده نسوه، نو آیا په دی صورت کی نکاح باقی ده؟

جواب: د پلار نیکه په سوی نکاح کی انجلی ته هغه وخت خیار بلوغ حاصل وی چی کله د هغی پلار فاسق او فاجر وی یا غوره مال وی او د هغه سوء الاختیار معروف او مشهوره وی (۱) او هغه په غیر کفؤ کی نکاح کړی وی، او د دی خبری ثبوت ئې معلومیږی چی هغه دانکاح خاص د لالچ په وجه باندی کړی ده، په بدلون باندی نکاح کول د عام رواج په وجه، د دی کافی وجه نه ده، نو ځکه په مذکوره صورت کی د خیار بلوغ په وجه د نکاح د فسخ کولو گنجایش نه معلومیږی، اوس که په دواړو کی دروغ څه صورت ممکن نه دی نو د دی ځخه ماسوا بل څه صورت نسته چی د خاوند ځخه په څه معاوضه باندی طلاق حاصل سی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲۲/ ۵/ ۱۳۹۱هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۹۱/ ۲۲ ب)

بالغه انجلی د والدینو د مرضی ځخه بغیر نکاح کولی سی او که نه؟

سوال: مسماة گلزار د ملکی امان لور شل کلنه ده او حلفیه بیان یی ورکړی دی چه زما عمر تقریباً شل کاله دی، زه د میرمحمد سره واده کول غواړم ما په خپله مرضی باندی د والدینو کوز پرېښوی، زه چا اغواکړی نه یم زما والدین زما د مرضی خلاف زما واده کول غواړی ځکه می د هغوی کور پریښئی دی.

جواب: په استفتاء کی د سوال وضاحت نسته که دا پوښتنه کول مطلوب وی چی مذکوره بالغه انجلی د خپلو والدینو د مرضی خلاف واده کولی سی او که نه؟ نو د دی جواب دادی چی بهتره خو همدا ده چی د والدینو د رضاء حاصلولو سره نکاح وکړی بیا هم چونکی هغه بالغه ده نو که د والدینو د رضاء ځخه بغیر په خپله کفؤ کی په شرعی

(۱) وفی زد المحتار کتاب النکاح، باب الولي ج: ۳ ص: ۶۲، ۶۷ (طبع سعید لوعرف من الاب سوء الاختیار لسفهه او لطمعه لایجوز عقده اجماعاً. او همدارنګه وګوری مخکنی فتوىٰ.

طریقې سره نکاح وکړي نو نکاح به اوسي. (۱) او که په غیر کفو کې نکاح وکړي نو هغه به د والد د رضاء ځخه بغیر منعقد نه وي. (۲)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۰/۲۸هـ
(فتوی نمبر ۲۷/۲۴۳۱هـ)

د پلار نیکه سوی نکاح انجلی د بالغیدلو ځخه وروسته نسی فسخ کولی

سوال: زید د خپلې شپږ کلنې لور نکاح د یو نابالغ هلك سره وکړله تراوسه پورې د بلوغ حد ته نه وه رسیدلې چې هغه ته د خپلې نکاح حکم وسو، نو هغې د ناخوښۍ اظهار وکې او د بالغ کیدو ځخه وروسته هم هغه په دې باندې اصرار کوونکې ده چې ماته دغه نکاح منظوره نه ده، ایا په دې صورت کې د انجلی پلار د هغه نکاح بل ځای کې کولی سي او که نه؟ او مخکې نکاح به پخپله فسخه سي او که نه؟

جواب: د پلار نیکه سوی نکاح انجلی د بلوغ ځخه وروسته هم نسي فسخ کولی. (۳)، لهذا هغه نکاح درسته سوې ده او د انجلی په انکار سره نسی فسخ کیدی، خو که د انجلی د بالغ کیدلو ځخه وروسته دا دعوی کوی چې زما پلار د څه لالچ په وجه زما د

---

(۱) وفی الهندیة کتاب النکاح ج: ۲ ص: ۳۱۳ (طبع شرکت علمیه) وینعقد نکاح الحرة العاقلة البالغة برضائها وفی البحر الرائق کتاب باب الاولیاء ج: ۳ ص: ۱۱۷ (طبع بیروت وفی طبع مکتبه رشیدیه کوئٹه ج: ۳ ص: ۱۰۹ نفذ نکاح حرة مکلفة بلاولی لانها تصرفت فی خالص حقها وهی من اهله لکونها عاقلة بالغة.

(۲) وفی الدرالمختار کتاب النکاح (باب الولی) ج: ۳ ص: ۵۶، ۵۷ ویفتی فی غیر الکفؤ بعدم جوازه اصلاً وهو المختار للفتوی لفساد الزمان. وفی المبسوط باب الاکفأ ج: ۵ ص: ۲۵ دار المعرفة بیروت) واذا زوجت المرأة نفسها من غیر کفؤ فللاولیاء ان یفرقوا بینهما، لانها الحقت العار بالاولیاء.

(۳) وفی الهندیة کتاب النکاح، الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۵ (طبع ماجدیه) فان زوجهما الاب والجد فلاخیار لهما بعد بلوغها. وفی البحر الرائق، کتاب النکاح باب الاولیاء، ج: ۳ ص: ۱۲۸ (طبع بیروت وفی طبع مکتبه رشیدیه کوئٹه، ج: ۳ ص: ۱۲۰) ولهما خیار الفسخ بالبلوغ فی غیر الاب والجد.... الخ.

خیرخواهي څخه خلاف زما نکاح کړی ده، نو په داسی صورت حکم به په هغه صورت کی ښوول کیږی.

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۳/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۳۲۱/ ۲۸ - الف)

د پلار سوی نکاح نسی فسخ کولی

سوال: زید د خپل د ژوند ملګری زیب الهی په سفارش باندی د خپل اخښی د کوشنی زوی سره د خپلی صغیری نابالغی لور د نکاح عقد په دعواموا خواصوپه مجلس کی په رضاء او رغب سره وکی، اوس انجلی څوانه سوی ده هلك تراوسه پوری څوان سوی نه دی خو د لسو کالو پوری به څوان سی، اوس زید دا عذر پیش کوی چی ماپه رضا او رغبت سره د خپلی صغیری لور نکاح نه ده کړی او د دومره اوږدی مودی تکلیف متحمل کیدی هم نسم (چی مزید لس کاله د هلك د بالغ کیدو انتظار وکړم، لهٰذا په عدالت عالیه کی دعوٰی دائرکولو سره د خپلی لور طلاق اخلم او په بل ځای کی د هغی نکاح کول غواړم نن د تنسیخ نکاح دعوٰی رائجه: سوی ده آیا دابه شرعًا درست وی؟

جواب: د پلار سوی نکاح کی د عدالت په ذریعه د فسخ نکاح څه سوال نسته شرعًا به د نکاح داسی فسخ معتبره نه وی (۱).

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۷/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۷۳۵/ ۲۸ ب)

د اولیاؤ د رضامندی څخه بغیر په غیر کفو کی د نکاح حکم

سوال: یوسړی د احمد په نوم چی د هغه لورده کله چی هغه انجلی بالغه سوه نو احمد د پنځه شپږ شاهدانو په مخکی خپله لور د خپل د اکا د څوی سره د کوزدی کولو په

(۱) وفی الفتاوٰی الهندیة، کتاب النکاح الباب الرابع ج: ۱ ص: ۲۸۵ (طبع ماجدیه) فان زوجهما الاب والجد فلاخیار لهما بعد بلوغهما وان زوجها غیر الاب والجد فلکل واحد منهما الخیار..... الخ وکذافی الشامیة ج: ۲ ص: ۲۸.

ژبه اقرار اوکې، او واقعي وعده يې وکړله، او د اکا خوي چې د هغه نوم غلام قادر دی هغه قبول وکې او د کوژدې شرطونه یې د شاهدانو په مخکې قبول کړل. د دې څخه وروسته د انجلۍ مور د خلکو په دوکه کولو سره د خاوند کور پرېښوولو سره او د انجلۍ په تګ سره هغه کورته ولاړه، هلته په رسیدلو سره د انجلۍ مور ووئیل، چې زما خاوند چیرې زما لور ورکول غواړي، هلته باندې زه راضي نه يم، او نه زما لور راضي ده، څکه چې هغه هلك د اول څخه واده سوی دی، د کوم غیر قوم کورته چې مور اولور تللي وه، د هغه غیرقوم خلکو په مشورې سره د انجلۍ نکاح د احمد د مرضئ خلاف وکړله، د کوم هلك سره چې نکاح وسوه هغه د احمد او د احمد د ښځې د ماماخوی دی، د دې څخه وروسته احمد خپل دوه سکه ځامن د خپل ورور سره پرېښوول، او د خپلې ښځې او خلکو څخه ناراضه سو او سینده ته ولاړه څکه چې دانکاح د هغه د مرضې په خلاف سوی وه، د نکاح په وخت انجلۍ د نکاح ولي خپل ماما جوړکې، ماماولي جوړیدلو سره نکاح وتړله، دانکاح د شپې کله چې خلک بیده وه نو اوسوه، او په کوم قوم کې چې دا انجلۍ ورکول سوه هغه قوم د احمد د کور والاوو د احمد د ښځې او د مور او دنیا د خاندان سره تعلق ساتي باقي د احمد پلار او نیکه د بل خاندان سره تعلق لري، د پلار نیکه نسب يې څوارلس پنځلس پشته تیریدو څخه وروسته د هغه قوم سره ملاویږي، آیا دانکاح جائز سوه او که نه؟

تنقیح: د احمد لور چې د کوم هلك سره نکاح کړی ده هغه د قومي او خانداني په لحاظ سره د احمد کفو دی او که نه؟ آیا په خاندانونو کې دومره فرق دی چې یوخاندان په بل خاندان کې واده ښادي کول عرفًا عار او عیب نه ګڼي؟ او که دومره فرق نسته او دواړو خاندانونو کې بغیر د عار څخه واده ښادي کیږي؟

۲: ایا د دینداري په لحاظ سره د احمد د کورني او د هغه سړي په کورني کې فرق دی؟ د دې دوو سوالونو جواب هم په دې کاغذ باندې ولیکه او راوي لیږه د دې سوالونو په جواب راتلو باندې به د اصلي مسئلې جواب درکول سي. (محمد تقي عثماني)

د تنقیح جواب: د هغه سړي او د هغه په کورني کې د دینداري په اعتبار سره دومره فرق دی چې احمد او د أحمد کورني مؤحد دي او د کوم سړي سره چې د احمد د لور نکاح سوی ده هغه سړي او د هغه کورني بدعتیان دي او په هغوی کې مشرکانه صفتونه هم دي، څه صفتونه يې دادي: چې حضور ﷺ لره حاضر او ناظر ګڼي، په

مشکلاتو کې پیرته آواز کوي د مرګ څخه وروسته عهدنامه په قبرکې دفن کوي د جنازې په لمونځ کولو سره دائره جوړوي او حیله د اسقاط کوي، او احمد د دې خبرو خلاف دی.

جواب: په مسئوله صورت کې د احمد د لور نکاح چې د کوم سړي سوی ده، هغه د احمد کفو نه دی. (لمافی رد المحتار: فانهم قالوا لايکون الفاسق کفؤاً لبنت الصالحين (شامي جلد: ۲ ص: ۳۲۰، باب الاکفاء) (۱) او اعتقادی فسق د عملي فسق څخه زیات دی (۲) لهٰذا په مذکوره صورت کې چې د احمد د رضامندی څخه بغیر کومه نکاح سوی ده هغه باطله ده، د احمد لور ته پکار دی چې هغه دی سمدستی د هغه هلك څخه بیله سي، لمافی الدر المختار: وله اذاکان عصبة الاعتراض فی غیر الکفؤ مالم تلد منه ويفتٰی بعدم جوازه اصلاً وهوالمختار للفتوٰی لفساد الزمان. (شامی ج: ۲ ص: ۲۹۷) (۳)

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۱۱/ ۱۳۹۲ھ
(فتوٰی نمبر ۲۵۲۱/ ۲۷ھ)

په هندوستان کې مقیمه انجلی په پاکستان کې څوک د نکاح د پاره وکیل مقررولی سی؟

سوال: نفس مسئله پوره واضحه نه سوه لهٰذا د وضاحت د پاره د معاملی وضاحت بیانوم.

انجلی په هندوستان کې ده چې هلته د اسلامي شریعت مطابق د ایجاب تکمیل سوی دی مقرر سوی وکیل جناب عبدالرحمٰن صاحب چې په هندوستان کې مقیم دی، ارشاد علی خان چې په پاکستان کې مقیم دی، د دی تحریر په ذریعه هغې خپل وکیل مقرر کی چې هغه د نکاح خوانی د مجلس منعقده لطیف آباد (حیدر آباد) کې د نکاح خوانی متعلق د وکیل نیابت قبول کړی، په داسې صورت کې معلومول دی، چې جناب ارشاد

(۱) فتاوٰی شامیه ج: ۳ ص: ۸۹ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) وفی حلبی کبیر شرح المنیه ص: ۵۱۴ (طبع سهیل اکیدمی لاهور).... فاسق من حیث الاعتقاد وهواشد من الفسق من حیث العمل.

(۳) الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۲، ۵۷ (طبع سعید).

علی صاحب د وکیل په حیث سره د انجلۍ د اړخه ایجاب کولی سی؟ او مجلس منعقده لطیف آباد (په حیدر آباد کی) د هلك په قبلولو باندی د نکاح تکمیل به د اسلامی شریعت مطابق وی او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی ارشاد علی خان صاحب د انجلۍ د اړخه ایجاب کولی سی خو په دی شرط چی انجلۍ د هغه په وکیل جوړولو باندی راضی وی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲۱/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

آیا په غیر کفو کی نکاح نه کیږی؟ او په کفو کی د نکاح شرعی حیثیت او حکمت

سوال: آیا نکاح په خپله کفو کی کول ضروری دی؟ د دی څخه بغیر په بل خاندان کی نکاح نسی کیدی؟ په کفو کی ولی نکاح کول پکار دی؟ او هم په خپل خاندان کی د نکاح کوشش کول څنګه دی؟

جواب: نکاح په هرذات کی د دواړو خاندانونو په رضامندی سره کیدی سی. [1] خو په کفو کی نکاح کول ځکه بنه دی چی په دی کی عموماً طبیعتونه پیداکیږی که په دی خیال سره په خپله کفو کی د نکاح کوشش اوسی نو شرعاً څه حرج نسته.

والله سبحانه اعلم

(۲۸/ ۲/ ۱۴۱۰ھ) [2]

---

(1) د تیری صفحی ۶ تیره سوی حواله حاشیه ۶ او د صــ حاشیه نمبر ۶.

(2) دافتوی حضرت والادامت برکاتهم په یوجوابی خط کي لیکلي ده.

فصل فی الجهاز والمهر
د جهیز او مهر متعلق د مسئلو بیان

که نکاح کی مهر نه وی مقرر سوی نو څه حکم دی؟

سوال: د یوسړی د واده دوه کاله سوی دی هغه ته داپته نسته چی حق مهر څه شی وی؟ نه هغه مهر ورکړی دی، هغه سړی د پنجاب دی بانډیچی دی، اوس هغه ته معلوم سول چی حق مهر ورکول ضروری دی، اوس هغه څه وکړی؟

جواب: که د نکاح په وخت کی څه مهر مقرر سوی وو نو مقرر سوی مقدار او د تفصیل مطابق دی هغه مهر اداء سی او که څه مهر نه وی مقرر سوی نو د ښځی د خاندان د ښځو چی په عام طور سره څومره مهر مقررېږی هغوندی مهر به په ده هم واجب وی چی هغی ته مهر مثل وایی. (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۹/ ۱۱/ ۱۴۰۱ھ
(فتوٰی نمبر ۱۷۷۲/ ۳۲ ج)

مهر ورکول واجب دی

سوال: جناب عالی! گذارش دی چی محمد فرید خان ولد شیرزمان قوم سنی تحصل کوه مری ضلع راولپنډی خپلی ښځی ته طلاق ورکی، د هغی څخه یی پنځه هلکان دی، اوس خبره داده چی عدالت لیکلی دی چی د دی مهر حقداری باقی ده، اوس مهر حقداری جناب مځکه، کورباغ وغیره دی، د محمد فرید خان ښځه افراز جان بی بی د خپل مهرحق اخستلو په شریعت کی حقداره ده او که نه؟ ضروری خبره داده چی یوکال

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۹۸ (طبع ایچ ایم سعید) (وکذا یجب) مهر المثل (فیما اذا لم یسمّ) مهرا وفی الشامیة قوله: فیما اذالم یسمّ مهراً ای لم یسمه تسمیة صحیحة اوسکت عنه نهر.

او شپږ میاشتی موده تیره سوی ده، د افراز بی بی د پاره دی شرعی فتوی جاری سی چی په ټول وطن کی د دین قانون جاری سی.

جواب: که محمد فریدخان د طلاق ورکولو څخه مخکی ښځی ته مهرنه وی اداء کړی نو

په هغه باندی واجب دی چی سمدستی فیصله سوی مهر اداء کړی برابره خبره ده که هغه مهر د نقدو روپو په صورت کی وی یا د مخکی اوباغ په شکل کی، نو سمدستی اداء کول واجب دی. (۱) او د نابالغ ماشومانو نفقه هم په هغه باندی واجب ده (۲).

والله سبحانه اعلم

۱۰/ ۱۱/ ۱۳۹۹هـ

(فتوی نمبر ۳ ۱۸۰/ ۳۲ ج)

د برادری د مهر مقدار مقررول او د مهر ذکرسره سوی نکاح باندی رضا مندي به په مهر باندی رضامندی وی

۲: د خاوند او ښځی د والدینو د اړخه انجلی ته د روکول سوی سامان حکم

سوال: زموږ د میمن په برادری کی د ښځو مهر د نکاح په وخت پنځه سوه ۵۰۰ روپی مقرری وی، د دی څخه مخکی ۱۲۵ روپی، او د دی څخه مخکی پنځه ویشت روپی

---

(۱) و فی الدرالمختار، کتاب النکاح باب المهر ج: ۳ ص: ۱۰۲ وتجب.... عند وطء او خلوة صحت من الزوج اوموت احدهما او تزوج ثانیًا فی العدة، وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۱۰۲ واذا تأکد المهر بماذکر لایسقط بعد ذالك وان کانت الفرقة من قبلها، لان البدل بعد تأکده لایحتمل السقوط الا بالابراء. وفی الهندیة کتاب النکاح الباب السابع الفصل الثانی ج: ۱ ص: ۳۰۳ (طبع ماجدیه) والمهر یتأکد باحد معان ثلاثة الدخول والخلوة الصحیحة، وموت احد الزوجین سواً کان مسمًی او مهر المثل حتی لایسقط من شیئ بعد ذالك الا بالابراء من صاحب الحق.

(۲) وفی الفتاوی الهندیة، کتاب الطلاق، الباب السابع عشر فی النفقات ج: ۱ ص: ۵۶۰ (طبع ماجدیه کویته) نفقة الا ولاد الصغار علی الاب لایشارکه فیها احد.

وفی الدر المختار، کتاب الطلاق، باب النفقة ج: ۳ ص: ۶۱۲ (طبع سعید) وتجب النفقة بأنواعها علی الحر لطفله یعم الانثی والجمع الفقیر الحر. وفی الشامیة تحت (قوله الفقیر) ای ان لم یبلغ حد الکسب..... الخ.

وی، دارقم د برادری مجلس عامه د اړخه مقرر کولی سی، آیا د سړو یا د یوی کمیټی د ښځو څخه پوښتنه کولو څخه بغیر مهر مقرر کول شرعًا صحیح او جائز دی؟ ورسره آیا د ښځی رضامندی ضروری ده؟

۲: ناوی ته د خاوند د اړخه یا د زلمی د خاندان د اړخه د سروزرو زیورات ورکول کیږی که طلاقه سوه نو هغه زیورات بیرته څنی اخستل کیږی په دی باندی د معلقی حق نه منی، نتیجه داوی چی د ښځی سره هیڅ هم نه پاته کیږی، هغه د بی سر او سامانی په حالت کی د پلار کره لیږی، که مطلقه د بچو والاوی نو ژوند یی نورهم سخت وی په دین کی د داسی مطلقی د پاره څه رعایت حاصل دی؟

جواب: د مهر مقرر کولو د پاره د ښځی رضامندی ضروری ده خو د نکاح په وخت چی کله دهغی څخه اجازت اخستل کیږی په هغه وخت کی دا ونیل کیږی چی ستا نکاح د فلانی سړی سره په دومره مهریاندی کول کیږی، که هغی په هغه وخت کی خپله رضامندی ښکاره کړله نو په مهربانی هم رضامندی وسوه، ترڅو چی د برادری د اړخه د مهر د تعین تعلق دی، ښځه د هغی پابنده نه ده که وغواړی نو د هغی څخه زیات مهر هم مقررولی سی.

۲: که دازیورات مالك (خاوند) جوړولو سره نه وی ورکړی نو هغه هم د خاوند ملکیت دی (۱)، او د جدایی په وخت کی یی خاوند بیرته اخستی سی، خو په ده باندی د مهر اداء کول واجب دي او انجلی ته چی څه د والدینو د اړخه اخستل سوی دی هغه د هغی ملکیت دی (۲). د جدایی په وخت کی یی د خان سره وړی سی.

---

(۱) وفي الدرالمختار كتاب الهبة ج: ۵ ص: ۶۸۸ (طبع سعيد) وشرائط صحتها في الموهوب ان يكون مقبوضًا.... وركنها هو الايجاب والقبول.... وحكمها ثبوت الملك للموهوب له... وتصح بايجاب كوهبت ونحلت... الخ.

(۲) وفي در المختار ج: ۳ ص: ۵۸۵ (طبع سعيد) ان الجهاز ملك المرأة وانه اذا طلقها تأخذه كله واذاماتت يورث عنها.

خلاصه داچې د طلاق څخه وروسته د خاوند د اړخه د مهر اداء کول واجب دي (۱) په دې شرط چې هغه یې اول اداء کړې نه وي، دوهم داچې د عدې په دوران کې د هغې نفقه واجب ده. (۲) د دې څخه علاوه څه بل شی د هغه په ذمه باندې واجب نه دی.

والله سبحانه اعلم

۱/ ۱۲/ ۱۴۰۰هـ

(فتوی نمبر ۱۸۰۳/ ۳۲ ج)

د پلار د کوره او د خسرګنې د اړخه انجلۍ ته ورکول سوی سامان د چاملکیت دی؟

سوال: زما وریره چې هغې ته درې طلاقه ورکول سوي دي هغه خپل کور ته بیرته راله او د طلاق په وخت چې زما وریرې کومې کپړې او څه زیورات اچولي وه د هغې سره راله، او هغه ټول د جهیز سامان چې د انجلۍ مور او پلار د واده په وخت ورکړي وو، او هغه ټول سامان چې سابقه خاوند او د هغه والدینو (یعنې د سابقه خاوند مور او پلار) په واده کې ورکړي وو، دا ټول سامان د سابقه خاوند سره دي، طلاق مورخه ۸/ ۸/ ۱۹۷۲ باندې ورکول سوی وو، په هرحال چې کوم سامان د سابقه خاوند او د هغه والدینو د واده په موقعه باندې ورکړي وو هغه د چاملکیت دی؟

---

(۱) وفی الدر المختار ، کتاب النکاح، باب المهر ج: ۳ ص: ۱۰۲ (طبع سعید) وتجب... عند وطء او خلوة صحت من الزوج او موت احدهما او تزوج ثانیًا فی العدة..... الخ. وفی الهندیة، کتاب النکاح الباب السابع الفصل الثانی ج: ۱ ص: ۳۰۳ (طبع ماجدیه) والمهر یتاکد باحدمعان ثلثة الدخول والخلوة الصحیحة وموت احد الزوجین سواء کان مسمی او مهر المثل حتی لایسقط شیئ بعد ذالك الا بابراء من صاحب الحق..... الخ.

(۲) وفی الفتاوی الهندیة، کتاب الطلاق الباب السابع عشر فی النفقات، الفصل الثالث فی نفقة المعتدة. ج: ۱ ص: ۵۵۷ (طبع ماجدیه) المعتدة عن الطلاق تستحق النفقة والسکنی کان الطلاق رجعیًا او بائنًا او ثلاثًا حاملاً کانت المرأة اولم تکن. کذافی فتاوی قاضیخان. وفی الدر المختار، کتاب الطلاق، باب النفقة ج: ۳ ص: ۲۰۹ (طبع سعید) وتجب المطلقة الرجعی والبائن والفرقة بلامعصیة..... الخ.

جواب: کوم سامان چې سابقه خاوند یا د هغه والدینو د واده په موقعه ورکړی وو که هغه یې ښتا ورېرې ته د هبه کولو سره مالکه جوړولو صراحت یې کړی وی نو هغه ښتا د ورېرې ملکیت دی (۱). او که داسې صراحت نه وی سوی، کوم چې زموږ په زمانه کې داعرف دی چې هغه هم د خاوند په ملکیت کې وی، لهٰذا د دې عرف مطابق به هغه د خاوند ملکیت وی (۲). خو چې کوم جهیز انجلی ته د هغې والدینو ورکړی وو هغه د انجلې ملکیت دی او په خاوند باندې واجب دی چې هغه بیرته ورکړي. (۳)

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷هـ
(فتوٰی نمبر ۲۳۴/ ۲۸ – الف)

مهر د ښځې د پاره (اعزازیه) دی یا (عوض) او (اجرت)؟

(د حضرت والا دامت برکاتهم مضمون) د مهر شرعی حقیقت په تناظر کې حضرت مولانا عتیق الرحمٰن سنبلی مدظلهم سوال)

سوال: مکرمی محترمی جناب مولانا محمد تقی عثمانی زید مجدهم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

د ۱۲ نومبر (جنګ) (لندن ایډیشن) کې ښتا د محترم کالم (د مهر شرعی حیثیت) په عنوان سره چاپ سوی وو، ما هغه مضمون د هغه وخت ځخه مخ ته ایښی وو، ځکه چې هغې د څوکالو مخکې زوړسوال تازه کې، خو په دې سلسله کې چې څه لیکل مقصود وه، د هغه نمبر راتلو راتلو کې دومره وخت ولګیدی چې دلته یو تعلق والا په انګریزی

---

(۱) وفی الدر المختار، کتاب الهبة ج: ۵ ص: ۲۸۸ (طبع سعید) وشرائط صحتها فی الموهوب ان یکون مقبوضاً غیر مشاع ممیزاً غیر مشغول.... ورکنها هو الایجاب والقبول..... وحکمها ثبوت الملك للموهوب له..... وتصح بایجاب کوهبت ونحلت.... الخ.

(۲) وفی الشامیة ج: ۵ ص: ۸۸ والعرف فی الشرع له اعتبار. لذا علیه الحکم قدیدار.

(۳) وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۵۸۵ (طبع سعید) فان کل احد یعلم ان الجهاز ملك المرأة وانه اذا طلقها تأخذه کله واذا ماتت یورث عنها..... الخ. او همدارنګه د والدینو او خسرګنی د اړخه انجلی ته ورکول سوی سامان د ذکرسوی حکم د مزید تفصیل د پاره وګوری امداد المفتین ص: ۵۲۰- ۵۲۱. (محمد زبیر)

کې د اسلام ترجماني په سلسله کې لیکل کول یووار د مهر په باره کې هغوی همدا د اعزازیه (Honorarim) تعبیر اختیارولو خیال زما په مخکې ظاهرکې، کوم عنوان چې تاسو اختیار کړی دی، نوماته دا اشکال اوسو چې عنوان خو ډیرښه دی خو د مهرشرعي حکم او شریعت بیان سوی نوعیت د دی تعبیر سره سمون نه خوري ځکه چې دا د منکوحې ښځې حق دی، او نوعیت د دی حق هغه دی چې د قرآني تعبیر (اُجُورَهُنَّ) څخه ظاهریږي، او د دی په تشریح کې تاسو حضرات (یعنی فقهائی کرام) د دی څخه (عوض ملك بضع) ښايي، ستاسو په مضمون کې مې دا تعبیر پیداکې، نو همدا اشکال اوسو، بل څه جواب هلته په نظر کې رانه لی، صحیح داده چې د ناقص فهم په روسره د مهر نوعیت د (اعزازیي) دی، نو بیا که مخکې څه اشکال نه پیداکیږي، برابره خبره ده که د خاوند دمالي حیثیت د کمزورۍ په وجه چې مهر هرڅومره کټور وی خو د اجر او عوض په صورت کې د دی د پاره (کل ماجآء ان یکون ثمنًا وقیمةً لشئٍ) کافي کیدل یا د مالکیه او حنفیه په نزد باندی دری درهم یا د لسو درهمو کافي کیدل، په دی کې مې دی الله معاف کړی، د خپل ناقص عقل مطابق د ډیری کمزورۍ اړخ را وځي. او شریعت الهي یقینًا د دی څخه بری او پاك دی. کشکې! چې ستاسو په ذریعه په دی مسئله کې مدد ملاوسی.

والسلام ستاسو مخلص او محب عتیق الرحمٰن سنبلی (لندن)

رجب ۱۴۱۲ھ

جواب: بکرامي خدمت جناب مولانا عتیق الرحمٰن سنبلی صاحب! مدظلهم العالی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط ملاو سو چې زموږ د افتخار او خوشحالي باعث جوړسو په اتفاق سره زه د څه مودې څخه د ملا په تکلیف کې یم چې د هغه په وجه په ناسته باندی کارنسم کولی نو ځکه درته په پروتې باندی داکرښې املاء کوم او براه راست د کاتبت شرف مې حاصل نه سو امید دی چې معذور به مې وګرځوی.

د مهر د پاره د (اعزازیي) تعبیر اختیارولو په وخت کې زما په ذهن کې د صاحب هدایي یوعبارت وو چې په هغه کې هغوی فرمایي:

(ثم المهر واجب شرعًا ابانة لشرف المحل) بیا د یوڅو کرښو څخه وروسته فرمایي: (ولانه حقّ الشرع وجوباً اظهارًا لشرف المحل، فیقدر بماله خطر) او علامه ابن همام رحمة الله تعالی علیه فرمایي: وامّا انّه ابانة بشرفه فلعقلیة ذالك اذ لم یشرع بدلاً

كالثمن والاجرة والا لوجب تقديم تسميته، فعلمنا ان البدل النفقة، وهٰذا لاظهار وخطره، فلايستهان به واذاً فقد تاكد شرعًا باظهار شرفه مرةً باشتراط الشهادة، ومرة بالزام المهر. (فتح القدير مع الكفاية ج: ۳ ص: ۲۰۵) (۱).

په نصوص شرعيه باندی د فکر کولو څخه هم داخبره واضحه کيږی چی د مهر دوه حيثيتونه دی، يوحيثيت يی دادی چی هغه د عقد نکاح لازمی غوښتنه ده او داشان په دی کی د عوض کيدلو يومشابهت دی، د دی حيثيت په لحاظ قرآنکريم کی په دی باندی د (اجورهنّ) لفظ اطلاق سوی دی، خوبل طرفته حقيقت دادی چی هغه په تيټ معنٰی کی د څه مادی شی معاوضه نه ده بلکی هغه د ښځي د اعزاز د پاره مشروع سوی دی، څکه خو په سورة النساء کی فرمائيل سوی دی: وَآتُوا النِّسَآءَ صَدُقَٰتِهِنَّ نحلة، (۲) دلته يی د مهر د صدقی په لفظ سره ذکر سوی دی. ملاعلی قاری رحمة الله عليه د مشکوٰة په شرح مرقات کی فرمائی: وسمّي به لانه يظهر صدق ميل الرجل الی المراة، زما والد ماجد قدّس الله سره د ملاعلی قاری رحمه الله د عبارت نقل کولو څخه وروسته فرمايی.

يعنی مهرته (صداق) او (صدقه) څکه وايی چی صدق په دی ماده کی د (رښتيا) په معنٰی دی او په مهر سره هم د خاوند خپلی ښځی ته رښتني ميلان ظاهريږی، څکه نو په دی مناسبت سره يی مهرته صدق وئيلی دی. (معارف القرآن ج: ۲ ص: ۲۹۹ طبع ادارة المعارف کراچی)

ورسره قرآنکريم لفظ د (نِحْلَة) استعمال کړی دی چی عطيی ته وايی او امام ابوبکر جصاص رحمة الله تعالی عليه د دی تشريح کولو سره فرمائی:

انما سمّي المهر نحلة والنحلة فی الاصل العطية والهبة فی بعض الوجوه، لان الزوج لايملك بدله شياً، لان البضع فی ملك المراة بعد النكاح كهوقبله، الاترىٰ انها لو وطئت بشبهة كان المهر لها دون الزوج، فانما سمّي المهر نحلة لانه لم يعتض من قبلها عوضًا يملكه، فكان فی معنی النحلة التی ليس باذائها بدلاً، وانما الذی يستحقه الزوج منها بعقد النكاح هو الاستباحة لا الملك، (احكام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۵۷) (۳)

---

(۱) طبع مکتبه رشيديه کويته.
(۲) سورة النساء: ۴.
(۳) طبع سهيل اکيدمی لاهور.

تقریبا همدا خبره امام رازی رحمة الله تعالی علیه هم لیکلی ده. (تفسیر کبیر ج: ۹ ص: ۱۸۰)

د قرآنکریم د دی تعبیر جصاص رحمه الله او د امام رازی رحمه الله د تشریح څخه دا خبره واضحه کیږی چی اصلاً مهر د کوم شی معاوضه نه ده بلکی د عقد النکاح یوه داسی غوښتنه ده چی د هغه منشاء د محل عقد تکریم او اعزاز دی، خو د دی بعضی احکام داسی دی چی په عام طور باندی د معاوضو دی. مثلاً ښځه د دی مطالبه کولی سی او دایی ورته د خاوند په ذمه باندی دین وګرځولو، نو ځکه د دی مشابهت د وجی په قرآن کریم کی په بعضو ځایونو کی د دی څخه په (أجرت) سره تعبیر سوی دی، او د معاوضی د احکامو جاری کولو په وخت بعضی فقهاء کرامو هم د دی مشابهت د وجی دی ته د ملك بضع بدل وئیلی دی، خو لکه څنګه چی په دی تعبیر کی د (ملك) لفظ په خپله حقیقی معنٰی کی نه دی استعمال سوی، بلکی د دی څخه مراد حق انتفاع دی، دغه شان د (بدل) لفظ هم من کل الوجوه په حقیقی معنٰی کی نه دی، بلکی د ذکرسوی مشابهت د وجی مجازاً یی دا تعبیر اختیار کی چی د هغه دلایل په لاندی ډول دی:

۱: په عقد د معاوضه کی د بدل تعین د عقد د صحت د پاره شرط دی خو په نکاح کی د مهر تعین څه ضروری نه وی، نکاح د دی څخه بغیر هم کیږی او مهر مثل واجبیږی.

۲: که په بیع کی داشرط ولګول سی چی اخستونکی به هیڅ قیمت نه اداء کوی نو بیع نه صحیح کیږی خوکه په نکاح کی داشرط ولګول سی چی هیڅ مهربه نه وی نونکاح کیږی او مهر مثل واجبیږی.

۳: په معاوضاتو کی د بدل دکم نه کم او د زیات څخه زیات څه مقدار مقرر نه وی، خو د مهر کم نه کم مقدار د احنافو او مالکیانو په نزد مقرر دی.

۴: په عقود معاوضه کی که معقود علیه دوهم فریق ته حواله نکړی سی نو عوض واجب الاداء نه وی، خوکه په نکاح کی د رخصتی څخه مخکی طلاق واقع سی نو نیم مهر به واجب وی.

د دی په شان نورهم زیات امر د دی خبری د ثابتولو د پاره کافی دی چی په مهر کی د عوض کیدو مشابهت ضرور دی، خو د عوض ټول احکام په دی کی موجود نه دی، بلکی حقیقت دادی، چی دا یوه اعزازیه ده، خو د دی اداء کول د خاوند په ذمه شرعاً لازم دی، او ښځی ته د دی د مطالبی حق هم حاصل دی. د معاوضی په مشابهت او په تکریم باندی مبنی کیدلو دواړو حیثیتونه لره د تعبیر کولو د پاره ماته د (اعزازنی)

ښځه بهتر څه لفظ ملاو نسو، او داخو ستاسو په علم کی دی چی (اعزازیه) په بعضو اوقاتو کی واجب الاداء او د مطالبی لائق وی.

ترڅو چی د لسو درهمو یا د درو درهمو د بی وقعتی تعلق دی نو دا خبره ماپخپل مضمون کی عرض کړی ده چی د ښځی اصل حق شرعًا مهر مثل دی، خوکه هغه خپل حق په څه وجه کمول غواړی نو کم نه کم داسی حدشریعت مقرر کړی دی چی فی الجمله معتد به وی او چونکی دا د کم نه کم حد دی او د مهر مطلوب مقدار نه دی نو ځکه په دی کی د بی وقعتی هیڅ اړخ نسته. والسلام

۲۸ رجب/ ۱۴۱۲هـ (۱)

فصل فی احکام الولیمه

د ولیمی مسائل

د ولیمی شرعی حیثیت او د هغه مسنون وخت

سوال: په دی استطاعت باندی ولیمه کول سنت مؤکده ده او که غیرمؤکده؟ او داسی ولیمه چی د نکاح ځخه لس ورځی یا څلور پنځه ورځی وروسته وسی دا به هم مسنون او جائز وی او که نه؟ او د داسی ولیمی د خوراك د پاره تلل جائز دی او که نه؟ او ولیمه ترکومی پوری کولی سی؟

جواب: ولیمه کول سنت مؤکده دی، د دی مسنون وخت د زفاف ځخه وروسته دی خومره چی ژر اوسی هغونډی به سنت ته نژدی وی څلور پنځه ورځی وروسته چی ولیمه اوسی نو د ولیمی سنت به اداء سی (۲). والله سبحانه اعلم

د ولیمی مسنون وخت کوم یودی

سوال: ناوی مازیگر څلور بجی په وخت راوړل سوه، نکاح ماښام اووه بجی منعقده سوه آیا د اوو او پنځو بجو ترمینځ د ولیمی خوراك به په ولیمه کی شمار وی او که نه؟ زید وایی چی ولیمه بعد الدخول او بعد النکاح سنت ده، او بکر وایی چی بعد الدخول

(۱) داجواب حضرت والادامت برکاتهم د سائل موصوف په جوابی خط کی ولیکی.
(۲) د حوالی او تفصیل د پاره راروانه فتوی او د هغی حواشی وگوری. (مرتب عفی عنه)

او بعد النکاح او بعد الزفاف ټول سنت ده، ځکه چی: قال فی الفتح: وقد اختلف السلف فی وقتها عند العقد او عقبه او عند الدخول او عقبه او موسع من ابتداء العقد الی انتهاء الدخول علی اقوال، انتهیٰ. والفرق بینهما ان عند یشترط فیه الحضور- د دی ځخه هم معلومه سوه چی لفظ د (عند) د عقد ځخه وروسته او ماقبل ته هم شامل دی، کمافی الحدیث: انه قالت ثلاث اوقات نهانا رسول الله ﷺ ان نصلی فیها وان لانقبر موتانا عند طلوع الشمس وعند غروبها وعند الاستوا، جزئیة ومنع عن الصلوٰة وسجدة التلاوة وصلوٰة الجنازة عند طلوع الشمس وعند الغروب والاستواء، د دی ځخه هم معلومه سوه چی (عند) عام دی، ورسره ناوی خپل ځان د عقد نکاح د پاره حواله کوي نو داټول وخت د عقد نکاح د پاره صالح دی، او همدارنګه نکاح، دصدقي او د هبی سره کیدلی سی، کله چی ناوی یاولی خاوند ته په ښځی تسلط ورکی، نو تملیك او قبضه هم راغله، د ایجاب او قبول ضرورت نسته لکه چی په حیله کی وی نو طعام مذکور به هم په (ولیمه) کی شمار وی یعنی د څلور ځخه تر اووپوری.

جواب: د ولیمی مسنون وخت د دخول ځخه وروسته دی. قال السبکی: والمنقول من فعل النبی ﷺ انها بعد الدخول، وفی حدیث انس ﷺ عند البخاری وغیره التصریح بانها بعد الدخول لقوله اصبح عروسا بزینب فدعا القوم. (بذل المجهود ج: ۲ ص: ۳۲)[1] السنة فی الولیمة ان تکون بعد البناء وطعام ماقبل البناء لایقال له: ولیمة عزبیة. (فیض الباری ج: ۴ ص: ۳۰۰) ([2])

([1]) بذل المجهود کتاب النکاح ج: ۴ صـ ۳۲ (طبع مکتبه قاسمیه ملتان) وکذا فی نیل الاوطار ج: ۶ صـ ۱۵۰.

([2]) طبع مکتبه اسلامیه شارع کاسی کویټه.

د حضور اقدس ﷺ ځخه وروسته د زفاف د شپی څه ولیمه کول ثابت وی، لکه چی لاندی لیکل سوی حدیث بخاری شریف کی تشریح ده او همدا د جمهورو مسلك دی بیاهم د لاندی لیکل سوی مختلفو اقوالو په وجه د ولیمی سنت د نکاح ځخه وروسته یا د رخصتی ځخه مخکی یا وروسته په څه وخت کی کولو سره اداء کیږی وفی الصحیح البخاری ج: ۲ ص ۷۷۲ باب الولیمة حق.... وکان اول ما انزل فی متبنی رسول الله ﷺ بها عروسًا فدعا القوم فأصابوا من الطعام.... الحدیث: وفی هامشه. وقد اختلف السلف فی وقتها، هل هو عند العقد او عقبه او عند الدخول او عقبه؟.... واستحب مالك کونها اسبوعًا. وفی اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۲ حدیث انس فی هٰذا الباب صریح انها ای الولیمة بعد الدخول لقوله فیه اصبح عروسا بزینب فدعا القوم . وفی التاج الجامع للاصول فی احادیث الرسول، للشیخ منصور علی ناصف ج: ۲ ص ۲۷۹ فصریح الحدیث ان الولیمة کانت صباح لیلة

کومو حضراتو چې عند العقد او عقب العقد وليمې ته مسنون وئيلې دی د هغوی مطلب دامعلوميږي چې په دی وختونو کې وليمه کولو سره د وليمې سنت اداء کيږي لکه د مسواك په مسئله کې (چې د برش کولو سره د مسواك سنت اداء کيږي، سنت د آلې ځخه اداء کيږي) دغه شان دلته د وليمې سنت اداء سو، خو د وخت سنت اداء نه سو، يعنې وليمه به په مسنونه وخت کې نه وی اداء سوی، خو د عقد د نکاح ځخه مخکې د وليمې اصل هيڅ نسته، د دی چې کوم دلائل بيان سوی دی هغه ټول محل د نظر دی (عند) او (لدی) فرق په هغه وخت کې دی کله چې (عند) په مکان کې مستعمل وی، دظرف په وخت اطلاق د قبل په معنې باندی نه کيږي، عند الطلوع او بعد الطلوع، عند الغروب، عند الاصفرار کې لوی فرق دی، نه (هبې) سره د نکاح منعقد کيدل دا معنې لري. فالحاصل:

ان النکاح ينعقد بالهبة اذاکان على وجه النکاح. (بحر ج: ۳ ص: ۲۲) [1]

والله سبحانه اعلم

۱/ ۱۱/ ۱۳۸۷هـ

(فتوی نمبر ۱۳۲۸/ ۱۸- الف)

فصل فی المتفرقات النکاح والمسائل الجديدة المتعلقة بالنکاح

د نکاح د جديدو او متفرقو مسائلو بيان

الدخول فيکون وقتها بعد الدخول عند الجمهور. وقال جماعة عند الدخول وقال آخرون عند العقد، والظاهر ان وقتها موسع من العقد الى الدخول ففى اى وقت عملت کفى لانها نوع من اعلان النکاح ومن انواع البرّ والاکرام. والله اعلم وفى المرقات رقم الحديث: ۳۲۱۰ ج: ۶ ص: ۳۶۲ (طبع مکتبه حقانيه پشاور) قيل انها تکون بعد الدخول، وقيل عند العقد، وقيل عندهما، واستحب اصحاب مالك ان تکون سبعة ايام والمختار انه على قدر حال الزوج وکذا فى فتح البارى ج: ۹ ص: ۱۹۹. وفتح الملهم ج: ۳ ص: ۴۸۹ واوجز المسالك ج: ۴ ص: ۳۱۸. او همدارنگه وګوري فتاوی دار العلوم ديوبند ج: ۷ ص: ۱۲۷.

[1] بحر الرائق ج: ۳ ص ۸۷ (طبع ايچ ايم سعيد). وفى الشامية (قوله کهبة) اى اذاکانت على وجه النکاح.

په ټیلی فون باندی د نکاح شرعی حیثیت

سوال: نن صبا په ټیلی فون باندی نکاح کیږی آیا داصحیح ده، او نکاح به درسته وی؟

جواب: چونکی په نکاح کی داضروری ده چی دوه شاهدان د نکاح په مجلس کی حاضر وی او ایجاب او قبول واوری (۱). نوځکه په ټیلی فون باندی نکاح درسته نه ده، که بل ښار یا ملك کی نکاح کول وی نو د هغه صحیح طریقه داده چی په دغه ښار کی څوك د خپلی نکاح وکیل مقرر کړئ، وکیل به دده د اړخه د دوهم فریق سره د دوو شاهدانو په موجودګی کی ایجاب او قبول وکړی او داشان به نکاح صحیح سی.

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۱۰/ ۱۴۰۱ هـ

(فتوی نمبر ۱۲۱۲/ ۳۲ ج)

د نکاح خطبه د ایجاب او قبول څخه مخکی وی او که وروسته؟

سوال: د نکاح په وخت کی د نکاح خطبه د ایجاب او قبول څخه مخکی وئیل سنت دی او که د ایجاب او قبول څخه وروسته سنت دی؟

جواب: د نکاح خطبه د ایجاب او قبول څخه مخکی وئیل سنت دی (۲).

والله سبحانه اعلم

۲۴/ ۱۱/ ۱۴۰۱هـ

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۹ وینعقد بایجاب من احدهما وقبول من الاخر. وفیه ایضاً ج: ۳ ص: ۲۱ وشرط حضور شاهدین حرّین او حرّو حرّتین مکلفین سامعین قولهما معاً. وفی الهدایة ج: ۲ ص: ۳۰۲ (طبع شرکت علیه) ولاینعقد نکاح المسلمین الا بحضور شاهدین حرین عاقلین بالغین مسلمین. وفی الهندیة کتاب النکاح الفصل الاول ج: ۱ ص: ۲۲۸ ومنها سماع الشاهدین کلامهما معاً. هکذا فی الفتح القدیر.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۸ ویندب اعلانه وتقدیم خطبة. وفی الشامیة (وتقدیم خطبة) بضم الخاء مایذکر قبل اجراء العقد من الحمد والتشهد.... الخ. وفی بحر الرائق کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۸۱ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) یستحب ان یکون النکاح ظاهراً وان یکون قبله خطبة.

(فتویٰ نمبر ۱۷۴۸/ ۳۲ ج)

آزاد سړی څلور ودونه کولی سی

سوال: په موجوده زمانه کی د غلامی نظام ختم سوی دی صرف د غلام او آقا نوم باقي دی، د یوغلام په کورکی دوی ښځی دی، چی د اول ځخه یی د نکاح کولو سره ساتلی وی، اوس د دغه دووښځو ځخه علاوه هغه د یوی آزادی ښځی سره دریم واده کړی دی چی د هغه د خاندان ځخه نه ده، هغه خو پخپله عبد دی خو دریمه ښځه یی آزاده ده آیا دانکاح صحیح سوه؟ اکثره وخت په کتابونو کی لیدل سوی دی چی یوغلام د دوو ښځو ځخه زیاتی ښځی نسی ساتلی.

جواب: نن صبا د شرعي غلامانو او مینځو وجود نسته، که د چاپلار نیکه ګان غلامان پاته سوی وی نو خاص په دومره خبری سره هغه غلام نه وی نن صبا ټول احرار دی لهٰذا د څلورو پوری ښځی ساتل د هغوی د پاره جائز دی (۱).

والله سبحانه اعلم

۱/ ۱/ ۱۳۹۷هـ

(فتویٰ نمبر ۱۲/ ۲۸- الف)

په ټیلی فون باندی د نکاح حُکم

سوال: په ټیلی فون باندی نکاح کیدی سی او که نه؟ که کیدی سی نو د کومو شرطونو لاندی؟

جواب: په ټیلی فون باندی نکاح نسی کیدی ځکه چی د دوو شاهدانو په موجودګی کی ایجاب او قبول په دی کی د شرعي شرطونو مطابق ممکن نه دی (۲). که چیری په غیر ملکونو کی اوسیدونکی نکاح کول غواړی نو د هغه داصورت ممکن دی چی په کوم ښار کی چی انجلی موجوده وی د هغه ښار کوم سړی خپل وکیل جوړ کړی او هغه ته ووایی چی زمانکاح د فلانی انجلی سره وتړه، نو اوس به دا وکیل د دوو شاهدانو په موجودګی کی د انجلی یا د هغی د وکیل سره ایجاب او قبول وکړی.

---

(۱) قال الله تعالی: فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنٰى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ. (سورة النسآء: ۳).

(۲) د تفصیل د پاره وګوری د ۳۵۵ صفحی اول نمبر حاشیه.

والله سبحانه اعلم
۱۵/ ۱۱/ ۱۴۰۱ هـ
(فتویٰ نمبر ۱۷۱۴/ ۳۲ ج)

د دوو اخترونو تر مينځ نکاح بغير د شبهې څخه جائزده

سوال: د ډيرو خلکو څخه مې اوريدلي دي چې د عيد الفطر او عيد الاضحٰی په مينځ کې نکاح منعه ده او جائز نه ده، که د دواړو اخترونو په مينځ کې څوک واده کوي نو نه ۲۷ رمضان المبارك باندې نکاح کوي آيا داصحيح دی؟

جواب: په شرعي اعتبار سره داخبره بالکل بې بنياده او خطاده چې د دوو اخترونو په مينځ کې نکاح جائز نه ده، پخپله د حضور ﷺ نکاح د حضرت عائشې صديقې رضي الله تعالٰی عنها سره د شوال په مياشت کې شوېده(۱). په داسې بې بنياده خبرو باندې يقين کول نه دي پکار، د دوو اخترونو په مينځ کې نکاح د امت په اجماع سره جائزده، او د دې دپاره ۲۷ رمضان المبارك کې د نکاح کولو هم څه قيد نسته.

والله سبحانه اعلم
۹/ ۷/ ۱۳۹۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۹۱۸/ ۲۸ ج)

د رخصتۍ څخه انکار کولو سره به نکاح ختمه نه وي

سوال: محمد عمر د خپل خوريي يامين واده په شهداد پور کې د محمد يوسف د لورسره کړی دی او د دې په بدله کې محمد عمر د خپلې لور واده د محمد يوسف د خوی سره کړی دی، د دې واده پسمنظر دادی چې کله محمد عمر د خپل خوريي کوزده د محمد يوسف د لورسره وکړله نو په هغه وخت د محمد يامين عمر خلويښت کاله وو او د انجلۍ عمر تقريباً شپاړلس کاله وو نو محمد عمر په بدله کې خپله لور چې د اتو نهو کالو وه د محمد يوسف د خوی په نکاح کې يې ورکړې وه، د هغه عمر لس يوولس

---

(۱) وفي مشکوٰة المصابيح: کتاب النکاح باب اعلان النکاح والخطبة والشرط ج: ۲ ص: ۲۱۷ (طبع قديمي کتب خانه) عن عائشة قالت: تزوجني رسول الله ﷺ في شوال وبنى بي في شوال فاىّ نسآ رسول الله ﷺ کان احظى عنده مني، رواه مسلم. وفي حاشية المشکوٰة تحته: فاىّ نساء. انما قالت هذا ردًا على اهل الجاهلية فانهم کانوا لايرون اليمن في التزوج والعرس في اشهر الحج.

کاله وو، کله چې محمد یامین واده وکی، وروسته معلومه سوه چې یامین خپل خسرته دوه نیم زره روپی ورکړی وی، د دی دپاره چې محمد یوسف ژر واده وکړی او څوك پکښې خند جوړنسی، کله چې محمد عمرته دا معلومه سوه چې یامین پیسی ورکړی دی، نوځه انجلی په بدل کی ولی ورکړم؟ د محمد یامین د واده څخه دوی ورځی وروسته محمد یوسف د خپل خوی ځینځ ولاړی رالی خلگو محمد عمر ډیرپوه کی خو هغه اونه منل: خلگو ووئیل چې بیابه محمد یوسف خپله لور بوځی او طلاق به واخلی او ستا د خوربی محمد یامین پیسی به هم ډوبی سی، لهٰذاته د خپلی لور نکاح وکړه خو د وړونو په پوه کولو سره محمد عمر ووئیل چې څه! نکاح کوم خو انجلی چې ترڅو خوانه سوی نه وی هغه به خسرگنی ته نه لیږم، وړونو ورته وویل چې هغه خو وروسته خبری دی لهٰذا باقاعده د قاضی په ذریعه ایجاب او قبول اوسو او مهر دوودیرش روپی او اته آنی مقرر سو، د شاهدانو په مخکی د انجلی د اړخه محمد عمرقبول وکی، دواده لس دولس کاله سوی دی، انجلی بالغه سوی ده اوس محمد یوسف مرحوم چې د هغه انتقال سوی دی، وړونو محمد عمرته د انجلی رخصت کولو ووئیل محمد عمر وائی چې زه به همیشه همدا وایم چې زما د انجلی نکاح نه ده سوی، لس کالو کی په دواړو فریقینو کی څه لین دین نسته، بیاجرگه وسوه، خلگو وویل چې زموږ په مخکی نکاح سوی ده، محمد عمر وایی چې د وړونو د مجبورولو په وجه می نکاح وکړله، څکه چې د انجلی نکاح نه ده سوی، فتوٰی وغواړه چې نکاح سوی ده او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی کله چې محمد عمر د خپلی لور نکاح باضابطه د دوشاهدانو په مخکی د قاضی په ذریعه ایجاب او قبول کولو سره ورکړله نونکاح منعقده سوه (۱). او هغه چې د رخصتی څخه انکار کړی وو په دی سره به د نکاح په انعقاد څه فرق نه راځی، لهٰذا په هغه واجب دی چې انجلی ورکړی یایی د خاوند څخه طلاق واخلی.

والله سبحانه اعلم

۱۰/ ۹/ ۱۳۹۶ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۳۲۱/ ۲۷ هـ)

---

(۱) وفي الدر المختار، كتاب النكاح ج: ۳ ص: ۹ (طبع سعيد) (وينعقد) (بايجاب) من احدهما (وقبول) من الاخر.

د دوهم واده د پاره د مخکې ښځې څخه اجازت اخستل ضروري نه دي

سوال: د مطلقې ښځې نکاح لس میاشتې او اته ورځې وروسته وسوه د مخکنی ښځې په موجودګی کی د مخکې ښځې څخه د دوهمې نکاح کولو په شرعی طور باندې اجازت اخستې وې او مخکې ښځه دې خبرې ته تیاره وې چې یوځای دې پاته کیږي نو آیا دانکاح درسته ده؟

جواب: که خاوند ته اطمینان وي چې هغه به د یوه څخه زیاتې ښځې د ساتلو په صورت کې په شرعي طور سره عدل او انصاف قایم وساتې نو هغه به د مخکې ښځې په موجودګي کې دوهمه نکاح کولی سي (۱) او د دې د پاره د مخکې ښځې څخه اجازت اخستل هم ضروري نه دي.

والله سبحانه اعلم
۳/ ۱۲/ ۱۴۰۱ هـ
(فتوئ نمبر ۱۸۰۹/ ۳۲ ج)

د هندو د مړي سوزلو منظر کتلو سره نکاح نه ماتیږي

سوال: یوه ورځ مې په زړه کې خیال رالې چې هندوان خپل مړي څنګه سوزي، کتل پکار دي، د یوډیر لوی جاګیردار هندو انتقال وسو زید د دې د کتلو د پاره سان ګاټ ته ولاړې، د لرې څه یې کتل، د څوکالو څخه وروسته زید خپلو دوستانوته د دې ذکر وکې یودوست ووئیل: چې ستا نکاح فسخ سوه لهٰذا ته بیا دوهم وار نکاح وکړه آیا شرعًا داصحیح دی؟

(۱) فانكحوا ماطاب لكم من النسآء مثنى وثلاث وربع، سورة النساء: ۳. وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۷.
ومكروها لخوف الجور، وفي الشامية.... وترك الشارح قسمًا سادسًا ذكره في البحر عن المجتبى وهو الاباحة ان خاف العجز عن الايفاء بموجبه اى خوفًا غير راجح ولاكان مكروها تحريما لان عدم الجور من مواجبه.

جواب: د غیر مسلمو د مذهبي او معاشرتي رسمونو د کتلو د پاره هم شرکت کول پکار نه دي، خو په داسي کولو نکاح نه ماتیږي، لهٰذا په صورت مسئوله کي د زید نکاح نه ده فسخ سوې.

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۱۰/ ۱۳۹۲ ھ
(فتوٰی نمبر ۲۴۲۲/ ۲۷ ھ)

خاوند ته ورور یا پلار ویلو سره په نکاح څه اثر نه راځي

سوال: د ښځي او خاوند په جنګ کي ښځي خپل خاوند ته ورور او پلار وواید، وروسته یې افسوس وکی څکه چي هغي په درد کي وئیلي وه، اوس شرعي حکم څه دی؟

جواب: ښځي د ته هیڅ پکار نه دي چي هغه خپل خاوند ته ورور یاپلار ووایي، خو په داشان وئیلو سره په نکاح باندي څه اثرنه راځي (۱) هغوی به بدستور ښځه او خاوند پاته کیدي سي.

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۱۰/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۱۰۳۴/ ۲۸ ج)

د انجلي واده کم ترکمه په څومره عمر کي کولی سي

سوال: د انجلي واده کم ترکمه په څومره عمر کي کولی سي د شریعت د مخه مي د جواب څخه خبر کړئ؟

جواب: د واده د پاره څه عمر مقرر نه دي په هرعمر کي نکاح کول، جائز دي خو ښه داده چي د بلوغ څخه وروسته نکاح اوسي.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲۳/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(۱) وګورئ فتاوٰی دار العلوم دیوبند باب الظهار ج: ۱۰ ص: ۲۱۱.

د ښځې د اړخه خاوند ته کافر وئیلو باندې نکاح نه ماتیږي

سوال: یوسړی د خپلې ښځې څخه خوابدی سو او خپل سامان یې واخستی او ولاړی ښځې ته درد ورلی نو د کور کپړې یې وسوزلې او وې ویل چې (کافر ولاړی) او څو واره یې داسې ووئیل، ښځې ته د خپل خاوند په باره کې د بلې ښځې سره د تعلق شبه ده، آیا د ښځې خپل خاوند ته کافر وئیلو سره نکاح ماته سوه او که نه؟

جواب: ښځې خاوند ته کافر وئیلو سره د سختې ګناه ارتکاب وکې (۱) هغې ته پکار دي چې په دې عمل خپل توبه او استغفار ووایي او د خاوند څخه هم معافي وغواړي خو په دې سره نکاح نه ماتیږي نکاح به برقراره وي.

والله سبحانه اعلم

۷/ ۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۵۵۵/ ۲۸ ب)

د دوهم واده د پاره د مخکې ښځې څخه اجازت اخستل ضروري نه دي

سوال: که یوسړی د یوه څخه د زیاتو ښځو د نکاح کولو خواهشمند وي نو آیا د مخکې ښځې څخه اجازت اخستل ورته ضروري دي یا صرف برابري کول ضروري دي او اجازت نسته؟

جواب: د مخکې ښځې څخه اجازت اخستل ضروري نه دي خو ښه دي خو د ښځو ترمینځه به هرقسم انصاف ساتل لازمي دي که په دې کې د یوې ذرې بې انصافۍ خطره وي نو دوهم واده جائز نه دي (۲).

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفي مشكوة المصابيح ج: ۲ ص: ۴۱۱ (طبع قديمي كتب خانه) عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: قال رسول الله ﷺ: ايما رجل قال لاخيه كافر، فقدباء بها أحدهما، متفق عليه. وفيه ايضًا بعده رقم الحديث (۴۸۱۴) سباب المسلم فسوق وقتاله كفر.

(۲) وفي الدر المختار كتاب النكاح ج: ۳ ص: ۷ (ايچ ايم سعيد) (ومكروها لخوف الجور) فان تيقنه حرم ذالك. وفي الشامية (قوله فان تيقنه) اى تيقن الجور حرم لان النكاح انما شرع لمصلحة تحصين النفس وتحصيل الثواب وبالجور يأثم ويرتكب المحرمات فتنعدم المصالح لرجحان هذه المفاسد. بحر، وترك الشارح قسمًا ساد سأذكره في البحر عن المجتبى وهو الاباحة ان خاف العجز عن الايفاء بموجبه اه. اى خوفًا غير راجع والا كان مكروهاً تحريماً لان عدم الجور من مواجبه.... الخ.

۱۳/ ۲/ ۱۳۹۸ھ

(فتوی نمبر ۲۰۷/ ۲۹ ب)

۱: په واده کی د فائرنګ رسم واجب الترک دی

۲: د ناجائزو رسوماتو په واده کی علماوو ته شرکت کول لازم نه دی

سوال: په واده کی خلک د فخر او شهرت د پاره فائرنګ کوی د فایرنګ دارسم تبذیر دی او که نه؟

۲: ایا په داسی واده کی چی په هغه کی رسومات وی په هغه کی چاته شرکت او خاصکر د علماوو شرکت جائز دی؟

جواب: د فائرنګ دارسم فضول خرچی ده او په ګنو منکراتو باندی د مشتمل کیدو د وجی واجب الترك دی.

۲: په کوم واده کی چی شرعی منکرات وی په هغه کی مقتداء علماوو ته شرکت کول پکار نه دی.

والله سبحانه اعلم

۸/ ۱/ ۱۴۱۲ھ

(فتوی نمبر ۷۳/ ۵۸)

خاوند څومره موده د ښځی څخه جلا پاته کیدی سی؟

(د ملازمت یاتعلیم او تبلیغ د پاره اوږده موده د ښځی څخه د جلا پاته کیدو متعلق د مولانا ډاکټر عبدالواحد صاحب مدظله د سوال جواب)

سوال: د جناب مولانا عبدالله میمن صاحب په خدمت کی:

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! مزاج ګرامی!

ستاسو د رالیږل سوی کتابونو د هدیی دریم قسط را ورسیدی، چی اصلاحی خطبات او د ښځی په حقوقو باندی مشتمل وه، په دی ډیرعنایت او کرم فرمایی باندی ډیر مشکور او احسان مندیم او دعاء ګویم چی الله ﷻ د جناب په ځوانی، مال او علم کی برکت عطاء کری.

د جناب د هدیی په مناسبت سره یوسوال د قلم په څوکه باندی رالی خو د دی جواب د جناب او د حضرت مولانا مفتی عثمانی مدظله په طیب خاطر باندی موقوف کوم.

رساله (د ښځی حقوق) کی مولانا مدظله تحریر فرمایی چی:
فقهاء کرامو تردی لیکلی دی چی د سړی د پاره د څلورو میاشتو څخه زیات د کور څخه د باندی اوسیدل د ښځی د اجازت او خوشدلی څخه بغیر جائزنه دی (ص ۷۱) مفهوم مخالف دارا ووتی چی د ښځی په اجازت سره کال دوه کاله د باندی پاته کیدی سی.
د اردو په بعضی کتابونو کی خو دامسئله همداسی لیکلی ده خو آیا عربی فتاوی او د فقهی په کتابونو کی هم د احنافو په نزد د مسئلی همداشان کومه تصریح، موجود ده، داتصریح خو موجود ده چی د ښځی په رضامندی او خوشدلی سره وطی د څلور میاشتو څخه زیاته مؤخر کولی سی، خو د دی څخه دامطلب راایستل چی کوم سړی د خوانی ښځی څخه اجازت اخستل د کال دوه کالو او د زیات وخت د پاره د باندی تلل مشکل دی، بیاچیری یوه، نیمه واقعه داسی وی نو شاید چی په غیر معمول حالاتو باندی محمول سی، لیکن په موجوده دور کی په لویی پیمانی باندی د ملازمت، تعلیم او تبلیغ د پاره داسی وتل د پوهی څخه بهر دی.
به هرحال که څه داسی حواله د جناب مولانا مدظله څخه حاصل کړئ او راوی یی لیږی نو لوی احسان به مووی.
د دی څخه ماسوا که داسی څه حواله موجوده وی نو بیابه د دی څه توجیه وی؟ چی حضرت عمر رضی الله عنه داحکم جاری کی چی مجاهدین دی د څلورو میاشتو څخه زیات د کور څخه د باندی نه پاته کیږی، او داحکم یی ولی ورنه کړی چی د څلورو میاشتو څخه د زیات وخت تیرولو د پاره د ښځو څخه اجازت واخلی او ځی.
ما د خپل اشکال خلاصه لیکلی ده، که په دی باره کی څه لار ښوونه میسرسی نو ممنون به یو.
په آخرکی یووار بیاشکریه قبوله کړئ، د مولانا مدظله په خدمت کی سلام پیش کړئ.
والسلام علیکم.
مولانا ډاکټر عبدالواحد (جامعه مدنیه لاهور)

جواب: گرامی قدر مکرم
السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!
ستاسو خط د مولانا عبدالله میمن په نامه باندی موصول سو او تاسو چی کوم اړخ ته زه متوجه کړی یم په هغی می فکر وکی، تاسو صحیح لیکلی دی چی د څلورو میاشتو

ښځه زيات د کور څخه بهر اوسيدلو د جواز د پاره د ښځې اجازت او خوشدلي کافي نه ده پکار، په دې مسئله کې د فقهاوو څه تصريح خو پيدانه سوه، ماسوا د درمختار د دې عبارت څخه چې:

ويسقط حقها بمرة ويجب ديانة احيانًا ولايبلغ مدة الايلأ الابرضاها.

د دې لاندې علامه شامي د فتح القدير لاندينی عبارت نقل کړی دی.

ويجب ان لايبلغ به مدة الايلاء الا برضاها وطيب نفسهابه.

(درمختار مع شامي ج: ۳ ص: ۲۰۲) (۱)

خو دامسئله د جماع د حق سره متعلقه ده او په دې کې داتصريح ده چې ښځه په خپله رضامندي سره خپل داحق ترک کولی سي، خو داصحيح ده چې د مطلقي سفر په باره کې د فقهائی کرامو هيڅ تصريح د احقر د نظر څخه هم نه ده تيره سوې، خو د حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه د واقعې څخه علي الاختلاف الروايات څلور مياشتې ياپنځه مياشتې يا د شپږ مياشتو پورې په سفر باندې د پاته کيدلو اجازت معلوميږي خوظاهر همداده چې دا د ښځې د حق د وجې دې، او کله چې دا د هغې حق دی نو هغه د دې دست برداره کيدلی هم سي، پاته سوه دامعامله چې حضرت فاروق اعظم دا ولې ونه وئيل چې د ښځو په اجازت سره سپاهيان د څلورو مياشتو څخه زيات په سفر باندې ليږلی سي، خو د دې په باره کې دامعلوميږي چې حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه ته د خپل لښکر د سپاهيانو د پاره يوه ضابطه مقررول وو چې دوی څومره موده وروسته بيرته را وغوښتل سي نو د دې د پاره هغوی علي الاطلاق څلور مياشتې مقررې کړې، چنانچې د هغوی څخه دا الفاظ منقول دي:

لا احبس الجيش اكثر من هٰذا. (سنن بيهقي، كتاب السير ج: ۹ ص: ۲۹) (۲)

او: فكتب عمر ان لاتحبس الجيوش فوق اربعة اشهر.

(مصنف عبد الرزاق ج: ۷ ص: ۱۵۱، ۱۵۲) (۳)

---

(۱) (طبع سعيد کراچي).

(۲) طبع نشر السنة ملتان.

(۳) ناشر مجلس علمي.

چونکي د سپاهیانو د پاره څه ناڅه مدت مقرر کول وو، نو ځکه حضرت عمر رضي الله عنه علی الاطلاق څلور میاشتی وخت مقرر کی، او د دی تدقیق ضرورت یی ونه ګڼی چی د چا ښځه د دی څخه د زیات وخت د پاره راضی ده او د چا ښځه راضی نه ده.

که چیری دا ټول تفصیل په هغه صورت کی وی چی کله د کور څخه د باندی پاته کیدلو کی د څه فتنی خطره نه وی، او چیری چی د څه فتنی خطره وی هلته صرف د ښځی اجازت د کور څخه د باندی پاته کیدلو د پاره کافی نه دی او د فتنی په دی دور کی د دی طرز العمل بالکل حوصله افزائی پکار نه ده، ستاسو داوینا هم په ځای او صحیح ده چی احیانا د ضرورت په مواقعو باندی اوږد سفر اختیارول بیله او جدا خبره ده، او چونکی په داسی صورت کی د فتنی امکانات ډیر قوی کیږی نوځکه د دی څخه احتراز کول پکار دی. خلاصه داچی چیری د فتنی ظن (ګمان) غالب وی نوهلته خو د ښځی په اجازت سره هم سفر اختیارول نه دی پکار او په دی کی د مودی هیڅ قید نسته، او چیری چی ګمان غالب نه وی خو معتد به احتمال وی، هلته هم حتی الامکان د دی څخه احتراز لازم دی چی د هغه حاصل دادی چی فقهاء کرامو د څلورو میاشتو کوم ذکر کړی دی هغه د عوارضو څخه په قطع نظرکولو سره محض د ښځی د حق په بنیاد باندی فرمائیل سوی دی، خو چیری چی د فتنی عوارض موجود وی هلته په دی تفصیل باندی عمل پکار دی، کوم چی پورته عرض سو.

هذا ماظهرلی

والله سبحانه وتعالی اعلم

والسلام

محمد تقی عثمانی عفی عنه

(۹/ ۴/ ۱۴۱۴ھ) [1]

اسلامی کمپیوټر کوټه

۰۳۲۱۸۰۰۰٦٧١

---

[1] دافتوی د حضرت والادامت برکاتهم د جوابی خط څخه لیکل سویده.

کتاب الطلاق

د طلاق مسئلې

باب الایقاع الطلاق
د طلاق ورکولو او طلاق واقع کیدو بیان

د لیونتوب او خوب په حالت کی د طلاق حُکم
د نابالغه د طلاق حُکم

سوال: څه فرمایی علمائی کرام او مفتیان عظام د شریعت متین د دی مسئلی په باره کی؟ فتویٰ غواړم د حنفی فقهی په رڼاکی.

مسئله: که یوبالغ مسلمان د لیونتوب په حالت کی یاد پاګلتوب په حالت کی او یا د نشی په حالت کی، یا د خوب په حالت کی، یا د غصی په حالت کی یا په ټوکو او مذاق سره یا د دمګی ورکولو په انداز کی خپلی ښځی ته دری واره طلاق ورکوی نوآیا داطلاق واقع کیږی او که نه؟ یاکه یوسړی مرګ ته نژدی وی او هغه د نزع په حالت کی خپلی ښځی ته طلاق ورکړی نو آیا طلاق واقع کیږی او که نه؟

جواب: په پاګل توب او خوب په حالت کی طلاق نه واقع کیږی (۱) ورسره د نابالغه طلاق هم نه واقع کیږی (۲) باقی په ټولو صورتونو کی د حنفی فقهی په لحاظ سره طلاق کیږی.

والله سبحانه اعلم
۷/ ۴/ ۱۴۲۰ھ
(فتویٰ نمبر ۱۲/ ۳۷۳)

---

(۱) ...

(۲) وفی تنویر الابصار کتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۴۲ لایقع طلاق المولی علی امرأة عبده والمجنون والصبی.... والمدهوش. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۳۵۳ (طبع رشیدیه کویته) ولایقع طلاق الصبی وان کان یعقل والمجنون والنائم والمبرسم والمغمیٰ علیه والمدهوش... الخ. وفی البدائع ج: ۳ ص: ۱۰۰ ومنها لایکون معتوها ولامدهوشا ولامبرسما ولا مغمیٰ علیه ولانائما فلایقع طلاق هٰؤلاء لما قلنا فی المجنون.... الخ. وفی شرح وقایة ایقاع الطلاق ج: ۲ ص: ۷۳ (طبع سعید) لاطلاق صبی ومجنون ونائم. وکذا فی البحر الرائق ج: ۳ ص: ۲۴۹ وفتح القدیر ج: ۳ ص: ۳۵۰ وفی فتح القدیر ج: ۳ ص ۳۴۲ ویقع طلاق کل زوج اذاکان عاقلاً بالغاً ولایقع طلاق الصبی والمجنون والنائم.

د مدهوش د طلاق حکم

سوال: زید د دوو شپو شوګیرو د نوکرۍ په سلسله کې د سخت محنت څخه فارغ سو، کله چې کورته راغی نو په کورکې د خپلې ښځې سره د ملاویدلو څخه مخکې ئې خلکو (هم د کور) هغه سره په غوږ کې پسپسې وکې چې د هغه د ښځې خلاف وو، زید مشتعل سو او په بنده کمره کې یې په ښځې باندې راباندې کړل، د زید دښځې وهل د زید وروڼو ولیدل، نو وروڼو یې مداخلت وکی چې په هغه باندې زید نور هم مشتعل سو او د تکرار په حالت او د درد جنون په شان کیفیت کې یې د وروڼو سره تکرار وکی او په همدې حالت کې خپلې ښځې ته د درې وارو څخه زیات طلاق ورکوی آیا د هغه د جنون او د درد په حالت کې ورکول سوی طلاق درست دی؟ زید دوی ګهینټې وروسته راویښ سو، نو د هغه حالت بدل وو او په خپل کار پریشانه نه بلکې ژاړې او وایي چې زما په دې لوی کارکې زما د دماغو دخل نسته، ماته علم نسته چې ماڅه وئیلی دي؟

جواب: د جواب تنقیح دبیاناتو څخه معلوم سول چې د طلاق په وخت د خاوند هوش او حواس بالکل معطل وو، او په خپله قابوکې نه وو، تردې چې هغه والدین هم ونه پیژندل، اوس که خاوند داحلیفه بیان ورکړي چې په کوم وخت هغه د طلاق الفاظ د ژبې څخه ایستلی وو، په هغه وخت هغه ته معلومه نه وه، چې هغه څه وایي او د دې نتائج به څه وي نو په صورت مسئوله کې طلاق نه واقع کیږي او د ده ښځه به بدستور د ده په نکاح کې وي. (فی الشامیة والذی یظهرلی ان کلاً من المدهوش والغضبان لایلزم فیه ان یکون بحیث لایعلم مایقول بل یکتفی فیه بغلبة الهذیان واختلاط الجد بالهزل کماهو المفتی به فی السکران علی مامرّ ولاینافیه تعریف الدّهش بذهاب العقل فان الجنون فنون. (شامي ج: ۳ ص: ۲۴۴ (طبع جدید) (۱)

والله سبحانه اعلم

احقرمحمد تقي عثماني عفا الله عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۵/ ۷/ ۱۳۹۱ھ

(فتوٰی نمبر ۸۵۲/ ۲۲ ب)

---

(۱) تحت مطلب فی طلاق المد هوش (طبع سعید)

د طلاق واقع کیدو د پاره د عدالت د تصدیقنامی ضرورت نسته

سوال: یوه انجلي چې هغې ته دری طلاقه ورکول سوي دي د هغې انجلي دوباره دواده کولو په صورت کې د عدالت څخه د کوم قسم سرټیفیکیټ ضرورت دی؟ چې طلاق کله په عدالت (Confirm) کې سوي وي ځکه چې سابقه خاوند ۱۳/ ۱۰/ ۱۹۷۶ء کې چیرمین ته نوټس ورکولو سره طلاق ورکړی دی چې هغه خپلې ښځی ته طلاق ورکړی او طلاق دی یقیني (Confirm) سي، د عدالت څخه طلاق تراوسه پوری یقیني سوی نه دی او د پیشی تاریخ ۷/ ۲/ ۱۹۷۷ مقرر سوی دی.

جواب: طلاق واقع کیدل شرعًا د عدالت په تصدیق باندی موقوف نه دی، په کومه ورځ چې طلاق سوی دی د هغه څخه وروسته چې دری واره د حیض ورځې تیرې سي، بیاچې ښځه چیری غواړی نکاح کولی سي.

والله سبحانه وتعالی اعلم

۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷ھ

محض په زړه کې خیال راتلو سره طلاق نه واقع کیږي

سوال: عرض دادی چې زید د یوکتاب مطالعه وکړله چې په هغه کې د نکاح او طلاق مسئلې درج وې او زید واده سوی سړی دی هغه د دې په باره کې کافی محتاط سو احتیاط یې دومره زیات سو چې ارام او سکون یې هم ختم سو، کله یې په زړه کې داخیال راځي که ښځې مې فلانی کار وکی نوطلاقه صرف خیال یې راځي په خُله څه نه وائی کله یې بل خیال راځي که مافلانی کار وکی نو ښځې ته مې طلاق، بیاتوبه کوی او د خدای څخه مغفرت غواړی چې ای خدایه! زمازړه د دې خیالاتو څخه صفاکړې، عرض دادی چې قسم قسم خیالات د هغه په زړه کې راځي او توبه کاږي، بلکې بعضې اوقات یې داسې خیال هم راځي که توبه مې وکاږله نو طلاق، بیایې توبه هم وکاږله او د خدای څخه یې مغفرت وغوښتې، جناب عالي په دې خیالاتو سره چې صرف په زړه کې دي او په خُله یې نه راوړي، د زید په نکاح کې څو څه فرق رانه لي؟ ورسره خدای ناخواسته که د زید په زړه کې داخیال پیداسي، که ښځې مې دودې پخه کړله نو طلاق، او ښځې یې

دوړی پخه کړله، نو آیا په دی سره په نکاح کی فرق راځی او که نه؟ زید هروخت د خپل ذهن سره جنګ کوی چی د ده په ذهن کی داخیالات ولی پیداکیږي؟

جواب: محض په زړه کی خیال راتلو سره طلاق نه واقع کیږي ترڅو چی د طلاق الفاظ په ژبه باندی ونه وایی (۱) لهٰذا د زید په زړه کی چی کوم خیالات راغلی دی په هغه سره د هغه په نکاح کی څه اثر نه دی پریوتلی مطمئن دی اوسی.

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۸/۷/۱۱ھ
(فتوىٰ نمبر ۱۳۴۲/ ۳۹ھ)

د حمل په حالت کی طلاق واقع کیږي

سوال: زما او زما د ښځی په مینځ کی جنګ سوی وو او ماخپلی ښځی ته لفظ د طلاق په لیکلو سره ورکی چی هغه وخت زماښځه حامله وه، ستاسو څخه معلومول غواړم چی طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: د حمل په حالت کی هم طلاق واقع کیږي (۲) لهٰذا طلاق واقع سو، کوم قسم طلاق واقع سو داخبره د طلاق په وخت کوم الفاظ چی تاڅومره واره وئیلی دی هغه لیکلی راولیږه نو د هغه حکم به در وښوول سی.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۹/۱۵ھ
(فتوىٰ نمبر ۹۵۴/ ۲۸ ج)

د رسمی طلاق ورکولو سره به هم طلاق واقع کیږي

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۳ (طبع سعید) (ورکنه لفظ مخصوص) وفی الشامیة: (قوله ورکنه لفظ مخصوص) هوماجعل دلالة علی معنی الطلاق من صریح اوکنایة.... واراد اللفظ ولوحکما لیدخل الکتابة المستبینة واشارة الأخرس.... الخ. وفیه ایضاً ج: ۳ ص: ۲۴۷ (طبع سعید) واراد بما اللفظ اومایقوم مقامه من الکتابة المستبینة او الاشارة المفهومة.... لان رکن الطلاق اللفظ اومایقومقامه مماذکر کمامرّ.

(۲) وفی الهدایة کتاب الطلاق السنة ج:۲ ص: ۳۵۲ (طبع شرکت علمیه ملتان) وطلاق الحامل یجوز عقیب الجماع.

سوال: مسمیٰ عبدالله دوهم عقد کذبانو سره وکی، د واده ښځه وروسته، ناوی زلمی پخپل ځای پدری وساتله او خسرګنی کره داخل نه سوه ځکه چې د عبدالله : مخکنی ښځی وارثانو هغه ورټله او جبراً یې په عبدالله باندی طلاق ورکی یعنی د طلاق رسم یې پوره کی، زه (سائل) د هغه خواته ولاړم، هغه قسم واخستی چې مارسمی (رواجی) طلاق ورکړی وو، آیا داطلاق واقع سو او که نه؟

جواب: که په سوال کی درج سوی واقعات صحیح وي نو په کذبانو باندی طلاق واقع سوی دی (۱) او د طلاق ځخه وروسته هغه ته دری واره حیض راغلی وی نو د هغی عده هم ختم سوه (۲) اوس چې چیری وغواړی نکاح کولی سی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۸/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۲۲۴/ ۱۹ – الف)

د ناپوهی او مفلسی د وجی ورکول سوی طلاق هم کیږی

سوال: زما واده مسماة حسینه سره ۱۷/ اګست ۱۹۶۶ء کی وسو، کال یونیم کال ځخه مخکی څه معمولی جګړی وسوی لږ د معاشی تنګسیا د وجی زما دماغ خراب سوی وو، او په دی مینځ کی بعضی احباب چې په دی عقد باندی خوشحاله نه وه، په مینځ کی سول او د جدائی په چکرکی پریوتل او مسماة مذکوره یې هم دوکه کړله، یوه ورځ مجبوره سوم، تاؤن کمیټی ته یې سره د دوو شاهدانو په مخکی د دروطلاقو یوه طلاقنامه یې ولیکله، زما ښځه یې باندی دستخط واخستی، مسماة مذکوره هم مهر معاف کی، ما د ناپوهی او غریبی په وجه داحرکت وکی او مسماة هم د دی معاملی

---

(۱) عن ابی هریره ؓ قال: قال رسول الله ﷺ: ثلاث جدهن جدّوهزلهن جدّ: النکاح والطلاق والرجعة (جامع الترمذی باب ماجاء فی الجد والهزل فی الطلاق ج: ۱ ص: ۲۲۵ (طبع سعید). وکذافی ابی داؤد (باب فی الطلاق علی الهزل ج: ۱ ص: ۳۰۵ طبع حقانیه ملتان) وکذافی الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۲۵ والبحر الرائق ج: ۳ ص: ۲۴۴).

(۲) وفی الدر المختار باب العدة ج: ۳ ص: ۵۲ (طبع سعید) ومبدأ العدة بعد الطلاق وبعد الموت علی الفور وتنقضی العدة وان جهلت المرأة بهما.

ښځه خوشحاله نه وو خو د هغه خلګو د رعب د وجې چُپ پاته سوه د هغه وخت څخه تراوسه پورې زه او هغه دواړه پریشانه یو، په قانوني طور باندې نه چیرمین زما څخه بیان اخستی دی او نه یې د مسماة حسینه څخه بیان اخستی دی، که بیان یې اخستی وی نو موږ به ضرور انکار کړی وای، اوس موږ د یوبل سره ملاویدوته تیاریو او د مسماة مذکورې څوك كفيل هم نسته اوس كه څه صورت وي نو وي ليكي او احسان راباندې اوکړئ؟

جواب: په صورت مسئوله کې په حسینه درې طلاقه واقع سول اوس هغه ستا د پاره بغیر د حلالې څخه نسې حلالیدی. (۱) والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۰/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

د خاوند د کور څخه وتلې ښځې ته د طلاق ورکولو حُکم او د طلاق ورکولو صحیح طریقه

سوال: یوسړی دوهم واده د مخکې ښځې په رضامندۍ سره وکی، د دوهم واده څخه یوکال وروسته اوله ښځه د پلار کره ولاړه خوابدې سوه، خاوند یې د بیرته راوستو ډېر کوشش وکی، خپلوان یې د جرګې په طور وروستول خو بیرته رانغله اوس د دې واقعی پنځه کاله تیرسول، اوس که د هغې خاوند څه طلاق ورکړی نو څه حرج به وی؟

جواب: که په سوال کې درج سوې واقعات صحیح وی نو خاوند ته پکار دی چې اول دی په خپل طرز عمل باندې نظر وکړی، دادې وګوری چې د مخکې ښځې د تللو سبب څه بې انصافي خوبه نه وی؟ که څه ناانصافي وی نو هغه دی لرې کړی او د هغې د بیرته راوستلو کوشش دی وکړی که هغه بیاهم بیرته رانغله نو هغه دی په تحریری طور سره خبرداره سی چې که ته بیرته رانغلې نو تاته به طلاق درکړم که د دې باوجود هم هغه بیرته رانغله، نوبیا که طلاق ورکوی (۲) خودایاد ساتل پکار دی چې د طلاق ورکولو

---

(۱) د حوالې د پاره د تیرې سوې صفحې دوهمه حاشیه او د صـ ۴۰۳ حاشیه نمبر ع ۲ وګورئ؟

(۲) وفي الشامية ج: ۳ ص: ۴۴۱ (طبع سعید) السنة اذا وقع بين الزوجين اختلاف ان يجتمع اهلهما ليصلحوا بينهما فان لم يصطلحا جاز الطلاق والخلع...... الخ.

صحيح طريقه داده چې کله ښځه د حيض څخه پاکه وي نو هغې ته دې صرف يو طلاق ورکړي او پريدې ښوول سي (۱) دري طلاقه په يووخت ورکول ګناه ده د عدې تيريدلو سره به هغه پخپله د نکاح څخه ووځي. (۲)

والله سبحانه اعلم
۱۵/ ۹/ ۱۳۹۷هـ
(فتوئ نمبر ۹۵۴/ ۲۸ ج)

محض په وهم سره طلاق نه واقع کيږي

سوال: مسمئ اکبرخان څلور کاله سوي دي چې واده يې کړي وو، کورني تعلقات يې ښه وه، ناګاه اکبرخان ته دوهم مرض لاحق سو چې ماخپلې ښځې ته طلاق بائن ورکړي دي او دامرض د اکبرخان د بيان مطابق تردې حده پوري دي، که د يوکار تصور په ذهن کې رالي او هغه يې ونه سو نو بيا داګڼي چې د دې کار د نه کيدو په وجه به زما ښځې ته طلاق بائن اوسي، چنانچې د اکبرخان خسرګنې د دې رويې څخه تنګ سول او د اکبر خان ښځه يې خپل کور ته بوتله، اکبرخان وايي چې په شريعت کې زما په شان دوهم والاسړي د پاره د خلاصې قانون سته، ځکه چې د ښځې څخه جدائي هم برداشت نه ده، ځکه چې بال بچ داره يم، او په دې حالت کې داخوف هم وي چې د الله ﷻ په عذاب کې ګيرنسم، آيا که زه د طلاق حق خپلې منکوحې ته ورکړم نوشرعًا به جائز وي؟ د دې څخه علاوه که بل څه صورت وي چې په هغه سره دوهم او ګمان په صورت کې هم دې معتوب نه وي نو ارشاد وفرماياست؟

جواب: که اکبرخان په ژبه باندې کله هم طلاق نه وي ورکړي نو د طلاق محض په وهم سره طلاق نه واقع کيږي (۱). اکبر خان ته پکار دي چې د زړه څخه وهم وباسي او په

---

(۱) ايضًا.

(۲) وفي مصنف ابن ابي شيبه ج: ۴ ص: ۵ عن ابراهيم قال: كان يستحبون ان يطلقها واحدة ثم يتركها حتى تحيض ثلاثة حيض. وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۳۰ (طبع سعيد) واقامه ثلاثة حسن واحسن وبدعى.... طلقة رجعية فقط في طهرلاوطئ فيه وتركها حتى تمضي عدتها احسن... الخ. وفي الهدايه ج ۲ ص: ۳۵۴ (طبع شركت علميه ملتان فاحسن ان يطلق الرجل امرأته تطليقة واحدة في طهرلم يجامعها فيه ويتركها حتى تنقضي عدتها..... الخ.

اطمینان سره خپله ښځه په کور کي وساتي او د هغې سره پاته کيږي او د خپل وهم علاج دي وکړي، د طلاق حق ښځي ته ورکولو سره ښځي ته د طلاق ورکولو حق نه ورکول کيږي (۲) خو د خاوند حق د طلاق نه ختميږي لهٰذا د مذکوره وجې سره د طلاق حق ښځي ته د ورکولو ضرورت نسته، د دي حل دوهم علاج کول دي.

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۲/ ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۵۴۵/ ۲۸ ب)

د مذاق، درد او حمل په حالت کي طلاق واقع کيږي د چا د طلاق واقعه یا شرعی حکم بیانولو سره طلاق نه کيږي

سوال: د دي ښځه مخکي مايوه فتوٰی راغوښتي وه چي د هغه جواب ماته راکول سوی دی، دامعلومول دي که آينده ما په ژبه باندي د طلاق لفظ اداء کي برابره خبره ده که په درد کي وي یا په سنجيدګي کي، د دي په باره کي به دامعلومول وي چي: ۱: که ښځه حامله وي نو آیا طلاق کيدی سي؟

۲: که ذکرًا یا مذاقًا د طلاق لفظ د ژبي څخه اداء سي نو آیا هغه په دي مسئلي باندي صادق راځي؟.

۳: ستاسو په جواب کي د دي جملي مطلب مي په ذهن کي رانه لي لږ تصریح وکړی هغه جمله داده، که آینده په دریم وار زما د ژبي څخه د طلاق لفظ ووتي، برابره خبره ده که په درد کي وي او که په سنجيدګي کي په هرحالت کي به ستا ښځه په تاباندي طلاقه سي او دوباره نکاح هم بغير د حلالي څخه نسي کيدی.

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۳ (طبع سعید) (ورکنه لفظ مخصوص) وفی الشامية تحته هو ماجعل دلالة علی معنی الطلاق من صریح او کناية.... واراد اللفظ ولوحکما ليدخل الکتابة المستبينة واشارة الآخرس.... الغ. وفيه ایضًا ج: ۳ ص: ۲۴۷ (طبع سعید) واراد بما اللفظ او مايقوم مقامه من الکتابة المستبينة او الاشارة المفهومة.... لان رکن الطلاق اللفظ او مايقوم مقامه مماذکر کمامرّ.

(۲) وفی الدر المختار کتاب الطلاق باب تفويض الطلاق ج: ۳ ص: ۳۱۵ (طبع سعید) قال لها: (اختاری او امرک بيدک) ينوی تفويض الطلاق او (طلقی نفسک) فلها ان تطلق فی مجلس علمهابه.... الغ.

جواب: هوجي! د حمل په حالت کې هم طلاق واقع کيږي (۱).
۱: په ټوکو کې طلاق ورکولو سره هم طلاق واقع کيږي. (۲)
۲: د طلاق لفظ د ژبې څخه د وتلو سره مطلب دادې چې ته خپلې ښځې ته ووايې چې ماناته طلاق درکي، ياتاته طلاق دې، يابل چاته ووايې، چې زماښځې ته زما د اړخه طلاق دې، د دې مفهوم جملې که په درد کې ووئيل سي او که په ټوکو کې، او که په حالت د حمل کې په هرحال په دې سره طلاق واقع کيږي (۳). لهٰذا د داشان جملو د ويلو څخه احتياط کول ضروري دې، هوا که د بل چاپه باره کې ته دانقل وکړې چې فلانې خپلې ښځې ته طلاق ورکړې دې (۴) يا د طلاق ورکولو په شريعت کې داحکم دې نو په دې سره طلاق نه واقع کيږي (۵).

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۱۲/ ۱۳۹۲ھ

---

(۱) وفي الهداية كتاب الطلاق، باب الطلاق السنة ج: ۲ ص: ۳۵۲ (طبع شركت علميه، ملتان) وطلاق الحامل يجوز عقيب الجماع.

(۲) ايضاً.

(۳) وعن ابي هريرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ ثلاث جدهن جدٌ وهزلهن جدٌ: النكاح والطلاق والرجعة: (جامع الترمذى باب ماجاء في الجد والهزل في الطلاق ج: ۱ ص: ۲۲۵ طبع سعيد) (ابوداؤد باب في الطلاق على الهزل ج: ۱ ص: ۳۰۵، طبع حقانيه ملتان) وفي الدرالمختار كتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۳۵، ۲۳۲ ويقع الطلاق كل زوج بالغ عاقل ولوعبداً اومكرها اوهازلاً لايقصد حقيقة كلامه. وفيها ايضاً ج: ۳ ص: ۲۴۲ بخلاف الهازل والاعب فانه يقع قضاء وديانةً لان الشارع جعل هزله به جداً. وفيه البحر الرائق كتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۴۴ ولم يشترط ان يكون جادا فيقع طلاق الهازل به والاعب للحديث المعروف ثلاث جدهن جد وهزلهن جد..... الخ. وفي الهندية ج: ۱ ص: ۳۵۳ وطلاق والاعب والهازل به واقع. وكذافي فتح القدير ج: ۳ ص: ۳۴۴.

(۴) ايضاً.

(۵) وفي الشامية كتاب الطلاق باب الصريح مطلب في قول البحر ان الصريح يحتاج في وقوعه ديانتاً الى النية ج: ۳ ص: ۲۵۰ (طبع سعيد) (قوله اولم ينوشيئاً) لمامر ان الصريح لايحتاج الى النية ولكن لابدفي وقوعه قضاء وديانةً من قصد اضافة لفظ الطلاق اليها عالماً بمعناه ولم يصرفه الى مايحتمله كما افاده في الفتح وحققه في النهر احترازاً عمالوكرر مسائل الطلاق بحضرتها او كتب ناقلاً من كتاب امرأتي طالق مع التلفظ اوحكى يمين غيره فانه لايقع اصلاً مالم يقصد زوجته..... الخ. (محمد زبير حقنوان)

(فتوٰی نمبر ۲۷۹۴/ ۲۷ و)

غيرمحرم سره سفر کوونکی د نافرمانی ښځی اصلاح او هغی ته د طلاق ورکولو حُکم او طريقه

سوال: د زيد ښځی وويل چی زمامور او پلار ناجوړه دی ما د ملاقات د پاره کراچی ته ولیږه، څه ورځی وروسته یی بیا وویل زما مینځنی ورور پرمټ جوړ کی او راوی لیږی، تاسو ماته خرچه راکړی، سیټونه بُك کړی او موږ سواره کی چنانچی زيد خرچه ورکړله او سیټونه یی بُك کړل او سواره یی کړل، هغه کراچی ته راغله د کراچی څخه یوغیرمحرم سره عراق ته د تفریح د پاره ولاړه بیا د هم هغه غیر محرم سره بمبی ته د تفریح د پاره ولاړه او تقریبًا یوه میاشت وروسته کراچی ته راله، د دی څخه وروسته زید هم کراچی ته راغلی، ټول برنی حالات ورته معلوم سول، د هغی مینځنی ورور اندیا پرمټ جوړکړی وو، او رالیږلی یی وو، په هغه کی یی هغه کنده ښکارد کړی وه او هغه پخپله هم ځان کنده شکاره کوی، د زید څه میلمانه د لاهور څخه راغلی وه، زید غیرمحرم وګنل نوځانته کمره یی ورکړله، دوی دری ورځی دوی هلته اوسید، یوه ورځ زید د شپی کمری ته ولاړی نو وی لیدل چی په تخت باندی مخامخ غیر محرم او د زید دوکه بازی ښځی کمبل اغوستی ناست.دی او خبری اتری کوی، تخت صرف دومره اوږد دی چی کله غیر محرم پښی غزوی د هغه په شرمګاه سره پاته کیدی.

دوی ورځی وروسته میلمه ولاړی نو زید خپلی ښځی ته بدرد وویل، هغه د قرآن قسم واخستی، حالانکی د زید د مخ واقعه وه، شرعًا د دی حکم صادر کړئ؟

جواب: په صورت مسئوله کی که د سائل بیان صحیح نو د زید ښځی د سختی ګناه ارتکاب کړی دی هغی ته فوراً توبه کښل پکار دی او د خپل خاوند څخه معافی غوښتل پکار دی خاوند ته پکاردی چی هغه خپله ښځه اول په نرمی سره په خپلو غلطیانو باندی پوه کړی که نه یی منی نو د هغه څخه دی جلا بیده کیږی که په دی سره هم سمی لاری ته رانغله نو د تأدیب د پاره د دومره وهلو اجازت سته چی په هغه سره نښان جوړنسی (۱). که د دی باوجود اصلاح اونسی نو د فریقینو اهل خاندان دی جمع

(۱) وَالّٰتِيْ تَخَافُوْنَ نُشُوْزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ وَاهْجُرُوْهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوْهُنَّ. الآیه سورة النساء: ۳۴. دتفصیل د پاره وګوری معارف القرآن. نافرمانه ښځه او د هغی د اصلاح طریق ج: ۲ ص: ۳۹۹.

کړی او د خرابیانو اصلاح دی وکړی که بیاهم اصلاح اونسی نوکه خاوند داسی ښځه نه ساتی نو طلاق دی ورکړی (۱) خودری طلاقه ورکول په یوه وخت جائز نه وی (۲) د دی څخه پرهیز اوکړئ. هکذا امرنا الله تعالى فى القرآن الكريم ورسول الله ﷺ فی الاحادیث الکثیرة المعروفة.

والله سبحانه اعلم
۹/ ۷/ ۱۳۹۷ھ
(فتوىٰ نمبر ۷۲۲/ ۲۸ ب)

د خلګو طلاق ورکولو باندی برانګیخته کول او بلاوجه د طلاق ورکولو حکم

سوال: د انجلی مور او پلار خپله لور د پیسو ګټلو په خاطر خلګوته ورکوی نکاح په شرعی طور باندی جائز وی، دانجلی راخلاصولو د پاره برانګیخته کوی او غلط بیان باندې ورکوی چی د دی دروغو بیانونو سره انجلی را آزاده سی. د انجلی والدینو څنګه چی د مخکی دوو خاندانونو ته طلاق حاصل کړی دی، د دریم خاوند څخه هم طلاق غواړی او خاوند د خپلی ښځی په پریښوولو باندی تیار نه دی د خپل ځان د پاره د پیسو ګټلو په خاطر د مظلومو انجونو سره داکاروبار چلوی، په دی حالاتو کی د قرآن او سنت په رڼا کی د ښار قاضی، چیرمین ته، د انجلی والدینوته او انجلی ته د سزاورکولو حق سته او که نه؟

---

(۱) وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا. (سورة النسآء: ۳۵) وفی رد المحتار باب الخلع ج: ۳ ص: ۴۴۱ (طبع سعید) السنة اذا وقع بین الزوجین اختلاف ان یجتمع اهلهما لیصحلوا بینهما فان لم یصطلحا جاز الطلاق والخلع. وفی الدر المحتار ج: ۳ ص: ۵۰ (طبع سعید) الا اذاخافا ان لایقیما حدود الله فلابأس ان یتفرقا. وفی رد المحتار... لان التفریق حینئذ مندوب بقرینة قوله فلابأس لکن سیأتی اول الطلاق انه یستحب لموذیة او تارکة صلوة ویجب لوفات الامساک بالمعروف.

(۲) وفی سنن النسائی کتاب الطلاق ج: ۲ ص: ۹۹ (طبع قدیمی کتب خانه کراچی) اخبر رسول الله ﷺ ان رجل طلق امرأته ثلاث تطلیقات جمیعا فقام غضبانًا ثم قال: أیلعبُ بکتاب الله وانابین اظهرکم؟ حتی قام رجل وقال: یارسول الله الا اقتله؟ وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الاول ج: ۱ ص: ۳۴۹... ان یطلقها ثلاثا فی طهرواحد بکلمة واحدة او بکلمات متفرقة... فاذا فعل ذالک وقع الطلاق وکان عاصیًا.... الخ.

جواب: ترڅو چې خاوند پخپله طلاق ورنکړي ترهغه به هغه د هغه ښځه وي، او خاوند ته پکاردي چې د خلکو په بې بنیاده خبرو کې راتلو سره دې خپلې ښځې ته طلاق نه ورکوي (۱). او کوم خلک چې هسې په هسې خاوند په طلاق ورکولو باندې آماده کوي هغوي ګناهګار دي، که څوك شرعي قاضي وي نو داسې خلکوته تعزیرًا سزاهم ورکولې سي.

والله سبحانه اعلم
۳/ ۱۲/ ۱۴۰۱ھ
(فتوٰی نمبر ۱۸۰۹/ ۳۲ ج)

د مُکره د طلاق حُکم

سوال: د مکره طلاق په باره کې زید وائي چې نه واقع کیږي او په دلیل کې د مشکوٰة حدیث (لاطلاق ولاعتاق فی اغلاق) (۲) پیش کوي، د احنافو په نزد مکره طلاق واقع کیږي، نو د احنافو په نزد کوم حدیث دلیل دی؟

جواب: د احنافو په نزد مکره طلاق واقع کیږي، د احنافو دلائل په لاندې ډول دي:

حدیث مبارك:

الف: قوله ﷺ ثلاث جدهن جد وهزلهن جد النکاح والطلاق والرجعة، اخرجه الترمذی وقال حسن غریب (۳) وقد اخرج الجصاص فی احکام القرآن عن سعید بن المسیب عن عمر قال: اربع واجبات علی کل من تکلم بِهِنّ العتاق والطلاق والنکاح والنذر.

---

(۱) وفی سنن ابی داؤد کتاب الطلاق باب فی کراهیة الطلاق ج: ۱ ص: ۲۹۶ (طبع سعید) عن محارب قال: قال رسول الله ﷺ: ما احل الله شیئًا ابغض الیه من الطلاق (وبعده) عن ابن عمر عن النبی ﷺ قال: ابغض الحلال الی الله عزوجل الطلاق. وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۲۲۸ (طبع سعید) واما الطلاق فان الاصل فیه الحظر بمعنٰی انه محظورا الاعارض یبیحه وهو معنی قولهم الاصل فیه الحظر والاباحة للحاجة الی الخلاص فاذاکان بلاسبب اصلا لم یکن فیه حاجة الی الخلاص بل یکون عمقا وسفاهة رأی ومجرد کفر ان النعمة واخلاص الایذاء بها وباهلها واولادها.... فحیث تجرد من الحاجة المبیحة له شرعًا یبقی علی اصله من الحظر..... الخ.

(۲) سنن ابی داوٗد ج: ۱ ص: ۳۰۵ (طبع مکتبه حقانیه ملتان)

(۳) جامع الترمذی باب ماجاء فی الجد والهزل فی الطلاق ج: ۱ ص: ۲۲۵ (طبع سعید) وابوداؤد باب فی الطلاق علی الهزل ج: ۱ ص: ۳۰۵ (طبع حقانیه ملتان)

د دی احادیثو څخه معلومه سول چی محض تلفظ د طلاق د طلاق د واقع کیدلو موجب دی که څه هم نیت او اراده یی د طلاق د واقع کیدلو نه وی او په اکراه کی هم داصورت وی.

ب: عن صفوان بن عمران الطائی انّ رجلا کان نائمًا فقامت امراته فاخذت سکینًا فجلست علی صدره فقالت: لتطلقَنِی ثلاثًا اولاذبحنّك. فطلّقها ثم أتی النبی ﷺ فذکره له ذالك. فقال: لاقیلولة فی الطلاق اخرجه الامام محمد والعقیلی. (مرقاة المفاتیح ج: ۶ ص: ۲۸۸) ([1])

او علامه ظفر احمد عثمانی رحمة الله علیه په اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۲۵ ([2]) کی په دی خبره دلائل ورکړی دی چی داحدیث سنداً د استدلال قابل دی.

ج: په مصنف عبد الرزاق کی د حضرت عبد الله بن عمر ﷺ څخه مروی دی چی هغه به د مکره طلاق واقع ګرځولو، او همدا مذهب په مصنف عبد الرزاق کی د امام شعبی رحمه الله. امام نخعی رحمه الله د حضرت قتاده ﷺ او د حضرت ابوقلابه ﷺ څخه هم مروی دی ([3]) او د حضرت ابوداؤد رحمه الله حدیث (لاطلاق ولاعتاق فی اغلاق) توجیه احناف حضرات داسی کوی چی د (اغلاق) لفظ د اکراه په معنٰی کی صریح نه دی، بلکی د دی معنٰی د عقل د غلبی هم ده لهٰذا د دی مطلب دادی چی د مغلوب العقل کیدلو په حالت کی طلاق نه واقع کیږی ([4])، اوکه بالفرض د اکراه په معنٰی کی واخستل سی نو د

([1]) د دی الفاظو سره د اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۷۷ (طبع ادارة القرآن) کی نقل سوی دی د یوڅو الفاظو په بدلون سره. مرقاة المفاتیح ج: ۶ ص: ۲۸۸ (طبع مکتبه امدادیه ملتان) او لسان المیزان ج: ۴ ص: ۱۲۴ او نصب الرایه ج: ۳ ص: ۲۲۲ کی هم ذکرسوی دی.

([2]) وګوری اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۷۷ (طبع ادارة القرآن کراچی)

([3]) وګوری مصنف عبد الرزاق ج: ۶ ص: ۴۰۶ الی ۴۱۱ (طبع مجلس علمی) او اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۷۷) او سنن ابی داؤد ج: ۱ ص: ۳۰۵.

([4]) وګوری د اغلاق د معنٰی توجیه او د هغه په معنٰی کی د مختلفو احتمالاتو تفصیل (اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۸۰ (طبع ادارة القرآن کراچی)

مصنف عبد الرزاق د یوروایت څخه د دی منسوخ کیدل په ذهن کی راځی (۱) او هغه روایت دادی:

(عن سعید بن جبیر انه بلغه قول الحسن لیس طلاق المکره بشیئ، فقال: یرحمه الله انماکان اهل الشرك یکرهون الرجل علی الکفر والطلاق، فذالك الذی لیس بشئی واما ماصنع اهل الاسلام بینهم فهوجائز. حکاه الزیلعی فی نصب الرایة والحافظ فی الدرایة وسکتا علیه. (راجع اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۲۵) (۲)

والله سبحانه اعلم

۷/ ۹/ ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر ۹۲۴/ ۲۸ ج)

نافرمانی ښځی ته د طلاق ورکولو حکم او د طلاق ورکولو صحیح طریقه

سوال: یونیك او دینداره مسلمان شپږ کاله مخکی د یوی ښځی سره واده وکی د هغی ښځه یی دوه بچی دی مذکوره ښځه د واده څخه وروسته څو ورځی لمونځ کوی، کله چی یی ماشوم پیداسو نو لمونځ کول یی پریښوول او بی پردی یی بازار ته تلل شروع کړل، د خاوند نافرمانی یی شروع کړله، د هغه حکم یی نه منی، سړی ورته د لمانځه متعلق وایی د پردی ورته وایی، خو ښځه یی نه منی، په فارغ وختونو کی د قرآن د تلاوت کولو ورته وایی او خاوند ورته وایی چی د څه شی ضرورت وی هغه به زه راوړم او درکوم به یی خوبی پردی کیږه مه، د الله او د الله د رسول د دین مطابق چلیږه خو هغه نه پوهیږی اوس سړی غواړی چی بل واده وکړی او دغه ښځی ته طلاق ورکړی خو دا ښځه نه طلاق اخلی او نه طلاق منظور کوی، خلک وایی چی د ماشومانو ژوند به خراب سی څه حکم دی؟

---

(۱) وفی حاشیه اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۷۸ (طبع ادارة القرآن کراچی) قال الشیخ العثمانی رحمة الله علیه. قلت وعلی هذا فحدیث عائشة رضی الله عنها (لاطلاق ولا اعتاق فی اغلاق) منسوخ ولعله کان قبل الهجرة.

(۲) وګوره اعلاء السنن ج: ۱۱ ص: ۱۷۷، ۱۷۸ (طبع ادارة القرآن کراچی)

جواب: ښځې ته د طلاق ورکولو په حديث کې «ابغض المباح [1]» وئيل سوي دي يعني په مباحاتو کې داسې الله ﷻ ته ډير ناخوښه دي، لهٰذا حتى الامکان د دې خبرې کوشش پکار دي چې منکوحې ښځې ته طلاق ورنکړې سي، د قرآنکريم حکم دادې: چې که ښځه نافرماني کوې نو اول يې په نرمې باندې پوه کړه، که منع نسي نو د خپل خوب ځاى ځنې جلاکړه، که په دې سره هم په هغه څه اثر اونسي نو د تأديب د پاره په مزه مزه د وهلوهم اجازت سته، [2] «خو تکليف رسوونکې وهلو څخه په حديث کې ممانعت سوى دى» که په دې سره هم کار اونسي نو د خاوند او ښځې د خپلوانو څخه يويوسړى په مينځ کې راتلو سره دې د جنګ تصفيه وکړې، په قرآن مجيد کې دي: که نريقين اصلاح کول غواړي نو الله ﷻ به د دواړو د خير صورت پيداکړي [3]. لهٰذا د طلاق ورکولو څخه مخکې اول د اصلاح د پاره داټول کارونه کول ضروري دي که په دې سره اصلاح اوسې نو د طلاق اقدام کول پکار نه دي، خو که د اصلاح هيڅ اميد باقي پاته نسي نو په هرحال شريعت سړي ته د طلاق ورکولو اختيار ورکړى دى. [4] او د بچو د وجې دا اختيار نه ساقطيږي، خو د بچو عام مصلحت هم په دې کې دى چې طلاق ورنه کول سي لهٰذا د طلاق اقدام د سختې مجبورى څخه بغير نه دي کول پکار او که د طلاق ورکولو عزم وکړې نو ښه طريقه داده چې په کوم طهرکې چې د ښځې سره يې جماع نه وي کړې په هغه کې دې صرف يوطلاق ورکول سي [5] د عدې تيريدو څخه

---

[1] وفي سنن ابي داؤد كتاب الطلاق باب في كراهية ج: ۱ ص: ۲۹۲ (طبع سعيد) عن محارب قال: قال رسول الله ﷺ: ما احل الله شيئًا ابغض اليه من الطلاق (وبعده) عن ابن عمر ؓ عن النبي ﷺ قال: ابغض الحلال الى الله عز وجل الطلاق.

[2] وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ. (الايه سورة النساء: ۳۴) د تفصيل د پاره وګورى تفسير معارف القرآن. نافرمانه ښځه او د هغې د اصلاح طريقه ج: ۲ ص: ۳۹۹.

[3] وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا. الأيه (سورة النساء: ۳۵).

[4] ايضًا.

[5] وګورى سابقه حواله ص ۳۷۴ حاشيه ۲. ۳.

وروسته به پخپله د نکاح څخه وځی. (۱) او دوهم واده شرعا جائز دی، خو د اولی ښځی په موجودګی کی د دوهم واده د جواز د پاره شرط دادی چی انسان ته په خپل خان پوره اعتماد وی چی زه به د دوارو ښځو په مینځ کی په هراعتبار سره مکمل د برابری سلوك او انصاف اوسم، که د بی انصافی لږ غوندی خطره هم وی نو بیاشرعًا دوهمه نکاح جائز نه ده خو نن صبا د ښځو په مینځ کی د برابری سلوك ډیر مشکل وی خو څکه د دوهم واده اقدام هم د ډیرسخت ضرورت په موقع باندی کول پکار دی هوا که اولی ښځی ته طلاق ورکړی او دوهمه نکاح وکړی نو داجائزده او د ماشومانو د وجی د دی اجازت نه ختمیږی.

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۲/ ۱۳۹۷ھ

(فتوئ نمبر ۲۲۷/ ۲۸ ب)

محض خیال راتلو سره طلاق نه واقع کیږی

سوال: څه فرمائی علمائی کرام او مفتیان د شرع متین د دی مسئلی په باره کی چی زید ته د شپږو میاشتو څخه د وهم او وسوسی بیماری ده، او هغه داده چی زید ته د شپږو میاشتو څخه زیات د طلاق وهم او وسوسه کیږی اکثره ورته په غیر ارادی طور باندی د طلاق وهم راځی د توجه اخوا دیخوا کولو څخه وروسته بیا ناڅاپه همدغه د طلاق د وهم غیر اختیاری سوچ ورته راځی، او په دی کی دومره شدت وی چی د خبرو کولو په وخت کی داسی محسوسیږی چی د طلاق الفاظ را اوځی حالانکی د زید قطعا داشان اراده نسته، اوس هم په دی حالت کی یووار ناڅاپه په غیر ارادی طور سره د مسلط خیال د وجی د طلاق تلفظ کیږی، فوراً زید کلمه وایی چی داسی خو نسی کیدی، د مهربانی د مخه وفرمایی چی څه خوبه نه واقع کیږی،د مهربانی د مخه به داهم راته وښایی چی د دی وهم علاج او د دی څخه د بچ کیدلو څه طریقه ده؟ اکثره او بیشتر هم د دی وسوسی تسلط وی.

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۷ ومکروها لخوف الجور فان تیقنه حرم ذالك، وفی ردالمحتار تحته: قوله ومکروها ای تحریمًا بحر (قوله فان تیقنه) ای تیقن الجور حرم لان النکاح انما شرع لمصلحة، تحصین النفس وتحصیل الثواب، وبالجور یأثم ویرتکب المحرمات فتنعدم المصالح لرجحان هذه المفاسد بحر..... الخ.

جواب: که په سوال کی بیان سوی واقعات درست وی، نو داخبره په ذهن کی ساتل پکار دی چی محض د طلاق خیال راتلو سره طلاق نه واقع کیږی (۱)، د همدی خیال په دوران کی که څه لفظ هم داشان د ژبی څخه را اوځی چی هغه پخپله ویونکی هم وانه وری نو په دی سره طلاق نه کیږی او که الفاظ داشان د ژبی څخه ووتی چی په یقینی طور باندی یی پخپله هم واوریدل نو په دی صورت کی د مسئلی بیا پوښتنه وکړه او د پوښتنی په وخت هغه الفاظ ولیکه چی په ژبی سره اداء سوی دی او هغه دی پخپله اوریدلی دی، ورسره داهم ولیکه چی داشان الفاظ هم غیر اختیاری طور سره د ژبی څخه وځی او که نه؟ او دوهم د بیماری د لری کولو د پاره کوم طبیب یا ډاکټرته رجوع وکړه.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۳/ ۱۴۲۳ھ
(فتوی نمبر ۹۷/ ۵۴۳)

د نشی په حالت کی د طلاق حکم

سوال: د شرع محمدي د مخه یو سړی غلام مصطفی په نوم واده وکی او ښځه یی نه میاشتی وساتله بیایی د والدینو په مخکی ووئیل چی مانښځه پریښوله طلاق می ورکی، زه یی نه ساتم والدین وایی، چونکی زموږ هلك د چرسو وغیره د نشی عادی دی، موږ وکتل چی داهرڅه د بکواس په شکل کی هغه ووئیل: خو هغه د دوومیاشتو څخه ښځی ته رجوع نه ده کړی او خپل سامان یی خرڅ کی او چیری د باندی وتلی دی د دوو کالو څخه غیب دی، د بهرتلو په وخت کی داسی معلومیدل چی د هغه دماغی توازن خراب دی اوس د هغه ښځه د والدینو د وینا مطابق مطلقه ده او په بل ځای کی دانکاح کولی سی؟ مهربانی وکړی او د مسئلی وضاحت وکړئ؟

جواب: په صورت مسئوله کی که غلام مصطفی د خپلی ښځی په باره کی هغه الفاظ ویلي وي چی په سوال کی مذکور دی او هغه په هغه وخت لیونی نه وو که څه هم په

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۳۰ (طبع سعید) (ورکنه لفظ مخصوص) وفی الشامیة تحته هو ماجعل دلالة علی معنی الطلاق من صریح او کنایة.... واراد اللفظ ولوحکماً لیدخل الکتابة المستبینة واشارة الاخرس ..... الخ. همدارنګه وګوری تیره سوی فتوی صـ ۳۷۱ حاشیه نمبر ۱.

نشی کی وی (۱) او د هغه په ښځي باندی طلاق واقع سوی (۲) دی او د کوم وخت څخه چی خاوند هغه الفاظ وئیلی دی د هغه څخه وروسته دری واره حیض کیدو باندی د ښځي عده پوره سوه، په هرصورت د عدی پوره کیدلو څخه وروسته مذکوره ښځه په بل خای کی نکاح کولی سی.

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۲/ ۱۳۹۸ھ
(فتوٰی نمبر ۱۰/۷/ ۲۹ ب)

په زبردستی د طلاق الفاظ وئیلو سره هم طلاق واقع کیږی

سوال: څه فرمائی علمائی کرام او مفتیان د شرع متین د دی مسئلی په باره کی چی فتوٰی غوارم؟

مسئله: جناب مفتی صاحب! تاسو زما د درخواست مؤرخه ۱۹۹۹/ ۲/ ۳۰ په شاه باندی لیکلی وو چی زه د فقه حنفی په رڼاکی د طلاق په باره کی پوښتنه کول غوارم که په زبردستی د طلاق په باره کی ورباندی ووئیل سی نو د فقه حنفی د اړخه طلاق کیږی. مفتی صاحب! زه د فقه حنفی د دي خبری سره متفق نه یم، څکه چی د خاوند غریب څه قصور دی په هغه باندی خو په زبردستی سره د طلاق الفاظ وئیل سوی دی، زما د علم مطابق د فقه شافعی، فقه مالکی، فقه حنبلی او د فقه جعفری والا فقهاوو هم نیك او متقی خلگ وه، په دی کی د هری فقهی د اړخه په زبردستی د طلاق الفاظ د خاوند په ژبه باندی وئیلی سی نو طلاق نه واقع کیږی، نوکه یوحنفی مسلمان لکه چی زه یم هغه متعلقه فقه یابرنی مذکوره فقهاء د دی مسئلی سره اتفاق وکړی چی په ژبه باندی په زبردستی سره د طلاق الفاظ وئیلو باندی طلاق واقع ونه گنی، نو آیا د یو

---

(۱) ایضًا.

(۲) وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۳۹ (طبع سعید) او سکران ولوبنبیذ او حشیش او افیون او بنج زجرابه یفتی تصحیح القدوری.... الخ. وفی الهندیة کتاب الطلاق فصل فی من یقع طلاقه وفیمن لایقع طلاقه ج: ۱ ص: ۳۵۳ (طبع ماجدیه) وطلاق سکران واقع اذا سکر من الخمر او النبیذ، وهومذهب اصحابنا رحمهم الله تعالی کذا فی المحیط... ومن سکر من البنج یقع طلاقه ویحد لفشو هذا الفعل بین الناس وعلیه الفتوٰی فی زماننا.... الخ.

حنفي مسلمان د پاره اسلام داسې دین نه دی چې په هغه کې یوه ذره هم ظلم وي، لهٰذا زه بالکل د دې خبرې سره متفق نه یم، تاسو وضاحت اوکړئ؟

جواب: تاسو د فقه حنفي مطابق جواب غوښتې وو، د فقه حنفي مطابق د دار الافتاء ځخه چې کوم جواب درکول سوی دی هغه صحیح دی په فقه حنفي کې په زبردستۍ د طلاق الفاظ وئیلو سره هم طلاق واقع کیږي (۱).

والله سبحانه اعلم

۷/ ۴/ ۱۴۲۰ھ

(فتوٰی نمبر ۱۳/ ۳۷۳)

دواده ځخه مخکې زنا کولو ځخه وروسته توبه کوونکې ښځې ته د طلاق ورکولو حکم

سوال: یوه انجلۍ چې د ډېر شریف او لوی خاندان سره تعلق لري نیک سیرته او د لمانځه او روژې پابنده ده د یوهمداسې هلك سره یې واده اوسو د شلو کالو په عمرکې، درې میاشتې یې په خوشحالۍ سره ژوند تیرولو درې میاشتې وروسته هلك انجلۍ ته ووئیل: چې رښتیا ووایه چې تاخو چیرې د چاسره بدفعلي نه ده کړې، په دې باندې انجلۍ ووئیل: چې د نن ځخه څلور کاله مخکې ما د یوهلك سره بدفعلي کړې ده چې د هغه چاته معلومه نه ده د هغې ورځې ځخه داهلك د خپلې ښځې ځخه نفرت ښکاره کوي او د طلاق اراده لري، آیا په دې حالت کې طلاق ورکول صحیح دي؟

جواب: که توبه د زړه په اخلاص سره اوسي او آینده د ګناه نه کولو عزم هم په زړه کې وي نو الله ﷻ ګناه معاف کوي، لهٰذا که انجلۍ توبه کښلي وي او اوس د هغه حالات صحیح وي نو خاوند ته هم د هغه معاف کول پکاردي او په دې وجه طلاق ورکول نه دي پکار. فقط والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

---

(۱) وفي الدر المختار مع رد المحتار، کتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۳۵ (طبع سعید) ویقع طلاق کل زوج بالغ عاقل ولوعبداً او مکرها فان طلاقه صحیح..... الخ. وفي الهندیة: ج: ۱ ص: ۳۵۳ (طبع ماجدیه) یقع طلاق کل زوج اذاکان بالغًا، عاقلاً سواء کان حراً او عبداً طائعًا او مکرهًا.

۲/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوىٰ نمبر ۱۹۷ / ۱۹ الف)

فصل في طلاق الصّريح

د صريح طلاق بيان

د يو طلاق رجعي حُکم

سوال: څه فرمائي د دين عالمان او د شرع متين مفتيان په لاندې صورت کې چې څه خلګو زه مجبوره کړم چې ته خپلې ښځې ته طلاق ورکړه چې د مجبورۍ په حالت کې مې يو طلاق ورکې بيا د هغه څخه وروسته هغوی زما څخه دستخط واخستې چې د هغه د مضمون ما ته علم نه وو، آيا په داسې صورت کې طلاق واقع سو؟

جواب: که په سوال کې درج سوي واقعات درست دي نو ستا په ښځې يو طلاق رجعي واقع سو چې د هغه حکم دادې چې د کومې ورځې څخه تا په ژبه طلاق ورکړی وو، د هغه ورځې تيريدو څخه وروسته د درې حيضه تيريدلو څخه مخکې که ته په ژبه دا ووايې چې ما د طلاق څخه رجوع وکړله نو ښځه به بدستور ستا ښځه پاته وي (۱) خو که د رجوع کولو څخه بغير د ښځې درې واره حيض تيرشو نو نکاح به ختمه سي، خو د دې څخه وروسته بيا د دواړو په رضامندۍ سره نکاح کيدی سي. (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

(فتوىٰ نمبر ۲۳۸ ۱۹ – الف)

---

(۱) وفی الهداية كتاب الطلاق باب الرجعة ج: ۲ ص: ۳۹۴ (طبع شركت علميه ملتان) واذا طلق الرجل امرأته تطليقة رجعية او تطليقتين فله ان يراجعها فی عدتها. وفی الشامية ج: ۳ ص: ۳۹۹ (طبع ايچ ايم سعيد كمپنی) والمستحب ان يراجعها بالقول فافهم. وفی الهندية ج: ۱ ص: ۴۲۸ (طبع رشيديه كويته) فالسُني ان يراجعها بالقول.

(۲) وفی الهداية باب الرجعة ج: ۲ ص: ۳۹۴ اذا طلق الرجل امرأته تطليقة رجعية او تطليقتين فله ان يراجعها فی عدتها رضيت بذالك او لم ترض، لقوله تعالى: فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ. من غير فصل ولابد من قيام العدة لان الرجعة استدامة الملك الاترىٰ انه سمىٰ امساكًا وهو الابقاء، وانما يتحقق الاستدامة فی العدة لانه لاملك بعد انقضائها.... الخ. وفقه السنة كتاب الطلاق بحث حكم الطلاق الرجعی ج: ۲ ص: ۲۷۴ (طبع دار الكتاب العربی بيروت) فاذا انقضت العدة ولم يراجعها بانت منه.... الخ.

د دوو طلاقو ورکولو څخه وروسته د رجوع بهتره طریقه

سوال: څه فرمائي علمائی کرام په دی مسئله کی چی د خاوند او ښځی په مینځ کی په کورنی جګړه کی خاوند ښځی ته د درد په حالت کی دوه الفاظ د طلاق تکرار کړل، چی زه تاته طلاق درکوم، ایا دوه واره برنی الفاظو ونیلو سره طلاق صریح او که مغلظ سو؟ او که طلاق بائن واقع سو؟ که طلاق بائن وی نو خاوند ترکومی پوری خپلی ښځی ته رجوع کولی سی؟ که رجوع کولی سی نو آیا نکاح ضروری ده؟

جواب: که د سائل دابیان صحیح وی چی هغه دوه واره د ابرنی د طلاق الفاظ ونیلی وه، دری واره یی نه وه ونیلی نو په صورت مسئوله کی د هغه په ښځی دوه رجعی طلاقه واقع سول چی د هغه حکم دادی: چی د طلاق ورکولو د وخت څخه ښځی ته دری واره د حیض راتلو پوری د هغه عده ده (۱) د دی عدی په دوران کی که خاوند وغواړی نو د طلاق څخه رجوع کولی سی (۲). او د رجوع بهتره طریقه داده چی د دوو شاهدانو په مخکی ښځی ته دا ووایی چی ماتاته رجوع وکړله (۳) د دی څخه وروسته هغه دواړه ښځی او خاوند په شان پاته کیدی سی، خو آینده طلاق ورکولو څخه سخت احتیاط لازم دی څکه که یووار هم طلاق ورکړی نو ښځه به په ده باندی د همیشه د پاره حرامه سی او په خپل مینځ کی به یی دوباره نکاح د حلالي څخه بغیر نسی کیدی (۴). واضحه دی وی چی دا جواب په هغه صورت کی دی چی کله خاوند دوه واره د طلاق الفاظ ونیلی وی، که خاوند دری واره د طلاق الفاظ ونیلی وی او غلط بیانی سره یی فتوی

---

(۱) وفی الدر المختار باب العدة ج: ۳ ص: ۵۱۲ (طبع سعید) وهوفی حق حرة بعد الدخول حقیقة او حکمًا ثلاث حیض کوامل... الخ.

(۲) وفی الهدایة کتاب الطلاق باب الرجعة ج: ۲ ص: ۳۹۴ (طبع شرکت علمیه) واذا اطلق الرجل تطلیقة رجعیة او تطلیقتین فله ان یراجعها فی العدة.

(۳) فی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۰۱ وندب اعلامها بها..... وندب الاشهاد بعدلین. فی الشامیة: تحت قوله ولوبعد الرجعة بالفعل.... فالسُنی ان یراجعها بالقول ویشهد علی رجعتها ویعلمها. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۴۲۸ (طبع رشیدیه کویته) فالسُنی ان یراجعها بالقول ویشهد علی رجعتها شاهدین.

(۴) د حوالی د پاره راتلونکی صـ ۵۲۴ فتوی او حاشیه نمبر ۳۰۱ ملاحظه کړئ. (محمد زبیر حقنوان)

حاصله کړه نو د دې ذمه واري په مفتي باندې نه ده، په داسې کولو سره به هغه ټول عمر په حرام کارۍ کې مبتلا وي او د دروغو ګناه به جلا وي.

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۴/ ۱۳۹۸هـ

(فتوٰی نمبر ۴۳۴/ ۲۹ - الف)

دا لفظ (ولاړه سه ماتاته طلاق درکړی) دوه واره وئیلو حکم او د رجوع بهتره طریقه

سوال: یو سړي د جګړې په حالت کې خپلې ښځې ته دوه واره دا الفاظ ووئیل چې (ولاړه سه ماتاته طلاق درکی) آیا د ده په ښځې باندې طلاق واقع سو؟ اوڅومره طلاق به شمار کیږي؟ دا ښځه د موجوده خاوند په زوجیت کې بغیر د حلالې څخه شرعًا پاته کیدی سي؟ د شریعت مطهره مطابق راته مسئله واضحه کړئ؟

جواب: که واقعًا صرف دوه واره یې طلاق ورکړی وي په دریم وار یې الفاظ نه وي وئیلي نو په صورت مسئوله کې د دغه سړي په ښځې باندې دوه طلاقه رجعي واقع سول چې د هغه حکم دادی: چې که خاوند وغواړي د عدې په دوران کې (یعنی د طلاق د وخت څخه د درې حیضه تیریدلو څخه مخکې مخکې) ښځې ته رجوع کولی سي [1]. او د رجوع طریقه داده: چې د دوو شاهدانو په موجودګۍ کې هغه ته دا ووائي چې ماتاته رجوع وکړله [2]. د دې څخه وروسته بیا دواړه د ښځې او خاوند په شان پاته کیدی سي، او که د رجوع څخه بغیر عده تیره سوه، یعنې وروسته په رضامندۍ سره نوی مهر په مقررولو سره نکاح کیدی سي. [3] برابره خبره ده که رجوع اوسي او که دوهمه نکاح، په دواړو صورتونو کې خاوند ته د یوطلاق حق باقي پاته سو یعنې اوس که هغه صرف یووار هم طلاق ورکړي نو ښځه به ورباندې مغلظه سي او حرامه به سي او

---

[1] وګورئ سابقه حواله صـ ۳۸۹ حاشیه نمبر ع ۱۰ ۲.

[2] وګورئ سابقه حواله صـ ۳۸۹ حاشیه ع۳

[3] وګورئ صـ ۳۷۲ حاشیه نمبر ع ۱ او راتلونکی صـ ۳۹۳ حاشیه نمبر ع ۳.

بغیر د حلالي څخه دوهمه نکاح هم نسي کیدی (١). لهٰذا آینده د طلاق لفظ په استعمالولو کی ډیر احتیاط ساته.

والله سبحانه اعلم
١٧/ ٧/ ١٣٩٧هـ
(فتوی نمبر ٧٥٠/ ٢٨ ب)

دا (ماتاته طلاق درکی) الفاظ یووار وئیلو حکم او د رجوع کولو طریقه

سوال: زه خدای ﷻ حاضر ناظر ګڼلو سره چی کوم بیان ورکوم هغه زما د علم مطابق بالکل صحیح دی، زما او زما د ښځی جګړه په هلك باندی وسوه ماهلك ته په مری باندی زور ورکړی وو، بیا ما هغه پریښووی او ښځی ته می ووئیل: ما تاته طلاق درکی، د دی څخه وروسته هغي ماته ووئیل: چی نه داسی نسي کیدی، هغي زما په خُله باندی لاس کښی ښووی. او زه په صوفه باندی کښی نستم، بیا د هغه مور راله نوما هغی ته ووئیل چی ما ستالورته طلاق ورکړی دی، اوس دابوځه، بیامی خپل پلار ته ووئیل: چی مانفیسی ته طلاق ورکړی دی، تاسو د هغی د کور والاوو سره فیصله وکړئ، زما په خیال کی داوو چی ماهغی ته دری طلاقه ورکړی دی، خو ما دوی ورځی سوچ وکی، بیامی د خپلی ښځی څخه پوښتنه وکړه، بلکی هغه قرآن مجید را لوړ کی، هغی هم دا ووئیل چی تا یووارطلاق راکړی وو، دوهم وار د پاره درته ما په خُله باندی لاس کښی ښووی، ماته د خپلی ښځی په خبره باندی یقین دی، په دی مسئله کی په شرعی طور سره طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی که د سائل بیان درست وی او واقعی سائل خپلی ښځی ته یووار طلاق ورکړی وی او وروسته یی د ښځی والدینو ته هم خبر ورکړی وو (٢) نوی طلاق مقصود نه وو نو د هغه په ښځی باندی یو طلاق رجعی واقع سوی دی (٣). چی د

---

(١) وګوری صـ ۴۹۴ فتوی او د هغه حواشی ع١ تر ع٢ پوری.

(٢) ایضاً.

(٣) وفی الشامیة واذا قال: انت طالق: ثم قیل له: ماقلت: قال قدطلقتها، او قلت هی طالق، فهی طالق واحدة لانه جواب، کذافی کافی الحاکم. وفی الهندیة: ج: ١ ص: ٣٥٥ لوقال لامرأته: انت طالق: فقال له رجل ماقلت؟ فقال: طلقتها، اوقال: قلت هی طالق، فهی واحدة فی القضاء . کذافی البدائع.

هغه حکم دادی: که د عدی په دوران کی خاوند رجوع کول غواړی نو کولی یی سی (۱) چی د هغه صورت دادی: چی د دوو شاهدانو په مخکی دی ښځی ته دا ووایی چی (ماتاته رجوع کړی ده) (۲) او که د عدی تیریدلو پوری یی رجوع ونکړه نو د عدی تیریدلو سره به ښځه بائنه سی یعنی د سر څخه د نکاح کولو څخه بغیر به په نکاح کی نسی راتلی (۳). دادی واضحه وی، که خاوند رجوع وکړله، او که د عدی څخه وروسته یی نوی نکاح وکړله، نو اوس هغه ته صرف د دوو طلاقو اختیار باقی پاته دی یعنی په آینده کی که هغه صرف دوه واره د طلاق الفاظ ووئیل: بیابه هم ښځه مغلظه سی او بغیر د حلالی څخه به یی بیانکاح نسی کیدی، لهٰذا اینده سخت احتیاط لازم دی.

والله سبحانه اعلم

۹/ ۱۰/ ۱۴۰۰ھ

(فتویٰ نمبر ۱۲۹۳/ ۳۱ د)

د یو رجعی طلاق څخه وروسته د طلاق ورکولو خبر سره مزید طلاق نه واقع کیږی

سوال: ماخپلی ښځی ته په درد کی ووئیل چی ته تولو خپلوانو کره ولاړه سه ماته ستا ضرورت نسته، ماتاته طلاق درکی، د هغی وروړنو ووئیل: چی دی ته طلاق ورکړه ماجواب ورکی چی ماطلاق ورکړی دی بیامی په دریم وار د ښځی اکاته ووئیل: چی ماهغی ته طلاق ورکړی دی شرعًا څومره طلاق سول؟

جواب: که په صورت مسئوله کی چی کله تا د خپلی ښځی ورور او اکاته دا ووئیل: چی ما طلاق ورکړی دی، که ستانیت د نوی طلاق ورکولو نه وو، بلکی ښځی ته د ورکول سوی طلاق واضح کول مقصود وو، نو ستا په ښځی باندی یوطلاق رجعی واقع سو چی د هغه مطلب دادی چی عده یعنی دری واره حیض تیریدلو څخه مخکی که په ژبی سره یی رجوع وکړله نو ستانکاح به بدستور قایم وی (۴). بهتره داده: چی په دی

---

(۱) وګوری سابقه حواله صـ ۳۸۸ جاشیه نمبر ع ۱، ع ۲.

(۲) وګوری تیره سوی حواله صـ ۳۸۹ حاشیه ع ۳.

(۳) فی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۰۹ (طبع سعید) وینکح مبانة بمادون الثلاث فی العدة وبعدها بالاجماع.

(۴) وګوره سابقه حواله صـ ۳۸۹ حاشیه ع ۱ او ع ۳.

رجوع شاهد هم جوړسي. (۱) او که نیت دی د درو طلاقو ورکولو وو، نو طلاق مغلظ واقع سو او ستا ښځه د حلالی څخه بغیر ستا د پاره هیڅکله حلالیدی نسی. (۲) والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۴۷/ ۱۹- الف)

(ماتانه طلاق درکی) دوه واره دوئیلو حکم او د رجوع طریقه

سوال: یوسړی د کورنی جګړی د وجی خپلی منکوحی ته هم په یومجلس کی اول دا روایی: چی که تاژبه بنده نه کړه نو زه به تاته طلاق درکړم، او د دی څخه وروسته فوراً

د یوطلاق اختیار پاته سو، اوس که یی یووار هم طلاق ورکی ښځه به باندی مغلظه کیدو سره حرامه سی او بغیر د حلالی څخه یی دوهمه نکاح نه سی کیدی. (۱)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲۶/ ۷/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۷۸۵/ ۲۸ ج)

د یوطلاق رجعی څخه وروسته د رجوع ښه طریقه او د رجوع څخه وروسته په ښځی باندی د خاوند کورته راتلل لازم دی

سوال: مسمٰی سلیمان ولد محمدِ حبیب خپلی منکوحی ښځی مسماه بی بی سکینه بنت محمد صاحب د ناراضګی په وجه یوطلاق ورکی مورخه ۲۸/ اپریل سنه ۱۹۷۷ مسمٰی محمد سلیمان خپلی ښځی ته د طلاق ورکولو څخه وروسته د رجوع کولو د پاره ګن د محلی سړیٰ او ښځی د خپلی ښځی د راغوښتلو د پاره لیږلی دی خو د بنده خسرګنی د هغه د ښځی د رالیږلو څخه انکار کړی دی، په داسی صورت کی دری طلاقه کیږی او که نه؟

جواب: که واقعتًا صرف یوطلاق یی ورکړی وی او دری واره یی د طلاق لفظ نه وی ویلی نو د عدی په دوران کی (یعنی طلاق ورکولو څخه وروسته د دری حیضه تیریدو څخه مخکی مخکی خاوند رجوع کولی سی . (۲) چی د هغه ښه طریقه خوداده چی د دوو شاهدانو په مخکی دا ووایی چی ما د طلاق څخه رجوع وکړله (۳) خو که د شاهدانو څخه بغیر ووایی بیاهم رجوع صحیح سوه. (۴) د دی څخه وروسته په ښځی باندی واجب دی چی هغه د خپل خاوند کره راسی، د ښځی د پلار کور والا یی د خپل خان سره نسی پاته کولی خوکه د طلاق څخه وروسته دری حیضه راغلی وه او خاوند

---

(۱) وګوری صـ فتوٰی او حواشی نمبر عـ او عـ

(۲) وګوری حواله سابقه صـ حاشیه عـ او عـ

(۳) ایضًا.

(۴) وګوری سابقه حواله صـ حاشیه عـ او عـ

رجوع نه وي کړی نو په خپل مينځ کی په رضامندی سره نوی نکاح کيدی سی (۱)، خاوند ښځه په بيرته راتلو باندی نسی مجبوره کولی، او داجواب په هغه صورت کی دی چی کله يی صرف يو طلاق ورکړی وی که دری طلاقه يی ورکړی وی نو داحکم نه دی، ښه ځان پوه کړه.

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۱۰/ ۱۳۹۷ھ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۱۰۵۷ ج)

د يوطلاق ځخه وروسته د رجوع ښه طريقه او د حاملی عده

سوال: مسمٰی قاسم عمر ۸۵ کلن خپلی ښځی مسماة خديجه بائی بنتاګل محمد ته د غصی په حالت کی (لسم جولائی سنه ۱۹۷۲) يوطلاق ورکی، د هغه ښځه موجوده نه وه، دواړه جلاجلا اوسيږی، خو د صلح کولو نيت يی دی، د دی شرعی حکم ارشاد وفرمايی؟

جواب: که دا درست وی چی قاسم خپلی ښځی ته صرف يو طلاق ورکړی وو، نو داطلاق رجعی دی چی د هغه حکم دادی چی د عدی په دوران کی خاوند رجوع کولی سی. (۲) د هغه ښه طريقه داده چی د دوو شاهدانو په مخکی دا ووايی چی ما د طلاق ځخه رجوع وکړله . (۳) او عده دری مياشتی نه ده بلکی دری حيضه دی (۴) او که ښځه حامله وی نو د ماشوم پيداکيدل دی (۵) د عدی ځخه وروسته رجوع نسی کيدی د دواړو په رضامندی د نوی مهری مقررولو سره دوباره نکاح کيدی سی (۶) آينده طلاق ورکولو کی احتياط ساتل دی، ځکه که اوس دوه طلاقه هم ورکړی نو ښځه به باندی مغلظه سی او دوباره نکاح به نسی کيدلی.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) د حوالی د پاره د صـ حاشيه عـ وګوری.
(۲) وګوری سابقه حواله صـ حاشيه عـ
(۳) وګوری حواله سابقه صـ حاشيه عـ
(۴) وګوری حواله سابقه صـ حاشيه عـ
(۵) وګوری حواله سابقه صـ حاشيه عـ
(۶) وګوری حواله سابقه صـ حاشيه عـ

۲۰/ ۱۰/ ۱۳۹۲هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۴۰۷/ ۲۷ هـ)

دوه واره دا (طلاق مي ورکی) الفاظو وئيلو حُکم

سوال: مايووار د درد په حالت کی خپلی ښځی ته دوه طلاقه ورکړل طلاق مي داشان و وايه: طلاق مي ورکی، طلاق مي ورکی، د دی څخه وروسته ډيرپښيمانه سوم او هم په هغه وخت مي د ښځی خوشامندي وکړله او معافي مي تری وغوښتله، په خپله کورکی ډيره په خوشحالي او محبت سره اته ورځی پاته سوه او بيا د پلار کره ولاړه، کورته مي راوستله، ماښځی ته ووئيل: چی ماخو ستا نوم اخستی نه دی، په خسرګنی کی هم موږ دواړه په خوشحالي او محبت سره ملاويدلو، شپږ ماشومان او ښځه خاوند اوس هم هره ورځ محبت سره ملاويږو ماڅه تحرير هم ليکلو سره هغه ته نه دی ورکړی چی د هغه سره طلاق واقع کيږي اوس د دی شرعی حکم څه دی؟

جواب: که داصحيح وی چی طلاق دی صرف دوه وار ورکړی وی او دری واره نه وی، نو ستاپه ښځی باندی دوه طلاق رجعي واقع سوی دی چی هغه حکم دادی: چی عده (دری حيضه) تيرسوی وی نو رجوع نسی کيدی خو خپل په مينځ کی په رضامندی سره په نوی مهر دوباره نکاح کيدلی سی. (۱) په هرصورت رجوع وکړی او که نوی نکاح وکړی، اينده تاته صرف د يوطلاق اختيار باقي دی يعنی که اينده تايووار طلاق هم ورکی برابره خبره ده که هغه زباني وی ياتحريری (۲) په درد کی وی (۳) او که په مذاق کی (۴) نو ښځه به په تاباندی حرامه سی او د حلالی څخه بغير به دوهمه نکاح هم نه کيږي. (۵)

والله سبحانه اعلم

۴/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۰۰۲/ ۲۸ ج)

---

(۱) د حوالی د پاره د صـ حاشيه نمبر عـ وګوری.

(۲) د حوالی د پاره د صـ حاشيه نمبر عـ وګوری.

(۳) د حوالی د پاره د صـ حاشيه نمبر عـ وګوری.

(۴) د حوالی د پاره د صـ حاشيه نمبر عـ وګوری.

(۵) د حوالی د پاره د صـ حاشيه نمبر عـ وګوری.

د خلکو په دباؤ باندې د خپلې ښځې په ځای د هغې د خور نوم اخستو سره د طلاق ورکولو حکم

سوال: د یوسړي سلطان نکاح مسماة صاحبزادی سره وسوه او خاندان هغه مجبوره کې چې هغه دې ښځې ته طلاق ورکړې د سختې مجبورۍ د وجې یې هغه ته ووئیل چې (ته صاحبزادۍ ته طلاق ورکړه) سلطان وایي چې زما د ښځې نوم صاحبزادی دہ، د هغې د بلې خور نوم نواب زادی ده، زما اراده دا وسوه چې د خاندان د دباوو څخه بچ سم او د خپلې ښځې د طلاق څخه هم بچ سم هغوی ووئیل چې د هغه د ښځې نوم څه دی؟ (په هغه وخت د انجلي پلار موجود نه وو) او نورو خلکوته د هغه نوم معلوم نه وو، هغوی د سلطان څخه پوښتنه وکړه چې ستا د ښځې نوم څه دی؟ هغه قصداً نوابزادی ووئیل: هغوی ورته چې دی ته ته طلاق ورکړه، سلطان ووئیل جی ما نواب زادی پریښې ده، دری واره یې ووئیل، هغوی خوشحاله سول کورته راله دوو درو کسانوته یې ووئیل: چې ماخپلې ښځې صاحبزادۍ ته طلاق نه دی ورکړی، بلکې نواب زادۍ ته مې طلاق ورکړی دی، د هغه خلکو څخه د بچ کیدلو د پاره فرضي طور باندې مې د پریښوولو لفظ استعمال کړی دی، د دې شرعي حکم څه دی؟

جواب: که په سوال کې درج سوې واقعه صحیح وې نو د سلطان په مذکوره جملې سره د هغه په ښځې باندې طلاق واقع نسو [۱] هغه بدستور د سلطان په نکاح کې ده خوآینده د داشان خبرو څخه احتیاط کول پکار دي او که د دباؤ خطره وې نو اول د کوم مفتي عالم څخه د داسې طریقې پوښتنه کړه، چې د هغه سره دباؤ هم ختم سي او طلاق هم واقع نسي ځکه چې داشان په بعضې صورتونو کې هم طلاق واقع کیږي.

څه تا نه طلاق دې طلاق د دې الفاظو حُکم

سوال: بیان حق نواز ولدفیض قوم بلوچ ۲/ ۷/ ۱۹۸۰م د هفتې په ورځ واقعه ده، زما او زما د ښځې په مینځ کې جګړه وسوه، زما ښځې د خفګان د وجې د خپل واده سوی

---

(۱) فی الهندیة ج: ۱ ص: ۳۵۸ ولوقال امراته الحبشیة طالق ولانیة له فی طلاق امرأته وامرأته لیست بحبشیة لایقع علیها وعلی هذا اذا سمّی بغیر اسمها ولانیة له فی طلاق امرأته. وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۳۵۸ قال امرأته عمرة بنت صبیح طالق وامرأته عمرة بنت حفص ولانیة له لاتطلق امرأته..... الخ.

خور کورته ولاړله او زما خواښې هم راغلې وه، زه د خپلې خوښینې کورته ولاړم او خپله خواښې مې پوه کړله چې د خدای د پاره ته خپله لور مسماة افضل پوه کړه، هغه ماته سخت الفاظ ووئیل، زما د هغه سره سختې خبرې وسوې، ماورته ووئیل: نه خو هغه زما ډوډی پخوي، او نه زما څاروو ته اوبه ورکوي په دې کې هغه یعنې زمانښځه راله، هغه ماته سخت بدرد ووئیل، او ښکنځل یې راته وکړه زه په درد کې راالم داسې مې ورته ووئیل: ځه تاته طلاق دی، طلاق دی، په موقعه باندې زمانښځه، زماخوښینه نذیران، مریم، سکینه او زما زوجه موجوده وې د نذیران، مریم، سکینې په بیاناتو کې د دریوو طلاقو ذکر دی، د حقنواز خوښینې د دولس طلاقو ذکرکړی دی، د حقنواز په مخالفت کې مخکې مخکې ده، داشان د حقنواز خوښینه هم د خپلې مور په حمایت کې ده، صرف دوې ښځې غیر جانب داره دي.

جواب: په صورت مسئوله کې که د حقنواز بیان درست وي نو د هغه په ښځې باندې دوه طلاقه واقع سوي دي، د هغه حکم دادی که د عدې په دوران کې حقنواز خپلې ښځې ته رجوع ونکړي نو د عدې په تیریدو سره به د هغه ښځه بائنه سي. (۱) او چیرې چې وغواړي نو نکاح کولی سي خو په عده کې حقنواز ته د رجوع کولو حق حاصل دی (۲) که هغه رجوع وکړه نو هغه به بدستور د حقنواز ښځه وي، که چیرې آینده هغه یووار هم طلاق ورکې نو هغه به د همیشه د پاره په حقنواز حرامه سي او بغیر د حلالې څخه به یې نکاح جائز نه وي (۳).

والله سبحانه اعلم

۲۱/ رمضان المبارک ۱۴۰۰هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۲۲۲/ ۲۱ د)

زه ستالور ته طلاق ورکوم د دا الفاظو حُکم

سوال: نن زه ستالورته طلاق ورکوم زماهغې ته د طلاق ورکولو وجوهات دادي: هغې زمابې عزتي د دوو هلکانو سره چې ذات یې گوجر وخې د خور خاوند باندې کړې ده، د دې بې عزتي وجه صرف د هغې بدمعاشي وه، ځکه چې هغې د هغوی سره ناجائزم

---

(۱) وگورئ سابقه حواله صــ حاشیه نمبر عـ

(۲) وگورئ سابقه حواله صــ حاشیه عـ

(۳) د حوالې د پاره راتلونکې صــ فتوىٰ او حواشي نمبر عــ عـ

تعلقات ساتلي وه، ماهغه د دې خبرې څخه منع کړله، خو هغې زماپرواه اونه ساتله، ستا د لور څوقسمه فوټوان هم د هغه هلك سره دي چې هغه ماته ښوولي هم وه، خو ماخبره برداشت نه سوه ځکه ما د هغې د طلاق، طلاق پخه اراده کړې ده، آیا په دې صورت کې طلاق واقع سو؟

جواب: د پورته لیکل سوي تحریر سره د لیکونکي په ښځې باندې یورجعي طلاق واقع سو چې د هغه حکم دادې چې خاوند د عدې په دوران کې رجوع کولي سي (۱) او د عدې تیریدو څخه وروسته په خپل مینځ کې د رضامندۍ سره دوباره نکاح هم کیدی سي. (۲) په مذکوره تحریرکې که څه هم لفظ د طلاق درې واره استعمال سوی دی خو آخرې دوه الفاظ د طلاق ورکولو د پاره نه دي، د طلاق د وجې د بیانولو د پاره دي په دې سره بیل طلاق واقع نسو.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲۷/ ۱۰/ ۱۳۹۰ھ

(فتویٰ نمبر ۵۷۹/ ۲۱ الف)

ماستالورته طلاق ورکې اوزه هغې ته ورکوم د دا الفاظو حکم

سوال: ۲۵/ نومبر باندې زما ښځه خالده بیګم او د هغې مور زما د اجازت څخه بغیر د خپلې خور د خاوند کره ولاړې، هغوی ته د کورنګي څخه کپړه راوړل وو، زه د دفتر څخه تقریبًا اووه بجې کورته را ورسیدم په معلومات کولو سره راته کوشني خوښیني وونیل چې امي او باجي کورنګي ته تللي دي، د شپې نه بجې دي، زماسره پریشاني سوه، کوشني ماشوم ورسره دي، به هرحال نه نیمې بجې په اِسکوټر باندې د خپلې خور د خاوند سره رالې زه د درد د وجې په پلنګ باندې پریوتم، د ساندو د تللو څخه وروسته زماښځه اورتله چې کپړو اخستوله نه وې تللې او د خور کورته تللې وې، په دې باندې هغې وویل چې د رخسانې خور طبیعت ټیك نه وو، د هغه د لیدلو د پاره

---

(۱) وفی الهدایة کتاب الطلاق باب الرجعة ج: ۲ ص: ۳۹۴ (طبع شرکت علمیه) واذا طلق الرجل امرأته تطلیقة رجعیة او تطلیقتین فله ان یراجعها فی عدتها... الخ.

(۲) د حوالې د پاره د صـ حاشیه عـ وګورئ.

تللی وم. زه د کور ځخه ولاړم او ووتم. نو زما خسر زما د راګرځولو کوشش وکی. زه به درد کی وم ماهغوی ته وویل چی ما ستا لورته طلاق ورکی.

۲: زه هغی ته طلاق ورکوم او بیا زما د ژبی ځخه د دی الفاظو اداء کیدلو سره زما ښځی خالده بیګم مخ وګرځولو. دکمری ځخه ووته. زه فوراً د کور ځخه د باندی ووتله او د خپلو خپلوانو اصرار دی چی داستا خپله غلطی ده. ښځه می د دوومیاشتو حامله هم ده. د جواب ځخه می خبر کړه چی د شریعت مطابق عمل وکړم؟

جواب: که تاسو د سوال مطابق صرف دوه واره د طلاق الفاظ په ژبه استعمال کړی وه، نو ستا په ښځی باندی دوه رجعی طلاقه واقع سول چی د هغه حکم دادی چی د عدی په دوران کی ته رجوع کولی سی. (۱) چی د هغه طریقه داده چی د دووشاهدانو په موجودګی کی (۲) په ژبه باندی دا ووایی چی ما خپلی ښځی ته رجوع وکړله (۳). د دی ځخه وروسته به هغه بدستور ستا ښځه وی خو اینده به تاته صرف د یوطلاق حق باقی وی یعنی که په آینده کی یووار هم ستا د خولی ځخه ووتی برابره خبره ده که هغه په درد کی هم وی او یا که په سنجیدګی کی وی په هرحالت کی به ستا ښځه په تاباندی حرامه سی (۴). او دوباره نکاح به د حلالی ځخه بغیر نسی کیدی (۵) لهٰذا آینده د طلاق په معامله کی د ډیر احتیاط ځخه کار اخله.

والله سبحانه اعلم

۸/ ۱۲/ ۱۳۹۲ھ

(فتوٰی نمبر ۲۷۸۲/ ۲۷ و)

(زه تاته طلاق درکوم) دوه واره دوئیلو حکم او د رجوع ښه طریقه

---

(۱) وګوری سابقه حواله صــ حاشیه نمبر عــ

(۲) ایضاً

(۳) وګوری سابقه حواله صــ حاشیه نمبر عــ

(۴) وګوری سابقه حواله صــ حاشیه عــ

(۵) د حوالی د پاره وګوری ص عــ فتوٰی او د هغی حواشی عــ

سوال: مسمیٰ محمد تقی ولد حاجی عبد الغنی مرحوم ساکن ۸/ C۵۲ - ۴ لانډهی کالونی کراچي دوی میاشتی مخکی خپلی منکوحی ښځی نورجهان بیگم بنت نواب بیگ ته د درد په حالت کی او د کور څخه د باندی په سړک باندی ولاړه د دوو بالغو شاهدانو په موجودګی کی او د کور طرفته مخ کولو سره لکه چی د خپلی ښځی سره مخاطب وی دوه واره یی په لوړ آواز باندی ووئیل چی زه تاته طلاق درکوم، زه تاته طلاق درکوم، ښځی ووئیل: ما د خاوند د طلاق ورکولو جملی بالکل نه دی اوریدلی، نورجهان بیگم د خپل پلار نواب بیگ په کورکی وسیږی او د ښځی او خاوند په مینځ کی جدائی راغلی ده، که طلاق نه دی واجب سوی نو آیا څه کفاره واجب ده؟

جواب: که داصحیح دی چی مسمیٰ محمد تقی صرف دوه واره خپلی ښځی ته داجمله وئیلی ده، نو د هغه په ښځی باندی دوه رجعی طلاقه واقع سول چی د هغه حکم دادی: چی د عدی په دوران کی (یعنی د طلاق څخه وروسته د دری واره حیض تیریدلو څخه مخکی مخکی) که خاوند رجوع کول غواړی نوکولی سی (۱). او د رجوع ښه طریقه داده چی د دوو شاهدانو په مخکی خپلی ښځی ته ووایی چی ماستا د طلاق څخه رجوع وکړله (۲). او د عدی تیریدلو څخه وروسته خاوند خو رجوع نسی کولی خو خپل په مینځ کي په رضامندی سره په نوی مهر دوهمه نکاح کیدی سی (۳) او د دی هیڅ کفاره نسته واضحه دی که خاوند رجوع وکړله اوکه نوی نکاح، په هرصورت کی اوس صرف د یوطلاق اختیار پاته دی او که آینده یی یووار هم طلاق ورکی نوښځه به باندی بالکل حرامه سی او د حلالی څخه بغیر به یی دوهمه نکاح هم جائز نه وی (۴).

والله سبحانه اعلم

۱۵/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۲۸/۱۰۲۲ ج)

د (طلاق درکوم) الفاظو حکم او په ژبی سره د رجوع طریقه

---

(۱) د حوالي د پاره وګوری صـ حاشیه عـ

(۲) د حوالي د پاره وګوری صـ حاشیه نمبر عـ

(۳) د حوالي د پاره وګوری صـ حاشیه نمبر عـ

(۴) د حوالي د پاره وګوری صـ فتوٰی او د هغی حواشی عـ

سوال: یوسړی خپلی ښځی ته طلاقنامه ولیږله چی د هغه الفاظ دادی: زه محمد انور والد گل محمد عثمانی باوانی مسماۃ مهر النساء بنت عثمانی نور محمد باوانی ته طلاق ورکوم اوس هغه زما ښځه نه ده، په دی طلاقنامی باندی د دوو شاهدانو دستخطونه هم موجود دی داطلاقنامه مدنظر ساتلو سره مو د شرعی فیصلی څخه احسانمند کړی؟

جواب: په صورت مسئوله کی په مهر النساء باندی یورجعی طلاق واقع سو چی د هغه حکم دادی چی د عدی یعنی طلاق څخه وروسته د دری حیضه تیریدلو څخه وروسته هغه چی چیری وغواړی نو نکاح کولی سي لکن خاوندته اختیار سته چي که وغواړي دعدي تیریدو مخکي نورجوع کولی سي. (1) که په ژبی سره ووایی چی ما (د طلاق څخه رجوع وکړله) نو مهر النساء به دوباره د هغه ښځه سی. (2) خو د عدی تیریدلو څخه وروسته به هغه ته دا اختیار باقی نه وی. (3)

فقط والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

۵/ ۱۲/ ۱۳۸۷ھ

ماهغه پريښووله دوئیلو حکم

سوال: د یوی نابالغی ماشومی نکاح په دری څلوروکالو کی وسوه، د دی څخه وروسته هغه سړی (د چاسره چی د دغی نابالغی انجلی نکاح سوی وه) هغه د شاهدانو په مخکی دا ووئیل: مادارشته نه ده اخستی، چیری چی یی خوښه وی واده دی وکړی، ځکه چی انجلی زما خوښه نه ده، شاهدان موجود دی چی داشاهدی وکوری چی دی سړی یووار نه بلکی څوواره په ښکاره سره د کورنی څخه وئیلی دی چی، ما هغه پریښوولہ چی چیری یی خوښه وی وردی کړی، آیا د دی سړی نکاح د هغی انجلی سره پاته سوه او که نه؟ ماشومه اوس ځوانه ده، د عصمت خطره یی ده، پورته بیان حلفیه دی.

---

(1) وګوری سابقه حواله صـ حاشیه عـ

(2) وګوری سابقه حواله صـ حاشیه عـ

(3) د حوالي د پاره وګوری صـ حاشیه عـ

جواب: که دا بیان درست وي چه سړي د رخصتۍ څخه مخکې د هغه د منکوحې په باره کې دا ویلي وي چه (ما هغه پرېښوولې) نو په صورت مسئوله کې د هغه په ښځې باندې طلاق بائن واقع شوی دی. [1] او چونکې رخصتي نه ده شوې نو ځکه عده هم باندې واجب نه ده هغه چې چیرې وغواړي نو نکاح کولی سي، خو واضحه دې وي چې دا جواب په هغه صورت کې دی چې کله خاوند واقعًا دا الفاظ ویلي وي (چې ما هغه پرېښوولې) که نور څه الفاظ یې ویلي وي نو هغه ولیکه راوی لیږه جواب به درکول سي.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۲/ ۱۳۹۸ھ

(فتوی نمبر ۷۲۳/ ۲۹ ب)

میمنی ژبه کی زه تاته رجاء درکوم د دا الفاظو حکم

سوال: محمد طیبب خپلی ښځې ته د درد په حالت کی دا لفظ ووایه، زه تاته اجازت درکوم او د دی څخه مراد د هغه طلاق وو، اوس په شریعت کی طلاق واقع کیږی او که نه؟ که واقع کیږی نو کوم طلاق به واقع کیږی؟ (او دا الفاظ په گجراتی ژبه کی) زه تاته رضاء درکوم، دری واره یی ویلی دی.

تنقیح: اول راته دا ووایه! چی په گجراتی ژبه کی کله چی ووئیل سی چی زه تاته رضاً درکوم، نو آیا دالفظ صرف د طلاق په معنٰی کی استعمالیږی، او که د دی څه بل مطلب هم کیدی سی، د دی سوال واضحه جواب په همدی کاغذ باندی ولیکه نو د اصل مسئلی جواب به درکول سی.

د تنقیح جواب: د جګړی په مینځ کی خاوند ووئیل چی زه تاته رضا درکړم او په دی باندی خاوند دری واره ووئیل: زه تاته رضاء درکوم د رضاء معنٰی اجازت هم راځی لکه چی په واده کی چیری تلل وی، نو ښځه رضاء غواړی په هغه وخت هم خاوند وائی چی

[1] (وفی رد المحتار کتاب الطلاق باب الکنایات ج: ۳ ص: ۲۹۹ (طبع سعید) فان سرحتك كناية لكنه فی عرف الفرس غلب استعمال فی الصریح فاذا قال: (رهاكردم) ای سرحتك یقع به الرجعی مع ان اصله کنایة ایضًا وماذاك الا لانه غلب فی عرف الفرس استعماله فی الطلاق وقدمرّ ان الصریح مالم یستعمل الا فی الطلاق من ای لغة كانت... الخ. همدارنګه وګوری امداد الفتاوٰی ج: ۲ ص: ۴۲۵، امداد المفتین ص: ۲۱۲) امداد الاحکام ج: ۲ ص: ۴۴۳ او راتلونکی صـ حاشیه.

تاته رضاء درکوم، خو داچې د کومې موقعې خبرې دي، په هغه وخت هم د طلاقو نیت وو او هم د هغه د پاره یې دا الفاظ استعمال سوي دي.

جواب: د تحریري او زباني جواب تنقیح نه ورسره د میمنۍ ژبې د نورو اهل زبان څخه تحقیق کولو سره معلوم سول چې په میمنۍ ژبه کې د لفظ (رجاء) معنی نوري هم دي خو د طلاق څخه ماسوا بله معنی مراد اخستلو د پاره د قرینې یا د لالت حالت ضرورت دي، او د څه قرینې یا د لالت حال څخه بغیر که کوم خاوند خپلې ښځې ته ووایي چې (ماتاته رجاء درکړې ده) نو د دې څخه به د طلاق معنی مراد اخستل کیږي او دا علامه د دې لفظ د طلاق صریح کیدلو دي. (۱) او د دې نظیر په پښتوکې (پریښې مې ده) (۲) او په فارسي کې (رهاکردم) (۳) که دا دطلاق څخه ماسوا ووئیل سي نو هم د طلاق په معنی کې راځي، لهٰذا په صورت مسئوله کې چونکې درې سره صحیح طلاقونه دي نوځکه درې طلاقه واقع سول او د محمد طیب ښځه مغلظه چې د هغه حکم دادی چې د شرعي حلالې څخه بغیر هغه د محمد طیب د پاره حلاله کیدې نسي (۴)، او نه یې د حلالې څخه بغیر دوباره نکاح کیدې سي (۵).

والله سبحانه وتعالی اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه ۲/ ۴/ ۱۳۹۷هـ

۵/ ۴/ ۱۳۹۹هـ

(فتوٰی نمبر ۳۷۷/ ۲۸ ب)

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۵۲ (طبع سعید)... فیقع بلانیة للعرف. وفي الشامیة (قوله فیقع بلانیة للعرف) ای فیکون صریحاً لاکنایة.... وقد مرّان الصریح ماغلب في العرف استعماله في الطلاق بحیث لایستعمل عرفاً الافیه من ای لغة کانت، وهذافي عرف زماننا کذالك فوجب اعتباره صریحاً کما افتی المتأخرون في (انت علی حرامي) بانه طلاق بائن للعرف بلانیة مع ان المنصوص علیه عند المتقدمین توقفه علی النیة.

(۲) ایضاً.

(۳) لفظ د پرې مې ښوولـه، د طلاق صریح کیدلو د تفصیل د پاره وګوری صــ فتوٰی نمبر عـ او د هغې حاشیه عـ او د راروانی صـ فتوٰی او د هغې حاشیه عـ

(۴) ایضاً.

(۵) د حوالې د پاره وګوری صــ او د هغې حاشیه عـ

(یو طلاق درکوم) الفاظو سره به یو رجعی طلاق واقع کیږي

سوال: زموږ خور افشین اعجاز چې د محمد یوسف په نکاح کې وه د محمد یوسف په هغه خط باندې چې په هغه کې هغه دې ته طلاق ورکړی دی، ایا د پرچې په حساب سره کوم تاریخ چې هغه ورکړی دی د تاریخ په تیریدلوسره په هغه باندې طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: په کوم تاریخ چې محمد یوسف منسلکه پارچه ولیکله په هغه تاریخ باندې د هغې ښځې افشین اعجاز باندې یوطلاق رجعي واقع سو چې د هغې عده دری وارہ حیض تیریدل دی (۱) که د عدې په دوران کې محمد یوسف د هغه طلاق څخه رجوع ونکړله، نو د عدې تیریدلو سره افشین اعجاز د هغه د نکاح څخه خارج کیدلو سره به په بل خای کې د نکاح کولو د پاره آزاده وی (۲)، خو که ښځه او خاوند وغواړي په خپله خوښه باندې دوباره د نوی مهرسره د عدې څخه وروسته د نوی ایجاب او قبول سره نکاح کولی سی (۳).

والله سبحانه وتعالی اعلم

۲۱/ رمضان المبارک / ۱۴۱۸هـ

(فتوی نمبر ۷۴/ ۲۹۵)

خطنامه

زه محمد یوسف د محمود احمد څوی ستا او ستا د والدینو د پیداسوو نامناسبو حالاتو او ناخوښه جابرانه سلوك او زبردستی او بار بار ستا او ستا د والدینو د اړخه د طلاق برناحقه او ناجائزه غوښتنې په وجه فیصله کوم چې زه تاته د تنبیه د پاره یوطلاق د شریعت مطابق درکړم، ځکه چې ستاسو د خلګو څخه تحریری او زبانی څوځو واره او په څو مواقعو باندې د طلاق مطالبه سوی ده او تاسو ټول په دې خبره په ضد یاست، حالانکې زموږ د اړخه د نکاح قائم ساتلو داټول کوششونه تاسو ضائع کوئ، چې د هغه جواب د دنیاوالوته او د الله ﷻ په حضور کې زه یا زماخاندان والا هیڅکله نه دی، د

---

(۱) وګوری سابقه حواله صـ حاشیه عـ

(۲) وګوری حواله سابقه صـ حاشیه عـ

(۳) د حوالې د پاره وګورئ صـ حاشیه نمبر عـ

دی مکمله ذمه داری په تا اوستا په والدينو باندی راځی، زموږ په خاندان کی خو طلاق ته د نفرت په نظرسره کتل کيږی، او څوك باشعوره سړی دالفظ په ژبه باندی د راوړلو برداشت هم نه کوی، او د دی ځخه لويه خبره داچی په جائز او حلال شيانو کی د ټولو ځخه زيات ناخوښه شی الله ﷻ ته طلاق دی.
يوطلاق زه ځکه درکوم چی کيدی سی چی په نژدی راتلونکی وخت کی ته په سمه لاره باندی سی او د پردو دخبرو پرځای ځان زمافرنبرداره کړې او زما خبری واوره او ځان باندی پوه کړه او فی الحال کوښنی کوښنی مسائلی او د فضول خبرو څخه چی کومی غلطيانی پيداسوی دی هغه لری کړه. دازه ځکه وايم چی ته اوس هم شرعًا او قانونًا زما منکوحه ښځه يی.
نوځکه د اول قدم په طور زه تاته يوطلاق درکوم، چی کيدی سی د دی تنبيه يا (Warning) په وجه به انشاء الله ته خپله رايه بدله کړی او زماسره د يوښه او خوږ ژوند په نژدی راتلونکی وخت کی د تيرولو د پاره راضی سی، که تاپه نن کی د دی خبری جواب راکی.نو زه ستا څخه د همیشه همیشه د پاره د تعلق ختمولوته مجبوره سم، ماته امید دی چی ته به دامعامله په سنجیدگی او فراخدلی سره د نظرلاندی وساتی، ستا د جواب انتظار به ترېوی میاشتی پوری کوم. فقط محمد يوسف ۳ نومبر سنه ۱۹۹۷ء

دری واره لفظ د (پريښووله) استعمالولو حُکم

سوال: زيد د درد په حالت کی خپلی ښځی ته دا الفاظ ووئيل: پريښووله، پريښووله، پريښووله، آيا په دی سره طلاق واقع سو؟

جواب: د سائل څخه زبانی دامعلومه سول چی د طلاق د ماحول پيش نظر د (پری ښووله) اضافت هم د ښځی طرفته وو، او (پريښووله) زموږ په عرف کی طلاق صريح دی (١) لهٰذا په صورت مسئوله کی طلاق مغلظ واقع سو، اوس د حلالی څخه بغير هيڅکله نکاح نسی کيدی.

---

(١) فی الشامية ج: ٣ ص: ٢٩٩ (طبع ايچ ايم سعيد) بخلاف فارسية قوله سرحتك وهو (رهاكردم) لانه صار صريحًا فی العرف علی ماصرح به نجم الزاهدی الخوارزمی فی شرح القدوری.... فان سرحتك كناية لكنه فی عرف الفرس غلب استعماله فی الصريح فاذا قال (رهاكردم) ای سرحتك يقع به الرجعی مع ان اصله كناية ايضًا وماذاك الا لانه غلب فی عرف الفرس استعماله فی الطلاق وقدمر ان الصريح مالم يستعمل الا فی الطلاق من ای لغة كانت.

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۳۱/ ۱۹- الف)

يووار د طلاق لفظ د ويلو حکم

سوال: يوسړي د خپل درد په حالت کې د ژبې څخه د طلاق لفظ ووتی يعنی طلاق يې روايه، عدد يې استعمال نه کړه، آيا اوس په مذکوره صورت کې طلاق واقع سو او که نه؟ که واقع وي نو کوم طلاق به واقع وي؟

جواب: که په سوال کې درج سوي واقعات درست وي او د طلاق لفظ يې د يووار څخه زيات نه دی استعمال کړی، نو په مذکوره صورت کې د هغه ښځې ته يورجعي طلاق واقع سو، چې د هغه حکم دادی: چې د عدې په دوران کې يعنی د درې حيضه تيريدلو څخه مخکې که خاوند وغواړي نو رجوع کولی سی (۱) چې د هغه طريقه داده: چې د دوو شاهدانو په موجودګی کې ښځې ته دا ووايي، چې ماتاته رجوع وکړله (۲)، او د عدې تيريدلو څخه وروسته د دواړو په رضامندی سره په نوی مهر باندی نکاح هم کيدی سی (۳) خو په دواړو صورتونو کې اوس هغه ته صرف د دوو طلاقو اختيار باقي پاته دی، يعنی که آينده هغه صرف دوه واره هم طلاق ورکړی نو ښځه به باندی مغلظه کيدوسره ورته حرامه سی، او بيا د حلالی څخه بغير نوی نکاح نسی کيدی (۴). لهٰذا آينده د طلاق په معامله کې د ډير احتياط څخه کار اخستل پکار دی.

والله سبحانه اعلم

وفيها ايضًا ج: ۳ ص: ۲۵۲ (طبع ايچ ايم سعيد) (قوله فيقع بلانية للعرف) اى فيكون صريحًا لاكناية.. وقدمران الصريح ماغلب فى العرف استعماله فى الطلاق بحيث لايستعمل عرفا الا فيه من اى لغة كانت ولوهٰذا فى عرف زماننا كذالك فوجب اعتباره صريحا كما افتى المتاخرون فى انت على حرام بانه طلاق بائن للعرف بلانية مع ان المنصوص عليه عند المتقدمين توقفه على النية. اوهمدارنګه وګورئ امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۴۲۵، امداد المفتيين ص: ۷۱۲، امداد الاحكام ج: ۲ ص: ۴۴۲.

(۱) وګوری سابقه صـ حاشيه نمبر عـ

(۲) وګوری سابقه حواله صـ حاشيه عـ

(۳) د حوالی د پاره وګوری صـ حاشيه عـ

(۴) د حوالی د پاره وګوری د صـ فتوىٰ او د هغی حاشيه عـ

۱/ ۱/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوی نمبر ۱/ ۲۸ - الف)

طلاق به درکړم الفاظو سره طلاق نه واقع کیږي

سوال: دري میاشتی مخکی زماخسر زما څخه خپله لور حمیده بیگم دختر تکاخان په نوم باندی د باړ اچولو سره زرعی مخکه لیکل غوښتل ما انکار وکی او ومی وئیل: په داسی صورت کی به ستالورته طلاق ورکوم، نورمی څه ونه وئیل په دغه وخت کی د درد حالت وو، آیا طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: که واقعًا همدغه لیکل سوی الفاظ دی وئیلی وی کوم چی په سوال کی لیکلی دی یعنی چی: طلاق به ورکړم، نو په دی سره طلاق نه واقع کیږي (۱). آینده د طلاق الفاظو په وئیلو کی سخت احتیاط لازم دی، او که نورڅه الفاظ دی وئیلی وه، نو الفاظ صحیح صحیح یاد کړه او وی لیکه او د مسئلی دوباره پوښتنه وکړه.

والله سبحانه اعلم

۲/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۹۱۱/ ۲۸ ج)

د طلاق څخه وروسته که په تعداد کی شک وی نو څه حکم دی؟

سوال: تقریبًا څلور نیم کاله مخکی زه (محمود شوکت) زمانبځه او یوه لور چی عمریې شپږ میاشتی وو، په خسرګنی پاته کیدی، زما خپل کور په پنجاب کی دی، او موږ دلته په کراچی کي پاته کیدو په وجه ماته اکثره د ټریبل کیس تکلیف وی، یوه ورځ ماته د سخت تکلیف دوره وسوه او په همدی دوران کی د یوی معمولی خبری په وجه می د کوشنی خوښینی سره تکرار وکی، د هغی خبری می خپل توهین ګڼلو سره د خپلی ښځی سره په جنګ سوم د دی څخه مخکی می د خپلی ښځی سره تعلقات ښه وه، څه جنګ نه وو خو په هغه وخت د سخت درد په حالت کی او د خپل مرض په تکلیف کی د اخته کیدلو سره د ناپوهی په وجه می تحریرًا طلاق ولیکی او داعمل می صرف

---

(۱) وفی الفتاوی الحامدیة کتاب الطلاق ج: ۱ ص: ۳۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) صیغة المضارع لایقع بها الطلاق الا اذا غلب فی الحال کماصرح به الکمال بن الهمام.
وفی الدر المختار کتاب الطلاق باب تفویض الطلاق ج: ۳ ص: ۳۱۹ (طبع سعید)..... بخلاف قوله طلقی نفسك فقالت انا طالق، او انا اطلق نفسی، لم یقع لانه وعد.... الخ.

په خسرګنۍ باندې د دباؤ اچولو د پاره وو، ځکه ماته د طلاق د تعداد کامل يقين نسته، چې څو واره کړې دی، په بله ورځ په خپل حرکت باندې دومره پريشانه سوم، او خپل خسرته مې د خپلې پښيمانۍ اظهار وکې د ښځې ځخه مې هم معافي وغوښتله، هغه مې د خپل ځان سره پنجاب ته په تللو باندې تياره کړله، زما په بار بار اصرار باندې ښځې معافي وکړله، چونکې د خپلې ښځې سره د تعلقاتو په ختمولو باندې اماده نه وم، نو ځکه مې خپله ښځه او لور د خپل ورور کورته بوتلل او خط (طلاقنامه) مې هم وشلوله، د دې واقعې په ځلورمه ورځ زه پخپله د مفتي شفيع صاحب قيام ګاه ته ورسيدم، هغوی د تعداد د تعين په باره کې زما ځخه پوښتنه وکړه، خو ماپخپله هم د تعداد په باره کې يقين نه درلودې، او هم په هغه ورځ مې خپله ښځه اولو پنجاب ته بوتلل، نن د هغې واقعې تقريبًا ځلور نيم کاله تير سوی دی، خو زماخسر تراوسه مطمئن سوی نه دی او هغه زمانه او د خپلې لور ځخه تعلقات منقطع کړې دی، داحالات زموږ د خاندان د رسوائی موجوب جوړسوی دی، زموږ حالات او نيت ته کتلو سره يوه شرعي فيصله راکړه چې موږ خپل آينده ژوند په سکون سره تير کړو، نه زماښځې ته د تعداد يقين دی چې څوواره مې ليکلې دی، دوه واره او که درې واره؟

جواب: په صورت مسئوله کې محمود شوکت او فرحت ځخه پوره احتياط غور او نکرسره يادول پکار دی چې څومره طلاقه يې ليکلې دی، او نور خلګ چې په هغه وخت موجود وه، ياهغوی تحرير ويلې وو، د هغوی ځخه هم تحقيق کول پکاردی که پخپله درته راياد سی نو د نورو ويونکو د بيان ځخه به داګمان غالب قائم سی چې درې طلاقه يې ورکړې وه نوفرحت په خپل خاوند باندې حرامه سوه، په هغه باندې درې طلاقه واقع سول او د حلالې ځخه بغير د دواړو په مينځ کې بله نکاح هم نسې کيدې، په دواړو باندې فرض دی چې سمدستي د يوبل ځخه جدائي اختيار کړې او څومره موده چې يې د طلاق ځخه وروسته يوځاې تيره کړې ده، په هغه دې توبه او استغفار وکړې خو که د غور او فکر او پوره تحقيق ځخه وروسته هم ورته راياد نسي چې څومره طلاقه مې ليکلې وه او نه يې کوم طرف ته غالب ګمان وی، نو د صورت مسئوله حکم دادی چې د محمود شوکت په ښځې باندې دوه طلاقه رجعي واقع سوی دی او چونکې محمود شوکت عملاً هغه ته رجوع کړې ده نوځکه به يې فرحت بدستور ښځه وی، خو اوس محمد شوکت ته صرف د يوطلاق اختيار باقي پاته دی، يعنی که اوس هغه

يوطلاق هم ورکړى برابره خبره ده که هغه په درد کى اويا په مذاق کى وى نو د هغه ښځى به په هغه حرامه سى او د حلالى څخه بغير به هيڅکله حلاله نه وى.
په مذکوره صورت کى که څه هم محمود شوکت ته د خپلى ښځى د ساتلو اختيار دى، خوچونکى د حلالو او حرامو معامله نازکه ده او ده ته تردد پيداسوى دى، او بعضى فقهاء په داسى صورت کى د دريوو طلاقو د وقوع فتوىٰ ورکوى، لهٰذا احتياط هم په دى کى دى چى هغه دى په هرصورت کى د ښځى څخه جدائى اختيار کړى او د هغه عده دى تيره کړى، ښځه دى په بل خاى نکاح وکړى، بياکه په څه وجه دوهم خاوند طلاق ورکړى نو د هغه د عدى څخه وروسته محمود شوکت هم د هغه سره نکاح کولى سى.

والدليل على كل ذالك مايأتي

١: قال الله تعالى: فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَاتَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ. [1]

٢: عن على ﷺ قال: سمع النبى ﷺ: رجلاً طلق البتة فغضب وقال: تتخذون اٰيٰت الله هزواً او دين الله هزواً او لعبًا؟ من طلق البتة الزمناه ثلاثا لاتحل له حتٰى تنكح زوجًا غيره... وفى حديث ابن عمرﷺ قال قلت: يارسول الله! ارأيت لوطلقتها ثلاثًا، قال: اذًاعصيت ربك وبانت منك امرأتك. (المغنى لابن قدامه ج: ٧ ص: ١٠٣) [2]
وقد اخرج البيهقى قصة الطلاق الحسن بن على امرأته ثلاثًا وفيه حديث مرفوع الى النبى ﷺ:

٣: قال ابن نجيم: شك انه طلق واحدة او اكثر بنى على الاقل كماذكر الاسبيجابى الا ان يستقين بالاكثر او يكون اكبر ظنه على خلافه وان قال الزوج عزمت على انه ثلاث يتركها. (الاشباه والنظائر، مجتبائى ج: ١ ص: ٨١، القاعدة الثالثة) [3]

٤: وعن الامام الثانى اذاكان لايدرى أثلاث ام اقل يتحرّى وان استويا عمل باشد ذالك عليه اشباه عن البزازية قال ط وعلى قول الثانى اقتصر قاضى خان ولعله لانه يعمل

---

[1] سورة البقرة: ٢٣.

[2] كتاب الطلاق تحت مسئلة ١٢٤٨ ج: ١٠ ص: ٣٣٢ (طبع دار عالم الكتب رياض)

[3] الاشباه والنظائر الفن الاول القاعدة الثالثة ص: ٩١ (طبع ادارة القرآن كراچى و ص: ٧٤ (طبع قديمى كتب خانه)

بالاحتیاط خصوصاً فی باب الفروج ١هـ قلت ویمکن حمل الاول علی القضأ والثانی علی الدیانة. (شامی ج: ٢ ص: ۴۵۴) (١)

په آخرکې دا وضاحت ضروري دی چې مفتي ته علم غیب نه وي، د هغه په مخکې چې څنګه سوال وسي هغه به د هغه مطابق جواب ورکوي د سوال د صحت ذمه واري په سائل باندې ده او چونکې معامله د حلالو او حرامو ده، او هرسړی به په آخرت کې جواب ورکوي، لهٰذا په ډیر احتیاط او غورسره دې متعین سي چې څومره طلاق یې ورکړی وو؟ که لږګمان غالب هم د درو طلاقو وي نو د دوارو یوځای پاته کیدل هیڅکله جائزنه دي.

والله سبحانه اعلم
١٨/ ٧/ ١٣٩٨ هـ
(فتوٰی نمبر ٨٠٥/ ٢٨ ب)

ما د هغه خور پریښوله دا الفاظ دوه واره وئیلو څخه وروسته د طلاق خبر چا ته ورکولو سره د مزید طلاق نه کیدلو حکم او د رجوع طریقه

سوال: د زید وهل ټکول د اخښي سره کیږي، زما د ښځې او خاوند څه جګړه نسته، ماطلاق ورکړی وو، او زما ښځه دننه په کمره کې ده، مادوه واره اخښي ته دا ووئیل (ماد هغه خور پریښوله) فوراً یې ښځې زما په خله باندې لاس کښې ښووی، همدغه ښځه د دې خبرې شاهده ده، زه د اخښي دوکان ته ولاړم، هلته مې څه شور جوړکې (ما د هغه خور پریښوله) او داما په نورو ځایونو کښې هم وئیلې دي داخبره د اتو ورځو څخه مخکې ده، هغه خلګو زما د ښځې بنګړی هم وکښل. آیا په دې صورت کې طلاق واقع سو.

جواب: په صورت مسئوله کې د سائل په ښځې باندې دوه طلاقه واقع سول (٢)، د دې دوو طلاقو څخه وروسته د اخښي په دوکان کې چې سائل کوم الفاظ. یعنی (ما د هغه

---

(١) رد المحتار قبیل باب الطلاق غیرالمدخول بها ج: ٣ ص: ٢٨٣ (طبع سعید).

(٢) د حوالې د پاره وګورئ صـ فتوٰی او د هغې حاشیه نمبر ع او تیره سوي صـ فتوٰی او د هغې حاشیه ع

خور پرېښوولہ) د نوی طلاق انشاء نہ دہ، بلکی د سابقہ دووطلاقو خبردی د اردو محاوری پہ لحاظ سرہ (پرېښی می دہ) ھمدامفھوم دی او د سائل څخہ ھم زبانی پوښتہ وسوہ نو ھغہ ھم د دی مراد اظہار کړی دی لھذا د دی جملی سرہ دریم طلاق نہ دی واقع سوی، د دری حیضونو څخہ مخکی کہ خاوند د طلاق څخہ رجوع کول غواړی نو کولی سی ([1]). او د رجوع کولو ښہ طریقہ دادہ چی د دووشاھدانو پہ موجود گی کی ښځی تہ ووایی چی ما ستا د طلاق څخہ رجوع وکړلہ ([2]) د دی څخہ وروستہ بہ یی بدستور ښځہ وی، خوکہ طلاق یی ورکی نوښځہ بہ یی بالکل حرامہ سی او بغیر د حلالی څخہ بہ یی دوبارہ نکاح نسی کیدی. واللہ اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنہ

الجواب !الصحیح بندہ محمد شفیع عفا اللہ عنہ

۱۲/ ۷/ ۱۳۹۱ ھـ

(فتوٰی نمبر ۸۹۵/ ۲۲ ب)

دا (طلاق واخلہ) الفاظو حکم د (المرأۃ کالقاضی) مطلب د طلاق پہ عدد کی د زوجینو د اختلاف حکم

سوال: پہ زوجینوکی د الفاظو او وقوع الطلاق کی د اختلاف فیصلی او د تحکیم شرعی حیثیت متعلق د حضرت مولانا سیاح الدین کاکاخیل د سوال مفصل او مدلل جواب.

سوال: د لاندینی مسئلی پہ بارہ کی تحقیقی او د فقہ حنفی د کتابونو پہ حوالوسرہ جواب ولیکی؟ ډیرہ مھربانی بہ مووی.

د یوی انجلی دعوٰی دادہ (چی ماتہ خپل خاوند دوہ وارہ طلاق راکړی وو، چی د ھغہ څخہ وروستہ یی زہ د ځان سرہ وساتلم، ماتہ معلومہ نہ وہ چی طلاق پہ کومو الفاظو سرہ واقع کیږی، او د دی اثر څہ وی؟ ځکہ ماوالدینوتہ څہ ذکر نہ وکی، او د خاوند

([1]) وگوری سابقہ حوالہ صـ حاشیہ نمبر عـ او عـ

([2]) وگوری سابقہ حوالہ صـ حاشیہ عـ

سره اوسیدم، څه موده وروسته یې په درد کې یووار دری طلاقه راکړل ماته د دی علم نه وو چې په داسې وئیلوسره ښځه مستقل په سړی باندی حرامیږی، نوځکه مې په عام طورسره نه چاته ذکر وکی، او نه مې داګنړل چې ماته دری طلاقه سوی دی او زه په دغه خاوند باندی حرامه سوی یم، که چیری مورته مې د دی ذکر کړی وو، خو بیره راسره ده چې والد صاحب ته مې د زوم د داسې خبرو او درد معلومات وسی نو د هغه څخه به ناراضه سی او جګړه به اوسی نو ځکه مې والدصاحب خبر نه کی، او والدی هم ددی ذکر ونه کی، د څه مودی څخه وروسته د بل چا څخه دامسئله معلومه سوه او د بهشتی زیور کتلوسره پخپله هم راته د دی علم وسو چې په داسې صورت کې نکاح ماتیږی او ښځه د سړی د پاره حرامیږی، اوس د خدای ﷻ د بیری د وجې زه د هغه سړی سره نسم پاته کیدی، او اوس مې والد صاحب ته هم دا واقعه ښوولی ده (د انجلی خپل لیکل سوی تفصیلی بیان تاسو وګوری) د دی په جواب کې خاوند وائي: چې هوا ماپه اول وار درد راتلوسره وئیلی وه، زما څخه طلاق واخله، بیا پښیمانه سوم او هغه مې طلاق نه وګنی، بیاپه یوه بله موقع باندی په درد کې راغلم او ومې وئیل چې (طلاق واخله) داهم ماطلاق نه ګنی او ښځه مې د ځان سره وساتله، بیا په یوه موقع باندی درد کې راتلو سره د طلاق الفاظ دوه واره صرف د ښځې د بیرولو په ارادی سره ووئیل (د خاوند لیکل سوی بیان هم تاسو وګورئ) اوس صورت حال دادی چې انجلی وایی زمانکاح ماته سوی ده، زه د دی خاوند سره نسم پاته کیدی، هلك وایی چې ماطلاق نه دی ورکړی، ځکه چې ما دا الفاظ طلاق نه ګڼل، او که آخری الفاظ طلاق هم سی نو بس دوه واره مې وئیلی دی او مارجوع کړی ده، او ښځه مې د هغه څخه وروسته خپل ځان سره ښځه جوړولو سره ساتلی ده اوس هم هغه زماښځه ده، د دی دواړو تحریری بیان ورکولو سره یوعالم دین ته یې د فیصلې کولو اختیار ورکړی دی، څه چې هغه فیصله وکړی، نو دواړه به یې منی، د هغه والدهم وایی چې د حق واضح کیدلو څخه وروسته به د شریعت فیصله منم او څه فیصله چې په شرعی طور سره صادره سی، هغه به منم، په دی معامله کې په خصوصی اهمیت باندی دا فیصله وسوه چې د نورو علماؤ کرامو او د شریعت د احکامو مفتیانو په خدمت کې د پیش کولو سره د هغوی څخه استفاده وسی او بیا د هغه فتوی په رڼا کې څه فیصله وسی، لهٰذا تاسوته عرض دی چې برنی صورت کې شرعی حکم څه دی؟

۱: آیا صرف دوه طلاقه واقع سوی دی او سړی رجوع کولو سره ښځه ساتلی سی؟

۲: آیا دري طلاقع واقع سوي دي او حرمت مغلظه ثابت سوي دي؟
۳: که سړي قسم واخلي چي ماصرف دوه طلاقه ورکړي دي نو د هغه د حلف په اعتبار کولو سره به د هغه قول معتبر ګرځولی سي؟ او که نه؟
۴: ظاهره ده چي شاهد خوبالکل نسته، نو په دې صورت کي د قضاءً او دیانتًا حکم یودئ او که مختلف؟
۵: ښځه به په هغه حکم عمل کوي چي د قضاء وو او که په هغه حکم چي دیانتًا دي؟ یومفتي به ده ته څه مسئله ښائي؟
۶: فقهاء کرام چي عمومًا (المرأة کالقاضی) لیکي: د دې څخه دامراد دي چي په داسي صورت کي د قضاء چي کوم حکم کیدی سي نو ښځه به هم په هغه عمل کوي او که د دې جملي څه بل مطلب دي؟
۷: کوم عالم ته چي دواړو د دې معاملي د فیصلي اختیار ورکړي دي، د هغه حیثیت د حاکم او قاضي دي، او هغه به قضاءً فیصله کوي، او که د هغه حیثیت د یومفتي دي او هغه دواړو ته فیصله واوروي چي دیانتًا شرعي حکم دي د دې مسئلي په ټولو اړخونو غورکولو سره د فقهي کتابونو مفصلي کولو موقع ورکول سي. او هغه عند الله مأخوذ نه وي.
سائل: حضرت مولانا سید سیاح الدین کاکاخیل مدرسه اشاعت دار العلوم کنته ګهر کچهري بازار فیصل آباد.

د انجلي بیان

ماته خپل خاوند یوواړ په خپل کور کي وویل (ولاړه سه! ماتاته طلاق درکړی دی) په دې باندي ماهغه ته وویل: چي ته دالفظ ولي استعمالوي نور ډیر الفاظ دي د دې څخه علاوه د استعمال د پاره، لهٰذا د څو ورځو څخه وروسته یې ماته وویل، یعني ماهغه پخپله را وغوښتله په دوهم وار هغه ماته په راهووالي کي وویل: ولاړه سه ماتاته طلاق در کړي دي، ضرف سنا د والد انتظار کوم چي هغه راسي ته د هغه سره ولاړه سه، ماته ستاضرورت نسته، که اوس تلل غواړي نو اوس ولاړه سه زه درته سیټ بُک کوم، ته یواځي ولاړه سه زه به درسره نه ځم د دې څخه وروسته په جهاز کي خوابدي سو، ماته یې ډیري ناجائزي خبري وکړي، ماورته وویل: چي په سوچ او فکرسره الفاظ راوباسه، نو وي وئیل: چي بکواس بند کړه ماپه هرڅه باندي سوچ کړي دي، ولاړه سه ماتاته یوطلاق درکړی دی، ولاړه سه ماتاته طلاق در کړي دي، دوه (ولاړه سه ماتاته

طلاق درکړی دی) دری یعنی ورسره یی شمارل هم، نو لهٰذا زه خاموشه سوم، داسوچ می وکی چی کورته به ولاړه سم، هرڅه به والدینوته ووایم، او ورسره می داسوچ هم کوی چی د نیکه تازه غم هغه ته رسیدلی دی اوس به دا دوهمه صدمه څنګه برداشت کوی؟ د دی څخه وروسته یی په لاره کی ماته ډیر تأکید وکی چی ګوره! که تاڅه خبره خپل مور او پلارته وکړله یعنی څه چی می په جهاز کی درته وئیلی وه، زه د هغه د خبری څخه وبیریدم، کورته ولاړم چاته می څه خبره ونکړله، مورته می دوی دری ورځی وروسته داخبره وکړله، داپه هغه وخت کی کله چی دوباره هغه زماسره جنګ وکی، او ورسره یی ماته دا تأکیدهم وکی چی پلارته مه وایه کنی نوښه به نه وی، ما خومورته ووئیل، خو دا تأکیدمی وکی چی پلارته مه وایه! ځکه چی د هغه طبیعت سخت دی، په دی سره به فتنه پیداسی، ماته په هغه وخت دامعلومه نه وه چی داشان طلاق ورکولوسره طلاق کیږی، ماخو داګنل چی طلاق خو هغه وی چی د شاهدانو په مخکی ورکول سی اویا په لیکلو سره ورکول سی پنځه میاشتی تیریدلو څخه وروسته ماته د صحیح مسئلی معلومات وسو، نومامورته ووئیل: چی اوس هغه ټول واقعه پلار ته ووایه! چی هغه د مفتی صاحب څخه د صحیح فیصلی پوښته وکړي، د دی څخه وروسته ماپخپله د خپل خاوند څخه پوښتنه وکړه چی تاماته په جهاز کی دری طلاقه راکړی وه، نو وی وئیل: چی ولی پوښتنه کوی؟ ماورته وئیل: چی ته زما د خبری جواب راکړه، بیابه درته وجه وښایم، لهٰذا هغه وویل: چی هو! یعنی دری واره می طلاق درکړی وو، ماورته وویل: اوس زماپاته کیدل ستاسره ناجائزدی، صبابه مفتی صاحب تاته فیصله درکړی، کله چی مفتی صاحب پوښتنه وکړه نو هغه انکار وکی او وی وئیل چی هغه خوصرف دوه واره وئیلی دی، حالانکی د شپی ماتصدیق کړی وو، د دی څخه وروسته ماهغه ته ووئیل: چی تا د مفتی صاحب په مخکی دروغ ولی ووئیل؟ وی وئیل چی دا خبره پریږده، خلګ خوداسی خبری پټوی اوته یی ظاهروی، ماورته ووئیل ترڅوچی زما تعلق دی، دنیاوی معامله خو زه پټولی سم، داخو د الله حکم دی، دابه زه په هیڅ صورت کی نه پټوم، لهٰذا ته به هم اقرار کوی، ماته یی زما د پلار او وروڼو خوندو واسطه راکړله چی د مفتی صاحب په مخکی هم دوه واره ووایه! ماونه منل، په دریمه ورځ یی ماته ووئیل: چی په خدای می دی قسم وی چی تاته به ګوتی هم نه دروړم، خو زماسره خبری خنداکوه، خوچاته دامه ښکاره کوه چی مادری واره وئیلی دی، ماورته ووئیل: چی زماخبری او خنداهم حرامه ده او تادری واره وئیلی دی، بیایی ووئیل چی ته درواغجنه

یی، ماستا په مخکی اقرار نه دی کړی، ماورته وئیل: چی داخو د یوڅو ورځو مخکی خبره ده، د خدای څخه وبیریږه او د آخرت سوچ وکړه، نو وی وئیل: ښه که داخبره ده نو زه به د دووکالو هلك بوڅم خو د دی خبری اعتراف به هیڅکله ونکړم، ته غواړی چی زه د دنیا په مخکی ذلیله سم، زه په قسم سره وایم چی هغه ماته دری واره په جهاز کی وئیلی دی اوس داپه درواغو قسم اخلی چی مادوه واره وئیلی دی، دی په درواغو ډیرقسمونه اخلی. والله یشهد علی ما اکتب وهوعلی کلّ شیئٍ شهید.

د هلک بیان

څه چی څه لیکم د خدای حاضر ناظر ګڼلوسره یی لیکم چی جهاز ته د ختلو په وخت زما ښځی پرده نه وه کړی، په جهاز کی کښبی نستوسره ماهغی ته د پردی کولو دپاره وئیل: معلومه نه ده چی هغی واوریدل او که نه؟ دوباره ورته مابیا ووئیل: نو هغی ووئیل چی (ښه) ښه یی داسی ووئیل چی په ماباندی بد ولګیدل، نو لږوخت وروسته بیاما په دریم وار د پردی د پاره ورته ووئیل، هغی خوپرده وکړله خو په درد سره او عجیبه شان یی وکړه، چی په هغی باندی ماته درد راڅی په هغه وخت ماهغی ته ووئیل: ته ولاړه سه زه تاته طلاق درکوم په دوهم وار لږ وخت وروسته بیاما ووئیل: ولاړه سه زه تاته طلاق درکوم، د دی څخه وروسته زه چپ سوم، او په زړه کی می ووئیل چی ای الله څه چی ما د درد په حالت کی وئیلی دی هغه چیری رښتیاونه ګڼی، هسی می هم دوه واره وئیلی وه، ځکه چی ماته معلومه وه که په دریم وار یی ووایم نو طلاق به یقیناً واقع سوی وای، نو ځکه د دوو وارو څخه وروسته زه چپ سوم خو وروسته نوری خبری په درد کی کیدلی، لهٰذا زه قسم اخلم چی مادوه واره وئیلی دی، او هغه می هم په زړه سره نه دی وئیلی، د دی واقعی څخه مخکی یووار خپل مینځ کی خبری اوریدلی وی، نو په هغه وخت ماخپلی ښځی ته وئیلی وه چی آیاته زماسره پاته کیدل نه غواړی، نو زما څخه طلاق وغواړه، ولاړه سه طلاق واخله ماهسی وئیلی وه، د زړه څخه می نه وه وئیلی، او په هغه وخت لږساعت وروسته خپل په مینځ کی بالکل صحیح سوی وو، زه بیاعرض کوم چی د جهاز څخه ماسوا د وئیلو اراده لرم او دعاء وکړئ چی الله ﷻ موږ ته په آینده کی په اتفاق سره د پاته کیدلو توفیق راکړی.

په جهاز کی هم د وئیل سوی خبری تقریباً شپږ میاشتی تیری سوی دی بالکل ټیک ټاك په خوشحالی سره اوسیدلو، معلومه نه ده چی څه خبره وسوه چی هغه داسی وئیل

شروع کړل چې ماته يې درې واره وئيلې دي خو زه وايم چې مادوه واره وئيلې دي، تاسوهم د دې مسئلې فيصله وکړئ؟

جواب: په صورت مسئوله کې مخکې د غور قابله مسئله داده چې خاوند د جهاز د واقعې څخه مخکې چې خپلې ښځې ته وئيلې دي چې آياته زماسره پاته کيدل نه غواړې، نو زما څخه طلاق واخله او ولاړه سه طلاق واخله، په دې سره طلاق واقع سو او که نه؟ په ظاهره خوداجمله د عربي جملې د (خذی طلاقك) فقالت: (اخذت) اختلف فی اشتراط النية. وصحح الوقوع بلااشتراطها اه، وظاهره انه لايقع حتى تقول المرأة (اخذت) ويکون تفويضا وظاهر ماقدمناه عن الخانية خلافه. وفى البزازية معزيا الى فتاوىٰ صدر الاسلام: والقاضی لايحتاج الى قولها اخذت، (البحر الرائق ج: ۳ ص: ۲۷۰) ([1])

علامه شامي رحمه الله د بحر د دې عبارت څخه دانتيجه راووته چې:
ومنه خذی طلاقك، فقالت: أخذت، فقدصحح الوقوع به بلا اشتراط نية كمافى الفتح وكذا لايشترط قولها (اخذت) كما فى البحر. (شامی ج: ۲ ص: ۴۳۰) باب الصحيح تحت قول الدر ومابمعناها من الصريح) ([2])

ليکن په کوم سياق کې چې خاوند مذکوره جملې وئيلې دي د هغه پيش نظر په هغه کې او عربي جملو (خذی طلاقك) کې فرق دی، او هغه فرق دادی چې د اردو په محاوره کې د ذکرسوی جملې دوه مطلبه کيدی سی، يوداچې: ته زماسره اوسيدل نه غواړې، نوبيازه تاته طلاق درکوم طلاق واخله، او دوهم مطلب د اردو په محاوره کې داهم کيدی سی، چې کله ته زماسره نه پاته کيږې نو بيا زما څخه طلاق وغواړه يعنی زما څخه طلاق طلب کړه، د اردو محاورې په لحاظ سره په مذکوره جمله کې د دواړو معناوو يوشان احتمال دی، د دې برخلاف (خذی طلاقك) کې د عربي محاورې په لحاظ سره بل احتمال نسته، بلکې هغه په اولنی معنىٰ کې صريح دی نو ځکه هلته د نيت ضرورت نسته.

([1]) باب الطلاق الصريح (طبع دار المعرفة بيروت) وفى مطبعة مكتبة سعيد كراچی ج: ۳ ص ۲۵۱.
وكذا فى الشامية ج: ۳ ص: ۲۴۸ (طبع سعيد).

([2]) رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۴۸ (طبع سعيد).

اوس د اردو محاوري په لحاظ سره که د متکلم مراد اوله معنٰی وی نو بیاخو (خذی الطلاق) په معنٰی کیدلو سره، دی سره به یوطلاق واقع سی، خو که بله معنٰی مرادوی نو بیابه په دی کلموسره طلاق نه واقع کیږی، ځکه چی هغه د طلاق ایقاع نه ده، بلکی ښځی ته د خپل ځان څخه د طلاق د طلب کولو امردی، په دی صورت کی د فقهی نژدی ترین جزئیات دادی:

امرأة طلبت الطلاق من زوجها فقا لها: (سه طلاق بردار ورفتی، لایقع ویکون هذا تفویض الطلاق الیها، وان نوٰی یقع (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۳۸۲) ([1])

رجل دعا امرأته الی الفراش فأبت، فقال لها: اخرجی من عندی، فقالت: طلقنی حتٰی اذهب، فقال الزوج (اگرارزوئی توچنین است چنین گیر) فلم تقل شیئًا وقامت) لاتطلق، کذافی المحیط. (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۳۸۲) ([2])

او هرکله چی د خاوند په مذکوره جُملوکی د دواړو معناوو احتمال دی نو د یوی معنٰی په تعین کی به د هغه قول معتبروی، او په دی الفاظو سره به طلاق نه واقع کیږی، خوخاوند د جهاز په واقعی کی چی د کومو الفاظو د تکلم اقرار کړی دی یعنی بیاته ولاړه سړا زه تاته طلاق درکوم، او لږ وخت وروسته بیاولاړه سړا زه تاته طلاق درکوم په الفاظو سره دوه طلاقه رجعی واقع سول، خو په دی کی مشکل دادی چی خاوند د جهاز په واقعه کی صرف د دوو وارو د طلاق اقرار کوی، او د ښځی دعوٰی داده چی هغه صرف په هغه وخت دری طلاقه راکړی دی، بلکی وروسته په یوځای والی کی یی د دی دری طلاقو اقرار هم کړی دی او دایی هم وئیلی دی چی د مفتی په مخکی د اصلی واقعی د پټولو د پاره صرف د دوطلاقو اقرار کړی دی، اوس که د ښځی سره د دی خبرو شاهدان موجود وه، نو بیا خو د هغه د پاره خپله دعوٰی ثابتول آسانه وو، خو د هغه سره شاهدان موجود نه دی او داټولی خبری په یوازی والی کی سوی دی، نوځکه په داسی صورت کی چی کله قاضی ته معامله ولاړه سی نو هغه به په خاوند باندی قسم اخلی او که هغه په دی خبره قسم راحلی، چی هغه د دوو طلاقو څخه زیات نه دی ورکړی، نوقضاءً به د هغه په حق کی فیصله اوسی، خوښځی په خپلو غوږونو دری طلاقه اوریدلی دی، نو ځکه د هغی په حق کی داجائز نه دی، چی هغه سړی ته د

([1]) ایضًا.

([2]) (طبع رشیدیه کویټه)

مقاربت موقع ورکړي، او د دې عملي تفصیل دادی، که د جهاز د واقعي وروسته (چې په هغه کې خاوند د وو طلاقو ورکولو اقرار کړی دی) د عدې تیریدو پورې خاوند زباني یاعملي رجوع ونکړله، نو بیاخو د عدې تیریدو سره هغه د خاوند د نکاح ځخه ووتله، اوس د هغې ښځې د پاره د حلالې ځخه بغیر په هغه سړي سره دوباره نکاح کول جائزنه وی، او خاوند قضاءً هم هغه په نکاح باندې نسی مجبوره کولی، هوا که خاوند د جهاز د واقعي ځخه وروسته د عدې تیریدلو ځخه مخکې مخکې زباني یاعملي رجوع کړې وه نو په دې صورت کې هغه قضاءً ښځه د خپل ځان سره په پاته کولو باندې مجبوره کولی سي، نو په دې صورت کې ښځې ته داپکار دی چې اول خوخاوند ته د خدای ﷻ ځخه خوف ورمخکې کړي او د آخرت د عذاب ځخه یې وبیروی هغه دې په دې خبره باندې اماده کولوته مجبوره کولو کوشش وکړي چې هغه غلط بیانی کولو سره د ټول عمر د پاره په حرام کاري کې د مبتلا کیدلو په ځای یاخودې د دریم طلاق اقرار وکړي یادې کم ترکمه ښځه جلاکړي.

اوکه هغه دې ته هم تیارنه وی، نو د هغه مهر دې معاف کړي یادې روپۍ ورکړي او د هغه ځخه دې خپل ځان خلاص کړي (۱). او که داهم ممکن نه وو، نو د هغه د پاره داهم جائز دی، چې هغه دې د خاوند کور پرېږدي او مور او پلار کره دې اوسيږي او په هرې ممکنې طریقې باندې دې هغه د مقاربت ځخه منع کړي او که ډیره موده داشان وسیدل ممکن نه دی، نو دیانتًا د دې هم ګنجائش سته چې هغه دې د عدې د زماني د تیریدلو ځخه وروسته د هغه په غیر موجودګی کې یالاعلمی کې دوهمه نکاح وکړي او کله چې دوهم خاوند طلاق ورکړي نو د هغه ځخه دې عده تیره کړي او اول خاوند ته دې ولاړه سي او د هغه ځخه دې د تجدید نکاح مطالبه وکړي چې ماته په نکاح کې شبهه پیښه سوې ده نوځکه زه دوباره عقد کول غوارم، کمافي العبارة الاولی والثانیة) او که په دې یوې خبرې هم ښځې ته عمل کول ممکن نه وی، نوچونکې ښځه مجبوره ده او د قاضي سره د خاوند د قسم اخستلو ځخه وروسته قاضي د خاوند په حق کې فیصله کړې ده نو

---

(۱) نن سبا په عدالتونوکې د جبري خلعو په غیرشرعي قانون باندې عمل کیږي د داسې جبري خلعي فیصلې شرعًا قابل د قبول نه وی خو که په مذکوره صورت کې ښځه د عدالت ځخه جبري خلع وکړي او جدائی نو دافیصله که څه هم شرعًا نافذه نه وی خو ښځې ته دیانتًا د جدائی حکم دی نو د هغې جدائی ته به سرکاري تحفظ داشان حاصل سي او په دې موقع ښځې ته د دې ګنجایش معلومیږي، فلیتأمل والله اعلم (حاشیه د حضرت والادامت برکاتهم).

ځکه که هغه د خاوند ځخه په څه صورت کی هم د ځان په خلاصولو باندی قادره نه وی، نو ټوله ګناه به په سړی باندی وی، او ښځه به عندالله معذوره ګڼل کیږی. کمافی العبارة الثالثة) خو په دی شرط چی هغی د ځان خلاصولو د پاره ټول ممکن تدبیرونه اختیار کړی وی او د ځان په خلاصولو قادره سوی نه وی. (کمافی العبارة الرابعة) په دی سلسله کی د علماوو عبارتونه په لاندی ډول دی:

۱: په بحر الرائق کی دی:
ولهٰذا قالو لوطلقها ثلاثًا وانکر، لها ان تتزوج باٰخر وتحلل نفسها سراًمنه اذا غاب فی سفر، فاذا رجع التمست منه تجدید النکاح لشك خالج قلبها، لا لانکار الزوج النکاح، وقد ذکر فی القنیة خلافًا فرقم للاصل بانها ان قدرت علی الهروب منه لم یسعها ان تعتدو تتزوج بآخر، لانها فی حکم الزوجیة الاول قبل القضاء، ولها ذالك دیانتًا وکذالك ان سمعته طلقها ثلاثا ثمّ جحدو حلف انه لم یفعل وردها القاضی علیه لم یسعها المقام معه ولم یسعها ان تتزوج بغیرهِ ایضًا. قال یعنی البدیع. والحاصل انه علی جواب شمس الاسلام الاوزجندی ونجم الدین النسفی والسید ابی شجاع وابی حامد السرخسی یحل لها ان تتزوج بزوج آخر فیما بینها وبین الله تعالی وعلی جواب الباقیین لایحل..... حَلف بثلثة فظن انه لم یحنث وعلمت الحنث، وظننت انها لواخبرته ینکر الیمین، فقال انه لایجوز، وظاهر انه انما اجاب فی امرأة لایوثق بها. (البحر الرائق ج: ۴ ص: ۵۷، ۵۸ فصل فیما تحل به المطلقة) (۱)

۲: وفی التاتار خانیة:
وسئل الشیخ الامام ابوالقاسم عن امرأة سمعت من زوجها انه طلقها ثلاثا وتقدر ان تمنع نفسها منه هل سعها أن تقتله؟ قال: لها ان تقتله فی الوقت الذی یرید ان یقربها ولاتقدر علی منعه الا بالقتل، وهکذا کان فتوٰی شیخ الاسلام ابی الحسن عطأ بن حمزة والامام ابی شجاع، وکان القاضی الامام الاسبیجابی یقول: لیس لها ان تقتله وفی الملتقط وعلیه الفتوٰی. (ایضًا ص: ۵۸) (۲)

---

(۱) طبع مکتبه رشیدیه کویته.
(۲) التاتار خانیة ج: ۳ ص: ۲۰۹ (طبع ادارة القرآن کراچی) وکذافی البحر الرائق ج: ۴ ص: ۵۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویته)

۳: وفي الفتاوئ بزازية کې دي (١)

سمعت بطلاق زوجها اياها ثلاثا ولاتقدر على منعه الا بقتله ان علمت انه يقربها تقتله بالدواء، ولاتقتل نفسها، وذکر الاوزجندی رحمه الله تعالى انها ترفع الامر الى القاضي فان لم تکن لهابينة تحلفه، فان حلف فالاثم عليه.... وفي النوازل: حرمت عليه بثلاث ويمسکها يباح لها ان تتزوج باخر من غير علم تتزوج، ولايطلق لها، وقال الامام صاحب النظم (التاسع فی الحظر والاباحة من الطلاق)

۴: علامه شامي رحمه الله ليکي:

والفتوئ على انه ليس لها قتله ولاتقتل نفسها، بل تفدي نفسها بمال او تهرب.... وفي البزازية عن الاوزجندی انها ترفع الامر للقاضي فان حلف لابينة لها فالاثم عليه اه .... قلت: ای اذالم تقدر على الفداء او الهرب ولاعلى منعه فلاينافی ماقبله. (شامي ج: ۲ ص: ۴۳۲ (باب الصريح تحت قوله ولوصرح به دين فقط) (۲)

د پورتني ذکر سوی تفصيل څخه د جناب د سوالونو د نمبرانه تر نمبر ۴ پوری جواب رسو، چې د هغه خلاصه داده چې:

که سړي په دی خبره قسم واخلی چې هغه د دوو څخه زيات طلاقونه نه دی ورکړی نوقضاءً به هم دوه طلاقه واقع کيږي، خو د ښځي په حق کی ديانتًا دری طلاقه سوی دي.

اوس د باقي سوالونو جوابونه په لاندی ډول دي:

۵: ښځه دی د ديانت په حکم باندی عمل وکړی او مفتی به هم هغي ته د ديانت حکم ښايي چې په پورته ډول په تفصيل سره ذکرسوی دی، او د مفتی اصل منصب هم د ديانت حکم ښوول دی، البته متأخرينو فقهاوو چې کله دا وليدل چې په قاضيانو کی جهالت عام سوی دی نو هغوی داحکم ورکی چې مفتی ته د ديانت د حکم سره د قضاء حکم هم ضرور ليکل پکار دی علامه شامي رحمه الله ليکي:

(١) فتاوئ بزازيه على هامش الهنديه ج: ۴ ص: ۲۲۰، ۲۲۱ (طبع رشيديه کويټه)

(٢) شاميه ج: ۳ ص: ۲۵۱ (طبع ايچ ايم سعيد)

لکن یکتب (المفتی) بعده ولایصدق قضاء لان القضاء تابع للفتوٰی، فی زماننا لجهل القضاة. فربما ظن القاضی انه یصدق قضاء ایضا. (رد المحتار کتاب الحظر والاباحة) (۱)

ورسره په تنقیح الحامدیه کې دي:

المراد من قولهم یدین دیانة لاقضاء انّه اذا استفتٰی فقیها یجیبه علی وفق مانوٰی، ولکن القاضی یحکم علیه بوفق کلامه ولایلتفت الی نیته اذاکان فیما نوٰی تخفیف علیه.... جری العرف فی زماننا ان المفتی لایکتب للمستفتی مایدین به بل یجیبه عنه باللسان فقط لئلا یحکم له القاضی لغلبة الجهل علی قضاة زماننا. (تنقیح الحامدیه ج: ۱ ص: ۳) (۲).

۲: د فقهاء کرامو د (مقولې) (المرأة کالقاضی) (۳) دامطلب نه دی، چې هغه دې په هرحال کې په هغه حکم عمل کوي چې قضاءً کیدسی بلکې د دې مطلب دادی چې لکه څنګه د قاضي دافریضه ده چې هغه دې د الفاظو په ظاهري او کثیر الاستعمال مفهوم باندې عمل وکړي او د خلاف ظاهر د نیت اعتبار دې نه کوي، دغه رقم د ښځې هم دافرض دی، چې هغه دې د خپل خاوند د الفاظو ظاهرته وګوري، د هغه په خلاف په نیت دې باور نه کوي، لهٰذا د بحث لاندې مسئله کې د (المرأة کالقاضی) مطلب به داوي، که قاضي په خپلو غوږونو د خاوند څخه درې طلاقه ورکول اوریدلي واي، نو هغه به د خپل علم مطابق فیصله کوله او درې طلاقه به یې نافذ کول. (۴) دغه شان

---

(۱) ج: ۲ ص: ۴۲۱ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) (طبع دار المعرفة بیروت)

(۳) رد المحتار مطلب فی قول البحران الصریح یحتاج فی وقوعه دیانتًا الی النیة ج: ۳ ص: ۲۵۱ طبع سعید)

(۴) د طلاق په معامله کې د حنفي مذهب د اصولو مطابق قاضي د خپل علم او سماع مطابق فیصله کولی سي. القاضی یقضی فی حقوق العباد یعلمه بأن علم فی حال قضائه فی مصره ان فلانًا غصب مال فلان او طلق امرأته.... الخ. معین الحکام ص: ۱۵۲، مطبعه حاجی عبد الغفار وپسران تاجران کتب ارګ ربازار، قندهار افغانستان) که څه هم متاخرینو فقهاوو د قاضیانو د فساد په وجه په دې فتوٰی نه ده ورکړي (شامي ج: ۴ ص: ۲۵۵)

ښځي چونکي پخپله بغير د څه شك څخه د دريو طلاقو الفاظ يي اوريدلي دي نو ځکه
به هغې ته په دريوو طلاقو عمل کول لازم وي، قاضي چي هرڅه فيصله کړي وي، د دي
دليل دادي چي (المرأة کالقاضي) څه مستقله قاعده نه ده بلکي فقهائی کرام داجملي هم
په داسي مواقعو باندي ذکرکوي چي چيري خاوند د خپلو الفاظو د ظاهري مفهوم
خلاف د بلي معنٰی د نيت دعوٰی کوي، په داسي مواقعو باندي فقهاء ليکي: چي
عدالتي فيصله به د هغه په ظاهري الفاظو باندي وي، نيت به قضاء معتبر نه وي، او په
دي معامله کي د ښځي حکم پشان د قاضي دي، يعني که هغه پخپله هغه الفاظ
اوريدلي وي، يا د هغه الفاظو د تکلم يقين سوی وي نو هغه پہ ظاهره باندي عمل کوي
د خاوند په نيت باندي نه، يوڅوفقهي عبارتونه وګوري!

الف: که څوك خپلي ښځي ته (انت طالق) ووايي او دا دعوٰی وکړي چي زما مقصد
طلاق ورکول نه وو، بلکي د قيد څخه ازاديدل وو نو د دي په باره کي علامه ابن نجيم
ليکي:

ويدين فی الوثاق والقيد ويقع قضاء الا ان يکون مکرها، والمرأة کالقاضی اذا سمعته
او اخبرها عدل لايحل لها تمکينه، هکذا اقتصر الشارحون وذکر فی البزازية، وذکر
الاوزجندی انها ترفع الامر الی القاضی فان لم يکن له بينة تحلفه، فان حلف فالاثم عليه
آه. ولافرق فی البائن بين الواحدة والثلاث. (البحر الرائق ج: ۳، ص ۲۷۷ طبع دار
المعرفة بيروت) باب الطلاق الصريح تحت قوله، وتقع واحدة رجعية وان نوٰی الاکثر...
الخ. ([1])

ب: همدا مسئله علامه فخر الدين زيلعي داشان بيان کړی ده:

ولوقال لها انت طالق ونوٰی به الطلاق عن وثاق لم يصدق قضاء ويديّن فيما بينه وبين
الله تعالی، لانه خلاف الظاهر، والمرأة کالقاضی لايحل لها ان تمکنه اذا سمعت منه
ذالك او اشهد به شاهد عدل عندها. (زيلعي شرح کنز ج: ۲ ص: ۱۹۸ باب الطلاق) ([2])

([1]) وفی رد المحتار مطلب فی حکم القاضی بعلمه ج: ۵ ص: ۴۲۳ (طبع سعيد) للقاضی بعلمه ج: ۵
ص: ۴۲۳ (طبع سعيد) للقاضی العمل بعلمه والفتوٰی علی عدمه فی زماننا کمانقله فی الاشباه عن
جامع الفصولين وقيد بزماننا لفساد القضاة فيه والاصل المذهب الجواز... الخ

([1]) وفی طبع مکتبة السعيد کراتشی ج: ۳ ص: ۲۵۷. (محمد زبير حقنواز)

([2]) تبيين الحقائق ج: ۳ ص: ۴۱ (طبع دار الکتب العلميه، بيروت)

علامه شامي رحمه الله هم (المرأة كالقاضي) جمله په دې مسئله کې ذکر کړې ده (شامي ج: ۲ ص: ۳۲ باب الصريح) (۱)

ج: دغه شان که څوك درې واره لفظ د طلاق استعمال کړي او دا دعوٰی وکړي چې زمانيت د تاکيد وو نه د تأسيس، نو په دې باره کې دامسئله مشهوره ده، چې ديانتًا خوبه د هغه تصديق کول کيږي خو قضاءً نه د دې په باره کې چې علامه حامد آفندي چې څه ليکلي دي د هغه څخه د (المرأة كالقاضي) مذکور برنی مفهوم بالکل واضح کيږي.

لايصدق في ذالك قضاء، لان القاضي مأمور باتباع الظاهر والله يتولى السرائر.... وقال في الخانية: لوقال انت طالق، انت طالق، انت طالق، وقال: اردت به التكرار صدق ديانة وفي القضاء طلقت ثلاثًا اه. ومثله في الاشباه والحدادي، وزاد الزيلعي، ان المرأة كالقاضي، فلايحل لها ان تمكنه اذا سمعت منه ذالك او علمت به، لانها لاتعلم الا الظاهر. (تنقيح الحامدية ج: ۱ ص: ۳۷ كتاب الطلاق) (۲)

د دې څخه واضحه سوه چې قاضي سره د ښځې تشبيه من كل الوجوه نه ده، بلکې د بالظاهر په معامله کې ده.

د: دغه شان که څوك خپلې ښځې نه ووائي چې (انت علي كظهرامي) او دا دعوٰی وکړي چې زما مقصد د ماضي د دروغو خبر ورکول وو، نو د دې په باره کې په فتاوٰی عالمګيريه کې دي:

لوقال لامرأته انت عليّ كظهر امي كان مظاهرًا.... ولوقال اردت به الاخبار عما مضى كذبًا لايصدق في القضاء، ولايسع المرأة ان تصدقه كمالا يسع القاضي، ويصدق فيما بينه وبين الله تعالى (عالمګيريه ج: ۱ ص: ۵۰۷ باب الظهار) (۳)

د دې ټولو عبارتونو څخه د (المرأة كالقاضي) مفهوم واضح کيږي چې ښځې د خپل خاوند څخه کوم الفاظ اوريدلي وي، د هغه په ظاهر باندې د هغه د پاره عمل کول واجب دي برابره خبره ده که معامله قاضي ته رسيدلې وي او که نه وي رسيدلې، او دا مطلب نه دی، که قاضي د شاهدانو د فقدان په وجه فيصله د خاوند په حق کې وکړله نو

(۱) شامية ج: ۳ ص: ۲۵۱ (طبع ايچ ايم سعيد)

(۲) تنقيح الحامدية ج: ۱ ص: ۳۲، ۳۷ (طبع مکتبه رشيديه کويټه)

(۳) (طبع رشيديه کويټه).

ښځه دی هم په هغه عمل وکړی، که څه هم هغه د خاوند ځخه د هغه د طلاق اوریدلی هم وی، ځکه که د (المرأة كالقاضی) مطلب داوی، نو د طلاق په لفظ کی د زوجینو د اختلاف په صورت کی به د فقهاوو دانه ونیل چی قضاءً به طلاق نه واقع کیږی، خو په ښځی باندی واجب دی چی د هغه ځخه لری اوسی، د دی مسئلی مفصل عبارت مخکی تیرسوی دی.

۷: د طلاق په تنازعاتو کی تحکیم جائزدی، او په دی کی د حکم فیصله نافذ کیږی، لمافی معین الحکام: یجوز التحکیم فی الاموال والطلاق والعتاق و (هوالصحیح) لکن شیوخ المذهب امتنعوا الفتوىٰ بهٰذا لئلا یتجاسر العوام فیه،

(معین الحکام ص: ۲۸ فصل نمبر ۸) ([1])

لهذا زوجینو چی کوم عالم حکم جوړ کړی دی، هغه خوبه فیصله د هغه حکم مطابق کوی چی قضاء ثابتوی، خوپه صورت مسئوله کی هغه ته اول پکار دی چی خاوند ته د خدای بیره ورکړی، په صحیح صحیح بیان ورکولو یی آماده کړی او د دروغو قسم ګناه او ورسره مطلقه ثلاثه د خان سره د ساتلو ګناه هم هغه ته وښایی، د دی باوجود که هغه قسم واخلی، او ښځه څه شاهد پیش نه سی نوفیصله دی د سړی په حق کی ورکړی، خو ښځی ته دی په حیثیت د مفتی د دیانت ذکر سوی برنی حکم هم وښایی، بلکی که هغه ته د ښځی د ریښتینوالی ذاتی محور باندی ګمان غالب وی، نو ښځه د سړی ځخه د جلاساتلو کوم تدبیرونه چی د هغه په اختیار کی وی هغه دی نجی طور سره اختیار کړی، او په دی معامله کی دی نجی طور سره د ښځی پوره مدد وکړی، چنانچی په درمختار کی دی:

وعن الامام ان علم القاضی فی طلاق وعتاق وغصب یثبت الحیلولة علی وجه الحسبة لا القضاء ([2]).

د دی لاندی علامه شامی لیکی:

قوله: (یثبت الحیلولة) ای بان یامر بأن یحال بین المطلق وزوجته والمعتق وأمته او عبده والغاصب وماغصبه بان یجعله تحت ید امین الی ان یثبت ماعلمه القاضی بوجه شرعی (قوله علی وجه الحسبة) ای الاحتساب وطلب الثواب لئلا یطأها الزوج او

([1]) (طبع حاجی عبدالغفار وپسران تاجران کتب ارگ بازار قندهار افغانستان.

([2]) الدر المختار ج: ۵ ص: ۴۳۹ (طبع ایچ ایم سعید کمپنی)

السید او الغاصب (قوله لا القضاء) ای لاعلی طریق الحکم بالطلاق او العتاق او الغضب. (رد المحتار ج: ۴ ص: ۳۵۵، ۳۵۲ باب کتاب القاضی، مطلب قضاء القاضی بعلمه) (۱)

هٰذا ماظهر لهٰذا العبد الضعیف
والله سبحانه وتعالی اعلم
بالصواب والیه المرجع والمآب
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۱/ ۳/ ۱۳۹۷هـ
(فتوٰی نمبر ۳۰۹ / ۲۸ ب)

الجواب :تصحیح فلله در المصیب کثرالله تعالی امثاله وزاده بسطة فی العلم والجسم
محمد رفیع عثمانی عفا الله عنه

الجواب الصحیح
العبد منیب الرحمٰن

د (ماته پریښوولی) الفاظ دری واره دوئیلو حکم

سوال: ماشپږ اووه میاشتی مخکی خپلی ښځی ته دا الفاظ وئیلی وه چی: (ماته پریښوولی) او دا الفاظ تقریبًا لس دولس واره ماوئیلی وو او د دی وجی یوه جګړه وه چی زما د ښځی او زما په مینځ کی سوی وه، په هغه وخت نه راسره ښځه وه او نه می دا الفاظ د وئیلو په وخت د ښځی نوم اخستی دی، د دی ځخه دوی میاشتی وروسته می د پلار په حکم سره د خپلی ښځی سره کوروالی وکی، او د دی الفاظو د وئیلو په وخت ما د طلاق نوم یالفظ بالکل نه وو وئیلی؟

جواب: ماهغه پریښووله، که دا الفاظ دي دری واره یا د هغه ځخه زیات وئیلی وی نو ستا په ښځه باندی دری طلاقه واقع سول (۲) اوس هغه ستا د پاره بغیر د حلالی ځخه نسی حلالیدلی، د دی واقعی ځخه وروسته چی کوم کوروالی وسو هغه جائزنه وو په هغه باندی توبه او استغفار کول پکار دی، لان الالفاظ المذکورة صریحة فی الطلاق

---

(۱) رد المحتار ج: ۵ ص: ۴۳۹ (طبع ایچ ایم سعید کمپنی)
(۲) ایضًا.

نی عرفنا فلا تحتاج الی النیة (۱)، واما الضمیر فینبغی عن تسمیة المرأة اذاکان مرجعه معلوما. واللہ سبحانه اعلم.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح محمد عاشق الٰهی بلند شهری

۲۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ھ

(فتوٰی نمبر ۱۴۵۹/ ۱۸- الف)

(تا ته به طلاق درکوم) دا الفاظ وئیلو حُکم

سوال: څه فرمائی د دین عالمان او د شرع مبین مفتیان حضرات د دی مسئلی په باره کی چی د زید د خپلی ښځی د کورنی خبرو باندی تیزی او ترخی خبری وسوی ښځی خپل خاوند ته ووئیل: چی ته د کور څخه ولاړه سه! زید ووئیل چی موږ به ولاړسو او تاته به طلاق درکړو او دوه واره یی دا ووئیل، په دی باندی ښځه خاموشه سوه، بیا زید د دی څخه وروسته د طلاق وغیره ورکولو څخه بغیر د خپل کار د پاره یوځای ولاړی، اوس سوال دادی چی په ذکرسوی صورت کی د هغه په ښځی باندی طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: که د سائل بیان صحیح وی او خاوند همدا الفاظ استعمال کړی دی چی تاته به طلاق درکړو نو په دی سره طلاق واقع نه سو (۲). هغوی دواړه بدستور ښځه او خاوند دی، خوآینده د طلاق الفاظو په استعمال کی ډیر احتیاط لازم دی، په بعضی صورتونو کی ښځه د همیشه د پاره حرامیږی، لهٰذا آینده د کوم مستند عالم څخه مشوره اخستلو څخه بغیر د طلاق لفظ هیڅکله په ژبه سره مه رایاست. واللہ اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا اللہ عنه

۲۹/ ۴/ ۱۳۹۱ ھ

(فتوٰی نمبر ۵۷۷/ ۲۲ ب)

په امداد الفتاوٰی کی دوو ښځوته د طلاق ورکولو په مسئله کی

---

(۱) د لفظ پریښوولو متعلق د تفصیلی حکم د پاره راروانه صـ او د هغی حاشیه عـ او د وروسته صفحه عـ او د هغی حاشیه نمبر عـ وګوری. (محمد زبیر)

(۲) د حوالی د پاره د صـ فتوٰی او د هغی حاشیه عـ وګوری. (محمد زبیر حقنواز)

د درمختار جزئیه ذکر کولو کی تسامح دی

سوال: امداد الفتاوی مبوب ج: ۲ ص: ۳۵۰ کی دی چی خاوند خپلو دوو ښځوته ووئیل تاسوته دوه طلاقه دی.... الخ.
حضرت حکیم الامت قدس سره جواب لیکلی دی چی په هری ښځی دوه طلاقه واقع سول، چنانچی په دی جواب باندی یوعالم تنقید وکی چی په دی جواب کی تسامح ده، صحیح دادی چی د لیکل سوی جزئیی لاندی په هری ښځی یوطلاق واقع سو چنانچی داتنقیدهم په دی صفحه باندی طبع سوی دی په ذکرسوی مسئله کی د بنده رایی داده چی اول جواب صحیح دی، لیکن د دی جواب د پاره چی حضرت تهانوی رحمه الله کومه جزئیه نقل کړی ده هغه جزئیه د سوال په صورت باندی منطبقه نه ده ځکه چی په جزئیه کی (بینکن تطلیقة او تطلیقتان) الفاظ دی او د سوال په صورت کی داسی الفاظ نسته د جزئیی الفاظ مخ ته اېښوولو سره ناقد تنقید کړی دی، او د دی الفاظو په اعتبار سره داتنقید درست هم دی خو د سوال د صورت په لحاظ سره داتنقید غلط دی، الغرض په اول جواب او تنقید دواړوکی فی الجمله تسامح معلومېږی ګوانکی که صحیح جواب اول دی.
د بنده په نزد د سوال په صورت باندی منطبق او اقرب جزئیه لاندی ده،
ولوقال لثلث نسوة له انتن طوالق ثلثًا او طلقتکن ثلاثًا یقع علی کل واحدۃ ولاینقسم اه. (هندیة ج: ۲ ص: ۵۳) (۱)
چی د هغه په وجه په صورت مسئوله کی په هری ښځی دوه دوه طلاقونه واقع کیدل پکار دی، ستاسو څه رائی ده؟
سائل: مولانا (مفتی) عبد الستار صاحب مدظلهم، جامعه خیر المدارس ملتان
جواب: مخدوم ګرامی قدر ومکرم دامت الطافهم، السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!
ستاسو خط زموږ د خوشحالی باعث وګرځیدی.
په امداد الفتاوی (۲) کی چی د طلاق د کومی مسئلی په باره کی چی تاسو د تسامح نشاندهی کړی ده، احقرته ستاسو د رائی سره اتفاق دی، واقعًا د عالمګیری جزئیه

---

(۱) ج: ۱ ص: ۳۲۱ (طبع رشیدیه کویټه)
(۲) ج: ۲ ص: ۴۰۴ سوال نمبر. ۴۹.

دلته د اتباع قابله ده، د درمختار جزئيه دلته نه منطبق کيږي. د دعاګانو درخواست دی. والسلام

احقر محمدتقی عثمانی عفی عنه
۲۰/ ۳/ ۱۴۰۳ ھ
(فتوی نمبر ۵۴۲/ ۳۴ ب)

لفظ د (پريښوولو) طلاق صريح دی او که کنايه؟
(د دار العلوم حقانيه اکوړه خټک او جامعه دار العلوم کراچی جدا جدا موقف)

سوال: ماچيرې ويلی وه چی لفظ (پريښووله) کله چی کوم سړی خپلی ښځی ته د طلاق د نيت څخه بغير ووايي نو طلاق واقع کيږي، غالبًا حضرت تهانوی رحمه الله دا فتوی ورکړی وه. ستاسو څه رائيه ده؟ مثلاً د کوم سړی څخه د کور نورو خلکو پوښتنه وکړه چی ستاښځه چيری ده؟ نو هغه ووئيل: چی هغه ما د مورکره پريښی ده د هغه مطلب داوو چی يوه ورځ يا دوی ورځی به د مور کره وی بيابه بيرته راځی چی يوه سندره عمومًا په ريډيو، ټيلی ويژن باندی وئيل کيږي چی د هغه مندرجه ذيل شعر دی.

دل کالگانا ہائے ہائے

دل کالگانا ہم نے چھوڑ دیا چھوڑ دیا

اوس که يوسړی داسندره اوريدلو سره پخپله هم سندره شروع کړی او ښځه ورسره موجوده وی او ښځه يی هم ورسره سندره وئيل شروع کړی (يو د بل طرفته کتلو سره) سندره ويونکی سره سره سندره وئيل شروع کړی (د طلاق خيال هم د ښځی او خاوند ترمينځ نه وی) نو آيا په داسی صورت کی به د پريښوولو لفظ په يقين سره کنايه نه منل کيږي؟ مثلاً ښځی خاوندته ووئيل: چی ماپرېږده، فلانی ځای ته ياموركره يابل چيری داکار کول دی نو خاوند ووئيل چی ښه دی يايی ووئيل چی تاته اجازه ده، هرکله چی د طلاق خيال يی قطعًا نه وی، او هرکله چی پنجاب کی داعرف نه منل کيږي څکه چی

حقیقتاً کنایي دي، آیا په دې صورتونو کې تاسوهم د طلاق فتوی ورکوئ؟ اویا که اوس داسې لفظ عرف عام بدل د لفظ طلاق بالکل نه دی خاصکر د پنجاب په خطه کښې، په دې سره خوبغیر د نیت طلاق بلکل نه واقع کیږي؟ مثلاً ښځې خاوند ته د جماع د پاره صفا اشاره وکړه، خاوند ووئیل چې (پرېږده) د درد څخه ښځې ووئیل چې (پرېږده) (دسوالئې په صورت کې) نوخاوند ووئیل (هوا) یایې ووئیلا (ښه) یایې ووئیل (پرېږده) نوپه دې صورتونو کې به طلاق واقع کیږي؟ د مفتي محمود صاحب یوشاګرد راته ووئیل: چې زماهم داخیال دی چې د دې لفظ په استعمال سره بغیر د نیت څخه طلاق بالکل نه واقع کیږي.

زماخیال دی چې زموږ خواته خصوصاً په پنجاب کې دا لفظ (پرېښوولو) په دوارو صورتونو کې د طلاق او نورو مقاصدو د پاره (هرکله چې د طلاق خیال یې هم نه وي) استعمالیږي یعنی کنایه ده، نوبیاهم کله چې د چانیت بلکې د طلاق خیال او فکر نه وي نوآیا د ذکر سوي لفظ په استعمال سره بغیر د نیت څخه هم د طلاق حکم ورکوی او که نه؟

جواب د مفتي محمد فريد مدظلهم دار العلوم حقانيه اكوړه خټک

جواب: واضحه دې وي چې د (پرېښوولو) لفظ په طلاق او غیر طلاق دواړو کې په کثرت سره استعمالیږي د قرائنو د وجې د یوتعین کول کیږي وروسته په ښکاره به دالفظ د (ترکها) په شان د کنایاتو څخه وي چې په هغه کې د نیت څخه بغیر طلاق نه واقع کیږي، ورسره که دالفظ په طلاق کې متعارف وي نو په طلاق بائن کې به متعارف وي، د اهل عرف په نزد بینونت مراد اخستل کیږي، والصریح قد یقع بالبائن کمافی رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۳۹ [1] والصریح لایقع به الطلاق دیانة عند عدم النیة کمافی ردالمحتار ج: ۲ ص: ۵۹۳. نعم اذاکان هازلاً فیقع طلاقه لکونه ناویًا زجراً وللحدیث المشهور فافهم. محمد فرید عفی عنه دار الافتاء دار العلوم حقانیه اکوړه خټك ضلع پشاور نمبر ۲۱۹: ۱

جواب د حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني صاحب

---

[1] رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۵۲ (طبع سعید)

دامت بركاتهم جامعه دار العلوم كراچي

جواب: د دې څخه زيات واضح لفظ د فارسي (هشتم) او (پاى كشاده) كردم ترا، دي، چې ښكاره ده چې دا لفظ په مختلفو لفظي قرينو سره په نورو معنىٰ ګانو كې هم استعماليږي، د دې باوجود فقهاء كرامو دا د عرف په غالب استعمال په وجه سره صريح ګرځولې دي، چنانچې په فتاوىٰ عالمګيرى كې دي: ولوقال الرجل لامراته (ترا چنګ بازداشتم) او (بهشتم) او (پله كردم ترا) او (پاى كشاد مكردم ترا) فهٰذا كله تفسير قوله (طلقتك عرفًا، حتى يكون رجعيا ويقع بدون نية كذا في الخلاصة، وكان الشيخ الامام ظهير الدين المرغيناني رحمه الله يفتي في قوله (بهشتم) بالوقوع بلانية ويكون الواقع رجعيًا ويفتي فيما سواها باشتراط النية.... الخ. (عالمګيريه ص: ۳۷۹ فصل الطلاق بالفاظ الفارسية، (۱)

لهٰذا كه د نورو لفظيه قرائنو سره لفظ د (پريښوولو) د غير طلاق د پاره مستعمل وي نو دا د هغه د صريح كيدلو منافي نه دى څكه چې الفاظ صريحه هم د نورو د لفظي قرينو په موجودګى كې د غير طلاق د پاره استعماليږي او په هغه سره طلاق نه واقع كيږي، لهٰذا په دې سره د هغه علماوو خلاف حجت نه قائميږي، كوم چې لفظ د (پريښوولو) ته صريح وايي.

خلاصه داچې كوم مثالونه تاسو ليكلي دي په هغه كې د چا په نزد هم طلاق نه واقع كيږي، څكه چې هلته د غير طلاق د معنىٰ صريح قرائن موجود دي، خوكله چې داشان قرائن موجود نه وي او كوم سړى ښځې ته وايي چې (ماته پريښوولي) نو راجح دادى چې په اردو محاوره كې داصريح لفظ دى، بياهم حضرت مولانا مفتي محمد شفيع صاحب رحمة الله عليه د (امداد المفتيين) په حاشيه ليكلي دي چې: غرض داچې په دې كې د علماوو اختلاف دى، سائل ته ديانةً په كوم چې يې زيات اعتماد وي د هغه فتوىٰ اختيارول پكار دي، (فتاوىٰ دار العلوم ديوبند ج: ۲ ص: ۵۰۲) (۲)

---

(۱) ج: ۱ ص: ۳۷۹ (طبع رشيديه كويټه).

(۲) ص: ۲۱۲ (طبع دار الاشاعت كراچي).

او داټوله گفتگو د اردو په محاوره کی ده، د پنجاب د عرف احقرته علی وجه البصیرة واقفیت نسته، په دی کی د پنجاب اهل فتوٰی ته رجوع کېولو سره عمل کول پکار دی.

والله سبحانه اعلم

۹/ ۷/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۵۲۹/ ۲۸ ب)

فصل فی الطلاق بالکنایات

د طلاق د کنایاتو بیان

(ولاړه سه او واده وکړه زما ستاسره څه واسطه نسته)

د دا الفاظو حکم

سوال: یو خاوند خپلی ښځی ته وویل چی (ولاړه سه او واده وکړه زما ستاسره څه واسطه نسته) په دی صورت حال کی د خاوند څخه پوښتنه وسه چی تا طلاق ورکړی دی؟ خاوند ووئیل: ما د خفګان د وجی ویلی دی، خسر موقع پیداکړه د طلاق د ثبوت کولو د پاره زوم ته یی ووئیل: چی ستا د مذکوره الفاظوسره طلاق بائن واقع سوی دی، اوس ستاسره زه غیر کس ملاووم، ستا نکاح دوباره کوو، په دی ویلوسره خسر یوغیرسړی ته د شاهدی طرز او طریقی ښوولو او پوه کولوسره یی راوستو چیری د طلاق په باره کی پوښتنه وکړه، غیر سړی د خاوند څخه پوښتنه وکړه چی تا طلاق ورکړی دی؟ خاوند ووئیل هو! ورکړی می دی، بیایی وویل چی څنګه دی ورکړی دی؟ خاوند چُپ پاته سو، خسرورته وویل: چی ته ووایه چی طلاق بائن می ورکړی دی، بیا خاوند وویل: چی ماطلاق بائن ورکړی دی، اوس په دی ذکرسوی صورت کی د مسئلی او د خاوند د اقرار د حکم شرعی څخه می خبرکړه؟

جواب: په صورت مسئوله کی په ښځی باندی یوطلاق بائن واقع سوی دی چی دهغه حکم دادی: که ښځه او خاوند دواړه په خپل مینځ کی په رضامندی سره دوباره نکاح کول غواړی نوکولی سی، ځکه چی ولاړه سه او واده وکړه..... الخ. الفاظ کنایه دی چی محتمل د رد او جواب دی: کمافی البحر ولوقال: اذهبی فتزوجی، وقال: لم انو الطلاق،

لم يقع شيئ لان معناه تزوجي ان امنك وحل لك، البحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۲۲) (۱) او په صورت مسئوله کې کله چې د خاوند ځخه د دې الفاظو په ذريعه د طلاق په باره کې پوښتنه وسوه نو هغه د طلاق د نيت نفي وکړله، او نه يې څه داسې معنی وښووله چې په هغه سره د رد طلاق ووئيل سی، بلکې دايي وئيلي دی چې دا الفاظ ما د خفګان د وجې وئيلي دی، بياچې کله هغه ته ووئيل سول چې په دې الفاظو سره طلاق بائن واقع سوی دی، نوبياهم هغه بل څه مفهوم واضح نکی بياتردی چې صراحتًا يې اقرار بالطلاق وکی.

والله سبحانه وتعالى اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب :!صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۳۰/ ۱۳۹۰ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۲۰/ ۲۱ - الف)

ماته ستا ضرورت نسته، ځه ولاړه سه د دا الفاظو حکم

سوال: يوسړی په کيملپور کی دی او د هغه زوم په کراچي ملزکی ملازم دی، مذکوره سړی خپله نو. :وم ته ورسوله، چنانچې څه موده ښځه او خاوند په اتفاق او سلوک سره پاته کيدل، خو وروسته پکښې اختلاف پيداسو، خبره دی ته ورسيدله چې انجلی خپل خاوند ته ووئيل: چې که تاته زما ضرورت نه وی نو ما مه په عذابوه کورته می ولیږه، خاوند هغی ته ووئيل چې ماته ستا هيڅ ضرورت نسته، ځه ولاړه سه، او ټول شيان يې د هغي څخه واخستل او يوه برقعه يې هغي ته ورکړله چې دا ستاحق مهر دی او د کور څخه يې ويستله او قلف يې کورته ولګاوي، انجلی د پلار کورته ورسيدله څو ورځي وروسته د انجلي پلار خپل زوم ته يوخط وليږی چې عزيزه! خپله ښځې دی سنباله کړه او که سنبالولی يې نسی، ياتاته د ښځې ضرورت نسته نو پرې يې ږده، ځکه چې وخت نازک دی او موږ غريب خلک يو، په دې باندی زوم وليکل: تاچې د بنده څه عزت کړی دی او څه چې په واده سره آرام پيداسوی دی او کوم عزت چې سوی دی داکافی دی، او

---

(۱) البحر الرائق باب الكنايات فى الطلاق ج: ۳ ص: ۳۰۲ (طبع سعيد) وفى الهندية كتاب الطلاق الفصل الخامس فى الكنايات ج: ۱ ص: ۳۷۲ (طبع رشيديه كويته) ولوقال لها اذ هبى فتزوجى تقع واحدة اذا نوى.... الخ.

اوس بنده ته ضرورت نسته، خپله لور بيرته واخله، او بنده ته د شکريي موقع ورکړه، ځکه چي زه د دي د سنبالولو څخه معذوريم، اوس هلك وايي، چي ماصريح طلاق نه دی ورکړی او د طلاق څخه انکار کوي، آيا په دي صورت کي طلاق بائن نه واقع کيږي؟

جواب: په صورت مسئوله کي خاوند دوي جملي استعمال کړي دي يوداچي، ماته ضرورت نسته، دوهمه جمله داچي (څه ولاړه سه) په دي کي په لومړي جملي سره څه طلاق نه واقع کيږي که څه هم د طلاق نيت يي کړي وي.... لمافی الهندية ولوقال: لاحاجة لی فيك، ينوی الطلاق فليس بطلاق. (عالمگيريه نو لکشور ج: ۲ ص: ۸۵) (۱)

خو دوهمه جمله څه ولاړه سه! د طلاق د کناياتو څخه ده او په دي کي د رد او جواب دواړو احتمال دي او حالت د طلاق د مذاکري دي نو ځکه بغير د نيت څخه طلاق نه واقع کيږي: لمافی العالمگيريه وفی حالة مذاکرة الطلاق يقع الطلاق فی سائر الاقسام قضاء الافيما يصلح جوابًا وردًا فانه لايجعل طلاقًا کذافی الکافی. ج: ۲ ص: ۸۴) (۲)

نوځکه په مذکوره صورت کي دار ومدار د خاوند په نيت باندي دي که هغه د (څه ولاړه سه) ويلوسره د طلاق نيت کړي وي نو يوطلاق بائن به واقع سي، او که هغه د طلاق نيت نه وي کړي نو طلاق به نه واقع کيږي (۳). او چونکي په دي معامله کي د خاوند قول قضاءً معتبردی، نوځکه د هغه د طلاق د نيت څخه انکار کول به په قسم سره معتبروی خاوند ته پکار دي چي هغه د آخرت ورځ مخ ته کړي او صحيح صحيح ووائي چي د هغه نيت څه وو؟ او که هغه بياهم په دي باندي قائم وي چي د هغه نيت د طلاق ورکولو نه وو ښوبيابه ښځه بدستور د هغه منکوحه وي او د هغه څخه د خلاصي حاصلولو د پاره يا خودي هم د هغه څخه د طلاق اخستلو ياخلع کولو کوشش وسی ياپه عدالت کي د ډوډي او نفقي نه ورکولو په وجه د فسخ نکاح دعوىٰ دي دائره سي، عدالت ته به خاوند را وغواړي او په ډوډي نفقي ورکولو باندي به يي مجبوره کړي که

---

(۱) الفتاوىٰ الهندية الفصل الخامس فی الکنايات ج: ۱ ص: ۳۷۵ (طبع رشيديه کويټه) وفی بدائع الصنائع کنايات القسم الثالث ج: ۳ ص: ۱۰۷ (طبع رشيديه کويټه) ولوقال: لاحاجة لی فيك لايقع الطلاق وان نوی لان عدم الحاجة لايدل علی عدم الزوجية فان الانسان قديتزوج بمن لاحاجة له الی تزوجها فلم يکن ذالك دليلاً علی انتفاء النکاح فلم يکن محتملاً للطلاق..... الخ. وفی البحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۰۳ (طبع سعيد) اذاقال: لاحاجة لی فيك.... فانه لايقع وان نوی.... الخ.

(۲) الفتاوىٰ الهندية کتاب الطلاق الفصل الخامس فی الکنايات ج: ۱ ص: ۳۷۵ (طبع رشيديه کويټه)

(۳) وګوری امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۴۳۲، ۴۳۳ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی).

هغه آماده نه وي، ياعدالت ته د حاضريدلو څخه انکار وکړي نو عدالت نکاح فسخ کولی سي، د دې څخه وروسته دې عده تيره کړي، بيا ښځه په بل ځاى کې نکاح کولی سي. (۱)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه
۲۲/ ۵/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوىٰ نمبر ۶۹۰/ ۲۲ ب)

(ته زما مور خوريې) د الفاظو حکم

سوال: که سړى خپلې ښځې ته مور، خور ووايي يعني دا ووايي: چې ته زما مور او خوريې که زماسره نه راځې، خپل کلي پريښوولوسره نه راځې نو ته زمامور او خور يې، دومره وئيلو سره سړى روان سو، دوه کاله يې خرچه بنده کړله، يعني زه بهر روان يم که ته راسره نه ځې، ښځې ووئيل: چې زه خپل کلي پريښوولو ستاسره نه ځم، په دې باندې خاوند ووئيل: ته زمامور او خوريې، د دې څخه ستاځه مراد دى؟

جواب: ته زمامور او خوريې، په جملې وئيلوسره څه طلاق واقع نسو داجمله خطاده، په صورت مسئوله کې ښځه بدستور د خپل خاوند په نکاح کې ده، که جدايي مقصود وي نو خاوند ته به په صريح الفاظو کې طلاق ورکول پکار وي. (لمافي الدر المختار وان نوىٰ بأنت علي مثل امّي او کامّي... براً اوظهاراً او طلاقاً صحت نيته ووقع مانواه لانه کناية والاينو شيئًا او حذف الکاف لغاوتعين الادنىٰ. (شامي ج: ۲ ص: ۵۷۶، ۵۷۷) (۲) والله سبحانه اعلم ۹/ ۹/ ۱۳۹۷
(فتوىٰ نمبر ۹۲۲/ ۲۸ ج)

زموږ ترمينځ د ښځې او خاوندوالا رشته ختمه سوې ده الفاظو سره د طلاق حُکم

---

(۱) د نکاح د فسخ کولو مکمل طريقه کار صـ حاشيه عـ کې وګورئ.
(۲) کتاب الطلاق باب الظهار ج: ۳ ص: ۴۷۰ (طبع سعيد) او همدارنګه وګورئ امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۴۷۰، ۴۷۲. عزيز الفتاوىٰ صـ ۴۹۳، ۴۹۴ سوال نمبر ۹۰۰، ۹۰۱ او امداد المفتين صـ ۲۲۵.

سوال: یوسړی محمد سلیمان ولد محمد اسلم خپلی ښځی مسماة عائشه بیګم ته ذ خط په ذریعه طلاق رالیږلی دی، دغه ښځه آمه لویه کړی وه، او سلیمان بهرته په ملازمت باندی د تللو په وخت وئیلی وو، دابه څانته راغوارم، د اوو کالو اوږده زمانه تیره سوه، په دی دوران کی یووار پاکستان ته رالو او د ښځی سره د ملاویدلو څخه بغیر بیرته ولاړو، په خط کی چی د طلاق متعلق کوم الفاظ استعمال سوی دی هغه ټکی په ټکی په لاندی ډول دی:

زه د هوس او حواس په قائم ساتلو سره او د الله ﷻ ذات جاضر او ناظر ګنلو سره په ډیره تسلی نن مورخه مخکی مارچ سنه ۱۹۷۷ء د نهی په ورځ تاته اطلاع درکوم چی زموږ ترمینځ د ښځی خاوند والارشته ختمه ده، او دافیصله شرعی یاقانونی طورباندی چی هغی ته طلاق وایی وګڼه، د دی څخه وروسته نورڅه ګنجایش د امید یا د شك والا خبره پاته نسوه چی د هغه څخه داخیال وسی، چی زموږ ترمینځ د ښځی او خاوند والا رشته لاقایمه ده، زما د دی فیصلی څخه اوس ته پخپله خوښه څنګه چی پخپله ښه ګنی بیشکه هغه وکړه څکه چی زما د طرفه اوس ته فارغه یی.

انجلی د خپل امداد د پاره په شرعی عدالت کی د کومو کومو حقوقو دعوی کولی سی؟ مثلاً د اووکالو خرچه، حق مهر او د عدی د مودی خرچه، د دی څخه علاوه د نورو کومو حقونو مطالبه کولی سی؟

جواب: په صورت مسئوله کی د مسماة عائشه بیګم باندی طلاق بائن واقع سوی دی (۱) او هغه د عدی تیرولو څخه وروسته چیری چی وغواړی نکاح کولی سی که خاوند د هغی سره خلوت صحیحه کړی وی، نو په هغه باندی پوره مهر واجب دی (۲). او مسماة عائشه بیګم ته د هغه وصولولو حق د عدالت په ذریعه حاصل دی ورسره د عدی د

---

(۱) وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الثانی فی ایقاع الطلاق الفصل الخامس فی الکنایات ج: ۱ ص: ۳۷۲ (طبع ماجدیه) ولوقال. .. لم یبق بینی وبینك عمل ونوی یقع کذا فی العتابیة، وفی الهندیة ایضا ج: ۱ ص: ۳۷۵ قال لم یبق بینی وبینك نکاح یقع الطلاق اذا نوی ..... الخ.

(۲) وفی الهندیة کتاب النکاح الباب السابع ج: ۱ ص: ۳۰۳ (طبع ماجدیه) والمهر یتاکد باحد معان ثلثة الدخول والخلوة الصحیحة وموت احد الزوجین سواء کان مسمی او مهر المثل حتی لایسقط منه شیئ بعد ذالك الا بالابراء من صاحب الحق... الخ.

زماني د نفقي هم د خاوند څخه د وصولولو حق لري (۱). خو د تیرو شوو اوه کالو د نفقي مطالبه په صورت مسئوله کې نسي کیدی. (۲) خاوند ته پکار دي چې دانفقه هم اداء کړي خو که هغه یې اداء نه کړي نو هغه د عدالت په ذریعه نسي مجبوره کولی.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۵/۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۸/۴۵۴ ب)

اوس خوماته په نکاح باندې شک دې چې هغه قایمه ده او که نه؟ د الفاظو حُکم

سوال: د زید ښځه د خپل خاوند خبره په دنیاوی معاملاتو کې نه مني یوه روځ هم په داسې واقعه باندې زید د سخت درد په حالت کې ووئیل: اوس خوماته په نکاح باندې شک دې چې هغه قائمه ده او که نه؟ د زید مطلب د دې څخه داوو، چې که ښځه د خاوند خبره بالکل ونه مني نو د سختې ګناه خبره ده بلکې هغه محاورة ښځه پاته نسوه، د زید د ښځې وینا ده چونکه تا په نکاح باندې شک کړی دی نو څکه د دوو شاهدانو په مخکې اقرار وکړه چې نکاح برقراره ده ماته سوې نه ده، براه کرم د زید د ښځې د مطالبې شرعي حیثیت او د زید د برنې الفاظو حیثیت واضح کړئ، چې د زید د دې الفاظو سره په نکاح کې خدای دې نکړي څه خلل واقع سوی دی، د زید خیال دی چې داسې څه خبره نسته د ښځې مطالبه غلطه ده؟

جواب: زید چې کوم الفاظ وئیلي دي چې (اوس خوماته په نکاح باندې شک دی چې هغه قائمه ده او که نه ده، په دې الفاظو سره څه طلاق واقع نسو، او نه یې نکاح ماته

---

(۱) وفی الهندیة الفصل الثالث فی نفقة المعتدة ج: ۱ ص: ۵۵۷ (طبع ماجدیه) المعتدة عن الطلاق تستحق النفقة والسکنی کان الطلاق رجعیًا او بائنًا او ثلاثاً حاملاً کانت المرأة اولم تکن، کذا فی الفتاوٰی قاضی خان، وکذا فی البحر الرائق ج: ۴ ص: ۱۹۸ (طبع رشیدیه کویته)

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۹۴ (طبع سعید) والنفقة لاتصیر دینًا الا بالقضاء او الرضاء ای اصطلاحهما علی قدر معین أصنافًا او دراهم فقبل ذالك لایلزمه شئ. وفی الشامیة قوله (والنفقة لاتصیر دینًا) ای اذا لم ینفق علیها بأن غاب عنها او کان حاضراً فامتنع فلا یطالب بها بل تسقط بمضی المدة..... الخ.وکذا فی البحر الرائق ج: ۴ ص: ۱۸۲ (طبع رشیدیه کویته).

سوه، د دواړو نکاح بدستور قائمه ده ښځې ته د داسې مطالبې نه ضرورت سته او نه داسې کولو سره په مسئلې باندې څه اثر غورځيږي.

والله سبحانه اعلم

۳/ ۳/ ۱۴۰۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲ ۳۰/ ۳۲ – الف)

(زما د اړخه فیصله ده) د الفاظو وئیلو حُکم

سوال: د یوسړي دوې ښځې وې مخکې ښځې ته یې دوه واره او د دوهمې ښځې ته یې یووار طلاق ورکولو سره رجوع کړې وه، بیا په یوه موقعه هغه دواړو ښځو متعلق ووئیل: چې زما دواړې ښځې دې ترصبا پورې ضرور زماخواته راسي، که تر صباپورې رانغلې نو زما د طرفه فیصله ده، خوښځې د هغه خواته ولاړې نه سوې د دې واقعې تفصیل مې ستاسو دار الافتاء ته درلیږلی وو، خو د جناب د اړخه ۲/ ۳/ ۱۳۹۳ هـ باندې جواب راکول سوی وو، چې مخکې ښځې ته درې طلاقه ورکول سول او دوهمې ښځې ته طلاق بائن سوی دی چې رجوع نسي کولی خو په رضامندۍ سره دوباره نکاح کیدی سي، خو دوهمه ښځه تیاره نسوه نتیجتاً دواړې ښځې د خپل اولاد سره اوسیدلې، اوس هغه سړی دا وایي چې ماخپلو ښځوته طلاق نه دی ورکړی، هغه الفاظ ما د درد په حالت کې وئیلي وه، حالانکې دابالکل واضح وو، کله چې هغه دا الفاظ وئیلي وه چې د هغه مراد طلاق وو، که هغه سړی دادعوٰی وکړي چې ما د طلاق په نیت دا الفاظ نه وه وئیلي نو د هغه د دعوٰی به څه حقیقت وي؟

جواب: په مخکې جواب کې دالیکل سوي وو، که داخبره یې د درد په حالت کې کړې وه نو د نیت څخه بغیرهم طلاق واقع سو، او په موجوده سوال کې خاوند پخپله اقرار کوي چې دا خبره هغه د درد په حالت کې کړې ده، لهٰذا طلاق واقع سو. (۱) د دې څخه علاوه په سوال کې چې (د هغې نمبر ۳۴۸/ ۲۴ ب دی) داتصریح ده، چې هغه د مذکوره الفاظو سره داهم وئیلي وه، چې دامه ګڼه چې زه خالي دهمکي درکوم بلکې بله ورځ به د وکیل په ذریعه تحریري طلاق هم در ولیږم، دا صراحتاً د طلاق مذاکره ده او د طلاق په

(۱) ایضاً.

مذاکره کې هم د نيت اعتبار نه وي، لهٰذا طلاق بائن واقع سوی دی، (۱) او د خاوند
قول ته اعتبار نسته. والله سبحانه وتعالیٰ اعلم

۱۵/ رمضان/ ۱۳۹۲ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۲۰۵/ ۲۷ هـ)

د ښکنځلو په طور لفظ د (حرام) وئيلو ذ يو مخصوص صورت حکم

سوال: د زيد د ښځې يوه مصري ملګرې وه، هغه چې به خپل بچې منع کول نو عمومًا به يې لفظ (حرام) استعمالولو، د زيد ښځې ته هم د دې لفظ، عادت جوړ سو، د زيد ښځې يووار زيدته ووئيل، نو په جواب کې د زيد د خُلې څخه ووتل (ته) حرام... د زيد نيت د طلاق ورکولو قطعًا نه وو.

۲: زيد يووار د ښکنځلو په طور ښځې ته (حرام زادې) وئيل غوښتل، خو فورًا د ښکنځو په ذهن کې راتلوسره صرف لفظ د حرام وئيلوسره ودريدی، ايا په پورته صورتونو کې به طلاق واقع کيږي؟

جواب: که واقعه همداسې وي لکه چې ليکل سوې ده نو په دې سره هيڅ طلاق نه واقع کيږي.

۲: که واقعه همداسې وي نو په دې سره هم هيڅ طلاق نه دی واقع سوی. لان المتأخرين انما افتوا بانصراف لفظ الحرام الی الطلاق لغلبة العرف (۲)، ولاعرف فيما ذکره السائل.

---

(۱) فيصله مې ورکړله د الفاظو د حکم په باره کې د دار الافتاء د دار العلوم کراچي نه جاري سوې د حضرت والا دامت برکاتهم په يوه مصدقه فيصلې کې درج دي چې، مافيصله ورکړله دا الفاظو کنايه دي چې د فارغ خطي په الفاظو کې امداد الفتاوی ج: ۲ ص: ۴۴۷ (جواب د سوال نمبر ۵۳۲) کې حضرت تهانوي رحمه الله د طلاق بائن اتباع ته يې متعارف ليکلي ده او ورسره داهم دا الفاظ د کناياتو د دريم قسم سره تعلق لري چې په هغه کې صرف د جواب احتمال وي او په دې قسم کې د درد په حالت کې بغير د نيت څخه هم طلاق واقع کيږي. کذافي الشامية ج: ۳ ص: ۳۰۱ (طبع سعيد) (فتویٰ نمبر ۹۷۴/ ۴۰ ج) رجسټر نقل فتاویٰ دار العلوم کراچي).

(۲) وفي البحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۰۰ لوقال لها انت عليّ حرام والحرام عنده طلاق وقع وان لم ينو، وذکر الامام ظهير الدين نقول لاتشترط النية ولکن نجعله ناويًا عرفا..... الخ. وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۳۳ الی ۴۳۵ قالا لامرأته انت علي حرام.... يفتی بانه طلاق بائن وان لم ينوه لغلبةالعرف (راجع للتفصيل الی رد المحتار وتحت قوله لغلبة العرف).

والله سبحانه اعلم
۷/ ۵/ ۱۳۹۷ هـ

د مبارات په ذریعَه د یوطلاق بائن حُکم

سوال: شهزی نقوی ولد فرزند علی نقوی خپلی ښځی یاسمین شیخ بنت عثمان شیخ ځخه جون سنـه ۱۹۹۳ء باندی د مبارات په ذریعه طلاق ورکړی وو، مطلقی مهر معاف کړی وو او د کفالت د پاره د عدی په دوران کی څلویښت زره روپی فیصله سوی وه، فریقین په دی باندی راضی وه، دواړو په معاهدی د ستخطی کړی وی، چی منسلك دی او د شاهدانو هم دستخطونه سته، اوسوال دادی چی آیا دا طلاق مکمل دی؟ فریقینو ضلع کونسل ته نوټس نه وو ورکړی او د وکیلانو په مشوری باندی کونسل ته نوټس مارچ سنه ۱۹۹۷ء کی ورکول سو، برای مهربانی ده.په دی باندی دِی رایی راسی چی د برطانیی په عدالت کی پیش سی.

جواب: ما د منسلك معاهدی مطالعه وکړله، دا د یومبارات معاهده ده، او د دی په رڼا کی شهزی نقوی خپلی ښځی یاسمین شیخ ته د مهر په معانی سره او د معاهدی د نورو شرطونو په عوض کی طلاق ورکړی دی، لهذا شرعًا د دی معاهدی د مخی یاسمین باندی د شهزی نقوی د طرفه یوطلاق بائن واقع سوی دی چی د هغه حکم شرعًا دادی: چی اوس شهزی نقوی ته د رجوع کولو اختیار نسته، یاسمین د هغه د نکاح ځخه جلاسوی ده خو که دواړه په رضامندی سره په نوی مهر باندی نکاح کول وغواړی چی په دی معاهدی د ستخطونه وسول او خاوند طلاق ورکی، د هغه تاریخ ځخه (۱) د دری حیضه تیریدلو ځخه وروسته یاسمین به په بل ځای کی نکاح کولی سی. (۲) خو د دی قانونی تقاضی د پوره کولو د پاره کوم قانوندان ته دی رجوع وسی. والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی الهداية كتاب الطلاق باب الرجعة فصل فيماتحل به المطلقة ج: ۲ ص: ۳۹۹ (طبع شركت علميه ملتان) واذاكان الطلاق بائنًا دون الثلاث فله ان يتزوجها فی العدة وبعد انقضائها.... الخ.
وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۰۹ (طبع سعيد) وينكح مبانته بمادون الثلاث فی العدة وبعدها بالاجماع. وكذا فی الهندية ج: ۱ ص: ۴۷۲، ۴۷۳ (طبع رشيديه كويته)

(۲) وفی الشامية ج: ۳ ص: ۵۲۹ (طبع سعيد) ويظهر ان ابتداء العدة من وقت وقوع الطلاق لامن وقت الاخبار.... الخ.

۱۴۱۷/۱۱/۱۳ھ
(فتوی نمبر ۹/ ۲۵۷)

د یو طلاق څخه وروسته د نوی نکاح صورت

سوال: په شاه باندی د مندرجه اقرار نامی په ذریعه د زوجینو په مینځ کی د جدایی څخه وروسته د هغه په مینځ کی د مصالحت او یووالی د پاره شریعت اسلامیه څه لاره تجویز کوی؟

۲: که د مصالحت یوه لاره هم د زوجینو په مینځ کی دوباره د نکاح د انعقاد وی نو دا وفرمایی چی شرعًا خوبه په دی کی د کراهت څه اړخ نه وی؟

۳: مذکوره اقرار نامه د سخت درد په حالت لیکل سوی ده، ورسره زوجین د اوو میاشتو د هلك والدین هم دی، په داسی صورت کی د مصالحت شرعی او سماجی څه مصلحتونه دی؟

۴: د محوله اقرار نامی په ذریعه سره د جداوالی څخه وروسته د رجوع یا د نوی نکاح د پاره د وخت او میعاد شرط څه دی؟

۵: که دوباره نکاح کول ضروری وی نو آیا د دی د پاره تحلیل (حلاله) ضروری ده او که د دی څخه بغیرهم براه راست په دوهم وار نکاح تړلی سی؟

۶: که دوباره نکاح ضروری وی، نو آیا د هغه د پاره هم د هغی اهتمام، اعلان، او د هغه پیمانی تقریب ته ضرورت دی لکه چی په اول وار منعقد سوی ده، او که په کور کی نکاح تړلی سی.

جواب: د اقرار نامی ترشا د درج سوی مطالبو د مخه د محمد جنید فاروقی صاحب بنخه صبیحه ګل اندام صاحبه باندی یوطلاق بائن واقع سوی دی، چی د هغه حکم دادی: چی خاوند اوس یکطرفه طور سره رجوع نسی کولی، هوا که فریقین راضی وی نو د سر څخه نکاح کولی سی (۱)، د دی نکاح د پاره د عدی تیرول ضروری نه دی، بلکی کله چی وغواړی نکاح کولی سی (۲)، په مسئوله صورت کی د حلالی ضرورت

وفي الدر المختار باب العدة ج: ۳ ص: ۵۰۴، ۵۰۵ وهی فی حق حرة.... بعد الدخول حقیقة او حکمًا ثلاث حیض کوامل.... الخ.

(۱) ایضًا.

(۲) د تیری صفحی اوله حاشیه وګوری.

نسته، د نکاح د پاره د هغه اهتمام او اعلان او تقریب ضرورت هم نسته، کوم چې په اوله نکاح کې سوی وو، بلکې صرف د دوو مسلمانانو سړو په موجودګۍ کې ایجاب او قبول وکی نو نکاح به منعقده سي (۱) که په کوم عالم باندې نکاح وتړی نو ډيره ښه ده، خو د دې نکاح د پاره به جلا مهر وي، او آینده به خاوند ته صرف د دوو طلاقو اختیار پاته سي، د دې څخه وروسته دې ډير احتیاط ساتي، څکه چې اوس به صرف په دوو طلاقو سره هم ښځه مغلظه سي، او د حلالې څخه بغیر به په دریم وار نکاح هم نسي کیدی (۲)

والله سبحانه اعلم
۲/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۹۵/ ۲۸ – الف)

۱: په طلاق صریح کې د رجوع اختیار او په باین کې د نوې نکاح ضروري کیدلو وجه

۲: ښځې ته زنانې (عورت ښځه) ویلو سره څه طلاق څخه دې سوی

۳: ښځه د هغه د مور کور کې پرېږده، راسه د وئیلو حکم

سوال: د بعضو علماء کرامو په نزد کله چې یو سړی خپلې ښځې ته ووايي چې ته ماپرېښوولې، نو په دې سره صریح طلاق واقع کیدل منل کیږي، یعنې د طلاق صریح څخه طلاق رجعي مراد وي، او د نکاح ضرورت نه وي، اوس که څوك خپلې ښځې ته دا ووايي چې ته په ماباندې حرامه یې، نو په دې سره طلاق صریح ولې نه واقع کیږي، بلکې بائن واقع کیږي چې په هغه کې د نکاح ضرورت وي داسې ولې؟ په دې کې څه فرق دی؟

۲: ښځې زه په څه خبره باندې اودکام نو ما ووئیل چې زنانو (ښځو) عادت وي، او ما د شك د لرې کولو د پاره هغې ته ووئیل: چې ته هم زما زنانه یې، شك دالرې کول وو

(۱) وفي الدر المختار کتاب النکاح ج: ۳ ص: ۹ (طبع سعید) وینعقد بایجاب من احدهما وقبول من الاخر وفیه ایضًا ج: ۳ ص: ۲۱ وشرط حضور شاهدین حرّین اوحر وحرتین مکلفین سامعین قولهما معًا.

(۲) د حوالې د پاره وګوری راتلونکې صـ فتوٰی او د هغې حواشي ۱ـ ۲ پورې.

چې مابنځه ولی ونه وئیل، غالبًا نعوذ بالله دا مطلب دی وانه خستل سی چې هغه زه خپله ونه ګنم، بهرحال کله چې ماهغی ته ووئیل چې ته هم زما زنانه (ښځه) یی، پیسته، پیسته پنجابی ژبه کی د پیتی پوزی والا ښځی ته وایی، آیا په صورت مذکوره کی خو به په نکاح څه اثر نه وی پریوتلی؟ د طلاق نیت می نه وو.

۳: د نن څخه څلور نیم کاله مخکی کله چې مانوی نوی واده کړی وو، نو ښځی ته می په څه خبره درد راغلی، د مور او نورو خپلوانو ښځو په مخکی ماموړته د خپلی ښځی په مخکی (ښځی ته د اوورلو د پاره) دالاندی درج سوی کلمات په پنجابی ژبه کی وئیلی وه، چې د هغه پښتو ترجمه داده: دابنځه د دی د مور په کور کی پریږده، بیامی دا وئیلی وه، چې د هغه پښتو ترجمه داسی ده: داپریږده د دی د مور په کور کی، اوس معلومول دادی: چې په دی ذکرسوی فقری سره طلاق واقع کیږی او که نه؟ ما دا الفاظ د رعب اچولو او بیرولو د پاره وئیلی وه.

جواب: په دی فرق باندی د پوهیدلو د پاره د فقهی د ویلو ضرورت دی لهٰذا یاخوته د فقهی تعلیم حاصل کړه، یا بیا د اهل علم څخه د مسئلی پوښتنه کولو سره په هغه باندی عمل وکړه، او د دلائلو پسی مه کیږه.

۲: په صورت مسئوله کی طلاق نه دی واقع سوی په څه شك او تردد کی مه اوسه.

۳: که ستانیت د دی الفاظو سره د طلاق نه وو، نو بیا د دی الفاظو سره طلاق واقع نه سو.

والله سبحانه وتعالی اعلم

۱۹/ ۲/ ۱۳۹۷ ھ

(فتوی نمبر ۲۲۹/ ۲۸ ب)

(دادی ستاواخله) دا الفاظ که د طلاق په نیت سره ووئیل سی نو څه حکم دی؟

سوال: د محمد صالح او د هغه ښځی ترمینځ همیشه جګړه وی، د دی جګړی په دوران کی یوه ورځ محمد صالح په درد کی خپل لاس خپل جیب ته نژدی کی، مخامخ یی ښځه ناسته وه ورته یی ووئیل: چې دادی ستا واخلها (د جیب څخه یی څه نه را ووتل) په دوهم وار یی بیا دا الفاظ ووئیل: نو فورًا د هغه ښځه د هغه ځای څخه ولاړه سوه، او د باندی په ژړاسوه، وروسته د محمد صالح څخه د مذکوره خبری کولو مقصد پوښتنه

وسوه، چې د دې خبرو څه مقصد دی وو؟ نو هغه ووئیل چې زما مقصد خپلې ښځې ته طلاق ورکول وو، آیا شرعًا طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: د دې خبرې خو صریحه جزئیه معلومه نه سوه، خو د قواعدو او مماثل د جزئیاتو څخه معلومیږي، چې په دې صورت کې څه طلاق نه دی واقع سوی، ځکه چې: داد ستا واخلها په دې کې نه د طلاق کوم صریح لفظ ستبه او نه مقتضی او مقدر، او په داسې صورت کې سره د نیت څخه هم طلاق نه واقع کیږي علامه شامي رحمه الله د علامه رملي رحمه الله څخه نقل کوي: وبه یعلم جواب مایقع من الاتراك من رمٰی ثلاث حصوات قائلاً: انت هکذا ولاینطق بلفظ الطلاق، وهو عدم الوقوع تأمل (منحة الخالق حاشیة البحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۰۹ باب الصریح تحت قوله (انت طالق هکذا) [۱]، او په عالمگیریه کې دی: ولوقال لها بعد، ماطلبت منه الطلاق (گفته، گیر) لایقع وان نوٰی کذا فی الخلاصة، (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۳۸۰) [۲]

بیاهم صریحه جزئیه معلومه نه سوه، نو ځکه که نورو علماوو ته رجوع وسی او معلومات حاصل کړي نو دابه ښه وي.

والله سبحانه اعلم

۹/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۵۲۸/ ۲۸ ب)

ښځه پخپل ځان باندې حراموم الفاظو سره د طلاق بائن حُکم

سوال: یوسړی لاندې الفاظ د طلاق د پاره استعمال کې، زه خپله ښځه مسماة فلانی په خپل خان باندې حراموم، په دې الفاظو سره به کوم طلاق واقع وي؟

جواب: په صورت مسئوله کې یوطلاق بائن واقع سوی دی [۳] د نوی نکاح څخه بغیر په زوجینو کې د زوجیت تعلقات نسی قایمیدی.

والله سبحانه اعلم

---

[۱] ج: ۳ ص: ۲۸۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویته).

[۲] طبع مکتبه ماجدیه کویته.

[۳] وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۳۳ الی ۴۳۵ (طبع سعید) قال لامرأته انت علیّ حرام.... یفتی بانه طلاق بائن وان لم ینوه لغلبة العرف، وکذا فی البحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۰۰. او همدارنگه وگوری امداد المفتین ص: ۲۷۲.

۳/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۳۸۷/ ۱۸ - الف)

(البائن لایلحق البائن) کی د دوهم باین څخه مراد هغه دی چی په اصل وضع کی بائن وی که څه هم د عرف د وجی صریح جوړ سوی وی

سوال: بخدمت شیخی و استاذی مدظلکم!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

بنده د حضرت والا په خدمت کی یوفقهی سوال لیکلی وو، حضرت والا د هغه جواب داسي ولیکی، هغه ته به مراجعت کول وی، او وخت هم پکار دی، لهٰذا که داسوال بیل ارسال سی، نو د هغه مستقل تحقیق به اوسی، د حضرت والا په هدایت باندی عمل کولو سره بنده بیل دا سوال دوباره مزید منقح کولو سره دوباره لیکی:

سوال: هغه طلاق بائن چی د عرف د وجی صریح جوړسوی دی په دی سره به بغیر د نیته هم طلاق واقع کیږی، (مثلاً: ته په ماحرامه یی، ته آزاده یی وغیره) آیا هغه طلاق بائن (برابره خبره ده که صریح وی او که کنایه) سره به د عدی په دوران کی لاحق سی او که نه؟ د رد المحتار ج: ۳ ص: ۳۰۱ (۱) درج ذیل عبارت څخه معلومیږی، چی لاحق کیږی به نه: قال ح: ولایرد انت علی حرام علی المفتی به من عدم توقفه علی النية مع انه لایلحق البائن، ولا یلحقه الباین لکونه بائنًا لما ان عدم توقفه علی النية امر عرض له لابحسب اصل وضعه اه.

د همدی عبارة مطابق امداد المفتین ص: ۲۲۲ کی عدم لحوق فتوی مذکوره ده، خو د رد المحتار ج: ۳ ص: ۳۰۸ (۲) د لاندی لیکل سوی عبارت څخه معلومیږی چی دا حق کیدل پکار دی: قوله لایلحق البائن البائن، المراد بالبائن الذی لایلحق هوما کان بلفظ الکناية لانه هو الذی لیس ظاهراً فی انشاء الطلاق کذا فی الفتح.

په دی عبارت کی طلاق بائن بالکنایه (ثانی) د عدم لحوق په وجه دابیان کړی دی چی دا د طلاق په انشاء کی ظاهر نه دی، د دی څخه معلومیږی چی کوم طلاق په انشاء د

---

(۱) ایضا.

(۲) طبع ایچ ایم سعید کمپنی.

طلاق کی ظاهروی، هغه لاحق کیدل پکار دی، او طلاق بائن صریح (مثلاً ته په ماباندی حرامه یې، ته آزاده یې وغیره) خو په انشاء د طلاق کی ظاهردی لهٰذا داهم د طلاق بائن سره لاحق کیدل پکار دی. احسن الفتاوٰی ج: ۵ ص: ۱۸۳ (۱) کی هم د دی مطابق د لحوق فتوٰی مذکوره ده، د دی په باره کی صحیح خبره څه ده؟ سائل محمد عامر صاحب دار الافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی.

جواب: مکرمی! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

په رد المحتار کی که د لحوق بحث په تفصیل سره وویل سی نو داخبره واضحه کیږی چی په مسئوله صورت کی به طلاق ثانی نه لاحق کیږی، څکه چی په امداد المفتین کی مذکور دی او په هغه کی چی کومه حواله ورکول سوی ده هغه هم په دی صریح ده چی د علامه شامی د کوم عبارت څخه چی تاته اشکال سوی دی یعنی: لانه هوالذی لیس ظاهراً فی انشاء الطلاق (د دی مطلب دی: لیس ظاهراً باعتبار اصله) چنانچی هغه پخپله په بله صفحه باندی، قوله: او انبتك بتطلیقه لاندی یې د دی تقریباً صراحت کړی دی، فرمایی:

واشار به الی انه لایشترط اتحاد اللفظین، فشمل ما اذاکان الاول بلفظ الکنایة البائنة.... بعدکون الثانی بلفظ الکنایة کلخلع ونحوه مما یتوقف علی النیة، ولو باعتبار الاصل، کانت حرام. (۲)

په صورت مسئوله کی په عدم لحوق باندی لاندینی لیکل سوی مزید دلائل دادی:

۱: د بائن د بائن سره د نه لاحق کیدو علت د فقه په ټولو کتابونو کی دابیان سوی دی چی ثانی اخبار عن الاول ګرځول ممکن دی نوځکه یې په درمختار کی فرمایلی دی: (اذا امکن جعله اخباراً عن الاول) (۳) او (انت حرام) کی هم داسی دی.

۲: د کافی حاکم رحمه الله څخه علامه شامی نقل کوی: واذا طلقها تطلیقة بائنة ثم قال لها فی عدتها: انت علی حرام.... وهویرید به الطلاق لم یقع علیه شیئ، لانه صادق فی قوله هی علیّ حرام، اهـ علامه شامی په دی باندی لیکی: ای لانه یمکن جعل الثانی خبراً عن الاول، دلته یې علت د وقوع الطلاق موقوف علی النیة کیدل ونه ګرځولو بلکی داخبره

(۱) ج: ۳ ص: ۳۱۰ رد المحتار (طبع ایچ ایم سعید کمپنی)
(۲) الدر المختار ج: ۳ ص: ۳۰۹ (طبع ایضاً)
(۳) رد المحتار ج: ۳ ص: ۳۰۸ (طبع ایضاً).

يې علت وګرځوله، چې ثاني لره يې اخبار عن الاول جوړول ممکن دي او د عرف سره توقف على النية ختم سوى دي، احتمال الاخبار نه دي ختم سوى.

۴: علامه شامي په ډيرو مضبوطو دلايلو سره ثابت کړي دي چې البائن يلحق الصريح کې د صريح څخه مراد صريح رجعي دي، صريح بائن نه دي، لهٰذا په صريح بائن سره بائن نه لاحق کيږي او (انت علي حرام) د صريح کيدلو باوجود بائن دي، په شامي داپوره بحث په غور سره د ويلوسره اميد دي چې تاته به څه اشکال پاته نسي.

په احسن الفتاوٰی ج: ۵ ص: ۱۸۳ کې يې د لحوق د مسئلې څخه بحث نه دی کړی او صرف د حرام د صريح کيدلو ذکر دي خو په قوسينو کې يې ليکلي دي، چې په دې باندې اشکال او جواب په تتمه کې دي، داتتمه ماته رانه کول سوه خو د رد المحتار پوره بحث ويلو څخه وروسته کم ترکمه بنده ته څه اشکال نسته، چې داطلاق به نه لاحق کيږي.

والله سبحانه اعلم

بنده محمد تقي عثماني

۶ شوال ۱۴۱۳ ھ

(فتوٰی نمبر ۱/ ۵۸۲)

فصل فی الطلاق بالکتابة

د تحريري طلاق وركولو بيان

پخپله طلاقنامه ليکلو يا په چاباندي د ليکلو څخه وروسته دستخط کولو سره طلاق واقع کيږي

سوال: ان سيد المرحوم رفيع الرحمٰن قد طلق زوجته نجمة بنت منظور بوثيقة الطلاق المرفقة باللغة الانكليزية مع ترجمتها العربية، وانه قدكتب هٰذه الوثيقة للثامن والعشرين من شهر ابريل السنة ۱۹۸۰ م وتزوج السيد رفيع الرحمٰن زوجة اخرٰی، وله من كل واحد من الزوجتين اولاد، وقد توفي قريبًا فالمرجو افادتنا، هل طلقت نجمة بنت منظور بالوثيقة المرفقه؟ وهل ترث الأن من السيد رفيع الرحمٰن ام لاترث؟ بينوا وتوجروا.

جواب: ان كان سيد المرحوم رفيع الرحمن كتب هذه الوثيقة [۱] بنفسه او استكتبها من غيره ووقع عليها، فان نجمة بنت منظور وقع عليها الطلاق منه [۲] وخرجت من نكاحها وجاز لها ان تتزوج غيره بعد انقضاء العدة، وبما ان الرفيع، الرحمن توفى قريبًا، فى حين ان وثيقة الطلاق كتبت قبل اكثر من عشر سنوات، فالظاهر أن نجمة قد اكملت عدتها، وهى ثلاث حيض، وبما انها لم تكن زوجته وقت وفاة رفيع الرحمن فانها لاترث منه شيئًا، اما الاولاد، فانهم يرثون من كلهم سواء كانوا من بطن نجمة او من بطن زوجته الثانية. والله سبحانه وتعالى اعلم

محمد تقى عثمانى

دار الافتاء دار العلوم كراتشى ۱۴

غرة ذى الحجه سنة ۱۴۱۴ هـ

وثيقة الطلاق

اننى سيد رفيع الرحمن بن سيد سعيد الرحمن المسلم، البالغ العمر حوالى ۴۰ سنة، المهنة خدمة خاصة، الساكن ب - ۱۸۰ بلوك ۱۱-، منطقة فيدرل بى كراتشى.

اقرر تحريراً باننى قد اطلق زوجتى نجمة بنت منظور على المسلمة، البالغة، عمرها حوالى ۳۵ سنة القاطنة ۱- ۱۵ د هرم بورة، لاهور (پاكستان) بناء على مايلى:

۱- بان منذ مدة ۸ سنوات ماضية خلال مدة زواجها معى انها كانت متمردة ومنازعة معى.

۲- بانها تسئ التصرف والسلوك وتتعسف لى.

۳- وبالعموم لكل الوقت خلال اسكانها فى البيت انها يبدعت قذع وتعارض على اساس نجمة.

وبنتيجة هذا غير ممكن لى بالرغم عن جهدى المخلص السكن معها بين حدود الله.

---

(۱) دا د طلاقنامى وثيقه د دى جواب څخه وروسته راځى.

(۲) وفى الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۴۲ (طبع سعيد) كتب الطلاق ان مستبينا على نحو لوح وقع ان نوى وقيل مطلقًا وفى ردالمحتار (مطلب فى الطلاق بالكتابة) ان ارسل الطلاق بأن كتب: اما بعدا فانت طالق فكما كتب هذا يقع الطلاق. وبعد اسطر... ولوقال للكاتب، اكتب طلاق امراتى كان اقراراً بالطلاق وان لم يكتب ولواستكتب من آخر كتابًا بطلاقها وقرأه على الزوج فاخذه الزوج و ختمه وعنونه وبعث به اليها فاتاه وقع.... الخ. وكذافى الفتاوىٰ الهندية كتاب الطلاق الباب الثانى فى ايقاع الطلاق، الفصل السادس فى الطلاق بالكتابة ج: ۱ ص: ۳۷۹.

انتی لذالك اللفظ الطلاق لها.

۱- انتی سید رفیع الرحمٰن بن سید سعید الرحمٰن اطلق لکم نجمة عالية بنت منظور علی.

۲: ـــــ کالمذکور ـــــ

۳: ـــــ کالمذکور ـــــ

سید رفیع الرحمٰن بن سید سعید الرحمٰن الساکن ب – ۱۸۰ بلوك – ۱۱، منطقة فیدرل ب، کراتشی.

توقیع الشاهد.

سید محمد الحق مسعود اباد. کراتشی. توقیع. ۲۸ / ۴/ ۱۹۸۰ م

دری طلاقه لیکلو سره په ورکولو باندی به هم دری طلاقه واقع کیږی

سوال: د فیاض علی نکاح د مسماة نسیم اختر سره ۱۴ نومبر ۱۹۷۰ م باندی وسوه، وروسته د نکاح ښځه نه انجلی د خسرګنی کره تللی ده او نه هلك خسرګنی کره راغلی دی چی قربت یی کړی وی، په دی وجه چی د انجلی والدینو د رخصتی د پاره دا شرط عاید کړی وو، چی کله هلك بی. ایس. سی وکړی، بیابه د انجلی رخصتی وی او داشرط هلك منظور کړی وو، خوځه موده وروسته په فریقینو کی جګړه بیداسوه او د انجلی والدینو طلاق وغوښتی، او هلك تحریری دری طلاقه ورکړل، آیا اوس د دی انجلی نکاح د دغه هلك سره کیدی سی؟

جواب: د طلاقنامی کتلو سره معلومه سول چی هلك خپلی ښځی ته دری طلاقه ورکړی وه، لهٰذا اوس هغه انجلی د هلك د پاره په قطعی طور باندی حرامه سوی ده، اوس د هغه سره بغیر د حلالی ځخه د هغه دوهمه نکاح نسی کیدلی. (۱)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۵/ ۷/ ۱۳۸۸ هـ

---

(۱) د حوالی د پاره صــ فتوىٰ او د هغی حواشي نمبر ـ وګوری.

(فتوٰی نمبر ۷۹۵/ ۱۹ - الف)

په لیکلوسره هم طلاق واقع کیږی او د طلاق د پاره د شاهد ضرورت نه وی

سوال: عرض دادی چی زما د خور نجمه اعوان بنت غلام ربانی اعوان واده د یوصاحب په نوم د ډاکټر هارون ایم قاضی ولد قاضی محمد اسحاق سره په تاریخ ۳۰ جون سنه ۱۹۸۲ء کی وسو، یعنی نکاح وسوه او بیا په دوهم جولائی باندی رخصتی وسوه، د واده د دوهمی ورځی څخه موصوف نوی ناوی سره ښکنځل او زما مرحومی مورته ښکنځل کول شروع کړل، ورسره یی زما د بوډا پلار په باره کی هم دا رویه اختیار کړله، د واده څخه څو ورځی وروسته دواړه ښځه او خاوند امریکی ته روان سول، ځکه چی زما د خور خاوند د سرجن په حیثیت سره د تیرو شلو کالو څخه هلته آباد دی، امریکی ته د رسیدلو په پنځه لسمی ورځ زما اخنبی خپله ښځه (زما خور) وهله او ټکوله او د وخت په تیریدلو سره، د هغه په ښکنځلو او وهلو ټکولو کی سختی راله، او داسی واقعی به اکثره پیښیدلی، کله چی داشان یوکال تیرسو، او ډاکټر صاحب خپل ځان بدل نه کی، نو آخر زما خور تنګه سوه، او د طلاق مطالبه یی وکړه، هغه طلاق ورنکړی د دواړو کراچی ته په راتلو باندی د هغوی مشرانو او مور دواړه پوه کړل، کله چی د ډاکټر صاحب څخه پوښتنه وسوه، چی تاته د ښځی څخه څه شکایات دی، نو هغه وویل چی ماته یاد نه دی چی داڅه وایی یاڅه کوی، الغرض مور په دی نتیجه وسیدلو، چی د ده د وهلو، ټکولو او ښکنځلو عادت دی، او څه شکایت یی نسته، مور د خدای په ذات باندی باور کولو سره د هغه ښځه امریکی ته په دی امید روانه کړه چی خدای پاك رحیم ذات به په خپل فضل سره ډاکټر صاحب یومحبت کوونکی خاوند جوړکړی، او حالات به ښه سی، ډاکټر صاحب وعده هم وکړه، چی اوس به هغه د وهلو ټکولو څخه خان ساتي، خوداسی نه وسول، لږ ورځی وروسته هغه بیا داحرکتونه شروع کړل، ډیر وهل ټکول یی وکړل، خراب ښکنځل یی زما پلار او مرحومی مورته وکړه، کله چی داهرڅه برداشت نه سول، نوزما خور د طلاق مطالبه وکړه، د هر وار په شان هغه دا وار هم انکار وکی، د دی څخه وروسته هم دا د ښکنځلو سلسله تقریبًا هره ورځ وه، او وخت په وخت به یی لاس هم باندی لوړوی او دا د هغه مشغله جوړیده آخر زماخور یوه ورځ، کله چی هغه د همیشه په رنګ بی ګناه ووهله او

وي تکوله او ښکنځل یې ورته وکړه، نو د هغه ښځه یې مطالبه وکړه چې هغه دې په هرحال کې طلاق راکړي، د دې ښځه وروسته هغه ولاړسو، او په یوې پارچې یې په انګریزي کې ولیکل: چې زه نجمې ته درې طلاقه ورکوم او د هغې لاندې یې د خپل نوم دستخط وکې نو طلاق ورکوم الفاظ یې په خُله باندې اداء نه کړل، د دې واقعې ښځه وروسته زماخور څه موده خو هلته پاته سوه، خو لږ موده وروسته هغه اصرار شروع کې، چې ته کراچې ته بیرته ولاړه سه، هغه ماته یوخط هم د امریکې ښځه را ولیږې چې په هغه کې یې لیکلي وه، چې نجمه کراچې ته را وغواړه، زه به هغې ته کور واخلم وربه یې کړم خرچه وغیره د هغې او د بچوبه یې درلیږم، داشان به د واده د ماتیدلو ښځه بچ سي، لا اوس موږ په دې خبره باندې غور کولو، چې هغه په زبردستې باندې نجمې له ټکټ ورکولو سره کراچې ته روانه کړله، او ډیرې وعدې یې ورسره وکړې، د بیرته راتلو پروګرام یې ورته وښووی، کله یې چې هغه په خوشحالي راروانه کړله، پرون مؤرخه ۱۹ - اګست ۱۹۸۸ باندې موږ ته یوخط راکول سو، چې په هغه کې د حالاتو د لیکلو ښځه وروسته دالیکلي دي، چې چونکې ما اول نجمې ته (طلاق مقرتین) چې د هغه مطلب هغه وایې دوه طلاقه مې ورکړي وه، نو اوس ښکه دریم طلاق درلیږم، چې اوس زموږ د یوبل سره څه واسطه پاته نسوه.

اوس سوال دادي: چې درې سره طلاقه ډاکټر هارون لیکلي خو دي، خو په ژبه یې نه دي اداء کړي، او د هغه ښځه حامله هم ده، چې آیا طلاق واقع سو؟ که طلاق واقع سو نو په درو میاشتوکې د ننه دوباره صلح کیدی سي؟ د شرعي حکم ښځه موخبر کړئ آیا د طلاق ورکولو په وخت د شاهدانو موجودیدل ضروري نه دي؟

جواب: په صورت مسئوله کې ستاسو په خور نجمه اعوان باندې درې طلاقه واقع سوي دي، د طلاق د پاره په ژبه سره ویل ضروري نه دي، د لیکلو سره هم طلاق واقع کیږي [1]، او د دې د پاره د شاهدانو موجودګې هم شرط نه ده، د دریم طلاق ښځه وروسته هغه په هیڅ صورت کې د خپل خاوند د پاره حلاله نه ده او اوس د مصالحت کولو سره یوځای اوسیدل هم شرعًا جائز نه دي [2] ستا همشیره حامله ده، نو د هغې

---

[1] وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۴۲ (طبع سعید) کتب الطلاق ان مستبینًا علی نحو لوح وقع ان نوی، و قیل مطلقًا.

[2] د حوالي د پاره وګورئ صـ فتوی او د هغې حواشي عـ تر عـ پوري.

عده د ماشوم په پیداکیدو سره پوره کیږي (۱) د ماشوم د پیداکیدو څخه وروسته چې چیرې یې زړه وي هلته نکاح کولی سي.

والله سبحانه اعلم
۲/ ۱/ ۱۴۰۹ هـ
(فتوٰی نمبر ۵/ ۴۰ - الف)

د طلاقنامې د لیکلو څخه وروسته د طلاقنامې څخه انکار کول یا د طلاق الفاظ لیکلو په وخت کې د سر د چکراویدو دعوٰی کولو یو مخصوص صورت

د سوال خلاصه: مسمٰی جلال الدین د خودکشي په غرض خوب راوستونکې ګولی وخوړلې، او په هغه باندې بیهوښي راغله، ډاکټر را وغوښتل سو، تفتیش کولو سره د هغه د جیب څخه یوه رقعه را ووتله، چې په هغه کې یې وصیت لیکلې وو، د وصیت نامې په آخرکې یې خپلې ښځې ته د طلاق دا الفاظ لیکلي وه: طلاق، طلاق، طلاق مې درکې، طلاق، طلاق، طلاق مې درکې، او پخپله هم خودکشي کوم، داپرچه ماپه هوش او حواس کې لیکلې ده، د بل چا پکښې څه لاس نسته، په آخر کښې یې تاریخ او خپل نوم لیکلی دی، د علاج معالجې څخه وروسته جلال الدین روغ سو، اوس کله وایي چې ما د طلاق الفاظ نه دي لیکلي، او کله اقرار کوي د یوبل ځای څخه فتوٰی هم طلب سوې ده، په هغه کې یې طلاق مغلظ لیکلی دی اوس عرض دادی: چې جلال الدینٌ کله د پوره پرچې څخه انکار کوي او د طلاق د الفاظو څخه هم انکار کوي، او کله بیا د ټولو خبرو اقرار کوي، او کله وایي چې پرچه مې په هوش او حواس سره لیکلې ده، او د طلاق لفظ مې په هغه وخت لیکلی دی، کله چې زه بې هوښه کیدم، او زما په سرباندې چکر راتلی.

جواب: په صورت مسئوله کې جلال الدین یووار د دې خبرې اقرار کړی دی، چې د طلاق الفاظ هغه لیکلي دي، نو ځکه په ښځې باندې طلاق مغلظ واقع سو، (۲) د

---

(۱) د حوالې د پاره وګورئ صـ حاشیه ع .

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۴۲ (طبع سعید) کتب الطلاق. ان مستبینًا علی نحو لوح وقع ان نوی وقیل مطلقًا .... الخ.

حلالی شخه بغیر د هغه د پاره ښځه رواکیدی نسی، د سر د چکر راتلو چی کوم جلال الدین بیانوی د هغه په وجه په مسئلی باندی څه اثرنه غورځیږی، لانه لایصدق علیه حد السکران علی مذهب ابی حنیفة رحمه الله حتی لایعرف الارض من السماء ولاعلی مذهب الجمهور حتی یهذی ویخلط کلامه (۱) ولوصدق علیه السکران فان لی شبهة فی وقوع الطلاق فانه ینبغی ان لایقع الطلاق السکران بالکتابة کما لایقع الطلاق المکره علی ماصرحوابه (۲) لاسیما اذاکانت الکتابة غیرمرسومة فان وقوع الطلاق بها یحتاج الی النیة عند البعض (۳)، وعلل صاحب البحر عدم وقوع الطلاق المکره بالکتابة، بقوله: لان الکتابة اقیمت مقام العبارة باعتبار الحاجة ولاحاجة هنا (۴).

(راجع رد المحتار ج: ۲ ص: ۵۷۹ و ج: ۲ ص: ۵۸۲، ج: ۲ ص: ۵۸۹ فلیتأمل. والله اعلم بالصواب

په صورت مسئوله کی طلاق مغلظ واقع سو.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۵/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۱۸/ ۱۸ الف)

په انګریزی طلاقنامه کی د (Divovce) په ځای (Divovse) لیکلو سره هم طلاق واقع کیږی

---

(۱) راجع التفصیل الی ردالمحتار مطلب فی تعریف السکران وحکمه ج: ۳ ص: ۲۳۹ (طبع سعید).

(۲) وفی الشامیة قبیل مطلب فی المسائل التی تصح مع الاکراه ج: ۳ ص: ۲۳۲ (طبع سعید) وفی البحر ان المراد الاکراه علی التلفظ بالطلاق، فلو اکره علی ان یکتب طلاق امرأته فکتب لاتطلق لان الکتابة اقیمت مقام العبارة باعتبار الحاجة ولاحاجة هنا..... الخ.

(۳) وفی الشامیة مطلب فی الطلاق بالکتابة ج: ۳ ص: ۲۴۶ ففی غیر المستبینة لایقع الطلاق وان نوی وان کانت مستبینة لکنها غیرمرسومة ان نوی الطلاق یقع والا لا..... الخ.

(۴) تر ۲ متعلقه عبارتونه د تیری صفحی د حاشیی نمبر ۶ تر ۶ کی ذکر سوی دی. (محمد زبیر عفی عنه)

سوال: ماخپلې ښځې ته چې زما د اجازت څخه بغير د والدينو کره تللې وه د بيرولو د پاره يوه تحرير نامه ليکلې وه چې په انګريزي کې وه، د ډاک په ذريعه مې ورته وليږله چې په هغه کې لفظ (Divovse) انګريزي کې ليکل سوی وه، چې د هغه معنٰی د طلاق نه ده، زما منشاء د طلاق ورکولو نه وه، خط مې صرف د دې د پاره ليکلی وو، چې د بيا د پاره زماښځه د دې حرکت ارتکاب ونکړي، نو آيا په دې صورت کې طلاق واقع سو؟

جواب: د دې مسئلې جواب د دار العلوم کراچي د اړخه حضرت مولانا مفتي محمد شفيع صاحب مدظلهم اول ليکلی دی، هغه جواب د پوره غور او فکر او تحقيق څخه وروسته ليکل سوی دی او هم هغه صحيح دی، د هيجاء مذکوره غلطۍ سره په (Divovce) کې (Divovse) او په ليکلو سره څه فرق نه راځي، درې طلاقه واقع سوي دي، ستا ښځه په تاباندې حرامه سوې ده، اوس دوباره نکاح هم نسي کيدی، ماسوا د دې څخه چې هغه عده تيريدلو څخه وروسته بل چيرې نکاح وکړي، بيا هغه خاوند مړسي او يا هغه هم ورله په څه وجه د صحبت کولو څخه وروسته طلاق ورکړي، د هغه عده تيرولو څخه وروسته په خوښه او رضاباندې بيا ستاسره نکاح کيدلی سي.
والله سبحانه وتعالیٰ اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
الجواب: صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه
۲۴/ ۵/ ۱۳۹۱ ھ
(فتوٰی نمبر ۲۸۱/ ۲۲ ب)

که ښځې جعلي طلاقنامه تياره کړې وي نو څه حکم دی؟

سوال: زماښځې زما د اړخه د جعلي تحرير او دستخط سره د خپل ځان څخه طلاق نامه پيش کولو سره فرضي طلاق حاصل کړی دی، د جعلي طلاقنامې نقل ستاسو په خدمت کې پيش دی، آيا په دې صورت کې زما د اړخه زما په ښځې باندې طلاق واقع سوی دی؟

جواب: كه په سوال كې درج سوى بيان صحيح وي يعني منسلكه تحرير جعلي دى [1] نو ستا په ښځې باندې هيڅ طلاق واقع نه دى، ځكه چې د طلاق په وقوع كې كه د زوجينو اختلاف وي نو دا ضروري ده چې يا خو خاوند د طلاق وركولو اقرار وكړي او يا د شاهدانو په ذريعه په شرعي طريقې سره په عدالت كې داثابت سي، چې خاوند طلاق وركړى دى [2].

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفى عنه

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۸/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۷۲/ ۱۹ - الف)

په طلاقنامه باندې په زوره د دستخط كولو حُكم

سوال: د څه كورني جګړې د وجې زما ښځه د پلار كره ولاړه څه موده وروسته راله او زما په موجودګى كى يى كورخالي پريښوولو سره بيرته د پلار كره ولاړه، كله چې ما د ښځې د مور او پلار ځخه دسبب پوښتنه وكړه، چې تاسو دا اقدام ولي كړى دى؟ نو هلته د هغوى نور خپلوان هم موجود وه، هغوى ماته د طلاق دهمكي راكړله، او بيا د چيرمين او ممبرانو په زبردستي سره يى طلاقنامه وليكله او زما ځخه يې په هغه باندې په زوره دستخط واخستى، نه يى ماته تحرير اوريدلى دى او نه ما په ژبې سره د طلاق الفاظ وئيلي دى.

تنقيح: په زوره باندې د دستخط كولو څه صورت پيښ سوى وو، كه تا دستخط نه وي كړى نو تاته څه خطره وه؟ د دى جواب په راتلوسره به د اصل مسئلې جواب ليكل كيږي.

بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۱۲ - ۱ - ۱۳۸۸ هـ

---

[1] په ريكارډ كې داتحرير موجود نه دى. (مرتب)

[2] وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۳۵۲ (فان اختلفا في وجود الشرط) اى ثبوته ليعم العدمي (فالقول له مع اليمين) لانكاره الطلاق.

د تنقيح جواب: وجه داده چې زما د اکالور زما د اخښی په کورکی ده، نو هغوی هغه ته د کافی تکليف ورکولو څخه وروسته د طلاق کاغذ ورکړی وو، او وروسته يې ماته د همکی راکړه، چې ستاسره به هم دامعامله کوو، چونکې زه يواځې يم، زما څه رور او مددګار نسته، نو ځکه ما د هغه ځای څخه کورته د تښتيدلو کوشش هم وکی، خو هغوی زه پرې نښوولم او په زوره يې راباندی دستخط وکی.

جواب: په صورت مسئوله کی تاته دامعلومه ده، چې په کوم کاغذ باندی زما څخه دستخط اخستل کيږی، هغه طلاقنامه ده، نو په هغه باندی دستخط کولو سره طلاق واقع سو، څومره طلاقه واقع سول؟ او دوباره د زوجيت تعلق قايم کيدی سی او که نه؟ د دی خبرو جواب د طلاقنامی په کتلو سره درکولی سی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۱۴/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۹/۵۴ – الف)

فصل فی تعليق الطلاق

طلاق په يوشرط باندی د معلق کولو بيان

کلما طلاق قسم چې فلانی کار به نه کوم د الفاظو حکم

(د حضرت مولانا علی محمد رحمه الله مهتمم دار العلوم کبير والا د سوال په جواب کی)

سوال: غير متزوج (غيرواده سوی) داسی ووئيل: زما دی کلما طلاق قسم وی چې فلانی فلانی کار به نه کوم، بيايې هغه کار وکی، آيا نکاح کولی سی؟

۲: که قسم صحيح سی نو آيا د فضولی تزويج او اجابت بعملهِ حيله دلته چليدلی سی؟

(حضرت مولانا علی محمد صاحب مهتمم دار العلوم عيدګاه کبير والا ملتان)

جواب: د دی الفاظو څه صريح حکم په کتابونو کی پيدانه سو، خو د قواعدو مقتضاء داده چې په صورت مسئوله کی به د نکاح کولو سره طلاق نه واقع کيږی.

قال الشامی فی ردالمحتار نقلا عن الفتح وقد تعورف فی عرفنا فی الحلف: الطلاق يلزمنی لا افعل كذا يريدان فعلته لزم الطلاق ووقع فيجب أن يجری عليهم لانه صار بمنزلة قوله أن فعلت فأنتِ طالق. وكذا تعارف اهل الأرياف الحلف بقوله علیّ الطلاق لا

افعل آه، وهذا صريح فی انه تعليق فی المعنیٰ علی فعل المحلوف عليه بغلبة العرف وان لم يكن فيه أداة تعليق صريحًا. (شامي ج: ۲ ص: ۴۳۳) (۱)

د دې څخه معلومه سوه چې کله په کلام کې د تعليق صريح الفاظ موجود نه وي نو اعتبار د عرف دی، په کومو صورتونو کې چې فقهاوو د وقوع الطلاق حکم ورکړی دی هغه ټول د واده سوې سړې سره متعلق دي، څکه که واده سوی سړی داسې الفاظ استعمال کړي، نوعرفًا د هغوی مطلب د طلاق تعليق وي، خو د غير واده سوي سړي داوئيل: چې زما دې د طلاق قسم وي چې فلانی کاربه نه کوم، داپه تعليق مضاف الی الملك کې متعارف نه دی (۲).

په خاص طور سره د (کلما د طلاق قسم) متعارف خو لاڅه کوي، د عوامو د پوهې څخه هم بهر دی، او کله چې په عرف کې دا الفاظ تعليق الطلاق مضاف الی الملك نه ګڼل کيږي، نو په دې سره به طلاق هم نه واقع کيږي، لان مبنی الايمان علی العرف (۳) خو د احتياط تقاضا داده، چې دا مذکور سړی دې خپله نکاح پخپله نه کوي، بلکې کوم فضولي دې د هغه د حکم څخه بغير د هغه نکاح وکړي او بيادې هغه په خپله عمل سره،

---

(۱) رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۵۳ (طبع سعيد)

(۲) او د تعليق طلاق د صحيح کيدلو د پاره اضافت الی الملك يا اضافت الی سبب الملك کيدل ضروري دي، لکه چې په فتح القدير ج: ۳ ص: ۴۴۲ (طبع مکتبه رشيديه کويټه) کې دي: ولابد من التصريح بالسبب فی المحيط لو قال كل امرأة اجتمع معها فی فراش فهی طالق فتزوج امرأة لاتطلق، وفی مجموعة رسائل ابن عابدين. اما الزيادة علی شرط الحالف بدلالة العرف لاتجوز لانه لاتأثير لها فی جعل ماليس بملفوظٍ ملفوظا ولهٰذا لوقال لاجنبية ان دخلت الدار فأنت طالق كان لغوًا ولا يراد الملك فی لفظهِ بالعرف ليصير كانه قال ان دخلت الدار وانت فی نكاحی فانت طالق. وان كان المتعارف فيما بين الناس لان الملك ليس بمذكور فی لفظه ولا تأثير للعرف فی جعل ماليس بملفوظٍ ملفوظاً (رفع الانتقاض ودفع الاعتراض علی قولهم الايمان مبنية علی الالفاظ لاعلی الاغراض. ص: ۲۹۸)، او په فتاوی محموديه ج: ۱۱ ص: ۲۴۲ کې دي: د قسم مدار په الفاظو باندې وي نه چې په اغراضو باندې لکه چې په فقه کې تصريح ده: مبنی الايمان علی الالفاظ دون الاغراض.... لهٰذا د كلما قسم منعقد سوی نه دی څکه چې د غير الله قسم اختسو سره قسم نه منعقد کيږي.

(مذکوره حاشيه د نقل فتاوی دار العلوم کراچي درجسترد څخه فتوی نمبر ۴۴/ ۲۵۸ څخه مأخوذ ده) (محمد زبير حقنوان)

(۳) وګورئ فتاوی شاميه: مطلب الايمان مبنية علی العرف.... الخ، ج: ۳ ص: ۷۴۳ (طبع سعيد)

مثلاً د مهر اداء کولو سره نافذ کړی دا شان به نکاح صحیح سی، (۱) او بلاشبه به طلاق واقع نه وی. والله سبحانه وتعالی اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۵/ ۹/ ۱۳۹۱ ھ

(فتوٰی نمبر ۵۲۴/ ۲۲ ب)

ماهغی ته طلاق ورکی طلاق، طلاق ان شاء الله د الفاظو حُکم

سوال: یوسړی د ډیر درد په عالم کی او د ناپوهی څخه خپلی ښځی ته او هغه غیرحاضره وه داشان الفاظ ووئیل: ماهغی ته طلاق ورکی طلاق، طلاق، انشاء الله اوس چی کله یی درد ختم سو، آیا داسړی خپلی ښځی ته رجوع کولی سی؟

جواب: په صورت مسئوله کی یی که انشاء الله متصل وئیلی وه، یعنی په مینځ کی یی خاموشی نه ده راغلی نو هیڅ طلاق واقع سوی نه دی، لمافی البحر والفاصل اللغو یبطل المشئیة فلذا طلقت ثلاثًا، فی قوله انت طالق ثلاثًا وثلاثًا انشاء الله، وفی قوله انت طالق وطالق وطالق انشاء الله ...... بخلاف انت طالق واحدة وثلاثًا انشآء الله لکونه افاد التکمیل کقوله انت طالق وطالق طالق انشاء الله. (البحر الرائق ج: ۴ ص: ۳۷) (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۹/ ۱۳۹۷ ھ

(فتوٰی نمبر ۹۲۲/ ۲۸ ج)

اوس که ته زما کور ته رالی نو انشاء الله طلاق به در کول سی د الفاظو حکم

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۸۴۲ (طبع سعید) حلف لایتزوج فزوجه فضولی... فاجاز نکاح فضولی بالفعل لایحنث.... الخ.

(۲) (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) وفی الهدایة باب الایمان فی الطلاق ج: ۲ ص: ۳۸۹ (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان) واذا قال لامرأته انت طالق انشاء الله تعالی متصلاً لم یقع الطلاق. وفی الدر المختار باب التعلیق ج: ۳ ص: ۳۶۲ الی ۳۶۵ (طبع سعید) قال لها: انت طالق انشاء الله متصلاً مسموعاً لایقع.

سوال: مسئله د س ښځه ن د خپل مور او پلار کورته ولاړه، اوس ښځې ته ووئيل: که اوس ته زما کورته رالې نو انشاء الله تاته به طلاق درکول سي، څوورځې وروسته د س کوشني ورونه او خويندې چې د ن د والدينو کورته تللي وه، په زبردستي سره يعنې د س ښځه پخپله راضي نه وه، د س (يعنې د خاوند) کورته يې راوستله، خاوند چې کله خپله ښځه په خپل کور کې وکتله، نو په دې باندې ناراضه سوه او وې وئيل: چې منع کړې مې وې چې کورته مه راځه، که نه يې درې طلاقه به درکول سي، او بيا خاوند په بومجلس کې درې واره ووئيل: انشاء الله تاته طلاق درکوم، واضحه دې وې، چې ن د نهه مياشتو حامله هم ده، جواب راکړئ.

جواب: که داصحيح وې چې د دواړو خط کش سوو جملو د ادائيګۍ په وخت تا ان شآء الله، وئيلي وو، نو په صورت مسئوله کې ستا په ښځې باندې څه طلاق نه واقع کيږي، هغه بدستور ستا په نکاح کې ده، خو که يووار دې هم انشآء الله ونه وئيل نو جواب به مختلف وي، په دغه صورت کې د مسئلې دوباره پوښتنه وکړه، ځکه چې معامله د حلالو او حرامو ده، نو ځکه د ښه سوچ کولو سره فيصله وکړه (۱). والله اعلم

۱۴/ ۱۲/ ۱۴۰۲ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۷۹۴/ ۳۷ هـ)

که د ښځې پلار په يوه هفته کې ښځه رانکړه نو زما د طرفه طلاق دې د الفاظو حُکم

سوال: يوسړی د خپلې ښځې متعلق چې په دې وخت کې د خپل پلار په کورکې ناراضه ناسته ده، ووئيل: چې که د ښځې پلار په يوه هفته کې د ننه ښځه رانکړه نو زما د طرفه طلاق دی، په دې باندې د هلك پلار هغه وترټلو، او هلك بياهم هغه الفاظو ووئيل، بيا پلار هلك وترټی، او هلك بيا ووئيل: چې که په بله هفته کې يې دننه ښځه رانکړله نو زما د طرفه آزاده ده، اوس د دې خبرو څخه ښځې ته معلومه سوه او نه د

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۳۶۶، ۳۶۸، قال لها: انت طالق انشآء الله. متصلاً مسموعًا لايقع. وفيه ايضًا ج: ۳ ص: ۳۷۲ فالمفتي به عدم الوقوع اذاقدم المشيئة ولم يأت بالفا... الخ. او همدارنګه وګورئ تيره فتوىٰ او د هغې حاشيه

هغه پلار ته اطلاع ده. او نه د ښځي د راوستلو د پاره څوك تللي دي، آيا په دي صورت کي به طلاق واقع وي او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کي که د ښځي پلار هغه په هفته کي دننه خپل خاوند کره ونه ليږله نو په ښځي باندي دري طلاقه واقع سي، لما في الدر المختار في ايمان الفتح مالفظه وقدعرف في الطلاق انه لوقال ان دخلت الدار فانت طالق، ان دخلت الدار فانت طالق، ان دخلت الدار فانت طالق وقع الثلاث. (شامي ج: ۲ ۵۱۵)

(شامي ج: ۲ ص: ۵۱۵) (۱)

والله سبحانهٔ اعلم

۳/ ۱/ ۱۳۹۸ هـ

(فتویٰ نمبر ۲/ ۲۹ – الف)

که زه د هندي سره بيا محبت وکړم او بدخيالي وکړم، نو کومه ښځه چي اوس زما په نکاح کي ده په مادي دري طلاقه، الفاظو وئيلو حکم

سوال: زيد خپل د اکا د خوي چي د هغه رضاعي ورور هم دي، د لورهندي سره خفيه تعلقات قايم کړل، پلار خبريدلو باندي زيد يي وهل غوښتل، خلکو د مصلحت خلاف ګڼلو سره منع کي، خلکو ووئيل: چي د زيد څخه دي يوه اقرارنامه واخستل سي، چي دوباره به د دي جرم ارتکاب ونکړي، مضمون داشان دي:

زه اقرار کوم چي که ما بيا د پاره د هندي سره محبت وکي، او بدخيالي مي وکړله، نو کومه ښځه چي اوس زما په نکاح کي ده، هغه دي په ماباندي دري طلاقه وي، او په دي

---

(۱) الدر المختار مع رد المختار کتاب الايمان باب التعليق ج: ۳ ص: ۳۷۲ (طبع سعيد)
وفي الهندية کتاب الطلاق الباب الرابع في طلاق بالشرط. الفصل الثالث في تعليق الطلاق بکلمة ان واذا وغيرهما ج: ۱ ص: ۴۲۰ (طبع ماجديه کويته) واذا اضافه الى الشرط وقع عقيب الشرط اتفاقًا مثل ان يقول لامرأته ان دخلت الدار فانت طالق. وفي الهداية کتاب الطلاق، باب الايمان في الطلاق ج: ۲ ص: ۳۸۵ (طبع شرکت علميه ملتان) واذا اضافه الى شرط وقع عقيب الشرط مثل ان يقول لامرأته ان دخلت الدار فانت طالق.

مجلس کې په صحیح دماغو سره اقرار کوم چې دغه انجلۍ به د آینده د پاره خپله لور ګڼم، د دې مضمون په تحریر باندې د څلورو شاهدانو دستخطونه هم دي، د دې اقرار نامې څخه وروسته د هندې پلار په بل ځای کې واده وکې، د واده څخه لس پنځلس ورځې وروسته یې یوه نکاح نامه جوړه کړله، د خپلو یوڅو حامیانو په مددسره یې د هندې خاوند (یعنې زوم) خواته تشریف ورووړی، او نکاح نامه یې ورته وښووله، او ورته یې ووئیل: چې زما ښځه راکړه، که نه یې په پولیس به دې ګرفتاره کړو، خو زوم او یوڅوکسانو زید ته جغل باز او مکار وئیلو سره را وخغلول، یوه دوې ورځې وروسته زید هنده په زوره باندې راولاړه کړه او د ځان سره یې بوتله، اوس سوال دادې: چې د دې اقرار نامې څخه وروسته د هغه شرطونو خلاف ورزی کولو سره زید ملوث سوی دی، لهٰذا شرط موجود سوی دی او که نه؟ او د زید منکوحه مطلقه سوې ده او که نه؟

جواب: که په سوال کې درج سوي واقعات درست وي، او زید واقعًا هنده په دروغه طریقې باندې خپله ښځه جوړولو یا د هغې د اغواء کولو کوشش کړی دی، نو د هغه د خط کش سوو الفاظو د مخې د هغه په ښځې باندې دری طلاقه واقع سول، (۱) او هغه د حلالې څخه بغیر د ده د پاره نسې حلاله کیدلی.

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۸/۱۰۵۸ ج)

د تعلیق په یومخصوص صورت کې د طلاق د عدم وقوع حکم، د ښځې د کفر کلمې په وئیلو باندې یې طلاق معلق کې او ښځې د کفر کلمه وویله نو څه حکم دی؟

سوال: زموږ په دفتر کې نورو ملګرو ایوبیه ته د سیل د کولو پروګرام جوړ کې، مانښځې ته ووئیل: چې ایوبیه ته ځم، هغې ووئیل چې مابه پرېږدې او یواځې به سیل ته ځې، ماورته ووئیل چې تابه نه پرېږدم، سهار به ځم او مانښام به بیرته راځم، په دې باندې هغې ووئیل: چې د دې مطلب دادې چې مابه د ځان سره بوځې، ماورته ووئیل

(۱) وفی التاتار خانیه ج: ۳ ص: ۵۰۲ قال لامرأته ان دخلت الدار فانت طالق، فدخلت امرأته وقع الطلاق لوجود الشرط. او همدارنګه وګورئ سابقه فتوىٰ او د هغې حاشیه.

چې هلته به صرف سړی څی، خط کش سوی فقره (جمله) یې څکه ووئیله چې د طلاق خیال یې په زړه کې راغلی وو، به هرحال وروسته هغه پوښتنه وکړه، چې ته به صبا بیاځی؟ زه په بل سوچ کې وم، ومې ووئیل: هو! اوس که زه صبا ولاړسم (د طلاق نیت می بالکل نه دی او نه وو) نو آیا په دی سره به طلاق واقع سی؟ او فرض کړی که د وهلو په دوران کې دا ووئیل سی چې اوس خودی پریږدم، او بیابه دی نه پریږدم په دی سره خو به طلاق نه واقع کیږی؟

۲: که زید خپلی ښځی ته ووئیل: که تاکفریه کلمه ووئیله، یادی کفریه خبره وکړله نوتاته به طلاق وی، نو د هغه ښځی د یومصیبت په حالت کې په غلطی سره ووئیل: (معاذ الله) خدای ﷻ هم رحم نه کوی، (د کفر حاصلولو په غرض سره یې، ونه وایی) آیا طلاق واقع سو؟ او آیا دوباره به نکاح کول وی؟

جواب: په مسئوله صورت کې ستا د ایوبیه ته د تلو سره به طلاق نه واقع کیږی، ورسره د وهلو په صورت کې کلمه چې دا ووایی: چې اوس دی پریږدم بیابه دی نه پریږدم، نو په دی سره هم طلاق نه واقع کیږی.

۲: خدای هم رحم نه کوی. (معاذ الله) د کفر کلمه ده، په داسی صورت کې په ښځی باندی توبه وباسه! او دوباره نکاح کول پکار دی، او په صورت مسئوله کې د نکاح د تجدید څخه وروسته احتیاط داګڼل پکار دی، چې په آینده کې به هغه په دوو طلاقو سره مغلظه سی، د دی صریحه جزئیه د نظر څخه تیره نسوه.

وفی العالمگیریه: من نسب الله تعالی الی الجور فقد کفر. (عالمگیریه ج: ۲ ص: ۲۵۹) [1]

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۵۷۷/ ۲۸ ب)

د خاوند په الفاظو (تاته به طلاق خو اوسی) کې د خاوند د نیت یو مخصوص صورت

---

[1] طبع مکتبه رشیدیه کویټه.

سوال: فتوىٰ مجريه دار الافتاء دار العلوم كراچى ۱- ۴، ۱۳۹۱ ھ په خدمت كي دړليږم، دامسئله حسب ارشاد دوباره د رجوع په خدمت عاليه كي ده، چي څه حتمي او قطعي فتوىٰ صادره سي، د دي د پاره څه امور او واقعات متعلقه مختصراً په لاندي ډول سره دي:

۱: د خاوند اصل خط د لاړكاني ښځه مؤرخه ۱۵ اپريل سنه ۱۹۷۱ء چي د هغه نقل (د فتوىٰ ترشا ليكل سوي دي) عالي جناب ويلي دي، په دي كي خاوند د دوهم صورت متعلق (تاته خوبه طلاق واقع سي) مده د دي مياشتي تر آخره پوري يعني ۳۰/ اپريل، پوري مشروط كړي دي، چي هغه ته خط وليكه، د جهيز سامان او مهر وغيره متعلق خبرو تصفيه د دي مياشتي ترآخره پوري پوره كړه!

۲: د ښځي پلار هغه ته جواباً يوخط مورخه ۲۲، اپريل سنه ۱۹۱۱ء په ذريعه په رجسټري طور سره وليكي، د هغه نقل د دي خط سره منسلك دي، چي په هغه كي د جهيز او مهر وغيره ذكركولو ښځه بغير داسي ليكل سوي دي، چي خاوند او د هغه پلار صاحب دي ژر ترژره په يوه هفته كي راسي چي معاملات په مناسبي طريقي سره فيصله سي، خو افسوس چي كله خاوند رانه لي، او نه د هغه پلار صاحب رالي، داشان څه خبره جوړه نسوه.

۳: د ښځي پلار د خپلي بلي لور د واده په موقعه باندي خاوند او د هغه پلار راوغوښتل خوبياهم هغوي حاضر نسول.

۴: د ښځي د پلار قيام په لندن كي دي، هغه د خپلو دوو لوڼو د واده په موقعه باندي حاضرسو، وغوښتل يي چي د دي معاملي تصفيه وسي، خو ناكامه پاته سو.

۵: داجمله (تاته به طلاق اوسي) متعلق د فتوىٰ منسلكي مخكي پراګراف په آخري كرښو كي د خاوند مقصد پوښتنه سوي ده، د غيب علم الله تعالىٰ سره دي، خو بنده صرف نتيجه اخذكولي سي چي خاوند تهذيب يافته دي، او د مرنجان اومه رنج طبعيت حامل دي، د څه سنګيني معاملي ابتداء كول پخپله نه غواړي، او نه د هغه ذمه واري په خپل سرباندي اخلي.

۶: د هغه ښځه په دي مياشت كي د اتو مياشتو اندازاً حامله ده، او د اوسط فبروري سنه ۱۹۷۱ء ښځه د خپل پلار كره ده، خاوند په دي باره كي خپله ښځه په يأس او حسرت كي ساتي.

حاصل دادی چې د دی طلاق د احتمال د خبر په حقله د خاوند مقصد ښکاره نه دی، مبهم دی، او هغه په خپل ځان د دی ذمه واری نه اخلی، خاوند په خپل مذکوره خط مؤرخه ۱۵/ اپریل سنه (۱۹۷۱) څخه وروسته تراوسه پوری خپلی ښځي سره لیدل نه دی کړی، او نه ښځه د خاوند کورته تلی سی، یعنی ښځه تراوسه پوری د پلار کره ده، او انشآء الله رارواني میاشت ته به د بچې د تولد څخه فارغه سی، ښځه تراوسه پوری ستا د وقیع او مؤثری فتویٰ خواهشمنده ده چې هغه به خپل ازدواجی ژوند درست کړی.

جواب: کوم حالت چې تادوباره لیکلی دی په هغه سره د فتویٰ په جواب کی څه تبدیلی نه پیداکیږی، ترڅو چې د طلاق مسئله ده، د هغه په باره کی اول لیکل سوی دی، چې خاوند کوم دا الفاظ لیکلی دی چې، په بل صورت نوبه تاته طلاق اوسی، د دی صحیح مراد هم د خاوند څخه معلومیدلی سی چې آیا هغه د دی الفاظو د لیکلو په وخت د طلاق واقع کیدلو نیت درلودی، یامحض د آینده د پاره د واقع کیدلو خبر یی ورکوی، نو ځکه ښه داده، چې سابقه فتویٰ هغه ته ولیږئ، د هغه څخه دی وضاحت طلب سی، او په وضاحت کی چې هغه څه ولیکی هغه دلته را ولیږئ، نو د هغه په کتلو سره به څه حتمی فیصله ورکولی سی.

داخبره قابل د ذکرده چې که خاوند په جواب کی داخبره ظاهره کړله چې په دی الفاظو سره هغه هم طلاق واقع کیدل غوښتل، نو بیاخوبه یوطلاق رجعی واقع سوی وی، چې د هغه حکم دادی: چې د عدی په دوران کی (یعنی د ماشوم د پیداکیدو څخه مخکی مخکی) هغه رجوع کولی سی (۱)، او د عدی تیریدلو څخه وروسته په خپله رضامندی سره دوباره نکاح هم کیدلی سی، لهٰذا د دی طلاق د وجی به په راتلونکی کی د تصفیی په لاره کی څه رکاوټ نه وی، تاسو خواهش ظاهر کړی دی، چې دلته نه د خاوند په نوم د څه مشوری خط ولیکل سی خو د فریقینو د حالاتو څخه کماحقه د واقفیت څخه بغیر په یوطرفه بیان باندی داسی څه خط لیکل د دار الافتاء منصب نه دی نو په دی معامله کی معذرت قبول کړئ، او دا معامله په خپل مینځ کی په خبرو اترو فیصله کول پکار ده، که هغه ستاسو خواته نه راځي نو تاسو خو د هغه خواته ورتلی سی.

---

(۱) وفی الهدایة کتاب الطلاق باب الرجعة ج: ۲ ص: ۳۹۴ (طبع شرکت علمیه ملتان) و اذا طلق الرجل امرأته تطلیقة رجعیة او تطلیقتین فله ان یراجعها فی عدتها.... الخ.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب !!صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲۲/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوی نمبر ۵۷۹/ ۲۲ ب)

دخاوند الفاظ (د خپلو دوو ورونړو د کورروالاوو څخه به هیڅ هم نه غوارم که می وغوښتل نو په ماباندی زما ښځه په اوو شرطونو باندی طلاقه) حکم

سوال: دری ورونړه دی د دوو ورونړو په مینځ کی په څه معاملی باندی خبره زیاته سوه، یوه ورور ووئیل: چی زه به د خپلو دوو ورونړو د کور والاوو څخه هیڅ هم نه غوارم او که می وغوښتل نو په ماباندي دی خپله ښځه په اوو شرطونو طلاقه وی، آیا که اوس هغه د څه شی غوښتلو څخه بغیر د هغه ورېندار په خپله هغه ته څه چای یا اوبه ورکړی نو طلاق به واقع سی؟

جواب: که دغه ورور تیک هم هغه الفاظ استعمال کړی وی په کوم باندی چی لکیره راکښول سوی ده، نو د دی حکم دادی چی کله هم دا ورور د خپلو ورېندارګانو څخه څه شی وغواړی نو د هغه په ښځی باندی به دری طلاقه واقع سی (۱)، بیابه یی د هغی ښځی سره نکاح هم د حلالی څخه بغیر نسی کیدلی، او که هغوی پخپله څه شی ورکړی او دی یی واخلی نو بیابه طلاق نه واقع کیږی، خو په غوښتلو کی دسخت احتیاط ضرورت دی، او که د دی خطری څخه مکمل بچ کیدل وی، او د ورېندارګانو څخه د څه شی غوښتل ضروری وی، نو د دی مشکل څخه د وتلو طریقه داده چی، خپلی ښځی ته صرف یوطلاق رجعی ورکړی او عده یی تیره سی، او بیا د عدی د تیریدلو څخه وروسته به ښځه د نکاح څخه وځی، نو اوس دی د خپلو دواړو ورېندارګانو څخه څه وغواړی نو طلاق به نه واقع کیږی (۲) بیا دی خپلی مطلقی ښځی سره دوباره په نوی

---

(۱) د حوالی د پاره وګوری صـــ حاشیه نمبر عـ
(۲) ایضا.

مهرباندی دوباره نکاح وکړی، (۱) نو د دی نوی نکاح څخه وروسته به د همیشه د پاره ورته د ورندارګانو څخه د څه شي غوښتل ممکن سی او یابه په دی غوښتلو سره هیڅکله هم طلاق نه واقع کیږی (۲)، خو د اینده د پاره به د هغه سره د دوو طلاقو اختیار پاته سی، خو په دی طریقی باندی عمل کولو څخه مخکی د کوم مستند عالم څخه اول ځان ښه پوه کړئ، ځکه چی لږغوندی بی احتیاطی سره معامله خرابیدی سی.

والله سبحانه اعلم

۹/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر. ۹۳۴/ ۲۸ ج)

که ته بغیر د اجازت څخه د باندی قدم کښیږدی نو ستا د اړخه خلع یعنی طلاق به واقع سی، د الفاظو حکم

سوال: زما د واده دری نیم کاله موده سوی ده او د دوونیمو کالو یوه لورمی هم ده، او د تیرشوو دری نیمو کالو څخه زماکورنی حالات صحیح نه دی اکثره زمانبځه سره د لوره په خپل کور کی ناسته وی، او داشان زموږ د دواړو په صحت باندی هم خراب اثر غورځیدلی دی، زما خیال دی چی زما د خسرګنی د اړخه زمانبځی ته ملاتړ ملاویدو په وجه صورت حال د بد څخه بدترسو، زه بدنامه او بی غیرته سوم، اکثره د کور څخه بهرسوم، زه وبیرول سوم، او کله کله د هغی ورور او مور ځماکورته رالل او خپله به یی بوتله، داشان زموږ ژوند تیریدی، د هغوی د کور والاوو د اړخه د کار روائی کولو یعنی د انجلی د ګرځولو وعده یی کړی وه، په هرحال اوس چی زما ښځه وه دوی میاشتی وروسته بیرته کورته راله، نوموړ ښه اوسیدلو، شپږ ورځی زه بیمار وم، او په کورکی بیا تنازعه پیداسوه، داشان اته ورځی دفترته نه ولاړم ماته زما د ښځی بغیر د اجازت څخه زما په غیاب کی د باندی د چاکورته تلل بالکل زماخوښه نه ده، که څه هم

---

(۱) وفی الدر المختار باب التعليق ج: ۳ ص: ۳۵۵ (طبع سعيد) فحيلة من علق الثلاث بدخول الدار ان يطلقها واحدة ثم بعد العدة تدخلها، فتنحل اليمين فينكحها... الخ.

وكذا فی الهندية الباب الرابع فی الطلاق باب شرط الفصل الاول فی الفاظ الشرط ج: ۱ ص: ۴۱۶ (طبع ماجديه)

(۲) وفی الدر المختار مع ردالمحتار كتاب الطلاق باب التعليق ج: ۳ ص: ۳۵۲ (طبع سعيد) تنحل ای تبطل اليمين ببطلان التعليق اذا وجد الشرط مرّة.... الخ. (محمد زبير حقنواز)

ما په خپلې ښځې باندې کامل باور دی، یو ورځ زه دفترته تلم، نو زما ښځې زما د چابیانو څخه زما د کور چابي وګنډل، په دې باندې ماهغې ته ووئیل، چې ته هیڅ چیرې ولاړه نسې، په دې باندې زما ښځې ووئیل: چې زه به ضرور ځم، یواځې په کورکې بنده نسم پاته کیدی، په دې باندې ماته درد رالې، او ورته مې ووئیل: چې زه دې هر وار پوه کوم، او ته نه منې، بیا ماقرآن شریف شاهد جوړکې او دا الفاظ مې ووئیل: که ته بغیر د اجازت څخه زما په غیاب کي د کور څخه د باندې قدم کښیږدې نو ستا د اړخ څخه خلع یعني طلاق به واقع سي، د دې څخه وروسته همسایه چې د کور مالك دی هغه ته مې هم ووئیل چې ماخپلې ښځې ته د منع کولو د پاره داسې وئیلي دي، که د دې خلاف ورزی وکړې نو پخپله به ذمه واره وې، بیا زه کورته رالم، او چې د خپلې ښځې ضد مې ولیدی، نو ماهغې ته د تګ اجازت ورکې، او قرآن شریف مې شاهد جوړکې، بیا ماپه هغه وخت د کور مالك ته آواز کې، او ورته مې ووئیل: چې ته خپله ښځه زما د ښځې پوه کولو د پاره را ولیږه، هغې ته ما اجازت ورکړې دی، د دې څخه وروسته زه خسرګني ته ولاړم، او خپل خسرته مې ټوله واقعه بیان کړه، هغه رالې او درد وړلې او وې وئیل چې زه ستاښځه د امانت په طور باندې بوځم، دفترته به درته ټیلفون وکړم ته جمعې ته راسه اوبویې څه، هغه ووئیل: چې زه به ستا د برنې جملې تصدیق کوم په دې باندې مابهشتي زیور او برنې لیکل سوی ولیکل، او د هغې پلارته مې ورکړل چې د چا څخه تصدیق وکړې چې چیرې داخلګ په غلط فهمي کې ونه ګرځه یې ، او زما څخه یې لرې نه کړې، د دې فتوی صادره کړئ؟

جواب: که په سوال کې درج سوې واقعات درست وې، نو ستاپه ښځې باندې هیڅ طلاق نه دی واقع سوی، هغه بدستور ستا ښځه ده، او هغه ته خپل کورته راوستلی سی، او خط کش سوو الفاظو سره هیڅ طلاق نه دی واقع سوی، ځکه چې په دې الفاظو کې خو یو احتمال دادی: چې د ښځې د اړخه په خاوند باندې د طلاق وقوع یې په خروج من الدار باندې معلق سوی دی او په دې صورت کې د عدم طلاق وقوع ظاهره ده:

لما في ردالمحتار (اذا قال انامنك طالق يلغو) فان قوله انامنك طالق منه وصف الرجل بالطلاق صريحًا فلايقع لان الطلاق صفة للمرأة. (شامي ج: ۲ ص: ۴۳۳) (۱).

---

(۱) رد المحتار تحت مطلب في قوله علي الطلاق من ذراعي ج: ۳ ص: ۲۵۴ (طبع سعید)

دوهم احتمال دادی چې دا د خاوند ـ ارخه د خلع مطلق پیشکش وی، په دی صورت کی به دا د زوجی په قبول باندی موقوف وی او قبول په وخت د تعلیق کی سوی نه دی او شرط تراوسه پوری نه دی پیداسوی، او خاوند زباني د دی احتمال نفی کوی.
دریم احتمال دادی چې دا اخبار وی د ښځی د خلع کولو څخه یعنی مطلب داوی، چې ستا وتل بغیر د اجازت څخه علامه به وی ستا د خلع د خواهش، یا د خلع د ایجاب (او خاوند د خپلی جملی مطلب هم دا په ژبه سره بیانوی) په دی صورت کی داقول کذب یاکم ترکمه لغوه دی، په دی سره څه انشاء د طلاق نه کیږی، په هرصورت د مذکوره الفاظو سره څه طلاق نه دی واقع سوی.

والله سبحانه اعلم
۷/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۹۱۴/ ۲۸ ج)

د خاوند الفاظ (که بیا د دی والدی په باره کی څه ووئیل نو زه طلاق، طلاق، طلاق درکوم، د الفاظو حکم

سوال: مسئله داده چې د الف خپلی ښځی ب سره سخت تکرار وسو، چې په هغه باندی ب د الف یعنی خاوند د مور صاحبی په شان کی ګستاخی وکړله الف ښځی ته ووئیل: چې که بیا دی د والدی صاحبی په باره کی څه ووئیل، نو زه تاته طلاق، طلاق، طلاق درکوم، ښځی بدستور جنګ کوی، خو دوباره یی د والدی صاحبی په باره کی څه ونه وئیل، آیا ښځی ته طلاق واقع سو؟ د جواب طلب کوو.

جواب: په صورت مسئوله کی که د الف ښځه د الف د مور په ژبی سره ګستاخی کوی، او یا د هغی په باره کی څه داسی خبره وکړی چې د هغی په بدی باندی مشتمل وی نو د الف په ښځی باندی به دری طلاقه واقع سی (۱) او هغه به د حلالی څخه بغیر د الف د پاره هیڅکله حلاله نه وی، خوترڅوچې د والدی په باره کی د بدی څه خبره ونکړی ترهغه وخته پوری بدستور هغه د الف په نکاح کی ده، خو بیاهم د سخت احتیاط ضرورت دی، که کله هم څه کلمه په غلطی سره د هغه د خولی څخه ووتله، نو طلاق به واقع سی، که خاوند د دی خطرناك صورت څخه د بچ کیدلو د پاره د خپلی

(۱) وګورئ سابقه حواله صــ حاشیه ع.

ذکرسوی جملی بی اثره کول او کالعدم کول غواړی نو د هغه طریقه دی څه وخت زبانی پوښتنه وکړی.

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۱۲/ ۱۴۰۲ ھ
(فتوی نمبر ۱۷۹۳/ ۳۷ ھ)

چاته د هغه په هجوه بیانولو باندی د طلاق معلق کولو څخه وروسته که یی هغه ته هجوه (بدی) بیان کړه نو بیابه هم طلاق واقع سی

سوال: خالد د زید او بکر په مخکی د عمرو هجوه وکړله زید بکرته ووئیل: چی دا مذمت عمرو ته ووایه! نو دواړه کسان عمرو ته ورغلل، نو بکر عمرو ته ووئیل: چی خالد زموږ مذمت کړی دی، نو هغه مذمت زید عمرو ته بیان کی، نو هغه هغه خپل توهین وگڼی، عمرو چی کله په خلاف کی راګیرسو، نو زید قدم کشیدگی اختیار کړه، چی ماعمرو د مذمت ښوولو خبر کړی نه دی، بلکی بکر خبر کړی دی، چونکی هغه پخپله مذمت بیان کړی دی، اوښوولی یی نه دی څکه اول اول بکر د مذمت ښوولو څخه عمرو خبرکړی دی، خو د بکر زبانی شهادت او د نورو شاهدانو بکر صرف د زید په مشوری سره صرف دومره ووئیل: چی خالد ستامذمت کړی دی، چونکی مذمت زید ښه پیژنی ماته معلومه نه ده، گذارش دادی چی کله د کلی والاوو د زید څخه سوال وکی چی تا د عمرو هجوه ولی ښوولی ده؟ زید ووئیل: چی مامذمت اوریدلی دی او د اورولو څخه زماقسم نسته؟

جواب: اول هم دوه واره د دی سوال جواب ورکول سوی دی چی په ښوولو اورولو کی څه فرق نسته که په مذمت ښوولو باندی یی طلاق معلق کړی وی، او وروسته یی ورته هجوه واوروله (۱) که په دی باندی تاته اطمینان نه کیږی نواطمینان پیداکول د چاپه قدرت کی نسته، فضول بار بار پوښتنه کولو سره وخت مه ضایع کوه، د دین او شریعت په معامله کی بهانی جوړول سخته گناه ده.

---

(۱) د حوالي د پاره تیره فتوی صـ حاشیه عـ وګوری.

والله اعلم

الجواب :تصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

احقر محمد تقى عثمانى عفى عنه

۲۸/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

۲۵ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۵۹/ ۱۹ الف)

په موږ باندې دې خپلې ښځې په شرعِ محمدي حرامې وي که فلانی واقعه نه وي سوې دَ الفاظو حُکم

سوال: غلام محمد ولد هرمحمد قوم قصاب سکنه بهرال او محمد عباس ولد شاهول نوم اعوان سکنه بهرال، محمد بشير ولد دوست محمد قوم اعوان، سردار ولد شير محمد دوست محمد ولد محمد شير، اول يې په دروغو قسم واخستې چې غوث محمد ولد نور محمد مظفر خان ولد حاجي محمد خان سره د يوولسو ملګرو اغواکړې دی، بيا په دوهمه ورځ غوث محمد او د هغه ملګرو حاجي محمد خان مسماة صاحبه خاتون د حاجي محمد خان لور خالد مظفر خان، اسلم خاتون د مظفر خان لور قتل کړې دی، بيا هغوى:

۱: مذکوره پنځه کسانو د پوليس په مخکې طلاق پورته کې په اوداسه سره يې قرآن شريف راواخستې او په ژبه يې ووئيل: چې موږ په دې کلام پاك باندې قسم کوو، چې غوث محمد ولد نورمحمد، مظفرخان ولد حاجي محمد خان د يوولسو ملګرو سره اغوا کړې دی.

۲: موږ پنځو کسانو د خپلو خپلو ښځو په نوم اخستلو سره درې درې واره دا الفاظ وئيلې دي چې په موږ باندې دې خپلې ښځې په شرع محمد سره حرامې وي که غوث محمد ولد نورمحمد بره ذکرسوو اشخاصو اغواکړې نه وي.

او صورتحال دادې چې غوث محمد ولد نور محمد د ژوند ثبوت او د اشتهاري ملزم کيدلو ثبوت په هر اخبار کې درج دې، او د هغه ګرفتاري په سنه ۱۹۲۸ ۸- ۲۲. کې سوې ده.

جواب: که د سوال دابیان درست وي چې غوث محمد چا نه دی اغواکړی، نو د پولیس په مخکې د قسم کوونکو ټولو کسانو په ښځو باندې درې طلاقه واقع سول، اوس د حلالې څخه بغیر هغوی د دوی د پاره حلالې کیدې نسي.[1]

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۴/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

د تعلیق په یومخصوص صورت کې د خاوند د نیت اعتبار

سوال: زید یوه ورځ په خپلې خاص کمرې کې آرام وکې، کوم وخت چې هلته د هغه ښځه بیده وه، په دې وخت کې د زید پلار د دې کمرې خواته تیرسو، په دغه علاقه کې د ښځې سره د ورځې بیده کیدل عیب ګڼل کیږي، کله چې زید د خپلې کمرې څخه ووتې، نو پلار هغه ته ووئیل: چې د ورځې ولې د ښځې سره بیده کیږې؟ زید د خپلې مور په رټلو باندې ووئیل: چې (که داسې ده نو زما ښځه دې درې طلاقه سې) اوس د هغه څخه پوښتنه وسوه چې ستا د دې کلام څخه څه مطلب دی؟ هغه ووئیل: چې زمامطلب دادی: که زما پلار زه د خپلې ښځې سره په بیده کیدو باندې لیدلی یم نو زما ښځې ته دې درې طلاقه سې، چونکې د کمرې دروازه بنده وه، لهٰذا د هغه د پلار د کتلو امکان هم نسته، اوس سوال دادی چې پورته ذکرسوی صورتحال کې طلاق واقع سو او که نه؟ ورسره د زید د کلام څخه څه مطلب دی؟

جواب: په صورت مسئوله کې د زید د کلام (که داسې وي.... الخ مطلب هم د هغه څخه معلومیدی سی، که هغه خدای حاضر ناظر ګڼلو سره دابیان ورکوی، چې د هغه مراد د پلار، ښځې او خاوند په پروتې باندې لیدلې وي، نو د هغه تصدیق به کول کیږي، او د طلاق دارو مدار به د هغه د والد په لیدلو باندې وي، که هغه دا دواړه ښځه

---

[1] د حوالې د پاره سابقه صــ او صــ حاشیه عــ وګوری.

خاوند په بیده کیدو باندی لیدلی وی نو دری طلاقه به واقع سی او که نه نو بیا هیڅ نه. [۱]

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب !تصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
(و - ۲۰/ ۱۲/ ۱۳۹۰ ھ
(فتوٰی نمبر ۲۴۸/ ۲۱ - الف)

(که هغي لمونځ نه وی کړی نوهغه دی طلاقه) د الفاظو حُکم

سوال: یوسړی د خپلی ښځی په عدم موجودګی کی دا الفاظ ووایه: چی که هغه لمونځ نه وی کړی نو هغه دی طلاقه وی، بعینه د پوره الفاظو حاضری نه ده، خو غالبًا دا الفاظ رایادیږی، داسی الفاظ دوه یادری واره ووئیل سول او غالبًا داهم د دری واره وئیلو ګمان دی، وروسته بیا هغی ښځی ته د دی خبرو اطلاع ورکړل سوه، د څه مودی پوری هغه ښځی لمونځ کوی، یعنی ترڅو چی د خاوند په کور کی وه کله چی پلار کره ولاړه، نو لمونځ یی بیخی نه کوی، او بیا چی خاوند کره راله، نو بیا د لمانځه پابنده سوه، یا د دی وی چی دی ښځی ته د سلسل بول بیماری ده، آیا په داسی صورت کی طلاق واقع سو؟

جواب: د طلاقو ټول احکام دارومدار په الفاظو باندی وی، ویونکی ته پکاردی چی هغه دی ښه سم الفاظ یادکړی چی څه یی وئیلی وه؟ که غالب ګمان یی هم په دی الفاظو باندی قائمیږی کوم چی په سوال کی درج سوی وی نو په دی سره په ذکرسوو الفاظو کی طلاق نه واقع کیږی خو که الفاظ د دی څخه علاوه نورڅه ورته رایاد سی نو دوباره د مسئلی پوښتنه وکړه.

---

[۱] وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الرابع فی الطلاق بالشرط الفصل الثالث فی تعلیق الطلاق ج: ۱ ص: ۴۲۰ (طبع ماجدیه کویته واذا اضافه الی الشرط وقع عقیب الشرط اتفاقًا. وفی البحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۴۰ (طبع سعید) والمعلق بالشرط کالمرسل عند وجود الشرط.... الخ. وفی الهدایة باب الایمان فی الطلاق ج: ۲ ص: ۳۸۵ (طبع شرکت علمیه) واذا اضافه الی الشرط وقع عقیب الشرط.... الخ. او همدارنګه وګورئ ص: او ص: حاشیه نمبر.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد

شفیع عفا الله عنه

۲۸/ ۲ ۱۳۸۸ ھ

(فتوىٰ نمبر ۳۳۴/ ۱۹ - الف)

که فلانی مځکه خرڅه نه کړم نو زما ښځه دی طلاقه سی، د الفاظو حکم

سوال: یوسړی مسمّٰی میراکبر د پلار څخه خوابدی سو او د خبرو اترو په دوران کی یی داسی ووئیل چی: د فلانی مځکی رتبه چی زما حق اسامی ده په موقعه پیداکیدلو باندی د باندی خرڅه نه کړم، نو زما ښځه دی په دری طلاقو سره طلاقه سی او دایی هم ووئیل: که تاته یی درکړم بیا دی هم په درو طلاقو طلاقه وی، د دی څخه وروسته شپږ میاشتی خاموش پاته کیدو سره د پلار سره ګانه کښی ښوول، خوخرڅه یی پری نکړله، اوس داپریشانه دی، مځکه بهر خرڅولو څخه هم مجبوره دی ځکه چی مځکه کمه ده، او په پلار یی هم نسی خرڅولی، ځکه که داسی وکړی نو طلاق به واقع سی د طلاق څخه د بچ کیدلو به څه صورت وی؟

جواب: میراکبر داسی الفاظ استعمالولو سره د ګناه ارتکاب کړی دی چی په هغه باندی د هغه د پاره توبه ایستل پکار دی، او د موجوده صورت حال څخه د بچ کیدلو طریقه همداده، چی دا مځکه دی په بل چاباندی خرڅه کړی، او د خرڅولو څخه وروسته دی بیرته ځنی واخلی، نو بیابه مځکه د ځان سره د ساتلو په وجه طلاق نه واقع کیږی. (۱) او د بیا د پاره دی د داسی قسم الفاظو وئیلو څخه مکمل پرهیز وسی.

---

(۱) وفی الهداية كتاب الطلاق باب الايمان فی الطلاق ج: ۲ ص: ۳۸۵ (طبع شرکت علمیه ملتان) واذا اضافه الى الشرط وقع عقيب الشرط مثل ان يقول لامرأته: ان دخلت الدار فانت طالق. وفی الهندية كتاب الطلاق الباب الرابع ج: ۱ ص: ۴۲۰ (طبع ماجدیه کویته) واذ اضافه الى الشرط وقع عقيب الشرط اتفاقًا. او همدارنګه وګورئ صـ حاشیه عـ

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
(فتوٰی نمبر ۳۳/ ۲۳ - الف)

فصل فی تفویض الطلاق

چاته د طلاق واقع کولو حق ورکولو بیان

(دری طلاقه تفویض) دوئیلو حُکم

سوال: زید چې د هغه عمر تقریبًا اوه لس کاله دی، هغه خپلې ښځې هندی ته په واضحه الفاظو سره د دری شاهدانو په مخکی داسی الفاظ ووئیل: (دری طلاقه تفویض) اوس په دی کی بعضی جاهلان په ضد دی، اختلاف کوی، چې زید نابالغ دی، څکه طلاق واقع نسو، نورخلگ وایی: چې کله د زید عمر اووه لس کاله دی نو بالغ دی او د بالغ طلاق کیږی شرعًا صحیح صورت حال څه دی؟

جواب: د اوولس کالو هلك شرعًا بالغ دی (۱) که هغه طلاق ورکړی نو طلاق واقع کیږی (۲) او په سوال کی چې یی د تفویض الفاظ وئیلی دی که د دی څخه مراد داوی چې هغه پخپله طلاق ورکی نو بیا خو بغیر د شبهې څخه طلاق واقع سو، او که د تفویض څخه مراد دادی چې هغه ښځې ته په خپل ځان باندی د طلاق واقع کولو اختیار ورکړی دی، نو معامله د ښځې په لاس کی ده، که هغه په خپل ځان باندی طلاق واقع کړی نو طلاق به واقع سی، او که نه نونه به واقع کیږی (۳) والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۳۰/ ۱۰/ ۱۳۸۷ هـ

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۵۳ (طبع سعید) بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والانزال... فان لم یوجد فیهما شیئ فحتی یتم لکلّ منهما خمس عشرة سنة به یفتٰی.

(۲) وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الاول ج: ۱ ص: ۳۵۳ (طبع ماجدیه) یقع طلاق کل زوج اذاکان بالغًا عاقلاً.

(۳) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۳۱۴ (طبع سعید) وانواعه ثلاثة تفویض وتوکیل ورسالة والفاظ التفویض ثلاثة تخییر، وأمربید، ومشیئة.

د شرائطو په خلاف ورزی باندی د طلاق حق ښځی او خسر ته د تفویض کولو حُکم

سوال: یوسړی په سپین کاغذ باندی لاندینی اقرار نامه ولیکله.

۱: زه به خپله ښځه د شرعی پردی پابنده کوم.

۲: د دوړی نفقی او حلال رزق ضامن به یم.

۳: خپله ښځه به وهم ټکوم نه.

۴: د خسرګنی په ګاوندکی به وسیږم او خپل کوربه جوړوم، ۵- د خسرګنی خدمت ګذار به یم او صله رحمی به کوم.

۶: ښځی ته به هره میاشت کی مبلغ (۵) روپی د نفقی په طور ورکوم.

۷: د ښځی د اجازت څخه بغیر به دوهم واده نه کوم.

۸: د دینی امورو مثلاً لمونځ، روژه وغیره به حتی المقدور پابندیم، د عدم پابندی په صورت کی د ذکرسوو هرشرط یا په یوشرط کی په خلاف ورزی به خوابنی خسرته د طلاق بائن واقع کولو اختیاروی اوس یی په هغه اصولو کی خلاف ورزی وکړله او ښځه یی ووهله، د خسر په خلاصولو باندی خسرته وایی چی ته کافریی، بی ایمانه یی، د مذکوره فسادپه وجه خسر هغه دوه کونتی وهلو، زوم خسر د مری څخه ونیوی او په مځکه یی را وغورځوی.

۲: په دوهمه ورځ د ښځی په طلب کولو کی یی بیا په خسر باندی حمله کول غوښتل خو د حقیقی ورور په منع کولو سره منع سو، او د فساد او حملی د بیری څخه د خسرګنی څخه شپږ میله لری په باڼډو کی آباد سو، په دوو تهانو کی یی درخواست ورکی، چی زماخسرګنی زماښځه او (۷۵) روپی او کالی وړی دی، دابالکل دروغ وه.

۳: په عدالت دیوانیه کی یی د زن آشوئی مقدمه او دعویٰ دائره کړی ده،

۴: د خسرګنی قرض پیسی اخستلو سره د بیرته اداء کولو په وعدی سره یی اوس نه اداء کوی، یوولس میاشتی تیری سوی دی، د دی څخه علاوه په تیری سوی قربانی د حصی پیسی په کلی کی وریاندی ورکړی تراوسه پوری یی په اداء کولو کی ټال مټول کوی او حق مهرهم نه اداء کوی، آیا د دی خلاف ورزیانو په صورت کی طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: که مذکوره لیکل سوی واقعات درست وی نو بغیر د شك څخه، خاوند په اقرار نامه کی د څوشرطونو خلاف ورزی کړی ده خو دا یاد ساتل پکار دی چی په دی صورت کی ښځی یاخسرته د طلاق واقع کولو اختیار صرف په هغه وخت کی حاصل

دی، چی هغه کله د یوشرط د خلاف ورزی څخه فوراً وروسته طلاق واقع کی (۱) او په دی کی بالکل تاخیر ونکړی (۲) که د شرط د خلاف ورزی څخه وروسته یی فوراً طلاق واقع نه کی او لږ تأخیر یی هم وکی نو ښځی یاخسرته طلاق ګول به صحیح نه وی، البته اقرارنامه چونکی په ډیرو شرطونو باندی مشتمله ده، نو څکه که ښځی یاخسر د یوشرط په خلاف ورزی باندی فوراً طلاق واقع نه کی، نو اوس هغوی ته د آینده د پاره هم د دی شرط په دوباره خلاف ورزی باندی د طلاق اختیار به پاته نه وی، خو که د دی څخه وروسته خاوند د بل شرط خلاف ورزی هم وکړله، نو په هغه وخت به هغوی ته بیا اختیار وی، خو په دی شرط چی د خلاف ورزی څخه وروسته فوراً طلاق واقع کړی، اوس په مذکوره صورت کی که ښځی د کوم شرط د خلاف ورزی څخه وروسته فوراً د پورته ذکرسوو احکامو مطابق طلاق ورکړی دی نو هغه واقع سو (۳) او که د شرط د خلاف ورزی څخه وروسته یی لږهم ناوخته کی او بیایی طلاق واقع کی، نو داطلاق واقع نه سو. (۴)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۸/ ۱۲/ ۱۳۹۰ هـ
(فتوی نمبر ۲۲۲/ ۲۱ – الف)

په مسئلی باندی د غلط پوهیدلو په وجه د تفویض طلاق د نه متحقق کیدلو باوجود د طلاق بائن واقع کښل

---

(۱) الی.
(۲) ایضاً.
(۳) ایضاً.
(۴) وفی الدر المختار مع رد المحتار کتاب الطلاق باب تفویض الطلاق ج: ۳ ص: ۳۱۵، ۳۱۶ (طبع سعید) قال لها اختاری او امرك بیدك ینوی تفویض الطلاق.... او طلقی نفسك فلها ان تطلق فی مجلس علمها به مشافهة او اخباراً وان طال.... مالم تقم لتبدل مجلسها حقیقةً او حکماً بان تعمل مایقطعه.... لاتطلق بعده ای المجلس.... الخ.

سوال: زماواده په لاهور کی (۲۴) جولای سنه ۱۹۵۳ء کی یعنی څلویښت کاله مخکی د نجم خاتون سره وسو، د نجمی خاتون مور او پلار نه وو، د خپلی امه او بیا د هغی د وفات څخه وروسته یی د خپلی امه د لورسره پرورش وسو، زما واده د هغه د امه د لور په ذریعه د هغی سره وسوه، واده په ساده طریقی سره وسو، مهر مبلغ (۵۰۰۰) روپی معجل عند الطلب مقرر سو، زه په پاکستان ایرفورس کی ملازم وم، پنځه بچی می پیداسوه، تنخواه می لږ وه، خو ژوند می په خندا او خوشحالی سره تیریدی، د دی څخه وروسته زمابنځی د مانع حمل دوایانی استعمالولوسره خپل ځان د نورو اولاد راوړلو څخه بچ کی (ځکه چی په کالج کی یی داخله اخستی وه او د نورو بچوپیدانش په تعلیم کی مانع کیدی سوه) کله چی زماواده وسو، نو هغي لږ ډیر څه وئیلی وه، نو ماخپلی ښځی ته په کورکی ورښوول شروع کړل، او په سنه ۱۹۲۰ء کی کله چی زما دریم ماشوم پیداسوی وو، ماپه هغي باندی د میټرک امتحان ورکی، چی په هغه کی هغه په دوو درو پرچوکی فیل سوه، د دی څخه وروسته چی سنه ۱۹۲۹ء کی زمالور د میټرک امتحان پرائیویټ ورکولو نو ماخپلی ښځی ته هم سبق وښووی، او په دوارومی امتحان ورکی، د خدای ﷻ په فضل سره دواړه کامیابی سوی، د دی څخه وروسته زمالور د بی ای، وکی او ما د خپلی ښځی د پاره طیبه کالج کراچی کی د څلورو کالو والا کورس د پاره داخله واخسته او ما داپه دی خیال وکړل چی که زه مړسم نو چی زمابنځه په چاباندی بوج جوړ نه سی او په عزت سره خپله خیټه مړه وساتی، او د ماشومانو تعلیم او پرورش وکړی.

د کال ۱۹۲۵ء په اوولس ورځنی جنګ کی زه یودم بوډاسوم، کله چی زه د سرګودی څخه بیرته رالم، زما د سروریښته د نیم څخه زیات سپین سوی وه، په ۱۲ فروری سنه ۱۹۲۴ باندی د پاکستان ایرفورس د طرفه زه د دوو درو کالو د پاره د ابو ظهبی ایرفورس کی مقررسوم او هلته ولاړم، دغه زمابنځه په طیبه کالج کی د تعلیم کولو د پاره مصروفه وه، او زه په کورنګی کریك کی اوسیدم، د تلو څخه مخکی می په ناظم آباد کی یوکور په کرایه واخستی او ښځه او بچی می هلته منتقل کړل او ولاړم.

سنه ۱۹۲۷ء هغه خپل څلور کاله کورس د طیبه کالج څخه مکمل کی او د خپل کالج د یوملکری سره چی د هغه څخه دوه کاله مخکی فارغه سوی وو، هغه په دغه ورخوکی کلینیك چلوی، او د خپلی جوړیدونکی ښځی د پاره یی د بیل کلینیك چلولو پروګرام جوړوی، د هغوی سره په دی شرطونو چی د هغوی په زیرنګرانی کی د مابنام په

وختونوکی به دا په کلينيك کی کښيني او هغه به ژر دوی ته د رجشټريشن د پاره سرټيفيکيټ وکړی، او ورسره به د خپلی آمدنی څه حصه هم هغوی ته ورکول سی، لهٰذا هغوی هلته کښی نستل شروع کړل، د دی ټولو خبرو څخه زه زمابنځی د يوخط په واسطه خبردار کړم، او ماهغی ته اجازت ورکی، ماته په خپله ښځی باندی مکمل اعتماد وو، او ما د هغی په هيڅ خبره باندی شك نه کوی، او اوس زموږ ژوند ډيرښه په خوشحالی باندی تيريدی.

په ابوظهبی د قيام په دوران کی به ما د مياشتی دری زره روپی دوی ته راليږلی، دوه زره د خرچی د پاره او زر روپی د کور د تعمير د پاره يا د کور د اخستلو د پاره، خو وروسته راته معلومه سوه چی دری زره روپی ټولی خرڅ کيږی، او هيڅ پيسی يی نه دی جمع کړی، په دی دوران کی دوی يوبل کور په ناظم آباد کی په کرايه باندی واخستی، چی د هغه کرايه د مياشتی څلور سوه روپی وی، په هغه کی ټيلفون هم وو، ماته دا وثيل سول چی د ټيليفون څخه دافائده ده چی کم ازکم مياشت کی به يووار ترنك کال باندی خو خبری کيدی سی، زه مطمئن بلکی خوشحاله وم، خو داټيليفون زما د پاره د لويی پريشانی سبب جوړسو، د دی په سبب زمابنځی دوستانی زياتول شروع کړی، په دی خبره باندی د مور او خوی جنګ شروع سو، زما مشر خوی ته به په دی خبره باندی اعتراض وو، تنګ سو، او هلك ماته په يوخط کی د دی حالاتو څخه خبر راکی، ماهلك ته ډيرسخت خط وليکی او هغه می ورتلو چی ته د خپلی مور په باره کی داسی سوچ ولی کوی؟ ورسره می خپله ښځه هم ورټله او سخت خط می ورته وليکی، داخبره د فروری سنه ۱۹۷۲ء ده، خو زمابنځی ما او خپلو بچوته دروغ وثيل شروع کړل او د هغی د دوستی سلسله چليدله، انتهاء داچی هغی د خپل يو (ورور) په اشتراك سره بيل کلينيك خلاص کی، او هغی ماته داباور راکی، چی داهلك واده سوی دی (چی غلط وو) او د يوډاکټر صاحب زوی دی (داهم غلط وو) خپله د ميډيکل تعليم حاصلول (داهم غلط وو) غرض داچی ماته يی ټولی خبری دروغ او غلطی وليکلی او د نوی کلينيك د خلاصولو اجازت يی واخستی، اوس حالت نور خراب سوو، تردوو درو مياشتو پوری به می د خط انتظار کوی، د خيريت اطلاع به نه راکول کيده، د پيسو هيڅ حساب نه معلوميدی چی د هغی سره څومره پيسی جمع سوی دی؟

د نورو خلکو چی کوم خطونه راغلل، د هغوی په ذريعه به معلوميدله چی د کور هرڅه تباه کيږی، ماشومان سکول ته نه ځی او د مسلسل غير حاضری په وجه د يوهلك نوم هم

کړ سو، غرض داچې ډیر پریشانوونکې اطلاعات به راته رارسیدل د دې حالاتو څخه تنګ سوم، یوتفصیلي خط مې ولیکی، او په هغه کې مې د هغه ټولو حالاتو نشاندې وکړلې، ورسره ورسره مې په خط کې یوه جمله محض په رواني کې ولیکله حالت دومره خراب سول چې که الله ﷻ ته په جائزو کارونو کې د ټولو څخه ناخوښه کار طلاق نه وی، نوشاید چې د کله څخه ماتاته درکړی وو، که ته غواړې نو زه په دې غور کولی سم.

حسن اتفاق سره ما په هغه ورځو کې د تفهیم القرآن مطالعه کوله، او داهم اتفاق وو چې په دغه ورځ کوم صورت مامطالعه کوی نو هغه سورة احزاب وو، چې په هغه کې الله ﷻ په حضور ﷺ باندې دا ظاهرکړل، که ستا بیبیانې د دنیا فراخي غواړي، نوهغوی ته څه ورکړه او جدايي کړه، او که د الله ﷻ او د هغه د رسول قرب غواړي نو د دې لوی ثواب او اجر دی، کله چې ما د دې تفسیر ووایه، نو زه حیران سوم، او زه په دې پوه سوم چې زما د دې مذکوره جملې سره ما خپلې ښځې ته داحق منتقل کړی دی، حالانکې د دې څخه مخکې زما هیڅ اراده یامقصد نه وو، او نه مې وروسته څه اراده پیداسوه، او نه مې اوس څه اراده سته، زما د دې جملې څخه وروسته ټول مضمون چې زیات د اهمیت حامل نه وو حذف کړی او د تفهیم القرآن هغه ټول عبارت چې په دې سورة سره متعلق وو هغه مې نقل کې او ورسره مې داهم ولیکل: چې محض اتفاقیه طورسره په ناپوهې کې داجمله لیکلې ده، خو اوس راته معلومه سوه، چې که سړی ښځې ته د طلاق اختیار ورکړي او ښځه د هغه اختیار حاصلولو څخه وروسته طلاق وغواړي نو یو عدد طلاق بائن واقع کیږي، او د دې څخه وروسته ټوله معامله ختمیږي، لهٰذا ته د څه فیصلې کولو څخه مخکې ښه حالاتو ته وګوره! خکه ما د پوره تفسیر نقل در ولیږي، ورسره ورسره د دې تفسیر د مطالعې څخه وروسته وخت هم معین کوم یعنې د ۲۴ جولائی سنه ۱۹۷۲ء د شپې د دولسو بجو پورې ما د خپل جواب څخه خبر کړه، خیال دې وی چې دا تاریخ زموږ د واده د سالګرې هم دی، ستا جواب به ماته ۳۰ - ۳۱ جولائی باندې راکول سی زه ډیر په ناآرامي سره ستا د خط انتظار کوم، وغیره د دې په جواب کې چې هغوی کوم خط را ولیږي، په هغه کې چې د دې خبرې متعلق کومه جمله وه، هغه داشان ده، چې تاته به یاد وی، چې ما یووار وئیلی وه که زموږ په ژوند کې د طلاق لفظ کله په مذاق کې هم رالې، نو زه به داګنم چې طلاق

واقع سو، او په دی خط کی تا د طلاق لفظ په سوونو وار استعمال کړی دی، زه د هغه د دی جواب څخه پوه سوم چی هغه طلاق وغوښتی.
چنانچی ماچی هغه ته کوم خط ولیکی، په هغه کی می چی کومه جمله لیکلی ده، هغه داده: ستا د خط په وجه یو عدد طلاق بائن واقع سو، نورطلاقونه به پخپله په مقرره وخت باندی واقع.سی، چی د هغه تفصیل ما په تیرخط کی لیکلی دی، ورسره می هغه ته هدایات وکی، چی اوس ته د خپلی استوګنی د پاره د کوم ځای انتخاب وکی حق مهرمی اداء کړی دی او که بیاهم ته وایی چی نه دی راکول سوی، نو کومی پیسی چی ستاسره په بینك کی جمع دی، د هغه څخه ته خپل مهر اخستلی سی، د کور هریوشی ستا ملکیت دی، خو د ماشومی د جهیز چی کوم شیان دی هغه هغی ته ورکړه ، او د ماشومانو کپړی که ورکړی نو لوی احسان به دی وی، ورسره ماخپلی لورته ډیر تفصیلی خط ولیکی، چی ستامورته ما اتفاقیه داجمله لیکلی وه، او هغه فوراً طلاق واخستی، زه به هغه د ژوند په هیڅ حصه کی په آرام باندی نه پریږدم، د ماشومانو څخه پوښتنه وکړه چی هغوی د چاسره پاته کیدل خوښوی؟ که د مور سره پاته کیدل نه خوښوی نو ته هغوی زما د مشر ورور کورته ورسوه.
د دی خط په جواب کی ۲۳/ اګست باندی زما د ښځی چی کوم خط رالی، په هغه کی هغې لیکلی وو چی تاته څه سوی دی، نه خو ماطلاق غوښتی وو، او نه اوس غواړم، ماپه دغه خط کی تاته صرف یوه خبره دریاده کړی وه، ته کوشنی کوشنی خبروته څومره اهمیت ورکوی، زماڅوك دی؟ او زه چی اوس طلاق واخلم نو څه به کوم؟ وغیره وغیره، کله چی داخط ماته راکول سو، نو د خدای شکر می اداء کی او د شکرانی لمونځ می وکی، لهٰذا د ۲۴ سیتمبر څخه مخکی په ۱۳ / سیتمبر باندی پاکستان ته رالم، او باقاعده د ښځی او خاوند تعلقات می قایم کی.
اوس زماښځی ته څه کسانو دایقین ورکړی دی چی طلاق سوی دی چنانچی ما د ابوظهبی څخه خپل قیام ختم کی، جون منه ۱۹۷۷ء څخه زه بیرته رالم او د څه مودی څخه وروسته هغه دا وئیل شروع کړل او په عدالت کی یی د تنسیخ نکاح دعوٰی دائره کړله، د هغه ویناهم داده چی ده ماته طلاق راکړی دی، تاسونه دامعلومول دی چی آیا واقعی طلاق واقع سوی دی او که نه؟
تنقیح: د صفحی نمبر (۵) د آخر خط کش سوی عبارت او د صفحی نمبر ۲ د شروع خط کش سوی عبارت متعلق یوڅوخبری د وضاحت طالب دی چی د هغه په باره کی

...مو زباني وضاحت زيات مناسب دی، تاسو د جمعې څخه علاوه هروخت سهار نهه بجو، دار الافتاء دار العلوم کورنګی ایریا کراچی نمبر ۱۴ ته تشریف راوړی ملاقات وکړئ. والسلام.

بنده عبد الرؤف سکهروی. ۲/ ۴/ ۱۳۹۸ھ

د تنقیح جواب: ۱: حالات دومره خراب سول، که الله ﷻ ته په جائزو کارونو کی د ټولو څخه ناخوښه کار طلاق نه وی، نوشاید چی مابه کله درکړی وی، به هرحال! که ته وغواړی نو په دی غور کولی سم (خط کش سوی بیان)

۲: خو اوس راته معلومه سوه که سړی ښځی ته د طلاق اختیار ورکړی او هغه د دی اختیار حاصلولو څخه وروسته طلاق وغواړی نو یوطلاق بائن واقع کیږی، د دی څخه وروسته معامله ختمیږی (سوړ).

۳: ورسره د دی تفسیر د مطالعی څخه وروسته وخت مقررکوم یعنی ۲۴ جولای سنه ۱۹۷۲ع د شپی د دولس بجو پوری ما د خپل جواب څخه خبره کړه، (سوړ).

۴: تاته به یاد وی چی ماوئیلی وه چی که زموږ په ژوند کی که چیری لفظ د طلاق په مذاق کی هم رالږی نو زه به داګڼم چی طلاق واقع سو، او په دی خط کی د طلاق لفظ تا په سلګونو وار باندی استعمال کړی دی، (سوړ).

۵: ستا د خط په وجه یوطلاق بائن واقع سو باقی طلاقونه به په خپل وخت باندی بخپله واقع سی، چی د هغه تفصیل ما په خپل تیر خط کی لیکلی دی، (سوړ).

۶: په تاباندی څه سوی دی؟ نه خو ما مخکی طلاق غوښتی وو، او نه یی اوس غواړم، زه په دی خط کی (توړ) ماخو صرف یوه خبره درته یاده کړی ده، ته کوشنی کوشنی خبری ته څومره اهمیت ورکوی، او زه چی اوس طلاق واخلم نو څه به کوم؟ (سوړ).

۷: ما د هغه خطونو نقل د خپل ځان سره ساتلی وو، بیا ماهغه وروسته وشکوی او ومی سوزی، چی د دی ترخی واقعی یا د بیا تازه نسی.

۸: اوس دامعلوموم چی آیا واقعًا په دی حالاتو کی طلاق سوی دی او که نه؟

جواب: څومره خبری چی په سوال کی لیکل سوی دی که هغه درست وی، نو په مسئوله صورت کی د سائل په ښځی باندی طلاق نه دی واقع سوی، ځکه چی سائل کومی جملی د صفحه نمبر (۴) په آخرکی نقل کړی دی چی که الله ﷻ ته په جائز کارونو کی د ټولو څخه ناخوښه کار طلاق نه وی، نو شاید چی مابه کله درکړی وو، په

هرحال! که ته یې غواړې نو زه په دې باندې غور کولی سم؟ نو په دې جملې سره تفویض د طلاق نه محقق کیږي، خو سائل د تفهیم القرآن څخه غلط پوه سو، چې د مذکوره جملې سره تفویض سوی دی، په دې بنیاد چې کله هغه ته ښځې خط، ولیکی، نو سائل دا ووئیل: چې ستا د خط په وجه یو طلاق بائن واقع سوی دی.
دا د طلاق انشاء نه ده، بلکې د شرعی حکم غلط بیان دی، نو ځکه په دې سره هم طلاق نه واقع کیږي، خو داجواب صرف په هغه صورت کې دی، کله چې سائل په خپلو خطونو یا زباني طور د طلاق د انشاء څه جمله نه وي استعمال کړې، که داسې څه جمله هغه وئیلې یا لیکلې وي، چې د هغه ذکر په دې سوال کې نسته، نوصورت حال به مختلف وي، لهٰذا ډیر په غور او فکر او د آخرت مخ ته ساتلو سره عمل وکړه. هٰذا ماعندي.

والله سبحانه اعلم
۱۷/ ۵/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوٰی نمبر ۵۳۷/ ۲۹ ب)

که د شرطونو په خلاف ورزۍ باندې یې ښځې ته د طلاق حق ورکړی وي نو ښځه په خپل ځان باندې طلاق واقع کولی سي

سوال: اقرار نامه چې درې واره لیکل سوی ده په لاندې ډول ده:
۱: د ښځې د پاره به د شرعی پړدې انتظام کوم.
۲: داچې د نفقاتو وغیره د حلال رزق ضامن یم.
۳: داچې په ښځې باندې وهل ټکول نه کوم.
۴: د خسرګنې خدمت ګذار به یم او وصله رحمي به کوم.
۵: د دیني کارونو مثلاً د لمونځ او روژې به پابندیم، په دې صورت کې زوم خپل خسر د غاړې ونیوی او په مځکه یې را وغورځوی، څومنته خسر او زوم په خپل مینځ کې جنګیدل چې هغوی بیا ډیرو کسانو خلاص کړی وه.
۶: خسر د زوم د پاره د قرباني کولو پیسې ورکړې وې څو واره غوښتلو باندې یې هم نه ورکولې، د دې خلاف ورزیانو باوجود ښځې په خپل ځان درې طلاقه واقع کړې دي چې د هغه په ټولو خلکو کې اعلان سوی دی په دې وجه خاوند وایي چې طلاق خاوند ورکوي د ښځې طلاق ولې جائز دی؟ بلکې خاوند وایې چې ماته دامعلومه نه ده، چې

زما د اقرار نامې په وجه به زمابنځې ته طلاق ورکول کیږي، اوس د پوښتنې کولو امرادې چې د خاوند عذر د ښځې په طلاق کې څه حق لري، برابره خبره ده که هغه عذر ریښتنې وي او که دروغ، په ښځې باندې به طلاق د کومو خلاف ورزو په وجه غورځیږي؟

جواب: که مذکوره واقعات درست دي، نو بلاشبهه خاوند د اقرار نامې د څو شرطونو خلاف ورزي کړې ده، خو دایاد ساتل پکار دي چې په دې صورت کې ښځې یاخسرته د طلاق واقع کولو اختیار به صرف هغه وخت حاصل وي، چې هغه د کوم شرط د خلاف ورزي څخه وروسته طلاق بائن واقع کړي، او په دې کې بالکل تأخیر ونکړي، که د شرط د خلاف ورزي څخه وروسته یې فوراً طلاق واقع نکړو، او لږ یې هم ناوخته کې، نو د دې څخه وروسته به ښځې یاخسرته طلاق واقع کول صحیح نه وي، ۱. که چیرې اقرارنامه چې کله په څوشرطونو باندې مشتمله ده، نو که ښځې یا خسر د کوم یوشرط په خلاف ورزي باندې فوراً طلاق واقع نه کې، نو اوس به هغوی ته دبیا د پاره هم د دې شرط په دوباره خلاف ورزي سره د طلاق اختیار نه وي، خو په دې شرط چې د خلاف ورزي څخه فوراً بعد طلاق واقع کړي، ۲. اوس په مذکوره صورت کې که ښځې د کوم شرط د خلاف ورزي څخه فوراً بعد سمدستي د برنې احکامو مطابق طلاق ورکړی دی، نو هغه طلاق واقع سو او که د شرط د خلاف ورزي څخه وروسته یې لږهم تأخیر کړی وي او بیایې طلاق واقع کې، نو طلاق واقع نه سو (۱).

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲۸/ ۱۲/ ۱۳۹۰ هـ

فصل فی الطلاق الثلث واحکامه

د درو طلاقو احکام

(۱) وفی الدر المختار مع رد المحتار کتاب الطلاق باب تفویض الطلاق ج: ۳ ص: ۳۱۵ (طبع سعید) قال لها اختیاري او امرك بیدك ینوی تفویض الطلاق...... او طلقی نفسك فلها ان تطلق فی مجلس علمها به مشافهة او اخباراً او ان طال...... مالم تقم لتبدل مجلسها حقیقة او حکما بان تعمل مایقطعه.. لاتطلق بعده ای المجلس.... الخ.

د درو طلاقو مسئله او د حاملې عده او د شرعي حلاله طريقه

سوال: د ښځې او خاوند جګړه سوه خاوند د ډير درد په حالت کې ووئيل: چې خاموشه سه که نه وي نو طلاق به درکړم، ښځې وئيل: رايې کړه! خاوند ووئيل: ښه دې طلاق، طلاق، طلاق، آيا د خاوند فقط په دې الفاظو وئيلو باندې د هغه په ښځې باندې طلاق واقع سو او که نه؟
۲: که واقع سو نو رجعي او که مغلظ؟
۳: ښځه حامله ده د هغې عده به څه وي؟
۴: که ښځه د سړي په نکاح کې پاته کيدل غواړي نو د دې صورت به څه وي؟
جواب: په صورت مسئوله کې په ښځې باندې درې طلاقه واقع سول.
۲: مغلظ طلاق واقع سو. (۱)
۳: په مسئوله صورت کې د هغې عده د حمل وضع يعنې د ماشوم ولادت دې. (۲)
۴: هيڅ صورت نسته ماسوا د دې څخه چې د عدې تيرولو څخه وروسته هغه د بل سړي سره نکاح وکړي او هغه سړي يې په خپله خوښه څه وخت د هغه سره د کوروالې کولو څخه وروسته طلاق ورکړي او يا د هغه انتقال وسي نو د هغه د عدې تيرولو څخه

---

(۱) وفى الفتاوىٰ هندية كتاب الطلاق الباب الاول ج: ۱ ص: ۳۴۹ (طبع ماجديه كويته) واما البدعى.... ان يطلقها ثلاثًا فى طهر واحد بكلمة واحدة او بكلمات متفرقة.... فاذا فعل ذالك وقع الطلاق وكان عاصيًا. وفى الهداية كتاب الطلاق باب الطلاق السنة ج: ۲ ص: ۲۵۵ (طبع مكتبه شركت علميه ملتان) وطلاق البدعة ان يطلقها ثلاثًا بكلمة واحدة او ثلاثًا فى طهر واحد. فاذا فعل ذالك وقع الطلاق وكان عاصيًا... الخ.
وفى الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۳۲ (طبع سعيد) والبدعى ثلاث متفرقة وفى الشامية (قوله ثلاثة متفرقة) وكذا بكلمة واحدة بالاولى.... وذهب جمهور الصحابة والتابعين ومن بعدهم من ائمة المسلمين الى انه يقع الثلاث.
(۲) وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَن يَّضَعْنَ حَمْلَهُنَّ (الطلاق: ۴) وفى الدر المختار مَعَ ردالمحتار باب العدة ج: ۳ ص: ۵۱۱ (طبع سعيد) وفى حق الحامل مطلقًا.... وضع جميع حملها.... الخ.

وروسته بیا داښځه د خپل مخکني خاوند سره په نوي مهرباندي نوي نکاح کولی سي [۱].

والله سبحانه اعلم
۲۷/ ۴/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوی نمبر ۳/ ۷۰۳/ ۲۹ ب)

په یوه وخت کي د درو طلاقو واقع کیدو باندي د امامانو اجماع ده او د دي اجماع خلاف هیڅ خبره قبوله نه ده

سوال: د زید ښځي خپل خوی وهی او ښکنځل یی ورته کوله، په دي کي زید هم رالی، زید ښځه د ښکنځلو څخه منعه کړه، خو ښځه منع نه سوه، او خاوند ته یی هم ښکنځل کول شروع کړل چي په هغه باندي زید په درد کي سو، او هغه دا الفاظ وویل: طلاق دي، طلاق دي، د طلاق لفظ یی د دری وارو ویلو څخه زیات ویلی دی، خو هغه ته یاد نه دی او داخبره زید د خپل خاندان تقریبًا د دیرشو کسانو په مخکي بیان کړی ده، آیا طلاق واقع سو؟ او څومره واقع سو؟ اوس څه صورت د خلاصیدلو د پاره سته؟

۲: که د حنفی مذهب مطابق دری طلاقه واقع سوی دی نو د اهل حدیثو څخه په فتوی اخستلو سره عمل وسی ځکه چي نه خوخاوند خپله ښځه جلا کول غواړی او نه ښځه جلاکیدل غواړی.

جواب: په صورت مسئوله کي د زید په ښځي باندي دری طلاقه واقع سول، اوس هغه د زید د پاره مغلظًا حرامه سوی ده او د حلالی څخه بغیر هیڅکله د هغه سره دوهمه

(۱) وفی مشکوة المصابیح ج: ۲ ص: ۲۸۴ (طبع قدیمی کتب خانه) عن عایشة رضی الله عنها قالت: جاءت امرأة رفاعة القرظی الی رسول الله ﷺ فقالت: انی کنت عند رفاعة. فطلقنی فبتّ طلاقی فتزوجت بعده عبد الرحمن بن الزبیر ومامعه الامثل هدبة الثوب، فقال: اتریدین ان ترجعی الی رفاعة؟ قالت نعم! قال: لا! حتی تذوقی عُسیلته ویذوق عسیلتك. متفق علیه وفی الهدایة کتاب الطلاق باب الرجعیة فصل فیما تحل به المطلقة ج: ۲ ص: ۳۹۹ (طبع شرکت علمیه ملتان) وان کان الطلاق ثلاثًا فی الحرة او ثنتین فی الامة لم تحل له حتی تنکح زوجًا غیره نکاحًا صحیحًا ویدخل بها ثم یطلقها او یموت عنها والاصل فیه قوله تعالی: فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ. والمراد الطلقة الثالثة.

نکاح هم جائز نه ده، دواړو ته فوراً جلاکیدل پکار دي، که هغوی جلانسي، نو مسلمانانو ته پکار دي چې هغوي دي د دوی څخه بیزاري اظهار وکړي.

۲: د درې طلاقه ورکولو په صورت کې د څلورو امامانو (امام ابوحنیفه رحمه الله، امام شافعي رحمه الله، امام مالك رحمه الله، او امام احمد رحمه الله) په دې خبره باندې اجماع ده چې ښځې مغلظاً حرامیږي (۱) او بغیر د حلالې څخه نه سي رواکیدلی، د دې اجماع په خلاف چې څه خبره هم وسي هغه د قبلولو قابله نه ده، (۲) او د چا څخه د څلورو امامانو د اجماع په خلاف فتوی اخستل او په هغه عمل کول زیاته ګناه ده.

---

(۱) ایضاً.

(۲) په یوه وخت کې د درې طلاقه ورکولو سره د دروسرو طلاقه واقع کیدو او په دې باندې د څلورو امامانو اجماع او د مخالفینو د دلائلو د جوابونو متعلق مدلل او مفصل تحقیق د حضرت والا په مصدقه لاندیني فتوی کې وګورئ. (مرتب).

سوال: زه د یوی مسئلي په باره کې فتوی اخستل غواړم امید دی چې تاسو به مي رهنمائي وکړئ، ما خپلي ښځې ته د کورني څه مسئلو څخه د پریشانه کیدلو د جداکور په مطالبې باندې باقاعده درې طلاقه لیکلو سره مې د کورټ په ذریعه ولیږل، زما ښځه ډیره دردناکه ده، او زما نافرمانه هم پاته سوی ده، د طلاق څخه مخکې معاملات د سنبالولو د پاره ماخپل ماما مینځ ته راوستي خو د هغه څخه او د هغه غلطي رويې څخه څه غلط فهمیاني نوري هم زیاتي سوی او ما داقدم لوړ کې، مادا، ۱۴/ اکتوبر سنه ۱۹۹۸ء، باندې وکړل، تراوسه پوري یوه میاشت او پنځلس ورځې تیرې دي، زمابنځه اوس د ټولو خبرو څخه معافی غواړي، او د هغه په وینا هغه مخکې هم تیاره وه، خو زما د ماما د غلطو خبرو په وجه دا هرڅه وسول، نو ځکه زه هم رجوع کول غواړم، زما تعلق د حنفي ډلې سره دی زما د معلوماتو په حساب سره اهل حدیث حضرات د رجوع کولو اجازت ورکوی.

جواب: حامداً او مصلیاً د سائل د سوالونو د حل کولو په وجه اول د اصل مسئلې لږ تفصیل بیانوو چې په هغه کې به داثابتوو چې د یومجلس درې طلاقه برابره خبره ده که په یوی جملې سره یې ورکړی وي او که په بیلو بیلو جملوسره یې ورکړي وي درې طلاقه به شمارل کیږي او درې سره طلاقه به واقع وي او دحرمت مغلظه به ثابت وي چې په هغه کې رجوع نسي کیدی او د حلالې څخه بغیر دوباره په خپل مینځ کې نکاح هم

نسی کيدلي او دا مذکوره موقف د قرآن کريم او صحيح احاديثو څخه ثابت دی او هم په دی باندی د جمهورو صحابه کرامو رضی الله عنهم او تابعينو رحمة الله تعالی اجمعين او د څلور امامانو رحمة الله تعالی عليهم يعني حضرت امام ابوحنيفه رحمه الله، حضرت امام مالك رحمه الله، حضرت امام شافعي رحمه الله او حضرت امام احمد حنبل رحمه الله، اتفاق دی، که چا په يومجلس کی خپلی ښځی ته دری طلاقه ورکړل برابره خبره ده که هغه په يوی جملی سره وو او که په جلا جلا جملی سره وو، نو د هغه دا فعل د سنت خلاف او ناجائز دی، بيا هم که چا په دی طريقی سره دری طلاقه ورکړل نو د هغه په ښځی باندی دری طلاقه واقع کيدلو سره به حرمت مغلظه ثابت سی، لاندی په اختصار سره د قرآن کريم، احاديث مبارکه د اصحاب کرامو رضی الله عنهم آثار او د فقه عبارتونه وګوری!

قال الله تعالی: الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ.. (الآية) (سورة البقره آيت نمبر ۲۲۹ پ: ۲)

(ترجمه) طلاق دوه واره دی بيا که د قاعدی موافق يی وساتی او که په ښی طريقی سره يی بيا پريږدی.

د دی آيت کريمه څخه علمائی کرامو يووار دری طلاقه ورکولو سره د درو سرو طلاقو په واقع کيدلو باندی استدلال کړی دی او هغه داشان چی د دی آيت کريمه د مضمون دادی: چی طلاق دوه واره دی، اوس په دی کی دوه احتماله دی چی دوه طلاقه په بيل بيل طهر کی ورکړی، او يايی يوځای ورکړی په هرصورت کی به دواړه واقع وی، او کله چی په يوه وخت کی دوه طلاقه واقع کيدی سی نو دری طلاقه هم واقع کيدی سی، ځکه چی په دوو او درو طلاقو کی فرق کوونکی څوك نسته، او امام بخاری رحمة الله تعالی هم په خپل کتاب (صحيح بخاری کی) باب من اجاز الطلاق الثالث (ج: ۲ ص: ۷۹۱ (طبع قديمی کتب خانه) کی د دروطلاقو د واقع کيدلو باندی هم د دی آيت څخه استدلال سوی دی.

قال ابوبکر الرازی تحت عنوان (ذکر الحجاج لايقاع الثلاث معا) قوله تعالی:
الطلاق مرتان فامساك بمعروف او تسريح باحسان. (الاية) يدل علی وقوع الثلاث معًا مع کونه منهياعنه وذالك لان قوله (الطلاق مرتان) قد ابان عن حکمة اذا وقع اثنتين بان يقول: انتِ طالق، انتِ طالق، فی طهر واحد، وقد بينا ان ذالك خلاف السنة فاذاکان فی

مضمون الاية الحكم بجواز وقوع الاثنتين على هذا الوجه دل ذالك على صحة وقوعهما لو او قعهما معًا لان احدًا لم يفرق بينها اه

رساله حکم الطلاق الثلث بلفظ واحد فتوٰی العلماء الحرمين الشريفين،

وفی الصحيح للامام البخاری رحمه الله تعالى: باب من اجاز الطلاق الثلث لقوله تعالى: الطلاق مرتان فامساك بمعروف او تسريح باحسان اه (ج: ۲ ص:۷۹۱) (طبع قيمی کتب خانه)

وفی عمدة القاری شرح الصحيح للامام البخاری: وجه الاستدلال به ان قوله تعالى: (الطلاق مرتان) منعاه مرة بعد مرة، فاذا جاز الجمع بين اثنتين جاز بين الثلث. اه (ج: ۹ ص: ۵۳۸) (ج: ۲ ص: ۳۳۲ طبع دار الکتب العلمية بيروت)

د دی آیت کریمه څخه علاوه يوڅو نور آیتونه هم دی چې د هغه څخه په دروو طلاقو واقع کیدلو باندې استدلال سوی دی، موږ د يوآيت ذکر کافي وګڼی، اوس يوڅو احادیث طيبه وګوری چې د هغه څخه هم مذکوره موقف ثابتيږي.

فی سنن السنائی: (ج: ۲ ص: ۹۹، (طبع قديمی کتب خانه) أخبر رسول الله ﷺ عن رجل طلق امرأته ثلاث تطليقات جميعًا فقام غضبانًا، ثم قال: ايلعب بكتاب الله تعالى وانابين اظهركم؟ الحديث.

انحضرت ﷺ ته اطلاع ورسيدله چې يوسړی په يوځای دری طلاقه ورکړی دی، په دی اوریدلو سره حضور ﷺ په درد کی ودريدی او وی فرمائيل: چې زما په موجودګی کی د الله تعالی د کتاب سره لوبی کول کيږي.

په دی روایت کی خو حضور ﷺ د درد اظهار وکی خو دری طلاقه يی يوطلاق ونه ګرځولو، بلکی دری سره طلاقه يی نافذ کړل، لکه څنګه چې حافظ ابن القيم فرمائيلی دی.

فلم يرده النبی ﷺ بل امضاه.

عن سهل بن سعد فی هذا الخبر قال: فطلقها ثلاث تطليقات عند رسول الله ﷺ، فانفذه رسول الله ﷺ. (ابوداود ج: ۱ ص: ۳۰۲ طبع مير محمد کراچی)

حضرت عويمر ﷺ خپلی ښځی ته د حضور ﷺ په مخکی دری طلاقه ورکړل نو حضور ﷺ دری سره نافذ کړل.

كان ابن عمرو ﷺ اذا سُئل عمّن طلق ثلاثًا قال: لوطلقت مرة او مرتين فان النبي ﷺ امرني بهذا، فان طلقها ثلثًا حرمت حتٰى تنكح زوجًا غيره. (بخاری شریف ج: ۲ ص: ۷۹۲، طبع قدیمی کتب خانه)

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه چې به کله سوال کیدی د هغه سړي په باره کې چاچې درې طلاقه ورکړی وي، نو فرمائیل به یې، که تاسو یویادوه طلاقه ورکړي وي (نورجوع دې کولي سوه) ځکه چې حضور ﷺ ماته د دې (یعني رجعت) حکم راکړی وو، او که درې طلاقه دې ورکړل نو ښځه به ستاد پاره حرامه سي، تردې چې هغه د بل سړي سره نکاح وکړي.

د دې احادیث مبارکوو څخه علاوه نورهم داسې روایت موجود دې چې په دې خبره باندې دلالت کوي چې د حضور ﷺ په عهد مبارك کې درې طلاقه هم درې شمارل کیدل.

غیر مقلدین حضرات چې په یومجلس کې درې طلاقه یو طلاق شمیري، نو هغوی په عام طورسره د دوو روایتونو څخه استدلال کوي چې هغه لاندیني روایات دي:

حدیث نمبر اول: عن ابن عباس ﷺ قال: طلق ركانة بن عبد يزيد اخوبني مطلب امرأته ثلثًا في مجلس واحد فحزن عليها حزنًا شديدًا، قال: فسأله رسول الله ﷺ وكيف طلقتها ثلاثًا، قال: فقال: في مجلس واحد؟ قال: نعم! قال: فانما تلك واحدة فارجعها ان شئتَ قال: فرجعها اسناده صحيح. (مسند احمد ج: ۴ ص: ۴۷۷، ج: ۴ ص: ۲۱۵ طبع مؤسسة الرسالة بیروت)

حضرت رکانه ﷺ خپلې ښځې ته په یومجلس کې درې طلاقه ورکړل. او بیا هغه ډیر غمجن سو. حضور ﷺ د هغه څخه پوښتنه وکړه چې په یومجلس کې؟ عرض یې وکی چې هو! جي. په دې باندې حضور ﷺ وفرمائیل: چې بیا خورجوع وکړه، نو هغوی رجوع وکړله.

حدیث شریف نمبر ۲: عن ابن عباس ﷺ قال: كان الطلاق على عهد رسول الله ﷺ وابي بكر وسنتين من خلافة عمر طلاق الثلثة واحدة (الحديث. (مسلم شریف ج: ۱ ص: ۱۲۳ (ج: ۱ ص: ۴۷۷ (طبع قدیمی کتب خانه)

حضرت ابن عباس ﷜ وفرمائيل: چي د رسول الله ﷺ او د حضرت ابوبكر ﷜ په زمانه كي او د حضرت عمر ﷜ د خلافت په شروع كي (يومجلس) دري طلاقه به يو وو.

غير مقلدين د خپل موقف د ثابتولو د پاره په عام طور سره د برنى مذكوره دوه حديثونه او روايتونو څخه استدلال كوي، خو د دى روايتونو څخه په مذكوره موقف باندى استدلال درست نه دى، چي وجوهات يي په لاندى ډول دى:

په اول نمبر حديث كي د حضرت ركانه د طلاق كومه قصه چي ذكر سوى ده په هغه كي په روايتونوكي اضطراب پيداكيږي، په بعضى روايتونو كي دى چي حضرت ركانه خپلى ښځى ته دري طلاقه وركړى وو، څنګه چي مذكوره روايت كي دى او هغه په روايتونو كي راغلى دى چي هغوى خپلى ښځى ته په لفظ (بتّه) سره طلاق وركړى وو، او د طلاق (بته) څخه مراد هغه طلاق دى، چي په هغه كي د يو څخه تر درو پورى ګنجايش وى، يعنى كه د يوطلاق نيت يي وى نو يو او كه د درو طلاقو نيت يي وى، نو دري طلاقه به واقع وى، د همدى اضطراب په وجه د دى روايت په باره كي د احاديثو علماوو مختلف اقوال اختيار كړى دى. مثلاً:

حضرت امام بخارى رحمة الله عليه دا معلول ګرځولى دى.

علامه ابن عبد البر﷫ دى ته ضعيف ونيلى دى.

حضرت امام ابوبكر جصاص او علامه ابن الهمام رحمهم الله تعالى عليه دى ته (منكر) ونيلى دى، ځكه چي دا روايت د هغه معتبرو او ثقه راويانو د روايت په خلاف دى چي هغوى د لفظ (بته) په ذريعه طلاق وركول نقل كړى دى.

حضرت امام ابوداؤد رحمه الله تعالى هم دى ته ترجيح وركړى ده چي حضرت ركانه ﷜ خپلى ښځى ته طلاق (بته) وركړى وو، ځكه د حضر ركانه د كور د والاوو داروايت كړى دى، او د كورقصه دنورو څخه ښه پيژنى چنانچه امام ابوداؤد وفرمايل:

عن عبدالله بن على بن يزيد بن ركانة عن ابيه عن جده انه طلق امرأته (البتة) فاتى رسول الله ﷺ فقال ماأردت ؟ قال : واحدة قال آلله.؟ قال: الله. قال هو على ماأردت قال ابوداؤد وهذا اصح من حديث ابن جريج ان ركانة طلق امرأته ثلاثًا لانهم اهل بيته وهم اعلم به، سنن ابى داؤد ج:١ ص : ٣٠١ (طبع مير محمد).

حضرت يزيد دخپل پلار حضرت ركانه ﷺ څخه روايت كوي چي هغه خپلي ښځي ته طلاق بته وركړى بيا د حضور ﷺ خواته راغلي حضور ﷺ د هغوى څخه پوښتنه وكړه چي ستانيت څه وو؟ عرض يې وكړى چي د يوطلاق حضور ﷺ وفرمايل چي د الله قسم؟ عرض يې وكي چي هوجي! په خداى قسم! حضور ﷺ وفرمايل تاسو چي كوم نيت كړى دى هم هغه معتبر دى (يعنى د نيت مطابق يوطلاق واقع سو) امام ابوداؤد وفرمايل چي داحديث بيانوونكى د هغه د خپل كور خلگ دى او هغوى دا واقعه د نورو خلگو په مقابل كى ښه پيژني.

خلاصه داچي حضرت ركانه ﷺ د هغه څخه رجوع نه ده كړى چي د يومجلس درى طلاقه دى حضور ﷺ يوطلاق شمار كړى وى اوهغه ته يې د رجوع حكم وركړى وو بلكه په دى وجه هغه رجوع كړى ده هغه خپلي ښځي ته د يوطلاق په نيت سره طلاق (بته) وركړى وو.

دوهم نمبر حديث هم دغه شان د غير مقلدينو د هغه حديث شريف څخه هم په خپل موقف باندى استدلال كول درست نه دى چي د هغه وجوهات هم په لاندى ډول دى:

الف : په دى روايت كى راوى ته وهم سوى دى څكه چي د ابن طاوس رحمة الله تعالى عليه څخه د دى په خلاف روايت منقول دى او علامه باجي رحمة الله عليه د حضرت ابن طاوس رحمة الله عليه روايت يې صحيح گرځولي دى چنانچي په او جزالمسالك كى يې دامضمون په لاندى الفاظو سره بيان كړى دى:

في اوجز المسالك شرح المؤطاء للامام مالك نقلا عن الباجي رحمه الله: وماروى عن ابن عباس في ذالك من رواية طاؤس، قال فيه بعض المحدثين: هو وهم، وقد روى ابن طاؤس عن ابيه عن ابن وهب خلاف ذالك وانما وقع الوهم في التأويل:

قال الباجي: وعندى ان الرواية عن ابن طاؤس بذالك صحيحة فقد رواه عنه الائمة معمرو ابن جريج وغيرهما (ج: ۴ ص: ۲۳۱، ج: ۱۰ ص: ۷، ۸ (طبع تأليفات اشرفيه ملتان)

وفي السنن الكبرىٰ للبيهقي: وهذا الحديث أحَد ما اختلف فيه البخاري ومسلم فاخرجه مسلم وتركه البخاري وأظنهُ انما تركه لمخالفته سائر الروايات عن ابن عباس، (ج ۷ ص: ۳۳۷ (طبع نشر السنة ملتان).

د دی حدیث په باره کی د حضرت امام بخاری او امام مسلم رحمه الله تعالی عنهم اختلاف سوی دی، حضرت امام مسلم رحمه الله دا په خپل کتاب کی نقل کی، او امام بخاری پریښووی، او زما په خیال امام بخاری رحمه الله دا روایت ځکه وانه خستی، چی دا روایت د حضرت ابن عباس رضی الله عنه د نورو روایتونو په خلاف دی،

وفی الجوهر النقی علی هامش سنن الکبرٰی، وذکر صاحب الاستذکار: ان هٰذه الروایة وهم وغلط لم یعرج علیها احد من العلماء. اه (ج: ۷ ص: ۳۳۷ طبع نشر السنة ملتان)

صاحب استذکار وفرمائیل: چی دا یوروایت وهم او غلط دی، په علماوو کی چاهم دا روایت نه دی ذکرکړی.

ب: که د وهم وغیره څخه قطع نظر هم وسی، نو بیاهم د دی حدیث څو معانی او مطلبونه کیدی سی، یومطلب داهم جوړیدی سی کوم چی غیر مقلدینو اخستی دی خو دا مطلب د نورو احادیثو په وجه باندی صحیح نه دی، او په فقهائی کراموکی چاهم دا مطلب صحیح گرځولو سره یی دا نتیجه نه ده را استلی چی د یومجلس دری طلاقه دی دری نه وی بلکی یودی شمیرل کیږی، لذا د دی د ټولو څخه زیات صحیح او قوی معنٰی او مطلب په لاندی توگه بیانیږی، چی هغه امام حضرت قرطبی رحمه الله خوښ کړی دی، او هغه ته پخپله د حضرت عمر رضی الله عنه د قول څخه تقویت ورکول کیږی.

په دی حدیث شریف کی د کومی عامی قاعدی ذکر نه دی بلکی د دی تعلق د یوخاص صورت سره دی، او هغه داچی خاوند لفظ د طلاق (د تاکید) په نیت دهراو کړی وی، د هری جملی څخه جلا جلا طلاق نیت به نه وی، نو په دی صورت کی د خاوند تصدیق کول کیږی او هم به د یوطلاق حکم جاری کولی سی، خو د خاوند تصدیق به ترهغه وخته پوری کول کیدی او په خاوند باندی به ترهغه وخته پوری اعتماد کیدی کله چی د خلکو سینی لا زړه د دوکی او فریب څخه صفا او شفاف وو، خو کله چی د حضرت عمر فاروق اعظم رضی الله عنه د زمانی په خلکو کی دروغ، دهوکه او د فریب رواج شروع سوو او اوس د چا په دیانت باندی باور کولو سره د هغه د دعوٰی تصدیق کول مشکل سو، نو حضرت عمر رضی الله عنه ظاهر تکرار کتلو سره د هغه په مطابق دری سره طلاق نافذ کړل، او د تاکید نیت دعوٰی یی قبوله نکره.

فی تکملة فتح الملهم: وهٰذا الجواب ارتضاه القرطبی وقواه بقول عمر: ان الناس استعجلوا فی امر کانت لهم فیه اناة وکذا قال النووی:

ان هٰذا اصح الاجوبة (ج: ۱ ص: ۱۵۸ طبع مکتبه دار العلوم کراچی).
دا جواب علامه قرطبی رحمة الله تعالی علیه خوښ کړی دی او د حضرت عمر رضی الله عنه د قول څخه یې د دی تائید هم کړی دی، چې په هغه کې هغوی وفرمائیل: چې خلکو د مهلت والاشی کې د جلد بازی څخه کار واخستی، او حضرت امام نووی رحمة الله تعالی علیه هم دافرمائیلي دی او داصحیح ترین جواب دی.
اوس د یوڅو مشهور: کبارو صحابه کرامو رضی الله عنهم فتوی وګوری چې په هغه کې یې دری طلاقه هم دری شمارلی دی، دافتوی په مصنف ابن ابی شیبه کې مذکوره ده.
کان عمر اذا اتی برجل قد طلق امراته ثلاثًا فی مجلس او جعه ضربًا وفرق بینهما.
(مصنف ابن ابی شیبه ج: ۵ ص: ۱۱، طبع ادارة القران والعلوم الاسلامیه).
د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په خدمت کې چې به کله یوداسی سړی حاضر سو چې هغه به خپلی ښځی ته په یوه مجلس کې دری طلاقه ورکړی وه، نو حضرت عمر رضی الله عنه به هغه ته سزا ورکوله او د ښځی او خاوند تر منځه به یې جدائی هم کوله.
جاء رجل الی عثمان فقال: انی طلقت امرأتی مائة. قال: ثلاث تحرمها علیك وسبعة وتسعون عدوان، (جلد: ۵ ص: ۱۳. طبع ادارة القرآن)
یوشخص د حضرت عثمان رضی الله عنه خواته رالی، او وی وئیل: چې ماخپلی ښځی ته سل طلاقه ورکړی دی، په دی باندی هغوی وفرمائیل چې په دریوو طلاقوسره په تاباندی ښځه حرامه سوه اوباقی اووه نوی (۹۷) د حد څخه تجاوز دی.
جاء رجل الی علیّ فقال: انی طلقت امرأتی الفًا، قال: بانت منك بثلاثه آه. (مصنف ابن ابی شیبه ج: ۵ ص: ۱۳ طبع ایضًا)
یوسړی د حضرت علی رضی الله عنه حضورته حاضرسو، او عرض یې وکی چې ماخپلی ښځی ته زر طلاقه ورکړل، حضرت علی رضی الله عنه وفرمائیل: چې په درو طلاقو سره به ښځه ستا څخه جلاسی.
عن عبدالله انه سئال عن رجل طلق امرأته مائة تطلیقة، قال: حرمتها بثلاثه. (مصنف ابن ابی شیبه ج: ۵ ص: ۱۲، طبع ایضًا)
د حضرت عبد الله رضی الله عنه څخه د یوسړی په باره کې پوښتنه وسوه چې هغه خپلی ښځی ته سل طلاقه ورکړی وو، نو هغوی وفرمائیل: چې هغه په درو طلاقو سره حرامه سوه.

د دی حضرات صحابه کرامو رضی الله عنهم څخه علاوه حضرت ابن عمر رضی الله عنه، حضرت ابن عباس رضی الله عنه، حضرت عمران بن حصین او حضرت مغیره بن شیبه رضی الله عنه وغیره فتوٰی هم داده چی د یومجلس دری طلاقه به هم دری شمیرل کیږی.

اوس د مذاهب اربعه عبارتونه وګوری!

قال ابن الهمام الحنفی رحمه الله تعالی: وذهب جمهور الصحابة والتابعین ومن بعدهم من ائمة المسلمین الی انه یقع ثلاث. (فتح القدیر ج: ۳ ص: ۲۵- ج: ۳ ص: ۴۵۱ طبع مکتبه عثمانیه کویټه)

د جمهورو صحابه کرامو رضی الله عنهم تابعینو رحمه الله تعالی علیهم او د وروسته راتلونکو امامانو مذهب هم دادی، چی د درو طلاقو ورکولو په صورت کی به هم دری طلاقه واقع کیږی.

وقال العلامه الحطاب المالکی رحمة الله تعالی: وکلما طلق من ذالك یلزمه اه (مواهب الجلیل ج: ۴ ص: ۳۹ طبع دار الفکر بیروت)

دری طلاقه چی خاوند په کومه طریقه هم ورکړی وی هغه دری سره به نافذ او لازم وی.

وقال العلامة النووی الشافعی رحمه الله تعالی: قال الشافعی ومالك وابو حنیفة واحمد وجماهیر العلماء من السلف والخلف یقع الثلث اه. (شرح النووی شرح الصحیح للامام مسلم. ج: ۱ ص: ۲۷۸ طبع قدیمی کتبخانه)

حضرت امام شافعی، حضرت امام مالك، حضرت امام ابوحنیفه رحمه الله او حضرت امام احمد بن حنبل او مخکنیو او ورستنو علماوو کی د جمهور علمائی کرامو مذهب همدغه دی چی د درو طلاقو ورکولو په صورت کی به هم دری طلاقه واقع وی.

وقال العلامة ابن قدامة رحمة الله تعالی: وان طلق ثلثًا بکلمة واحدة وقع الثلاث وحرمت علیه حتی تنکح زوجًا غیره. اه. (بحواله رساله حکم الطلاق الثلث بلفظ واحد اعنی فتوٰی علماء الحرمین الشریفین بالعربیة.

که خاوند ښځی ته دری طلاقه ورکړل نو دری سره به واقع وی. والله تعالی اعلم

الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه ۹/ ۸/ ۱۴۱۹ هـ عصمت الله عصمه الله ۲۹/ ۷/ ۱۴۱۹ هـ

الجواب الصحیح محمود اشرف غفرالله له .الجواب الصحیح بنده عبد الرؤف سکهروی

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۳/ ۱/ ۱۳۸۸ ھ
(فتوی نمبر ۵۰/ ۱۹ - الف)

د دری طلاقو څخه وروسته د حلالې شرعي طريقه

سوال: د کال (۱۹۷۰) اګست کې زما واده سوی وو او په کال ۱۹۷۳ اګست کې مې يوځوی پيداسو، او د کال ۱۹۷۴ء جنوری کې ماخپلې ښځې ته دری طلاقه تحريری ورکړل، زوجه مې تراوسه پوری د خپل ځوی سره د والدينو په کورکی ده، اوس يې والدين هم ډيرناراضه دي، زه پخپله هم پريشانه يم، ځکه چې دا کار ما د بل چاپه دهوکه کولو سره کړی وو، اوس که څه صورت کيدی سی نو راته يې وليکئ؟

جواب: په صورت مسئوله کې په ښځې باندی طلاق مغلظ واقع سوی دی، اوس د حلالې څخه بغير د هغې سره ستا دوهمه نکاح نه کيږي، چې د هغه صورت دادی: چې ښځه دې بل سړی ته په نکاح کړی او د هغه سره دې د زوجيت وظائف پوره کړی [۱] د دې څخه وروسته که سړی دې ته طلاق ورکړی يا هغه مړسي، نو ستا د ښځې د عدې تيريدلو څخه وروسته د هغه په ښکاره او صريح رضاسره د هغه سره نکاح کولې سی [۲]، دې ته حلاله وايي، ليکن د حلالې په نيت سره بل خای کې نکاح کول جائزنه دي [۱].

الجواب الصحيح اصغر علی ربانی — الجواب الصحيح محمد عبد المنان عفی عنه
الجواب الصحيح بنده محمد عبدالله عفی عنه — الجواب الصحيح بنده محمد عبد الله عفی عنه
الجواب الصحيح محمد كمال الدين الراشدی.

(۱) ایضاً.

(۲) وفی مشکوٰة المصابيح ج: ۲ ص: ۲۸۴ (طبع قديمی کتبخانه) عن عائشة رضی الله عنها قالت: جاء ت امرأة رفاعة القرظي الى رسول الله ﷺ فقالت: انی کنت عند رفاعة فطلقنی فبتّ، طلاقی فزوجت بعده عبد الرحمن بن الزبير ومامعه الامثل هدبة الثوب، فقال: اتريدين ان ترجعی الی رفاعة؟ قالت نعم! قال: لا! حتی تذوقی عُسيلته ويذوق عسيلتك: وفی الهندية ج: ۱ ص: ۴۷۳ (طبع ماجديه) وان

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۵/ ۱۲/ ۱۳۸۷ ھ
(فتوٰی نمبر ۱۴۱۰/ ۱۸- الف)

د درو طلاقو ښځه وروسته د خاوند ښځه د خپل ځان سره په پاته کولو باندی مجبوره کول

سوال: زما خاوند مسمٰی سردارخان دری کاله وسول چی په طلاق مغلظه، مثلثه یعنی دری واره طلاق، طلاق، طلاق راکولو سره یی زه آزاده کړی یم، او زما په اسرار باندی یی په یو کوشنی کاغذ باندی ولیکل، او ماته یی حواله کی، د دی ښځه وروسته یی تردرو کالو پوری زما څه خبر وانه خستی او نه یی ماته د دی څه معلومات وسو. اوس دری کاله وروسته رالی، اوس ما مجبوره کوی چی د هغه سره پاته سم، او د زوجیت حقوق اداء کرم، د قرآن او سنت او د حنفی مسلك په رڼاکی آیا زه د هغه سره په پاته کیدو د زوجیت حقوق اداء کولی سم؟

جواب: مفتی عالم الغیب نه وی، بلکی چی څه صورت حال بیانولی سی د هغه مطابق جواب ورکوی، چنانچی که داصحیح وی، چی ستا خاوند تاته په ژبه باندی دری طلاقه درکړی وه، نو ته د هغه په نکاح کی پاته نسوی په تاباندی طلاق مغلظه واقع سوی دی،

کان الطلاق ثلاثا فی الحرة وثنتین فی الامة لم تحل له حتی تنکح زوجا غیره نکاحا صحیحا ویدخل بها ثم یطلقها او یموت عنها.

وفی الهدایة کتاب الطلاق، باب الرجعة، فصل فیما تحلّ به المطلقة ج: ۲ ص: ۳۹۹: طبع شرکت علمیه ملتان) وان کان الطلاق ثلثا فی الحرة او ثنتین فی الامة لم تحل له حتی تنکح زوجا غیره نکاحا صحیحا ویدخل بها ثم یطلقها او یموت عنها والاصل فیه قوله تعالی: فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَاْ تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰی تَنْکِحَ زَوْجًا غَیْرَهُ، والمراد الطلقة الثالثة.

(۱) وفی مشکوٰة المصابیح ج: ۲ ص: ۲۸۴ (طبع قدیمی کتبخانه) عن عبد الله بن مسعود رضی الله عنه قال: لعن رسول الله ﷺ المحلل والمحلل له. رواه الدارمی ورواه ابن ماجه عن علی وابن عباس وعقبة بن عامر. وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۱۴ (طبع سعید) وکره التزوج للثانی تحریما لحدیث لعن المحلل والمحلل له بشرط التحلیل کتزوجتك علی ان احللك وان حلت للاول لصحة النکاح..... الخ.

(۱) اوس خاوند ته نه د رجوع اختیار سته، او نه د شرعی حلالی څخه بغیر تاسره نکاح کولی سی (۲)، لهذا اوس د هغه دامطالبه چی ته د هغه سره پاته سی سراسر ناجائزه ده چی په هغه باندی عمل کول ستا د پاره حرام دی ته هغه ته بالکل ولاړه نسی، او که د طلاق څخه وروسته ستا دری حیضه تیرسوی وی نو ته په بل ځای کی چیری چی غواړی نکاح کولی سی.

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۳/ ۱۴۰۱ هـ
(فتوی نمبر ۴۳۸/ ۳۲- الف)

د درو طلاقو څخه وروسته غلط بیانی کولو سره ښځه د ځان سره د ساتلو حکم

سوال: اورنګی ټاون سیکټر نمبر (۱۳ C) کراچی نمبر ۴۱ اوسیدونکی د شمس العالم په نوم د ماجده خاتون بنت احمد، خاوند خپلی خوابنی لباس خاتون سره جګړه وکړله، او خپلی ښځی ماجده خاتون ته یی دری طلاقه ورکړل مورخه ۵/ ۲/ ۱۹۷۷ء په شپه باندی د محلی معتبر کسان بوتلوسره یی د ټولی جګړی نوعیت ورته بیان کی، او په صفا الفاظو کی یی د درو طلاقو اقرار وکی، او بیان ورکولو سره یی دستخط هم وکی او متواتر دری څلور ورځی د مختلفو کسانو او د محلی ذی استعداده علماوو په مخکی یی بار بار د درو طلاقو اقرار وکی، چی د هغه په وجه علماء کرامو د طلاق مغلظه فتوی ورکړله، او تاسوته او د نورو معتبرو مفتی صاحبانو څخه تائیداً مُهر او دستخط واخستل سو، هغه خفیه طورسره خپل اصلي بیان د مولوی محمد یونس په ذریعه بدل کی، او د دار العلوم څخه یی د جواز فتوی واخستله، تاسو مهربانی وکړئ هغه فتوی منسوخ وګرځوی، چی هغه خلک د زنا څخه منع کړی.

جواب: اصل دادی چی مفتی ته علم غیب نه وی، د هغه کار صرف دادی، چی هغه ته څنګه سوال مخ ته راسی نو د هغه جواب د سوال مطابق ورکړی. که کوم سړی دری طلاقه بیان کړی نو مفتی به هغه حکم وښایی، او که کوم یوسړی یویادوه طلاقه بیان

---

(۱) ایضاً.
(۲) د حوالی د پاره صـ فتوی او د هغه حواشی ع وګوری.

کړي نوهغه ته به حکم وښايي، د اصل واقعي تحقيق نه خو د مفتي فرض دی او نه د هغه د پاره ممکن دی.
لهٰذا که کوم سړي غلط سوال مرتب کولو سره د خپلې خوښې جواب حاصل کې نو د هغه سخت زیان به په هغه سړي باندی وی، لهٰذا که هغه سړي دری طلاقه ورکړي وه، او بیايي داخبره پټه کړله او د ښځې د حلاليدو فتوٰی يې حاصله کړه نو هغه د څو سختو ګناهونو ارتکاب وکی، د دروغو وئيلو او مفتي ته د دهوکه ورکولو ګناه څان ته ده، او ټول عمر په ګناه کې د اخته کيدلو ګناه جلاده، هغه ته پکار دی چې د خدای ﷻ او د آخرت د حساب او کتاب څخه وبيريږي او ښځه فوراً جلاکړي، او توبه او استغفار وکړي.

والله سبحانه اعلم
۷/ ۱/ ۱۳۹۸ ھ
(فتوٰی نمبر ۲۳/ ۲۹- الف)

که ښځه په خپلو غوږونو سره طلاق واوري نو هغه ته د (المرأة کالقاضی) په مسئلې باندی عمل کول لازم دی

سوال: زما د لور انجم ظفر او زوم (سابقه) سردار محمود علي خان په مينځ کې د طلاق مسئله چليږي، دواړو خپل تحريری بيان ورکی، د بنوری ټاون د مفتي صاحب څخه يې فتوٰی واخستله، چې ورسره منسلك کوم يې، انجم ظفر ستاسو په مخکې بيان ورکی چې هغه ته سنه ۱۹۷۲ء کې دوه واره طلاق د هغې خاوند سردار محمود علي خان زباني ورکی، او په دريم او آخري وار باندی يې سنه ۱۹۸۰ء کې ليکلو سره ورکړل.
سردار محمود علي خان چې اوس ستاسو په مخکې موجود دی، هغه بيان ورکی، چې د سنه ۱۹۷۲ء متعلق هغه ته څه ياد نه دی، هو! په سنه ۱۹۸۰ ء کې يې يووار ليکلو سره طلاق ورکړي دی، خو د دې څخه علاوه هغه حلفيه بيان کوی چې هغه په پوره ژوند کې انجم ظفرته طلاق نه دی ورکړي، د خپلې حتمي شرعي رايې څخه موخبرکړي مهرباني به مووی.
جواب: ماپه شاه باندی ليکل سوی د فريقينو مشترکه سوال او منسلکه تحريرونو مطالعه وکړله، چې په هغه کې هريوفريق په خپل طور د مدرسه عربيه نيوټاؤن د دار

الافتاء ځخه سوالونه کړی دی. بیا احتیاطاً د دواړو فریقینو ځخه زبانی هم د هغوی موقف واوریدی، د سردار محمود صاحب بیان دادی چی هغه صرف یووار سنه ۱۹۸۰ء کی په تحریری طور باندی خپلی ښځی انجم ته طلاق ورکړی دی. او د سنه ۱۹۷۲ واقعه چی انجم صاحبه بیانوی هغه هغه ته یاده نه ده. لهٰذا هغه په دی باندی قسم کولو ته تیار دی چی هغه صرف په سنه ۱۹۸۰ء کی یووار طلاق ورکړی دی، بل طرفته انجم ظفر صاحبه په پوره وثوق سره وایی چی په سنه ۱۹۷۲ء کی د هغه خاوند سردار محمود علی صاحب هغه ته دوه واره (ماتاته طلاق درکی) الفاظ استعمالولو سره طلاق راکی، او د دی ځخه وروسته یی ووئیل: داپخه وګڼه، د دی ځخه د خپلوانو وینا اوریدلو سره رجوع وسوه بیا په سنه ۱۹۸۰ء کی یووار هغه زما په ویناباندی په تحریری طور ماته طلاق راکی، چی په هغه کی هغه ولیکل چی: زه په هوش او حواس سره طلاق درکوم، اوس په دی حالاتو کی شرعی حکم دادی چی: کله مسماة انجم ظفر پخپله په خپلو غوږونو باندی دوه واره د طلاق لفظ اوریدلی دی او په دریم وار یی تحریراً ولیدی، نو د معروفی فقهی قاعدی (المرأة کالقاضی) (١) په اصولو باندی د هغه د پاره د سردار محمد علی خان صاحب سره د ښځی په حیثیت پاته کیدل جائز نه دی، په هغه باندی شرعًا واجب دی چی هغه د محمود علی خان صاحب ځخه جلاسی او هغه ته دی د زوجیت د وظائفو موقع نه ورکوی (٢)، او کله چی د هغه د پاره دا امر ناجائز دی، نو سردار محمود علی خان صاحب ته هم پکار دی، چی هغه لره دی د خپل ځان سره په ساتلو باندی اصرار نه کوی، چی هغه ښځی لره په ګناه کی د مبتلاکولو سبب جوړنسی، د دیانت حکم هم دادی (٣)، او په همدی کی د فریقینو د پاره عافیت دی.

والله سبحانه اعلم

۱۴۰۴/۹/۱۰ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۵۳۸/ ۳۵ د)

---

(١) ایضًا.

(٢) وفی رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۵۱ (طبع سعید) والمرأة کالقاضی اذا سمعته او اخبرها عدل لایحل لها تمکینه..... الخ.

(٣) المرأة کالقاضی د مفهوم مکمله تشریح او د دیانت د حکم سره متعلق د مزید تفصیل د پاره (ص: ترص: پوری د حضرت والا دامت برکاتهم تفصیلی فتوىٰ وګوری.

د رخصتي څخه مخکې او د رخصتي څخه وروسته د درو طلاقو په صورت کې د مهر د اداء کولو بیان او تفصیل

سوال: زید ښځې ته ووئیل: که تا د عمرو سره خبرې وکړې نو ستاته درې طلاقه دي، نو ښځې قصداً او عمداً د عمرو سره خبرې وکړې. آیا طلاق واقع سو؟ او مهر به څومره ورکوي.

جواب: په صورت مسئوله کې د زید په ښځې باندې طلاق مغلظه واقع سو (۱) اوس هغه د زید د پاره بغیر د حلالې څخه نسې رواکیدلې (۲)، او که زید تراوسه پورې د هغه مېرنه وي اداء کړي، نو په هغه باندې واجب دي چې فوراً د هغه مهر اداء کړي، (۳) که طلاق یې د رخصتي څخه وروسته ورکړی وي نو پوره مهر به اداء کوي (۴)، او که د رخصتي څخه مخکې یې طلاق ورکړی وي نو نیم مهر به اداء کوي (۵).

والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

۲/ ۸/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۸۸/ ۱۹ – الف)

د درو طلاقو حکم او د درو طلاقو څخه وروسته د یوې بلې فرقې د عالم څخه فتوىٰ اخستل او ښځه د خپل ځان سره ساتل

سوال: یوسړي په یوه مجلس کې خپلې ښځې ته درې طلاقه ورکړل د یو څوکسانو په موجودګۍ کې د نشست بدلولو سره دا طلاق مغلظه سول او که نه؟

---

(۱) وګورئ سابقه حواله ص او ص

(۲) د حوالې د پاره ص فتوىٰ او د هغې حواشي ع تر ع پورې وګورئ.

(۳) ایضاً.

(۴) وفي الهندية كتاب النكاح الباب السابع، الفصل الثاني ج ۱ ص: ۳۰۳ (طبع ماجديه) والمهر يتأكد باحد معان ثلثة: الدخول والخلوة الصحيحة وموت احد الزوجين. . . حتى لايسقط منه شي بعد ذالك الا بالابراء من صاحب الحق.

(۵) وفي الدر المختار كتاب النكاح باب المهر ج: ۳ ص: ۱۰۴ ويجب نصفه بطلاق قبل الوطء او خلوة.... الخ.

د دې ښځه وروسته خاوند ښځه په زور باندې بوتله او مباشرت به یې هم ورسره کړې وي، او ښځه په دې باندې بالکل راضي نه ده.
۲: د طلاق ورکولو په وخت کې چې کوم کسان موجود وه، هغوی اوس هم داوایي چې دا ښځه اوس تاته په کورکې ساتل جائز نه دي، او څه کسان وایي: چې طلاق نه دی واقع سوی، دا ښځه د ځان سره د شرعي نقطه نظر څخه قطعا جائز ده. هغه سړی چیرې د یوښار څخه فتوی هم راوړې ده، او وایي چې ښځه زما د نکاح څخه نه ده وتلې.
جواب: په صورت مسئوله کې په ښځې باندې درې طلاقه واقع سوي دي او مغلظه سوې ده (۱) یعنې اوس هغه د حلالې څخه بغیر د سابقه خاوند د پاره حلالیدلې نسي، په داسې صورت کې هغه په زوره باندې نیول او بیول د لویې ګناه ارتکاب دی. ښځې ته پکار دی څنګه چې ممکن وي د هغه څخه دې ځان خلاص کړي او د امکان ترحده پورې دې هغه ته د مباشرت موقع نه ورکوي.
۲: کوم خلک چې داوایي چې ښځه په سړي باندې حرامه نه ده هغوی په غلطی باندې دي، ائمه اربعه یعنې امام ابوحنیفه رحمه الله، امام مالك رحمه الله، امام شافعي رحمه الله او امام احمد بن حنبل رحمه الله د چاپه مذهب کې هم د حلالیدلو ګنجایش نسته (۲) او د کومې فرقې د کوم عالم څخه د فتوی سهرا (ټیکه) اخستل او خپل مطلب پوره کول سخت ظلم او ګناه ده، معامله د الله جل جلاله سره ده، ښځه چې د کوم مسلك سره تعلق ساتي، هم هغه مسلك د علماوو فتوی به د هغه په حق کې معتبره وي.

احقر محمد تقي عثماني
۲۸/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

---

(۱) په صورت کې د حوالې د پاره د صـ فتوی او د هغې حواشي ۱- ۳ پورې وګوري.
(۲) وفی شرح صحیح المسلم للعلامة النووی کتاب الطلاق باب الطلاق الثلث ج: ۱ ص: ۴۷۸ (طبع قدیمی کتب خانه) وقد اختلف العلماء فیمن قال لامرأته انت طالق ثلثا. فقال الشافعی رحمه الله ومالك رحمه الله وابو حنیفه رحمه الله واحمد وجماهیر العلماء من السلف والخلف یقع الثلاث..... الخ.
وفی الشامیة کتاب الطلاق ج: ۳ ص: ۲۳۳ (طبع سعید) وذهب جمهور الصحابة والتابعین ومن بعدهم من ائمة المسلمین الی انه یقع الثلاث وبعد اسطر وقد ثبت النقل عن اکثرهم صریحًا بایقاع الثلاث ولم یظهرلهم مخالف فما ذا بعد الحق الا الضلال: او همدارنګه وګوری صـ فتوی او د هغې حواشي ۱-۲ پورې.

جواب صحیح دی که خاوند ته د دی په راګرځولو باندی اسرار وی، نو د جرامو ځخه د بچ کیدلو د پاره ضروری ده، چی هغه دی د حلالی ځخه وروسته د شریعت په مطابق دوباره نکاح وکړی، او د ځان سره دی یې وګرځوی. بنده محمد شفیع

په ژبی سره یې دری واره طلاق ورکی او وروسته یې صرف یو وار ولیکی او ور یې کی نو څه حکم دی؟

سوال: زید په خپلی ژبی باندی خپلی ښځی زهره ته دری واره دا ووئیل چی: ماطلاق ورکی، طلاق ورکی، طلاق درکی، او وروسته یې په لیکلو کی یو وار ورکی، واضحه دی وی چی زهره حامله هم ده.

جواب: په صورت مسئوله کی د زید په ښځی باندی دری طلاقه هم هغه وخت واقع سول کله چی هغه په ژبی سره دا الفاظ وئیلی وه، که په هغه وخت زهره حامله ده، نو د هغی عده د ماشوم پیداکیدل دی (۱) د ماشوم د پیداکیدلو ځخه وروسته هغه چی چیری وغواړی نکاح کولی سی، اوس هغه د زید د پاره بالکل نسی حلالیدی، او د حلالی ځخه بغیر دواره نکاح هم نسی کولی. (۲)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۳۸۸/۳/۵ هـ

(فتوی نمبر ۳۳۹/ ۱۹ – الف)

د درو طلاقو مسئله او د ښځی د اړخه مهر معاف کولو سره به مهر معاف سی

سوال: نن په تاریخ ۱۷/ ستمبر سنه ۱۹۷۲ء باندی مسمٰی سید سلطان اختر خپلی ښځی کنیز فاطمة بنت سید یعقوب علی خان ته د هغي په بار بار مطالبی باندی چی ماته طلاق راکړه، په دی باندی یې پوه کړه چی په دی سره ستا او ستا د بچیانو مستقبل به تباه سی، په دی باندی هغي ووئیل: چی زما به د دي سره څه تعلق نسته،

---

(۱) وګورئ سابقه فتوی ص حواله حاشیه ع

(۲) وګورئ سابقه حواله: ص: حاشیه ( ).

کوشنی لور به زماسره وی او باقی دوی لوڼی ته بوځه او ما خپل مهر او هرقسم خرڅ او نان نفقه معاف کړله، د هغه د دی وضاحت او سختی مطالبی باندی د خلعی فیصله زموږ په دی الفاظو باندی (ماتاته طلاق درکی، ماتاته طلاق درکی، ماتاته طلاق درکی) سوی وه، اوس په دی صورت کی ته آزاده یی او په ماباندی د سکی خور او مور په شان حرامه یی، چی هغی قبوله کړه.

جواب: په مذکوره صورت کی دری طلاقع واقع سوی دی، او طلاق مغلظه واقع سوی دی (۱) چی د هغه حکم دادی چی اوس به هغه د حلالی ځخه بغیر ستاَ د پاره روانه وی (۲) او چونکی ښځی مهر معاف کړی دی نو ځکه په خاوند باندی مهر هم واجب نه دی (۳).

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوی نمبر ۲۴۰۲/ ۵۲۷)

د درو طلاقو مسئله او د عدی احکام

سوال: یوسړی خپلی ښځی ته په جهالت کی ووئیل: چی تاته می طلاق درکړی دی، تاته می طلاق درکړی دی، تاته می طلاق درکړی دی، په دی کی شرعی حکم څه دی؟ او آیا عده په خسرګنی کی تیره کړی او که بل چیری؟

---

(۱) ایضاً.

(۲) د حوالی د پاره وګوری ص ۴۹۰ فتوی او د هغی حاشیی ۱ تر ۳.

(۳) وفی الهندیة کتاب النکاح الباب السابع الفصل الثانی ج: ۱ ص: ۳۰۳ (طبع ماجدیه) والمهر یتأکد باحد معان ثلثة، الدخول والخلوة صحیحة..... حتی لایسقط منه شیئ بعد ذالك الا بالابراء من صاحب الحق. وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۱۳ (طبع سعید) (وصح حطها) لکله او بعضه (عنه) قبل اولا. وفی الشامیة تحت (قوله صح حطها) الحط الاسقاط کمافی المغرب..... الخ. وفی الشامیة ایضا کتاب النکاح باب المهر ج: ۳ ص: ۱۰۲ واذ تأکد المهر... لایحتمل السقرط الا بالابراء. وفی الهدایه باب المهر ج: ۲ ص: ۲۹۵ (طبع شرکت علمیه) وان حط عنه من مهرها صح الحط، لان المهر حقها والحط یلاقیه حالة البقاء..... الخ.

جواب: په صورت مسئوله کی د هغه سړی په ښځه باندی دری طلاقه واقع سول اوس هغه د حلالی څخه بغیر د هغه د پاره حلاله کیدلی نسی (۱) عده د خاوند په کورباندی تیرول پکار دی (۲) خو د پردی وغیره اهتمام دی اوسی (۳).

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۱/ ۱۱/ ۱۳۹۰ هـ

(فتوٰی نمبر ۵۹۷/ ۲۱- الف)

د درد په حالت کی هم طلاق واقع کیږی او په صدقی سره د طلاق د اثر د زائل کیدلو مسئله غلطه ده

سوال: یوسړی په درد کی خپلی ښځی ته دری طلاقه ورکړل. په داشان چی تاته می طلاق درکی، تاته می طلاق درکی، تاته می طلاق درکی، په دی صورت کی د احنافو په نزد کوم طلاق واقع سو؟ که خاوند ښځی ته رجوع کول غواړی نو څه صورت به یی وی؟ یومولوی صاحب راته ووئیل چی د درد په حالت کی طلاق نه واقع کیږی، او غریبانو او مسکینانو باندی خوراك کولو سره او خپلوانو باندی صدقه کولو سرد به: طلاق اثر زائل سی، ځکه چی په درد کی: هغه د طلاق ورکولو نیت نه وو.

جواب: په صورت مسئوله کی د دغه سړی په ښځه باندی دری طلاقه واقع سول (۴) اوس هغه د خاوند د پاره حرامه سوی ده، او د شرعی حلالی څخه بغیر د هغه سره بله

---

(۱) د حوالی د پاره صـ ۴۹۹ فتوٰی او د هغه حاشیه د نمبر ۱ تر ۲ پوری وګورئ.

(۲) وفی الدر المختار مع رد المختار باب العدة ج: ۳ ص:۵۳۲ (طبع سعید) وتعتدان ای معتدة طلاق وموت فی بیت وجبت فیه ولایخرجان منه الا ان تخرج او ینهدم المنزل او تخاف انهدامه او تلف مالها.....الخ. وکذا فی الهندیة ج: ۱ ص: ۵۳۵. والبحر الرائق ج: ۴ ص: ۱۵۴.

(۳) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۳۷ (طبع سعید. ولابد من سترة بینهما فی البائن وان ضاق المنزل علیهما اوکان الزوج فاسقًا فخروجه اولی.... الخ. وکذا فی لهندیه ج: ۱ ص: ۵۳۵ والبحر الرائق ج: ۴ ص: ۱۵۴.

(۴) ایضًا.

نکاح نسی کیدی (۱) طلاق د درد په حالت کې هم واقع کیږي، (۲) او د درې طلاقو څخه وروسته رجوع نسی کیدی (۳) او صدقه ورکولو سره هم د طلاق اثر نه زائله کیږي، کوم سړي چې درته دا مسئله ښوولي ده بالکل یې غلطه ښوولې ده.

والله سبحانه اعلم
۱۸/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۲۳۲/ ۲۸ ب)

درې طلاقه په درو میاشتو کې کیدل ضروري نه دي

سوال: یوسړي واده وکې او د واده څخه څلور پنځه ورځې وروسته د هغه د ښځې د مور او پلار د ښځې د ورکولو څخه انکار وکې، او وې وئیل: چې دا هلك د واده قابل نه دی، په دې کشمکش کې یوه میاشت تیره سوه او هغه سړي یې په طلاق مجبوره کې، د دې مجبوري په حالت کې یې د څوکسانو په مخکې طلاقنامه ولیکله او زباني طور یې دوه واره ووئیل ماخپله ښځه جلاکړه، د یوې میاشتې څخه وروسته د چیرمین د اړخه نوټس رالی، چې ستا طلاق نه دی واقع سوی، ځکه چې په درو میاشتو کې دې طلاق نه دی ورکړی نو ځکه ستا طلاق نه دی واقع سوی، او بیایې ښځه بیرته راواستوله او د اوومیاشتو څخه یوځای وسیږي، د شریعت د مخ راته دا وښایې چې طلاق واقع سو او که نه؟ چې تراوسه پورې یې د ځان سره ساتلې ده داځنګه ده؟

جواب: په صورت مسئوله کې د دغه سړي په ښځې باندې درې طلاقه واقع سوي دي اوس هغه بغیر د حلالې څخه د ده د پاره بالکل جائز نه ده (۴)، د درو طلاقو د پاره په

---

(۱) د حوالې د پاره د صـ فتویٰ او د هغې حواشي د ۱- ۳ پورې وګورې.

(۲) وفی رد المحتار کتاب الطلاق مطلب فی طلاق المدهوش ج: ۳ ص: ۲۴۴ (طبع سعید) ویقع الطلاق من غضب خلافًا لابن القیم وهذا الموافق عندنا لمامرّ فی المدهوش.

(۳) وفی الهدایة کتاب الطلاق باب الرجعة ج: ۲ ص: ۳۹۹ (طبع شرکت علمیه ملتان) وان کان الطلاق ثلاثًا فی الحرة او ثنتین فی الامة لم تحل له حتی تنکح زوجًا غیره نکاحًا صحیحًا ویدخل بها ثم یطلقها او یموت عنها والاصل فیه قوله تعالی: فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَاتَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ..... الخ.

(۴) ایضًا.

درو میاشتو کې کیدل ضروري نه دي، که په یووخت کې درې طلاقه ورکړي نو بیا به هم واقع کیږي (۱).

والله تعالی اعلم
۹/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۱۹ / ۱۹، الف)

د لَآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللهِ، درې طلاقه، الفاظو او د عدې د نفقې احکام

سوال: حاجي فضل احمد صاحب خپلې ښځې ته د جګړې په وجه دا الفاظ ووئیل: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ، درې طلاقه (ورسره دوه سړي او درې ښځې د شاهدۍ هم حسب ذیل تصدیق دي)

۱: یوسړی مسمٰی عبد الرشید وايي چې د طلاق الفاظ داوه، درې طلاقه مې ورکړي دي.

۲: دوهم سړی مسمٰی عبدالهاشم وايي: چې د طلاق الفاظ داوه، لااله الا الله محمد رسول الله، تاته مې درې طلاقه درکړي دي، یاد دي وي چې دا دوه شاهدان د اقرار دي یعنې شاهد نه دي.

۳: هغه درې ښځې چې عیني شاهداني دي وايي: چې د طلاق الفاظ داوه، لَآاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ محمد رسول الله درې طلاقه، طلاق یې په تاریخ ۲۲ اپریل باندې ورکړی وه، عده به څه وخت شروع کیږي؟ که طلاق واقع سوی وي، د پردې او خوراک څښاک به یې څه انتظام وي؟

جواب: په صورت مسئوله کې د حاجي فضل احمد صاحب په ښځې باندې درې طلاقه مغلظه واقع سوي دي، او اوس هغه د حلالې څخه بغیر د هغه د پاره رواکیدلې نسي، (۲) د کومې ورځې څخه چې یې طلاق ورکړی دی یعنې ۲۲/ اپریل څخه به یې عده

---

(۱) د حوالې د پاره صـ فتوی او د هغې حواشي عـ تر عـ پورې وګورئ.
(۲) وګورئ سابقه حواله صـ فتوی او د هغې حاشیه عـ تر عـ پورې.

شمارل کیږي (١) او عده یې دري واره د حیض تیریدل دي، د عدې په دوران کې به خاوند باندې د نان نفقې او استوګنې انتظام کول واجب او لازم دي (٢).

والله سبحانه اعلم

بنده احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۸/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۱۷/ ۱۹- الف)

یو طلاق، دوه طلاقه دري طلاقه د الفاظو حکم

سوال: د نن څخه پنځه میاشتې وسوی چې زه د اخښې کورته ولاړم، هلته د خپلوانو سره خبرې اترې کیدې، د خبرو اترو په مینځ کې زما د ښځې تذکره هم راله، زما ملګرو زما د ښځې د بد اخلاقۍ او د فحش حرکتونو په سلسله کې ډیر څه ووئیل، ماته په دې باندې سخت درد راغلی، ما د درد په حالت کې، یو طلاق، دوه طلاقه، دري طلاقه لفظ استعمال کې، خو ورمې کې، او چاته مې ورکې، د دې تلفظ مې ونکې، په دغه وخت کې زما ښځه هلته څخه د یومیل په فاصلې باندې وه او د څلورو میاشتو حامله وه، اوس د حضرت والا څخه درخواست دی چې شرعي حکم څخه موخبرکړې.

نوټ: په دې سوال سره ګڼ شهادتونه هم راغلي وه، چې په هغه کې څه خو هغه الفاظ راځې چې ویونکي وئیلي وه، او د دوو شاهدانو لفظ، د ورکړو ذکر کړې نه دی.

جواب: په صورت مسئوله کې د سائل په ښځې باندې دري طلاقه مغلظ واقع سول، اوس هغه بغیر د حلالې څخه د هغه د پاره بالکل جائز کیدې نسي (٣) سیاق او سباق نسبت الی الزوجة معین کولو ته کافي دی (١). والله سبحانه وتعالی اعلم

---

(١) فی الشامیة ج: ۳ ص: ۵۲۹ (طبع سعید) ویظهر ان ابتدأ العدة من وقت الوقوع الطلاق.... الخ. وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۲۰ (طبع سعید) ومبدأ العدة بعد الطلاق علی الفور.

(٢) وفی الفتاویٰ الهندیة، کتاب الطلاق الباب السابع عشر فی النفقات، الفصل الثالث فی نفقة المعتدة ج: ١ ص: ۵۵۷ (طبع ماجدیه کویټه) المعتدة عن الطلاق تستحق النفقة والسکنی کان الطلاق رجعیًا او بائنًا او ثلاثًا حاملاً کانت المرأة او لم تکن کذا فی الفتاویٰ قاضی خان.

(٣) وګورئ سابقه حواله صـ فتوی او د هغې حواشي نمبر صـ ترعـ پورې.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۹/۱۸۱- الف)

د درو طلاقو ښځه وروسته د مهر او پردې تفصیل

سوال: زما واده په سنه ۱۹۷۹ء کې سوی وو، بیا زما خاوند په کال ۱۹۹۴ء کې بیل، بیل ځلور وارماته دا الفاظ ووئیل: زمانوم یې درشهوار اخستلو سره ووئیل چې: ماتاته طلاق درکې، هلکان زموږ د ۲۵، ۲۲ کالو دي.

۱: د طلاق الفاظ چې یې کله ووئیل: نو دوه واره خو هلکان موجود وه.

۲: دوه واره نوریې په تنهایی کې ووئیل.

مسئله د عرض داده چې د یوکال په مودې کې د هغوی واده سوی دی، هغوی فتوٰی وښووله او وی وئیل: چې اوس زما او ستا هیڅ تعلق نه دی پاته سوی.

۳: لږمودې ښځه وروسته د هغوی د طرفه مسئله راپورته سوه چې پرده مه کوه، او داچې ماتاته طلاق نه دی درکړی، که ته غواړې نو اوس به یې درکړم، او داچې د کورټ په ذریعه به یې درکوم وغیره، اویا د کور ښځه ولاړه سه.

۱: د هغوی وینا ده چې زمانیت نه وو چې زه طلاق درکړم.

۲: ځلور واره یې صفا وئیلې دي چې: در شهوارا تاته یوطلاق، بیایې داسې ووئیل چې تاته دوهم طلاق، بیا داشان په مختلفو مواقعو باندې دوه واره بیا وئیل، اوس وایې: چې هروار ما اول ګنلو سره وئیلې دي (زما ښځه پرده مه کوه)

۱: هغه د خپلې ښځې اولور سره جلا اوسیږي.

۲: زه د خپلو بچیانو سره په بیل کور کې اوسیږم، د پردې د وجې څو واره کور ته راغلی دی او زه یې وهلې یم او ښکنځل یې راته کړي دي، ماته فتوٰی راکړه او د طلاق او پردې په باره کې څه احکام دي؟ د واده په وخت کې دا مهر رائج الوقت سکه پنځه زره (۵۰۰۰) وو د هغه به څه مسئله وي؟ هغه هم ماته نه دی راکول سوی.

---

(۱) وفی ردالمحتار، کتاب الطلاق باب الصریح تحت مطلب (سن بوش) یقع به الرجعی ج: ۳ ص: ۲۴۸ (طبع سعید) ولایلزم کون الاضافة صریحة فی کلامه لما فی البحر لوقال طالق فقیل له من عنیت؟ فقال امرأتی طلقت امرأته ..... الخ.

مخکښې فتویٰ د بنوری ټاؤن څخه عبد الوهاب صاحب راکړې وه، هغه وسوزله، لورمې خوانه ده، د هغه د پاره مسئله جوړه نه سي، چې مورته مې طلاق سوی دی؟

جواب: که په سوال کی مذکوره واقعه درسته وی نو په تاباندی دری طلاقه واقع سوی دی، (۱) اوس خاوندته د رجوع کولو حق حاصل نه دی او نه ستاسو په مینځ کی بغیر د حلالی څخه بله نکاح کیدلی سي (۲) تاسو دواړو باندی واجب دی چې یو د بل څخه جلا اوسیږی او پرده کوی (۳) او که هغه تراوسه پوری مهر نه دی اداء کړی نو د هغه په ذمه باندی واجب دی چې فوراً تاته مهر اداء کړی (۴).

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۲/ ۱۴۱۲ هـ

(فتویٰ نمبر ۷۱/ ۱۹۹)

دری واره د طلاق صریح په الفاظو کی د نیت او د قهر اعتبار نسته

سوال: زید په ... کی رالی او دری واره یې داجمله ووئیله چې ولاړه سه ماتاته طلاق درکی، طلاق درکی، طلاق درکی، شرعًا د دی څه حکم دی؟

جواب: په صورت مسئوله کی د زید په ښځی باندی دری طلاقه واقع سول (۵)، په الفاظ صریح کی د نیت او د درد سره څه فرق نه راځی (۶) لهٰذا اوس د زید ښځه د هغه د پاره بغیر د حلالی څخه هیڅکله رواکیدلی نسی او دوهمه نکاح هم نسی کیدلی (۱).

---

(۱) ایضًا.

(۲) سابقه حواله صـ فتویٰ او د هغی حواشي عـ تر عـ وګورئ.

(۳) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۳۷ (طبع سعید) ولابد من سترة بینهما فی البائن وان ضاق المنزل علیهما او کان الزوج فاسقًا فخروجه اولی.... الخ. وکذا فی الهندیة ج: ۱ ص: ۵۳۵ (طبع ماجدیه) والبحر الرائق ج: ۴ ص: ۱۵۴ (طبع رشیدیه)

(۴) وفی الهندیة کتاب النکاح الباب السابع الفصل الثانی ج: ۱ ص: ۳۰۳ (طبع ماجدیه) والمهر یتاکد باحد معان ثلثة: الدخول والخلوة الصحیحة وموت احد الزوجین.... الخ.

(۵) د حوالی د پاره وګورئ صـ فتویٰ او د هغی حواشی عـ تر عـ پوری.

(۶) وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۲۵۰ (طبع سعید) (قوله اولم ینوشیئًا) لمامر ان الصریح لایحتاج الی النیة ولکن لابدفی وقوعه قضاءً ودیانةً من قصد اضافة لفظ الطلاق الیها عالما بمعناه. وفی الهدایة ج: ۲

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲۴/ ۳/ ۱۳۸۸ هـ

په معاملاتو کی د ډیر ساده سړی د طلاق حکم

سوال: سلطان محمد د رسم او رواج مطابق دری کانی وویشتل او وی وئیل چی دادی زما د ښځی طلاقونه، اوس دا زمانه آزاده ده، سلطان محمد پاګل (لیونی) ګڼل کیږی هسی خو د غره ځځه د حیوانانو د پاره وابنه هم راوړی او داسړی خرڅول او اخستل هم کوی، هغه یوه بزه په څلویښت روپی باندی دری میله لری خرڅه کړی ده، حالانکی د هغه نژدی خلکو همدا بزه تری په څلور پنځه روپی کمو باندی غوښتله، علی هذالقیاس د هغه زیات او کم افعال په صحبت باندی مبنی دی، چونکی ساده دی، ځکه ورته بی وقوف وئیل کیږی، خو په حقیقت کی د هغه افعال او کردار د پاګلانو په شان نه دی، سلطان محمد ته د مصرع (مرګی) بیماری لاحقه ده، د بیماری پنځه لس منټه وی، د دی ځخه وروسته بیا صحیح او تندرسته کیږی، آیا د ده طلاق سوی دی او که نه؟

جواب: په سوال کی چی د سلطان محمد کوم حالات بیان سوی دی که هغه درست وی، نو د هغه په ښځی باندی دری طلاقه واقع سول (۱) د پورتنی حالاتو په وجه هغه ته معتوه وئیل مشکل دی (۲) والله سبحانه اعلم ۲۵/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

که دوه یادری طلاقو ورکولو کی شک وی او شاهد د درو طلاقو شاهدی ورکړی نو څه حکم دی؟

ص: ۳۵۹ (طبع شرکت علمیه ملتان فالصریح قوله انت طالق ومطلقة وطلقتك فهذا یقع به الطلاق الرجعی... ولایفتقر الی النیة لأنه صریح فیه.

(۱) د حوالی د پاره د صـ فتوٰی او د هغی حواشی عـ تر عـ پوری.

(۲) وګوری سابقه حوابه صـ فتوٰی او د هغی حواشی ۱۰۳ پوری.

(۳) د معتوه د تعریف د پاره وګوریٔ (رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۴۳- او ج: ۲ ص: ۲۵۸، او د معتوه د طلاق د حکم د پاره وګوری رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۴۳ (طبع سعید) او هندیة ج: ۱ ص: ۳۵۳ (طبع رشیدیه).

سوال: رشید احمد شاهد نمبر اول شهادت علی را وغوښتي او دوهم نمبر شاهد عبد الرشید د اول ځخه د مزاج د پوښتنی د پاره راغلی وو، رشید احمد صاحب د یوکال ځخه بیمار دی رشید احمد صاحب د دی دواړو شاهدانو په موجودګی کی طلاق ورکی، د دواړو شاهدانو شاهدی د دی کاغذ په شاه باندی درج ده، خو د رشید احمد صاحب بیان دی، چی ماته یاد نه دی، چی مادوه طلاقه ورکړی دی او که دری، او ثمینه بیګم ته هم د دی طلاق په باره کی اطلاع نه ده ورکول سوی، هغه د خاوند سره پاته کیدل غواړی، د پرون شپه د شاهد نمبر ۲ ځخه دوباره پوښتنه وسوه، نو هغه چی کوم بیان ورکی، هغه د کیفیت د عنوان لاندی درج دی، اوس تاسو شرعی حکم وښایاست: چی ښځه د خاوند سره پاته کیدلی سی او که نه.

د شاهد نمبر اول بیان ۲۲/ ۸/ ۱۹۷۹ء د ورځی په یوولس بجی د خدای ﷻ حاضر ناظر ګڼلو سره ورکوو، شاهد نمبراول صوفی شهادت علی: زه یی د کور ځخه را وغوښتلم، او وی وئیل چی زه طلاق ورکوم، ماثمینه بیګم ته طلاق ورکی، دا الفاظ یی دری واره ووئیل، کلمه طیبه یی هم ووئیله، (دستخط شهادت علی)

شاهد نمبر دوهم: زه د احوال اخستلو د پاره پخپله راغلی وم، او وی وئیل: چی زه طلاق ورکوم، ماثمینه بیګم ته طلاق ورکی، همدا الفاظ یی دری واره ووئیل. (دستخط عبد الرشید)

مدعی یعنی د صاحب واقعی بیان رشید احمد خودمختار: ما د دغه دوو کسانو په موجودګی کی ښځی ته طلاق ورکړی دی، خوماته دامعلومه نه ده چی ما طلاق دوه واره او که دری واره ورکړی دی: (دستخط رشید احمد)

کیفیت: زما طبیعت خراب وو، د ډیری مودی ځخه بیماریم، او په دغه وخت زماسخته تبه وه، حالت می صحیح نه وو، ماکلمه یا بِسم اللہ نه وه وئیلی . (عبد الرشید)

جواب: په صورت مسئوله کی که صوفی شاهدی علی او عبد الرشید دواړه شاهدان داسی وی چی په عام طورسره دروغ نه وایی او د هغوی شاهدی د اعتماد قابله ګڼل کیږی نو په ثمینه بیګم باندی دری طلاقه واقع سول، اوس هغه په خپل خاوند باندی حرامه سوی ده او نه اوس د طلاق ځخه رجوع کیدی سی او نه د حلالی ځخه بغیر د هغوی دوهمه نکاح ممکنه ده. لما فی الدر المختار:

ولوشك اطلق واحدة او اكثر بنی الاقل. (١)

والله سبحانه اعلم

۱۱/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۹۳۰/ ۲۸ ج)

دری طلاقه په یووخت باندې ورکولو سره په دروسرو واقع کیدو باندې د امامانو اجماع ده، د درو طلاقو څخه وروسته ښځه د ځان سره ساتل

سوال: یوسړی خپلی ښځی ته په لفظ واحدسره دری طلاقه ورکړل، اوس دا طلاق غورځیدلی دی او که نه؟ آیا په دی کی د امامانو څه اختلاف سته؟

۲: که داسړی بغیر د نکاح ثانی څخه دابیا ښځه جوړه کړی نو د شریعت د اړخه د هغه سره تعلقات ساتل څنګه دی؟

جواب: که دری طلاقه په یومجلس کی په یولفظ سره ورکول سی او که په مختلفو الفاظوسره، په هرصورت کی دری طلاقه واقع کیږی او ښځه مغلظه کیږی، په دی مسئلی باندی د څلورو سرو امامانو، امام ابو حنیفه رحمه الله، امام شافعی رحمه الله، امام مالك رحمه الله، او امام احمد حنبل رحمه الله اتفاق دی، او د څلورو سرو امامانو په مینځ کی څه اختلاف نسته. (٢)

۲: داسی سړی چی د حرام کاری مرتکب دی، د دی په سمه لاره باندی د راوستلو د پاره هره ممکن طریقه اختیارول پکار دی، او که هغه منع نسی، نو د هغه سره د تګ راتګ خصوصی تعلقات ساتل پکار نه دی. والله سبحانه وتعالی اعلم

۲۲/ ۱۱/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۲۰۰/ ۲۹ ج)

---

(١) رد المحتار قبیل باب طلاق غیر المدخول بها ج: ۳ ص: ۲۸۴ (طبع سعید) وفی الهندیة. ج: ۱ ص: ۳۲۳ (طبع رشیدیه کویته) فان قال الزوج عزمت علی انه ثلاث او هی عندی علی انها ثلاث اضع الامر علی اشده فاخبره عدول حضروا ذالك المجلس وقالوا كانت واحدة قال اذا كانوا عدولا اصدّقهم وآخذ بقولهم.

(٢) ایضاً.

دری طلاقونه وروسته بغیر د حلالی ځخه دوباره د نکاح کولو حکم

سوال: یوسړی خپلی ښځی ته دری طلاقه ورکړل او کافی مودی ځخه وروسته یی بغیر د حلالی ځخه هم د هغی ښځی سره نکاح کوی، اوس به داسړی په شریعت کی ځنګه ګڼل کیږی؟ کوم خلک چی د هغه په نکاح کی شریك وه په هغوی باندی څه کفاره ده؟ او اوس که داسړی د حلالی د پاره تیارسی نو څه طریقه ده؟

۲: د هغه سړی په باره کی علماء څه فرمائی چی هغه په جومات کی د دریدلو سره یوسړی ته په دهوکه ورکولو باندی یا دروغ وئیلو سره ووئیل چی حلاله سوی ده او نکاح تړی نو آیا د دی نکاح تړونکی پسی لمونځ کیدی سی او که نه؟

جواب: د درو طلاقو ځخه وروسته په خاوند باندی بالکل حرامیږی (۱) او د حلالی ځخه بغیر دوباره نکاح هم جائزنه ده، لهٰذا کوم سړی چی خپله مغلظه ښځه د حلالی ځخه بغیر نکاح کولو سره یې د خپل ځان سره ساتلی ده، د هغی نکاح باطله ده (۲) او هغه ښځه د ځان سره ساتل حرام دی، که هغه صحبت کړی وی نو د زنا په حکم کی دی، هغه ته فوراً توبه او استغفار کولو سره جلاکیدل پکار دی چی هغه عده تیره کړی، د کوم بل سړی سره نکاح وکړی او هغه سړی مرسی یاپخپله طلاق ورکړی، نوبیا د هغه د عدی تیرولوسره که د مخکی خاوند سره نکاح کول غواړی نوکولی یی سی، د دی ځخه ماسوا بل څه صورت نسته.

۲: کوم صاحب چی د حلالی ځخه بغیر د اولنی خاوند سره د ښځی نکاح تړلی ده، که هغه ته د پوره خبری علم وو چی داښځه مغلظه سوی ده او حلاله نه ده سوی نو هغه ته توبه کول پکاردی، او که هغه توبه ونه باسی نو د هغه پیسی لمونځ کول مکروه دی.

واللہ سبحانه اعلم
۲۱/ ۱۰ / ۱۳۹۲
(فتویٰ نمبر ۲۷/۲۴۳۵ هـ)

(۱) د حوالی د پاره د ص ۴۹۰ فتوی او د هغی حواشی ۱ تر ۳ پوری وګوری.
(۲) وګوری سابقه حواله او ص او حاشیه نمبر ع او ع

(تا ته مې طلاق درکې او ته مې پرېښوولې) الفاظ څو واره وواېي نو د دې به څه حکم وي؟

سوال: زما خاوند ماته ووئيل: چې تا ته مې طلاق درکې او سل واره يې دا ووئيل: چې موږ ته پرېښوولې او پرېښوولې، نو آيا طلاق واقع سو او که نه؟

جواب: که د سائلې بيان درست وي اوخاوند په رښتيا دا الفاظ وئيلي وي: چې تا ته مې طلاق درکې، او ته مې پرېښوولې (١) نو د هغې د خاون له طرفه په هغې باندې طلاق واقع سوي دي، او د عدې تيرولو سره چې چيرې وغواړي نکاح کولې سي، او عده درې واره د حيض تيريدل دي، او دابه د هغه وخت شمارل کيږي کله چې طلاق ورکول سوي وو (٢) که د دې ښځه وروسته يې درې واره حيض راغلي وو او عده تيره سوه نو اوس سائله آزاده ده او د مزيد انتظار څخه بغير، نکاح کولې سي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۲۵/ ۴/ ۱۳۹۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۵۵۲/ ۲۲- الف)

د (دې ته طلاق ورکوم) الفاظ درې واره وئيلو څخه وروسته آخرې دوو جملو کې د تاکيد د نيت دعوٰی کول

سوال: زماخاوند مسمٰی سيد ظفر احمد ولد سيد احمد د کور په کارونو باندې معمولي ګفتګو شروع کړله او زموږ ترمينځه اختلاف پيداسو، تردې چې خبره زياته سوه، د ګفتګو په دوران کې زما مذکوره خاوند ډير غصه کولو سره د غصې په حالت کې زما ورورته په مخاطب کيدلو زماطرف ته اشاره کولو سره ووئيل چې: زه دې ته طلاق ورکوم، او داجمله يې درې واره ووئيله، په دوهمه يا دريمه ورځ باندې د مسئلې په نزاکت پوه سو او د غصې سړيدلو څخه وروسته موصوف خاوند ووئيل او هم

---

(١) د لفظ پرېښوولې، د متعلقه تفصيل د پاره د ص: ۳۷۵ فتوٰی او د هغې حاشيه نمبر ع تر ع پورې او د صـ فتوٰی او د هغې حاشيه نمبر ع وګورئ.

(٢) وګورئ سابقه حواله د صـ حاشيه نمبر ع او صفحه ع حاشيه ع.

داوایی چې زمانیت خو صرف د یوطلاق وو، ما صرف د غصې په حالت کې داسې وونیل، زما اراده او زمانیت صرف د یوطلاق وو،
دوهمه خاص خبره دا ده: چې کوم وخت د طلاق الفاظ او دا واقعه وسوه په هغه وخت زه (سانله) ایام حمل کې یم، په هرحال د حمل په ورځو کې او د غصې په ډیر سخت حالت کې داواقعه سوې ده، د قرآن او حدیث په رڼاکې جواب راکړئ، عند الله مأجورسئ.

جواب: په صورت مسئوله کې په تاباندې درې سره طلاق قضاً واقع سوې دي، یعنې اوس ستا د پاره د هغه سره د ښځې په حیثیت پاته کیدل جائز نه دي او اوس د حلالې څخه بغیر د هغه سره ستا دوهمه نکاح هم نسي کیدی او طلاق د حمل په حالت کې هم کیږي.

لما فی الدر المختار كرّر لفظ الطلاق وقع الكل وان نوى التاكيد ديّن.
وقال الشامی ای ووقع الكل قضاءً وكذا اذا أطلق اشباه: ای بأن لم ينو استئنافًا ولاتاكيداً، لأن الاصل عدم التاكيد. (شامی ج: ۲ ص: ۴۲۰) (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۹/ ۱۳۹۷ ھ
(فتوی نمبر ۹۲۹/ ۲۸ ج)

په عدالت کې د درو طلاقو د شاهدۍ د پاره چې د کومو شاهدانو ضرورت دی هغه شاهد څنګه کیدل پکار دي؟

سوال: زما یعنې مسمٰی محمد سوار خان ولد افسر خان واده د مسماة سکینه بیګم بنت شیرزمان سره یوکال مخکې سوی وو، خو په دې دوران کې به جنګ جګړې کیدې، او ښځې زما دوژلو کوشش هم وکی، او داکوشش یې تراوسه پورې جاري دی نو څکه زه مجبوره سوم، او خپله ښځه مسماة سکینه بیګم مذکوره بالا (چې درې څلور ځایه بدنامه سوې هم ده) درې واره طلاق په سبب د شرع په تکرار سره درې واره طلاق، طلاق ورکوم، او داسې ښځه په خپله نکاح کې نه ساتم، او کوم حق مهر چې د هغه دی هغه مې ورته اداء کړي دي، لهٰذا دا ښځه اوس په مابانډې حرامه ده، زمانور د هغې سره کارنسته.

..

(۱) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۹۳ (طبع سعید)

شاهد: محمد صدیق خان، شاهد: محمد حسین خان، شاهد: محمد سلیم خان
د برنی طلاق نامې د مخې شرعي حکم څه دی او که د طلاق مسئله په عدالت کې پېښه سي او طلاق ورکوونکی منکروی نو د شاهدانو به ضرورت وی شرعاً شاهدان څنګه پکار دي؟

جواب: د طلاقنامې ترشا درج سوی تحریر د مخې په سکینه بیګم باندې دری طلاقه واقع سوی دي، او هغه په خپل خاوند باندې په طلاق مغلظه سره حرامه سوې ده، اوس د شرعي حلالې څخه بغیر دوبارهٔ نکاح هم نسي کیدی، او د شاهدۍ په باره کې چې تاسو د کومې خبرې پوښتنه کړې ده په هغه کې لوی تفصیل دی چې هغه په مکمل طور باندې دلته لیکل مشکل دي، دا کار د حاکم دی چې هغه د شاهدانو د اخستو په وخت کې د دې خبرې تصدیق وکې چې په دوی کې شرایط پیداکیږي او که نه؟ د هغوی د طرفه، مفصلاوی نو حکم به ورته وښوول سي.

والله سبحانه اعلم
۸/ ۱۲/ ۱۳۹۲هـ
(فتوی نمبر ۲۷۸۱/ ۲۷ و)

دری طلاقونه وروسته د عدې احکام او د طې سوی حلالې شرعي حیثیت

سوال: مسماة ساجده د خاوند په اجازت سره بغیر د څه جګړې څخه د خپل مور او پلار کورته د څه وخت د پاره ولاړه، د یوڅو ورځو څخه وروسته ساجدې ته د ډاک په ذریعه طلاق نامه ورکول سوه، د ساجدې پلار د هغه د خاوند زید ته هغه طلاق نامه وښووله، زید د طلاقنامې څخه انکار وکی، او وی ویل چې: دا د کوم دښمن کار روایی ده، زید خپله ښځه ساجده بیرته کورته بوتله د څه وخت څخه وروسته هغه بیا د پلار کره ولاړه، هغه ته بیا زید د ډاك په ذریعه طلاقنامه ولیږله د پوښتنې په وخت زید بیا د طلاقنامې څخه انکار وکی، په دریم وار بیاهم د مسماة مذکورې سره همداسې وسول، مسمی زید د حسب سابق په شان د طلاقنامې څخه انکار وی، خو د زیات دریافت او تفتیش کولو څخه یې خپلو همزولو او دوستانو ته صفا وویل: چې هغه ساجدې ته طلاق ورکړی دی، د دې څخه مخکې مې هم دوی طلاقنامې ورلیږلې دي، ساجده خاتون هم په هغه کورکې اوسیږي په کوم کې چې د هغې خاوند هم اوسیږي، د

زيد دوه درې ورونه هم په هغه کورکې اوسيږي، د ساجدې والدين او د خاندان خلک غواړي، چې هغه د پلار کورته راولي، او د ساجدې عقد ثانی د بکر سره او بيا د بکر څخه د طلاق اخستو څخه وروسته د ساجدې نکاح دوباره د زيد سره وسی، واضحه دی وی چې د اول او دوهم طلاق په مينځ کې د ساجدې د خيټې څخه يوماشوم هم سوی دی چې ژوندی دی.

۱: آيا د ساجدې هم په هغه کور کې اوسيدل جائز دی، چيرې چې زيد او بکر وسيږي.

۲: آيا د مخکې څخه د بکر سره د نکاح کولو څخه طلاق اخستوسره به يې د زيد سره نکاح صحيح وی، او دا حلاله به شرعي وي؟

۳: که پورته ذکرسوی صورت جائز دی، نو هغه خلکو سره چې داسې کول غواړي د هغوی سره تعلقات ساتل او د هغوی سره خوراك چښاك كول شرعًا څنګه دی؟

۴: د دوو طلاقو په مينځ کې چې کوم اولاد سوی دی د هغه څه حکم دی؟

جواب: په صورت مسئوله کې په ساجدې باندې طلاق واقع سوی دی، او د طلاق څخه وروسته د ماشوم د پيدايش سره عده هم ختمه سوې ده لهٰذا اوس د ساجدې سره د زيد په کورکې اوسيدل صحيح نه دی، بالخصوص چې کمره يوه وي (۱) او په هغه کې نور ورونه هم ورسره وسيږي.

۲: د مخکې څخه طې سوی پروګرام لاندې د حلالې په غرض نکاح کول شرعًا جائز نه دی (۲) په حديث شريف کې په دې باندې وعيد راغلې دی، البته د حلالې د غرض څخه بغير دوهم خاوند اتفاقًا طلاق ورکړي نو بيا څخه د مخکې خاوند د پاره حلاليدی سی، خو د حلالې ضرورت په هغه وخت کې دی چې مخکې طلاقنامې کې يې درې طلاقه ورکړي وی که په مخکې طلاق نامه کې يې درې طلاقه نه وي ورکړي، بلکې وروستنې طلاقنامه يې شمار کولو يې درې طلاقه پوره سوي وی نو د دې حکم به جلا وی، په دې

---

(۱) د حوالې د پاره سابقه ص ۵۲۵ حاشيه ۲ او ۳ وګورئ.

(۲) فى الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۱۴ (طبع سعيد) وكره التزوج للثانى تحريمًا لحديث لعن المحلل والمحلل له بشرط التحليل كتزوجتك على ان احللك وان حلت للاول لصحة النكاح وبطلان الشرط... الخ.

وفى الهندية ج: ۱ ص: ۴۷۴ (طبع رشيديه كويته) رجل تزوج امرأة ومن نيته التحليل ولم يشترطا ذالك تحل للاول بهذا ولايكره وليست النية بشئ ولوشرطا يكره وتحل عند ابى حنيفة وزفر رحمهم الله تعالى وكذافى الخلاصة. او همدارنګه وګورئ ص: حاشيه نمبر ع.

صورت کې مخکې طلاق نامه راوليږه، او دوباره د مسئلې پوښتنه وکړه او دا کاغذ ورسره ضرور راوليږه.

۳: کوم خلک چې داسې کول غواړي هغوی لره د خدای ﷻ د بيرې څخه بيرولو سره پوه کړي.

۴: که اولاد د طلاق څخه دووکالو کې دننه پيداسي، نو د ده نسب به طلاق ورکوونکي ته ثابت وي خو په دې شرط چې ښځې په دې دوران کې د عدې تيريدلو اقرار نه وي کړی.

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۱۰/ ۱۳۹۲هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۴۲۸/ ۲۷ هـ)

په يووخت کې درې طلاقه ورکولو سره د څلورو امامانو په نزد درې سره واقع کيږي

سوال: گذارش دادې چې زما د (شميم اختر) خاوند زماسره جنگ وکې په معمولي خبره زما د عمه او د عمه خاوند په وينا يې درې طلاقه وليکل او ماته يې را وليږل، چې د ډيرې سختې غصې په حالت کې وليکل او پټ يې د راليږلو په ځای يې زما دعمه کورته وليږل، اوس هغه پخپله هم ډيرپښيانه دې او معافي غواړي زه هم ډيره پريشانه يم اونه غواړم چې جلاسم، اوس هغه فتوىٰ راليږئ او ما غواړي او وايي چې زما د پاره څه گنجايش سته او که نه؟ زما د يونيم کال ماشومه هم ده، او زه ډيره پريشانه يم او هغه هم پريشانه دې څه وکړو؟

جواب: په صورت مسئوله کې په شميم اختر باندې د هغه د خاوند د اړخه درې طلاقه واقع سوي دي او هغه په خاوند باندې حرامه سوې ده، او د حلالې څخه بغير يې د اولنې خاوند سره نکاح جائز نه ده (۱)، د امام ابوحنيفه رحمه الله امام شافعي رحمه الله، امام مالك رحمه الله، او امام احمد حنبل رحمه الله څلورو سرو بلکې د جمهورو فقهاوو هم دا

(۱) د حوالې د پاره سابقه فتوىٰ ص او د هغې حواشي ع تر ع پورې وگورئ.

مسلك دى (۱)، او په شميم اختر باندى واجب دى چې هغه بغير د حلالى ښځه به خاوند ته د نژدى كيدلو ښځه مكمل اجتناب وكړى.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۸/۲۳ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۸/۸۲۹ ج)

درى طلاقه مجتمعًا او كه متفرقا وركړى درى سره واقع كيږى

سوال: زمونږ په خواكى مسمىٰ زيد خپلى ښځى ته يودم درى طلاقه وركړل، او د كچارى ښځه يى باقاعده عرض نويسى وليكله، دوه شاهدان يى وليكل خپل دستخط او د شاهدانو دستخطونه يى هم وكړل، او خپلى ښځى ته يى وركړل زماخواته يى طلاقنامه راوړله، ماورته ووئيل چې په دى تاته طلاق مغلظه واقع سول. زيد د بل كوم مفتى ښځه فتوىٰ راوړله چې يو طلاق رجعى واقع سوى دى، او ښځه او خاوند اوسيدل، د كلى خلك اعتراض كوى، او پوښتنه كوى، چې د زيد او هندى سره تعلق ځنګه دى؟

جواب: درى طلاقه كه په يووخت كې وركول سى او كه په متفرقو وختونو كې په هرصورت كې درى طلاقه واقع كيږى (۲) او د دى ښځه وروسته نه رجوع كيږى او نه د حلالى ښځه بغير د سر ښځه بيا نكاح ممكن ده (۳)، په دى مسئله باندى د څلور سره امامانو امام ابو حنيفه رحمه الله، امام شافعي رحمه الله، امام مالك رحمه الله او امام احمد حنبل رحمه الله اجماع ده (۴)، لهٰذا كه زيد واقعًا هندى ته درى طلاقه وركړى وى، نو هنده په خپل خاوند باندى حرامه سوه، او د حلالى ښځه بغير يى د هغه سره هيڅكله نكاح جائز نه ده (۵) ځينى داسى حضرات چې څلورو امامانو كې د چا هم تقليد نه كوى د جمهور امت په خلاف درى په يووخت كې وركول سوى طلاقونه په يوشمير كوى او د رجوع فتوىٰ وركوى، خو دا فتوىٰ د حنفى، شافعى، مالكى او حنبلى د كومى فقهى له مخى

---

(۱) د حوالى د پاره سابقه فتوىٰ صـ حاشيه عـ وګورى.

(۲) د حوالى د پاره سابقه صـ حاشيه عـ وګورئ.

(۳) د حوالى د پاره سابقه صـ فتوىٰ او د هغى حواشى عـ تر عـ وګورئ..

(۴) د حوالى د پاره دوهمه حاشيه وګورئ.

(۵) وګورى د تير صفحى اوله حاشيه. او د صـ حاشيه نمبر عـ او عـ

هم صحیح نه وي [1] صرف د نفس د خواهش د پاره د داسي خلکو څخه فتوئ اخستل او مطلقه په خپل کور کي ساتل بدترینه ګناه ده، زید او هندی د سمدستي جلاکیدل واجب دي، که نه وي نو هغوی به تول عمر د حرامکاری مجرم وي، خپلوانو او دوستانو لره هم پکاردي چي خپل اثر او رسوخ په هغوی استعمال کړي او دوی پوه کړي او که هغوی منع نسي نو د هغوی سره دي دوستانه تعلقات نه ساتي.

والله سبحانه اعلم

۹/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوئ نمبر ۵۸۲/ ۲۹ ب)

دری طلاقو څخه وروسته د عدې په دوران کي د پردې اهتمام واجب دی

سوال: د یوې ښځي او خاوند په مینځ کي په څه خبرې باندي جنګ سوی وو، او خاوند په درد کي رالی، او ښځي ته یي په یووار ووئیل: ولاړه سه په تاباندې دری شرعي طلاقه دي، ولاړه سه ته دي طلاقه یي، او دا مور خورده، صرف یووار یي ووئیل د انجلي د مور او پلار نوم یي وانخستي، او انجلي خپله موجوده ده اوس دا ښځه د دغه سړي په کورکي د اوسیدو قابله ده او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کي په ښځي باندي دری طلاقه واقع سوي دي، او هغه مغلظه سوې دي [2] اوس د دواړو په مینځ د شرعي حلالې څخه بغیر نکاح هم نسي کیدلي [3]، د عدې په دوران کي دي ښځه د خاوند په کور کي اوسیږي، خو دپردې دي پوره اهتمام وسي [4]، ځکه چي اوس هغه د خپل خاوند د پاره بالکل د پردې ښځي په حکم کي ده.

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۳/ ۱۳۹۷هـ

([1]) وګوری د تیری صفحی دوهمه حاشیه.

([2]) ایضا.

([3]) د حوالي د پاره سابقه صـ فتوئ او د هغي حواشي عـ تر عـ پوری.

([4]) د حوالي د پاره سابقه صـ حاشیه نمبر عـ او عـ وګوری.

(فتوی نمبر ۳۲۵/ ۲۸ ب)

د طلاق تعداد ورته یاد نه وي خو کم تر کمه درې واره یې غالب ګمان وي نو څه حکم دی؟

سوال: په څه خبره باندې زما د ښځې سره جنګ سوی وو، د جنګ په دوران کې زه په هوش کې نه وم، او نه ماته د څه خبرې علم وو چې زه څه وایم؟ د مور په وینا باندې طلاق ورکړم، ما ناڅاپي د خپلې مور په آواز باندې لفظ د طلاق ووایه. زما اندازه ده چې مادرې واره وئیلي دي، خوماته دامعلومه نه ده چې زما د خُلې څخه د طلاق لفظ څو واره وتلي دي او نه زه د دې شاهدي ورکولی سم چې ما د خپلې ښځې څخه پوښتنه وکړه چې وایه ماتاته طلاق درکړی دی؟ هغه ووئیل: چې ما د طلاق لفظ په خپلو غوږونو سره نه دی اوریدلی.

د ښځې بیان: زما جګړه شروع وه زه په دې جګړه کې دومره پریشانه وم، چې زما خاوند لفظ د طلاق وئیلی دی او که نه ماهیڅ نه دی اوریدلی، چې د هغه په شهادت زه الله او رسول لرم. نور النساء

د مور بیان: ما د هلك د خُلې څخه لفظ د طلاق نه دی اوریدلی، خدای او رسول شاهد جوړوم.

جواب: د سائل څخه زباني معلوم سول چې هغه څو واره د طلاق الفاظ وئیلي دي خوصحیح عدد ورته یاد نه دی، د هغه غالب ګمان دادی چې کم ترکمه درې واره یې ضرور وئیلي دي، لهٰذا په صورت مسئوله کې د هغه په ښځې باندې درې طلاقه واقع سوي دي او هغه مغلظه سوې ده (۱)، اوس د هغه ښځه آزاده ده، چې عده تیره کړي نو بله نکاح کولی سي، اوس د سائل سره د هغه نکاح هم د شرعي حلالې څخه بغیر نسې کیدلی. (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۸/ ۳/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۳۲۸/ ۲۸ ب)

---

(۱) د حوالې د پاره سابقه ص: فتوی او د هغې حواشي نمبر ۶ او ۷ وګورئ.

(۲) ایضاً.

د درو طلاقو څخه وروسته د حاملې عده او د حلالې مسئله

سوال: مسمیٰ بشیر احمد خپلې ښځې هاجرې ته د درد په حالت کې دا الفاظ وویل: طلاق، طلاق، طلاق، حالانکې نه خو د اول څخه د هغه د طلاق ورکولو اراده وه او نه په دغه وخت کې، بس په درد کې بغیر د سوچ څخه یې درې څلور واره د طلاق لفظ استعمال کې، په پورته مذکوره صورت کې په مسماة هاجرې باندې طلاق واقع سو او که نه؟ که واقع سوې وې نو کوم طلاق به واقع سوې وي؟ او په خپل مینځ کې د رضامندۍ به څه صورت وي؟ مسماة هاجره په هیڅ صورت کې (یعنې که طلاق واقع سوې وي نوبیاهم) د بشیر احمد د کور څخه د وتلو د پاره تیاره نه ده، او په دې وخت کې مسماة هاجره حامله هم ده، څلور بچې یې په پرورش کې دي، په کوم صورت کې مسماة هاجره د بشیر احمد په کورکې د خپلو بچوسره پاته کیدلې سي او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کې د مسمیٰ بشیر احمد ښځه مسماة هاجرې باندې درې طلاقه واقع سوې دي، دا طلاق مغلظ دی (۱) لهٰذا اوس نه خاوند رجوع کولی سي، او د شرعي حلالې څخه بغیر دوباره خپل په مینځ کې نکاح هم نسي کولی (۲)، او طلاق د حمل په حالت کې هم کیږي (۳)، د دې عده د ماشوم پیداکیدل دي (۴)، د بچې د پیداکیدلو پورې هغه د خاوند په کورکې د پردې سره دې اوسیږي (۵)، او د ښځې او خاوند په حیثیت سره د یوبل سره ملاویدل او بې پردې مخ ته راتلل دا ټول ناجائز دي، د ماشوم پیداکیدلو څخه وروسته مسماة هاجره چې چیرې وغواړي نکاح کولی سي (۶)، بیا که هغه خاوند د کوروالي څخه وروسته پخپله طلاق ورکړي او یا د هغه انتقال وسي نو په هغه وخت کې هغه د مسمیٰ بشیر احمد سره په نوې مهربانۍ نکاح کولی سي، د دې څخه ماسوا خپل په مینځ کې د ملاویدلو هیڅ کوم صورت نسته.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) ایضاً.

(۲) د حوالې د پاره سابقه صـ فتوىٰ او د هغې حواشي د ع تر ع پورې وګورئ.

(۳) د حوالې د پاره سابقه صـ حاشیه نمبر ع وګورئ.

(۴) د حوالې د پاره سابقه صـ حاشیه نمبر ع وګورئ.

(۵) د حوالې د پاره د صـ حاشیه ع تر ع پورې وګوره!

(۶) د حوالې د پاره د صـ حاشیه نمبر ع وګورئ.

۹/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتویٰ نمبر ۹۳۱/ ۲۸ ج)

د رخصتی څخه مخکې درې واره لفظ د طلاق استعمالولو حُکم

سوال: څه فرمائی علماء د دین مبین په دې مسئله کې په کوم وخت چې زما عمر دیارلس کاله وو، زما مور زمانکاح د یوغیر ملکی سره چې د هغه نوم حمیروز خان ولد نادر خان وو، کوزده وکړله، رخصتی نه ده سوې د غیر ملك څخه بغیر د پاسپورټ څخه راغلی وو، مذکوره سړی په خپله چالاکی سره زماګنده مور مرغوبه کړه، او د بنګلی او موټر لالچ یې ورکی، زما نکاح یې حاصله کړه دغه سړی زما د مور څخه څوارلس زره روپی هم پټی کړی، زمامور او خپلوانو په هغه سړی زور راوړی چې هغه دې د رخصتی پوری خرڅ او هغه پیسی چې زما د مور څخه یې اخستی دی، بیرته راکړی، خو هغه نه د والدی پیسی ورکړی او نه یې د رخصتی بندوبست وکی جون سنه ۱۹۲۸ء یوه شپه تقریبًا یوولس نیمی بجی زما د پلار په کورکی خپلوان او محلی دار هم جمع وه حمیروز ولد نادر خان ماته په زور دارو الفاظو سره درې واره طلاق طلاق طلاق ووایه، او د شاهدانو په مخکی هغه ماته درې روپی راکړی او د ټولو په مخکی یې ماته ووئیل: چې ته زما مور او خوریې، داکار روائی د شاهدانو په مخکی وسوه.

اوس سوال دادی، چې په دې وخت زما عمر ۱۴ کاله دی، زه بالغه یم او غواړم چې د خپلی خوښی واده وکړم زما مور ګُنډه ده، د مجبوری او غریبی ژوند تیروی، په دې صورت کی زما د پاره څه حکم دی؟

جواب: که په سوال کی درج سوی واقعات درست وی او حمیروز ولد نادرخان واقعًا رضیه بیګم ته طلاق ورکړی دی، نو یوطلاق باین واقع سوی دی [1] او چونکی د دې واقعی درې کاله تیرسوی دی نو عده هم ختم سوی ده، اوس چې رضیه بیګم چیری وغواړی نکاح کولی سی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب :اصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۷/ ۷/ ۱۳۹۱ هـ

---

[1] د راتلونکی صفحی دوهمه حاشیه وګوریٔ.

(فتوىٰ نمبر ۸۲۳/ ۲۲ ب)

که خلوت سوي وي نو درې طلاقو سره به ښځه مغلظه سي

سوال: مسمیٰ زيد خپلې ښځې بنت بکرته يوه رجسټري را وليږله، په خپل مينځ کې يې د طويلې جګړې په وجه بنت بکر د هغه د وصولولو څخه انکار وکې مسمیٰ زيد هم د هغې رجسټرې نقل متعلقه چيرمين يونين کميټې ته وليږلو چې د هغه عبارت په لاندې ډول وو، (بنت بکر چې زما منکوحه ده) چې د هغې د خيټې څخه زما د نطفې څخه څه اولاد نسته زه په يوڅو وجوهو (چې د هغه ذکردلته مناسب نه ګڼم) په بناء باندې طلاق ورکوم او د خپل زوجيت څخه يې آزادوم، زه هغې ته طلاق، طلاق طلاق ورکوم، هغه زما د زوجيت څخه خارج او آزاده ده..... الخ، د دې واقعې پنځه مياشتې تيرې سوې دي، د بنت بکر د پاره د شريعت په رڼاکې څه لاره متعين کړې.

جواب: په صورت مسئوله کې د زيد د اړخه د هغه په ښځې باندې درې طلاقه واقع سوي دي او هغه مغلظه سوې ده، چې د هغه حکم دادې: چې اوس د حلالې څخه بغير د دواړو د پاره نکاح هم جائز نه ده (۱)، خو داحکم په هغه صورت کې دې چې کله د نکاح څخه رخصتي سوې وي او د ښځې او خاوند خلوت سوې وي (۲)، که خلوت نه وي سوې نو د مسئلې دوباره پوښتنه وکړه.

والله سبحانه وتعالیٰ اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۱۷/ ۲/ ۱۳۹۱ ھ

(فتوىٰ نمبر ۲۲۴/ ۲۲ – الف)

په يووخت کې درې طلاقه ورکولو سره درې سره په واقع کيدلو باندې د امامانو اتفاق دی او د دې په خلاف د فتوىٰ څه اعتبار نسته

---

(۱) وګورۍ سابقه حواله صـ عـ فتوىٰ او د هغې حواشي عـ او عـ

(۲) وفي الدر المختار باب الطلاق غير المدخول بها ج: ۳ ص: ۲۸۲ (طبع سعيد) وان فرق بانت بالاولى ولم تقع الثانية بخلاف الموطوءة حيث يقع الكل وعم التفريق. وفي الشامية تحته (قوله بخلاف الموطوءة) اى ولو حكما كالمختلى بها فانها كالموطوئة في لزوم العدة وكذا في وقوع الطلاق بائن آخر في عدتها.... الخ.

سوال: د دې سوال سره يوه طلاقنامه منسلك ده چې سهيل احمد فيضي صاحب خپلې ښځې ته ورکړې ده او د يونين کونسل چيرمين صاحب ته يې نوټس ليږلې دې، پوښتنه دا کول دي، چې د دې طلاقنامې د مخه د سهيل احمد صاحب په اهليه باندې طلاق واقع سو او که نه؟ که واقع سوی وي نو کوم يو؟ ورسره داچې سهيل احمد صاحب د دې طلاق څخه وروسته د طلاق څخه د رجوع کولو اراده هم ښکاره کړې ده، آيا په شرع کې، هغه ته د رجوع کولو حق حاصل دی او که نه؟ هرکله چې په دې تحرير کې درې طلاقه په صفا الفاظو کې ليکلي دي او هغوی د چيرې څخه د درو طلاقو د يوکيدلو فتوىٰ هم اخستې ده د دې څه حيثيت دی؟

جواب: د طلاقنامې (۱) ترشاه په درج سوو مطالبو باندې غور وسو، په شرعي اعتبار سره د دې طلاق د مخه د سهيل احمد فيضي صاحب په ښځې خالد سلطانه صاحبې باندې درې طلاقه واقع سوي دي (۲) او د طلاق مغلظه د واقع کيدلو په وجه باندې هغه د سهيل احمد فيضي صاحب د پاره حرامه سوې ده، اوس نه رجوع کيدلی سي، او نه نوی نکاح کيدی سي، په قرآن کريم کې دي: فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ. (سورة البقره: ۲۳۰) يعنې که خاوند هغه ته دريم طلاق ورکړی، نو هغه د خاوند د پاره ترهغه وخته پورې نسی رواکيدی، ترڅو چې هغه د بل سړي سره نکاح ونکړي، همدارنګه ورسره د نبي کريم ﷺ د ډيرو احاديثو هم دا تقاضاده، مثلاً د حضرت حسن بن حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دی: چې حضور ﷺ ارشاد وفرمائيلو: ايما رجل طلق امرأته ثلاثا عند الاقراء او ثلاثا مبهمة لم تحل له حتى تنكح زوجا غيره. (سنن البيهقي ج: ۷ ص: ۳۳۶) (۳)

---

(۱) د فتاوىٰ د ريکارډ په نقل کې دا طلاقنامه موجوده نه ده ترڅو چې موږ په هغه کې د خاوند د طرفه د درو طلاقونو کبدل د جواب څخه واضح او ښکاره دي (محمد زبير حقنواز)

(۲) وفي السنن لابي داؤد ج: ۱ ص: ۳۰۲ (طبع حقانيه ملتان) عن مجاهد قال: كنت عند ابن عباس فجاءه رجل فقال انه طلق امرأته ثلاثا. قال: فسكت حتى ظننت انه رادها اليه ثم قال: ينطلق احدكم فيركب الحموقة ثم يقول يابن عباس يابن عباس وان الله قال: وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا. وانك لم تتق الله فلا اجدلك مخرجا عصيت ربك وبانت منك امرأتك.

(۳) (طبع نشر السنة ملتان) باب ماجاء في امضاء الطلاق الثلاث وان كن مجموعات.

د دې څخه علاوه د ټولو صحابه کرامو رضی الله عنهم او تابعینو هم دافیصله ده، او څلور امامان: امام ابوحنیفه رحمه الله، امام مالك رحمه الله، امام شافعي رحمه الله او امام احمد بن حنبل صاحب او د دوی ټول مقلدین د قرآن او سنت د دې دلیلونو په رڼا کی هم د دې خبرې قائل دی چې درې طلاقه که یووار ورکول سی، او یا په مختلفو وختونو کی نو په دې سره ښځه حرامیږي، او کومو بعضو خلګو چې د دې خلاف فتوٰی ورکړې ده، حنفي شافعي مالکي او حنبلي د هیڅ مذهب علماوو دا د اعتبار قابل نه ده ګرځولې، تفصیلي دلایل په مفصلو کتابونو کی موجود دي.

مثلاً وګوری (تکمله فتح الملهم، ج: ۱ ص: ۱۵۴ الی ۱۲۱) [۱]

لهٰذا په صورت مسئوله کی طلاق مغلظه واقع سوی دی او د طلاق د تاریخ څخه درې واره د حیض تیریدلو څخه وروسته چې مسماة خالد سلطان صاحبه شرعاً آزاده ده، چیرې چې وغواړي خپله نکاح دې وکړي.

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۳/ ۱۴۰۲ هـ

(فتوٰی نمبر ۵۱۷/ ۳۷ ب)

فصل فی الخلع و احکامه والطلاق علی المال

د خلع او مال په بدله کی د طلاق حکم

د خلع د پاره د خاوند او ښځې دواړو رضامندي ضروري ده

ورسره د خلع په بنیاد باندې د فسخ نکاح حکم

سوال: فیصله: مدعي په خپله دعوٰی کی لیکلي دي چې هغه د مدعا علیه سره واده سوی دی، د هغه څخه مې دوې انجونې او یو هلك پیدا سوی دي وروسته مدعي ته علم وسو، چې د مدعا علیه د هغه دورینداري سره ناجائز تعلقات دي. د مدعي په منع کولو باندې په مدعیه یې د دروغو د زنا الزام ولګوی، او وی وهله. د مهر حق ادا، نه سو. په دې حالاتو کی د مدعي او مدعا علیه په مینځ کی ګذاره نسی کیدلی او نه د حقوق الله

---

(۱) طبع مکتبه دار العلوم کراچي.

حدود قایم پاته کیدلی سی، مدعا علیه د دی الزاماتو تردید کړی دی، او هغه په دی وجه باندی مقابله کړی ده، چی په اصل کی مدعیه هغه رقم هضم کول غواړی چی د نکاح په وخت مدعا علیه اداء کړی دی، نو ځکه دی د مدعی مقدمه فسخ سی، او ۳/ ۱۱/ ۱۹۷۳ء مدعاعلیه یوه بله دعوی حقوق زن وخاوند دائرکړله، چی په لاندی تنقیحاتو باندی ۸/ ۵/ ۱۹۷۳ ء کی وضع سوه او کار روایی په مثل تنسیخ نکاح باندی عمل کی راوړل سوه.

تنقیح نمبر ۴: مدعی دا تجویز پیش کړی دی چی هغه د تنسیخ نکاح په عوض کی خپل مهر معاف کوی چی تراوسه پوری نه دی اداء سوی، د دی متعلق مدعا علیه څه واضح جواب ورنه کی، او شهادت چی په صفحه د مثل باندی دی، هغه په هرلحاظ سره کافی دی چی د مدعی په حق کی دی تنسیخ نکاح دی وګرځول سی، ځکه چی د جانبینو فریقینو مقدمه بازی فوجداری د زنا په الزام کی ده، د ښځی رایه د خاوند په حقله ښه نه ده، هغه دروندار سره د خاوند د ناجائزه تعلقاتو الزام لګولی دی، زه دا مقدمه د صحیح ګرځولو سره د خلعی په بنیاد باندی د تنسیخ نکاح ډګری (د هغه پیسو په عوض کی چی د مدعا علیه حق مهر به ورکول وی) ورکوم، هغه رقم کافی دی.

دادرسی: زما د ټولو تنقیحاتو نتیجه داده چی د مدعی مقدمه بابت د تنسیخ، د نکاح، مقدمه نمبر ۵۶ آف ۱۹۷۲ء مدعیه په حق کی د ډګری په خلاف د مدعا علیه صادر کولی سی، او د دی په نتیجه کی د مدعا علیه مقدمه حقوق زن وشوهر مقدمه نمبر ۵ اف ۱۹۷۳ء بمعه خرچه فسخ کولی سی، ورسره ډګری بابت تنسیخ نکاح یونین کونسل تله ګنګ په اوو ورځو کی دننه د ضروری کار روایی د پاره د اتمی دفعی لاندی مسلم فیمیلی لاء ارډیننس دی راولیږل سی، په آزاد عدالت کی واوریدل سوه.

۴/ ۱۲/ ۱۹۷۵ء دستخط سول حج تله ګنګ

جواب: د منسلکه فیصلی سره مستفتی څه سوال نه دی لیکلی، که مقصد داوی چی د دی فیصلی شرعی حیثیت ځخه مو خبر دار کړئ، نو عرض دادی چی منسلکه عدالتی فیصله د څلورو امامانو د مذهب مطابق د قرآن او سنت د مخه د خاوند په خوښه باندی موقوف ده، ځکه چی په دی فیصلی کی د خلع حکم صادر سوی دی او خلع په اجماع د امت سره د زوجینو یوه معامله ده چی په خپل مینځ کی یی په رضامندی سره موقوف وی، لهٰذا که خاوند په خلع کولو باندی راضی وی نو خلع دی وکړی په دی صورت کی د ښځی نکاح به د خاوند سره ختمه سی، او که هغه په خلع

باندې راضي نه وي نوشرعًا هغه د ښځې په جداکولو باندې هیڅوك مجبوره کولی نسی، خو نوبت داسې مقدمه بازۍ ته رسیدلی دی، نو د خاوند د پاره ښه داده چې هغه خلع قبوله کړي او ښځه جلاکړي.

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوی نمبر ۲۵۲۲/ ۲۷ هـ)

که قصور د انجلۍ وي نو خاوند د خلع په بدله کې د ښځې څخه رقم اخستلی سي

سوال: زما (محمد اسحاق) واده په کوشني والي کې سوی وو، په هغه وخت زمونږ د دواړو په مینځ کې څه اختلاف نه وو او نه موڅه ورانه وه، د واده څخه درې کاله وروسته مو یو د بل سره ورانه سوه، اوس بنده بالغ دی خو خسرګنی منکره ده، اوس هغوی داشرط اینبی دی، چې ته به د زوم په کورکې وسیږې او انجلۍ به هم زمونږ په کور کې وي، کله چې ما د هغوی داشرط منظور کې، نو هغوی یوبل شرط ولګوی، که ته پنځه تولې سره زر، (۱۲) څټاکې سپین زر کالي راوړل سی، نو مونږ به انجلۍ راولیږو او د میاشتې خرچه به هم ورکوی، نو ما ووئیل چې اوس زماسره دومره پیسې نسته، که تاسو خپله لور د دې شرطونو څخه بغیر رالیږۍ نو زه تیار یم، څکه چې د خسرګنی والاوو د اړخه تقاضاده، چې انجلۍ خوانه سوی ده، ډیره موده مونږ په کورکې انجلۍ ګرځولو ته تیار نه یو، زه غریب سړی یم، په ډیره مشکله سره د واده د بوجه څخه سپك سوی یم، د خسرګنی والا په دې باندې تقاضا کوي. چې ته فورًا زمونږ انجلۍ پریږده زه غریب سړی یم او زما څخه په زبردستۍ سره خپلې لورته خلاصي حاصلوي، خسرګنی مې مالداره ده، زما په واده یې ښه خرچه کړې ده، لهٰذا د خسرګنی والاوو ته مې ووئیل چې مبلغ پنځه زره روپۍ نقدو اداء کولو څخه وروسته یې خلاصولی سم یا داپنځه زره روپۍ به زما د پاره جائز وي؟

جواب: په صورت مسئوله کې که مذکوره واقعات درست وي نو زیاتی د انجلۍ والاوو د اړخه دی، لهٰذا که ته په پنځه زره روپۍ باندې خلع وکړې نو ستا د پاره جائز ده، خو افضله داده چې د مهر په معاف کولو باندې اکتفاء وکړې او د دې څخه زیات څه وانخلې، لمافي الدر المختار: وکره اخذ شيئٌ آن نشز وان نَشَزَت لا، ولومنه نشوزا

ایضا، ولوباكثر مما اعطاها على الاوجه (فتح) وصحح الشمنی كراهة الزيادة وتعبير الملتقى ولابأس به يفيد انها تنزيهية وبه يحصل التوفيق. (شامي ج: ۲ ص: ۵۲۱) [1]

والله سبحانه اعلم

۱۱/ ۱۰/ ۱۳۹۷هـ

(فتویٰ نمبر ۱۰۴۲/ ۲۸ ج)

د نفرت په وجه د تنسیخ نکاح د دعوی حُکم

سوال: څه فرمایی علمائی کرام او مفتیان د شرع مبین د دی مسئلی په باره کی چی فتویٰ یی غوارم؟

مسئله: که انجلی د رخصتی څخه مخکی (د تنسیخ نکاح په دعویٰ کی دابیان ورکوی چی هغی د خپل خاوند څخه نفرت وسو (بغیر د څه شرعی وجی څخه) نو آیا د قانون اسلام مطابق د تنسیخ نکاح ډکری عدالت ته صادرول پکار دی او که نه؟ او که بیا د تنسیخ نکاح دعویٰ خارجولو سره انجلی ته دا ووایی، چی داسی د دروغو دعویٰ کوونکوته د عدالت څخه څه سزا ورکول پکار دی؟ او آیا بغیر د څه شرعی وجی څخه د خلع په بنیاد باندی انجلی د تنسیخ نکاح یا تکذیب نکاح ډکری حاصلولی سی؟

جواب: په دی مسئله کی تفصیل دی، لهٰذا جواب به په هم هغه وخت کی ورکولی سی کله چی د انجلی مفصل بیان مخ ته وی. والسلام

۷/ ۴/ ۱۴۲۰ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۳/ ۳۷۳)

فصل فی فسخ النكاح عند كون الزوج مفقودًا او عنينًا او متعنتًا او مجنونًا

(د خاوند مفقود، نامر، متعنت، او مجنون کیدلو په وجه د فسح نکاح احکام

د مفقود ښځی حُکم

---

[1] ج: ۳ ص: ۴۴۵ (طبع سعید)

سوال: د مسماة هندی خاوند د څلورو کالو څخه ورک سوی دی، د والدینو او ښځی سره د بنګله دیش څخه کراچی ته راغلی. حکومت هغه بل ځای ته ولیږی او ښځه یی کیمپ کی وساتله. د هغه څخه وروسته ورک دی، د ډیر درک څخه وروسته هم څه معلومات ونه سو. اوس هنده د ډیری مجبوری ژوند تیروی په داسی صورت کی هنده دوهم عقد کولی سی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کی مسماة هندی ته داحق حاصل دی چی هغه دی د مسلمان حاکم په عدالت کی دعوی دائرکړی، اول دی داثابت کړی چی زمانکاح د فلانکی سړی سره سوی ده، بیادی د هغه څخه وروسته د شاهدانو سره د هغه مفقود ورکیدل ثابت کړی، د دی څخه وروسته دی عدالت سخپله هم د مفقود تفتیش او تلاش شروع کی او کله چی د درک ملاویدلو څخه مایوسه سی نو ښځی ته دی مزید څلور کاله د انتظار حکم ورکړی، بیا که دی څلور کاله کی د ننه هم د مفقود پته ونه لګیدله نو مفقود به څلور کاله مدت ختمیدو باندی مړتصور سی، نو په دغه وخت دی دوباره حاکم ته درخواست ورکړی، د عدالت څخه دی د هغه د مړکیدلو حکم حاصل کړی، او بیا دی څلور میاشتی او لس ورځی عده د وفات تیر کړی، د دی څخه وروسته هغه په بل ځای کی نکاح کولی سی، او داټول تفصیل په هغه وخت کی دی، چی کله ښځه مزید څلور کاله په صبر تحمل او عفت سره تیرولی سی که د ښځی د پاره دومره موده صبر کول مشکل وی، او په ګناه کی د اخته کیدلو قوی خطره وی، نو په صورت مسئوله کی حاکم ته داهم اختیار دی، چی هغه دی د څلور کالو په ځای صرف یوکال د انتظار کولو حکم ورکړی، او یوکال انتظار کولو څخه وروسته د مذکوره خاوند د طرفه دی هغی ته طلاق ورکی، او دری واره حیض ورځی د تیریدلو څخه وروسته په بل ځای کی نکاح کولی سی (۱).

---

(۱) د مفقود د ښځی متعلق تفصیل او تحقیق د پاره د حضرت والا مصدقه لاندی لیکل سوی فتوی وګوری.

سوال: د مفقود د ښځی د پاره شرعی حکم څه دی؟ تفصیل سره یی وضاحت وکړئ؟

جواب: د مفقود د ښځی د پاره خو اصلی حکم دادی: چی هغه دی عفت عصمت سره خپل ژوند تیروی، خو که هغه د مفقود د نکاح څخه خلاصون غواړی نو لاندی صورت اختیارولو سره د خلاصون د حاصلولو ګنجایش سته، د مفقود ښځه دی داخپله مقدمه

د مسلمان قاضي په عدالت کې پیش کړي، او شاهدانو سره دې ثابت کړي چې زمانکاح د فلاني سړي سره سوې وه بیا دې شاهدانو سره د هغه د مفقود ورکیدل هم ثابت کړي، د دې څخه وروسته دې قاضي په خپل طور سره د هغه تفتیش او تلاش وکي، چیرې چې د هغه د تلو غالب ګمان وي، هلته دې سړي ولیږي او چیرې چې یې غالب ګمان نه وي صرف احتمال وي نو که هلته خط لیږل کافي وګڼي نو خطونه دې ولیږي تحقیق دې وکړي او که په اخباراتوکې شائع کولو سره د خبر ملاویدلو امید وي نو دادې هم وکړي.

الغرض په تفتیش او تلاش کې دې خپل پوره کوشش وکړي او کله چې د درک لګیدلو څخه مایوسي وسي نو ثانیًا دې ښځې ته مزید د څلور کالو د انتظار حکم وکړي، بیا که دې څلورو کالو کې دننه د مفقود څه معلومه نه سوه، نو ښځه دې قاضي ته دوباره درخواست وکړي چې په هغه باندې به قاضي د هغه د مړکیدلو فیصله واوروي، د دې څخه وروسته څلور میاشتې او لس ورځې د وفات عده تیرولو سره به ښځې ته په بل ځای کې د نکاح کولو اختیار وي، او کله که ښځه د زنا سخته خطره ظاهره کړي، نو په داسې صورت کې د څلورو کالو د انتظار حکم ضرور نه دې بلکې دابه کتل کیږي چې د خاوند د غائب کیدلو د وخت څخه تراوسه پورې کم از کم یوکال موده تیره سوې ده او که نه؟ که د کال څخه زیاته موده تیره سوې وي نو قاضي د مزید مهلت ورکولو څخه بغیر په هغه وخت کې هم نکاح ختمولی سي دغه شان که په زنا کې د مبتلاکیدلو خطره خوبه نه وي، خو د مفقود دومره مال موجود نه دي چې په دې څلورو کالو کې د هغه د ښځې د نان نفقې د پاره کافي وي او یا د ښځې د پاره د مفقود د مال څخه نان نفقه حاصلول مشکل وي نو په دې صورت کې د نان نفقې ورکولو څخه بغیر کم ترکمه یوه میاشت تیره وي نو قاضي نکاح ختمولی سي.

واضحه دې وي چې په آخري دوو صورتونو کې ښځه د وفات د عدې په ځای به د طلاق عده تیروي چې د قاضي د فیصلې د وخت څخه به شمیر کیږي.

في البحر (قوله: ولايفرق بينه وبينها: اي بين زوجته، لقوله ﷺ في امرأة المفقود: انها امرأته حتى يأتيها البيان. وقول علي رضي الله تعالى عنه فيها: هي امرأة ابتليت فلتصبر حتى يتبين موت او طلاق اھ (ج: ۵ ص: ۱۷۴، طبع ماجديه كويته)

فی شرح الجلیل علی مختصر الخلیل: فیؤجل اربع سنین ان دامت نفقتها.... فان لم تدم نفقتها من ماله فلها التطلیق لعدم النفقة بلاتأجیل، وکذا ان خشیت علی نفسها الزنا فیزاد علی دوام نفقتها عدم خشیتها الزنا (ج: ۲ ص: ۳۸۵)
وفی الحاشیة الدسوقی: فیؤجل ای المفقود الحر اربع سنین ان دامت نفقتها من ماله والا طلق علیه لعدم النفقة اهـ (ج: ۲ ص: ۴۸۹- طبع دار الفکر بیروت)
وفی شرح الصغیر: والا فلها التطلیق علیه لعدم النفقة.... ای ولم تخش العنت والا فتطلق علیه لضرر فهی اولی من معدومة النفقة (ج: ۲ ص: ۲۹۴- طبع دار الفکر بمصر)
وفی الفقة الاسلامی وادلته للشیخ الزحیلی: ورأی المالکیة والحنابلة جواز التفریق للغیبة اذ طالت وتضررت الزوجه بها، ولوترک لها الزوج مالا تنفق منه اثناء الغیاب لان الزوجة تتضر من الغیبة ضرراً بالغًا والضرر یدفع بقدر الامکان لقوله ﷺ: (لاضرر ولاضرار).... وجعلوا حد الغیبة الطویلة سنة فاکثر علی المعتمد، وفی قول ثلث سنوات. اهـ (ج: ۷ ص: ۵۳۳- دار الفکر بیروت)
وفی الاحوال الشخصیة للشیخ محمد ابو زهرة: والتفریق لتضرر من الغیاب، هو مذهب مالک واحمد لان المرأة قد تقع فی جریمة دینیة باهمالها.... ولابد للتفریق بالغیاب ان تمضی مدة تستوحش فیها الزوجة وتتضر فعلاً، لان الفرقة لسبب ذالک هی للضر الواقع لا للتضرر المتوقع فقط.
وقد جعل احمد ادنٰی مدة یجوز ان تطلب التفریق بعدها ستتة اشهر.... اما مذهب مالک رضی الله تعالی عنه، فقد اختلف فی الحد الادنٰی للتضرر، فقیل: ثلث سنین، وقیل: سنة، وبهٰذا اخذ القانون اهـ (ص: ۳۹۰)
وفی شرح الصغیر: وتعتد زوجة المفقود حرة او امة صغیره او کبیرة فی ارض الاسلام متعلق بالمفقود عدة وفاة علی ماتقدم، ابتدائها بعد الاجل اه (ج: ۲ ص: ۲۹۴، ج: ۲ ص: ۲۹۳ طبع دار المعارف مصر)
وفی شرح منح الجلیل: ثم بعد التلوم وعدم وجدان النفقة والکسوة، طلق وان کان غائبًا... یعنی ان الغائب البعید الغیبة ولیس له مال او له مال لایمکنها الوصول الیه الا بمشقة حکمه حکم العاجز الحاضر اه.
وفیه: وله ای الزوج المطلق علیه لعدم النفقة الرجعة للزوجة المطلقة لانه طلاق رجعی، ابن عرفة. (ج: ۲ ص: ۴۴۳)

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۱۰/ ۱۳۹۷ ھ
(فتوىٰ نمبر ۱۰۴۳/ ۲۸ – ج)

د مفقود د ښځې

سوال: د ثريا واده د زيد سره تقريبًا اوولس کاله مخکې سوى دى د څه جرم په وجه زيد ته اووه کاله سزا ورکول سوه، او د اووه کالو څخه وروسته زيد لادرکه سو، ثريا اوس هم په انتظار کې ده، د جيل د مشرانو څخه پوښتنه کول کيږي، هغوى هم د لاعلمي اظهار کوى، آخر ثريا مجبوره سوه او د بکر په کورکې يې اوسيدل شروع کړل بغير د نکاح څخه او د بکر څخه يې دوه درې بچيان په حرامي طريقې سره پيداسول، يا د دى وى چې زيد لاتراوسه پورى لاپته دى، آيا ثريا د بکر سره نکاح کولى سي؟ چې د دى عظيم جرم څخه محفوظ سى؟ څه صورت چې وى وى ليکئ؟

جواب: ثرياته پکار وو چې څنګه د هغه خاوند ورك سوى وو، نو فوراً يې عدالت ته رجوع کولو سره خپلهٔ نکاح فسه کړې وى په هرحال اوس هغه ته پکار دى چې د بکر څخه دى سمدستى د ښځې خاوند تعلقات قطع کړي په تيرسوى عمل دى توبه او استغفار وکړي او په عدالت کې دى د نان نفقې نه رسيدو او د عصمت د خطرى په بنياد باندى د نکاح د تنسيخ دعوىٰ دائره کړي، عدالت ته به اختيار وى چې هغه د دى

وفى آخر فتوىٰ العلامه هاشم رحمه الله تعالى عنه مفتى المالكية بالمدينة المنورة زاده الله تعالى شرفًا. وهذا (التطليق) بعد التلوم بنحو شهر او باجتهاده عند المالكية (يعنى فى صورة عدم النفقة .... (وان كان لخوفها الزنا وتضررها بعدم الوطى والعنانة مع وجود النفقة والغنا فبعد صبرها سنة فاكثر عند جل المالكية اه. (الحيلة الناجزة ص: ۱۲۴- طبع دار الاشاعت كراچى) والله تعالى اعلم

عصمت الله عصمه الله ۱۴/ ۸/ ۱۴۱۸ ھ الجواب الصحيح بنده محمد عبد المنان عفى عنه

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه ۱۷/ ۸/ ۱۴۱۸ ھ

الجواب الصحيح بنده عبد الرؤف سكهروى الجواب الصحيح بنده محمد عبد الله عفى عنه.

معاملاتو تحقیق کولو سره د زید ښځه د ثریا نکاح ختمه کړي، د دې ښځه وروسته دې عده تیره کړي، بیا هغه د بکر سره نکاح کولی سي (۱).

فقط والله اعلم
۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۴۴۴/ ۱۸- الف)

حاکم ته مقدمه وړلو باندې هغه به تحقیق وکړي، د دې ښځه وروسته دې یو کال مهلت ورکړي که په دې موده کې خاوند رانلی نو نکاح دې فسخه کړي، د دې ښځه وروسته دې ثریا عده تیره کړي، واده کولی سي. (۲) (محمد عاشق الهی)

د مفقود د ښځې د پاره د نکاح د فسخ کولو طریقه

سوال: زما د لور مختار بیگم نکاح مؤرخه ۱۳۱ اگست سنه ۱۹۷۶ په مقام د راولپنډۍ کې سوې وه، هلك (محمد پیاري جان) په دوبۍ کې ملازم وو، د نکاح ځخه تقریباً دوې میاشتې وروسته بیا د خپلې نوکرۍ په غرض دُبۍ ته ولاړی، په دې دوران کې یې انجلۍ د ځان سره ترکراچۍ پورې بوتله، او ټول زیور یې غائب کې هلك ونیل چې ورك سوی دی، په دې باندې زموږ سره او زموږ د لور سره څه جنگ نه وو سوی، د هغه تاریخ ځخه ترننه پورې تقریباً لس کاله تیرسوي دي، موږ د هغه د ټولو خپلوانو ځخه پوښتنه وکړه، د هغه هیڅ معلومات نه وسو، نه کوم خط سته نو خرچه سته. کتهد یم زما څه معادن نسته، انجلۍ ځوانه ده، زه پریشانه یم آیا زه د هغې په بل ځای کې نکاح کولی سم؟

جواب: په صورت مسئوله کې د مختار بیگم د پاره زیاته ښه خوداده چې هغه دې د خپل خاوند تلاش جاري وساتي او د نکاح فسخ دې نه کوي، خو که هغه د خاوند ځخه بغیر صبر نسی کولی او یا د هغې د نفقې انتظام نه وي، یا هغه ته د خپل عفت په پاره کې خطره وي نو دا کولی سي چې هغه دې د کوم مسلمان حاکم په عدالت کې دعوٰی دائره کړي اول دې داثابت کړي چې زما نکاح د محمد پیاري جان سره سوې ده، د هغه ځخه وروسته دې د هغه د شاهدانو په ذریعه د مفقود ورکیدل ثابت کړي، په دې باندې

---

(۱) ایضاً.

(۲) د مفقود د مسئلې مزید تفصیل او دلائلو د پاره دې د حضرت والاداامت برکاتهم مصدقه فتوٰی د تیرې سوې فتوٰی په حاشیه کې وګوري.

دی حاکم پخپله هم د هغه تفتیش او تلاش وکړي او کله چې د پته لګیدلو څخه مایوسه سي نو ښځې ته دی مزید د څلورو کالو د انتظار حکم ورکړي که په دی څلورو کالو کې هم د مفقود پته ونه لګیدله نو دی مودی په ختمیدلو باندی به خاوند مړ تصور کولی سي د دی څخه وروسته څلور میاشتې لس ورځې د وفات عده تیرولو سره مختار بیګم په بل ځای کې نکاح کولی سي، خو که د مختار بیګم د پاره څلور کالخ موده تیرول ممکن نه وي او چونکې هغه لس کاله مخکې هم صبر کړی دی او عاجزه کیدلو سره یې درخواست ورکړی دی، نو که په معصیت کې د متبلاکیدلو قوی خطره وي نو په دی صورت کې د دی خبری هم ګنجایش سته چې حاکم دی د څلورو کالو په ځای صرف د یوکال د انتظار حکم ورکړي او د یو کال تیریدلو څخه د ښځې په طلب باندی به د هغه نکاح فسخ کړي، په دی صورت کې د نکاح د فسخ کیدو څخه وروسته دری حیضه عده تیرولو سره هغه چې چیری وغواړي نکاح کولی سي (١). والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۵۸۴/ ۲۸ ب)

د خاوند نفقه نه ورکولو یا غائب کیدلو په وجه د نکاح د فسخ کیدو صورت

سوال: د کومې ښځې خاوند چې ښځه پریږدی او ولاړسي، طلاق هم ورنکړي او خپل کورته یې هم ونه لیږي هغه انجلۍ څومره ورځې وروسته د بل سړي سره نکاح کولی سي؟ او که داسې نسي کولی نو ترڅو ورځو به ناسته وي؟

جواب: مخکې خاوند دی تلاش کړي، د هغه څخه دی د طلاق اخستلو کوشش وسي، که هغه دی نه تیار نه وي نو د هغه دی په خلع باندی د راضي کولو کوشش وسي او که هغه په دی هم راضي نه وي، نو په عدالت کې دی د هغه په خلاف د نان نفقې د نه ورکولو په بنیاد باندی او که د هغه پته نه لګې د هغه د ورکیدلو په بنیاد باندی دی د فسخ نکاح دعوی دائره کړي، عدالت دی د خپل اړخ څخه د هغه تلاش وکړي، که معلومه سي او هغه راسي نو هغه ته دی حکم ورکړي چې یا ښځه آباده کړه یا طلاق ورکړه که هغه یې آباده کړي نو صحیح ده او که نه انکار وکړي او یا د اطلاع رسیدلو با

(١) ایضاً.

وجود عدالت ته حاضر نسي، نو عدالت نکاح فسخ کولی سي او که د عدالت د تلاش باوجود، هغه پیدانسي، نو د څلورو کالو د انتظار څخه وروسته نکاح فسخ کولی سي (١)، کله چي په تلاش کي ناکامی پیښه سي، نو د هغه تفصیلات معلوم سي.

والله سبحانه اعلم

۱۴۰۱/۱۱/۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۷۲/۳۲ ج)

۱: د مفقود د ښځی حُکم

۲: خاوند مړ وګڼی دوهمه نکاح کولو په صورت کي مخکنی خاوند بیر ته راسی نو څه حکم دی؟

سوال: یوه ښځه چي د هغه خاوند چیري ورك سي او چیري هم د هغه معلومات نه وسي نو په دی صورت کي ښځه ترڅه وخته پوري انتظار کوي؟

۲: که په څه صورت کي د دی خبري تصدیق وسي چي د هغي ښځي خاوند مړسوی دی (د معین مده په دوران کي) نو بیابه عده د کله څخه شروع کیږي او کله به ختمیږي؟

۳: د دوهم صورت مطابق ښځه عده پوره کړي، دوهمه نکاح هم وکړي خو د هغه مخکي خاوند مرګ د څه غلط فهمي په وجه یقیني صورت اختیار کړی وي، خو اوس د هغي مخکني خاوند راسي په دی صورت کي به ښځه د چاپه نکاح کي وي؟

د مخکي او که د دوهم که د یو د نکاح تنسیخ فوري طور باندي وي نو کومي نکاح ته به ترجیح ورکولی سي؟

جواب: په داسي صورت کي ښځي ته پکار دي چي هغه دي د کوم مسلمان حاکم عدالت ته رجوع وکړي د شرعي ضابطه شهادت سره دي داخبره ثابته کړي، چي زمانکاح د فلاني سړي سره سوی وه، د هغه څخه وروسته دي د هغه ورکیدل ثابت کړي، بیادي حاکم پخپله هم د خاوند تفتیش او تلاش وکړي او کله چي د معلومات معلومولو څخه مایوسه سي نو ښځي ته دي د څلورو کالو د انتظار کولو حکم ورکړي، که په دی څلورکالو کي هم د مفقود معلومات نه وسي، نو د دی څلور کالو په ختمیدو

---

(١) د تفصیلي حوالي او د لانلو د پاره د ص: (۵۲۵) او ص: (۵۴۲) فتوٰی او د هغي حاشیه نمبر (١) وګورئ.

باندي به هغه مړ تصورکولی سي، بيا د څلورو کالو ختميدلو څخه وروسته څلور مياشتي او لس ورځي به د مرگ عده تيروي، د دي څخه وروسته به ورته په بل خاى كي د نكاح كولو اختيار وى (۱) كه ښځه د خپلي نفقي انتظام نه كيدلو يا په گناه د اخته كيدلو د خطرى د وجي څلور كاله صبر نسي كولى، نو د سخت ضرورت په موقعه باندي حاكم د انتظار موده د څلورو كالو په ځاى يوكال هم گرځولى سي (۲).

۲: كه د خاوند د مرگ يقين وسى نو عده به د هغه د مرگ د تاريخ څخه څلور مياشتي اولس ورځي شمارل كيږي.

۳: په داسي صورت كي چي ښځه بدستور د مخكي خاوند په نكاح كي وى د دوهم خاوند سره به د هغه نكاح پخپله باطل سي، خو مخكي خاوند ته د هغي سره صحبت ترهغه وخته پوري جائز نه دى ترڅو چي هغه د دوهم خاوند عده پوره نكړى د عدى په دوران كي به هغه د مخكي خاوند سره وسيږي.

والله اعلم

احقر محمد تقى عثمانى عفى عنه

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۲۲/ ۵/ ۱۴۸۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۲۸/ ۱۹- الف)

۱: سيلاب كي دوركيدونكي خاوند سره د فسخ نكاح حكم

۲: په سيلاب كي د خاوند د غائب كيدلو څخه وروسته په يوولسمي ورځي د دوهمي نكاح حكم

سوال: د پاكستان په جزيره هاتيه كي د سَيلاب باشنده گان دي چي په هغوى باندي تير دولسم نومبر كي سيلاب راغلى وو په هغه كي د صالحه نومي ښځه خاوند ورك سوو تراوسه پوري يقيني معلومه نه ده چي مړسوى دى او كه نه؟ غالب خيال دادى چي مړسوى به وى آيا په هغه باندي به د مفقود حكم لگولى سى؟

---

(۱) ايضًا.

(۲) د تفصيل د پاره وگورئ (حيله ناجزه) ص ۲۷ تر ۷۰ پوري د مفقود واپسى احكام.

۲: په هغه کی د کريمی خاوند هم ورك سوی دی، يوولس ورځی وروسته د کريمی نکاح وسوه، اوس دا نکاح باطله ده او که فاسده؟

جواب: په صورت مسئوله کی به په خاوند باندی هم د مفقود احکام جاری کيږی، ځکه چی د هغه د مرګ يقين نسته، خو په کوم وخت د داسی مفقود ښځه د نکاح فسخ کولو د پاره د مسلمان حاکم په عدالت کی دعوی دائرکړی، نو د حاکم د پاره ګنجايش سته چی هغه دی د طوفان په حالت باندی نظر وکړی، که داغالب ګمان يی پيداسی چی خاوند يی په طوفان کی هلاك سوی دی او د ومره موده تيره سوی ده، که هغه ژوندی وی نو د هغه به ضرور څه معلومات سوی وی نو د مزيد انتظار کولو څخه بغير دی نکاح فسخ کړی، لمافی رد المحتار مقتضاه انه يجتهد ويحكم القرائن الظاهرة الدالة علی موته وعلی هذا يبتنی مافی جامع الفتاوی حيث قال واذا فقد فی المهلكة فموته غالب فيحكم به كما اذا فقد فی وقت الملاقات مع العدو او مع قطاع الطريق او سافر علی المرض الغالب هلاكه او كان سفره فی البحر وما اشبه ذالك حكم بموته لانه الغالب فی هذه الحالات... لكن لايخفی انه لابد من مضی مدة طويلة حتی يغلب علی الظن موته لا بمجرد فقده عند ملاقات العدو او سفر البحر ونحوه الا اذاكان ملكا عظيمًا فانه اذا بقی حيًا تشتهر حياته فلذا قلنا ان هذا مبنی علی ماقاله الزيلعی تأمل. (شامی ج: ۳ ص: ۵۱۲ بولاق) [1]

۲: دا نکاح بالكل كالعدم او باطله ده [2]، په کريمه او عبدالله باندی واجب دی چی فوراً جلاسی، او ترڅو چی مذکوره طريقی سره د عدالت څخه د تفريق سند حاصل سوی نه وی، او د مرګ عده پوره نسی نو د کريمی د پاره په بل ځای کی نکاح جائز نه ده، تراوسه پوری يی چی د نکاح کوم تعلقات قايم کړی دی، په دی باندی دی دواړه

---

(۱) رد المحتار كتاب المفقود ج: ۴ ص: ۲۹۷ (طبع سعيد)

(۲) وفی الشامية كتاب الطلاق، باب العدة، مطلب فی نكاح الفاسد والباطل ج: ۳ ص: ۵۱۲ (طبع سعيد) اما نكاح منكوحة الغير ومعتدته.... لم يقل احد بجوازه فلم ينعقد اصلاً.... الخ وفی الهندية كتاب النكاح الباب الثالث ج: ۱ ص: ۲۸۰ (طبع ماجديه) ولايجوز الرجل ان يتزوج زوجة غيره وكذالك المعتدة.... الخ.

زوج او زوجه توبه او استغفار وکړي، او د نکاح په معامله کې په باطل او فاسد کې څه فرض نه وي (۱).

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب :صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۲/۳۷/ ۱۳۹۰ ھ
(فتوٰی نمبر ۲۵۸/ ۲۱- الف)

د خاوند دورکیدلو په وجه د ښځې نکاح په بل ځای کې د کولو په صورت کې مخکې خاوند بیرته راسی نو څه حکم دی؟

سوال: د یوسړی په سنه ۱۹۳۹ء کې واده سوی وو، داسړی په سنه ۱۹۴۰ء کې د برطانیې په فوج کې بهرتی سو، جاپان، سنګاپور او ملایاته لاړ قیدسو لهٰذا ترپنځو کالو پوری بې درکه وو هیڅ معلومات نه یې کیدی چې مړدی او که ژوندي د ګورنمنټ دفترونو څخه یې هم معلومات حاصل کې، خو هیڅ معلومات یې ونسو د پنچائیت (جرګې) د انتظار څخه وروسته د هغه سړی وارثانو فیصله وکړله چې د مشر ورور معلومات ونه سو چې مړدی او که ژوند دی؟ د پنځه کالو څخه یې څه خبر نسته، لهٰذا کشر ورور ته یې د هغه د ښځې سره نکاح وتړله، د نکاح څخه وروسته هلك هم پیداسو، کوم سړی چې ورك وو هغه په سنه ۱۹۴۲ء کې د قید څخه خلاص سوو اوسوال دادی چې د مخکې خاوند نکاح باقی ده او که نه؟ مخکې خاوند ښځه په کور کې ساتلې سی او که نه؟ که دغه سړی ښځه په کور کې وساتله، نو د دغه سړی امامت درست دی او که نه؟ د مهربانی د مخې به جواب راکړې.

جواب: په صورت مسئوله کې ښځه بدستور د مخکې خاوند یعنی د مشر ورور په نکاح کې ده (۲)، او د هغه د واپسی څخه وروسته په هغي باندی فرض دی چې هم هغه خاوند ته ولاړه سی او هم د هغه سرد دی اوسیږی، که هغه مخکې خاوند هغه ښځه جوړه کړی او وی ساتی نو په هغه باندی هیڅ ګناه نسته، بلکې د هغه د پاره یې هم

---

(۱) وفی الشامیة تحت مطلب فی النکاح الفاسد والباطل ج: ۳ ص: ۵۱۶ (طبع سعید) انه لافرق بین الفاسد والباطل فی النکاح بخلاف البیع..... الخ.

(۲) ایضاً.

ساتل پکار دي او د هغه په غیر حاضرۍ کې د هغه د کشر ورور سره چې کومه نکاح وسوه د هغه حکم او د هغه نه کیدونکي اولاد حکم په دې خبره باندې موقوف دی چې جرګې څه فیصله کړې ده؟ په څه بنیادونې کړې ده، په دغه جرګه کې کوم خلګ شامل وه، او هغوی د مخکې خاوند د تلاش کولو د پاره یې څه طریقه اختیار کړې ده؟ که د دې خبرو څه جواب معلوم سي، نو د دغه نکاح حکم به وښوول سي، په هرحال اوس په ښځې باندې واجب دي چې هغه د خپل مخکني خاوند خواته ولاړه سي (۱)، ترڅو چې د دوهم خاوند د نکاح حکم معلوم نسي نو مخکې خاوند ته پکار دي چې هغه دې احتیاطاً درې حیضه تیرېدلو پورې دې د ښځې سره کوروالي نه کوي (۲).

والله سبحانه اعلم

۳/ ۱۲/ ۱۴۰۱ هـ

د هند او پاکستان د تقسیم په وخت فساداتو کې د ورک سوي خاوند د ښځې حُکم

سوال: د سوال خلاصه داده چې د هندو پاك د تقسیم په وخت ښځه د دهلي څخه پاکستان ته منتقل سوه، او خاوند هم پاته سو، اوس معلومه نه ده، چې هغه په فساداتو کې مړسوی دی او که ژوندی دی؟ په هرحال ورك دی چې ژوندی به وي او که مړ؟ او که وي نو چیرې به وي؟ خو اوس د هغه ښځه د هغه د زوجیت څخه په شرعًا خلاصه سوې ده او که نکاح قایمه ده؟ که قائمه وي خلاصی به یې څنګه وي..... الخ.

جواب: ستا د خور نکاح تراوسه پورې د مسمٰی غلام محمد سره قائمه ده که د هغه په څه طریقې سره معلومات وسو، نو د هغه څخه دې د طلاق حاصلولو کوشش وسی، او که ورك وي نو د کوم مسلمان حاکم په عدالت کې دې د خاوند د مفقود الخبر په

(۱) ایضًا.

(۲) د تفصیل د پاره وګورئ حیله ناجزه ص: ۶۷ تر ۷۰ صفحې پورې.

وجه د نکاح د فسخې دعوٰی دائره سی (۱)، د عدالت د فسخ کولو څخه بغیر به نکاح فسخ نه وی (۲).

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب !صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۳۸۷/۱۱/۴ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۸/۱۳۴۴- الف)

د غائب غیر مفقود د ښځی د نکاح د فسخ کولو حُکم

سوال: زید د هندی سره نکاح وکړله، دوی څلور ورځی یی هنده په کور کی وساتله د هغه څخه وروسته زید د خپل مشر حقیقی ورور ښځه زینت اغواکړله او بویی تله او هنده بیرته د پلار کره راله، اوس د زید هیڅ معلومات نسته، خو هغه خپل مور او پلارته خط رالیږی، هنده د پنځو کالو څخه د ازدواجی ژوند څخه محرومه ده، هنده د بل مسلمان سړی سره نکاح کولی سی او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی چونکی د خاوند خط خپل مور او پلار ته راځی نو داصورت د غائب غیر مفقود دی، په دی صورت کی خو اول هندی ته پکار دی چی هغه دی د زید د مور او پلار په ذریعه د زید څخه د طلاق حاصلولو یا د خلع کولو کوشش وکړی، خو که هغوی په دی باندی راضی نه وی او د هندی د خرڅ انتظام نه وی یا هغی ته خپل ژوند په عفت سره تیرول مشکل وی نو د هغی د پاره لاندینی صورت جوړیدی سی.

هنده دی د کوم مسلمان حاکم په عدالت کی دعوٰی دایره کړی، د شاهدانو په ذریعه دي دزید سره خپله نکاح کیدل ثاپت کړی، بیا دی داثابت کړی چی هغه ماته نفقه نه ده راکړی او نه د هغه ځای څخه ماته نفقه رالیږی، نه یی دلته څه انتظام کړی دی او نه مانفقه معاف کړی ده، په دی ټولو خبرو دی قسم هم واخلی عدالت دی زید ته حکم ولیږی چی یا خو پخپله حاضرسه او د خپلی ښځی حقوق اداء کړه، یا هغه ځان ته را

---

(۱) ایضاً.

(۲) په مذکوره صورت کی د فسخ نکاح مدلل او مفصل طریقه کار سابقه ص: ع ۵۴۵ او نمبر ع ۵۴۲ فتوٰی او د هغی حاشیه نمبر ۱ وګوریٔ.

وغواړه، او یا د هغه ځای ځخه څه انتظام وکړه، که نه وي، نو طلاق ورکړه، او که تاپه دي کې يو کارهم ونه کې نو بیابه مونږ پخپله تاسو دواړو کې جدائي وکړو، او داحکم د ډاک په ذريعه ليږل کافي نه دي، بلکې عدالت دي داحکمنامه دوو ثقه کسانو ته ورسوي، او هغوی ته دي وسپاري، دا دواړه کسان دي زيدته حکمنامه ورسوي، د هغه ځخه دي جواب طلب کړي او څه جواب چې يې تحريري يازباني ورکې، هغه دي محفوظ وساتي، او د عدالت په مخکې دي د هغه شاهدي اداکړي.

هو! که زيد دومره لرې ملك کې وي چې هلته د يوسړي ليږل ممکن نه وي نو بيا د سړي ليږلو ضرورت نسته، په هرصورت کې د دې ټولې کار روايي ځخه وروسته هم زيد څه صورت قبول نکړي نو عدالت دي مزيد د يوې مياشتې د انتظام حکم ورکړي که په دې موده کې هم د هغه شکايت لرې نه سو، نو عدالت دغه ښځه د زيد د زوجيت ځخه جلاکړي، د دې ځخه وروسته به هنده د طلاق عده تيره کړي، نو بيابل په بل ځای کې نکاح کولی سي (١). والله سبحانه وتعالى اعلم

د مفقود د ښځې حکم

سوال: د يوې ښځې خاوند تقريبًا د دوو کالو ځخه نسته، او هيڅ معلومات يې نه کيږي، او دا ښځه د نان نفقې په وجه د بل سړي سره نکاح کولی سي او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کې د مذکوره ښځې د خلاصيدلو صورت هم دادي چې هغه دې د کوم مسلمان حاکم په عدالت کې د نان نفقې د نست والي او په ګناه کې د اخته کيدلو د وجې د نکاح د فسخ کيدلو مقدمه دايره کړي، عدالت دې مذکوره خاوند عدالت ته په حاضريدلو باندې مجبوره کړي، او که ثابت سو چې هغه نه راځي، نو د هغه د طرفه دې طلاق ورکړي، د دې ځخه وروسته دې ښځه د طلاق عده تيره کړي، په بل ځای کې نکاح کولی سي، که عدالت برنی کار روايي وکړي نو د هغه فيصله به شرعًا نافذ وي (٢).

هو! د دعوې په دائر کولو کې دې د دې خبرې لحاظ وساتل سي چې د خلعې او يا د خاوند د مفقود کيدلو يانه کيدلو دعوې دې نه وي، بلکې په خاوند باندې د نان نفقې

---

(١) د مزيد تفصيل او حواله جاتو د پاره د صفحه ـ فتوی او د هغې اوله حاشيه وګورئ.

(٢) وګوری سابقه فتوی صـ ۵۴۵ او صـ ۵۴۲ او د هغه اوله حاشيه.

نه اداء کولو دعوی دی وی، څکه چې د خلع او مفقود دعوی متعلق چې موجوده عدالتونه کومې فیصلې کوی په هغه کې د شرعي شرطونو لحاظ نه ساتل کیږي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب: صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

۱۳۹۱/۴/۴ هـ

(فتوی نمبر ۴۲۸/ ۲۲- الف)

د نکاح د فسخ متعلق د برطانیې د شرعي کونسل د اهمو سوالونو جوابونه

سوال: بگرامی خدمت اقدس حضرت مولانا محمد تقی عثمانی صاحب مدظله العالی! السلام علیکم ورحمة وبرکاته! امید دی چې مزاج گرامی به خیریت او عافیت سره وی.

په برطانیه کې د مسلمانانو د عائلي مسائلو د حل کولو د پاره د شرعي ضرورت د لاندې د شرعي کونسل قیام څوکاله سوی دی، چې د هغه عمل جاري دی، شرعي کونسل هغه عائلي مسائل د حل کولو کوشش کوی چې عمومًا د فسخ نکاح سره متعلق وی، په برطانیه کې د ښځې او خاوند په مینځ کې اختلافاتو کې داسې هم وی چې ښځه وهلو ټکولو او نورو تکلیفونو سره کړې وی او طلاق ورکولو سره یې جلاکوی هم نه، په دې وجه ښځه برطانوی کورټ ته رجوع کوی چې کورټ د دواړو ترمنځه جدائي راولي، کورټ خپل کوشش د دواړو په مینځ کې د یوځای کولو کوی، چونکې فیصلې عیسائي غیر مسلم کیدلو په وجه دی فیصلې سره ښځه شرعًا نه وی جلا، نو څکه هغه شرعي کونسل دوباره د دواړو په مینځ کې د تنازعې په پیش نظر یوځای کولو کوشش کوی، د ناکامیدلو په صورت کې د شرعي کونسل د علماوو کمیټې د دواړو په مینځ کې نکاح فسخ کولو سره شرعي جدائي راولي.

د مذکوره صورتحال په باره کې دالاندیني یوڅو ضروری خبرو کې ستاسو د رهبری فوری ضرورت دی، امید دی چې تاسو به تکلیف برداشت کولو سره به زر جواب راکړئ.

۱: د برطانيي د کورټ څخه د ښځي د جدائي د فيصلي څخه وروسته که شرعي کونسل په دغه فيصلي باندي په دي معنٰی سره مطمئن نه وي چي واقعي د دوارو په مينځ کي د يوځاى کيدو چي کوم صورت ممکن نه دي او د جدائي څخه ماسوا بله لاره نسته، نو آيا د دي څخه وروسته هم شرعي کونسل د دوارو د جلاکولو د پاره د مکملي کار روايي شرعًا مکلف دي؟ او که د برطانيي د کورټ کار روايي کافي ده؟

۲: که زوجين پاکستانيان وي او نکاح هم په پاکستان کي سوي وي نو بيا دوه صورتونه وي يو داچي خاوند په پاکستان کي دي، د قانوني خنډونو د وجي هلته برطانيي ته نسي راتلي، او انجلي پاکستان کي اوسيدلو ته تياره نه ده، په دي صورت کي مقدمه شرعي کونسل ته راځي، نو په دي صورت کي شرعي کونسل څه طريقه اختيار کړي؟

۳: د زوجينو نکاح په پاکستان کي قانوني طور رجسټر کيدو په صورت کي او هلك په پاکستان دي او انجلي په برطانيه کي او انجلي شرعي کونسل ته رجوع کوي، هلك دا وايي: چي عقد نکاح په پاکستان کي سوي دي نو فسخ به هم په پاکستان کي کيږي، په داسي صورت کي شرعي کونسل د دي نکاح د فسخ کولو اختيار من دي شرعًا او که نه؟

۴: د برطانيي په عدالت کي د انجلي د فسخ نکاح په جواب کي خاوند د خپل وکيل معرفت دا وليکي چي دا واده سمون خوړونکي نه دي، نو ځکه د دي په فسخ کولو او ماتولو باندي ماته څه حرج نسته، دا او د دي هم معنٰی خبره ليکلي (يوه کاپي د نموني د پاره منسلك ده) نو آيا په دي صورت کي داخبره د هلك په طلاق يافسخ نکاح باندي به په رضامندي کي شميرل کيږي؟

او دابه شرعي جدائي وي او که نه؟ د دي يوڅو ضروري خبرو په باره کي هم ستاسو څخه اطمينان کيدى سي، په دي وجه ستاسو د ګڼو مصروفياتو د احساس باوجود د تکليف درکولو ګستاخي کوم او متوقع يم چي ژر به جواب راکړئ.

محترم حضرت مولانا محمد رفيع مدظله په خدمت کي مسنون سلام او د دعاء درخواست.

احقر
يعقوب منشي القاسم
۴/ ذي قعده ۱۴۱۷ هـ

۱۴/ مارچ ۱۹۹۷ ء

جواب: په سوال باندې فکر وسو او د ذکرسوو مسئلو تحقیق وسو، لاندې په نمبردار سره جواب وګورئ.

۱: په دې صورت کې شرعي کونسل ته د ښځې او خاوند په مینځ کې د نکاح د فسخ کولو د پاره مکمله شرعي کار روایي کول ضروري دي، صرف داخبره چې د زوجینو په مینځ کې جوړښت مشکل په نظر راځي د شرعي کونسل د اړخه د فسخ نکاح بنیاد نسي جوړیدلی، برابر خبره ده که دا نتیجه برطانوي عدالت اخذ کړې وي او که شرعي کونسل بلکې د خاوند متعنت کیدل، سخت وهل.ټکول کول، مفقود کیدل، مجنون کیدل او عنیین وغیره کیدل په دې کې داخل دي، او د دې اسبابو د تحقیق د پاره صرف د برطانوي عدالت کار روایي کافي نه ده، ځکه چې اول خو به جج غیر مسلم وي، دوهم هغه به د هغه شرعي امورو احاطه نه کوي چې د فسخ نکاح د پاره شرعًا ضرور دي، بیا که معتبر اسباب د فسخ نکاح کې څه سبب پیدانه سي او جوړښت یې مشکل وي، نو شرعي کونسل خاوند ته د خلع یا طلاق علی المال باندې راضي کول ضروري دي د هغه کوشش دې وسي، د دې څخه زیاته څه کار روائي د هغه د اختیاراتو د حد څخه بهرده، لهٰذا هغه دې مقدمه خارج کړي.

۲: که هلك په پاکستان کې وي او هغه انجلۍ په پاکستان کې ښه طریقه سره د ساتلو د پاره تیار دی، ځکه هغه طلاق ورکول نه غواړي، نو دلته د نکاح فسخ کولو شرعًا څه وجه نسته لهٰذا شرعي کونسل ته د نکاح د فسخ کولو په ځای انجلۍ ته پاکستان ته د راتلو او خاوند سره په اوسیدلو باندې تیارول پکار دي، په بل عبارت کې مقدمه خارج کول پکار دي، خو په دې صورت کې هم د فسخ نکاح په معتبرو اسبابو کې څه سبب موجود وي مثلاً خاوند مجنون یا عنین وي نو شرعي کونسل په برطانیه کې د پاته کیدلو با وجود خاوند ته د دې د نوټس جاري کولو سره د فسخ نکاح کار روایي کولی سي، خو په دې کې ټول شرطونه ملحوظ ساتل پکار دي او که د فسخ په معتبرو اسبابو کې څه سبب، موجود نه وي او شرعي کونسل د خاوند او ښځې په مینځ کې په خوش اسلوبۍ سره د پاته کیدلو کوشش کامیابیدونکی نه ویني نو بیادې په خپل مینځ کې په رضامندۍ سره د هغوی ترمینځ خلع وکړي او د لږ غوندې مال په عوض کې دې د خاوند څخه طلاق واخلي.

۳: که دلته هم داصورت دی چې هلك په ښه طریقه سره په پاکستان کې د انجلۍ ساتلو ته تیار دی، خو انجلی د برطانیې څخه پاکستان ته راتلل نه خوښوي، نو دا د انجلۍ غلطي ده هغې ته پکار دي چې پاکستان ته راسي او د خپل خاوند سره اوسیږي، لهٰذا شرعي کونسل دی دلته انجلۍ هم په دې اماده کړي او د هغې نکاح دې نه فسخ کوي، ځکه چې د نکاح د فسخ کولو څه شرعي وجه دلته موجوده نه ده که څه معتبر وجه د فسخې موجود وي نو په صورت مسئوله کې د نکاح د فسخ کولو کار روائي په برطانیه کې وسي او که په پاکستان کې؟ په دې معامله کې څه صریح حکم خو د فقهې په کتابونو کې پیدانه سو او نه یې د پیداکیدو کوم امید سته، خو د قواعدو تقاضا داده چې ښځه ناشزه جوړیدلو سره په برطانیه کې پاته کیږي، نو د خاوند دامطالبه حق په جانب ده، چې د فسخ نکاح کار روائي دې پاکستان کې وسي، خو که خاوند هغه په خپله خوښه هلته پریښې ده او راغلی دی، او هغې لره پاکستان ته د راتلو وسائل نسته، نو په دې صورت کې شرعي کونسل کار روائي کولی سي، البته ترڅو چې د خاوند د حالاتو تحقیق مثلاً: جنون یانامردي ثبوت پکار وي هلته هغه د متعلقه ثبوت کاپي دې خاوند ته واستول سي او د هغه موقف دې معلوم سي او که ضرورت وي نو د دې کار د پاره په پاکستان کې د علماوو کوم مجلس خپل نماینده جوړولو سره د حالاتو تحقیق کولی سي.

۴: د خاوند وکیل په منسلکه کاپي کې چې کوم الفاظ لیکلي دي هغه که څه هم د خاوند په طلاق باندې رضامندي ښکاره کوي خو به ذات خود طلاق د انشاء د پاره کافي نه دي، ځکه چې د دې الفاظو ترجمه داده چې (لیکن هغه محسوسوي چې نکاح د ناقابل تلافي طور باندې ماته سوې ده، لهٰذا هغه د طلاق کار روائي سره د اتفاق کولو د پاره تیار دی، دلته د نکاح د ماتیدلو د پاره صرف د محسوسولو ذکردی، ورسره د راروانې جملې څخه دا وضاحت کیږي چې د طلاق کار روایي تراوسه نه ده سوې، هغه په آینده کې د دې کار روائي د کولو سره متفق دی، په دې هیڅ لفظ د انشاء طلاق نه دی، خو وکیل ته چې خاوند کوم الفاظ وئیلي دي یایې هغه ته لیکلي ورکړي دي که هغه د انشاء طلاق الفاظ وي نو هغه د طلاق د پاره کافي ګڼل کیدی سي، خو د دې د پاره ضروري دي چې صحیح صحیح هم هغه الفاظ لیکلو سره را ولیږل سي، په منسلکه پرچه کې د وکیل الفاظ دي د خاوند الفاظ نه دي.

والله سبحانه اعلم

۱۴۱۷/۱۲/۸ هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۱/ ۲۲۰)

د متعنت د ښځي حکم

سوال: زيد هنده بي عزته کړله او د کور څخه يي ويستله، مسلسل اووه کاله سوي دي نه خو ترننه پوري نان نفقه ورکوي او نه يي په زوجيت کي ساتل غواړي، معلقه کړي يي ده هرڅومره چي دريم ګړو پوه کړو چي نه يي ساتي نو طلاق ورکړه، زيد هيڅ خبري ته تيار نه دي، بينوا وتؤجروا.

جواب: په صورت مسئوله کي هندي او د هغه اولياوو ته پکار دي، چي هغوي دي د هندي د خاوند سره د خلع کولو کوشش وکړي، که هغه په دي باندي راضي نه دي نو د مسلمان حاکم په عدالت کي دي د نان نفقي د نيشت والي په بنياد دي د فسخ نکاح دعوىٰ دائره سي، عدالت به خاوند ته حکم ورکوي چي هغه خو دي يا د ښځي حقوق اداء کړي يا دي طلاق ورکړي که خاوند په دي کي په هيڅ صورت باندي راضي نه وي نو عدالت ته به اختيار وي چي د خاوند قائمقام جوړيدو سره ښځي ته طلاق ورکړي (۱).

---

(۱) د دي مسئلي مفصل تحقيق او حوالي د نکاح د فسخ کولو مکمله طريقه د حضرت والا دامت برکاتهم په مصدقه درج ذيل فتوىٰ کي وګوريځ. (محمد زبير)

استفتاء: څه فرمائي مفتيان کرام د لاندينې مسئلي په باره کي چي کوم خاوند د استطاعت باوجود خپلي ښځي ته نان نفقه نه ورکوي او د ښځي د نان نفقي څه انتظام نه وي او خاوند د طلاق ياخلعي د پاره هم راضي نه وي، نو په داسي صورت کي د ښځي د پاره د مذکوره خاوند څخه د خلاصي حاصلولو څه طريقه ده؟

الجواب: حامداً ومصلياً: ۱- که خاوند داسي وي چي باوجود د وس او طاقت خپلي ښځي ته نان نفقه نه ورکوي او د ښځي سره د نان نفقي څه انتظام هم نه وي او خاوند د طلاق ياخلعي د پاره هم تيار نه وي نو په داسي صورت کي هغه د مالکي مذهب مطابق د هغه خاوند د عدالت په ذريعه خلاصون حاصلولي سي.

(۲) د خلاصون حاصلولو د پاره به ښځه خپله مقدمه د کوم مسلمان قاضي په عدالت کي پيش کوي او دادي ثابت کړي چي هغه د فلاني ښځه ده او هغه د طاقت سره ماته

نان نفقه نه راکوی او نه زماسره د نان نفقی څه انتظام سته، چی د هغه په وجه ماته سخت ضرر لاحق دی، او زه په دی وجه د هغه د زوجیت څخه وتل غوارم.
۳: ښځه د (فلانکی) سره نکاح او د هغه مذکوره رویه دی په شاهدانو سره ثابت کړی او که د هغه سره شاهد نه وی، یاشاهد وی خو هغه یی پیش نکړی، نو که خاوند په عدالت کی حاضر وی نو د هغه څخه به قسم اخستل کیږی، که هغه د قسم اخستو څخه انکار وکی نو دابه ګڼلی سی چی د ښځی دعوٰی درسته ده، اوس به حج خاوند ته ووایی چی د خپلی ښځی حقوق اداء کړه، یا طلاق، خلع وکړه، که نه وی نو موږ به تفریق وکو، د دی څخه وروسته هم که هغه ظالم په هیڅ صورت عمل نه کوی نو قاضی د څه مهلت ورکولو څخه بغیرهم په هغه وخت دی په ښځی طلاق واقع کړی.
۴: خو که خاوند یا د هغه وکیل په عدالت کی حاضرنه وی لکه نن صبا چی عمومًا داسی دی او د عدالت بیابیا نوټس او سمن جاری کولو او خاوند د نوټس او سمن په باره کی د خبریدو باوجود هم عدالت ته نه حاضریږی، نو که د ښځی سره شاهدان موجود نه وی یاورسره وی خوپیش یی نکړی نو د خاوند بیابیا په راغوښتلو باندی په عدالت کی نه حاضریدل د هغه اړخه د قسم څخه انکار (نکول) ګڼل کیږی. او د دی انکار په بنیاد باندی عدالت د غائب خاوند په خلاف او د ښځی په حق کی به د فسخ نکاح فیصله جاری کړی.
اوس دلته داسوال پیداکیږی چی خاوند که غائب وی او د ښځی سره شاهدان موجود نه وی یا موجود وی خو ښځی پیش نه کړل نو په دی صورت کی د هغه غائب خاوند په خلاف او د ښځی په حق کی به څنګه فیصله کولی سی؟
نو د دی په باره کی عرض دادی چی د (قضاء علی الغائب) مسئله ده چی د مذهب حنابله څخه اخستل سوی ده یعنی د هغوی په نزد د غائب په خلاف فیصله جائز ده او همدا موقف د حضرات شافعیه هم دی او د هغوی په نزد د مدعی سره د شاهدانو کیدلو هم که مدعی شاهد پیش نکړی نو د مدعا علیه څخه قسم اخستل او د هغه په بنیاد فیصله کول درست دی او همدا موقف د حضرات شافعیه هم دی او په احنافو کی حضرت امام ابویوسف او امام محمد هم د دی قائل دی، خو که مدعا علیه غائب وی نو په هغه باندی قسم پیش کول متعذر دی، لهذا بیابیا په راغوښتلو باندی عدالت کی نه حاضریدل به د هغه د اړخ څخه انکار (نکول) ګڼل کیږی، اوس د دی انکار په بنیاد،

باندی د مدعی په حق کی د فيصلی جاري کولو د پاره د مدعی څخه قسم اخستل ضروري نه دی، لکه چی د احنافو هم دا مذهب دی.

۵: د ښځی د پاره ضروري دی چی هغه دی د درخواست د پاره د فسخ نکاح نان نفقه نه ورکولو په بنياد دی ورکړی او قاضی صاحب دی هم په خپله فيصله کی دابنياد جوړ کړی (د خلع) طريقه کار دی بالکل نه اختيار وی، ځکه چی يکطرفه خلع د چاپه نزد هم جائز او معتبره نه ده، بياهم که په څه فيصله کی د فيصلی بنياد فی الجمله صحيح وی يعنی د خاوند تعنت ثابتيږی، خو که عدالت د فسخ په ځای د خلع لار اختيار کړی وی او د خلع لفظ يی استعمال کړی وی، نو په داسی صورت کی د خلع په طور باندی يکطرفه فيصله به درسته نه وی، بياهم د فسخ نکاح د شرعی بنياد موجود کيدو چی دا فيصله به معتبره وګرځوو او دابه ګڼلی سی چی د دی فيصلی په بنياد باندی نکاح فسخه سوه، او ښځه به د طلاق عده تيره کړی، که په بل ځای کی غواړی نو نکاح کولی سی، خو په دی شرط چی دافيصله د برنی شرطونو او طريقه کار مطابق وی، ياد لری چی شرعًا د فيصلی د معتبره کيدلو په صورت کی د عدی اعتبار به د فيصلی د جاري کيدلو د تاريخ څخه شمير وی.

(عربی حوالی وګوری)

فی المغنی لابن قدامة: فان امتنع (المدعٰی عليه) من الحضور او توارى فظاهر كلام احمد: جواز القضاء عليه لما ذكرنا عنه في رواية حرب، وروى عنه ابوطالب في رجل وجد غلامه عند رجل فاقام البينة انه غلامه فقال الذى عنده الغلام: او د عنى هذا رجل، فقال احمد: اهل المدينة يقضون على الغائب يقولون: انه لهٰذا الذى اقام البينة وهو مذهب حسن واهل البصرة يقضون على غائب يسمونه الاعذار وهو اذا ادعٰى على رجل الفًا واقام البينة فاختفٰى المدعٰى عليه يرسل الى بابه فينادى الرسول ثلثًا فان جاء والا قد اعذروا اليه، فهٰذا يقوى قول اهل المدينة وهو معنٰى حسن قد ذكر الشريف ابوجعفر وابو الخطاب انه يقضى على الغائب الممتنع وهو مذهب الشافعي، لانه تعذر حضوره وسواله فجاز القضاء عليه كالغائب البعيد، بل هذا اولى لان البعيد معذور وهذا لاعذرله اه (ج: ۹ ص: ۱۱۱) (۱).

وفى الانصاف فى معرفة الراجح من الخلاف: فان امتنع من الحضور سمعت البينة وحكم بها فى احد الروايتين وهو المذهب اه. (ج: ۱۱ ص: ۳۰۲) (۲)

وفی الحاوی الکبیر للعلامة الماوردی: فان قال المدعی: لیست لی بینة، فقد اختلف اصحابنا هل یکون هذا الامتناع من الحضور کالنکول فی رد الیمین علی المدعی ام لا؟ علی وجهین: احدهما: انه لایجعل نکولا..... والوجه الثانی: وهو اشبه ان یجعل کالنکول بعد النداء علی بابه بمبلغ الدعوٰی واعلامه بانه یحکم علیه بالنکول لوجود شرطی النکول فی هذا النداء اه (ج: ۱۲ ص: ۳۰۲) (۳)

وفی المبدع: وان نکل قضٰی علیه بالنکول نصّ علیه واختاره عامة شیوخنا اه. (ج: ۱۰ ص: ۲۴) (۴)

وفی الانصاف: هو المذهب. (ج: ۱۱ ص: ۲۵۴) (۵)

وفی الفقه الاسلامی و ادلته: لکن المختار عند الحنابله القول بعدم رد الیمین. (ج: ۶ ص: ۵۱۷) (۶)

وفی المغنی لابن قدامة: وان قال المدعی: لا ارید اقامتها (البینة) وانما ارید بیمینه اکتفی بها استحلف لان البینة حقه فاذا ارضی باسقاطها وترک اقامتها فله ذالک کنفس الحق. اه (ج: ۹ ص: ۸۹) (۷) کذا فی الانصاف (ج: ۱۱ ص: ۲۲۳) والمبدع (ج: ۱۰ ص: ۲۷) وروضة الطالبین (ج: ۲ ص: ۴۰) وزاد المحتاج (ج: ۴ ص: ۵۴۱).

وفی البدائع حتٰی لوقال المدعی: لی بینة حاضرة ثم اراد ان یحلف المدعی علیه لیس له ذالک عنده وعندهما له ذالک اه (ج: ۶ ص: ۲۲۲) (۸).

والله تعالٰی اعلم

عصمت الله عصمه الله

(الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه) (الجواب الصحیح محمود اشرف غفرالله له) (الجواب الصحیح بنده عبد الرؤف سکهروی) (الجواب الصحیح محمد عبد المنان عفی عنه)

د دار الافتاء دار العلوم کراچی

۱۴/ ۹/ ۱۴۱۹ هـ

(۱) ج: ۴ ص: ۹۲ (طبع دار العالم الکتب الریاض)
(۲) (طبع دار احیاء التراث العربی بیروت)
(۳) (طبع دار الکتب العلمیه بیروت)
(۴) (طبع المکتب الاسلامی بیروت)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲۴/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۱۲۲/ ۱۹- الف)

نفقه نه ورکولو په وجه د نکاح د فسخ کیدلو حُکم

سوال: زما د خور د واده شپاړس کاله وسول د نکاح څخه وروسته یوه هفته په خسرګنی کی پاته سوه بیا د والدینو کورته راله، خاوند اته کاله څه خرچه نه ده ورکړی، اته کاله وروسته یی بیا ښځه بوتله لږ موده ساتلو څخه وروسته یی بیا د کور څخه وایسته، په دی دوران کی ښځه امیدواره ده چی د هغه څخه یی یوه ماشومه پیداسوه چی د هغه عمر اوس لس کاله دی، د هغی پرورش انا او نیکه وکی د ماشومی د پیدایش څخه وروسته تراوسه انجلی د پلار کره ده د انجلی پلارهم څه خبرنه دی اخستی، تردی چی د انجلی نیکه څو میاشتی وسوی چی مړ سوی دی، بیاهم نه خسرګنی او نه د ښځی خاوند د پلار په تجهیز او تکفین کی شامل سوی دی اوس د ظلم بالا ظلم داچی څوورځی سوی دی چی اطلاع ورکول سوه، چی خاوند دوهم واده کړی دی، زما خور اوس وایی چی زه د خپل خاوند څخه خلاصیدل غواړم او د شپاړس کالو د خپل خرڅ او د ماشومی د خرچی مطالبه کول غواړم، او ماشومه هم د ځان سره ساتل غواړم.

جواب: په صورت مسئوله کی تاته داحق حاصل دی چی د مسلمان حاکم په عدالت کی دعوی دائرکولو سره داثابت کړی چی ستا نکاح د فلانی سره سوی ده، او داچی هغه د دومره مودی څخه نه خپل کور ودانوی او نه د نان نفقی انتظام کوی، په دی باندی به عدالت ستا خاوند را وغواړی هغه به مجبوره کړی چی یاخودی د نفقی انتظام وکړی او د زوجیت ټول حقوق دی اداء کړی، یادی تاته طلاق درکړی، که ستا خاوند په

---

(۵) (طبع دار الاحیاء التراث العربی بیروت)
(۶) (طبعدار الفکر بیروت)
(۷) ج: ۴ ص: ۷۲ (طبع دار عالم الکتب، الریاض)

---

(۸) (طبع رشیدیه کویټه)

دواړو خبروکې یوه خبره ومنې نو صحیح ده، که نه وي نو عدالت به ستا نکاح د هغه شخه فسخ کړي، د دې څخه وروسته عده تیرولو سره چې چیرې وغواړې نکاح کولې سې (۱)، ستا او ستا د ماشومې د تیرسوي کلونو خرچه ستا په خاوند باندې دیانتًا واجب ده، او هغه ته اداء کول پکار دي د نه اداء کولو په صورت کې به هغه سخت ګنهګار وي، خو د عدالت په ذریعه د تیرې مودې نفقه حاصلولو کې چې کوم تفصیل دی هغه تاته لیکل سوی دی.

والله سبحانه اعلم
۹/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۹۲۴/ ۲۸ ج)

د نان نفقې د نشتوالي او د عصمت د خطرې پیش نظر د ښځې د پاره د نکاح د فسخ کولو حُکم

سوال: مسمی محمد صدیق ولد ګل زمان عمر دیارلس کاله عقد نکاح د غیاب په حالت کې د محمد صدیق سره د زرینې دختر کالا عمر (۸) کاله تخمینًا په حالت د نابالغي کې د پلار په وکالت سره وسوه، والدینو ایجاب او قبول وکې درې کاله وروسته هلك د ملازمت په سلسله کې امریکې ته ولاړی، د دوو کالو پورې د هلك سره د خط او کتابت رابطه قائمه وه، د انجلې په بالغ کیدو باندې وارثانو هلك ته ولیکل چې رخصتي دې پوره سي هلك په جواب کې ولیکل چې دلته واده کول غواړم، زما پیدائشي سرټیفکیټ را ولیږئ، چنانچې سرټیفیکیټ ور ولیږل سو خو درې میاشتې وروسته رجسټرې چې د هغه په ذریعه سرټیفیکیټ لیږل سوی وو وروسته راله، د هغې انجلې والاوو د هلك په راغوښتلو او واده کولو باندې زور ورکې چې بیره د عصمت د خرابیدو ده، خو هلك مزید خط او کتابت بندکې د دې څخه وروسته ډیر خطونه ورته ولیږل سول خو د یوه هم جواب رانلې، تردې چې دوه کاله تیر سول، د ډیرکوشش باوجود د هلك هیڅ معلومات ونه سو او انجلې ځوانه سوه چې هغه په کورکې ساتل مشکل دي څه حکم چې وي وی لیکئ؟

---

(۱) د تفصیل او حواله جاتو د پاره سابقه صـ فتوی او د هغې حاشیه نمبر اول وګورئ.

جواب: په صورت مسئوله کی که برنی واقعات درست وی نو ښځی ته پکار دی چی هغه د نان نفقی د نشت والي او عصمت ته د خطری په بنیاد په عدالت کی د نکاح د فسخ کولو دعوٰی دائره کړی، عدالت به د شریعت د مقرره اصولو مطابق تحقیقو کړی، که دامحسوس کړی چی ښځه د مجبوری په حالت کی ده نو هغه دی د یوه کال پوری صبر کولو څخه وروسته نکاح فسخ کولی سی (۱). والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۲/ ۱/ ۱۳۸۸ ھ

(فتوٰی نمبر ۴۲/ ۱۹- الف)

د نفقی نه ورکولو په بنیاد د عدالتی فسخ فیصله شرعًا درسته ده

سوال: د یوی ښځی مسماة شمیم واده نن څخه لس یوولس کاله مخکی یوسری ډاکټر کرامت مرزا سره وسو وروسته د شمیم د خیټی څخه د ډاکټر کرامت یوه لور پیداسوه، د واده څخه یوکال وروسته ډاکټر کرامت مرزا ولایت ته ولاړی، ولایت ته د تلو څخه وروسته د خپلی ښځی او لور کفالت ونکړی او خرچه یی هم را ونه لیږله، او نه یی څه خط او کتابت وکی، ښځه یی ډیره حیرانه او پریشانه ګرځیدله، د هغه څخه وروسته هغه مجبوره کیدلوسره په سول عدالت لاهور کی د تنسیخ نکاح دعوٰی دایرکړله په عدالت کی د فسخ نکاح مقدمه تقریبًا اته، لس، میاشتی جاری وه، په دی دوران کی هم کرامت مرزا د عدالت په اطلاع باندی څه توجه ونکړله نه اصالتًا او نه وکالتًا.

چنانچی عدالت د ضروری کار روایی څخه وروسته د مسماة شمیم په حق کی د فسخ نکاح فیصله صادره کړله ، چی د هغه نقل دی سوال سره ارسال دی، د دی څخه وروسته مسماة شمیم دری میاشتی عده تیره کړه، د یوبل سړی مسمٰی ډاکټر احمد سره یی نکاح وکړله، خو مقامی نکاح ترونکی د دی نکاح ترلو څخه انکار وکی او دا نکاح یوبل سړی وتړله د دی څخه وروسته دا ښځه مسماة شمیم د ډاکټر احمد په کورکی واده سوه او د هغه د خیټی څخه د ډاکټر احمد دوه بچیان هم پیداسول، څلور پنځه کاله تیریدلو څخه وروسته بعضی خلکو ډاکټر احمد په شك کی اخته کی چی دا نکاح

(۱) مکمل تفصیل سابقه فتوٰی ص ــ په حاشیه نمبر ۱ کی د حضرت والا دامت برکاتهم مصدقه فتوٰی کی وګوری. (مرتب)

صحیح نه ده او بعضې خلکو تردی ورته وهم واچوی چې دا بدکاري ده، د دې په وجه د مسماة شمیم خانداني افراد هم پریشانه دي، اوس فتویٰ پکارده چې.

۱: دانکاح درسته ده او که نه؟

۲: داچې اوس په دې موجوده صورت کې صحیح طریقه کار څه پکار دي؟

تنقیح:

۱: تاسو د عدالت پوره فیصله نه ده رالیږلې، پوره فیصله را ولیږئ.

۲: دا وضاحت ضروري دی چې د ډاکټر کرامت په نوم عدالت څه نوټس لیږلی وو او که نه؟ که لیږلی یې وو نو د هغه نوټس مضمون څه وو؟ او په هغه کې یې هغه ته د نان نفقې د اداء کولو حکم ورکول سوی وو او که نه؟

تیرو سوو ورځو کې په دار الافتاء کې سوالونه ډیر زیات راغلي وه، نو ځکه ستاسو د لفافې نمبر ډیر وروسته رالی، تاسو به د دې سوالونو جواب را ولیږئ او ورسره داکاغذ هم را ولیږئ نو انشاء الله جواب به ژر درکول سي. والسلام

محمد تقي عثماني عفی عنه

د تنقیح جواب:

جوابًا عرض دی چې د عدالت فیصله مفصل او مکمل د فوټو سټیټ په صورت کې مې مخکې هم درلیږلې ده او اوس دوباره په خدمت کې حاضره ده، او د فیصلې دا نقل په هرلحاظ سره مکمل او مفصل ده.

۲: د مقدمې په دوران کې عدالت د ډاکټر کرامت مرزا پته معلومولو سره باقاعده د رجسټرۍ په ذریعه د کرامت مرزا په نوم باندې نوټس روان کړی وو، بلکې دوه یادري واره یې نوټس جاري کړي وو، د جواب نه پیداکیدلو په صورت کې باقاعده طور باندې د عدالتې کار ګذاري مطابق یې اخبار کې هم اشتهار شائع کړی وو، او د هغه اشتهاري نوټس اخبار باقاعده طور باندې کرامت مرزا ته لیږلی سوی وو، د دې څخه وروسته چې د هر اړخ څخه عدالت رابطه قائم کړله، او هغه یې عدالت ته طلب کې په دې وار طلب کولو باندې د کرامت مرزا پلار قطعي توجه ورنکړه، د ټولو حالاتو څخه مایوسه سو، عدالت ملحقه فیصله وکړله، سوی اتفاق سره په هغه وخت کرامت مرزاته جاري سوی نوټس وغیره او د اخبار د اشتهار کاپي یا د هغه اشاعت تاریخ وغیره په دې وخت راته معلوم نه دي، داممکن دی که د عدالت څخه بیا دهغه مقدمې خبر وغیره

ورکولو سره د نوټس وغیره متعلق معلومات فراهم کیدی سی، خو دامعامله به ډیره اوږده سی.
دا حقیقت دی چی نوټس جاري سوی دی، اشتهار شایع سوی دی، د کرامت مرزا په پته یې لیږلی دی، هغه د پلاره سره رابطه قائم سوی ده او بیا د هغه څخه وروسته فیصله صادره سوه، او دا وضاحت پوره حقیقت دی.

جواب: منسلکه فیصله چی کومه تاسو رالیږلی وه او دا وار دی بیاهم رالیږلی ده، د عدالت پوره فیصله نه ده، بلکې صرف د ډګری الفاظ دی، جج چی کومه فیصله لیکی په هغه کی پوره واقعات په تفصیل سره درج وی، هغه فیصله تاسو دا وار هم راونه لیږله، بیاهم د تنقیحاتو په جواب کی چی تاسو کومی خبری لیکلی دی، د هغه په رڼا کی حکم دادی چی که ښځی د نان نفقی نه کیدلو په بنیاد باندی د ډاکټر کرامت سره د نکاح د فسخ کولو دعوٰی کړی ده، او عدالت هغه ته هم په دی بنیاد باندی د عدالت ته په نه حاضریدلو باندی حکم جاري کړی وو، خو هغه پخپله حاضر نه سو، یا د هغه پلار د هغه د طرفه پیش سوی وی او هغه د نان نفقی د اداء کولو په سلسله کی څه داسی مسئول انتظام وعده ونکړله چی عدالت مطمئن کړی نو د عدالت منسلکه فیصله صحیح ده، په دی وجه باندی د ډاکټر کرامت او د مسماة شمیم نکاح فسخ سوه [۱]، او د فسخ نکاح څخه وروسته د عدی تیرولو سره مسماة شمیم د ډاکټر احمد سره نکاح کړی ده، نو دانوی نکاح درسته ده، ډاکټر احمد ته څه تردد کول پکار نه دی، او که د دی څخه ماسوا بل څه صورت وی، نو مسئله دی دوباره معلومه سی خو په دغه صورت کی د عدالت مکمله فیصله رالیږل ضروری ده، منسلکه فیصله مکمله نه ده.

واللّٰه سبحانه اعلم
۲۷/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۲۸/ ۲۸ ب)

د متعنت د ښځی حکم

سوال: یوه انجلی د هغی خاوند هغه د پنځو کالو څخه نه بوځی او طلاق هم نه ورکوی، پنځه بچیان د انجلی سره دی، د پنځو کالو څخه خرچه هم نه ورکوی، د انجلی

---

(۱) د دلائلو د پاره صفحه ۶ فتوٰی او د هغی اوله حاشیه وګوری.

پلار بوډا او غریب دی، کله چې ورته ووئیل سې چې ته خپله ښځه بوځه هغه وايي چې زه يې نه ساتم او طلاق هم نه ورکوم، د دې شرعي حکم راته وښاياست؟

جواب: په صورت مسئوله کې ښځې ته پکار دی چې خاوند په طلاق ورکولو ياخلع کولو باندې راضي کړي، که هغه په دې باندې راضي نه وي نو په عدالت کې د هغه په خلاف د نان نفقه نه کيدلو په وجه د نکاح د فسخ کولو دعوىٰ دائرکړي، عدالت به سړی را وغواړي او ورته به ووايي چې ياخوته خپله ښځه په خپل کور کې آباده کړه او د هغې حقوق نان نفقه اداء کړه او که نه وي نو طلاق ورکړه، که هغه په نان نفقې باندې تيار نه وي او د ځان سره يې بوځي نو مقصد حاصل دی او که نفقه اداء نه کړي او نه طلاق ورکړي، نو عدالت به د دغه خاوند څخه د ښځې نکاح فسخ کولی سي چې د هغه څخه وروسته د عدې تيرولو سره بل ځای نکاح کولی سي (۱).

والله سبحانه اعلم

۱۵/ ۷/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۷۹۳/ ۲۹ ب)

د متعنت د ښځې حکم

سوال: ستاسو فتوىٰ په ۲/ ۱۲/ ۱۳۹۰هـ تاريخ باندې بنده برماکښې هلته د مسټر عبد الرحيم چودري خواته خپله عاجزي او بې وسې بيانولو سره خپل خاوند ته وليږله، او د نان نفقه ورکولو د پاره مې ورته خط هم ليکلی وو، في الحال زما خاوند د عابد الرحمٰن د غرونو په باغيانو کې شامليدلو سره هم هلته په ځنګلونو کې ژوند تيروي او زما خبر معلومولو سره ماته د نان نفقې راکولو په ځای يې زما څخه سل روپۍ غوښتې دي، لکه چې د دې خط څخه چې د هغه ځای څخه يې راليږلی دی تاسوته به معلومه سي، لهٰذا بندې ته د خلاصون څه صورت وښاياست زه د درو کوشنې کوشنې بچيانو سره په ډير مصيبت کښې يم، نه زه برما ته تلی سم او نه خاوند دلته د راتلو د پاره تيار دی.

جواب: په صورت مسئوله کې مسماة گورابائي ته حق دی چې هغه دې په عدالت کې په خپل خاوند باندې د نان نفقې دعوىٰ دائره کړي، عدالت دې دا مذکوره خاوند په نان

---

(۱) د تفصيلي طريقه کار او حواله جات د تيرې صـ فتوىٰ او د هغې حاشيه ۱ وګورئ.

نفقې ورکولو باندې مجبوره کړي، که هغه د اطلاع باوجود حاضر نسي، یا د نان نفقې ورکولو څخه انکار وکړي نو عدالت ته به حق وي چې هغه د مسماة ګوراباي څخه د خاوند مذکور نکاح فسخ کړي، که عدالت داشان مکمل تحقیق کولوسره نکاح فسخ کړي، نو ګوراباي د فسخ د تاریخ څخه د عدې د مودې تېرولو سره چېرې چې وغواړي نکاح کولی سي (۱).

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۲/ ۷/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوی نمبر ۸۴۱/ ۲۲ ب)

د نفقې نه ورکول د فسخ نکاح بنیاد جوړولو حُکم

سوال: زما عمر پنځه کاله وو، چې زما والدینو زما واده د یوسړي مسمٰی ظفر حسین شاه ولد نادرشاه سره وکې، کله چې زه شو کاله وروسته بالغه سوم نو ماخپل خاوند پیدا نه کې، پوښتنه کولو باندې راته معلوم سول چې هغه په پاکستان په علاقه کې مزدوري کولو سره خپل ځان ساتو وروسته شو واره کورته هم راغلی وو، ما د هغه سره د تللو مطالبه وکړله، خو هغه انکاري سو، او وي.وئیل چې ماته ستا ضرورت نسته والد صاحب جرګه پنچائیت جمع کولوسره هغه ته ووئیل: چې یا خو ښځه د ځان سره بوځه، یا خپل کور پرېږده، خو هغه د یوې خبرې منلوته هم تیارنه دی.
عالیجاه! زما پلار غریب سفید پوش سړی دی، ترننه ورځې پورې هغه زماخرچه برداشت کړله، اوس که څه صورت وي نو ماته یې ووایې؟ او احسانمند موکړې، ورسره هغه وایي که زر روپۍ راکوې نو طلاق به راکول سي، نو عالیجاه! یو زر روپۍ زه د کومه کړم؟ خوپه هرصورت که اوس په خپل مینځ کې پیداسو نو د تعلقاتو د بهتر کیدو څه خیال نسته، په داسې خاوند څه اعتماد؟ برای کرم د شرعي حکم څخه مو خبر کړې؟
جواب: په صورت مسئوله کې تاته حق دی چې د کوم مسلمان حاکم په عدالت کې د نان نفقې نه کیدلو په وجه د فسخ نکاح دعوی دائرکړې، عدالت به د خاوند په نوم

(۱) تفصیلي طریقه کار او حواله جات سابقه ص: ع فتوی او د هغې اوله حاشیه وګورئ.

نوټس جاري کوي چې یاخو د ښځې حقوق اداء کړه او یا طلاق ورکړه که نه وي نو ستانکاح به فسخ سي، که په دې باندې خاوند د حقوقو ادائیگي نه کوي او طلاق هم درنکړي نو عدالت به د خاوند قایم مقام کیدلو سره به تاته طلاق درکړي، د دې څخه وروسته د عدې تیرولو سره په بل ځای کې نکاح کولی سی (۱).

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفٰی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۷۵/ ۱۹- الف)

ښځه په جنوبي افریقه کې پریږدي او پخپله پاکستان ته راتلونکي د ښځې د نکاح فسخ کولو طریقه

سوال: زه یوه مسلمانه ښځه یم ساکنه جنوبي افریقه، زما خاوند د نن څخه دوه نیم کاله سوي دي چې زما یواځې ځوی اسماعیل یې د ځان سره اخستی او بغیر د رخصت څخه یې وطن پریښی دی او په پاکستان کې مقیم دی، د تلو په وخت کې زما خاوند رخصت خو پریږدهو ماته یې اطلاع هم نه ده راکړي، چې هغه پاکستان ته ځي، نه یې زما د استوګنې او خوراك څښاك انتظام کړی دی، په جنوبي افریقه کې یوغیر مسلم حکومت دی مسلمان قاضي یا د جج په عهده باندې څوك هم نسته، لهٰذا ستاسو شعبه دار الافتاء ته متوجه یم، زما خاوند د خپل قیام په دوران کې په پاکستان کې عقد ثاني کړی دی، ورسره د پاکستان څخه جنوبي افریقې ته راتلونکې مسافرو ته یې زباني زما خاوند دا پیغام رالیږلی دی، چې زه به ترعمره هغې ته طلاق ورنکړم او خپل پیدائشي وطن جنوبي افریقې ته د راتګ اراده یې پریښی ده، د دې حالاتو پیش نظر ساتلو سره د مامظلومی د پاره لاره صفا کولو سره فیصله وکړئ؟

جواب: په صورت مسئوله کې تاسو د جنوبي افریقې د علمائي کرامو کوم جماعت ته رجوع وکړئ چې داجماعت کم از کم دیندار او مستفیدو علماوو باندې باید مشتمل وي، د علماوو داجماعت دې د معاملې غیر جانبدار تحقیق وکړي که دا دعوٰی صحیح

---

(۱) مکمل تفصیل او حواله جاتو د پاره د صـ فتوٰی او د هغې اوله حاشیه وګورئ.

ثابته وی چی سړی سره د استطاعت څخه بیاهم خرچه نه ورکوی، نو داجماعت دی د ستا د خاوند په نوم نوټس جاری کړی چی یاخو د خپلی ښځی حقوق اداء کړه او که نه نوموړ به ستا نکاح فسخ کړو، که د دی څخه وروسته بیاهم هغه په دی صورت عمل ونکړی، نو د علماوو داجماعت دی ستا د خاوند قائمقام جوړیدلو سره طلاق واقع کړی، د دی طلاق عده دری حیضه تیریدلو سره چی ته چیری وغواړی نکاح کولی سی (١)، خو د علمائی کرامو جماعت ته چی کله ته خپله مقدمه یوسی، نو د هغوی د پاره ضروری دی چی هغوی د ټولو متعلقه مسائلو څخه د خبریدلو د پاره د حضرت مولانا اشرف علی تهانوی رحمة الله تعالی علیه کتاب الحلیة الناجزة للحلیة العاجزة ص: ۲۴ څخه تر (۳۱) پوری او د ۷۳ څخه تر ۷۴ پوری دی په غور سره مطالعه وکړی، او په کوم ځای کی چی ورته مشکل وی نو نورو علماوو ته دی مراجعه وکړی، فقط. والله سبحانه وتعالی اعلم.

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

۸/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۲۸/ ۱۹ - الف)

د خاوند د سختو وهلو او ناقابل برداشت جسمانی تکلیف په بناء باندی د نکاح د فسخ کولو حُکم

سوال: به خدمت جناب مفتی صاحب دار العلوم کراچی! گذارش دی چی د دین علماء په دی مسئله کی څه فرمائی چی داده: چی د نکاح د فسخ کولو فیصله عدالت کړی ده، په دی مسئله کی موږ ته اطمینان دی راکول سی ډیره مهربانی به مووی. (محمد عرفان ډرایور دار) (محمد عرفان ډرایور دار العلوم کراچی)

جواب: منسلکه فیصله احقر ووایه، په دی فیصله کی (٢) د خاوند په سختو وهلو او ناقابل برداشت جسمانی تکلیف رسولو په بنیاد باندی د مسماة شمیم اختر نکاح د

---

(١) د زیات تحقیق او حواله جاتو د پاره سابقه ص: ع او د فتوی او د هغی اوله حاشیه وگوری.

(٢) په انگریزی کی د فسخ نکاح داعدالتی فیصله حضرت والا پخپله ووایه او مذکوره فیصله یی ورکړله که څه هم دافیصله په رجستر کی محفوظه نه ده خو د فتوی څخه د عدالتی فیصلی د مندرجاتو اندازه کیږی.

محمد سر ورسره فسخ سوه د نکاح د فسخ بنیاد د مالکی مذهب مطابق صحیح دی، او د احنافو فقهاوو د ضرورت په وخت د دی مسلك اختیارولو اجازت ورکړی دی، لهٰذا د عدالت د فیصلی څخه وروسته د مسماة شمیم اختر نکاح د محمد سرور سره ختمه سوه دی، اوس دی هغه د عدی پوره کولو سره یعنی دری واره د حیض تیرولو څخه وروسته بل چیری نکاح کولی سی.

والله اعلم

۱۸/ ۱۱/ ۱۴۰۰ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۴۹۵/ ۳۱ و)

د نان نفقی نه ورکولو په وجه د فسخ نکاح حکم

سوال: د ممتاز بی بی یوولس کاله وسول چی واده یی سوی دی په دی یوولس کالو کی یوکال په مشکله سره ممتاز بی بی به خسرګنی کی تیر کړی وی ډیری خبری سوی ذی د ممتاز بی بی خاوند ته څو واره اپیل سوی دی چی یاخو هغی ته طلاق ورکړه یا ورته خرچه ورکوه، یاته زموږ خواته راسه او یاموږ را وغواړه چی څه فیصله وسی خو د پریشانی څخه ماسوا عبد القیوم په دی کی هیڅ فیصله ونکړله او نه هغه ښځه راغواړي او نه خرچه ورکوی په دی صورت کی شریعت مطهره څه حکم ورکوی؟

جواب: په صورت مسئوله کی ممتاز بی بی ته پکار دی چی خپل خاوند پوره راپوره کړی، طلاق دی ځنی واخلی، که هغه په دی باندی راضی نه وی نو خلع دی وکړی، مثلاً د خپل مهر معاف کولو سره دی د هغه څخه د طلاق حاصلولو کوشش وکړی، که هغه په هیڅ قسم هم دی ته تیار نه وی نو د کوم مسلمان حاکم په عدالت کی دی د نان نفقی نه ورکولو په بنیاد باندی دعوٰی دائره سی، عدالت به خاوند را وغواړی، دابه ورته ووایی چی یاخو طلاق ورکړه، یا نان نفقه اداء کړه، که خاوند په دی کی د هیڅ منلوته تیار نه وی، نو د خاوند د قایم مقام په حیثیت سره به عدالت ته د طلاق ورکولو اختیار وی (۱). والله اعلم ۳/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

---

(۱) تفصیلی طریقه کار او حواله جات د پاره سابقه صـ فتوٰی او د هغی اوله حاشیه وګوری.

د متعنت د ښځې حکم

سوال: د محمد سرور سره یونیم کاله مخکې زما واده سوی وو، د هغه څخه مې یوه انجلۍ پیداسوه چې اوس د هغې عمر لس میاشتې دی، یونیم کاله موده د محمد سرورسره په ډېر مشقت او تکلیف سره تیره سوه، زه به هغه اکثره وهلم او ټکولم، او د کور څخه به یې وکارم، د والدینو کورته به راتلم، او والدینو به روپې کپړه وغیره راکولو سره به یې بیرته اخلم، محمد سرور محنت مزدوري نه کوي، هغه زیاد تر د شپې کوارټرته تاله لګوي اوځي او سهار راځي او تاله خلاص وي، معلومه نسوه چې ټوله شپه چیرې پاته کیږي یوه ورځ دا وئیلو سره یې د کور څخه ویستلم چې دوه سوه روپې راوړه که نه وي نو ذبح به دي کوم زما والدین محنت مزدوري کولو سره خپل ځان ساتي هغوی به ترکومې راکوي، اوس زما د پاره د دې ښځه ماسوا څه لاره نسته چې طلاق واخلم لهٰذا ماته دې طلاق راکړل سي که هغه د پرېشانه کولو د پارهٔ طلاق نه راکوي نو آیا زه د عدالت څخه خپله نکاح فسخ کولی سم؟ او هغه به شرعًا معتبره وي او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله خودې اول د دې خبرې کوشش وسی، چې خاوندته د جدائي خوف ورکولو سره دې دغه خبرې ته تیار سي چې هغه پخپله طلاق ورکړي، که هغه دې ته تیار نه وي او نان نفقه هم اداء نه کړي نو بیا مسماة شمیم اختر د پاره جائز دی چې هغه د کوم مسلمان حاکم په عدالت کې دعویٰ دائره کړي، اول دې داثابت کړي چې د هغه نکاح د محمد سرور سره سوې ده، او داچې هغه نان نفقه نه اداء کوي حاکم به د معاملاتو د شرعي تحقیق څخه وروسته که دا وګوري چې خاوند نه نان نفقه ورکوي او نه ورته د دې اطمینان ورکوي نو هغه نکاح فسخ کولی سي، داشان که هغه نکاح فسخ کړي، نو هغه به شرعًا معتبره وي. (۱)

والله سبحانه اعلم

۴/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۳۳۰/ ۲۷ هـ)

---

(۱) وګورئ سابقه حواله ص: فتویٰ او د هغې اوله حاشیه.

د متعنت د ښځې حکم

سوال: د یوې ښځې خاوند د دولس څوارلس کالو څخه تللی دی، هغه په فوج کې ملازم دی، په کراچی کې وسیږي په دې مینځ کې هرقسم کوشش وسو چې هغه ښځه د خان سره وساتي، یاطلاق ورکړي، خو هغه نه مني، شرعي حکم به څه وي؟

جواب: په صورت مسئوله کې ښځې ته پکار دي چې هغه د کوم مسلمان حاکم په عدالت کې د نان نفقې د نه کیدلو په بنیاد باندې د خاوند په خلاف د تنسیخ نکاح دعوٰی دائره کړي، عدالت به د هغې خاوند عدالت ته په حاضرولو سره هغې ته د نان نفقې او د حقوقو په اداء کولو باندې به یې مجبوره کوي او که هغه راضي نه وي یا عدالت ته حاضرنسي، نو عدالت ته به د نکاح د فسخ کولو اختیار وي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۳/ ۲/ ۱۳۹۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۳۲۲/ ۲۲- الف)

د خاوند د نامرد کیدلو په وجه د فسخ نکاح شرطونه، ورسره د نفقې د نه اداء کولو په وجه د فسخ نکاح حُکم

سوال: په رائج الوخت ملکي قانون کې د نفقې نه ورکولو او د زوجیت حقوق نه اداء کولو په صورت کې ښځې ته تردوو کالو پروې انتظار کولو څخه وروسته د نکاح د تفریق حق حاصلیږي آیا په شریعت مطهره کې داشان تحدید سته؟ که نه وي نو د جرم د تحقیق د پاره د څه مده تیریدل ضروري دي، هغه مده څومره ده؟

(مولانا قاضي بشیز احمد)

(قاضي عدالت باغ ضلع پونچه، آزاد کشمیر)

جواب: ترڅو چې د زوجیت د حقوقو د عدم ادائیګی تعلق دی، شرعًا داچې هغه وخت د نکاح د فسخ موجب ګرځیدلی سي کله چې خاوند عنین وي او په دې صورت کې ښځې ته د دعوٰی دائر کولو د پاره د څه انتظار ضرورت نسته، خوشرط دادی چې ښځې ته د نکاح څخه مخکې د خاوند د عنین کیدلو علم نه وي، او د نکاح څخه وروسته

یووار هم خاوند وطی نه وی کړی، د عنین کیدو د علم کیدلو څخه وروسته ښځی د خاوند په نکاح کی د پاته کیدو یووار هم رضامندی نه وی ښوولی، هوا په دی صورت کی چی کله قاضی ته معامله ورسیږی، نو هغه به خاوند ته یوکال مهلت ورکوی، په یوکال کی که هغه تندرسته نه سوه، نو ښځی ته به د فسخ نکاح اختیار ورکوی، که هغه هم په دغه مجلس کی تفریق اختیار کړی نو نکاح به فسخ کړی، د عینین کیدلو څخه بغیر که کوم یوسړی د ښځی حقوق نه اداء کوی، نو دا د هغه د پاره ګناه خوده خو د فسخ نکاح سبب نه دی، لمافی الدر المختار لحصول حقها بالوطء مرةً وقال الشامی ومازاد علیها فهو مستحق دیانة لاقضاء، بحر، عن جامع قاضی خان ویأثم اذاترك الدیانة متعنتاً مع القدرة علی الوطء (باب العنین ج: ۲ ص: ۹۷۷) (۱) او د نفقی د نه اداء کولو په بنیاد باندی چی د نکاح د فسخ کوم حق ښځی ته ورکول سوی دی، دامسئله د مذهب مالکی څخه ماخود ده، په دی کی د دعوئ د پاره د انتظار څه شرط نه دی، هوا داشرط دی چی خاوند په خلع باندی راضی نه وی او د ښځی د خرچی څه بل څه انتظام هم نه وی، د دی شرطونو د تحقق څخه وروسته به په مذهب مالکی باندی عمل کولی سی او په مذهب مالکی کی په دی بنیاد د فسخ نکاح د پاره د څه مدی د انتظار او مهلت په اتفاق د مالکیو ضرورت نسته. (الحیلة الناجزة ص: ۷۸) (۲)

هذاماعندی والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۷/ ۲/ ۱۳۹۷ ھ

(فتوی نمبر ۲۱۸/ ۲۸ ب)

صرف د مردانه څخه کمزوری په وجه ښځی ته د فسخ نکاح حق حاصل نه دی

سوال: یوی بالغی انجلی د یونابالغ هلك سره واده کړی وو، د دی څخه وروسته انجلی وایی چی زما خاوند د مردانه طاقت په اعتبار سره کمزوری دی زه دغه خاوند

(۱) در المختار مع رد المحتار باب العنین ج: ۳ ص: ۴۹۵ (طبع سعید) او همدارنګه زوجه عنین د فسخ نکاح مذکوره شرائطو د تفصیل د پاره حیله ناجز ص: ۴۳ او ۴۹ وګوری.

(۲) ص: ۷۳، ۷۴ طبع دار الاشاعت کراچی.

ښځه خوشحاله نه یم نو ځکه زه نکاح فسخ کول غواړم، او هلك اقرار کوی چی زه تندرسته یم، د دی څه حکم دی؟ هلك وایی که طلاق واقع سی نو مهر به وی او که نه؟

جواب: صرف د مردانه کمزوری په وجه ښځی ته د نکاح د فسخ کولو حق نه حاصلیږی ترڅو چی د خاوند بالکل نامرد کیدل ثابت نه سی (۱) لهذا په دی صورت کی به په هغه مکمل مهر واجب وی، د خاوند د پاره داهم جائز دی چی که زیاتی د ښځی د طرفه وی نو د طلاق ورکولو د پاره دی د مهر معاف کولو شرط ولګوی په دی صورت کی که ښځه مهر معاف کړی، نو مهر به معاف سی.

(نوټ) سړی ته پکار دی چی کله هغه طلاق ورکړی، نو د طلاق لفظ دی صرف یووار ووایی او د یووار څخه دی زیات طلاق نه ورکوی دری طلاقه ورکول ناجائز دی (۲).

والله اعلم

۱۳۸۸/۷/۴ هـ

د نامردی دعوٰی ردکولو سره صرف د ظلم په وجه د فسخ نکاح عدالتی فیصلی شرعی حیثیت

سوال: ښځی د خاوند په خلاف په دوو وجهو د فسخ نکاح دعوٰی وکړله یو د نامردی وجه، او دوهم د ظلم په وجه باندی خلع په ذریعه د عدالت، عدالت د نامردی سبب رد کی او د ظلم په وجه د خلع دعوٰی صحیح منلو سره یی نکاح فسخ کړله، آیا نکاح فسخ سوه؟

جواب: په صورت مسئوله کی د انجلی د فسخ نکاح شرعی صورت صرف داوو چی د خاوند نامرد کیدل ثابت سوی وی او د علاج باوجود د هغه اصلاح نه کیدله، خو په منسلکه فیصلی کی تصریح سوی ده چی د ښځی دا الزام درست ثابت نه سو، که واقعه همداوی نو ښځی ته د فسخ نکاح حق حاصل نه دی، د خلع چی کوم بنیاد بیان سوی دی، هغه شرعًا درست نه دی، ځکه چی د خلع معامله صرف د زوجینو په خپل مینځ کی په رضامندی سره سرته رسیدی سی، که خاوند په دی باندی راضی نه وی، نو هغه په خلع باندی نسی مجبوره کولی، هو! د کوم ظلم په بنیاد چی د خلع دعوٰی سوی ده، د

---

(۱) د تفصیل د پاره تیره سوی فتوٰی وګوری؟

(۲) د حوالی د پاره ص او ص او حاشیه نمبر ع او ع وګوری.

دی ظلم په ازالې باندې د عدالت په زور مجبوره کولې سی، خو د حنفي فقه په رڼا کی د هرظلم په وجه عدالت، خاوند په خلع باندی د مجبوره کولو مجاز نه دی، قال الامام ابوبکر الجصاص رحمه الله تعالی لوکان الخلع الی السلطان شاء الزوجان او أبیا اذا علم انهما لایقیمان حدود الله تعالی لم یسئل هما النبی ﷺ عن ذالك ولاخاطب الزوج بقوله اخلعها بل کان یخلعها منه ویرد علیه حدیقته، وان أبیا او واحد منهما لماکانت فرقة المتلاعنین الی الحاکم لم یقل للملا عن خل سبیلها بل فرق بینهما. (احکام القران للجصاص ج: ۱ ص: ۴۲۸) (۱) وقال فی العالمگیریه وشرطه شرط الطلاق. (ج: ۱ ص: ۵۱۵) (۲) وقال السرخسی لانه عقد یعتمد التراضی المبسوط ج: ۶ ص: ۱۷۳) (۳) د مذکوره نصوصو څخه معلومه سوه چی صورت مسئوله کی په شرعی حیثیت سره نکاح نه ده فسخ سوی، او ښځی ته په بل ځای کی د واده کولو شرعا اجازت نسته.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۹/ ۱۱/ ۱۳۹۰ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۰۳/ ۲۱- الف)

د نان نفقی څخه د انکار کولو په وجه د فسخ نکاح حُکم

سوال: د مسماة مختار بیگم نکاح د یوسړی سره سوی وه حالانکی د هغی خوښه نه وه، خو د مجبوری په وجه یی نکاح وکړله اوس دری کاله وروسته هغه د کور څخه رایستل کیږی او خاوند د نان نفقی څخه انکار کوی او داهم وایی چی ته په زناسره پیسی گټه، نو په شریعت کی د داسی سړی د پاره څه حکم دی؟

جواب: مذکوره صورت کی مختار بیگم ته پکار دی چی هغه د کوم مسلمان حاکم په عدالت کی د خاوند د طرفه د نان نفقی د نشت والی په وجه د فسخ نکاح دعوٰی دائره کړی، حاکم به د شرعی شرائطو مطابق خاوند عدالت ته حاضر کړی، او هغه به مجبوره کړی چی مختار بیگم ته نان نفقه ورکړی او د هغی سره ښه سلوك کوی په بل عبارت

(۱) ج: ۱ ص: ۳۹۵- (طبع سهیل اکیډمی لاهور)
(۲) عالمگیریه ج: ۱ ص: ۴۸۸ (طبع رشیدیه کوېټه)
(۳) طبع دار المعرفت بیروت.

هغې ته طلاق ورکړي كه خاوند عدالت ته حاضرېږي او د نان نفقې او طلاق دواړو څخه انكار وكړي نو عدالت به د خاوند د اړخه طلاق وركولى سي، د دې څخه وروسته مختار بيگم دريځ چيضه په طور د عدې تيرولو سره چيرى چې وغواړي نكاح كولى سي. (۱)

والله سبحانه وتعالى اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه
۲۸/ ۴/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوٰی نمبر ۵۷۲/ ۲۲- الف)

باب العدة واحكامها

عده او د هغې احكام

د درې طلاقو څخه وروسته د عدې موده او د نفقې او سكنى احكام

سوال: زما د خپلې ښځې سره د شپې تلخ كلامي وسوه، د هغه وجه داده چې زما ښځې په ماباندې شك وو چې ما د خپلې د همسايې سره خبرې كړې دي خو ماقسم اخستوسره تسلي وركړې وه، خو د سهار د لمانځه څخه وروسته دوباره تلخ كلامي وسوه او ما هغه د كور څخه وشړله، نو هغه دننه راله، نو ما ووئيل چې تاته طلاق دی، طلاق دی، طلاق دی، آيا په دې سره طلاق واقع سو او كه نه؟ د جوړې څه صورت كيدى سي او كه نه؟ ورسره د ښځې د شپږو اوومياشتو حمل هم دی، كه طلاق واقع سوی وي نو د عدې او نان نفقې په باره كې هم ذكروكړې او ورسره د پاته كيدلو په باره كې هم راته ووايي؟

جواب: په صورت مسئوله كې ستا د اړخه ستا په ښځې باندې طلاق مغلظه واقع سوی دی، اوس هغه ستا د پاره حرامه سوې ده، نه رجوع كيدى سي، او نه د شرعي حلالې څخه بغير دوباره نكاح كيدى سي، (۲) او طلاق د حمل په حالت كې هم كيږي

---

(۱) وگوری سابقه حواله صـ حاشيه نمبر ۶ وع.

(۲) د حوالې د پاره سابقه ص: ۴۱۲ فتوى او دهغې حواشي، ۱- ۲ پوري وگوری.

(۱)، او اوس به ستا د ښځی عده د ماشوم په پیداکیدلو سره ختمیږی (۲)، په دی دوران کی په تاباندی د هغی نان نفقه او د اوسیدلو انتظام واجب دی (۳)، او ستا په کورکی په جلا کمره کی د پوره پردی سره دی درسره وسیږی (۴)، د ښځی خاوند په شان خپل په مینځ کی ملاویدل بالکل حرام دی، د ماشوم د پیداکیدلو څخه وروسته چی هغه چیری غواړی نکاح کولی سی.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۹/۱۲ ھ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۹۳۹ ج)

د خلوت څخه وروسته د خلع په صورت کی عده واجب ده

سوال: زما د یوی خپلوانی واده می سنه ۱۹۷۴ء کی وسو، د یوڅو ورځو تعلقاتو څخه وروسته انجلی د خپل ورور کورته راله، اوس دوه کاله سوی دی چی انجلی د خپل خاوند شکل هم نه دی لیدلی او په دی میاشت کی یی خلع وکړله د دی د عدی په باره کی څه حکم دی؟

جواب: که د ښځی او خاوند په مینځ کی خلوت سوی وی نو په صورت مسئوله کی ستا په خپلوانی باندی عده واجب ده (۵) که څه هم هغی د دوو کالو څخه د خاوند شکل نه وی لیدلی، او عده د درو حیضو پوره کول دی (۶)، په دی دوران کی د هغی د پاره د

(۱) د حوالی د پاره سابقه ص: ۳۲۱ حاشیه نمبر ۱ وګوری.

(۲) د حوالی د پاره سابقه ص: ۴۱۱ حاشیه ۲ وګوری.

(۳) وفی الهداية كتاب الطلاق باب النفقة ج: ۲ ص: ۴۴۳ (طبع شرکت علمیه ملتان) واذا طلق الرجل امرأته فلها النفقة والسكنى فى عدتها رجعيًا كان او بائنًا. وكذا فى الشامية باب النفقة مطلب فى نفقة المطلقة ج: ۳ ص: ۶۰۹ (طبع سعيد وكذا فى الهندية كتاب الطلاق الفصل الثالث فى النفقة المعتدة ج: ۱ ص ۵۵۷ (طبع ماجديه كويټه).

(۴) د حوالی د پاره تیره سوی صفحه ص: ۴۲۲ وروسته حاشیه نمبر ۲ و ۳ او د موجوده صفحی حاشیه نمبر ۴ وګوری.

(۵) وفی تنوير الابصار مع الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۰۴ (طبع سعيد) (وسبب وجوبها) عقد (النكاح المتاكد بالتسليم وماجرى مجراه) من موت او خلوة اى صحيحة.

(۶) وفی تنوير الابصار مع الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۰۵، ۵۰۲ (طبع سعيد) (وهى فى) حق (حرة تحيض لطلاق بعد الدخول حقيقة او حكما ثلاث حيض كوامل.

خپل کور څخه د باندی وتل جائز نه دی (۱) او داحکم په هغه وخت کی کله چی هغی د خپل خاوند سره کومه خلع کړی ده هغه یی د خاوند په خوښی باندی کړی وی، که څه بل صورت وی نو سوال دوباره را ولیږه چی حکم دی معلوم سی.

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۳/ ۱۳۹۷ ھ

(فتوٰی نمبر ۳۱۱/ ۲۸ ب)

د خاوند په کورکی عده تیرول ضروری ده

سوال: یوه ښځه په پاکستان کوارټرز کی اوسیدله، د هغی خاوند بیمارسو هسپتال ته ولاړی او هلته مړسو، د هغه ورور یعنی لیور بوره پیرته خپل کورته یی متوفی راوړی او همدلته یی تدفین وکی، ښځی ته یی همدلته د عدی د تیرولو ووئیل: هغه هم په بوره پیر کی عده تیروی، پاکستان کوارټرز یعنی د هغوی د کور اندیانه میلمانه رالل د بوره پیرته د تللو یعنی د لیور په کورکی د پردی او د غیر کیدلو په وجه نوری پریشانیانی هم دی، دا میلمانه د ښځی خویندی او وروڼه حقیقی دی، موږ غواړو چی ښځه خپل کورته منتقله سی او د عدی نوری ورځی پوره کړی، خویندی او وروڼه ټول په یوځای کی جمع سوی دی، شرعًا څه حکم دی؟

جواب: په صورت مسئوله کی د مرحوم ګنډی ته د خپل خاوند په کور (پاکستان کوارټرز) کی عده تیرول پکار وو (۲) بیاهم د مذکوره عذرونو په وجه اوس هم هغه د لیور د کور څخه پاکستان کوارټرز خپل کورته منتقل کیدلی سی.

والله سبحانه وتعالی اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح محمد عاشق الهي عفا الله عنه
۲۹/ ۱/ ۱۳۸۸ ھ

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب الطلاق باب العدة فصل فی الحداد ج: ۳ ص: ۵۳۶ (طبع سعید) (وتعتدان) ای معتدة طلاق وموت فی بیت وجبت فیه ولایخرجان منه الا ان تخرج او ینهدم المنزل او تخاف انهدامه الخ.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۳۶ (طبع سعید) (وتعتدان) ای معتدة طلاق وموت فی بیت وجبت فیه ولایخرجان منه الا ان تخرج او ینهدم المنزل او تخاف انهدامه... الخ. وفی الهدایة...... کما اذاخافت علی متاعها او خافت سقوط المنزل او کانت فیها باجر ولاتجد ماتؤدیه وفی فتح القدیر (قوله خافت علی متاعها اللصوص) ای فانها تخرج لانه عذر. (فتح القدیر ج: ۷ ص: ۱۲۷).

(فتوٰی نمبر ۱۲۵/ ۱۹ – الف)

د عدې په دوران کې سودا سلف د پاره د باندې د تللو حُکم

سوال: د یوې ښځې خاوند ۲۷/ شوال سنه ۱۴۰۰ ھ کې مړسو، په کور کې څوك سړی نسته چې د کور د پاره سودا سامان راوړي او نور د بازار کارونه وکړي، د هغې بازار ته تلل ضروري دي، د ماښام څلور بجو څخه د سهار تر (۷) یا اتو (۸) بجوپورې په کورکې پاته کیږي ایاباقي وخت کې هغه سودا سامان راوړی سي؟ آیا د هغې عده به کله ختمیږي؟

جواب: په صورت مسئوله کې مذکوره ښځه د ورځې یعنې د لمرختلو څخه وروسته او ماښام څخه مخکې مخکې د سودا سامان د راوړلو د پاره د کور څخه وتلی سی خو د شپې څخه مخکې کورته بیرته راتلل ضروري دي، او شپه هم په کورکې تیرول ضروري دي (۱)، که هغه حامله نه وي نو د هغې عده څلور میاشتې او لس ورځې ده. (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۷/ ۱۲/ ۱۴۰۰ ھ

(فتوٰی نمبر ۱۲۵۲/ ۳۲ ھ)

د عدې په دوران د کور څخه د باندې وتلو بندیز رسم نه دی بلکې یوشرعی حکم دی

سوال: د یوصاحب انتقال وسو، د هغوی کونډه چې د هغې عمر پنځوس کاله دی عده یې تیروله چې د کراچي څخه کُنډه ته د خپل ورور د بیماري او حالت زیات خرابیدو اطلاع ورکول سوه، چنانچي کونډې د محلې د جومات د امام څخه په دې معامله کې فتوٰی وغوښتله، نو هغوی ووئیل: چې عده یورسم دی چې د هغې مده څلور میاشتې او لس ورځې مقرره سوې ده، که د مړې څخه حمل وغیره وي چې په دې موده کې ښکاره سي، د دې څخه علاوه بل څه دیني اهمیت یې نسته، چونکې د کنډې د دې عمر څخه

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۳۲ (طبع سعید) ومعتدة موت تخرج فی الجدیدین وتبیت اکثر اللیل فی منزلها لان نفقتها علیها فتحتاج للخروج حتی لوکان عندها کفایتها صارت کالمطلقة فلایحل لها الخروج فتح وجوز فی القنیة خروجها لاصلاح مالابدلها منه کزراعة ولاوکیل لها.

(۲) قال الله تعالی: وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. (البقرة- ۲۳۴).

تجاوز سوی دی او د حقیقي ورور آخری دیدار هم ضروري دی لهٰذا تاسو کراچۍ ته تلی سی، چنانچې هغه محترمه کراچۍ ته ولاړه، د یوځو ورځو ځخه وروسته یې د ورور انتقال وسو او هغه تراوسه پوري هم په کراچۍ کې ده، د دې شرعي حکم صادر کړئ؟

جواب: مذکوره امام صاحب داخبره صحیح نه ده کړې چې د وفات عده اصل مقصد صرف حمل معلومول دي، ورسره داچې د عدې په دوران کې د کور ځخه د وتلو ممانعت څه شرعي حکم نه دی بلکې خاص رسم دی، د امام صاحب دا دواړې خبرې غلطې دي، واقعه داده چې د عدې په دوران کې د کور ځخه د وتلو ممانعت یوشرعي حکم دی (۱)، خاص د رسم خبره نه ده او په صورت مذکوره کې مذکوره ښځې ته پکار دي چې د ورځې په وخت کې یې د ورور عیادت کولې او شپه یې د خاوند په کور کې تیرولی، بهرحال اوس هم په هغې باندې واجب چې هغه فوراً بیرته راسي او د عدې باقي ورځې د خاوند په کورکې پوره کړي.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۹/۲ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۹۱۵ ج)

د مخکنۍ ښځې د پردې ځخه بغیر په کور کې د ساتلو حُکم

سوال: د زید واده د خپل د اکا د لور سره سوی وو تقریباً د لسو کالو ځخه یې څه اولاد نه وو پیداسوی، د خدای ﷻ په فیصلې سره هغې ته د کولمو مرض لاحق سو، مرض سختوالی اختیارولو چې په هغه کې د مړکیدلو زیاته توقع وه، ښځې داووئیل: چې زما د ژوند امید نسته، نو زما په ژوند کې دې د زید واده زما د کوشنۍ خورسره وسي نو بهتره ده چې د والدینو په خوښه د مریضې او زید فیصله وسوه، چې دې مریضې ته طلاق ورکړی، زید طلاق ورکی، او د ښځې د خور سره یې واده وسو، په قدرت الهي سره مریضه لږ غوندې ښه کیږي، لیکن هم دایم المریضه ده، په دې صورت کې زید په حیثیت د خور هغه په کور کې کفیل جوړیدلو سره ساتلی سي؟

(۱) د حوالې د پاره د تیرې صفحې حاشیه (۱-۲) وګورئ.

جواب: په صورت مسئوله کې د زید اولنی ښځه د هغه د پاره پردی سوی ده، لهٰذا هغه بغیر د پردی څخه په خپل کور کې ساتل جائز نه دی (١) پردی سره کله که د عامو ښځو په شان راسی نو په دی کې څه خبره نسته، خو مستقل طور په کورکې ساتلو سره د پردی هم مناسب نه دی.

والله اعلم بالصواب
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۷/ ۱۲/ ۱۳۸۷ ھ
(فتوٰی نمبر ۱۴۴۲/ ۱۸- الف)

فصل فی الحضانة والنسب
د ماشومانو د پرورش او نسب احکام
د اوو میاشتو څخه وروسته د پیداکیدونکی ماشومی نسب ثابت دی

سوال: د عمر سره د یوی ښځی واده وسو، دری څلورو میاشتو کی د ننه هغه طلاق ورکی، د نکاح د تاریخ څخه پوره اووه میاشتی وروسته د هغی مطلقی ښځی لور پیداسوه، آیا اوس دا انجلی د عمر جائز اولاد دی او د ده وارث جوړیدلی سی؟

جواب: په صورت مسئوله کی هغه انجلی چی عمر سره د نکاح کولو څخه وروسته اوه میاشتینی پیدا سوی ده د هغی نسب د عمر څخه ثابت دی (٢) او هغه د عمر (په

---

(١) وګوره د مخکی ص: (۵۸۸) حاشیه ۱- ۲، او ص: ۴۲۲، حاشیه نمبر ۲ و ۳.

(٢) وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الخامس عشر فی ثبوت النسب ج: ۱ ص:۵۳٦ (طبع ماجدیه) واذا تزوج الرجل امرأة فجاءت بالولد لاقل من ستة اشهر منذ تزوجها لم یثبت نسبه، وان جاءت به لستة اشهر فصاعداً یثبت نسبه منه اعترف به الزوج أو سکت. وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۴۹ (طبع سعید) (قوله والولد له) ای ان جاءت بعد النکاح لستة اشهر مختارات النوازل فلولاقل من ستة اشهر من وقت النکاح لایثبت النسب ولایرث منه... الخ.

صورت د عدم موانع وارث) جائز وارث دی، ځکه چې د وضع حمل مده کم ترکمه شرعاً شپږ میاشتی دی. کمافی الهدایة واقل مدة الحمل ستة اشهر (۱).

والله سبحانه وتعالی اعلم وعلمه اتم واحکم)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۳۸۷/۱۰/۲۲ هـ

(فتوی نمبر ۱۸/۱۳۱۹ - الف)

د نهو کالو عمر پورې د ماشومې د پرورش حق مور ته حاصل دی د ماشومې د غیر محرم سره د مور دواده په صورت کې به د ماشومې د پرورش حق انا ته ورکول کیږي

سوال: د ښځې او خاوند په مینځ کې د نااتفاقۍ په وجه سړي ښځې ته طلاق ورکړی د مذکوره ښځې ځخه د هغه سړي یوه ماشومه هم ده، اوس صورت مسئوله داده چې د ماشومې د کفالت حق یعنی د شیدو چښلو حق چاته دی؟

۲: که ښځې په بل ځای کې واده کړې وی نو د حضانت حق انا یعنی د مور مورته حاصل دی او که نه؟ که حاصل وی نو ترڅوکالو پورې اناته د حضانت حق حاصل دی؟

۳: که د ښځې په بل ځای کې د واده کولو ځخه وروسته د حضانت حق اناته حاصل سی نو بیا په خپله خوښه ماشومې ته شیدې چښلو د پاره مورته سپاری نو د ماشومې پلار ته شرعاً د روکاټ اچولو حق حاصل دی او که نه؟ که حاصل وی نو څوکالو پورې اناته د حضانت حق دی؟ مور خپل ماشومې ته د شیدو چښلو په سلسله کې دوهم خاوند خلاص اجازت ورکړی نو په مده رضاعت کې دننه د مور ځخه د ماشومې اخستلو حق شرعا پلارته حاصل دی او که نه؟

جواب: ماشومه چې ترڅو بالغه نسی د هغې د پرورش حق د هغې مور ته دی (۱) خو په دې شرط چې مور د قوم داسې سړي سره نکاح نه وی کړی چې د ماشومې د پاره غیر محرم وی (۲).

---

(۱) هدایة ج: ۲ ص: ۴۳۳ (طبع شرکت علمیه ملتان)

(۱) (حاشیه جات) ۱. وفی سنن ابی داؤد کتاب الطلاق باب من احق بالولد ج: ۱ ص: ۳۱۷ (طبع مکتبه حقانیه) عن عبد الله بن عمر ﷺ ان امرأة قالت: یارسول الله ﷺ ان ابنی هذا کان بطنی له وعاء وثدیی له سقاء وحجر له حواء، وان اباه طلقنی واراد ان ینتزعه منّی، فقال لها رسول الله ﷺ: انت احق بمالم تنکحی. وفی تنویر الابصار: مع الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۶۶، ۵۶۷ (طبع سعید) (والام والجدّة) لام او لاب احق بها با الصغیرة حتیٰ تحیض ای تبلغ فی ظاهر الروایة.... وغیرهما احق بها حتیٰ تشتهی وقدر بتسع وبه یفتیٰ... وعن محمد ان الحکم فی الام والجدة کذالك وبه یفتیٰ لکثرة الفساد زیلعی وفی الشامیة تحت (قوله کذالك) ای فی کونها احق بها حتیٰ تشتهی. (قوله وبه یفتیٰ) قال فی البحر بعد نقل التصحیح، والحاصل ان الفتویٰ علی خلاف ظاهر الروایة. وراجع ایضًا الهدایة باب الحضانة الولد ومن احق به. ج: ۲ ص: ۴۳۴ (طبع شرکت علمیه ملتان) ظاهر الروایة همدادی چی د انجلی د بالغ کیدو پوری د هغې د پرورش حق د هغې مورته حاصل دی خو څه فقهائی کرامو فرمائیلی دی چی د انجلی د شهوت حدته د رسیدلو پوری مورته د هغې د پرورش حق حاصل دی او د شهوت د حد په عمر کی اختلاف دی، بعضی فقهاوو داعمر نه کاله بیان کړی دی او هم په دی یی فتویٰ ورکړی ده لکه چی مذکوره عبارت د شامي څخه علاوه صاحب بحر هغه ذکرکولو سره فتویٰ هم په همدی ورکړی ده، خو د انجلی حد شهوت ته د رسیدلو مذکوره حد متعین نه دی بلکی د انجلی په صحت او تندرستی او د علاقی په موسم او د حالاتو وغیره په وجه داعمر مختلف کیدی سی لکه چی علامه زیلعی فرمائیلی دی: واختلف فی حد الشهوة وفی الولوالجیة ولیس لها حد مقدر لانه یختلف باختلاف، حال المرأة.... الخ. (البحر الرائق ج: ۳ ص: ۱۲۹) نو څکه څه فقهائی کرامو د ظاهر الروایة، مطابق فتویٰ ورکړی ده او زموږ اکابرو هم په ظاهر الروایة باندی فتویٰ ورکړی ده چنانچی مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمة الله تعالی علیه په امداد المتقیین کی ص: ۷۲۲ باندی حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمة الله تعالی علیه په امداد الاحکام ج: ۲ ص: ۸۷۷ کی، او حضرت مولانا عزیز الرحمٰن صاحب رحمة الله تعالی علیه په عزیز الفتاویٰ کی په ص: ۵۶۶ کی هم د دی مطابق فتویٰ ورکولو سره فرمائیلی دی: چی د انجلی د بالغ کیدلو پوری د هغې د پرورش حق مورته حاصل دی د تفصیل د پاره د اکابرو د دغه فتاوو کتابونو ته رجوع وکړی.

۲: که ښځې د ماشومې کوم نامحرم سړي سره نکاح وکړله نو د پرورش حق به انا ته ورکول کیږي (۲) او هغه د ماشومې تربالغ کیدلو پورې پرورش کولی سي.
۳: که مور یې دانا په کورکې وربانديي شیدي چینې نو په دې کې څه خبره نسته، خو که ماشومه هغه مستقل طور سره واده سوی مور خواته پاته کړله نو پلارته حق حاصل دی چې هغه خپله ماشومه په خپل تربیت کې واخلي، لما فی الدر المختار: لوتزوجت الام باٰخر فامسکته ام الام فی بیت الراب- فللاب اخذه. (شامي ج: ۲ ص: ۲۳۹) (۳)

والله سبحانه اعلم
۹/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۹۳۳/ ۲۸ ج)

د انجونو د بالغ کیدلو پورې د هغوی د پرورش حق مور ته حاصل دی

سوال: یوسړي خپلې ښځې ته طلاق ورکی او د مور څخه یې د هغه لونې د دوه نیمو کالو څخه په زوره اخستې دی آیا مور خپلې لونې بیرته اخستلی سی؟ او آیا د هغه انجونوته به پلار خرڅه ورکوی، د یوې انجلې عمر پنځه کاله، د دوهمې څلور کاله دی، د مهربانی د مخه مو د شرعی حکم څخه خبر کړئ؟

جواب: د طلاق څخه وروسته د انجونو د پرورش حق د انجونو تربالغ کیدلو پورې مورته حاصل دی (۴)، خو که مور دوهمه نکاح وکړی یاڅه امر د پرورش د حق د پاره مانع وی نو جلاخبره ده (۵)، که د انجونو مور دوهمه نکاح نه ده کړی او بل څه مانع هم

(۱) وفی الدر المختار مع رد المحتار ج: ۳ ص: ۵۶۵ (طبع سعید) والحاضنة یسقط حقها بنکاح غیر محرمه ای الصغیر.... الخ.

(۲) وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب السادس عشر فی الحضانة ج: ۱ ص: ۵۴۱ (طبع ماجدیه کویته) وان لم یکن له ام تستحق الحضانة بأن کانت غیر اهل للحضانة او متزوجة بغیر محرم او ماتت فام الام اولی من کل واحدة وان علت.... الخ. وفی تنویر الابصار مع الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۶۲، ۵۶۳ (طبع سعید) (ثم) ای بعد الام بان ماتت او لم تقبل او اسقطت حقها او تزوجت بأجنبی (ام الام) وان علت.

(۳) ج: ۳ ص: ۵۶۵ (طبع سعید).

(۴) ج: ۳ ص: ۵۶۵ (طبع سعید)

(۵) ایضاً.

موجود نه دی نو انجلی به هم هغه ته ورکول کیږی هم هغه یی حقداره ده (۱)، او د دی انجونو خرچه به د پلار په ذمه باندی وی (۲).

والله سبحانه اعلم
۹/ ۱۰/ ۱۴۰۹ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۷۵۸/ ۴۰ هـ)

د نکاح څخه اووه میاشتی وروسته پیدا کیدونکی ماشومه ثابت النسب ده

سوال: د زید د واده څخه څلور میاشتی وروسته د زید کورنی ته سره د زیده ﷺ دامعلومه سوه چی ښځه حامله ده او ظاهراً هغه معلومه سوی ده، اوس د هلك مور او پلار د انجلی مور او پلار ته د دی ذکر وکی، نو د انجلی مور او پلار وویل چی د انجلی حمل هم د هلك څخه دی، او د واده څخه اووه میاشتی وروسته یوه انجلی پیداسوه آیا دا نکاح صحیح ده؟ او که نه؟ که صحیح نه وی نو دوباره د نکاح څه صورة دی؟

جواب: په صورت مسئوله کی چونکی د انجلی ولادت د نکاح څخه اووه میاشتی وروسته سوی دی نو ځکه دالور به هم د زید وی (۳)، او د دی ماشومی نسب به هم د زید څخه ثابت وی، او د زید نکاح درسته ده، په دی کی څه خرابی نسته.

والله سبحانه اعلم
۷/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۹۰۱/ ۲۸ ج)

که مور د بچی د پرورش خپل حق ساقط کړی نو د هغه څخه وروسته هم رجوع کولی سی

سوال: زما مشر ورور جناب سید عالم خپلی ښځی مسمٰی حلیمه خاتون ته طلاق ورکی چی د هغی تقریباً دوه کاله وسول، د طلاق په وخت یی یوماشوم وو چی د هغه

---

(۱) وګوری د تیری صفحی جواب نمبر اول او اوله حاشیه.
(۲) د حوالی د پاره د صـ ۲۰۳ اوله حاشیه وګوری.
(۳) د حوالی د پاره ص: ۵۹۱ فتوٰی او د هغی ۱ او ۲ حاشیه وګوری.

عمر د طلاق په وخت تقریباً یونیم کال وو، نو په هغه وخت دافیصله وسوه چې ماشوم به د مور په پرورش کې تریوکاله پورې وي او د پرورش تر شپږ میاشتو پورې به پنځلس روپۍ اخلي او د شپږو میاشتو څخه وروسته به د شلوروپو حساب سره اخلي، زما ورور په دې حساب سره هغه اداء کولې چې د هغه رسید زموږ سره موجود دی، خو اوس چې کله موږ په عید الفطر کې د ماشوم د راوستلو د پاره ولاړو، نو هغوی د ماشوم راکولو څخه انکار وکړ، شرعي نقطه نظر سره ماشوم ترکومې پورې د مور سره پاته کیدلی سی؟

جواب: نارینه اولاد کله چې د اوو کالوسي ترهغه وخته د پرورش حق مورته حاصل دی [1] او په شروع کې چې مور صرف تریوکاله پورې خان سره د ساتلو وعده کړې ده د دې سره د هغې حق ساقط نسو، بلکې هغه اوس هم تراوو کالو پورې د ماشوم د ورکولو څخه انکار کولی سي. لما في الدر المختار وروسته اذا اسقط الامّ حقها صارت کمیتة.... الخ. وفي رد المحتار تحته واستظهر الرحمتي أن هذا الاسقاط لایدوم، فلها الرجوع لان حقها یثبت شیئًا فشیئًا، فیسقط الکائن لا المستقبل. (شامي ج: ۲ ص: ۲۳۲) [2]

والله سبحانه اعلم
۵/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۱۰۱۹/ ۲۸ ج)

متبنٰی (جوړ کړی ځوی) د نسبي ځوی په حکم کې نه دی

سوال: مکرمي جناب مفتي صاحب مدظلکم العالي السلام علیکم مزاج کرامي!

د جوړسوي ځوی د مسئلې معلومولو په باره کې تاسو د اړخه جواب راکول سوی وو چې په هغه باندې نه دستخط، نه مُهر او نه تاریخ وو، فتوی غوښتونکې ته شکمن معلوم سو، بیرته یې درلیږم گستاخي مې معاف کړئ، تاسو مشوره راکړله، چې واده وکړه، اول خو د عمر تقاضانه ده نیم نیم ته نژدې دی، دوهم: داچې کوم سړی چې مې ځوی جوړ کړی دی، لوی کړی مې دی، پرورش مې ورکړی دی، دا څنگه غیرت به

---

[1] وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۶۶ (طبع سعید) والحاضنة اما او غیرها احق به ای بالغلام حتی یستغني عن النساء وقدر بسبع وبه یفتی.... الخ.

[2] ج: ۳ ث: ۵۵۹ (طبع سعید).

برداشت کړي، چې هغه خاوند جوړکړم، درېم: دنيا به څه وايي، چې دا خو څه حل نسو، ۴: نه دا داسي عمل دی چې د معافی قابل نه وي لوی او مهربانه خدای غفور او رحیم دی، لوی لوی ګناهونه معاف کوي او وبه کړي، ۵: يووار مي داسوچ کړی دی چې خه د خپلی خور د لورسره به ورته نکاح وکړم چې په هغه کی به اوس پنځه شپږ کاله وخت لګيږي، فريقين رضامند دی، بيا خو دا زما او زما د خور مور د پاره نواسی زوم به وی، اوس هم په فتوٰی معلوميدو باندی هغه څه پرده نه کوی، زما محبت او خدمت هغه ته په جلاکولو باندی تيار نه مانه پرده کولو د خوی د اړخه، هغه زما خويندوته خاله او زما وړونو ته ماما وايي، صرف د والد حرف لره تعلق نه ساتی، نه هغه ورته نيکه وايي، او نه هغه زماسره وينی، جوړکړی خوی او زه يوځای په کورکی اوسيږو، څه حل راته را وباسئ، شپه او ورځ يوميه بازاری ضروريات د کورنی په ژوند کی پيښيږي څنګه پوره سی؟ د نن صبا په حالاتو کی څوك د چا څه خيال کوی؟ والدين کمزوری دی بازارته نه ځي همدا هلك ټول کار کوی، د نن صبا نو کر د مرضی کار نه کوی، عقل حيران دی چې څنګه به ژوند تيريږي؟ فتوٰی دی راکړله خو په مجبوری دی غور ونه کی؟

جواب: د مسئلی شرعی حکم خو هم هغه دی چې په تيره فتوٰی کی بيان سوی دی، قرآن کريم په ډير تأکيد او وضاحت سره دا حکم بيان کړی دی، چې جوړسوی خوی د نسبی خوی په حکم کی هيڅکله نسی راتلی (۱) خو د دی مطلب دادی چې په تاسو دواړو باندی د مور او خوی شرعی احکام نسی جاری کيدلی، خو د حسن سلوك په معامله کی هغه ستاسره د مور په شان او ته د هغی سره د خوی په شان معامله کوی، نو په دی کی څه حرج نسته، ترڅو چې د پردی تعلق دی د نامحرم کيدلو په وجه په تاباندی د هغه څخه پرده واجب ده، او کوم ضروريات چې تا د هغه سره تړلی دی، هغه د پردی سره هم پوره کيدی سی، ستا د پاره د شريعت همداحکم دی چې د هغه سره په پرده کی وسيږه او د خلکو د غلط عمل په وجه د شريعت حکم نسی بدليدی او کله چې د پردی خلاف ورزی وسی، په هغه باندی توبه او استغفار وکړه دلته دی داهم واضحه وی، که ته د خپلی خور د لور سره د هغه نکاح کوی نو بيابه هم هغه غيرمحرم وی خو که ستا کومه رضاعی لور وی نو د هغی سره په نکاح کولو به هغه ستا محرم جوړسی.

والله اعلم

---

(۱) قال الله تعالی: ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ (سورة الاحزاب: ۵)

۷/ ۴/ ۱۴۰۰ هـ
(فتوٰی نمبر ۴۹۰/ ۳۱ ب)

د نکاح څخه شپږ میاشتې وروسته پیداکېدونکی اولاد به ثابت النسب وي

سوال: زما د واده اووه میاشتې سوې وې چې انجلۍ پیداسوه، انجلۍ د اوو میاشتو نه وه پوره د نهه میاشتو وه، ځکه چې د سرورېښته یې غټې ود. او نوکان یې هم غټ وه، صحیح ایمان سره وایم، چې انجلۍ زمانه ده، زما د ښځې په خېټه باندې د مخکې څخه ماشوم وو، د انجلۍ مور او پلار ته مې دا واقعات ووئیل: نو هغوی خپله لور خپل کورته بوتله او مور د کور څخه وشړله تقریبًا یوولس میاشتې سوې دي، آیا زه هغه ښځه خپل په کورکې ساتلی سم؟

جواب: شرعًا که د نکاح څخه وروسته په شپږو میاشتو کې دننه ماشوم پیداسي نو هغه به هم د خاوند وي (۱) او ترڅو چې ستاسره د ښځې د زنا ثبوت نه وي په صورت مسئوله کې کوم ماشوم چې د نکاح څخه شپږ میاشتې وروسته پیداسوی دی هغه به شرعا هم ستا ګڼل کېږي (۲)، ته خپله ښځه دوباره کورته راوستلی سې او آبادولی یې سې بلکې داسې کول پکار دي. والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۸/ ۲/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوٰی نمبر ۷۹۰/ ۲۲ ب)

---

(۱) ایضًا.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۴۹ (طبع سعید) لونکحها الزانی حل له وطؤها اتفاقًا والولد له ولزمه النفقة. وفی الشامیة تحته ای ان جاءت بعد النکاح لستة اشهر مختارات النوازل فلو لاقل من ستة اشهر من وقت النکاح لایثبت النسب ولایرث منه. وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الخامس عشر فی ثبوت النسب ولوزنی بامرأة فحملت ثم تزوجها فولدته ان جاءت به لستة اشهر فصاعد ثبت نسبه... الخ وفیها ایضا ج: ۱ ص: ۵۳۲ واذا تزوج الرجل امرأة فجاءت بالولد لاقل من ستة اشهر منذ تزوجها لم یثبت نسبه وان جاءت به لستة اشهر فصاعداً یثبت نسبه منه وکذافی البحر الرائق ج: ۴ ص: ۱۵۵، وفتح القدیر ج: ۱ ص: ۱۷۸، ۱. همدا تیره حاشیه وګوری.

د نکاح څخه درې میاشتې وروسته د پیدا کیدونکې بچې د نسب حکم

سوال: کوم ماشوم چې د نکاح څخه درې میاشتې وروسته پیداسوی وی آیا هغه جائز دی او د هغه نسب به ثابت وی؟

جواب: په صورت مسئوله کی به د بچې نسب د دغه خاوند څخه ثابت نه وی چې د هغه سره یی د ولادت څخه درې میاشتې مخکې نکاح سوی وه (۱) والله اعلم

۱۵/ ۱۱/ ۱۴۰۱ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۷۱۳/ ۳۲ ج)

د طلاق څخه بغیر په بل ځای کی د نکاح په صورت کی د اولاد د نسب حکم

سوال: یوې واده سوې انجلۍ خپل خاوند پرېښووی، او د بل سړی ولاړه دابل سړی مرزائی دی، مخکې خاوند طلاق هم نه دی ورکړی، د مخکې خاوند څخه یی څه اولاد هم نسته، اوس د هغې اولاد هم سته، هغه اولاد ته به حلالی او که حرامی وئیل کیږی؟ مثلاً: که هغه مسلمان سی، نو بیا د هغه نکاح صحیح کیدی سی په داسی حال کی چې مخکې خاوند طلاق هم نه وی ورکړی؟

جواب: په مسئوله صورت کی دی واده سوې ښځې د سختې ګناه ارتکاب کړی دی، په هغې باندې واجب دی چې سمدستې خپل اولنی خاوند ته راسی، کوم ماشومان چې پیداسوی دی د هغه حکم دادی: چې ترڅو هغه د خپل اصل خاوند په نکاح کی وی، ترهغه وخته پوری به بچې د هغه خاوند ګڼل کیږی (۲) هو! که خاوند دابچې د خپل خان

---

(۱) ایضاً.

(۲) وفی رد المحتار کتاب الطلاق باب ثبوت النسب مطلب الفراش علی اربع مراتب ج: ۲ ص: ۷۸۴.... وقوی هوفراش المنکوحة ومعتدة الرجعی فانه فیه لاینتفی الا باللعان. وفی الهندیة کتاب الطلاق الباب الخامس عشر فی ثبوت النسب: لثبوت النسب ثلاث مراتب الاول النکاح الصحیح وماهو فی معناه من النکاح الفاسد والحکم فیه انه یثبت النسب من غیر دعوة ولاینتفی بمجرد النفی وانما ینتفی باللعان فان کان من لالعان بینهما لاینتفی نسب الولد.

طرف ته منسوب کولو څخه انکار وکي، نو عدالت کې دې انکار وکړي چې دې سره به لعان کیږي، او یا به ښځې ته د زنا سزا ورکول کیږي یا د دواړو په مینځ کې به د عدالت د طرفه د نکاح فسخ وسي او بچي به د خاوند په ځای د مور طرفته منسوب سي.

والله سبحانه اعلم

۲۸/ ۱۰/ ۱۴۰۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۳۲/ ۳۲ ج)

فصل فی نفقة الزوجة والاولاد والاباء والامهات وسکناهم

د ښځې اولاد او والدینو د نفقې او سکنې احکام

د ښځې د پاره د جلاکور د انتظام حکم

سوال: د زید واده سوی دی یو مقامی کالج کې لکچرار دی او تبلیغی جماعت سره یې تړون دی، د ډیری مودې څخه خپله ښځه د ځان سره نه بوځي هغه کله پلار کره وي او کله خسرګنی کې وي، کله چې زیدته ووئیل سي نو وایي چې ما د خپل پلار دخدمت د پاره پرېښې ده، د پلار د خدمت د پاره په کورکې نور خلګ هم سته، او وایي که ښځه د ځان سره بوځم نو بیا تبلیغی کارنسي کیدی، فکر به مې د ښځې طرف ته وي، ماته د دې شي ضرورت نسته، ماته د خدای ﷻ ضرورت دی، آیا هغې ته جلاکور ورکول ضروري دي؟ نو خپلوان یې هم په دې خبره باندي ناراضه دي کله چې د کالج څخه موسمي چوټیانی کیږي نو په تبلیغی پروګرام کې چلې وباسي، د اختر د پاره رایي وندته ځي، په دې ورځو کې هم د ښځې حقوق نه اداء کوي، کله چې کورته راځي نو یا خوپه جوماټ کې بیده کیږي یاپه کورکې جلا یوبیټك کې بیده کیږي.

جواب: په زید باندي واجب دي چې هغه د خپلې ښځې د نان نفقې او استوګنې داشان انتظام وکړي چې هغه د چا محتاجه نه وي او د استوګنې د پاره داسې مستقله کمره،

باورچي خانه او بیت الخلاء ضروري ده چې په هغه کې د بل چاشرکت نه وي (۱)، د دې څخه علاوه په هغه باندې واجب دي چې هغه د هغې جائز حقوق د زوجیت اداء کړي، د هغې زړه وساتي، که د دې حقوقو اداء کولو سره هغه د تبلیغ د پاره ځي نو د هغه د پاره جائز او ثواب دې خو که په دې حقوقو کې کوتاهي کوي بیا سره د تبلیغ د پاره تلل شرعا جائز نه دي. والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی

۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

د مور سره د پرورش په دوران کې د بچو نفقه په پلار باندې به وي

سوال: په مسلم قانون کې وئیل سوي دي چې د نابالغه اولاد کنټرول او سپرویژن په پلار وي او کسټډي به د مور وي، که هلك وي نو د اوو کالو پورې او که انجلۍ وي نو تریلوغه پورې د کنټرول او سپرویژن څه معنٰی ده؟

جواب: مطلب دادی چې د نان او نفقې ذمه واري به په پلار باندې وي (۲)، او د هغه د تربیت پالیسي به هم د هغه د رایې معتبر وي، په دې شرط چې د شرع خلاف نه وي، خو ماشوم به د مور په تحویل کې وي، او هغه به یې پرورش کوي (۳).

---

(۱) وفي الهداية ج: ۲ ص: ۱۴۴ (طبع سعيد) وعلى الزوج ان يسكنها في دار مفردة ليس فيها احد من اهله الا ان تختار ذالك. وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۹۹ وكذا تجب لها السكنى في بيت خالٍ عن اهله.... الخ. وفي بحر الرائق ج: ۴ ص:۱۹۳ اي الاسكان للزوجة على زوجها فتجب لها كما تجب النفقة.. ليس له ان يشترك غيرها لانها تتضرّربه.... الخ. وكذا في الهندية ج: ۱ ص: ۵۵۲ (طبع رشيديه كويته).

(۲) وفي الهداية كتاب الطلاق باب النفقة ج: ۲ ص: ۴۴۴ (طبع شركت عليه ملتان نفقة الاولاد الصغار على الاب لايشارك فيها احد كما لايشاركه في نفقة الزوجة. لقوله تعالى: وَعَلَى الْمَوْلُوْدِلَهُ رِزْقُهُنّ والمولود له هو الاب.

وفي الدر المختار باب النفقة ج: ۳ ص: ۶۱۲ (طبع سعيد) وتجب النفقة بانواعها على الحرّ لطفله الفقير الحرّ.

وفي الشامية اي ان لم يبلغ حد الكسب.

(۳) سورة لقمان: ۳۱

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۸/۹/۲۱ هـ
(فتوىٰ نمبر ۱۰۷۵/ ۲۹ ب)

د غريبې فاسقې مور نفقه په ځوى باندې واجب ده

سوال: يوه ښځه د زنا ارتکاب کوي هغې لره خپل ځوى په احسنى طريقې باندې پوهولو سره بياهم د دې خراب کار څخه اجتناب نه کوي، يوه ورځ د مور او ځوى په دې خبره باندې خبرې واورېدل، په دې کې يوبزرګ رالې او هغه ځوى ته په دردکې سو او ورته يې ووئيل: که مور کنجره هم وي، نو د ځوى د پاره مناسب نه دى چې هغه د هغې بې عزتي وکړي، اتفاق سره زه هم هلته ورغلم (پنجاب کې) کنجره هغې ښځې ته وايي چې د حکومت څخه لايسنس راوړي او داکار کوي، خو زما د دغه بزرګ د خبروسره اتفاق نه وو، مايوعالم ته رجوع وکړله، هغه ووئيل چې ځوى ته پکار دى چې مور په ښه طريقې سره پوهه کړي که نه پوه کيږي نو د هغې سره دې مقاطعه وکړي، خوخرچه به ضرور ورکوي د مقاطعې دوه صورتونه کيدى سى، چې يامور د کور څخه وباسې او پخپله ووځي، که مور وباسل سى نو د ځوى به بدنامي وي، په کورکې پاته کيدو سره که هغه غلط کار کوي نو ځوى به يې هم ګنهګار وي، په داسې حال کې ځوى ته څه کول پکار دي؟ چې داغلط کار بندسى او ځوى هم د خداى په نزد مجرم ونه ګرځي.

جواب: مور که غريبه وي نو د هغې نفقه په ځوى باندې واجب ده هغه چې هرڅومره بدعمله وي، زنا خو يوه خطرناکه ګناه ده، خو که غريب مور او پلار کافر يا مشرك هم وي، بياهم د هغوى نفقه په ځوى باندې واجب ده او د هغوى سره حسن سلوك او په نرمي سره مخکې راتلل فرض دي، د قرآن کريم ارشاد مبارك دى: وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا. (الآيه) ([1]).

يعنى که ستا والدين ستا د مشرك جوړولو کوشش وکړي نو بيا د هغوى اطاعت مه کوه، خو په دنياوى ژوند کې د هغوى سره په نيکى پيش آمد کوه، او د صحيح بخاري او مسلم شريف حديث کې دي: چې حضور ﷺ حضرت اسماء رضى الله تعالى عنها ته

([1]) وفى صحيح البخاري باب صلة المرأة امها ولها زوج: ج: ۲ ص ۸۸۴ (طبع سعيد) عن اسماء قالت: قدمت امّي وهي مشركة فى عهد قريش ومدتهم اذا عاهدو النبى ﷺ مع ابيها فاستفتيت النبى ﷺ . فقالت: ان امّى قدمت وهى راغبة. قال: نعم صلى امّك.

د خپلې کافرې مورسره د وصله رحمي حکم ورکي [۱]، خکه خو فقهاوو لیکلي دي: ونفقة الاصول والفروع للجزئية وجزء المرء في معنى نفسه فكما لاتمتنع نفقة نفسه بكفره لاتمتنع نفقة جزئه. (شامي ج: ۲ ص: ۲۸۳) [۲] او په تفسير مظهري کې دي: يجب بهٰذه الاية (وهي الاية المذكورة) الانفاق على الابوين الفقيرين وصلتهما وان كانا كافرين (مظهري ج: ۷ ص: ۳۵۲) [۳] او کله چې سره د کفر نفقه واجب ده نو محض د فسق په وجه به نه ساقطيږي.

لهٰذا په صورت مسئوله کې په څوی باندې واجب دي چې خپلې مورته نفقه ورکوي، خو ورسره دې يوهغه د هغې په بدکارۍ باندې دې ورته پوهه ورکوي، مثلاً د کومو خلګو سره چې هغه ملوث کيدې سي د هغوی داخليدل دې په کور باندې بندکړي.

والله سبحانه اعلم

۱۱/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۸/۲۱۲، الف)

۱: د خاوند د اجازت څخه بغیر د ښځې د کور څخه د باندې تلل.
۲: ښځه د خپل ځان د پاره د جلاکور مطالبه کولی سی.
۳: د پلار کره د اوسیدلو په صورت کې په خاوند باندې نفقه او دولادت اخراجات لازم نه دي.

سوال: آيا د ښځې د پاره د خاوند د مرضي څخه بغير د کور څخه وتل جائز دي؟ يوه ښځه صفيه سلطانه د خاوند د اجازت څخه بغير د خپل پلار کره تللې ده، آيا د هغې د پاره داجائز دي؟

۲: صفيه سلطانه عرف شاهينه مذکور او د ثناء الرحمٰن واده د فريقينو په رضامندۍ سره او د دواړو د اولياوو د طرفه سوی دی، اوس مسماة مذکوره وايي چې ماباندې د

---

(۱): ج: ۳ ص: ۶۳۱ (طبع سعيد)

(۲) (طبع بلوچستان بك ډيپو)

(۳) وفي رد المحتار کتاب الحدود باب التعزير ج: ۴ ص: ۸۷ (طبع سعيد) اذا رأى منكراً من والديه يأمرهما مرّة فان قبلا فيها وان كرها سكت عنهما واشتغل بالدعاء والاستغفار لهما فان الله تعالى يكفيه ما اهمه من امرهما.... الخ

خاوند شکل ښه نه لګی، مګر خاوند سره په دی شرط اوسیدلو ته تیاره یم چی په ډاګ کالونی کی په کرایه باندی کور واخلی او هم هلته اوسیږی او د خواښی او خسر سره یوځای اوسیدلو ته تیاره نه ده، بلکی خاوند د خپلو والدینو څخه جلاساتلی ده، بیاهم دلته اوسیدل نه غواړی شرعًا څه حکم دی؟

۳: صفیه سلطانه عرف شاهینه حامله ده او دلته د تلو څخه پنځه لس ورځی وروسته د حمل د وضع د مراحلو څخه تیری سوی، حالانکی د صفیه خاوند ثناء الرحمٰن د دی مراحلو څخه د تیریدلو د پاره (یعنی د ولادت کیدلو د پاره) دری څلورو ښوهسپتالونو کی انتظام کړی وو، خوشاهینه مذکوره والدینو په زور باندی وګرځوله، او په یومعمولی (ولادت سنتر) کی یی داخله کړله په دی صورت کی به خاوند د ښځی د کفالت، ذمه دار وی او که نه؟

جواب: د خاوند د اجازت یامرضی څخه بغیر د هغی د کور څخه وتل ښځی د پاره سخته د ګناه خبره ده (۱)، په صورت مسئوله کی په سلطانی باندی واجب دی چی هغه سمدستی د خاوند کورته راسی او په خپل سابقه عمل باندی د الله ﷻ څخه توبه او استغفار وکړی او د خاوند څخه معذرت وغواړی (۲).

۲: ښځی ته داحق دی چی هغه د خپل ځان د پاره د داسی کور مطالبه وکړی، چی په هغه کی د خسر خواښی څه دخل نه وی، لهٰذا که د صفیه سلطانی مطالبه دومره ده، نو هغه په ځای ده او د هغی پوره کول د خاوند د پاره ضروری دی خو د یوخاص ځای تعین د ښځی حق نه دی چی مثلاً هم په ډاګ کالونی کی به وسیږی، داشرط لګول د ښځی د پاره ناجائزدی او د دی پابندی به هم په سری باندی واجب نه وی، بلکی د بیل کور انتظام خاوند چیری هم وکړی د ښځی حق ورسره اداء کیږی، لما فی الدر المختار: وبیت منفرد من دارله غلق.... کفاها، وفی البحر عن الخانیة یشترط ان لایکون فی الدر أحدٌ من احمآء الزوج یؤذیها (۳).... وقال الشامی: فینبغی الافتاء بلزوم

(۱) وفی جامع الترمذی باب ماجاء فی حق الزوج علی المرأة ج: ۱ ص: ۲۱۹ (طبع سیعد) عن ابی هریرة ﷺ عن النبی ﷺ قال: لوکنت آمر احداً ان یسجد لاحد لامرت المرأة ان تسجد لزوجه وفی الدر المختار کتاب النکاح باب القسم ج: ۳ ص: ۲۰۸ (طبع سعید) وحقه علیها ان تطیعه فی کل مباح یأمرها.

(۲) د تیری صفحی حاشیه وګوری.

(۳) الدر المختار ج: ۳ ص: ۲۰۰، ۲۰۱ (طبع سعید)

دار من مبابها.... فعلی المفتی ان ینظر الی حال اهل زمانه.... الخ. (شامی ج: ۲ ص: ۲۲۴) ([1])

۳: په صورت مسئوله کې د ولادت خرڅه په خاوند باندې واجب نه ده او ترڅو چې ښځه د خاوند د اجازت څخه بغیر د پلار کره وسیږي د هغې نفقه هم په خاوند باندې واجب نه ده، اجرة القابلة علی من استأجرها من زوجة وزوج ولو جاءت بلا استئجار قیل علیه وقیل علیها. (شامی ج: ۲ ص: ۲۴۹) ([2])

والله سبحانه اعلم

۲/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

د ښځې علاج د خاوند په ذمه دی او که نه؟

سوال: په جنتي کالي او د احنافو په نورو کتابونو کې د ښځې، نان نفقه او جامې د سړي په ذمه لیکلي دي، ورسره یې دالیکلي دي که ښځه بیماره سي نو د هغه علاج او معالجې خرڅ شرعًا په خاوند باندې واجب نه دی بلکې د خپل مال څخه به یې کوي، هوا که خاوند تبرعًا د هغه علاج وکړي نو دابه د هغه احسان وي، طالبانو د درس وئیلو په وخت کې داسوال کړی وو، چې درد بیماري د انسان سره لګیدلی ده، بعضی اوقات د علاج فیس په ډاکټرانو او اپریشنونو باندې په زرهاوو روپی لګی، نو ښځه غریبه به داخرڅ د کوم ځای څخه کوي؟ د دې څه حل دی؟

جواب: په دې مسئله کې احقرته هم د ډیرې مودې څخه تردد دی یووار په دې مسئلې کې د نورو فقهاوو د کتابونوته هم د مراجعت اتفاق سوی وو، او داعجیبه خبره په نظر راغله چې د ټولو په نزد صورتحال یوشان دی یعنې د علاج خرڅه یې د نفقې حصه نه ده ګرځولې ([3])، خوسره د ډیر تلاش څخه د قرآن او سنت څخه څه داسې نص هم پیدانسو چې په هغه کې داصراحت وي چې د علاج خرڅه په خاوند باندې واجب نه ده نو ځکه د احقر څه خیال دادی چې په قرآنکریم کې د نفقې سره د بالمعروف قید لګولی دی چې د

([1]) رد المحتار ج: ۳ ص: ۲۰۱، ۲۰۲ (طبع سعید) وفی الهدایة کتاب الطلاق باب النفقة ج: ۲ ص: ۱۴۴ (طبع سعید) وعلی الزوج ان یسکنها فی دار مفردة لیس فیها احد من اهله الا ان تختار ذالك.

([2]) الدر المختار ج: ۳ ص: ۵۷۹، ۵۸۰ (طبع سعید).

([3]) وفی الشامیة کتاب الطلاق باب النفقة ج: ۳ ص: ۵۷۵ (طبع سعید) کما لایلزمه مداوتها ای اتیانه لها بدواء المرض ولا اجرة الطبیب ولا الفصد ولا الحجامة.

37 ﻓﺘﺎﻭﻯ

هغه حاصل به دامعلومیږي چي د نان نفقي تعین په عرف باندي مبني دی. په تیر دور کي د علاج خرچه څه ډیره زیاته نه وه. نو ځکه عرف داوو چي هغه په نفقه کي نه ده شامل، که داخبره صحیح وي نو د عرف د تبدیلي سره حکم هم بدلیدل پکار دی او په ظاهره دامعلومیږي چي زموږ په دورکي عرفًا علاج د نفقي حصه وه. هسي هم داخبره عقلا په ذهن کي نه راځي چي که په خاوند باندي د علاج خرچه واجب نه وي نو د بیماري په صورت کي به ښځه څه کوي؟ او په موجوده دورکي د علاج دومره خرچه وي چي یوه داسي ښځه چي د هغه د روزګار څه ذریعه نه وي. او د هغي برداشت نسی کولی، خو داتولي خبري تراوسه پوري د سوچ ترحده دي. چونکي چیري منقول می کتلی نه دي، او نه د نورو اهل علمو سره په دې باندي مشوره سوي ده. ځکه احقرنه په دې باندي جزم نسته، ښه به وي چي تاسو داسوال لاندیني حضراتو ته ولیږئ.

۱: مفتي رشید احمد صاحب، دار الافتاء والارشاد ناظم اباد نمبر ۴. کراچي.

۲: مولانا مفتي عبد الشکور ترمذی صاحب. دار العلوم حقانیه، ساهیوال. ضلع سرګودها.

۳: مفتي عبد الستار صاحب. جامعه خیر المدارس. ملتان

۴: مولانا مفتي عبدالواحد صاحب، جامعه مدنیه کریم پارک. راوی روډ. لاهور.

۵: مولانا مفتي عبد القادر صاحب. دار العلوم کبیر والا. ضلع ملتان.

احقر چي په متذکره ډول کوم سرسري خپل سوچ لیکلی دی که هغه هم بعینه د احقر په الفاظو کي هغوی ته ولیږئ نو ښه به وي، او دغه حضراتو څخه چي کوم جوابونه راکول سول د هغه څخه به د مهرباني د مخي احقرهم خبردار کړئ. والسلام

(حضرت مولانا محمد تقی عثمانی عفی عنه مدظلهم)

بد قلم محمد عبد الله میمن

(فتوٰی نمبر ۸۵: ۴۵)

کتاب الایمان والنذور

د قسم، او د نذر احکام

د قسم کفاره او د کومی ګناه په کار باندی د قسم اخستو په صورت کی هغه ګناه پریښوول واجب دی

سوال: څلور کاله مخکی می د یوکار کولو اراده وکړله په دی سلسله کی می په قرآن باندی لاس ایښوولو سره قسم اخستی وو، او بیامی دغه عهد مات کی تاسو په فتوی کی په غریبانو باندی د خوراك خوړلو په باره کی لیکلی وه چی د هغه تعداد ماته یاد نه دی، د مهربانۍ د مخی هغه تعداد راته وښایاست؟

جواب: د قسم ماتولو کفاره داده چی لسو مسکینانو باندی دودی وخوی، یالسو مسکینانو ته جامی ورکړی، او که د دی وس او طاقت دی نه وی نو دری ورځی روژی وساتی (۱)، که تاسو د قسم ماتولو څخه وروسته لسو مسکینانو باندی خوراك کړی وی نو کفاره اداء سوه، (۲) ورسره توبه او استغفار هم وکړه که توبه په رښتونی زړه سره وسی نو الله لوی لوی ګناهونه معاف کوی، نو انشاء الله دا ګناه به هم معاف سی، خو په دی شرط چی د کوم کار د کولو چی تاقسم اخستی وو، هغه کار مباح وی او که هغه کار پخپله د ګناه کار وی نو د هغی پریښوول واجب دی (۳) او مذکوره کفاره به د دی د پاره کافی نه وی.

والله سبحانه اعلم
۲۴/ ۱۰/ ۱۳۹۲ ھ
(فتوی نمبر ۲۴۴۳/ ۲۷ ھ)

په چاباندی د ناجائز کار د قسم د پاره دباؤ اچول

(۱) قال الله تعالی: فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ. (الایه) المائده: ۸۹). وفی الدر المختار کتاب الایمان ج: ۳ ص: ۷۲۵، ۷۲۲ (طبع سعید) وکفارته تحریر رقبة او اطعام عشرة مساکین او کسوتهم بما یصلح للأوسط.... وان عجز عنها کلها وقت الاداء صام ثلثة ایام ولاء.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۷۲۷ (طبع سعید) ولم یجز التکفیر ولو بالمال خلافا للشافعی قبل حنث... الخ. وفی الشامیة تحته لان الحنث هو السبب کمامر فلایجوز الا بعد وجوده ..... الخ.

(۳) وفی تنویر الابصار ج: ۳ ص: ۷۲۸ (طبع سعید) ومن حلف علی معصیة کعدم الکلام مع ابویه او قتل فلان الیوم وجب الحنث والتکفیر.

او د الله په لفظ سره د قسم منعقد کيدلو حکم

سوال: يوسړی د خواښې او اخښې او د خسر په موجودګی کی د هغه د ښځې د ماشوم راوړلو په زمانه کی په زوره د زوم ځخه په قرآن باندی لاس ايښولو سره داعهد واخستی چې آينده عهد وکړه چې زموږ د خور به اولاد نه وی او همدا څلور بچيان به وی او په خپل زړه کی به د ښځې سره قربت جائز وی، آيا طلاق واقع سو؟ د هغوی زور په دی خبره باندی وو چې زوم نس بندی وکړی، چې زوم د هغې په سختی سره مخالفت وکی، او په سختی سره يې انکار وکی، د دی وجې ځخه دا عهد په زوره باندی واخستل سو.

جواب: مذکوره عهدکول جائز نه وو، نه د ښځې خپلوانو د پاره داجائز وو چې هغوی دی د خاوند ځخه په زور سره داسی عهد واخلی او د دی عهد سره نه په ښځې باندې طلاق واقع سوی دی او نه قربت حرام سوی دی، بلکی د دی حکم دادی، چې قربت دی کوی او کله چې د حمل استقرار وسی نو د قسم کفاره دی ورکړی، د قسم کفاره داده چې ياخودی لس مسکينانوته دودی ورکړی يادی هغوی ته لباس، او که د دی وس يې نه وی نو دری ورځې دی روژې ونيسی (١) او دا کفاره هم په هغه وخت کی واجب ده کله چې هغه قسم اخستو سره داعهد کړی وی (٢) او که د الله قسم يې نه وی اخستی نو کفاره واجب نه ده (٣).

والله سبحانه اعلم
۱۹/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۴۰۳/ ۲۷ هـ)

د قرآن د قسم حکم او قرآن لوړولو ځخه بغير هم قسم منعقد کيږی

(١) د حوالی د پاره وګوریٔ د تيری صفحی اوله حاشيه.

(٢) ايضًا.

(٣) وفی تنوير الابصار مع الدر المختار كتاب الايمان ج: ٣ ص: ٧١٠ الی ٧١٢ (طبع سعيد) والقسم بالله تعالی وباسم من اسمائه كالرحمٰن والرحيم والحق او بصفة من صفاته تعالی.... لايقسم بغير الله تعالی كالنبیٔ.... الخ. وفی شامية ج: ٣ ص: ٧١٢ (طبع سعيد) قوله لايقسم بغير الله تعالی عطف علی قوله والقسم بالله تعالی ای لاينعقد القسم بغيره تعالی ای غير اسمائه وصفاته..... الخ.

سوال: څه فرمائي علماء د دين په دې مسئله کې چې حسن الله د دوو کالو څخه په يوه کارخانه کې ملازم دی، او واده سوی دی، شاهده هم د يوڅو ورځو څخه په کار لګيدلې ده، چې پيغله ده، د دواړو خپل په مينځ کې څه خپلولي هم نسته، حسن الله په کارخانه کې د ځوکسانو په مخکې په هغې حمله کوي او انجلي شاهده د حسن څخه د بچ کيدلو د پاره مخکې منډې وهي او حسن الله ښکنځل ورته کوي او نيول يې غواړي، د شاهدې د مدد د پاره څه کسان راولاړيږي، او شاهده په خپل حفاظت کې اخلي. انجلي شاهده د کارخاني ناظم ته شکايت کوي، حسن الله د انجلي شکايت درست نه تسليموي نو د کارخاني ناظم د حسن او شاهدې په موجودګي کې د شاهدانو په لاس د يٰسين شريف کتاب ايښوولو سره د هغوی څخه حليفه بيان اخلي چې په هغه سره حسن الله مقصور ثابتيږي، اوس د حسن الله کسان د کارخاني په ناظم باندې د قرآن شريف د بې حرمتي الزام لګوي، آيا په دې خبرې سره د قرآن حکيم بې حرمتي سوې ده؟ په جواب سره مو مشکور کړئ؟

جواب: قسم د قرآن کريم د لوړولو څخه بغير محض په الله ﷻ قسم اخستوسره هم کيږي خو که قرآن کريم په لاسونو کې پورته کولو قسم واخستل سې نو په دې سره د قرآن کريم بې حرمتي نه کيږي او داشان هم قسم صحيح کيږي. کذا يؤخذ ممافي رد المحتار ج: ۲ ص: ۷ نقلاً عن العيني (۱) والله اعلم

۴/ ۲/ ۱۳۹۰ هـ

(فتوىٰ نمبر ۸۲۴/ ۲۱ الف)

د څو قسمونو ګنې کفارې ورکول لازم دي

سوال: زيد قسم واخستی چې زه به فلانی کارنه کوم، د خپلی بې اعتدالي په وجه يې قسم سرته ونه رسوی هغه کاريې وکې، تراوسه پورې يې کفاره نه ده ورکړې، چې بيايې قسم واخستی چې د اکابر به نه کوم بيايې د بې اعتدالي په وجه قسم سرته ونه رسولو هغه کاريې وکې، هلم جراً. آخرکې يې کفاره ورکول وغوښتل. نو اوس به يوه کفاره

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۳ ص: ۷۱۲، ۷۱۳ (طبع سعيد) قال الكمال ولايخفى ان الحلف بالقران الان متعارف فيكون يميناً واما الحلف بكلام الله فيدور مع العرف وقال العيني وعندى ان المصحف يمين لاسيما في زماننا وعند الثلاثة المصحف والقرآن وكلام الله يمين. وكذا في الفتاوىٰ الهندية كتاب الايمان، الباب الثاني الفصل الاول ج: ۲ ص: ۵۳ (طبع رشيديه كويته).

ورکوي او که د هرقسم به بيله بيله کفاره وي؟ په دوهم صورت کې به بين الکفارتين فصل وي او که متصل به وي؟

جواب: قسم چې څومره واره وخوړل سي د خلاف ورزي په صورت کې د هرقسم يوه کفاره ورکول ضروري دي، خاصکر چې دوهم قسم يې د مخکې قسم د خلاف ورزي څخه وروسته اخستی دی.

في الدر المختار: وتتعدد الکفارة لتعدد اليمين والمجلس والمجالس سواء ولوقال عنيت بالثاني الاول ففي حلفه بالله لايقبل. (شامي ج: ۳ ص: ۷۱) (۱) البته په کفاراتو کې وصل ضروري نه دی، فصل هم کولی سی. فقط والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

الجواب :تصحيح بنده محمد عاشق الهی بلند شهری

۲۰/ ۱۲/ ۱۳۸۷ ھ

(فتوی نمبر ۱۴۵۲/ ۱۸ – الف)

د الله ﷻ او د قرآن د لفظ قسم اخستلو حکم او د قسم کفاره څه ده؟

سوال: علي حسين جنرل سکرټري يونايټيډ فيډريشن پاکستان او دوهم فريق عبد الغني، ۲، نوشه، ۳، ظهير الدين دي فريقينو په قرآن باندي داقسم اخستی وو، چې د يوبل سره به يو او د يوبل په خلاف به هيڅ کار روائي نه کوو چې ناجائز به وي، په دې سلسله کې علي حسين د دوهم فريق دروو کسانو ته ۵/۵ فټه ځای ورکی، او داچې د ډګري پيسې به اداء کول وي، چې هرڅه وي ټوله خرچه ورسره يوځای کولوسره، خو غني د ډګري د رقم روکولو څخه انکار کوي چې زه به يې نه ورکوم، او علي حسين دا ونيل چې د ډګري پيسې به وروسته ورکوي، دوهم فريق د ډګري رقم اداء نه کړو قسطونه يې کړل هغوی نه يې هم اداء نه کړل، وروسته نوشه د پنځه فټه په عوض پنځلس فټه ځای واخستی، ظهير دا ارقام د کشتونو باوجود هم اداء نه کړل، او نور معاملات چې د علي حسين د مفادو په خلاف دي، په هغه کې هم غني، نوشه او ظهير

---

(۱) الدر المختار کتاب الايمان ج: ۳ ص: ۷۱۴ (طبع سعيد) وفي البحر الرائق ج: ۴ ص: ۲۹۷ (طبع رشيديه کويټه) وفي التجويد عن ابي حنيفة رحمه الله اذا حلف بايمان فعليه لکل يمين کفارة والمجلس والمجالس سواء، ولوقال عنيت بالثاني الاول لم يستقم ذالك في اليمين بالله تعالی.

مداخلت کوي، او په قسم کې یې ویلي وه چې مونږ به د چا په معامله کې خبرې نه کوو.

۲: علي حسین د قهر په عالم کې د نورو نادهنده ګانو د ډګرې په سلسله کې د قرآن قسم واخستې چې زه به یوموټې (په یوواړ) د ډګرې پیسې اخلم او په عدالت کې به خلګ پیسې جمع کوي، خو د دووکسانو نوم یې زباني واخستي چې د محمد یامین او مُنّا، او وې ویل: چې ټول به ډګرې جمع کوي.

۳: مونږ څلور کسانو په یوې مسئلې باندې خبرې اترې کولې چې یوسړي ببر الدین رالي، او هغه وویل چې څلور سره کسان لاس په لاس کښیږدي، پنځوسرو لاس باندې خپل خپل لاس کښې ښووي، او وې ویل چې قرآن په مینځ کې دی، حالانکې قرآن نه وو، اوس په نیت کې څه فتور پیداکیږي ځکه چې هریو په معامله کې مداخلت کوي، رقم د دریم فریق څخه حاصل سوی دی او هغه رقم سره هسپتال وغیره تعمیر سوی دی، چونکې مسئله د کلام پاك ده، چونکې دوهم فریق، دریم فریق ټول قسطونه غواړي او مافریق اول ته د روپو اداء کول هغه خلګوته کول دی چاچې بغیر د خپل مفاد څخه روپې مونږ ته قرض راکړې دي، حالانکې که داخلګ روپې اداء کول وغواړي نو نمبر ۱، ۲، ۳ یې اداء کولې سي، نن د دروو کالو څخه د هغه ځای د آمدن څخه کافي رقم حاصل کړی دی.

جواب: د قسم اخستو په حکم ځان پوه کړه، په دې سره به د دروسره مسئلو جواب وسي، د الله ﷻ یا د قرآنکریم قسم اخستوسره قسم منعقد کیږي (۱)، که داقسم په څه ناجائز کار باندې نه وي اخستل سوی نو هغه ماتول ګناه ده او که په څه ناجائزکار باندې خوړل سوی وي نو ماتول یې واجب دي (۲)، په دواړو صورتونو کې به د دې کفاره ورکول وي، کفاره داده: چې یاخو لسو مسکینانوته فی کس پاوکم دوه سیره د غنمو په حساب سره دانه او یا د هغه قیمت ورکړي، یا دوه وخته په مړه ګیډه باندي ډوډی وخوري او یا د لسو مسکینانو د لباس انتظام وکړي، که په دې کې د یوې خبرې

(۱) د الله ﷻ په لفظ سره د قسم منعقد کیدلو حواله سابقه صفحه (۲۱۱) حاشیه نمبر ۲، ۳) کې او د قرآنکریم قسم منعقد کیدلو حواله د تیرې صفحې ۲۱۲ اوله حاشیه وګورئ.

(۲) وفي تنویر الابصار ج: ۳ ص: ۷۲۸ (طبع سعید) ومن حلف علی معصیة کعدم الکلام مع ابویه او قتل فلان الیوم وجب الحنث والتکفیر.

هم وس نه وي نو دري ورځې دي متواتر روژې ونيسي ([1])، په صورت مسئوله کې په وس نه وي نو دري ورځې دي متواتر روژې ونيسي ([2])، په صورت مسئوله کې په کومو خبرو چې تاسو قسمونه اخيستي دي، د هغه تفصيل د سوال څخه په ذهن کې رانه لي، نو ځکه دابنوول مشکل دي چې هغه کار جائز دي او که ناجائز؟ په هرصورت د قسمونو په خلاف ورزی باندې مذکوره کفاره اداء کړې او د هرقسم په ماتولو باندې به بیله بیله کفاره وي.

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۸/۹۴۷ ج)

که ستا د لاس ډکې اوبه وڅښم (نو دسور دوینې قطرې به وڅښم) په دا الفاظو سره قسم نه منعقد کیږي

سوال: دري کاله مخکې په روژه کې د روژې د ماتولو څخه پنځلس منټه مخکې د څښلو اوبه ایښې وي او په هغه کې به مې واوره اچوله خو په آخري رمضان کې داسې وسول چې اوبه ایښوول او واوره راوړل رانه هیرسول، کله چې روژه مات ته پنځه منټه پاته سول، نوماته د دې خبرې خیال رالی، نومنګې خواته د اوبو د راکښلو د پاره ولاړم، نو په منګې کې اوبه نه وې، بیازه صحن راغلم نو اومې کتل، زما یوځوی نثار چې د هغه عمر شپږ دیرش کاله دی په صحن ولاړ دی، ماهغه ته وویل: چې نثار ته نلکې څخه لږې اوبه راوړه، واوره زه راوړم خو هغه د اوبو راوړلو څخه هم انکار وکې، ماته ډیره غصه راله زه د نلکې څخه د اوبو راوړلو د پاره ولاړم، په دې کې زما دوه نور هلکان نلکې ته د اوبو راوړلو د پاره راغلل یوه وویل اوبه زه ډکوم، دوهم ووئیل: واوره زه وړم، داکارمې دواړو ته حواله کې، کورته بیرته رالم، نثارهم په هغه کې ولاړوو، چیرې چې ماپریښې وو او زه دباندې وتلی وم، ما په قهر کې ووئیل: نثار که موږ ستا د لاس ډکې سوې اوبه وڅښلې نو د سور د وینې قطرې به موڅښلې وي، بیا د یونیم کاله پورې زموږ د هغه سره خبرې اترې بندې وې، د هغه څخه وروسته هغه معافي وغوښتله، مامعاف کې، خو د اوبو نه څښلو کوم قسم چې مې اخستي وو، تراوسه په

([1]) وګورئ سابقه حواله صـ ۲۱۰ حاشیه نمبر اول.
([2]) د حوالې د پاره وګورئ صـ فتوٰی او د هغې او حاشیه.

هغه باندې قایم یم، که څه شرعي ګنجایش وي نو وني لیکي که نه وي نو ټول به عمر به باندې قایم یم؟

جواب: د سوال خط کش سوی الفاظو سره شرعي قسم نه دی متحقق سوی لهٰذا که ته اوس د نشار د لاس ډکې سوې اوبه وڅښې نو په تاباندې هیڅ کفاره نه عاید کیږي، ته د هغه د لاس اوبه څښلې سی. لمافی الدر المختار.

وان فعله فعلیه غضبه او سخطه او لعنة الله او هوزان او سارق او شارب خمر او اٰکل ربا لایکون قسمًا وفی رد المحتار عن الولو الجیة هویستحل الدم او لحم الخنزیر ان فعل کذا لایکون یمینا. (شامی ج: ۳ ص: ۵۷) (۱)

والله سبحانه اعلم
۹/ ۷/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۵۲۴/ ۲۸ ب)

که نور سره زر وغواړم نو کافره دې سم په دې الفاظو سره د قسم منعقد کیدلو حُکم

سوال: تقریبًا څلور کاله مخکې یووار ماښځې ته وئیلي وه چې هغه خو به (یعنې د طلاق ذکر سوی وو) هلته غورځیږي کله چې ته کفریه خبرې وکړې، یاکفریه کلمه ووایې، غالبًا مخکې فقره مې وئیلي وه، نن د ښځې سره خبره کیدله، هغې ته مې شپږ تولې کالي جوړکړه، هغې ووئیل چې اته تولې کالي جوړکړه، که وروسته مامزید سره زر واخستل، یاداسې مې ووئیل، که نور سره زر مې وغوښتل نو کافره دې سم، نو اوس که اته تولې سره زر ورته واخلم او وربې کړم او وروسته بیاهغه نور سره زر وغواړي نو ایا په دې سره به واقعي کافره سي او بیابه په دې سره یو طلاق صریح یابائن غورځیږي؟

جواب: ستا ښځې چې داوئیلي دي چې (که زه وروسته نور سره زر وغواړم نوکافره دې سم، په دې الفاظو سره قسم متحقق سو، یعنې آینده د هغه د پاره مزید سره زر غوښتل ناجائز دي، که وغواړي نو هغه به د قسم کفاره ورکوي خو هغه به په دې وجه نه

---

(۱) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۳ ص: ۷۲۱ (طبع سعید) وفی الفتاوٰی الهندیة الباب الثانی فیما یکون یمینًا ومالایکون یمینا الفصل الاول ج: ۲ ص: ۵۵ (طبع رشیدیه کویټه) لوقال ان فعلت کذا فانا زان او سارق او شارب خمر او اٰکل ربافلیس بحالف هٰکذا فی الکافی.

کافره کیږي او نه په دی سره په هغه باندي طلاق واقع کیږي، فی الدر المختار وان فعل کذا فهو کافر فیکفر بحنثه لوفی المستقبل والاصح ان الحالف لم یکفر. (شامي ج: ۳ ص: ۵۵) (۱)

والله اعلم
۱۳۹۷/۲/۱۶ هـ
(فتویٰ نمبر ۲۸/۲۰۵ ب)

د قسم خلاف ورزی دیانتًا بهتر کېدلو په صورت کی خلاف ورزی کول او کفاره ورکول ښه دی

سوال: د یوی انجلی والدینو په دباو اچولو سره د دی خبری قسم اخستو چی ته به صرف زید خپلوی، انجلی په دباؤ کی راله داقسم خوبیی واخستی، خو اوس هغه داقسم ماتول غواړی، نو آیا داقسم چی په دباو کی اخستل سوی دی، د قسم وئیلو مستحق دی؟ او د دی گناه به په چاباندی وی؟

۲: که د دی قسم څه شرعی حیثیت وی نو د دی د ماتولو کفاره به څه اداء کول وی؟

۳: بالفرض که هغه په دباؤ سره قسم نه وی کړی بلکی د زړه څخه یی اقرار کړی وی نو کفاره به یی څه وی؟

جواب: په چاباندی د هغه د مرضی خلاف په څه خبره قسم کولو د پاره دباو اچول درست نه دی، خو که داشان څوك قسم واخلی (یعنی د الله تعالی قسم اخستو سره د څه خبری وعده وکړی) نو قسم صحیح کیږی. (۲)

---

(۱) الدر المختار ج: ۳ ص: ۷۱۷، ۷۱۸ (طبع سعید). وفی الهندیة کتاب الایمان الباب الثانی فیما یکون یهیناً ومالایکون یمینا ج: ۲ ص: ۵۴ (طبع رشیدیه کویټه) ولوقال ان فعل کذا فهویهودی او نصرانی او مجوسی او بریٔ من الاسلام او کافر او یعبد من دون الله او یعبد الصلیب او نحوذالك ممایکون اعتقاده کفرا فهویمین استحسانًا کذا فی بدائع حتی لوفعل ذالك الفعل یلزمه الکفارة وهل یصیر کافرًا اختلف المشائخ فیه قال الشمس الائمه السرخسی رحمه الله والمختار للفتویٰ انه ان کان عنده ان یکفر متی اتی بهذا الشرط ومع هذا آتی یصیر کافرًا لرضاء بالکفر وکفارته ان یقول لا اله الا الله محمد رسول الله وان کان عنده انه اذا اتی بهذا الشرط لایصیر کافرًا لایکفر.... الخ.

(۲) وګوری سابقه حواله ص: ۲۱۱ حاشیه نمبر ۲-۳.

۲: په داسې صورت کې قسم کوونکې که د قسم خلاف ورزی دیانتًا بهتره ګڼي نو د هغه د پاره د حلف خلاف ورزی جائز ده [۱]، خو هغه به د قسم کفاره اداء کوي [۲].
د کفارې مطلب دادې: چې په دروکارونو کې یوکار وکړي، یالس مسکینانو ته دوه وخته ډوډۍ ورکړي، یالس مسکینانو ته د متوسطې درجې لباس ورکړي او که په دې یې قدرت نه وي نو درې روژې دې ونیسي [۳].
۳: که په زړه سره یې بغیر د جبر څخه حلف کړې وي خو وروسته ورته دیانتًا بل اړخ بنه کیدل په ذهن کې راسي نو بیاهم د قسم ماتولو ګنجایش شته په دې صورت کې به هم هغه کفاره اداء کول وي چې د هغه تفصیل په دوهم نمبر کې تیرسو.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۲/ ۱۲/ ۱۳۹۰ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۱۴۳/ ۲۱- الف)

د قسم اخستو حکم او د قسم د کفارې تفصیل

سوال: ما د یوکار نه کولو په سلسله کې د الله ﷻ په حضور کې د قرآن پاك قسم واخستې، اوس زه هغه کارکول غواړم د دې څه کفاره ده؟

جواب: که د الله ﷻ قسم اخستوسره تا د یوکار نه کولو عزم کړې وو، او په ژبې دې ویلې وه، نو ستا د پاره جائز نه دی چې ته هغه کار وکړې، مګر داچې هغه نیك کار وي، په هرصورت که هغه کار تا وکې نو د کفارې په طور یاخولسو مسکینانو باندې ډوډۍ وخوره

---

(۱) ایضًا.

(۲) وفی سنن نسائی باب من حلف علی یمین فرآی غیرها خیراً منها. ج: ۲ ص: ۱۴۳ (طبع قدیمی کتبخانه) عن ابی موسٰی عن النبی ﷺ قال: ماعلی الارض یمین احلف علیها فاری غیرها خیراً منها الا اتیته. وفی کتاب الاصل (المبسوط للشیباني) کتاب الایمان ج: ۳ ص: ۱۹۰ قد بلغنا عن النبی ﷺ انه قال: من حلف علی یمین فرأی غیرها خیرا منها فلیأت الذی هو خیر ولیکفر عنه یمینه (وکذا فی الهدایه کتاب الایمان).

(۳) وګورئ سابقه حواله ص: ۲۱۰ اوله حاشیه.

یالسو مسکینانو ته یوه یوه جوړه کپړه ورکړه او که د دې وس دې هم نه وي نو دري ورځې روژه ونیسه، په دې کې چې کوم کار وکړې نو کفاره به اداء سي. (۱)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۲۴/ ۱۰/ ۱۳۹۰ هـ
(فتویٰ نمبر ۱۱۰۵/ ۲۱ - الف)

دا جواب صحیح دی د کوم کار د نه کولو چې دې قسم اخستی وو، که هغه کار شرعًا جائز دی او د هغه کولو ته ستا ضرورت دی نو هغه وکړه بیا د قسم کفاره ورکړه (۲) چې د هغه تفصیل په جواب کې راغلی. (محمد شفیع عفا الله عنه)

د نذر د قربانی غوښه پخپله خوړل جائز نه دي

سوال: زید نذر منلی دی چې که زما فلانی کار وسي نو زه به په غټ اختر کې د حضور ﷺ په نامه باندې بزه قربانی کوم چنانچې د قربانۍ په موقع بزه قرباني سوه، اوس د دې بزې د غوښو څه حکم دی. ایا نذر منونکی یې پخپله خوړلی سي او که صدقه یې کړي؟

جواب: د نذر د قربانی غوښه پخپله خوړل جائز نه دي، که په غلطی سره وخوړل سي نو چې څومره غوښه یې خوړلې وي د هغه قیمت دې صدقه کړي.

ولایاکل الناذر منها فان اکل تصدقه بقیمته ما اکل. (درمختار مع الشامی ج: ۵ ص: ۲۸۵) (۳)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه
۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۹۲۸/ ۱۸- الف)

---

(۱) فی الدر المختار، کتاب الایمان ج: ۳ ص: ۷۲۵ او ۷۲۷ (طبع سعید) وکفارته تحریر رقبة او اطعام عشرة مساکین (الی قوله) صام ثلثة ایام ولاء. وفی الهندیة کتاب الایمان فصل فی الکفارة ج: ۲ ص: ۶۱ (طبع رشیدیه کویته) وهی احد ثلاثة اشیاء ان قدر عتق رقبة یجزی فیها مایجزی فی الظهار او کسوة عشرة مساکین لکل واحد ثوب فمازاد وادناه مایجوز فیه الصلوة او اطعامهم (الی قوله) فان لم یقدر علی احد هذه الاشیاء الثلاثة صام ثلاثة ایا متتابعات.

(۲) د حوالې د پاره وګورئ د تیرسوی صفحې (۶۱۹) حاشیه نمبر (۲- ۳- ۵).

(۳) الدر المختار ج: ۶ ص: ۳۲۱ (طبع سعید)

کتابُ الوقف

دوقف مسئلی

د وقف کيدلو د پاره د مالک باقاعده وقف کول ضروري دي او محض په دعوی سره مځکه نه وقف کيږي

سوال: عرض دادی چې د نن څخه نوی ۹۰ کاله مخکې د ملك ظفرخان پلار ملك محمد امير بېچر زموږ د خاندان يوبزرک ميا احمد وال ليچران ته راوستی، يوه بنګله يې جوړه کړه، په خيله مځکه باندی يې کښې نوی. کله چې هغه مړسو نو هم هلته ښخ سو. د هغه خواته کافي خای د ځنګل په صورت کي زما پلرونو او نيکه ګانو ته ورکول سو، ترننه پوري د ملك صاحبانو په اولاد کې چاهم د دغه ځای مطالبه نه ده کړی. زموږ مشرانوته په سنه ۱۹۵۶، کې معلومات وسو چې داځای د يهه آبادي دد. د پټواريانو په کاغذاتو کې د دی قبضه زموږ په نوم ده. د ضرورت مطابق موږ دلته د استوګنې د پاره کورونه جوړول. زموږ د بزرګ خواته قبرونه هم جوړيدل نه موږ څوك د قبرونو جوړولو څخه منع کړی دي او نه موږ چا د کور د جوړولو څخه منع کړی يو. په سنه ۱۹۷۷، کې زموږ يوخپلوان نظر حسين اينډ برادر ولد غلام حسين يوه بنګله جوړول شروع کړل. دوال ليچرال ملك، شير محمد ولد ملك بنده ډپټي کمشنر ميانوالی ته درخواست ورکې چې داځای د اديری د پاره وقف دی. په دی باندی سماعت شروع سو. ملك عمر حيات، ملك خضر حيات د ملك عطاء محمد خامن د ملك مظفر خان ورور په عدالت کې بيان ورکې چې زموږ پلار نيکه ګان داټول ځای د دوی مشرانو ته ورکړی وو. دوی چې دلته څه جوړوی زموږ باندی څه اعتراض نسته. فيصله زموږ په حق کې وسوه. چې د هغه تحريري ثبوت سته، د دی څخه وروسته بنګله او په زرو کورونه جوړسول. د ښار يوسړی هم څه رکاوټ وانه چوی. تير کال د تعمير او د فيصلی څخه يوولس کاله وروسته عطا محمد زمان ليچر وغيره بيا مسئله راپورته کړله او دی وئيل: چې داځای د اديری دی. دلته مړی ښخيدل. دلته قبرونه خراب سول او کورونه جوړ سوی دی. د مهرباني د مخه داراته ووایاست چې د دغه خلګو رويه ترکومه پوری سمه ده؟ د هغوی سره د وقف هيڅ ثبوت نسته.

جواب: د يوی مځکې د وقف کيدلو د پاره ضروري دی چې د مځکې مالك هغه وقف کړی وی (۱) نو ترڅو چې د وقف کولو شرعی ثبوت نه وی، نو کومی مځکې ته وقف

---

(۱) ايضاً.

نسې ونیل کیدی، محض داخبره چې په دې مځکه کې مړی ښخیدلو د دې خبرې کافي دلیل نه دی چې دا مځکه د ادیرې د پاره وقف ده، اونه د کوم سړي محض دعوٰی د وقف د ثابتیدلو د پاره کافي ده، لهذا په صورت مسئوله کې ترڅو چې د وقف دعوٰی ګیر د مځکې په وقف کیدلو باندې څه داسې شهادت پیش نکړي چې د هغه څخه شرعًا داثابت سي چې فلاني مالك د مځکې دا د فلاني فلاني مقاصدو د پاره وقف کړې وه ترهغه وخته پورې دا وقف ګرځول درست نه دي او په دې وجه چې کوم خلک په دې باندې قابض او متصرف راروان دي او د دې د مملوك کیدو دعویدار دي، هغوی د دغه مځکې څخه ویستل او یا د هغوی مالکانه تصرف ایسارول هم جائز نه دي (١).

وَالله سبحانه اعلم

۲۸/ ۱۱/ ۱۴۰۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۴۹۴/ ۳۹ ج)

۱: د مدرسې مهتمم د وقف متولي دی او که د چنده ورکوونکو وکیل؟
۲: مځکه اخستلو او د هغې مالک جوړیدلو څخه مخکې هغه وقف کول

سوال: د مدرسې مهتمم په منزله د متولي د وقف دی او که وکیل عن المعطین د مدرسې د اموالو په حق کې.

۲: د دې ښار تولہ مځکه حکومت چې شیعه اثنا عشریه دی خپله خالصه ګڼي او د خلکو لاسونه ترڅو چې هغوی د اول څخه د بناء وغیره په ذریعه تصرف ونکړي مځکه

---

(١) وفی احکام الاوقاف للخصاف ص: ۱۳۴: أرایت هذه الوقف التی تقادم اهلها ومات الشهود الذین یشهدون علیها ما السبیل فیها؟ قال: ماکان فی ایدی القضاة منها وما کان لها رسوم فی دواوین القضاة أجریت علی الرسوم الموجودة فی دواوینهم استحسانًا اذا تنازع اهلها فیها ومالم یکن لها رسوم فی دواوینهم یعمل علیه فالقیاس فیها اذا تنازع القوم فیها ان یحملوا علی التثبیت فمن ثبت فی ذالك شیئًا حکم له به (د امداد الاحکام په حواله وګوری ص: ۲۰ ج: ۳)

وفی ردالمحتار کتاب الوقف مطلب فی الوقف اذا انقطع ثبوته (ج: ۴ ص: ۳۹۲ طبع سعید کراچی) و ان الاوقاف التی تقادم أمرها ومات شهودها فماکان لها رسوم فی دواوین القضاة وهو فی ایدیهم اجریت علی رسومها الموجودة فی دواوینهم استحسانًا اذا تنازع اهلها فیها، ومالم یکن لها رسوم فی دواوین القیاس فیها عند التنازع ان من اثبت حقاً حکم له به.

وفی الاشباه والنظائر ص: ۲۰۹ لاتثبت الید فی العقار الا بالبینه.

خرڅوي هم نه، نو ځکه د ښار يوڅوکسانو متفق کيدو سره په چندي جمع کولو باندي د مځکي يوه قطعه د عيدګاه په نوم ديوال جوړولو سره په خپل تصرف کي راوستله، او دوه واره يي په دي کي لمونځ هم کړي دي د هغه ځخه وروسته په هغه کي لمونځ کول پريښوول سو، اوس هغه سړي چاچي د دي ديوال په جوړولو کي چنده ورکړي ده په دي باندي راضي سوي دي چي داپه مدرسه کي چي د هغه سره نژدي ده شامل دي سي، ځکه چي دا ځاي د عيدګاه د پاره کافي نه دي، او عيدګاه په بل ځاي کي جوړول پکار دي نو آيا دغه مځکه د ديني مدرسي د پاره په تصرف کي راوستل د شرع د مخه جائز دي او که نه؟

۳: د هغه مځکي د شرق ځخه واخله ترشماله پوري د باندي اړخ ته څه مځکه هم موجوده ده چي هغه مځکه هغه خلکو صرف د تحجير د پاره پريښي ده، او په هغه وخت يي خيال داوو چي هغه به هم آينده په عيدګاه کي داخل کو، او په هغه باندي لمونځ نه دي اداء سوي، آيا د تصرف په جواز کي د مدرسي د پاره دغه دواړو مځکو کي څه فرق سته او که نه؟

جواب: د مدرسي مځکه، عمارات او کتابونه، دا وقف وي لهٰذا مهتمم د دي اوقافو متولي دي، خو نقدي روپي او د استعمال شيان چي په مدرسه کي د چندي په طور باندي ورکول کيږي. هغه وقف نه وي، لهٰذا د هغه په حق کي د مدرسي د مهتمم حيثيت وکيل عن المعطين دي، کذا يفهم من امداد الفتاویٰ ج: ۲ ص: ۵۰۳ سوال نمبر ۷۵۲.

۳-۲-: که هغه مځکه تراوسه پوري د حکومت ځخه نه ده اخستل سوي بلکي صرف ديوال جوړسوي وو، چي په دي بنياد د حکومت ځخه هغه واخستل سي، نو دا مځکه د عيدګاه د پاره وقف سوي نه ده ځکه چي د وقف د صحت د پاره د واقف مالك کيدل ضروري وي، لمافي رد المحتار ذکر في البحران مفاد کلام الحاوي اشتراط کون ارض المسجد ملکا للباني. (شامي ج: ۳ ص: ۳۷۰) (۱)

---

(۱) وفي الشامية ايضًا ج: ۴ ص: ۳۴۰ (طبع سعيد) (وشرطه شرط سائر التبرعات) افاد ان الوقف لابدّ ان يکون مالکه وقت الوقف ملکًا باتًا.... الخ.

وفي الهندية ج: ۲ ص: ۳۵۳ (طبع رشيديه کويټه) ومنها الملك وقت الوقف ..... الخ.

وفي البحر الرائق ج: ۵ ص: ۱۸۸ (طبع رشيديه کويټه) الخامس من شرائطه الملك وقت الوقف.... الخ.

لهٰذا که اوس داځای پرېږدی او په بل ځای کی عیدګاه جوړول غواړی او که په دی مځکه باندی مدرسه جوړول مقصود وي دغسې کول جائز دي. چی په هغه کی لمونځ شروع سوی وو، او هغه مځکه هم چی په هغه کی لمونځ نه وو شروع سوی بلکی صرف دیوال جوړ سوی وو.
په دغه حکم کې هغه ځمکه هم داخله ده

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۱/۱۲ هـ

د جوماټ تعریف او د قرآن د تعلیم د پاره وقف سوی ځای کی د امام د کور جوړولو حُکم

سوال: زموږ د محلی جوماټ چی د صدو زوړ دی، سل کاله وسول چی یونابینا حافظ صاحب چی د تونسی شریف پنجاب اوسیدونکی دی رالی د جوماټ سره کوشنی کمره کی چی اته فُټه پلنه وه مقیم سو، خوار خواهت یی وکی چی یوه لویه کمره پکار ده چی په هغه کی د قرآن درس جاری کړم، د محلی والاوو څخه څه ونه سول، امام صاحب د خپل د طرف څخه یوه فراخه کمره (۱۴- ۱۴) فُټ مربع جوړه کړه، او د قرآن د تعلیم د پاره یی وقف کړله، او خپله رهایش ګاه یی هم منتقل کړله. تقریبًا پنځوس کاله یی درس وکی، ډیر حافظان او په سلګونو ناظری سره د قرآن ویونکی طالبان څنی مستفیض سول، آخر د اجل داعی پیغام را ورسیدی او د لبیك وئیلو سره د دی دار فانی څخه عالم آخرت ته ورسیدی. ﴿اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ﴾ د هغوی د مرګ څخه وروسته د مقامی دیهاتونه یوبل حافظ صاحب امام مقررسو، کله چی یی واده وکی، د پرده دار اوسیدلو کور مطالبه یی وکړله، د هغوی د پاره د جوماټ څخه خاته د کوم ځای انتظام خو ونه سو، خو یوڅو کسانو تجویز پیش کی، چی همدی قرآنی ځای کی به په صحن کی دوه دیوالونه جوړکو، او همدادی پرده دار مکان جوړسی، خو ما د لاندینی دلائلو سره د هغه مخالفت وکی.

۱: سابق امام مرحوم د خپل د طرفه چی د قرآن د تعلیم د پاره کومه کمره جوړولو سره وقف کړله، د هغه د وقف کولو حق پامال کولو سره د واقف روح ته د تکلیف رسولو مترادف به نه وی؟ او آیا موږ به ګنهکار نه یو؟

وفی قانون الحلال والانصاف ص: ۱۱ یشترط لصحة الواقف اهلاً للتبرع اعنی حراً عاقلاً بالغًا وان یکون مالکا للعین الموقوفة. وکذا فی ص: ۲۰).

۲: هر انسان ته پکار دی چې که هغه مسلمان وی او که هندو یا سکه وی، او که عیسائی او یهودی وی او که مجوسی د جومات په څه حصه کې د تګ راتګ حق لری خو په دی شرط چې: الف: پاګل نه وی، (ب) داسې غلیظ لباس یې نه وی چې نورو خلګوته تری کرکه ورځی، (ج): د نشې په حالت کې نه وی، (د): چاسره د دښمنی اراده نه لری وغیره وغیره، خومکان جوړولو سره به تری داحق ولاړسی.

۳: د حجری صحن دومره لوی نه دی، چې په هغه کې د مکان څخه علاوه د بلی حجری جوړولو ګنجایش وی چې د قرآن تعلیم پکښې جاری وی.

۴: پرده دار کور مکان جوړیدلو سره د حجری په صحن کې جومات ته د تلو وخت د څپلو کوزولو حق به هم تلف وی.

۵: د جومات د محراب والا کمره او حجره متصل دی او په مینځ کې یې یوه کړکې هم لګیدلی ده چې د هغی سره به سابق نابینا امام مرحوم د امامت په وخت د جمع د پاره تګ راتګ کوی، اوس چې حجره د اوسیدلو کمره جوړه سی او په هغه کې بال بچ وسیږی، او که امام صاحب بزه پسه ساتی، د هغه آواز د کمری د متصل کیدلو په مینځ کې د کړکی کیدلو په وجه به لمونځ کې د خلل د واقع کیدلو احتمال وی.

۶: په خپل ښار کې او په نورو ښارونو کې هم داکیږی راروان دی چې کور قربانولوسره جومات جوړول کیږی، او حدیث مبارك کې دی چې څوك جومات جوړوی هغه ته په جنت کې کور ورکول کیږی، زه عرض کوم چې د دی به څه کیږی چې د حدیث په خلاف د جومات څخه کور جوړسی؟ ده ته به په آخرت کې څه ورکول کیږی؟

۷: په جومات کې کور جوړیدلو سره د هغه څیراغ دروازه هم په جومات کې دننه وی، او د جومات خپله داخله دروازه به هم د کور مخامخ وی، داشان کیدی سی چې کله کله اتفاقًا د لمنځ ګذارو او کورته تلونکو راتلونکو ښځو مخامخ په مخامخ سی، یوه معیوبه خبره ده.

مهربانی او لطف وکړئ په دی حالاتو کې دا معلومول دی د حقه شریعت د مخه د جومات په احاطه کې چې زیات وسیع او عریض هم نه وی یوه سابقه حجره د قرآن د تعلیم او د هغه د صحن ټول حقوق غصب کولو سره پرده دار د اوسیدلو کور جوړول څنګه دی؟ آیا موږ به د کور په جوړولو سره ګنهګار نه یو؟

جواب: اول خان په دی پوه کړه چې شرعًا جومات صرف هم هغه ځای دی چې هغه جوړونکی جومات ګرځولی وی او صرف د لمونځ کولو په نیت یې جوړ کړی وی، خو

کوم ځای چې د بل مقصد مثلاً د قرآن د تعليم د پاره وقف سوی وی، هغه نه شرعاً جومات وی او نه په هغه باندی د جومات احکام جاری کيږی، لهٰذا په صورت مسئوله کی د حجری صحن که بانی يا واقف جومات ګرځولی وی نو بيا خو هغه د لمونځ کولو څخه ماسوا د بل هيڅ مقصد د استعمالولو د پاره جائز نه دی، په دی کی د اوسيدلو ځای هم نسی جوړيدلی، خو که بانی يا واقف داجومات نه وی ګرځولی بلکی د قرآن د تعليم د پاره يايی د جومات د نورو ضرورياتو د پاره وقف کړی وی نو په دی کی به دی ته کتلی سی چې د واقف شرايط څه وه (١)، که هغه د وقف کولو په وخت کی داسی صراحت کړی وی چې داټول ځای به د تعليم د پاره استعماليږی د استاذانو په کورونو کی نه، نو بياهم په دغه ځای کی کور جوړول جائز نه دی (٢)، خو که په وقف کی د تعليم قرآن د ټولو متعلقاتو د ضرورياتو نيت سوی وی نو په دغه ځای کی د ضرورت په وخت د استاذانو د کورونو جوړولو ګنجايش سته، خو تعمير په دی اندازی سره کول پکار دی چې حتی الامکان په لمونځ کی څه خلل واقع نسی او د بی پرده ګی احتمال کم نه کم نه وی.

والله اعلم

۲۹/ ۹/ ۱۴۰۰ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۸۸/ ۳۱ د)

د دار العلوم ديوبند د پاره د دوکان کرايه وقف کيدلو په صورت کی کوم دار العلوم ديوبند ته کرايه وليږل سی؟

سوال: باعث د تحرير داچې په ميرپور خاص کی يوصاحب چې مړسوی دی د هندو پاك د تقسيم څخه مخکی دوه دکانونه د دار العلوم ديوبند د پاره وقف کړی دی، د دی دواړو دوکانونو کرايه اخستلو سره به يی دار العلوم ته راليږله اوس د څو کالو څخه د دار العلوم په حيثيت کی ښکاره فرق راغلی دی او هلته دوه انتظامی قائمی سوی دی، اوس صورتحال دادی چې د دار العلوم نوی او زوړ انتظاميه دواړه د دی د وصول

---

(١) ايضاً.

(٢) وفی الشامية ج: ۴ ص: ۳۶۶ (طبع سعيد کراچی) ان شرائط الوقف معتبرة اذا لم تخالف الشرع وهو مالك فله ان يجعل ماله حيث شاء مالم يكن معصية.... وكذا سيأتی فی فروع الفصل الاول ان قولهم شرط الواقف كنصّ الشارع، ای فی المفهوم والدلالة ووجوب العمل به.

متقاضي دي، د نوي انتظامیې ویناده چې حسب سابق داپیسې د زوړ عمارت دار العلوم ته ورکول پکار دي، او نوي انتظامیه چې هغه د دیوبند په جامع مسجد کې د تدریس سلسله شروع کړې ده، د هغوی ویناده، چې اوس دازړو عمارت وقف پاته نسو، نو د رقم ترسیل هغه ته نسي کیدلی، ځکه چې د زړو عمارت انتظامیې دار العلوم د سوسائټي ایکټ لاندې رجسټر کړې دی چې د هغه لاندې د وقف د املاکو حیثیت ختمیدلو سره د سوسایټي ملکیت جوړیږي، لهذا چې اوس دار العلوم وقف پاته نسو، نو د وقف په معاملاتو کې به اوس د هغه اطلاق هم نه کیږي په صورت مسئوله کې دي وفرمائیل سي چې رقم د سابقه عمارت نوي انتظامیه ته ارسال سي او که په جامع مسجد کې قایم سوی د دار العلوم (سابقه انتظامیې، چې دار العلوم ته وقف لیکل کیږي) زړې انتظامیې ته ولیږل سي؟

جواب: په مسئوله صورت کې د میر پور خاص د وقف متولي ته پکار دي چې د دار العلوم دواړه قسمه انتظامیو کې چې کومه په خپل تحقیق او بصیرت مطابق د دار العلوم جائز متولي وګڼي هغوی ته دي د وقف آمدن ولیږي، خو په دې شرط چې هغه دار العلوم یوه مذهبي اداره او د هغې وقف جایدادونه په هغه باندې وقف تسلیم کړې.

والله سبحانه اعلم

۱۴۰۸/۸/۱۹ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۹۴/ ۳۹ و)

په جوماتو کې د تنګۍ په وجه د باندې ځای په جومات کې د شاملولو حکم

سوال: د یو جومات صحن کم دی لمونځ کوونکي په کثرت سره راځي، او د باندې د یو مسلمان ځای دی، هغه په قیمت سره هم ځای نه ورکوي او په هغه ځای کې هوټل او دکانونه جوړوي چې د جومات د پاره د سخت نقصان موجب دي آیا په زوره په قیمت سره دا ځای په جومات کې شامل کړو نو صحیح به وي او که نه؟

جواب: که د باندی ځای د هغه مسلمان خپل ملکیت وی، نو په هغه باندی زور کولو سره د هغه ځای جومات کی شاملول جائز نه دی (۱) هو! هغه دی راضی سی چی هغه ځای په جومات باندی خرڅ کړی او په حیثیت د یومسلمان هغه ته پکار دی چی هغه د جومات د ضروریاتو خیال وساتی.

والله سبحانه اعلم
۲۴/ ۱۱/ ۱۴۰۱ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۷۵۰/ ۳۲ ج)

فصل فی احکام المساجد وآدابها
د جومات د احکامو او ادابو بیان
لاندی ګودام او لوړ د جومات جوړولو حُکم

سوال: که د یوجومات په لاندینی حصه کی ګودام وی او برنی حصه کی جومات وی نو آیا برنی حصه بدستور چی د جومات په طور استعمالیږی هغه د جومات په حکم کی راتلی سی او که نه؟

جواب: که جوړوونکو د شروع څخه داشان تعمیر وکی چی لاندی یی د جومات د ضروریاتو د پاره ګودام وساتی او لوړ یی جومات جوړکی، نو داصورت جائزدی خو که په شروع کی په هغه ځای جومات جوړسو او وروسته ګودام جوړول فیصله سول نو داجائز نه دی، لما فی الدر المختار واذا جعل تحته سردابا لمصالحه ای المسجد جاز کمسجد القدس (الی قوله) اما لوتمّت المسجدیة ثم اراد البناء منع (۲).

والله سبحانه اعلم
۱۳/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ

---

(۱) وفی مشکوٰة المصابیح ج: ۱ ص: ۲۵۵ (طبع قدیمی) قال رسول الله ﷺ: الا لاتظلموا، الا لایحل مال امرئ الا بطیب نفس منه. رواه البیهقی فی شعب الایمان. وفی حاشیة‌ٖها ای بالاذن او بالامر.

(۲) رد المحتار کتاب الوقف ج: ۴ ص: ۳۵۷ (طبع سعید) وفی الهندیة کتاب الوقف ج: ۲ ص: ۴۵۵ (طبع رشیدیه کویته) ولوکان السرداب لمصالح المسجد جاز کما فی مسجد بیت المقدس. کذا فی الهدایة.

کوم ځای چې جومات جوړ سی هغه تر قيامته پوري هم جومات وي

سوال: يوه مدرسه ده په هغه کی يوجومات هم دی چې د کمرو په مينځ کی دی او يوطرف ته يې عامه لارده، د مدرسی د ارکانو خيال دی چې جومات د عامی لاری طرفته منتقل سی ايا دا انتقال به جائز وي.

جواب: کوم ځای چې يووار جومات جوړسی هغه به ترقيامته پوري جومات وي، او ترڅو چې هغه بالکل وران نسی د هغه منتقل کول جائز نه دی، (۱) که په بل ځای کی د جومات ضرورت وی نو بل دی جوړسي، که داځای عارضي لمونځ کولو د پاره مقرر سوی وی او باقاعده جومات نه وی جوړ سوی، نو اوس هغه منتقل کولی سی. کذا فی الدرالمختار (۲) والبحر (۳) وسائر کتب الفقه.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

۹/ ۲/ ۱۳۸۸ ه

(فتوی نمبر ۲۳۳/ ۱۹- الف)

جومات د يوځای څخه بل ځای ته د منتقل کولو حکم

سوال: د جمعی جومات د خپل ځای څخه اخواکول جائز دی او که نه؟

---

(۱) ايضا.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۴ ص: ۳۵۸ (طبع سعيد) ولوخرب ماحوله واستغنی عنه يبقی مسجداً عند الامام والثانی (ابداً الی قيام الساعة) (وبه يفتی) حاوی القدسی. وفی الشامية (قوله عند الامام والثانی) فلايعود ميراثا ولايجوز نقله ونقل ماله الی مسجد آخر سواء کانوا يصلون فيه اولا وهو الفتوی.

(۳) وفی البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۵۱ (طبع رشيديه کويته) قال ابويوسف هومسجد ابداً الی قيام الساعة لايعود ميراثا ولايجوز نقله ونقل ماله الی مسجد آخر سواء کانوا يصلون فيه اولا وهو الفتوی.

د دغه مخ خلورمه ۴. حاشيه په پسی مخ کی ده.

جواب: کوم خای چی پووار جومات جوړسی هغه به ترقیامته پوری جومات وی او ترڅو چی د هغه کامله استغناء ونسی یعنی هغه خای بالکل وران نسی نو مسجد د هغه خای څخه منتقل کول په اتفاق سره جائز نه دی، قال ابویوسف: هو مسجد ابداً الی قیام الساعة لایعود میراثًا ولایجوز نقله ونقل ماله الی مسجد آخر سواء کان یصلون فیه اولا وهو الفتوىٰ. کذا فی الحاوی القدسی وفی المجتبیٰ واکثر المشائخ علی قوله ابی یوسف ورجح فی فتح القدیر قول ابی یوسف بانه الأوجه. (البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۷۲) (۱).

والله سبحانه وتعالیٰ اعلم بالصواب
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۴/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوىٰ نمبر ۱۹- الف)

د فضائلو کتاب دویلو د پاره د جومات بجلی، شمع وغیره د استعمالولو حکم

سوال: د فضائلو کتاب د ویلو د پاره د جومات بجلی، شمع وغیره بلول او پنکی لګول جائز دي او که نه؟

جواب: په دې مسئله کی اصل مدار د واقف په نیت او شرط باندی دی که د واقف نیت او شرط مصرح نه وی نو د عرف اعتبار به وی یعنی که د جومات رڼا او پنکه وغیره په نورو دینی امورو کی استعمالول متعارف وی او د جومات چنده ورکوونکی په دی اعتراض نه کوی نو جائز دی لکه زموږ په عرف کی په دی باندی اعتراض نه کیږی ځکه د فتوىٰ د مخه جائز دی.

(۱) تیری ص: ۴ حاشیه. البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۵۱ (طبع رشیدیه) کذا فی الدر المختار ج: ۴ ص: ۳۵۸ (طبع سعید) او همدارنګه تیره فتوىٰ او د هغی حواشی.

لما فی العالمگیریة: ولاباس بان یترک سراج المسجد فی المسجد الی ثلث اللیل ولایترک اکثر من ذالک الا اذا شرط الواقف ذالک او کان ذالک معتادا فی ذالک الموضع. (عالمگیریه قبیل باب الوتر ج: ۱ ص: ۱۱۰) (۱)

وفیها ایضا: ان اراد انسان ان یدرس الکتاب بسراج المسجد ان کان بسراج المسجد موضوعًا فی المسجد للصلاة قیل: لاباس به وان کان موضوعًا فی المسجد لا للصلوٰة بأن فرغ القوم من صلوٰتم وذهبوا الی بیوتهم وبقی السراج فی المسجد قالو: لاباس بان یدرس به الی ثلث اللیل وفیما زاد علی الثلث لایکون له حق التدریس کذا فی فتاوی قاضیخان. (عالمگیریه کتاب الوقف ج: ۲ ص: ۴۵۹) (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۲/۱۱/۱۲ ھ

(فتوىٰ نمبر ۲۵۵۲/ ۲۷ و)

د جومات لاوډ سپیکر د جومات څخه د باندې وړل او د جلسې د پاره استعمالول

سوال: د باغ د قصبې مسلمانانو چنده واچوله او د جومات د پاره یې لاوډسپیکر واخستې، ضرورت دا پیښ سوی وو چې د کلي د ګڼې آبادۍ په وجه د جمعې په لمانځه او اخترونو او نورو مجموعوکي د آذان یا د خطبې آواز به خلکو ته نه رسیدی او په مذهبي او تبلیغي مجلسونو کې هم د لاوډ سپیکر سخت ضرورت وو، د دې ضرورت پیش نظر په چندې سره لاوډ سپیکر واخستل سو، اوس د څوکالو څخه په بعضې کلو کې او فوجي مرکزونو کې اجلاس کیږي په کلوکې خومذهبي اجلاس کیږي او فوج کې خو صرف نمایش وي، یا د خوشحالۍ په ورځ خو مجلسونه منعقد کیږي او په خالص قصبه کې هم کله کله سیاسي مجلسونه کیږي، داخلګ د جومات لاوډ سپیکر وړي او

---

(۱) (طبع مکتبه رشیدیه کوټه)

(۲) الفصل الاول (طبع مکتبه رشیدیه) وفیها ایضًا کتاب الکراهیة ج: ۵ ص: ۳۲۲ هل یجوز ان یدرس الکتاب سراج المسجد والجواب فیه انه ان کان موضوعًا للصلوٰة فلاباس به وان وضع لا للصلوٰة فان فرغوا من الصلوٰة وذهبوا فان اخر الی ثلث اللیل لاباس به وان اخرمن ثلث الیل لیس له ذالک کذا فی المضمرات فی کتاب الهبة. وفیه ایضًا کتاب الصلوٰة قبیل باب الوتر ج: ۱ ص: ۱۱۰ ولاباس بالجلوس فی المسجد لغیر الصلوٰة لکن لوتلف به شئی یضمن کذا فی الخلاصة.

استعمالوی يی، بعضی خو کرايه هم نه ورکوی او بار بار مو پريشانه کوی، کله کله لاوډسپيکر خرابيږی او راولپنډی ته يی وړو، مرمت يی کوو، نو ګذارش دادی چی په برنی مجلسونو کی د لاوډسپيکر استعمال صحيح دی او که نه؟ او د جُمعی لمونځ په لاوډ سپيکر باندی کولی سی او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی لاوډسپيکر د جومات څخه ايستل او په کومه جلسه کی استعمالول درست نه دی. لقوله الفقهاء: ولايعار (ای الوقف ودخل فيه المنقول المتعارف) ولما فی البحر وليس لمتولی المسجد ان يحمل سراج المسجد الی بيته.... ويجوز الدرس بسراج المسجد ان کان موضوعًا فيه لا لصلوة.... الی ثلث الليل... وفيما زاد علی الثلث ليس لهم تأخيرها فلايکون لهم حق الدرس. (البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۷۱) (۱). او د جمعی لمونځ په لاوډ سپيکر باندی کولی سی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

۱۳۸۸/۲/۲۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۰۲/۱۹- الف)

د جومات لاوډسپيکر د رفاهی ضروریاتو د پاره استعمالول

سوال: د جومات لاوډسپيکر او د جومات د سيلاب خپلو امدادی فنډ جمع کولو د پاره او نورو اعلاناتو د پاره استعمالول جائز دی او که نه؟

جواب: اصل دادی چی څومره کيدی سی د جومات موقوفه شيان د جومات د ضروریاتو څخه علاوه بايد استعمال نه سی خو چی کوم شيان د جومات د پاره وقف نه وی هغه د چنده ورکونکو په اجازت سره بل څه مقصد کی هم استعمالولی سی، چونکی کوم خلک چی جومات ته لاوډسپيکر وقف کوی د هغی د طرفه د هغه اجازت

---

(۱) البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۵۰ (طبع سعيد). وفی الهندية.... ج: ۲ ص: ۴۲۳ متولی المسجد ليس له ان يحمل سراج المسجد الی بيته وله ان يحمله من البيت الی المسجد. کذا فی فتاوٰی قاضی خان. وفی البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۵۰ وفی الاسعاف وليس لمتولی المسجد ان يحمل السراج المسجد الی بيته. وفی خلاصة الفتاوٰی ولايحمل الرجل سراج المسجد الی بيته ويحمل من بيته الی المسجد ج: ۱ ص: ۲۲۹ (طبع مکتبه رشيديه کويټه) په حواله د امداد الاحکام وګوری ج: ۳ ص: ۱۷۲.

معتاد او متعارف دی، په دی مسئله کی مدار په عرف او په عادت باندی دی نو ځکه په مذکوره مقاصدو کی د استعمال ګنجایش سته.

لمافی الهندیة: ولو وقف علی دهن السراج للمسجد لایجوز وضعه جمیع اللیل بل بقدر حاجة المصلین ویجوز الی ثلث اللیل او نصفه اذا احتیج الیه للصلوٰة فیه وکذا فی السراج الوهاج. ولایجوز ان یترک فیه کل اللیل الا فی موضع جرت العادة فیه بذالك کمسجد بیت المقدس ومسجد النبوی ﷺ والمسجد الحرام، او شرط الواقف ترکه فیه کل اللیل کماجرت العادة به فی زماننا وکذا فی البحر الرائق. (عالمګیریه کتاب الوقف باب: ۱۱ فصل: ۱ ج: ۲ ص: ۴۵۹) (۱).

والله اعلم

۲۳/ ۳/ ۱۳۸۸ ه

۱: جومات حتی الامکان آبادول ضروری دی
۲: د سخت ضرورت په وخت کی د جومات د منتقل کولو ګنجایش سته
۳: د ضد دوجی د جوړ سوی جومات حکم
۴: د استغناء دوجی بل جومات ته سامان ورکولو څخه وروسته بیا مخکی جومات ته ضرورت پیښ سی نو څه حُکم دی؟

سوال: د برطانوی حکومت په دورکی دلته یوجومات آبادوو کله چی هندوان د مشن کولو سره د دی ځای څخه ولاړل، او مسلمانان هم د دغه ځای څخه ختم سول نو یوصاحب هغه جومات د لری کلی والاوو ته ورکی، بیا د هندوستان څخه دلته خلګ راغلل او آباد سول، او هغوی یوبل جومات آباد کی، چی په هغه کی جمعه وغیره کیږی، په حال کی د بی دی ممبر یوبل دریم جومات آباد کی، د څو ورځو څخه په هغه کی جمع هم کیږی، او وئیل کیږی چی دوهم جومات دی لری سی، سابقه جومات (یعنی د ټولو څخه اول جومات) د متولی خواهش دی، چی هم د هغه سابق جومات په ځای دی نوی جومات قایم سی او هلته دی لمونځ که یی، ځکه چی د دوهم جومات شا وخواته صرف شپږ اووه کسان وسیږی هغه خلګ جومات ته هم راتلی سی، اوس عرض دادی: چی سابقه جومات چی د برطانیی په دور کی آباد وو هغه آباد سی؟

---

(۱) (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) او همدارنګه تیره سوی فتوٰی او د هغی حاشیه.

۲: په دوهم جومات څه وسی؟ ۳: دريم جومات مسجد ضرار دی؟ ۴: د سابقه جومات تيمان چی دريم جومات ته ورکول سوی وو په هغه څه وسی؟

جواب: کله چی د مسلمانانو د دوباره ابادیدلو د وجی د مخکی جومات ضرورت پيښ سوی وو، نو هغه آبادول پکار وو او اوس دی هغه آباد سی، لانه مسجد الی قيام الساعة علی قول الشيخين المفتی به (۱).

۲: د دوهم جومات هم په ټولو احکامو کی د جومات په شان دی، او هغه باقی ساتل ضروری دی، هوا که د دی ځای څخه د جومات د منتقل کولو ضرورت شديده وی، او دلته لمونځ گذار باقی پاته نه وی، نو د سخت ضرورت په وجه هغه منتقل کول، او د هغی ملبه او سامان وغيره سابقه جومات ته د وړلو گنجايش سته، (۲) وفی جامع الفتاویٰ: لهم تحويل المسجد الی مکان آخر ان يترکوه بحيث لايصلی فيه. (رد المحتار ج: ۳ ص: ۵۱۲).

وقد افتی بجواز ذالك شيخنا التهانوی عند الضرورة الشديدة (امداد ج: ۲ ص: ۲۲۴). خو د جومات ځای داسی محفوظ کړی چی بی ادبی يی نه وی، صرف سامان منتقل کولی سی.

۳: په دريم جومات کی هم ټول احکام د جومات دی، او په هغه کی لمونځ کول جائز دی، البته که جوړوونکو واقعًا د ضد په وجه جوړ کړی وی، او په دی سره بل جومات

(۱) وفی بحر الرائق ج: ۵ ص: ۱۵۱ (طبع رشيديه کويټه) قال ابويوسف: هومسجد ابدًا الی قيام الساعة لايعود ميراثًا ولايجوز نقله ونقل ماله الی مسجد آخرسواء کانوا يصلون فيه اولا وهو الفتویٰ وکذا فی الدرر ج: ۴ ص: ۳۵۸.

(۲) وفی البحر ج: ۵ ص: ۱۵۲ (طبع رشيديه کويټه) وبه علم ان الفتویٰ علی قول محمد فی آلات المسجد (ای فی جواز نقلها للضرورة) وعلی قول ابی يوسف فی تابيد المسجد. وفی الشامية ج: ۴ ص: ۳۷۰ سئل شيخ الاسلام عن اهل قرية رحلوا وتداعی مسجدها الی الخراب وبعض المتغلبة يستولون علی خشبه وينقلونه الی دورهم هل لواحد الاهل المحلة ان يبيع الخشب بامر القاضی ويمسك الثمن ليصرفه الی بعض المساجد او الی هذه المسجد؟ قال: نعم وحکی انه وقع مثله فی زمان سيدنا الامام الاجل فی رباط فی بعض الطرق خرب، ولاينتفع المارة به وله اوقاف عامرة تسئل هل يجوز نقلها الی رباط آخر ينتفع الناس به؟ قال: نعم لان الواقف غرضه انتفاع المارة ويحصل ذالك بالثانی. وفی الشامية ج: ۴ ص: ۳۵۹ جزم به فی الاسعاف حيث قال: ولوخرب المسجد وماحوله وتفرق الناس عنه لايعود الی ملك الواقف عند ابی يوسف فيباع نقضه باذن القاضی ويصرف ثمنه الی بعض المساجد.

ورانول مقصود وی نو په جوړوونکو به د دی ګناه وی په دی صورت کی ورته مسجد ضرار نسی وئیلی، خو د ضد د وجی به هغه سره مشابه وی خو په دی سره به د هغه جومات جوړیدوکی څه فرق نه راځی (۱).

۴: دا جزئیه د تلاش څخه وروسته هم پیدانه سوه، چی کله د یوجومات سامان د استغناء د وجی بل جومات ته ورکول سوی وی بیا اول جومات ته ضرورت سی نو بیرته یی اخستی سی او که نه؟ د قواعدو څخه دامعلومیږی چی اوس داتیم وغیره د بل جومات سول اول جومات ته دی نه ورکوی، احتیاط په دی کی دی، نورو علماوو ته هم باید رجوع وسی. والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی بلند شهری عفی عنه

۲/ ۱/ ۱۳۸۸ ھ

(فتوی نمبر ۷/ ۱۹- الف)

د نورو جوماتونو د لری والی په وجه په نژدی علاقه کی د جومات جوړول او د هغه د مخالفت حکم

سوال: زموږ سره یوپلاټ کی، ډی- ای (ګورنمنټ اداره) د عوام الناس رفاهی مقاصدو د پاره خاص کړی دی، متذکره پلاټ د کی- ډی- ای د اړخه تراوسه پوری چاته ورکول سوی نه دی په کوم سیکټرکی چی دا پلاټ موجود دی، د هغه علاقی څه کسانو د کراچی د نورو علاقو رهایش پذیر حضراتو سره یوځای کیدلو سره یوانجمن برای تعمیر مسجد او مدرسه تشکیل ورکړی دی، دا انجمن خالصة مذهبی دی او تعلق یی د فقه حنفی سره دی د کوم سیاسی ګوندسره د دوی هیڅ تعلق نسته، دی انجمن د کی-

---

(۱) کل مسجد بنی مباهاة اوریاء او سمعة او لغرض سوی ابتغاء وجه الله تعالی او بمال غیر طیب فهو لاحق بمسجد الضرار. قال صاحب الکشاف وعن عطاء لما فتح الله الامصار علی عمر رضی الله عنه امر المسلمین ان یبنوا المساجد وان لایتخذوا فی مدینة مسجدین یضار احدهما صاحبه. هذا لفظ. فالعجب من المشایخین المتعصبین فی زماننا یبنون فی کل ناحیة مساجد طلبا للاسم والرسم واستعلاء لشانهم و اقتداء بابائهم ولم یتأملوا مافی هذه الایة والقصة من شناعة حالتهم وسوء افعالهم. (الاکلیل ج: ۴ ص: ۲۸۴ بحواله فتاوی محمودیة ج: ۱۰ ص: ۱۲۷ فراجع الیه للتفصیل وفی التفسیرات الاحمدیة وقال فی المنهیة ونهی الصلوة فی مسجد الضرار مخصوص به فلا یتعدی الی ملحقاته (الاکلیل ج: ۴ ص: ۲۸۴) بحواله فتاوی محمودیة ج: ۱۰ ص: ۱۲۴.

دي- اي ته د متذکره پلاټ د جومات او مدرسي د تعمير د پاره د حاصلولو درخواست کړي دي، د دي پلاټ دالايټ منټ د جاري کولو د پاره دکي ډي اي د طرفه طلب سوي نوآبجکشن سرټيفيکيټ (N- O- C) چي د علاقي د ډپټي کمشنر څخه اخستل وي. (داسرټيفکيټ د دي خبري غمازي کوي چي متذکره پلاټ دي دغه انجمت ته د جومات او مدرسي د تعمير د پاره ورکول سي، په دي سره به مقامي انتظاميي ته هيڅ اعتراض نه وي) الحمد لله سرټيفيکيټ ډپټي کشنر زموږ د انجمن په حق کي جاري کړي دي، په دي صورت کي انجمن ته د ګورنمنټ سنده د رجسټرار دفتر څخه خپل مقاصد تحريري پيش کولو سره د رجسټر ډکول وي، الحمد لله انجمن د رجسټرار د طرفه د رجسټريشن سرټيفيکيټ هم حاصل کړي دي، د قانون مطابق د جومات او مدرسي د عمارت د تعمير د پاره د ټولي خرچي لس فيصده د انجمن سره موجوديدل پکار دي، الحمدلله د سرکاري بينك څخه داسرټيفيکيټ هم حاصل سو.

مذکوره برني ټول سرټيفيکيټونه حاصلولو څخه وروسته (د کي- ډي- اي) يو اعلي افسر زموږ دالايټمنټ درخواست وصولولوسره چي په هغه باندي کوم حکم تحرير کړي دي د هغه مفهوم دادئ: چي مکمله کار روايي کولو سره دي دا لايټمنټ د کميټي مخ ته سمدستي پيش سي (دايريکټرجنرل) خير د انجمن ممبرانو د دي خبري تحقيق کړي دي چي د مذکوره پلاټ دالايمنټ د پاره زموږ د درخواست څخه مخکي او تراوسه کومي دريمي اداري انجمن (کي- ډي- اي) ته درخواست نه دي کړي، لهٰذا د دغه انجمن ټولو ممبرانو او د علاقي نورو خلګو په مشوزي سره په دغه پلاټ باندي سيمنټ، بلاکونه، جومات تعميرسو، او په دي جوړسوي جومات کي د يوي مياشتي څخه زيات پنځه وخته لمونځ د جمعي سره اداء کيږي، د يومستند عالم دين د سرپرستي لاندي ماشومانو ته ديني تعليم او د قرآن د ناظري ښوولو هم انتظام سوي دي، چي په هغه کي د علاقي ماشومان او ماشوماني بغير د معاوضي څخه تعليم حاصلوي.

۱: اوس تاسوته ګذارش دي چي د پورته ذکرسوو حقائقو پيش نظر تاسو دا وواياست چي په دي قايم سوي جومات کي لمونځونه کول جائز دي او که نه؟ ځکه چي د علاقي څه افراد د دي قايم سوي جومات مخالفت کوي، او نورخلګ په دي جومات کي د لمونځ کولو څخه ايساروي او د هغوي مخالف تردي دي چي په پورتنيو احکامو باندي خپل اثر او رسوخ استعمالولو سره نعوذ بالله داجومات د ورانولو پوره کوشش کوي، د هغوي وينا داده: چي په دي علاقه کي دوه جوماتونه کافي دي، د دريم جومات ضرورت

نسته او د اول څخه قائم سوی جوماتونو کی او دی نوی قایم سوی جومات کی کافی فاصله ده.

۲: فریق مخالف دی قایم سوی جومات لره د ورانولو سره په دی پلاټ باندی لایبریری یادغه شان څه بل سنټر وغیره قائمول غواړی، نوپوښتنه داکول دی چی د هغوی داپروګرام د شریعت د مخه څنګه دی؟ (چی د هغه د لاندی داجومات قائم دی) په پروګرام کی داخبره واضحه ده، چی په دی پلاټ باندی د جومات سره سره یوه لویه دینی مدرسه هم قائمه سی، چی د هغی سره جومات ډیر ضروری دی.

جواب: هرکله چی نور جماتونه په ډیره فاصله کی دی نو په دغه ځای باندی د جومات جوړولو کوشش به سبب د اجر او ثواب وی (۱) او کوم خلګ چی مخالفت کوی هغوی د پاره د دی مخالفت څخه منع کیدل پکار دی، د دی تمهید څخه وروسته د سوالونو جوابونه په لاندی ډول دی:

۱: لمونځ کول پکښی جائز دی.

۲: د جومات د تعمیر مخالفت هرکله چی د هغه د جوړولو ضرورت وی او د هغه قانونی کار روائی جاری ده هیڅکله جائزنه ده، بلکی د ګناه خطره هم ده.

والله سبحانه اعلم

۱۴۰۸/۹/۲ ھ

(فتویٰ نمبر ۱۷۹۸/ ۳۹ و)

جومات لوړولو په غرض د جومات څخه لاندی د جوړسوو کمرو حکم

سوال: یوجامع مسجد عزیزی علاقی کی د نن څخه تقریباً څلویښت کاله مخکی آباد سوی وو، د عزیزی علاقی د ډهلانی سطحی په وجه د هغه جومات څخه لاندی څلور پنځه کمری جوړی سوی چی هموار ځای جوړسی او د هغه د لوړ جامع مسجد تعمیر سو، د هغه وخت څخه وروسته څه مودی پوری لاندینی کمری قایم وی، وروسته چی څنګه د جومات ضروریات زیاتیدل، نو هغه کمری په کرایه باندی ورکړی، اوس د دغه جومات خطیب زید دی د جومات کمیټی ولاوو د دغه کمروسره بهرلیټرین، غسلخانی وغیره جوړی کړی دی، چی زید د خپل بال بچ سره د جومات څخه لاندی کمروکی

(۱) وفی مشکوة المصابیح، باب المساجد ومواضع الصلوٰة ج: ۱ ص: ۶۸ (طبع قدیمی کتب خانه کراچی) عن عثمان ﷺ قال: رسول الله ﷺ من بنی لله مسجداً بنی الله له بیتاً فی الجنة. متفق علیه.

وسيږی څکه چی د اوسيدلو د پاره د دی کمرو څخه علاوه بل څه ځای نسته او د دی کمرو په صفائی وغيره او ليترين، غسلخانو باندی تقريبا د څلورو زرو روپو څخه زياتی پيسی هم لګيدلی دی او زيد د عام ماحول د لاندی کله چی د جومات د لاندی دکانونه، مکانات وغيره وی، په دی باره کی يی څه التفات ونکی، اوس چی کله هغه په دی معامله کی مسائلوته وکتل، نو په تردد کی سو چی اوس څه اوسی، داکمری بيکاره هم نسی پريښوولی، او اوس دلته نه بال بچ ليږلو کی هم د جومات د کميتی والاوو په معاملو کی د څه فتنی او فساد خطره ده، اوس د پوښتنی کولو مسئله داده، چی د دی مجبوريانو په وجه زيد د جومات څخه لاندی د خپل بال بچ سره وسيدلی سی او که د تحت الثرٰی پوری د جومات کيدلو په وجه په هيڅ صورت کی هم د بال بچ سره د جومات د لاندی کمروکی نسی پاته کيدلی، په بل صورت سره داکمری بل کرايه دارته چی بال بچ دار وی په کرايه باندی ورکول سی او که نه؟

جواب: په کوم ځای کی چی دا کمری جوړی سوی دی که وقف کوونکی داځای اول جومات جوړکړی وی او کمری يی وروسته تعمير کړی نو بياخو داکمری د جومات دی او هغه د اوسيدلو په کورباندی نسی بدلولی، خو که واقف د شروع څخه داتصريح کړی وی چی لاندی کمری به د امام د رهايش او يا د جومات په مصالحو کی د بل څه مصلحت د پاره وقف وی او د هغه د تعمير څخه وروسته چی کله ځای هموارسی نو په هغه باندی به د جومات تعمير کول کيږی او صرف برنی حصه به جومات وی لاندينی نه، نو په دی صورت کی دالاندينی کمری د امام د اوسيدلو د پاره استعماليدی سی، په دی صورت کی به داکمری د جومات د مصالحه د پاره خوبه وقف وی خو په هغه باندی به د وقف احکام نه جاری کيږی.

لمافی الهداية: ولوكان السرداب لمصالح المسجد جاز كما فی مسجد بيت المقدس، وروی الحسن عنه انه قال: اذا جعل السفل مسجداً وعلی ظهره، مسكن فهومسجد لان المسجد ممايتأبد وذالك يتحقق فی السفل دون العلو وعن محمد علی عكس هذا لان المسجد معظم واذاكان فوقه مسكن او مستغل يتعذر تعظيمه، وعن ابی يوسف انه جوز فی الوجهين حين قدم بغداد ورای ضيق المنازل فكانه اعتبر الضرورة وعن محمد انه حين دخل الریّ أجاز ذالك كله. (هدايه اولين ج: ۲ ص: ۲۲۵) (۱) وفی الدر المختار:

(۱) هداية كتاب الوقف ج: ۲ ص: ۲۴۴ او ۲۴۵ (طبع شركت علميه ملتان)

لوبنى فوقه بيتًا للامام لايضرّ لانه من المصالح، اما لوتمت المسجدية ثمّ اراد البناء منع. (شامي كتاب الوقف احكام المسجد) (۱) وراجع ايضاً. امداد الفتاوىٰ (۲) وامداد المفتين (۳).

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوىٰ نمبر ۹۹۲/ ۲۸ ج)

د قبلې څخه دوه ويشت درجې انحراف باندې د جوړ سوي جومات حكم

سوال: کوجره منډوی ضلع لایل پور د کوم جومات په باره کی پوښتنه سوی وه چی د هغه رُخ د زوړ جومات څخه (۲۲) درجی جنوب ته کوږ دی، تاسو فرمائیلی وه چی: د صفونو نښی د زړو جوماتونو مطابق لګولوته تیار نه دی، هغوی وایی چی دارُخ د زړو جوماتونو څخه زیات د قبلی سمت ته دی، اصل خبره داده چی داشان د جومات تعمیر سهواً نه بلکی عمداً سوی دی، د رُخ صحیح کوونکی صاحب د پرویزی مسلك وو، لکه چی علامه متوفی هم وئیلی وه، چی د هندوستان او پاکستان د ټولو جوماتونو رُخ غلط دی، د زوړ جومات رُخ د دی جومات په جوړولو سره په غلط ګڼلو سره ترك سو اوس که یوسړی د جُمعی په لمانځه کی لږ رُخ بدلولوسره په جمعه کی شریك سی نو آیا

---

(۱) فتاوىٰ شاميه ج: ۴ ص: ۳۵۸ (طبع سعيد كراچى).

(۲) امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۲۸۳ (طبع مكتبه دارالعلوم كراچى).

(۳) امداد المفتين ص: ۸۱۱ (طبع دار الاشاعت كراچى) وفى البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۵۱ (طبع رشيديه كويته) لوبنى بيتًا على سطح المسجد لسكنى الامام فانه لايضرّفى كونه مسجداً لانه من المصالح..... الخ. وفى الدر المختار ج: ۴ ص: ۳۵۷ او ۳۵۸ (طبع سعيد) واذا جعل تحته سرداباً لمصالحه اى المسجد جاز كمسجد القدس ولوجعل لغيرها او جعل فوقه بيتًا وجعل باب المسجد الى طريق وعزله من ملكه لايكون مسجداً اه.

وفى الفتاوىٰ تاتار خانيه ج: ۵ ص: ۸۴۴ (طبع ادارة القرآن والعلوم الاسلاميه كراچى) وفى النوازل: ولوجعل العلوا مسجداً والسفل وقفًا على المسجد واخرجه من يده يجوز وكذالك لوجعل السفل مسجد الناس او سرداباً وقفًا على ذالك واخرجه من يده يصح لانه لله تعالى: وكذا فى الهندية ج: ۲ ص: ۴۵۵.

او همدارنګه وګورئ امداد الفتاوىٰ ج: ۲ ص: ۲۸۳ الى ۲۸۵.

جائز دي؟ او د هغه لمونځ صحیح دی او که نه؟ او د مذکوره جومات په رُخ باندی د هغه زړه نه مني چې لمونځ وکړي.

جواب: کوشش د دې خبرې پکار دی چې اهل مسجد د قبلې د سمت په سلسله کې په متفق کیدلوسره خپل رُخ صحیح کړي، بیاهم که اهل مسجد دې ته تیار نه وي نو د (۲۲) درجې د انحراف سره لمونځ نه فاسدیږي (۱)، د شر د لرې کولو د پاره په همدغه رُخ باندې د لمونځ کولو ګنجایش شته، چې په کوم رُخ ټول اهل محله لمونځ کوي، د امام د رُخ څخه منحرف کیدلو سره خپل جلا رُخ کول د دې په مقابله کې زیات بد دي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفٰی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

۱۸/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ

د ضرورة په وخت د جومات څخه د اوبو وړلو په نیت د چندې ورکولو حکم

سوال: د جومات په اخراجاتو کې مو په دې نیت چنده ورکړله، چې کله د اوبو ضرورت وي نو د جومات څخه به یې راوړو په دې صورت کې د جومات څخه د اوبو وړل به جائزوي او که نه؟

جواب: که په چنده ورکوونکو کې داخبره معروفه وي چې د ضرورت په وخت اهل محله به هم د هغه ځای څخه اوبه وړي سی نو ګنجایش شته، اوکه نه نو بیادرست نه دی (۲).

والله اعلم

۱۰/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۹۳۲/ ۴۰)

---

(۱) د تفصیل د پاره جواهر الفقه (مؤلفه مفتي اعظم پاکستان حضرت مولانا محمد شفیع صاحب رحمه الله تعالی علیه) په رساله سمت قبله، خصوصاً ج: ۱ ص: ۲۴۲ څخه تر ۲۴۴ پورې وګورئ.

(۲) وفی الشامیة ج: ۳ ص: ۱۳۰ (طبع سعید) ان المعروف کالمشروط. وکذافی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۲۴ (طبع دار المعرفة بیروت)

په جوماتِ کی د نکاح په تقریب کی د ویډیو او مووی جوړولو حُکم

سوال: ګذارش دی چی په عمان کی نکاح تړل په جومات کی کیږی او د نکاح منجمله تقریبات او پروګرام په ویډیوفلم باندی ریکارډ کول کیږی چی آینده مستقلاً د کسیټو په ذریعه دوباره یاد راتازه سی ایا په اسلام کی په جوماتونو کی د ویډیو د فلمونو کیسټونه تیارول جائز دی؟

جواب: درست نه دی. والله اعلم

١٤٠٩/٣/١٢ هـ

فتوٰی نمبر ٥٠٧/ ٤٠ ب

د جومات د کمیټی او صاف او آیا بی لمانځه د جومات د کمیټی ممبر جوړیدی سی؟

سوال: یوسړی د جومات د انتظامی کمیټی د پاره خپل خان پیش کوی، اصرار کوی او ممبر جوړیږی حالانکی مذکوره سړی په جومات کی هیڅ وخت هم لمونځ کولو باندی کله لیدل سوی نه دی چی هغه سره خیال پیداسو چی شاید د څه نظری اختلاف په وجه به یی په بل جومات کی لمونځ اداء کوی، که څه هم کتل سوی نه دی خو عامه رایه همداده چی چونکی موصوف د لمونځ پابندنه دی ځکه کله هم جومات ته د تلو سوال هم نه پیداکیږی، اوس سوال دادی چی: (د داسی سړی په داسی جومات کی چی په هغه کی هغهٔ قطعًا لمونځ نه کوی د انتظامی کمیټی ممبر څنګه دی؟

٢: د داسی سړی د جومات ملکیت یاجایداد د خپلی مرضی مطابق استعمالول او یا مستقل لمونځ ګذارو باندی د مستقلی کمیټی مشترکه فیصلی په خلاف مطابق استعمالول څنګه دی؟

٣: داسی سړی مستقل لمونځ ګذارو باندی د کمیټی په کارونو کی دخل اندازی کول څنګه دی؟

جواب: د جومات انتظام د نيك متقي خلكو په لاس كې كيدل پكار دي (١) او كم تركمه د لمونځ پابنده كيدل خو ډير ضروري دي، كوم سړي چې د لمونځ پابند نه وي د اصل لمونځ ګذارو په موجودګۍ كې هغه د جومات د انتظاميي ركن جوړيدل صحيح نه دي، بالخصوص كله چې هغه پخپله د ركنيت طالب وي او د جومات د مصلحتونو په خلاف كار كوي (٢).

والله سبحانه اعلم
٩٠/ ١/ ١٤١٠ هـ
(فتوىٰ نمبر ٥٢/ ٤١-٤- الف)

خانقاه (تسبيح خانې) د پاره د چندې كولو حُكم

سوال: يوه خانقاه ده، په هغه كې تسبيح خانه ده چې په هغه كې د خورولو د پاره يوه قيمتي قالين د اخستلو د پاره چنده كيږي، لهذا په دې كې چنده وركول جائز دي او كه نه؟

جواب: په تسبيح خانه كې كه د بدعت څه عمل نه وي نو د دې ضرورت د پاره چنده جائزده، خو چې چنده په زور باندې نه وي (٣).

والله اعلم
محمد تقى عثمانى
الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهى
٣/ ٢/ ١٣٨٨ هـ
٣/ ٢/ ١٣٨٨ هـ

---

(١) ايضاً.

(٢) وفى الهندية ج: ٢ ص: ٤٠٨ (طبع ماجديه كويته) الصالح للنظر من لم يسئل الولاية للوقف وليس فيه يعرف هكذا فى فتح القدير. وفى الاسعاف: لايولى الا امين قادر بنفسه او بنائبه.... الخ. وفى الشامية ج: ٤ ص: ٣٨٠ (طبع سعيد) (قوله غير مأمون) قال فى الاسعاف: ولايولى الا امين قادر بنفسه او بنائبه لان الولاية مقيدة بشرط النظر وليس من النظر تولية الخائن لانه يخل بالمقصود. وكذا فى الهندية ج: ٢ ص: ٤٠٨ وقانون العدل والانصاف ص: ١٢٨.

(٣) وفى المشكوة ج: ١ ص: ٢٥٥ (طبع سعيد) قال رسول الله ﷺ: الا لاتظلموا الا لايحل مال امرئ مسلم الا بطيب نفس منه. رواه البيهقى فى شعب الايمان وفى حاشية اى بالاذن او بالامر.

د وختي ضرورت د پاره د جوړ سوي جومات په ځای د دوکان جوړولو حکم

سوال: د یوکار خانه دار د کارخانی په یوکونج کی یوځای د جومات د پاره جوړ سوی وو، او هلته به د سټاف خلکو غیر منظم یعنی انفرادی طور به یی لمونځ کوی، کارخانه ختمه سوی ده او هغه ځای په مال منډی کی بدل سوی دی، آیا په دغه ځای کی دکان وغیره جوړولی سی چیری چی به لمونځ کیدی، آیا دافیکټری والا دامځکه په بل څه کار کی راوستلای سی؟

جواب: په اصل کی دارمدار په دی خبره دی چی که د مځکی مالك داځای د جومات جوړولو په نیت وقف کړی وو او که نه؟ که د جومات د جوړولو په نیت سره یی وقف کړی وی نو بیاخو داځای په بل څه کارکی نسی راوستی او که په دی نیت یی نه وی وقف کړی بلکی د وختي ضرورت د پاره دغه ځای یی د لمانځه د پاره مخصوص کړی وو، نوبیا داځای د جومات په حکم کی نه دی، او د ضرورت د ختمیدلو سره یی په بل کار راوستل سی (۱).

والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع

۲۴/ ۵/ ۱۳۸۲ ھ

(فتوٰی نمبر ۲۱۲/ ۱۹- الف)

د جومات څه حصه په درسګاه کی د شاملولو او په جومات کی دینی تعلیم ورکولو حکم

---

(۱) وفی حلبی کبیر ص: ۴۱۲ لو اتخذ فی بیته موضعًا للصلوٰة فلیس له حکم المسجد اصلاً.
وفی الهندیة ج: ۲ ص: ۴۵۵ (طبع ماجدیه کویټه) (الفصل الاول فیما یصیر به مسجداً) اما ان وقت الامر بالیوم او الشهر او السنة ففی هذا الوجه لاتصیر الساحة مسجداً لومات یورث عنه کذا فی الذخیرة. وفی الهندیة ایضًا ج: ۲ ص: ۴۵۵ (طبع ماجدیه کویټه) من جعل مسجدا تحته سرداب او فوقه بیت..... فله ان یبیعه وان مات یورث عنه. وفی التاتار خانیه ج: ۵ ص: ۸۴۳ وان جعل وسط داره مسجداً واذن للناس بالدخول فیه فله ان یبیعه، او همدارنګه وګورئ کفایت المفتی (طبع جدید دار الاشاعت) ج: ۷ ص: ۴۷، ۴۸، او وګورئ ج: ۷ ص: ۵۴.

سوال: څه فرمائی علماء د دین شرع مبین په دی سلسله کی چی یوه درسګاه د حفظ او ناظری د قرآن کریم د پاره د جوړیدو په حال کی ده، د جومات سره متصل د یوچمن په شان صحن چی جومات کی داخل دی چی په هغه کی په ګرمی، یخنی دواړو موسمونو کی لمونځ کول کیږی، د جوړیدلو لاندی د درس ځای د دی مشرقی اړخ سره بالکل لګیدلی ده، که د درس ګانیه په خپل ځای یوه کمره او برآنده یی په شکل کی جوړه سی نو د درس ځای به کافی نه وی نو ځکه د منتظمینو خیال دی چی د درسګاه والا پوره ځای کی یوهال کمره جوړه سی، او د برانډی چت چی د یو دوه صفونو په مقدار ځای باندی به مشتمل وی د جومات د صحن ځخه واخستل سی نو داشان به د جومات په زیب او زینت کی څه نقصان نه وی بلکې د ضرورت په وخت باران یاګرکی دغه ځای کی لمونځ کولی سی چی په دی سره به لمونځ ګذاروته فائده وی، آیا په داسی صورت کی د جومات په ځای د تعمیر په نیت د درسګاه د برنډی چت اچولی سی او که نه؟

جواب: د جومات څه حصه په درسګاه کی شاملول جائز نه دی [1] خوکه په هغه ځای کی برانډه جوړول د جومات د پاره مفید او مناسب وی نو په نسبت د تعمیر د جومات هلته برانډه جوړولی سی، هغه برانډه به هم د جومات جزء وی او درسګاه به نه وی او د ضرورت په وخت په هغه کی د دینی تعلیم کار هم کیدی سی [2] خو داخبره به هرکس

---

[1] وفی البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۵۱ (طبع ماجدیه کویټه) قال ابویوسف: هو مسجد ابداً الی قیام الساعة لایعود میراثاً ولایجوز نقله ونقل ماله الی مسجد آخر سواء کانوا یصلون فیه اولا، وهو الفتوٰی.

وفی الدر المختار ج: ۴ ص: ۳۵۸ (طبع سعید کراچی) ولوخرب ماحوله واستغنی عنه یبقی مسجداً عندالامام والثانی ونقل ماله الی مسجد آخر سواء کانوا یصلون فیه اولا وهو الفتوٰی.

[2] دلته د حضرت والا د مصدقه فتوٰی ځخه، جومات عارضی طور باندی د تعلیم ورکولو شرطونه او تفصیل نقل کول کیږی د لاندینیو شرطونو پابندی کولو سره په جومات کی تعلیم ورکول جائز دی. ۱: مدرسه د تعمیر لاندی وی په جومات بنی عارضی طور باندی تعلیم ورکول کیږی. ۲: ماشومان هوښیار او عقلمند وی او د جومات پوره پوره احترام کوی جومات نه ګنده کوی. ۳: استاد په جومات کی د تعلیم ورکولو په وخت د اعتکاف نیت هم کوی، او که مدرسه بالکل موجوده نه وی نو ژر د مدرسی انتظام کول ضروری دی، د مدرسی دانتظام کیدو پوری جومات کی تعلیم ورکول د لوړ شرطونو سره جائزدی. وفی خلاصة الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۲۲۹ (طبع رشیدیه کویټه) د اما لمعلم

ناکس ته واضحه کيدل پکار وي چې دابرانډه د جومات ده او درسګاه نه ده، چې د هغه بڼه صورت دادي چې برانډه د درسګاه سره بالکل د نژدې جوړولو په ځای د برانډې او درسګاه په مينځ کې لږ غوندې ځای د امتياز د پاره پرې ښوول سي.

والله سبحانه اعلم

۱۸/ ۱۰/ ۱۳۹۰ هـ

(فتوئ نمبر ۱۷۳۴/ ۳۰ د)

د متعارف او عامي طريقې څخه جلا د جوړ سوي جومات منبر ماتول او يا برقرار ساتلو حکم

سوال: جناب عالی! تاسوته استفتاء مورخه ۳۰ جولائی سنه ۱۹۸۵ ليکل سوی د (خير البشر جومات) متعلق يومنبر راغلی وو چې د هغه تاسو تحريری جواب ليکلی وو په دی استفتاء کې څه خبری پاته سوی دی مثلاً مؤذن چې د خطبې په وخت اذان وايی نو د هغه مخ د امام د پښو مخ ته نه وی بلکې د منبر لوړوالی د فرش څخه دری نيم فُته دی، لهٰذا د منبر جوړوونکو د مسجد نمری منبريې دليل نه دی جوړکړی لکه د داسی منبر د نشاندهی په طور داعرض سوی وو چې داسی منبر د سعودی عرب په څوجوماتونو کې تعمير سوی دی، دريمه خبره داده چې د مسجد نمری د منبر کوم تاريخ په دی استفتاء کې بيان سوی دی دارکيټکټ په ذهن کې داسی څه خبره نه ده، په دی وجه برای کرم دا وفرمايی چې آيا دامنبر ماتول ضروری دی؟ او که دا برقرار وساتل سی نو آيا د شريعت خلاف کار به وی؟

لاندی د منبر د شکل نقشه.

الذی يعلم الصبيان باجر اذاجلس فی المسجد يعلم الصبيان للضرورة الحر او غيره لايکره فی نسخة القاضی الامام وفی اقرار العيون جعل المسئلة العلم کمسئلة الکاتب والخياط فان کان يعلم حسبة لابأس به وان کان باجريکره الا اذاوقع الضرورة. وکذا فی الهندية ج: ۱ ص: ۱۱۰ وفتح القدير ج: ۱ ص: ۳۲۹، والفتاوی الخانيه ج: ۱ ص: ۲۵، والاشباه والنظائر ج: ۲ ص: ۲۲۱.

وفی الدر المختار: ويحرم ادخال صبيان ومجانين حيث غلب تنجيسهم والا فيکره. وفی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۵ اما اصولاً المکبتون الذين يجتمع عندهم الصبيان واللغط فلاولولم يکن لغط لانهم فی صناعة لاعبادة انهم يقصدون الاجارة ليس هولاءِ بل للارتزاق ومعلم الصبيان القرآن کالکاتب ان کان لاجر لاوحسبة لابأس به وکذا فی الاشباه والنظائر ص: ۲۴۱.

همدارنګه وګوری کفايت المفتی ج: ۷ ص: ۱۰۰ وجديد ايډيشن دار الاشاعت. (محمد زبير حقنواز)

تصویرونه

په مسجدونو کې عام طور تیار سوي منبر د خیر البشر جومات د پاره تیار سوي منبر

جواب: د مخکې سوال څخه دامعلومیدل چې منبر د درو پوړیو څخه په زیاتو باندي مشتمل دي ورسره داچې په هغه باندي د امام د دریدلو په صورت کې هغه پښې د مؤذن مخ ته محازي کیږي، نو ځکه هغه ته خلاف مسنون وئیل سوي وو، کوم صورت چې مخ ته راغلی دي، په دې کې د دواړي خبری نسته نوځکه دی منبرته ناجائز او مکروه یابالکلیه خلاف سنت نسي وئیل کیدی او کله چې منبر جوړسوی دی نو هغه ماتول واجب نه دي، د هغه د برقرار ساتلو په صورت کې هغه ته خلاف شرع نسي وئیلی، که سوال د منبر د جوړیدلو څخه مخکې سوی وی نو مشوره او طریقه د منبر جوړولو به درکول کیدله، چې هغه اقرب الی السنة ده، بیاهم کله چې منبر جوړسوی دی نو اوس هغه ماتول ضروری نه دی او په دې مسئله باندی خامخا زیات بحث او مباحثه او فتنه او مجادله هیڅکله ضرورت نسته.

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۱/ ۱۴۰۲ هـ

(فتوٰی نمبر ۸۸/ ۳۷- الف)

د جومات په چت باندی د امام د پاره کور جوړولو په مسئله کی فتاوٰی لکهنویه او عزیز الفتاوٰی او امداد المفتیین کی د تضاد تحقیق

سوال: آیا د جومات په چت باندی د امام د پاره کور جوړول جائز دی؟ په فتاوٰی لکهنویه کی جائز کیدلو او په عزیز الفتاوٰی او امداد المفتیین او اداب المساجد کی یی ناجائز کیدل لیکلی دی، ستاسو څه رایه ده؟

جواب: په امداد المفتیین کی دامسئله پیدانه سوه البته په آداب المساجد می چی کوم عدم جواز مذکور دی هغه علی الاطلاق نه دی دغه شان چی مولانا عبد الحی صاحب کوم جواز ذکر کړی دی هغه هم مطلقًا نه دی بلکی د خوشرطونو سره یی جائز کیدل لیکلی دی، (ص: ۲۳) او هغه شرطونه په لاندی ډول دی:

۱: د وقف کوونکي يوه خاص حصه يې د جومات څخه مستثنی ګرځولی دی، او د جومات د جوړولو څخه يې مخکې مخکې يې کور جوړکړی وی يايې د خپل نيت اعلان کړی وی.

۲: دا استثناء د جومات د مصالح د وجې نه وی، همدا حکم په کتب فقه کې مذکور دی، لکه د در المختار په کتاب الوقف کې دی: لوبنٰی فوقه بيتاً للامام لايضرُّ لانه من المصالح اما لوتمت المسجدية ثم اراد البناء منع ولوقال عنيت ذالك لم يصدق. (شامی ج: ۳ ص: ۵۱۲) ([1]).

اوس پاته سوه دامسئله چې هغه کور به د جومات په حکم کې وی او که نه؟ په دی باره کې صحيح همدادی چې هغه به د جومات په حکم کې نه وی لکه چې په اداب المساجد کې ذکر سوی دی.

په عزيز الفتاوٰی کې چې حضرت مفتی عزيز الرحمٰن صاحب وئيلی دی چې هغه کور به په حکم د جومات کې وی نو څکه به په هغه کې برل وبراز جائزنه وی (ج: ۵ ص: ۱۲۵) ([2])، د دی منشاء ياخو داده چې د دی کور د جومات سره غايت اتصال په سبب او د ادب او احترام د تقاضی په وجه دی دا دبول وبراز څخه وساتل سی، او که دا توجيه نه وی نو بيا په دی کې تسامح سوی دی څکه چې د دی حکم دليل هغوی دابيان کړی دی: وبه صرح فی الاسعاف فقال: واذاکان السرداب او العلولمصالح المسجد او کان وقفاً عليه صار مسجدا اه، شرنبلالية قال فی البحر وحاصله ان الشرط کونه مسجداً ان يکون سفله وعلوه مسجداً لينقطع حق العبد. (شامی ج: ۳ ص: ۴۴) ([3]) حالانکې دادليل څخه صحيح نه دی، چې په دی کې د صار (ضمير) سفل او علو طرفته نه دی بلکې جومات طرفته راجع دی لکه چې د کلام د سياق څخه داخبره واضحه کيږی څکه چې ذکر د جومات دی، د سفل او علو د مسجديت نه دی او د دی امر تصريح حضرت تهانوی صاحب هم په لاندينيو الفاظو سره فرمائيلی دی.

([1]) رد المحتار کتاب الوقف ج: ۴ ص: ۳۵۸ (طبع سعيد).

([2]) عزيز الفتاوٰی ص: ۲۱۰ (طبع دار الاشاعت کراچی).

([3]) شامی ج: ۴ ص: ۳۵۷ (طبع سعيد).

غالباً هغوی د صار د ضمیر مرجع د سرداب علو گڼلی ده دامرجع نه ده، بلکی مرجع د دی هغه جومات دی چی د هغه د مصالحو د پاره سرداب د علو جوړسو یاوقف سو. (امداد الفتاوی ج: ۲ ص: ۵۹۲) [1]

او د بحر په عبارت کی دی: (ان یکون سفله وعلوه مسجداً) مقصد موقوفا علی مصالح المسجد، دی.

به هرحال داثابت سول چی د امام کور د مذکوره شرطونو سره جائز دی او دا ملحوظ ساتلو سره که کور جوړسی، نو هغه به د جومات په حکم کی نه وی، خو بیاهم د جومات د احترام په تقاضاسره بنه دادی: چی په هغه کی بول او براز ونکړی سی، خاصکر چی کور د جومات سره دومره نژدی وی چی د هغه بدبو، او نور اثرات جومات ته، ورسیږی او د ایذاء سبب وگرځی، نو په داسی صورت کی به هلته بول او براز کول مکروه وی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفی الله عنه

۲۴/ ۱۲/ ۱۳۷۹ هـ [2]

د جومات په چت باندی د امام د پاره د کور جوړولو حکم

سوال: د جومات په چت باندی د امام د پاره کورجوړول جائز دی او که نه؟

جواب: په در المختار کتاب الوقف کی دی: لوبنا فوقه بیتًا للامام لایضرّ لانه من المصالح اما لوتمت المسجدیة ثم اراد البناء منع ولوقال عنیت ذٰلك لم یصدق، تاتار خانیة فاذاکان هذا فی الواقف فکیف بغیرهٖ فیجب هدمه ولوعلی جدار المسجد.

او علامه شامی د دی لاندی فرمایی: قوله اما لوتمت المسجدیة ای با القول علی المفتی به او بالصلوٰة فیه علی قولهما، وعبارة التاتار خانیة وان کان حین بناه خلی بینه وبین الناس ثمّ جآء بعد ذالك یبنی لایترك اه، وبه علم ان قوله فی النهر واما لوتمت المسجدیة ثم اراد هدم ذالك البناء فانه لایمکن من ذالك... الخ. فیه نظر لانه لیس فی

---

[1] ج: ۲ ص: ۲۸۴ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی)

[2] دافتوی د حضرت والا دامت برکاتهم د تخصص د درجی د افتاء د تمیرین کابی څخه اخستل سوی ده. (محمد زبیر)

عبارة التاتار خانية ذكر الهدم وان كان الظاهر ان الحكم كذالك. (شامي ج: ۳ ص: ۵۱۲) ([1]).

په عالمګيريه کي دي: الصعود علىٰ سطح كل مسجد مكروه ولهٰذا اذا اشتد الحرّ يكره ان يُصلوا بالجماعة فوقه الا اذاضاق المسجد فحينئذ لايكره الصعود علىٰ سطحه للضرورة. (عالمګيريه ج: ۱ ص: ۳۵۲) ([2])

د دي رواياتو څخه معلوميږي چي د جومات مکمل کيدلو څخه مخکي که داسي وسي نو جائزدي او که نه وي نو نه په فتاوىٰ لکهنويه کي چي کوم حکم ليکلى دى نو هغه صرف د کټ اچولو دى، او هغوى چي کوم استدلال کړى دى چي حضور ﷺ د اعتکاف په وخت هلته کټ اچولى وو، هغه په خپل محل نظر دى ځکه چي د اعتکاف په وخت کي کټ اچول عذر دى، په دى باندى عام حالات نه سي قياس کيدلى.

والله اعلم

(۱۳۷۹/۱۲/۲۴ هـ) ([3])

د جومات د تعمير څخه پاته خښتي د امام په کور باندي د لګولو حکم

سوال: د جومات په جوړولو سره چي کومي زړي خښتي پاته سي نو آيا د جومات د امام د کور په جوړولو کي د هغه لګول جائز دي؟

جواب: لګولي يې سي.

والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفى عنه

الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهى

۱۳۸۸/۲/۱ هـ

([1]) رد المحتار ج: ۴ ص: ۳۵۸ (طبع سعيد)

([2]) عالمګيريه کتاب الكراهية ج: ۵ ص: ۳۲۲ (طبع رشيديه)

([3]) دافتوىٰ د حضرت والادامت برکاتهم د تخصص د درجي د تمرين د کاپي څخه اخستل سوى ده.

۱: آیا امام صاحب یا د جومات مهتمم د کمیټې په میټنګ کې غوښتل ضروري دي؟
۲: د لمونځ ګستاخي کوونکې سړي د جومات په کمیټې کې د ممبر جوړولو حُکم

سوال: څه فرمائي د دین عالمان او د شرع مبین مفتیان د لاندینیو مسئلو په باره کې؟

۱: د کوم جومات او مدرسې هم یوه کمیټي جوړه وي او د هغه جومات او مدرسې مهتمم هم یووی، د هغه جومات او مدرسې د تعمیر او نظامی امورو میټنګ وی نو څه ممبران حضرات د امام او مهتمم صاحب په میټنګ کې شمولیت ضروري وګڼي، خو څه ممبران صاحبان یې د دې دلیل ورکولو سره شامل نه کړي چې امام صاحب او مهتمم صاحب چونکې د کمیټې ملازم دی، د میاشتې تنخواه اخلی لهذا تنخوادار ملازم امام صاحب او مهتمم صاحب ته د جومات او مدرسې په میټنګ کې د ناستې حق نسته، د جواب ښخه موخبرکړئ، کوم سړی چې داسې عقیده د خپل امام صاحب په باره کې ساتي یعنی امام صاحب د کمیټې ملازم ګڼي دغه سړی د جومات او مدرسې د کمیټې منبر پاته کیدی سی او که نه؟ خپل ملازم امام پسې یې لمونځ کیدی سی او که نه؟

۲: او کوم سړی چې بغیر د جمعې ښخه څانته په خپل کور کې لمونځ کوونکې وی او هغه دا وایې: چې زه یوه ورځ د سهار لمونځ د جمعې سره اداء کولو د پاره جومات ته ولاړم، هلته په لمانځه باندې دومره وخت ولګیدی چې زما د ژوند ټول معمولات ګډوډ سول یعنی معمولات می تباه سول د هغې ورځې ښخه بیا ماچیرې هم لمونځ د جمعې سره نه دی کړی، د جواب ښخه موخبر کړئ چې د لوړو الفاظو ویونکې د جومات د کمیټې مَمبر یا عهدیدار جوړیدی سی او که نه؟

۳: او داچې مذکوره سړی د امام مسجد غیر حاضریانی نوټ کولو سره د جومات د محراب خواته راځي وګوری چې امام صاحب نن په لمانځه کې حاضر دی او که نه؟ خو د جمعې په لمانځه کې شرکت نه کوی یعنی د مذکوره کار د پاره خو زحمت وباسی، خو د جمعې لمونځ کولو د پاره وخت کاږل د هغه په معمولاتو کې فرق اچوی، داسې سړی د جومات د کمیټې ممبر او عهدیدار جوړول پکار دی او که نه؟

۴: د جوماتو او مدرسې د تعمیر او تنظیمي میټنګ کې امام صاحب او مهتمم، صاحب شاملول ضروري دي او یا هغه د ملازم ګڼلو سره بیل ساتل ضروري دي؟ اسلامي تعلیم او ائین د دې د پاره څه حکم ورکوي؟

جواب: د کمیټي په ذمه ضروري نه دي چې هغوی دې امام صاحب یا مهتمم صاحب ضرور خپل میټنګ ته را وغواړي خو راغوښتل یې ښه دي، که څه خبره داسې وي چې د امام صاحب په موجودګي کې کول کمیټي مناسب نه ګڼي نو امام صاحب ته ضرور د شرکت مطالبه کول پکار نه ده، امام صاحب د تنخوادار ملازم په الفاظو سره یادول لویه بې ادبي ده، د دې څخه احتراز لازم دي.

۲: داسې سړي د ډیر ګستاخي خبره کړې ده که هغه د دې څخه توبه ونه کاږي نو هغه د کمیټي د معبر جوړیدو اهل نه دي.

۳: ایضاً.

۴: په نمبر اول کې د دې جواب رالې.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۹/ ۱۳۹۹ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۷۱۴/ ۳۰ د)

بعضې غیر مسلم ملکونو کې جوماتونه محدود کیدو او د لمونځ ګذارو ګڼو تعداد پیش نظر یو جومات کې ګڼې جَمعې کولو شرعي حیثیت

(وضاحت د مرتب څخه) استاد محترم حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني صاحب دامت برکاتهم ته د امریکې څخه د مذکوره مسئلې سره متعلق یو سوال رالې د حضرت والا دامت برکاتهم د هدایت مطابق مفتي مجاهد شهید رحمه الله د هغه جواب ولیکې د حضرت والا د رایې معلومولو د پاره داجواب حضرت مولانا مفتي رشید احمد صاحب رحمه الله ته ولیږی، حضرت مفتي صاحب رحمه الله د حضرت مفتي مجاهد رحمه الله شهید د جواب تصدیق او تصویب وکې، وروسته حضرت مفتي رشید احمد صاحب دوباره غور وکې او مستقل دوهم جواب یې ولیکې چې د مفتي مجاهد صاحب د جواب څخه مختلف وو، د حضرت مفتي رشید احمد صاحب دا دوهم تحقیق مفتي محمد صاحب د حضرت والا دامت برکاتهم د رایې معلومولو د پاره حضرت والاته راولیږی، په دې

باندې حضرت والا دامت برکاتهم پخپله مستقل جواب تحریر کې، داټول تحریرونه په لاندې ډول په ترتیب سره پیش کولی سی.

د حضرت والا دامت برکاتهم خط د حضرت مولانا مفتی رشید احمد رحمه الله صاحب په نوم

بکرامی خدمت حضرت مولانا مفتي رشید احمد صاحب مدظلهم!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

د امیریکې په جوماتونو کې د دوهمې جَمعې حکم:

د احقر خواته د امریکې څخه یوسوال راغلی وو، د هغه په جواب کې یوتحریر زمونږ یودوست د تجویز په طور لیکلی دی، د احقر رُجحان د دې تحریر سره موافق دی خو مستفتی ته د باقاعده جواب ورکولو څخه مخکې ستاسو د لارښوونې غوښتونکی دی، د مهربانۍ د مخه موپه دې سلسله کې د خپلې رایې څخه خبر کړې چې ورسره تکرار د دوهم جماعت اجازت وي نو د دوهم آذان به څه کیږي ایا په دې کې به هم تکرار کولی سی؟ والسلام

حضرت مولانا محمد تقی عثمانی مدظلهم

د محمد عبد الله میمن په قلم

سوال: په بعضې غیر مسلم ملکونوکې مثلاً په امریکې کې داصورتحال رامخکې دی چې جوماتونه محدود (کم) دي، د علاقې د لمونځگذارو تعداد زیات کیدلو په وجه ټول لمونځگذار په جومات کې نسي راتلی او د جومات په اړخونو او اطرافو کې د لمونځ گذارو لمونځ کول قانوناً اجازت نسته، داسې صورت خال عموماً د جمعې په موقعه پیښیږي، په هغه ځایونو کې ذاتنکې ځکه راځي چې هلته په کوم عمارت کې د اجتماع د پاره قانوناً یوتعداد محدود وي، د هغه څخه زیات کسان جمع کیدل قانوناً منع دي، اوس سوال دادې چې په داسې صورتحال کې هم په یوجومات کې ډیر واره د جمعې اجازت سته او که نه؟ بیّنوا وتؤجروا.

جواب د مفتی مجاهد شهید رحمه الله د حضرت والا دامت برکاتهم د هدایت لاندې

جواب: د دی مشکل اصل حل خو دادی چی د علاقی خلکو ته پکار دی چی که چیری په سابقه جومات کی توسیع ممکن وی نو هلته دی توسیع وسی چی ټول لمونځ گذار هم په یوی جمعه کی شریك سی، که داممکن نه وی نو د نورو جوماتونو جوړولو اهتمام دی وسی، او چیری چی دا دواړی خبری مشکل وی.

نو په جومات کی د گنجایش د کمیدلو په صورت کی دی یووار پوره جومات ډك سی، د جمعی کیدلو څخه وروسته کوم خلگ چی په جومات کی د ځای نه کیدلو په وجه په مخکی جمع کی شریك نسو د هغوی د پاره هم په دغه جومات کی دوباره د جمعی کولو گنجایش معلومیږی، ځکه کومو فقهاوو چی د جمعی د تکرار څخه منع کړی ده، نو هغوی د ممانعت دوه علتونه ذکر کړی دی چی هغه په لاندی ډول دی:

۱: که د جمعی د تکرار اجازت ورکول سی نو د مخکی جمعی اهمیت به کم وی د مخکی جمعی څخه به تقاعد او په دی کی که منبت وی او داخبره د جمعی د تکرار څخه د ممانعت محض یوحکمت نه بلکی علت دی نو ځکه په کومو صورتونو کی چی د جمعی د تکرار اجازت دی، فقهاوو دا اجازت د مذکوره علت نه کیدلو باندی متفرعی کړی دی، مثلاً د لاری په جومات کی د دوهمی جمعی جواز د بعضی فقهاوو په نزد بغیر د تداعی څخه د جمع د تکرار جواز د غیر محلی د خلکو لمونځ کولو په صورت کی د محلی د خلکو د پاره د دوهمی جمعی جواز او بغیر د اذان او اقامت څخه د جمعی د تکرار جواز هم د دی علت نه کیدلو په وجه باندی دی، چنانچی په بدائع او صنائع کی دی: ولان التکرار یؤدّی الی تقلیل الجماعة لانّ النّاس اذ علموا انّهم تفوتهم الجماعة فستعجلون فتکثر الجماعة واذا علموا انها لاتفوتهم یتأخّرون فتقل الجماعة وتقلیل الجماعة مکروه بخلاف المساجد التی علی قوارع الطّریق لانها لیست لها اهل معروفون فأداء الجماعة فیها مرّة بعد اُخرٰی لایؤدّی الی تقلیل الجماعات وبخلاف ما اذا صلّی فیه غیر اهله لانه لایؤدّی الی تقلیل الجماعة لان اهل المسجد ینتظرون اذان المؤذن المعروف. (بدایع ج: ۱ ص: ۱۵۳) (۱)

امام سرخسی رحمه الله تعالی فرمائیلی دی: ولنا انا امرنا بتکثیر الجماعة وفی تکرار الجماعة فی مسجد واحد تقلیلها لان الناس اذاعرفوا انهم تفوتهم الجماعة یعجلون للحضور فتکثر الجماعة واذاعلموا انه لاتفوتهم یؤخرون فیؤدّی الی تقلیل الجماعات

---

(۱) طبع ایم سعید.

وبهٰذا فارق المسجد الذی علی قارعة الطریق لانه لیس له قوم معلومون فکل من حضرت یصلی فیه فاعادة الجماعة فیه مرّة بعد بمرّة لاتؤدی الی تقلیل الجماعات الخ. (المبسوط للسرخسی ج: ۱ ص: ۱۳۲) (۱)

۲: بعضی فقهاء کرامو (تفرق کلمة المسلمین) علت ګرځولی دی: چنانچی امام شافعی رحمه الله فرمائیلی دی: واذا کان للمسجد امام راتب ففاتت رجلاً او رجالا فیه الصلوٰة صلوا فرادیٰ ولا احب ان یصلون فیه جماعة فان فعلوا اجزأتهم الجماعة فیه وانما کرهت ذالك لهم لانه لیس مما فعل السلف قبلنا، بل قدعابه بعضهم قال الشافعی رحمه الله: واحسب کراهیة من کره ذالك منهم انماکان لتفرق الکلمة وان یرغب رجل عن الصلوٰة خلف الامام جماعة فیتخلف هو... الی ان قال.... فامّا مسجد بنی علی ظهر الطریق او ناحیة لایؤذن فیه مؤذن راتب ولایکون له امام معلوم ویصلی فیه المارة ویستظلون فلا اکره ذالك فیه لانه لیس فی المعنیٰ الذی وصفت من تفرق الکلمة وان یرغب رجال عن امامة رجل فیتّخذون اماماً غیره . (الام ج: ۱ ص: ۱۵۴) (۲)

په مذکوره صورت کی دا دواړه علتونه موجود نه دی، لهٰذا په داسی صورت کی د جمعی د تکرار ګنجایش معلومیږی، خو دا اجازت د دی شرط سره مشروط دی چی په جومات کی چی د څومره کسانو ګنجایش دی، نو چی په مخکی جمع کی دومره افراد موجود وی او ځای پکښی خالي نه وی که په مخکی جمع کی د ګنجایش سره څه خلک په دوهمه جمع کی شریکیږی نو هغوی به په مخکی جمع کی د شریکیدلو څخه د سستی په ګناه کی مرتکب وی.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۸/ ۸/ ۱۴۱۲ هـ

د حضرت مولانا مفتی رشید احمد صاحب رحمه الله د طرفه د مذکوره جواب تصدیق او تصویب

جواب درست دی د تکرار اذان خو جواز نه معلومیږی، د جومات څخه د باندی جمعی د پاره د محلی د جومات اذان کافی کیږی نو په جومات کی به د دوهمی جمعی د پاره په

---

(۱) ج: ۱ ص: ۱۳۵ و ۱۳۲ (طبع دار المعرفة بیروت)

(۲) (طبع دار المعرفة بیروت).

طريق اولٰی سره کافي وی، د اقامت په تکرار کی تردد دی، بغير د عذر څخه دوهمه جمعه کی د اقامت سره زيات کراهت او په مزدلفه کی د ماښام او ماخستن په مينځ کی عدم اقامت د دی دواړو تقاضا داده چی دلته دې هم دوهم اقامت نه وی.
رُجحان هم دی طرف ته جوړيږی، که د دواړو جَمعو په مينځ کی زيات فصل (جدائی) سوی وی نو اقامت دی دوباره وسي او که نه نو نه.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ رمضان/ ۱۴۱۷ هـ

(د دی تصديق او تصويب څخه وروسته حضرت مفتي رشيد احمد صاحب رحمه الله دوهم جواب هم وليکی، داجواب حضرت مفتي صاحب رحمه الله د خپل دی خط سره د حضرت والا دامت برکاتهم ته را وليږی).

د حضرت والا دامت برکاتهم رحمه الله په نوم د حضرت مفتي رشيد احمد صاحب رحمه الله خط

به خدمت گرامی حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب رحمه الله زيد مجده السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته!

څوکاله مخکی د امريکی په جوماتونو کی د دوهمی جمعی متعلق ستاسو د طرفه د يوسوال جواب د تصويب د پاره راغلی وو، ماتصويب کړی وو، تاسوته د جواب درليږلو څخه وروسته هم په هغه ورځو کی د نظرثانی څخه وروسته جواب بدل سو، داراته ياد نه دی چی د هغه نقل می تاسوته درليږلی وو او که نه؟ اوس د احسن الفتاوٰی د تصويب په دوران کی هغه مسئله مخ ته راله نو په دی خيال سره چی شايد د هغه نقل می تاسوته نه وو درليږلی نو اوس درليږل کيږی.

(حضرت فقيه العصر مفتی رشيد احمد صاحب مدظلهم)

(په قلم د: محمد)

(دار الافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی ۲۷ محرم ۱۴۲۲ هـ)

د حضرت مفتي رشيد احمد صاحب جواب

«د دوهمې جمعې كراهت په دوو علتونو سره» تقليل الجماعت او تفرق او تشتت سره معلول گرځول او داتفصيل كول چې چيرې دا علتونه وي هلته كراهت دی او كه نه نو نه، صحيح نه دی ځكه چې داحكمتونه دي، علتونه نه دي، ځكه خونه كوم فقيه دا تقليل بيان كړی دی او نه يې داتفصيل د حكم مدار گرځولی دی، د دی تفصيل مقتضٰى داده چې داحكم دی د سوال د صورت سره خاص نه دی، بلكې د دې ځخه علاوه د هرې محلې په جوماتونو كې هم كه څه خلك د يومعتد به عذر د وجې د جمع ځخه پاته سي نو د هغوی د پاره دوهمه جمع بغير د كراهت ځخه دی جائز وي بلكې واجب دی وي، ځكه چې دائمي معمول جوړول خو سبب د تقليل او تشتت دی خو كله كله داسې كولو سره دانه لازميږي. ولاقائل به احد.

صحيح حل: په جوماتونو كې په يووخت په جمعه كې نسې شريكيدلی د هغه دوو وجې كيدلی سي:

۱: قانونًا د محدودي اجتماع ځخه په زياته باندې پابندې نسته، خو جوماتونو كې گنجايش نسته.

۲: قانونًا د محدود تعداد ځخه زياته اجتماعيه ممنوع ده، په جوماتونو كې گنجايش سته.

د اولی صورت حكم: دوهمه جمعه جائز نه ده ځكه چې فقهاوو كرامو داتصريح كړې ده چې په داسې صورت كې دې صفونه نژدې نژدې جوړسي او د هر وروسته صف لمونځ گذار دې د مخكې صف د لمونځ گذارو په شاباندې سجده ولگوي.

قال العلامة الحصكفي رحمه الله تعالى: وان سجد للزحام على ظهر مصل صلاته التي هوفيها جاز وان لم يصلها بل صلى غيرها او لم يصل اصلاً او كان فرجة لايصح.

قال العلامه ابن عابدين رحمه الله تعالى: وفي الكلام اشارة الى ان المستحب التأخير الى ان يزول الزحام كمافي الجلابي والى انه لايجوز غير الظهر لكن في الزاهدي يجوز على الفخذين والركبتين بعذر على المختار وعلى اليدين والكمين مطلقا والى انه لايجوز على ظهر غير المصلي كماقال الحسن لكن في الاصل انه يجوز كمافي المحيط وفي تيمم الزاهدي يجوز على ظهر كل ماكول اه.

(رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۰۳) [۱]

---

(۱) (طبع ايچ ايم سعيد)

د دوهم صورت حکم: په دې صورت کې هم دوهمه جمع مطلقًا جائز نه ده، خو صحیح صورت چې د نصوص فقیه څخه ثابت دې هغه دادې چې: غیر خلک د محلي څخه اول جمع وکړي او د محلي خلک دې وروسته وکړي، په دې صورت کې دا اهم شرط نه دې چې د مخکې جمعې په وخت دې جومات کې څه ځای خالي نه وي، داصورت هم کیدې سي چې د جومات څخه د باندې قانونًا په محدود تعداد کې یوڅو ځایونو کې د جمعې انتظام وکړي، د ټولو څخه زیات ضرورت د دې دې چې د جوماتونو توسیع او تعداد دې زیات سي.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ رمضان/ ۱۴۱۶ هـ

حضرت مفتي رشید احمد صاحب ﷫ په دې جواب باندې جناب مفتي محمد صاحب په خپل دې خط کښې د حضرت والا دامت برکاتهم رایه معلومه کړله.

د مفتي محمد صاحب ﷫ خط

بگرامی خدمت قابل صد احترام حضرت شیخ الاسلام مدظلهم!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

دامسئله اوس هم قابل د غور ده که جناب والا د خپل قیمتي وختونو څخه لږ وخت وباسي د دې متعلق د خپلې رایې سامي څخه موخبر کړئ نو په خادمانو باندې به مولوي احسان او شفقت وي.

محمد او معاونین تبویب

(دار الافتاء والارشاد ناظم آباد کراچي)

۲۷/ ۱/ ۱۴۲۲ هـ

د حضرت والا دامت برکاتهم جواب

گرامی قدر مکرم جناب مولانا محمد صاحب مدظلهم!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

د حضرت والا دوهم تحریر اول ماته نه وو راکول سوی، تاسو را ولیږي جزاکم الله تعالی خیرًا.

چونکې تاسو د احقر ناکاره رایه معلومه ترې ده، نو عرض دې چې د احقر د رایې رجحان اوس هم هغه تحریر طرفته دې کوم چې مولانا مجاهد شهید ﷫ لیکلی دی،

داخبره چې فقهاوو د تکرار د کراهیت چې کومې وجهې لیکلې دي، هغه حکمت دی علت نه دی، دابه هلته درست وي کله چې د دوهم جماعت د ممانعت څخه څه صریح نص موجود وي، خو د احقر د ناقص علم ترحده په دې باندې هیڅ صریح نص نسته، د حضور ﷺ د یوعمل څخه استدلال سوی دی چې صریح ممانعت نه دی لهٰذا په کوم ځای کې چې د دغه مفاسدو معدوم کیدل یقیني وي، کوم چې فقهاوو بیان کړي دي، هلته د جمعې تکرار د دې خبرې څخه آخون معلومیږي چې د نورو په شاګانو باندې سجده وسي، هرکله چې سجده د لمانځه رکن دی، بیاهم په هغه ملکونو کې په بعضوځایونو کې د حل کیدلو مسئله په نظر نه راځي، بالخصوص چې مسئله مجتهد فیهاوي، نو په دې کې ګنجایش پکار دی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱/ ۲/ ۱۴۲۲ هـ

۱: د مسجد تعریف

۲: آیا په کوم جومات کې چې په هفته کې څو لمونځونه کیږي هغه د جومات په حکم کې دی؟

سوال: د جومات څه تعریف دی؟

۲: آیا په داسې ځای کې چې چیرې په هفته کې پنځه ورځې د یویادوه وختونو لمونځ کیږي د جومات په حکم کې دی؟

جواب: ۱- ۲: هرهغه ځای چې هغه د هغه مالك د جومات د پاره وقف کړی وي د هغه په زباني یاتحریري طور سره د وقف کولو سره جومات جوړیږي او په هغه باندې به د جومات احکام جاري کیږي برابره خبره ده که په هغه کې لمونځ وسي او که نه، وهٰذا عند ابی یوسف فانه یکفی عنده القول بالوقف فی المسجد خلافًا لمحمد: وقال الشامي: وقدم فی التنویر والدرر والوقایة وغیرها قول ابی یوسف رحمه الله وعلمت ارجحیته فی الوقف والقضاء (شامي) [1]

والله اعلم وعلمه واتم واحکم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

---

[1] فتاوی شامیه ج: ۴ ص: ۳۵۲ (طبع سعید کراچي).

۱۳۸۷/۱۱/۴ ھ

(فتوٰی نمبر ۱۴۰۲/ ۱۸ .الف)

۱: د امام صاحب د جومات په محراب کی دروازه خلاصول او په هغه تګ راتګ کول

۲: د ماشووژلو د پاره بدبوداره دوایی په جومات کی د استعمال حُکم

سوال: ۱: اول به امام صاحب د خپل کور په مشرقی دروازی باندی راوتی په پخه لاره راتلوسره پوروٍنو باندی نه اوښتی د جومات برانډی باندی تیریدلو سره به جومات ته د لمونځ کولو د پاره راتلی او بیرته به په همدغه لاره وتی، کله چی نوی سورتی امام صاحب راغلی دی، هغوی مشرقی دروازه بنده کړه او محراب طرفته یی دروازه خلاصه کړه په محراب باندی راووځی او د جومات د محراب دروازه یی خپل کورته د تلو راتلو د پاره جوړه کړی ده آیا دامناسب دی؟

۲: د ماشو د تکلیف څخه د بچ کیدلو د پاره د ماشو وژلو والاخه بدبویه دوائی شیندل څنګه دی؟

جواب: ۱ د دوارو امامانو صاحبانو طریقی صحیح دی شرعا په دوارو کی څه حرج نسته کومی طریقی کی چی اسانتیاوی هغه دی اختیار سی. (۱)

۲: د ماشو د وژلو د پاره اوس داسی دوایانی ورکول کیږی چی په هغه کی بدبویی نه وی بلکی خوشبویی پکښی وی په جومات کی دی داسی دوائی استعمال سی. (۲)

والله سبحانه وتعالی اعلم

---

(۱) دارلمدرس المسجد مملوکة او مستاجرة متصلة بحائط المسجد هل له ان ینقب حائط المسجد ویجعل من بیته بابا الی المسجد وهو یشتری هذا الباب من مال نفس فقالوا لیس له ذالك وان شرط علی نفسه ضمان نقصان ظهر فی حائط المسجد کذافی جواهر الاخلاطی (عالمکیریه کتاب الکراهیة باب اداب المسجد ج: ۵ ص۳۲۰ (طبع رشیدیه) وفی الدر المختار کتاب الصلوٰة ج: ۱ ص: ۲۵۲ (طبع سعید کراچی) وکره تحریما اتخاذه طریق بغیر عذر. همدارنګه وګورئ امداد الفتاوٰی ج: ۲ ص: ۵۲۷، ۵۲۸ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی).

(۲) وفی مشکوٰة المصابیح باب المساجد ص: ۲۸ (طبع سعید) عن جابر ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: من اکل من هذه الشجرة المنتنة فلایقربن مسجدنا فان الملائکة تتأذی مما یتأذی منه الانس (متفق علیه)

۱۳۹۷/۲/۲۰ هـ

د جومات جوړولو د پاره د غير مسلمو ښځه د چندې اخستلو حُکم

سوال: په بلاك ايچ شمالی ناظم آباد کی يو جامع مسجد جوړيږی په هغه کی د علاقی د خلکو ښځه علاوه نور حضرات هم سرمايه پيش کوی اوس د غور لاندی مسئله داده: که په هغه کی غيرمسلم خو د اهل کتاب حضراتو د اړخه ځه رقم پيش يوی وی نو د تعمير د پاره د هغه اخستل درست دی، او که نه؟

جواب: که دا احتمال نه وی چی صبابه په اهل اسلام باندی ځه احسان اړوی، او نه دا احتمال وی چی اهل اسلام د هغوی احسانمند جوړيدو سره د هغوی په مذهبی شعائرو کی يا د هغوی په خاطر په خپلو شعائرو کی مداهنت کوی، نوقبلول جائز دی، خو په دی شرط چی د هغوی د خپل مذهب د مخه د ثواب په نيت چنده ورکوی ([1]).

(کذافی امداد الفتاویٰ ج: ۲ ص: ۲۰۴، ۲۰۲) ([2]) والله سبحانه وتعالی اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحيح بنده محمد عاشق الهی بلند شهر

۱۳۸۸/۲/۱ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۹/۱۷۲- الف)

په جومات کی د ورک سوی ماشوم يا د يوشی د اعلان حُکم

سوال: د ورك سوی ماشوم يا بل شی كه ورك سی د جومات په لاوډسپيكر باندی اعلان ځه حكم لري؟

([1]) وفی البحر الرائق ج: ۵ ص: ۱۹۰ (طبع رشيديه كويته) لووقف علی مسجد بيت المقدس فانه صحيح لانه قربة عندنا وعندهم.

وفی رد المحتار ج: ۴ ص: ۳۴۱ (طبع سعيد كراچی) (وان يكون قربة فی ذاته).... أن شرط وقف الذمی ان يكون قربة عندنا وعندهم كالوقف علی الفقراء او علی مسجد القدس... الخ. وكذا فی فتح القدير ج: ۵ ص: ۴۱۷. او همدارنگه وګورئ تفسير معارف القرآن حضرت مفتی اعظم پاكستان قدس الله سره ج: ۴ ص: ۳۳۱.

([2]) امداد الفتاویٰ ج: ۲ ص: ۲۲۳ الی ۲۲۲ (طبع مكتبه دار العلوم كراچی) (محمد زبير).

جواب: په جومات کی د ورک سوی شی د اعلان کولو څخه په حدیث شریف کی مخالفت راغلی دی (۱) فقهاوو هم دامکروه ګرځولی دی. ویکره .... انشاد الضالة (شامی) (۲) لهٰذا که اعلان کول ضروری وی نو مایکروفون، د جومات څخه د باندی یوسی او بیا اعلان کول پکار دی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب الصحیح محمد عاشق الهی عفی عنه

۱۳۸۷/۱۲/۴ هـ

په جومات کی د خاورو تیلو د سوزلو حُکم

سوال: د کِلو په جوماتونو کی دړونا د پاره د خاورو تیل استعمالیږی، دا جائز دی او که ناجائز؟ او داهم مشهوره دی چی د خاورو د تیلو د وجی فرشتوته تکلیف رسیږی.

جواب: د خاورو د تیلو د وجی بدبویی کیږی او په حدیث کی د هربدبوکار په جومات کی کول منع سوی دی، تردی چی اوم پیاز خوړلو سره جومات ته د راتلو څخه منعه سوی ده چی په دی سره فرشتوته تکلیف رسیږی (۳) نو ځکه فقهاء کرامو په جومات کی د خاورو تیل بلول ناجائز ګڼلی دی، د دی څخه پرهیز کول لازم دی (۴)، وګورئ امداد الفتاوٰی ج: ۲ ص: ۷۱۴، (۵) او رساله آداب المساجد (۶) ص: ۱۹ مؤلفه حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله.

والله اعلم

---

(۱) وفی مشکوٰة المصابیح باب المساجد ص: ۶۸ (طبع قدیمی کراچی) عن ابی هریرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: من سمع رجلا ینشد ضالة فی المسجد فلیقل لا ردها الله علیك فان المساجد لم تبن لهذا. همدارنګه وګورئ مرقات المفاتیح شرح مشکوٰة المصابیح ج: ۲ ص: ۱۹۹.

(۲) رد المحتار ج: ۱ ص: ۶۶۰ (طبع سعید) وفی الهندیة کتاب الکراهیة ج: ۵ ص: ۳۲۱ (طبع رشیدیه) حرمة المسجد خمسة عشر..... والخامس ان لایطلب الضالة، فیه.... الخ.

(۳) وفی مشکوٰة المصابیح باب المساجد ص: ۶۸ (طبع سعید) عن جابر رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من اکل من هذه الشجرة المنتنة فلایقربن مسجدنا فان الملائکة تتأذی مما یتأذی منه الانس.

(۴) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۶۵۶ (طبع سعید کراچی) فلایجوز الاستصباح بدهن نجس فیه.

(۵) امداد الفتاوٰی احکام المسجد ج: ۲ ص: ۶۹۸ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی)

(۶) اداب المساجد ص: ۲۰ ، ۲۱ (طبع دار الاشاعت کراچی) (محمد زبیر حقنواز)

۱۳۹۷/۱/۲۱
(فتوی نمبر ۱۳۴/۲۸ الف)

په جوماتو کې د غیر حاضر سړي د پاره ځای بندول

سوال: زه چې په کوم جومات کې په هرحیثیت چې کارکوم او زه په جومات د لمانځه د وخت څخه مخکې ډیر د داسې خاص کسانو د پاره ځای مخصوص کړم چې د اذان څخه وروسته جومات ته راځي او داشان نور لمونځ ګذار چې د وخت څخه ډیر مخکې رارسیږي د هغوی د پاره د تکلیف سبب جوړیږي داشان ځای بندول جائز دي او که نه؟ د چا د پاره چې ځای بندول کیږي د هغوی په لمانځه کې څه فرق راځي او که نه؟

جواب: دغه شان په جوماتو کې د چاغیر حاضر سړي د پاره د ځای بندول صحیح نه دي، که چیرې یوسړی اول جومات ته راسي، او لږ ساعت کې بیا د څه ضرورت د پاره هلته د خپل څه شي پرېښودلو سره ولاړسي نو په بیرته راتلو سره هغه سړی د هغه ځای د پاره زیات مستحق او حقدار دی (۱).

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۱۰/۱۳ هـ
(فتوی نمبر ۱۰۵۲/۲۸ ج)

د جومات د تعمیر د پاره د ملازم د تنخواه څخه د پیسو کټ کولو حکم

سوال: عمر د زید سره ملازم دی د تنخواه ورکولو په موقعه باندې د عمر د رضامندۍ څخه بغیر د هغه د تنخواه څخه څه پیسې د جومات د تعمیر د پاره کټ کوي، چې په هغه باندې او د خلکو مخکې یې د هغه اظهار هم کړی دی څو د بیرې د وجې چې چیرې ملازمت را څخه ولاړ نسي د زید په مخکې یې نه وایې آیا د شریعت د مخه داپیسې کټ کول جائز دي؟ او که د مدرسې د پاره داشان چنده ورکول سي نو د هغه څه حکم دی؟

---

(۱) ویکره.. تخصیص مکان لنفسه ولیس له از عاج غیره منه ولومدرسا واذا ضاق فللمصلي ازعاج القاعد ولو مشتغلاً بقراءة او درس. (الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۲۳ (طبع سعید کراچي). (وقال العلامة الشامي تحته) وینبغي تقییده بما اذالم یقم عنه علی نیة العود بلامهلة کما لوقام للوضوء مثلاً ولاسیما اذا وضع فیه ثوبه لتحقق سبق یده تأمل. وفي الهندیة کتاب الکراهیة ج: ۵ ص: ۳۲۱ (طبع رشیدیه کویټه) حرمة المسجد خمسة عشر... والعاشر ان لایضیق علی احد في الصف.

جواب: چنده که د جومات وي او که د مدرسې ترڅو چې یې ورکوونکی په خپله رضاء او خوشحالۍ سره ورنکړي ترهغه وخته پورې اخستونکي ته د هغه اخستل جائز نه دي (۱)، او نه یې د جومات په تعمیر کې لګول ښکار دي، په صورت مسئوله کې د زید داعمل شرعاً صحیح نه دی، بالخصوص چې کله عمرته په دې سره ناراضه کېدل معلوم سوي وي (۲).

والله سبحانه وتعالی اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفی عنه
الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
۱۳۸۸/۱/۱۴ هـ
(فتوی نمبر ۵۵/۱۹ - الف)

دوهم جلد فتاوی عثماني ختمه سوه

بکمپوزِ حقاني خطاط آینہ کمپیوټرز

---

(۱) ایضا.
(۲) وفي مشکوة المصابیح ج: ۱ ص: ۲۵۵ (طبع سعید کراچي، قال رسول الله ﷺ) الا لاتظلموا، الا لایحل مال امرئ الا بطیب نفس منه. رواه البیهقي في شعب الایمان وفي حاشیة ای بالاذن أو بالامر (مولوي قاري عبدالاحد الحقاني).